

Universiteit Gent

Faculteit Letteren en Wijsbegeerte

Opleiding Geschiedenis

Academiejaar 2009-2010

**Gewikt en gewogen: het oorlogsgedrag van het Belgische
officierenkorps onderzocht door de Bijzondere Militaire
Commissie (1945-1949)**

**Masterproef voorgedragen tot het bekomen van de graad van Master in de
Geschiedenis**

Promotor: Dr. Antoon Vrints

Thomas Du Four

00602674

Universiteit Gent
Examencommissie Geschiedenis
Academiejaar 2009-2010

Verklaring in verband met de toegankelijkheid van de scriptie

Ondergetekende, **Thomas Du Four**

afgestudeerd als Master in de Geschiedenis aan Universiteit Gent in het academiejaar 2009-2010
en auteur van de scriptie met als titel:

**Gewikt en gewogen: het oorlogsgedrag van het Belgische officierenkorps onderzocht door de
Bijzondere Militaire Commissie (1945-1949)**

verklaart hierbij dat zij/hij geopteerd heeft voor de hierna aangestipte mogelijkheid in verband
met de consultatie van haar/zijn scriptie:

- **de scriptie mag steeds ter beschikking worden gesteld van elke aanvrager;**

~~o de scriptie mag enkel ter beschikking worden gesteld met uitdrukkelijke, schriftelijke
goedkeuring van de auteur (maximumduur van deze beperking: 10 jaar);~~

~~o de scriptie mag ter beschikking worden gesteld van een aanvrager na een wachttijd van ...
jaar (maximum 10 jaar);~~

~~o de scriptie mag nooit ter beschikking worden gesteld van een aanvrager (maximumduur
van het verbod: 10 jaar).~~

Elke gebruiker is te allen tijde verplicht om, wanneer van deze scriptie gebruik wordt gemaakt in
het kader van wetenschappelijke en andere publicaties, een correcte en volledige bronverwijzing
in de tekst op te nemen.

Gent, 1 juli 2010

Thomas Du Four

Voorwoord

De ervaringen, genoegens en frustraties, die met het schrijven van deze Masterscriptie gepaard gingen, kon ik delen met een aantal mensen, die mij tijdens dit historiografisch avontuur moreel hebben bijgestaan, met name mijn vrienden, studiegenoten en in het bijzonder mijn moeder.

Wat betreft de keuze van het onderwerp en de vastlegging van de uiteindelijke inhoud zou deze Masterscriptie nooit tot zijn huidige vorm gekomen zijn zonder de hulp van een hele reeks mensen.

Allereerst denk ik daarbij aan mijn promotor, dr. Antoon Vrints, die mij geduldig en met duidelijke en waardevolle raad bijstond, wat betreft de afbakening van mijn onderwerp, de praktische en administratieve aspecten van een historisch onderzoek, de benaderingswijze voor mijn steekproef en de uiteindelijke structuur en inhoud van deze Masterscriptie. Hij stimuleerde me om op mijn eigen manier een historiografisch braakliggend terrein te exploreren.

Ten tweede hebben de vele ophelderende gesprekken, die ik met dhr. Jeroen Huygelier, werkzaam bij het Centrum voor Historische Documentatie van de Krijgsmacht (CHD), te Evere, in grote mate bijgedragen tot de definitieve vorm van deze Masterscriptie. Als ervaren archivaris slaagde hij erin om mij niet alleen wegwijs te maken in de eigenlijke dossiers zelf, maar ook in de wirwar aan afkortingen, termen en formuleringen, waar deze dossiers mee doorspekt waren. Hij fungeerde als mijn gids door de grote hoeveelheid aan beschikbaar materiaal, hetgeen mij toeliet een betere bronneselectie te maken voor deze Masterscriptie. Tenslotte verschaftte hij mij met allerlei inzichten, die zich eerder tussen de regels bevonden. Ik dank hem dan ook van harte.

Ten derde moet ik Tom Simoens, vorig academiejaar afgestudeerd als Master in de Geschiedenis, bedanken omwille van zijn onontbeerlijke hulp met het opstellen en statistisch correct uitvoeren van mijn steekproef. Daarnaast was hij ook zo vriendelijk om mij anders moeilijk te vinden literatuur ter beschikking te stellen.

Ten vierde gaat mijn dankbetuiging ook uit naar dr. Stanislas Horvat, werkzaam aan de VUB, die mij voortreffelijk heeft bijgestaan bij het vastleggen van mijn onderwerp, bij het aanvragen van mijn bronnen en zelfs bij het opsporen van bepaalde archieven.

Tenslotte wil ik ook het voltallige hulpvaardige personeel van het Centrum voor Historische Documentatie van de Krijgsmacht (CHD), te Evere, bedanken voor de professionele en vriendelijke wijze, waarop ze tientallen archiefdozen lieten aanrukken voor mijn scriptieonderzoek. Mijn persoonlijke dank gaat uit naar dhr. Bernard Delcourt: *Je veux exprimer mes remerciements sincères pour l'aide, que j'ai obtenu concernant l'apport des dossiers personnelles des officiers.*

Bedankt !

Inhoudsopgave

<u>Voorwoord</u>	3
-------------------------------	----------

<u>Inhoudsopgave</u>	4
-----------------------------------	----------

<u>Volume 1: Masterproef</u>	7
---	----------

<u>Algemene Inleiding en probleemstelling</u>	8
--	----------

<u>Deel 1: Algemene contextualisering: voorgeschiedenis en verloop van de Achttiendaagse Veldtocht</u>	17
---	-----------

1. Inleiding	17
2. Algemene voorgeschiedenis	18
3. De Belgische strijdkrachten aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog	22
3.1 Tactische doctrine: Modernisering en Mechanisering	22
3.2 De toestand van de Belgische luchtmacht	24
3.3 Moreel en discipline	25
3.4 De impact van de mobilisatie	28
3.5 Andere organisatieproblemen	30
3.6 De toestand van het officierenkorps	31
3.7 Besluit	33
4. Het verloop van de Achttiendaagse veldtocht	35
4.1 Geallieerde verdedigingsplannen	35
4.2 Het Belgische leger aan de vooravond van de Duitse inval	37
4.3 Belgische verdedigingsplannen	39
4.4 De Duitse inval	41
4.5 Epiloog: de Forten	71
4.6 De balans van de Achttiendaagse Veldtocht	71
4.7 Besluit	71

<u>Deel 2: De Belgische militaire justitie en het ontstaan van de Bijzondere Militaire Commissie</u>	75
---	-----------

1. Inleiding	75
2. De Belgische militaire justitie	75
2.1 Wat is militaire justitie?	76
2.2 De bestaansredenen van de militaire justitie	
.....	76
2.3 Een beknopte geschiedenis van de Belgische militaire justitie	76
2.4 Het verband tussen de militaire justitie en de Bijzondere Militaire Commissie	86
3. De juridische fundering van de Bijzondere Militaire Commissie	88
3.1 Grondbeginselen afkomstig uit de Belgische militaire justitie	88
3.2 Soorten militaire delicten en bijbehorende militaire straffen	90
3.3 Militaire straffen	95
3.4 Een analyse van de juridische fundering van de Bijzondere Militaire Commissie	96
3.5 Militair tuchtreglement	97
3.6 Voorlopige conclusie	99

4. Ontstaanscontext van de Bijzondere Militaire Commissie	100
4.1 De heropbouw van de Belgische strijdkrachten	100
4.2 Historiografische analyse	102
4.3 Voorlopige conclusie	109
5. De Bijzondere Militaire Commissie	110
5.1 Voorgeschiedenis	110
5.2 De oprichting van de Bijzondere Militaire commissie	113
5.3 De verdere ontwikkeling van de Bijzondere Militaire Commissie	122
5.4 De oorsprong van een dossier	126
5.5 Het verloop van een dossier	129
5.6 De besluitvorming van de Bijzondere Militaire Commissie	133
5.7 De Bijzondere Militaire Commissie ontleed: impliciete doelen	136
5.8 Eindbalans: de activiteit van de Bijzondere Militaire Commissie	139
6. Deelbesluit	143

Deel 3: Kwantitatieve analyse **149**

1. Steekproef	149
1.1. De minimale steekproefomvang	149
1.2. De gecorrigeerde minimale steekproef	150
2. Een kwantitatieve analyse van de onderzochte officieren en de algemene activiteit van de Bijzondere Militaire Commissie	151
2.1 De graden van de beklaagden	152
2.2 De functies van de beklaagden	157
2.3 Het aandeel reservisten	162
2.4 Het wapen	163
2.5 Regimenten	169
2.6 Divisies	172
2.7 Casus 4 ^e Infanteriedivisie	173
2.8 Naoorlogse beoordeling van het gedrag van Belgische eenheden tijdens mei 1940	186
2.9 Status op het moment van onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie	197
2.10 Analyse van de aanklachten	201
2.11 De plaats van de feiten	218
2.12 Het moment van de feiten	225
2.13 Gevolgen van het onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie ..	228
3. Deelbesluit: Kwantitatieve analyse	239

Deel 4: Microstudie **248**

1. Het onversneden karakter van de microstudie	248
2. De populatie met een kleine lens bekeken: een detailopname	249
3. Deelbesluit: microstudie	272

Deel 5: Algemeen besluit **275**

1. Een overzicht van de bevindingen	275
2. ... en een ultieme conclusie in functie van de probleemstelling	286

Volume 2: Bijlage en Opgave van bronnen en literatuur 290**Deel 6: Bijlage 291**

1. Essentiële wetteksten	292
1.1 Grondwet (07/02/1831)	292
1.2 Wet van 27 mei 1870 houdende het Militair strafwetboek (B.S., 4 juni 1870).....	292
1.3 Wet van 15 juni 1899 houdende eerste en tweede titel van het Wetboek van strafrechtspleging voor het leger (30 juni 1899)	297
1.4 Besluitwet van 13 november 1915 met betrekking tot de vrijwillige verminkingen in oorlogstijd (B.S., 12-18 november 1915)	298
1.5 Besluitwet van 13 mei 1940 betreffende de verscherping der bestraffing van sommige gedurende den tijd van oorlog gepleegde feiten (B.S., 16 mei 1940)	298
2. Tuchtreglement Belgische leger (1945)	299
2.1 Inleiding	299
2.2 Algemene bepalingen	299
2.3 Over de overtredingen tegen de tucht	300
2.4 Over de straffen	300
2.5 Tuchtmaatregelen	301
3. Relevante Wetbesluiten, Besluiten van de Regent en andere administratieve beslissingen	303
3.1 In verband met pensionering van officieren	303
3.2 In verband met de voorgeschiedenis van de Bijzondere Militaire Commissie.....	306
3.3 In verband met de oprichting en evolutie van de Bijzondere Militaire Commissie	307
3.4 In verband met de ontbinding van de Bijzondere Militaire Commissie	313
4. Autobiografische inlichtingen	314
5. Inventaris dossiers ‘Commission Militaire Spéciale’ – Centrum voor Historische Documentatie van de Krijgsmacht (CHD), te Evere	320
6. Populatie dossiers Bijzondere Militaire Commissie	321

Deel 7: Opgave van bronnen en literatuur 332

1. Opgave van bronnen	332
1.1 Onuitgegeven bronnen	332
1.2 Uitgegeven bronnen	338
2. Opgave van literatuur	339
2.1 ‘Papieren’ literatuur	339
2.2 Digitale literatuur	342

**UNIVERSITEIT
GENT**

Volume 1: Masterproef

Thomas Du Four

Algemene Inleiding en probleemstelling

Dat de Tweede Wereldoorlog kan beschouwd worden als een fundamenteel breukpunt in de Belgische en Europese geschiedenis en zelfs in de wereldgeschiedenis staat uiteraard buiten kijf. Het betreft het meest omvangrijke militaire conflict in de geschiedenis, met ontzaglijke en diffuse gevolgen op talloze domeinen, hetgeen de algemeen genomen extensieve aandacht – zowel uit academische als populaire kringen – voor de historiografie van de Tweede Wereldoorlog verklaart. Met deze enorme historiografische activiteit in het achterhoofd, moeten we dan ook benadrukken dat iedere opkomende onderzoeker, gebrand op het bestuderen van een bepaald aspect van dit breukmoment in de recente geschiedenis, allereerst moet overgaan tot het opstellen van een afbakenend literatuuronderzoek, met de bedoeling om de aanwezige hiaten in de geschiedschrijving te identificeren en overbodig werk te vermijden.

Mijn persoonlijke interesse is altijd sterk uitgegaan naar de korte veldtocht, die voor België uitdraaide op de grootste militaire nederlaag uit de ‘nationale’ geschiedenis en die fungeerde als de katalysator voor de fundamentele ontwikkelingen tijdens en na de Duitse bezetting van België (1940-1944), met name de Achttiendaagse Veldtocht, die zich afspeelde tussen 10 en 28 mei 1940. Meer specifiek vroeg ik mij af hoe de Belgische militairen zich hadden gedragen tijdens deze korte, maar hevige veldtocht en wat nu eigenlijk de consequenties waren geweest van deze totale militaire nederlaag op het Belgische militaire milieu. Ik wou te weten komen hoe de overgang van oorlog, gedomineerd door het collectieve trauma van mei 1940, naar vrede verliep voor het Belgische leger.

Deze geformuleerde probleemstelling hangt samen met mijn opvatting, dat men in de moderne academische oorlogsgeschiedenis te veel voorbijgaat aan het eigenlijke gebeuren van de oorlog zelf. Terwijl geschiedschrijving in het verleden vaak op weinig meer neerkwam dan een opsomming van politieke en militaire gebeurtenissen (veldslagen etc.), hebben de historiografische ontwikkelingen van de laatste 150 jaar voor het andere uiterste gezorgd, in de zin dat militaire geschiedschrijving op heden vaak in die mate genegeerd wordt, zodat men nu vaak oorlogsgeschiedenis schrijft zonder al te veel aandacht te besteden aan de oorlog zelf. Oorlogen zijn nochtans, naast breukmomenten in de geschiedenis, ook belangrijke sociale processen, aangezien zij een enorme invloed hebben op de onderlinge relaties tussen sociale actoren en op de ontwikkeling van sociale processen.

Terwijl de toonaangevende Belgische academische geschiedschrijving betreffende de Tweede Wereldoorlog zich op heden voornamelijk toelegt op het bestuderen van de politieke, socio-economische en culturele implicaties van de Duitse bezetting van België, met name het verzet, de collaboratie en de repressie, zal onze probleemstelling in deze Masterscriptie zich dus eerder toespitsen op de consequenties van de Achttiendaagse Veldtocht op diegenen, die er rechtstreeks bij betrokken waren, namelijk de militairen zelf. Ik wou namelijk te weten komen hoe de Belgische militairen zich hadden gedragen tijdens de gevechten in mei 1940. Daarbij aansluitend wou ik achterhalen in welke mate er tijdens de Achttiendaagse Veldtocht sprake was geweest van wat in militaire milieus bestempeld werd als ‘ontoelaatbaar gedrag’, waarmee we refereren naar alle overtredingen van de juridische (strafrechtelijke), disciplinaire (tuchtrechtelijke) en morele normen, gehanteerd door het Belgische militaire milieu in de periode 1940-1950, zoals bijvoorbeeld desertie (infra). Tenslotte wou ik ook nagaan op welke manier dergelijke uitingen van ‘ontoelaatbaar gedrag’ bestraft werden tijdens en vooral na de oorlog.

Tijdens onze voorbereidende bibliografische studie stelden we vast dat er in deze probleemstelling betreffende de prestaties van Belgische militairen heel wat perspectief zat, aangezien we vaststelden dat alhoewel er – in het kader van de historiografie van de Tweede Wereldoorlog – al reeds enorm veel onderzoek was verricht naar de bezetting, het verzet, de collaboratie en de repressie in België, dat er daarentegen nauwelijks onderzoek was uitgevoerd naar het voorkomen en de naoorlogse bestraffing van ‘ontoelaatbaar gedrag’, begaan door Belgische militairen, tijdens of net na de periode, waarin de Tweede Wereldoorlog met al zijn fundamentele consequenties voor België écht losbarste, namelijk de Achttiendaagse Veldtocht.

Geraakten de prestatie, het optreden van het Belgische leger en het gedrag van diens individuele leden gedurende deze korte, maar hevige en fundamentele militaire campagne in de vergetelheid na de meer dan 4 jaar durende ingrijpende Duitse bezetting, getekend door collaboratie en verzet en afgesloten met de collectieve traumatische ervaring van de repressie? Zorgde de fixatie – zowel van de tijdgenoten als latere historici – op de bezetting, collaboratie, verzet en de repressie ervoor dat men aan het cruciale keerpunt van mei 1940 zelf voorbijging?

Op basis van dit afbakende literatuuronderzoek zijn we geneigd om deze these, voorlopig alleszins, enigszins te bevestigen en te wijzen op het opzienbarende feit dat er naast een puur militaire, strategisch en tactische analyse van de Achttiendaagse veldtocht, blijkbaar nauwelijks maatschappelijke of academische aandacht is geweest voor de eigenlijke prestaties en het gedrag – met name op vlak van moreel en discipline – van Belgische militairen tijdens die 18 woelige en bloedige dagen in mei 1940¹ of voor de naoorlogse beoordeling en potentiële bestraffing van zogenaamd ‘ontoelaatbaar gedrag’. Er zijn slechts enkele uitzonderlijke publicaties zoals “Les dix-huit jours” van F. Balace, die aandacht besteden aan het gedrag van de Belgische militairen en meer bepaald aan (vermeend) ‘ontoelaatbaar gedrag’¹. Balace wees immers op de omstrede overgave van het Gentse garnizoen op 23 mei 1940, waarbij ongeveer 40 Duitse verkenners erin slaagden om de overgave van Gent en uiteindelijk duizenden Belgische soldaten af te dwingen; een gebeurtenis waarover het Belgische opperbevel – volgens Balace – in alle toonaarden zweeg en de verantwoordelijkheid naar lagere echelons en met name naar de Gentse burgers en politici doorschoof (infra).

Deze combinatie van een gebrek aan brede recente academisch aandacht voor deze aspecten van de Achttiendaagse Veldtocht en mijn persoonlijke interesse voor deze korte, maar hevige en fundamentele campagne in mei 1940, vormden de aanleiding voor het opstellen van een verder afbakenend literatuuronderzoek – daarbij bijgestaan door achtereenvolgens prof. dr. Bruno De Wever en dr. Antoon Vrints – waarin we op zoek gingen naar de hiaten in de historiografie over de Achttiendaagse veldtocht, betreffende het oorlogsgedrag van de Belgische militairen en de naoorlogse beoordeling daarvan.

Op basis van dit afbakenende literatuuronderzoek kwam ik tot de vaststelling, dat er nog nauwelijks onderzoek was verricht naar het voorkomen van het militaire delict desertie – één van de zwaarst mogelijke vormen van ‘ontoelaatbaar gedrag’ – bij de Belgische strijdkrachten tijdens de Achttiendaagse veldtocht en naar de naoorlogse strafrechtelijke rechtspleging betreffende

¹ F. Balace, *Jours de Guerre: Les dix-huit jours*, Brussel, Crédit communal de Belgique, 1990, pp. 114-123.

veroordeelde deserteurs. Deze constatering vormde dan ook de aanleiding voor de formulering van mijn eerste keuzeonderwerp in de loop van dit scriptieonderzoek, met name een studie van de desertie bij de Belgische strijdkrachten tijdens de hevige en chaotische Achttiendaagse veldtocht en de naoorlogse rechtsbedeling betreffende dit zware militaire delict. Mijn onderzoeksstrategie zou eruit bestaan een aantal dossiers van veroordeelde deserteurs te onderzoeken, het fenomeen desertie te analyseren en te bestuderen hoe de strafrechtelijke bestraffing van vermeende gevallen van desertie verliep in het kader van de voornaamste betrokken instellingen van de Belgische militaire justitie, namelijk de krijgsraden en het krijgshof².

Er waren echter een aantal cruciale problemen in verband met de te gebruiken bronnen: zoals duidelijk zal worden uit het vervolg van deze Masterscriptie, was de Achttiendaagse Veldtocht een zeer hevige en chaotische militaire campagne, die de werking van de gehele Belgische samenleving lam legde. De snelle Duitse opmars zorgde er ondermeer voor dat de normale werking van het militaire gerecht – m.n. de krijgsraden ten velde – grotendeels werd verhinderd (infra). De enige en tevens laatste zitting van het krijgshof vond bovendien plaats op 12 mei 1940, net vóór de grote Duitse doorbraak³. Het is zeer onwaarschijnlijk, dat er toen reeds zitting was over delicten, laat staan zware delicten als desertie, gepleegd tussen 10-12 mei 1940. Bovendien ontbrak dus de veel chaotischere en de voor deze studie dus veel interessantere periode van 12 tot 28 mei 1940, waarin er uiteraard – door de erg preciaire militaire situatie van het Belgische leger – veel meer kans was op en mogelijkheid was voor gevallen van desertie. Tenslotte bleken er überhaupt niet bijzonder veel veroordeelde Belgische deserteurs te zijn geweest.

Naast deze onoverkomelijke problemen betreffende het bronnenmateriaal, waren er ook minder ernstige – maar in de context van een in de tijd beperkt scriptieonderzoek van één academiejaar eveneens netelige – beletsels, die aantoonde dat een onderzoek naar desertie tijdens de Achttiendaagse Veldtocht geen goede keuze was voor een onervaren student geschiedenis. Er bleek immers een grote en tijdrovende administratieve rompslomp noodzakelijk te zijn, enkel om toestemming te krijgen – zonder enige garantie op succes – om het beperkte aantal dossiers van veroordeelde Belgische deserteurs uit deze periode te mogen consulteren en gebruiken als basis voor mijn scriptieonderzoek.

Tenslotte zou zelfs een succesvol afgesloten onderzoek naar het voorkomen van desertie bij de Belgische strijdkrachten en de naoorlogse strafrechtelijke behandeling daarvan, in onvoldoende mate een antwoord geven op onze eerder geformuleerde probleemstellingen. We beoogden immers te weten te komen hoe de Belgische militairen zich hadden gedragen tijdens de gevechtsoperaties in mei 1940, hetgeen dus van bredere aard was dan enkel desertie. We wilden per slot van rekening nagaan in welke mate er tijdens deze Achttiendaagse Veldtocht sprake was geweest van

² R. Vanden Broeck en R. Van der Mosen, *Inventaire des Archives de la Cour Militaire: Dossiers de procédure d'affaires jugées entre 1915 et 1954*, Brussel, Archives de l'état région de Bruxelles-Capitale Inventaires, 2001, pp. 7-25.

P.J. Van Krieken, *Deserteurs, dienstweigeraars en asielrecht*, Assen/Amsterdam, Van Gorcum, 1976, 355 p. Debruyne (A.). *Criminologische studie van de desertie en de deserteur*. Gent (onuitgegeven licentiaatverhandeling Universiteit Gent), 1987, 146 p. (promotor: P. Hebbebrecht).

³ R. Vanden Broeck en R. Van der Mosen, *Inventaire des Archives de la Cour Militaire: Dossiers de procédure d'affaires jugées entre 1915 et 1954*, Brussel, Archives de l'état région de Bruxelles-Capitale Inventaires, 2001, p. 40.

‘ontoelaatbaar gedrag’ en op welke manier dergelijke gedragingen beoordeeld en bestraft werden, met name tijdens de onmiddellijke naoorlogse periode, of de altijd moeilijke overgang van oorlog naar vrede. Dus geconfronteerd met een tekort aan bronnen, een moeilijke toegang tot de beperkte aanwezige bronnen en een onvoldoende ophelderende studie in het algemeen, leek deze onderzoekspiste betreffende desertie dan ook een doodlopend spoor. Gelukkig verschaft een beginnend scriptieonderzoek een Masterstudent echter met voldoende flexibiliteit om meerdere onderzoekspistes te overwegen en te onderzoeken op hun haalbaarheid.

In de loop van het afbakende bibliografische onderzoek waren we immers op de hoogte gebracht van het bestaan van de zogenaamde ‘Bijzondere Militaire Commissies’, naoorlogse interne onderzoeksorganen, die op basis van de Koninklijke Besluiten van 11 en 30 oktober 1945⁴ in het leven waren geroepen om een intern onderzoek te verrichten naar het gedrag van respectievelijk Belgische officieren en onderofficieren, beschuldigd of verdacht van zogenaamd ‘ontoelaatbaar’ gedrag tijdens of net na de Achttiendaagse Veldtocht. Datzelfde literatuuronderzoek toonde bovendien aan dat er sprake was van een historiografisch braakliggend terrein, aangezien deze ‘Bijzondere Militaire Commissies’ voorheen nauwelijks bestudeerd waren geweest.

Na een provisoire inzage van een deel van de dossiers van de ‘Bijzondere Militaire Commissie voor officieren’, bewaard in het Centrum voor Historische Documentatie van de Krijgsmacht (CHD) te Evere, stelden we vast dat deze dossiers een enorm potentieel hadden, als basis voor een onderzoek naar het oorlogsgedrag van het Belgische officierenkorps tijdens de Achttiendaagse Veldtocht en de naoorlogse consequenties van bepaalde vormen van zogenaamd ‘ontoelaatbaar gedrag’, waaraan sommige van deze officieren zich hadden schuldig gemaakt⁵. Deze dossiers van de Bijzondere Militaire Commissie voor officieren waren immers de schriftelijke weergave van een onderzoek door deze Commissie betreffende een individuele officier, beschuldigd van vermeende uitingen van ‘ontoelaatbaar’ gedrag’. Zoals bovendien zal blijken uit het verdere verloop van deze Masterscriptie behandelde de Bijzondere Militaire Commissie voor officieren een veel bredere waaier aan militaire delicten en disciplinaire inbreuken – en dus niet enkel gevallen van desertie – waardoor het een veel diepgaander en uitgebreider beeld verschaft van het gedrag van Belgische officieren tijdens de campagne van mei 1940.

Om deze redenen konden we toen reeds vaststellen dat een succesvol onderzoek naar deze Bijzondere Militaire Commissie voor officieren zou slagen, waarin een geslaagd onderzoek naar desertie tijdens de Achttiendaagse Veldtocht niet zou lukken, namelijk een adequater antwoord geven op onze eerder geformuleerde probleemstelling. Op basis van deze dossiers leek het ons mogelijk een inzicht te krijgen in hoe de Belgische officieren zich hadden gedragen tijdens de gevechten in mei 1940, in welke mate er sprake was geweest van zogenaamd ‘ontoelaatbaar gedrag’ (supra) en vooral op welke manier dergelijk gedrag beoordeeld en bestraft werd in de onmiddellijke naoorlogse periode.

Bovendien bood het – helaas onvolledige – administratieve dossier betreffende de oprichting en de werking van de Bijzondere Militaire Commissie voor officieren de mogelijkheid om dit obscure

⁴ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1a.: Documentaire relative à la création des commissions militaires spéciales.

⁵ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1-8.

onderzoeksorgaan in te bedden in de bredere maatschappelijke ontwikkelingen in de naoorlogse periode, ondermeer aangaande de heropricting van de Belgische strijdkrachten en het omgaan met het pijnlijke oorlogsverleden (infra). Het archiefmateriaal betreffende de Bijzondere Militaire Commissie voor officieren liet daarnaast toe om de in de oorlogscontext geladen thema's als 'zuivering' en 'verzoening' te onderzoeken (infra).

Deze veelbelovende vooruitzichten en de verkregen officiële toestemming tot inzage van de grote hoeveelheid archiefmateriaal, afkomstig van de Bijzondere Militaire Commissie voor officieren, stonden in scherp contrast met de gelimiteerde vooruitzichten en moeilijke toegang tot het beperkte bronnenmateriaal, in het kader van mijn eerste keuzeonderwerp, omtrent de desertie tijdens de Achttiendaagse Veldtocht. Daarenboven was een studie van deze Bijzondere Militaire Commissie voor officieren aanzienlijk origineler dan een onderzoek naar desertie tijdens de Achttiendaagse Veldtocht, aangezien deze commissie – zoals eerder aangegeven – tot op heden nog nooit eerder het onderwerp was geweest van een gedetailleerde studie.

Ik besloot dan ook op basis van gunstig constructief advies van mijn promotor dr. Antoon Vrints, van dr. Stanislas Horvat en van dhr. Huygelier, archivaris te Evere, om mijn onderzoek toe te spitsen op deze Bijzondere Militaire Commissie voor officieren. Zoals in het bovenstaande vermeld werd, zou er op basis van het Koninklijk Besluit van 30 oktober 1945 (infra) ook een Bijzondere Militaire Commissie voor onderofficieren in het leven geroepen zijn, maar de dossiers daarvan blijken spoorloos te zijn⁶. Zoals echter zal blijken uit het verdere verloop van deze algemene inleiding en de gehele Masterscriptie bood het omvangrijke archiefmateriaal, afkomstig van de Bijzondere Militaire Commissie voor officieren, meer dan voldoende onderzoeksmogelijkheden in functie van onze probleemstelling. Om die reden hebben we dan ook besloten om enkel over te gaan tot een onderzoek van de Bijzondere Militaire Commissie voor officieren, die we in het verdere verloop van deze Masterscriptie – om redenen van duidelijkheid – steeds als *de* Bijzondere Militaire Commissie zullen aanduiden.

Vanaf dat moment handelde mijn scriptieonderzoek dus over het oorlogsgedrag van Belgische officieren tijdens de Achttiendaagse Veldtocht – met name het zogenaamde 'ontoelaatbare gedrag', zijnde militaire delicten en allerhande morele, professionele en disciplinaire inbreuken en tekortkomingen (infra) – én over het naoorlogse onderzoek, beoordeling en eventuele bestraffing daarvan in het kader van de werking van de Bijzondere Militaire Commissie, in functie van onze eerder geformuleerde probleemstelling: het achterhalen hoe de Belgische officieren zich gedragen hadden tijdens de Achttiendaagse veldtocht, in welke mate er sprake was geweest van 'ontoelaatbaar gedrag' en vooral op welke manier dergelijk gedrag beoordeeld en bestraft werd in het kader van de werking van de Bijzondere Militaire Commissie tijdens de onmiddellijke naoorlogse periode. De keuze van dit onderwerp en bijhorende probleemstelling bepaalden sterk de algemene structuur van onze Masterscriptie, die we nu kort zullen duiden.

⁶ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1a.: Documentaire relative à la création des commissions militaires spéciales.

Dat is althans wat dhr. Huygelier, archivaris van het Centrum voor Historische Documentatie van de Krijgsmacht te Evere, aan mij heeft meegedeeld.

Allereerst was het onze bedoeling om in het eerste deel van deze Masterscriptie een kritische analyse op te maken van de toestand van de Belgische strijdkrachten aan de vooravond van de Duitse invasie, hetgeen immers, zoals zal blijken, de onderbouw heeft gevormd van het gedrag van de Belgische strijdkrachten in het algemeen – en meer specifiek het Belgische officierenkorps – tijdens de Achttiendaagse Veldtocht, hetwelk dan na de oorlog onderworpen werd aan een onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie. Om die reden was – in het kader van dit scriptieonderzoek – een kritische ontleding van de voorgeschiedenis van het Belgische leger tijdens het interbellum onontbeerlijk.

Vervolgens was het, omwille van twee redenen, eveneens noodzakelijk om in het vervolg van dit eerste deel van deze Masterscriptie over te gaan tot een kritische ontleding van de Achttiendaagse Veldtocht zelf, toegespitst op de ontwikkelingen op het vlak van moreel en discipline in het Belgische leger tijdens deze korte, maar hevige en chaotische militaire campagne.

De eerste beweegreden om over te gaan tot een dergelijk onderzoek van de Achttiendaagse Veldtocht zelf was de eerder gedane vaststelling, dat er naast een puur militaire, strategische en tactische analyse van deze campagne – waarvoor er vrij veel literatuur beschikbaar was, zoals aangetoond zal worden in het eerste deel van deze Masterscriptie – slechts in beperkte mate aandacht is geweest, maatschappelijk noch academisch, voor de eigenlijke prestaties en gedragingen, met name op het vlak van moreel en discipline, van de Belgische militairen tijdens die 18 woelige en bloedige dagen in mei 1940. Dit gedrag vormde nochtans de context voor eventueel ‘ontoelaatbaar gedrag’, hetgeen dan in de naoorlogse periode onderworpen werd aan een onderzoek en oordeelvelling door de Bijzondere Militaire Commissie. Dit hiaat, aanwezig in zowel de academische literatuur als de oorlogsdagboeken (infra), inzake de voor deze Masterscriptie cruciale basisgegevens, stimuleerde ons dan ook tot het opstellen van onze uitgebreide bespreking van de Achttiendaagse Veldtocht in het kader van het eerste deel van deze Masterscriptie.

Wat betreft de tweede drijfveer voor een kritische analyse van de Achttiendaagse Veldtocht, moeten we nu reeds een tipje van de sluier oplichten, door aan te stippen dat het besluitvormingsproces van de Bijzondere Militaire Commissie gebaseerd was op een opmerkelijke combinatie van enerzijds zuiver militaire criteria, gebaseerd op inzichten, ontleend uit gebeurtenissen tijdens de Achttiendaagse veldtocht, en anderzijds juridische criteria, afkomstig van het juridische kader van de Belgische militaire justitie (infra). Deze tweede reden verklaart eveneens waarom we in het eerste deel van deze Masterscriptie zullen overgaan tot een kritische analyse van het verloop van de Achttiendaagse veldtocht en de wapenfeiten van het Belgische leger, met name vanuit het oogpunt van het moreel en discipline.

Vervolgens verklaart deze duale basis van het besluitvormingsproces van de Bijzondere Militaire Commissie ook waarom we in het tweede deel van deze Masterscriptie over zullen gaan tot een ontleding van de Belgische militaire justitie, waarvan het ad hoc intern onderzoeksorgaan, dat de Bijzondere Militaire Commissie was, een informeel – maar in de geest van de Belgische Grondwet een volwaardig – onderdeel van uitmaakte (infra).

We zullen dus in het tweede deel van deze Masterscriptie het informele verband tussen de Bijzondere Militaire Commissie en het Belgische militaire gerecht trachten aan te tonen, hetgeen de basis zal vormen voor onze extensieve bespreking van de oorsprong, het ontstaan, de ontwikkeling

en de aard van de Bijzondere Militaire Commissie in het verdere verloop van dit deel. Wij willen immers antwoorden verkrijgen op een hele reeks interessante vragen: Hoe werd de Bijzondere Militaire Commissie opgericht? Wat waren haar eigenschappen en samenstelling? Welke bevoegdheden had ze? Hoe verliep een standaarddossier? Op basis van welke criteria kwam de Commissie tot een oordeel? Hoe lang functioneerde ze en hoeveel dossiers heeft ze in die periode onderzocht? Etc. Naast deze in zekere zin evidente vragen, willen we in dit tweede deel van onze Masterscriptie ook de drijfveren van de Bijzondere Militaire Commissie achterhalen of met andere woorden, de impliciete doelstellingen van deze veelzijdige instelling.

Bij wijze van introductie kunnen we nu reeds vermelden dat de Bijzondere Militaire Commissie door middel van het Koninklijk Besluit van 11 oktober 1945⁷ opgericht werd, om het oorlogsgedrag van ‘verdachte’ officieren te onderzoeken op potentiële overtredingen van de militaire (juridische) normen en om vervolgens in het geval van bewezen schuld, advies te verlenen over een gepaste strafmaat (infra). De Bijzondere Militaire Commissie sprak zich na een onderzoek van de feiten uit of de officier in kwestie al dan niet ‘ontoelaatbaar gedrag’ had vertoond. In het geval van schuld gaf de Commissie een advies aan de minister van Landsverdediging en de legerleiding door een gepaste strafmaatregel voor te stellen. De Bijzondere Militaire Commissie, die actief was tussen 1945 en 1949, fungeerde officieel derhalve als een intern onderzoekend en adviserend orgaan, maar had dus zelf geen beslissingsmacht⁸ (infra). De dossiers van de Bijzondere Militaire Commissie, waarvan we er in het kader van dit scriptieonderzoek 150 onderzocht hebben (infra), fungeerden als de schriftelijke weergave van een dergelijk onderzoek naar een bepaalde beklagde officier. De dossiers bevatten een samenvatting van het onderzoek, met name de bevindingen, het oordeel en het advies van de Bijzondere Militaire Commissie.

Zoals we eveneens zullen vaststellen in de loop van deze Masterscriptie, was deze Commissie een opmerkelijke instelling, in de zin dat ze – alhoewel ze geconcipeerd was als een intern onderzoeksorgaan binnen het Belgische leger – eveneens kon beschouwd worden als een informeel onderdeel van de Belgische militaire justitie. De Bijzondere Militaire Commissie werd immers gekenmerkt door een eigenaardige samensmelting van de militaire disciplinaire macht en de militaire strafrechtelijke macht, hetgeen impliceerde dat zowel militaire delicten als andere vormen van ‘ontoelaatbaar gedrag’, die normaliter onder het disciplinaire tuchtrecht zouden vallen, onder de

⁷ « **Wij hebben besloten en wij besluiten:**

Artikel 1: Een Bijzondere Militaire Commissie is er mede belast aan den Minister van Landsverdediging hare adviezen te geven omtrent de tuchtmaatregelen, welke eventueel dienen (worden) genomen ten opzichte van zekere officieren uit hoofde van hun gedrag gedurende de krijgsverrichtingen in Mei 1940.

....

Artikel 5 : De met redenen omkleede (sic) adviezen worden aan den Minister van Landsverdediging voorgelegd en de daaruit voortvloeiende beslissingen zijn niet vatbaar voor hooger (sic) beroep.

Artikel 6 : De Minister van Landsverdediging is belast met de uitvoering van dit besluit.

Gegeven te Brussel, den 11 oktober (sic) 1945 » Uit : Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1a.: Documentaire relative à la création des commissions militaires spéciales.

⁸ « **Je rappelle que les commissions n'émettent que des avis, la décision appartenant à l'exécutif.** »

Uit : Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1a.: Documentaire relative à la création des commissions militaires spéciales, s.p.

Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1-8.

bevoegdheid van deze intrigerende onderzoekscommissie vielen⁹. Ten gevolge daarvan onderzocht en beoordeelde de Commissie aldus zowel militaire delicten als allerhande morele, professionele en disciplinaire inbreuken en tekortkomingen, hetgeen grote consequenties zou hebben voor de verschillende categorieën aanklachten én gevolgen, die onze populatie van onderzochte dossiers rijk was, zoals zal blijken uit de kwantitatieve analyse, die het derde deel van deze Masterscriptie uitmaakt.

Deze uitgebreide kwantitatieve analyse, gebaseerd op een onderzoek van nieuw, onbestudeerd bronnenmateriaal¹⁰ (zie bijlage 6. en opgave van bronnen 1.1.), is het meest ambitieuze en vernieuwende onderdeel van deze Masterscriptie, aangezien we ons hiermee op historiografisch braakliggend terrein hebben begeven, hetgeen toch kan beschouwd worden als het doel van elke (aspirerende) historicus. Alhoewel deze situatie ook zijn nadelen had, met name het grote gebrek aan literatuur, konden we toch concluderen, dat deze toestand een krachtige legitimering vormde voor het opstellen van deze Masterscriptie en een voortreffelijke drijfveer voor potentiële lezers om deze Masterscriptie door te nemen.

We zullen in deze kwantitatieve analyse van start gaan met een bespreking van de statistische methode, die we gehanteerd hebben om tot onze steekproefpopulatie van 150 dossiers¹¹, onderzocht door de Bijzondere Militaire Commissie, te komen (zie bijlage 5. en 6.). Op basis daarvan kunnen we de statistische representativiteit van deze steekproef beamen, hetgeen de basis zal vormen voor het verdere verloop van deze gehele kwantitatieve analyse. Het is immers de bedoeling om op basis van deze populatie van 150 geselecteerde dossiers een inzicht te verkrijgen in enerzijds de aard en de eigenschappen van de officieren, die door de Bijzondere Militaire Commissie onderzocht werden, in anderzijds de werking van deze Commissie en tenslotte in het voorkomen en de naoorlogse bestraffing van zogenaamd 'ontoelaatbaar gedrag' bij Belgische officieren tijdens de Achttiendaagse Veldtocht.

Allereerst zullen we ons dus toespitsen op een onderzoek van de aard van de onderzochte officieren. We willen immers te weten komen welke categorieën van officieren vooral voor de Commissie moesten verschijnen, met name op het vlak van de gedragen graad en de toegewezen functie op het moment van de feiten enerzijds en anderzijds de component, het wapen, het regiment en de divisie, waartoe de beklagde in mei 1940 behoorde. Op basis van deze kwantitatieve analyse zullen we een aantal frappante clusters kunnen onderscheiden, die we vervolgens kritisch zullen bespreken. Deze aanpak zal ondermeer leiden tot een uitgebreide casus betreffende de 4^e Infanteriedivisie (infra).

Daaropvolgend zullen we het persoonlijke luik van deze kwantitatieve analyse afsluiten met een extensieve analyse van de status van de beklagde officieren op het moment van het onderzoek. We willen immers eventuele verbanden opsporen met het uiteindelijke gevolg van het onderzoek.

In het verdere vervolg van deze kwantitatieve analyse zullen we overgaan tot een uitgebreide bespreking en ontleding van de verschillende categorieën van aanklachten, die door de Bijzondere

⁹ I. Roggen, "Une doctrine de la justice militaire belge", in : *Revue de Droit pénal Militaire et de Droit de la Guerre*, 1966, 2, p. 374.

¹⁰ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1-8.

¹¹ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1-8.

Militaire Commissie onderzocht en beoordeeld werden, en de eventuele relatie met de gevolgen van het onderzoek. Het is de bedoeling om onze in het tweede deel geformuleerde thesen in verband met de impliciete doelstellingen van de Bijzondere Militaire Commissie ondermeer op basis van deze bevindingen te falsifiëren. Daarna zullen we overschakelen op een extensief onderzoek van de plaats en het moment van de (vermeende) feiten, onderzocht door de Bijzondere Militaire Commissie, hetgeen we zullen situeren in de context van de ontwikkelingen tijdens de Achttiendaagse Veldtocht, uiteengezet in het eerste deel van deze Masterscriptie. Tenslotte zullen we onze kwantitatieve analyse afronden met een analyse van de gevolgen van het onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie, hetgeen ons zal toelaten onze vooropgestelde thesen definitief te falsifiëren.

Na deze uitgebreide kwantitatieve analyse, zullen we in het vierde deel van deze Masterscriptie overgaan tot een beperkte microstudie van 15 dossiers, waarin we deze geselecteerde dossiers kwalitatief zullen analyseren om de lezer op die manier een onversneden beeld te geven van de werking en het besluitvormingsproces van de Bijzondere Militaire Commissie. We willen op die manier een beter inzicht verkrijgen in hoe de Commissie 'dacht' en oordeelde en in het standaard verloop van een dossier. Daarnaast zullen we op basis van deze detailopname nogmaals onze vooropgestelde thesen, met name met betrekking tot de impliciete doelstellingen van de Bijzondere Militaire Commissie, kunnen falsifiëren.

Tenslotte zullen we deze Masterscriptie afsluiten met een algemeen besluit, waarin we alle bevindingen uit de voorgaande kritische analyses betreffende de voorgeschiedenis van het Belgische leger, aangaande de ontwikkelingen tijdens de Achttiendaagse Veldtocht, omtrent het ontstaan, de aard, de bevoegdheden en de doelstellingen van de Bijzondere Militaire Commissie en diens verband met de Belgische militaire justitie, inzake de aard van de door de Commissie onderzochte officieren en wat betreft de onderscheiden clusters en gefalsifieerde thesen, zullen samenvatten.

Tot slot kunnen we deze inleiding afsluiten met een synopsis van het streefdoel van deze Masterscriptie. In functie van onze probleemstelling willen we trachten te achterhalen hoe de Belgische officieren zich hadden gedragen tijdens de Achttiendaagse veldtocht, in welke mate er sprake was geweest van 'ontoelaatbaar gedrag' en vooral op welke manier dergelijk gedrag beoordeeld en bestraft werd in het kader van het onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie tijdens de onmiddellijke naoorlogse periode.

Het is allereerst onze bedoeling om de beschikbare, vrij verouderde, literatuur betreffende de Achttiendaagse Veldtocht te resumeren in een kritische analyse, waarin we ons vooral zullen toespitsen op de prestaties en het gedrag, met name op het vlak van moreel en discipline, van de Belgische strijdkrachten tijdens deze hectische militaire campagne. Dit vormde dan de onderbouw en context voor het 'ontoelaatbare gedrag', dat onderzocht werd door de Bijzondere Militaire Commissie. De voornaamste ambitie van deze Masterscriptie is uiteraard een zo volledig en uitgebreid mogelijk beeld te geven van de Bijzondere Militaire Commissie, aangezien deze intrigerende instelling nooit eerder aan een dergelijk gedetailleerd onderzoek werd onderworpen.

Wij hopen dan ook met dit scriptieonderzoek een bescheiden bijdrage te kunnen leveren tot de historiografie inzake de Tweede Wereldoorlog.

I. Algemene contextualisering: voorgeschiedenis en verloop van de Achttiendaagse Veldtocht

1. Inleiding

In onze algemene inleiding hebben we reeds uiteengezet hoe we tot onze definitieve onderwerpkeuze zijn gekomen, namelijk een onderzoek naar het oorlogsgedrag van de Belgische officieren tijdens de Achttiendaagse Veldtocht – met name het zogenaamde ‘ontoelaatbare gedrag’, zijnde militaire delicten en allerhande morele, professionele en disciplinaire inbreuken en tekortkomingen (infra) – én naar het naoorlogse onderzoek, beoordeling en eventuele bestraffing daarvan in het kader van de werking van de Bijzondere Militaire Commissie.

Daarnaast hadden we eveneens vastgelegd, dat dit onderzoek in functie stond van een specifieke probleemstelling. We streefden er immers naar te weten te komen hoe de Belgische officieren zich hadden gedragen tijdens de Achttiendaagse veldtocht, in welke mate er sprake was geweest van zogenaamd ‘ontoelaatbaar gedrag’ en vooral op welke manier dergelijk gedrag beoordeeld en bestraft werd in de onmiddellijke naoorlogse periode door de Bijzondere Militaire Commissie.

In functie van deze onderwerpkeuze en bijhorende probleemstelling, leek het ons essentieel om in dit eerste deel van deze Masterscriptie allereerst over te gaan tot een kritische analyse van de toestand van de Belgische strijdkrachten in de aanloop naar de Duitse inval op 10 mei 1940, aangezien deze toestand – zoals uit dit deel zal blijken – de onderbouw heeft gevormd voor het eigenlijke gedrag van de Belgische militairen in het algemeen – en meer specifiek het Belgische officierenkorps – tijdens de gevechten in mei 1940, terwijl net dit oorlogsgedrag dan net na de oorlog door de Bijzondere Militaire Commissie onderzocht werd. Om die reden beschouwden we – in het kader van dit scriptieonderzoek – een kritische ontleding van de voorgeschiedenis van het Belgische leger tijdens het interbellum als onontbeerlijk.

Vervolgens achtten we het eveneens noodzakelijk, omwille van twee redenen, om in het vervolg van dit eerste deel van deze Masterscriptie over te gaan tot een kritische ontleding van het verloop van de Achttiendaagse Veldtocht zelf, met name toegespitst op de ontwikkelingen op het vlak van moreel en discipline in het Belgische leger tijdens deze korte, maar hevige militaire campagne.

De eerste aanleiding om hiertoe over te gaan was – zoals eerder vermeld – het vastgestelde hiaat in de literatuur betreffende het gedrag van de Belgische militairen, met name op het vlak van moreel en discipline, tijdens de Achttiendaagse veldtocht, hetgeen nochtans de context vormde voor het eventuele ‘ontoelaatbare gedrag’, onderzocht door de Bijzondere Militaire Commissie.

De tweede drijfveer was de vaststelling, waarop we in het verdere vervolg van deze Masterscriptie uitgebreid zullen op ingaan, dat het besluitvormingsproces van de Bijzondere Militaire Commissie gebaseerd was op een opmerkelijke combinatie van enerzijds zuiver militaire criteria, gebaseerd op inzichten, ontleed uit gebeurtenissen tijdens de Achttiendaagse veldtocht, en anderzijds juridische criteria, afkomstig van het juridische kader van de Belgische militaire justitie (infra). Het feit, dat de oordeelvelling van de Bijzondere Militaire Commissie in grote mate gebaseerd was op inzichten en opmerkingen, afgeleid van de eigenlijke krijgsverrichtingen in mei 1940, verklaart eveneens waarom we in dit eerste deel van deze Masterscriptie zullen overgaan tot een kritische analyse van het

verloop van de Achttiendaagse veldtocht en de wapenfeiten van het Belgische leger, met name vanuit het oogpunt van het moreel en discipline.

2. Algemene voorgeschiedenis

Alhoewel het niet de bedoeling is om een politiek-militaire geschiedenis van het interbellum en de aanloop naar de Tweede Wereldoorlog te schrijven, moeten we toch kort de evoluties van de Belgische strijdkrachten tijdens het interbellum bespreken, aangezien hierin de basis werd gelegd voor de prestaties van diezelfde strijdkrachten tijdens de Achttiendaagse veldtocht.

Hoe coherent de Achttiendaagse Veldtocht ook lijkt vanuit een militair perspectief, toch kan men zijn echte betekenis en draagwijdte niet begrijpen, als men ze niet integreert in de "*économie de la politique militaire belge*"¹². Een strijdmacht kan immers niet zomaar geïmproviseerd worden aan de vooravond van een oorlog, maar het belichaamt net het eindresultaat van de handelingen van opeenvolgende generaties politici, officieren en soldaten in de jaren voorafgaand aan het conflict. In dit opzicht moeten we de toestand van de Belgische strijdkrachten in mei 1940 dan ook als een direct resultaat zien van de gebeurtenissen tijdens het interbellum.

Tijdens de openingsmaanden van de Eerste Wereldoorlog was het Belgische leger erin geslaagd om de Duitse invasie, op basis van het befaamde Schlieffen plan, ternauwernood te overleven en de Duitse opmars in die mate te vertragen, zodat men zich tijdens de Slag bij de IJzer (16 – 31 oktober 1914) achter de gelijknamige rivierlinie had kunnen verschansen, waardoor het laatste stukje Belgisch grondgebied gevrijwaard was gebleven. Hoewel België tijdens het verdere verloop van de 'Groote Oorlog' een relatief bescheiden rol speelde, kon het land in 1918 met recht en rede als overwinnaar bestempeld worden, alhoewel het aan de overwinnaartafel grotendeels genegeerd werd¹³. België zou op politiek en militair vlak zijn lessen trekken uit de bijna fataal afgelopen Eerste Wereldoorlog met als gevolg dat het zich, met de ondertekening van het geheime militaire bijstandsverdrag uit 1920, verbond aan grote buur en medeoverwinnaar Frankrijk om zich zo tegen een toekomstige Duitse bedreiging te beschermen¹⁴. De 'Groote Oorlog' had immers duidelijk aangetoond dat het Belgische leger niet in staat was om op eigen kracht de oostelijke buur in bedwang te houden.

Met deze politieke en militaire alliantie met Frankrijk stapte België echter niet alleen af van de tot dan toe gevoerde onafhankelijkheidspolitiek, maar werd het ook meegesleurd in een aantal avonturen, waar het eigenlijk niet achterstond; m.n. de bezetting van het Rijnland en Ruhrgebied (1923-1925). De beperkingen op het vlak van buitenlands beleid, die hieruit voortvloeiden, zorgden ervoor dat het militaire pact met Frankrijk van meet af aan een struikelblok vormde in de Belgische politiek¹⁵.

Op militair vlak gingen zowel de Fransen als de Belgen de gebeurtenissen codificeren. Het resultaat daarvan was een herhaling van wat in het verleden al zo vaak gebeurd was: terwijl de overwonnen

¹² B. Verhaegen, *La Compagne de l'Armée Belge (10 au 28 mai 1940)*, s.l., s.n., 1952, p. 1.

¹³ *Ibidem*, p 2

Eeckhout (J.). *Repercussies van de motorisatie en mechanisatie van het Belgisch leger tijdens het interbellum*. Gent (onuitgegeven licentiaatverhandeling Universiteit Gent), 1992, p. 125 (promotor: R. van Eenoo).

¹⁴ *Ibidem*, pp 125-126.

¹⁵ *Ibidem*, p 125.

Duitsers lessen trokken uit hun nederlaag en de uitgezuiverde Duitse militaire kaste zich ging toeleggen op het ontwikkelen van een mobielere manier van oorlogsvoering om zo te vermijden dat een oorlog vastliep, koesterden de overwinnaars zich aan de 'glorie en de herinneringen' en bleven de Franse en Belgische legers vasthouden aan de illusie, dat een toekomstige oorlog zou neerkomen op een herhaling van de 'Grote Oorlog'¹⁶. Het Belgische leger sloot na het einde van de Eerste Wereldoorlog aan bij de Europese trend van inkrimping en reorganisatie, maar verkeerde tot het begin van de jaren 1920' in een soort overwinningroes¹⁷.

De modernisering van de Belgische strijdkrachten – waaronder nu ook een kleine luchtmacht – bleef zeker tot het einde van de jaren 1920' op een laag pitje staan, enerzijds ten gevolge van de bedroevende toestand van de Belgische staatsfinanciën, op zijn beurt een gevolg van de naoorlogse financiële ontredde en economische crisis, en anderzijds ten gevolge van de internationale detente na het Pact van Locarno uit 1925¹⁸. Dit leidde in combinatie met een sterke pacifistische onderstroom in de maatschappij tot een reductie van het Belgisch leger tot 8 kleine actieve divisies en 6 reservedivisies¹⁹.

Hoewel er tijdelijk beterschap optrad in de militaire investeringen tijdens de economische heropleving van de late jaren 1920', dankzij ondermeer de stabilisering van de Belgische frank in oktober 1926, kwam de Depressie van de jaren 1930' ook in België bijzonder hard aan²⁰. De grote economische neergang zorgde voor een sterke daling van de staatsinkomsten en voor een verstrengelde politieke structuur. Aangezien militaire investeringen in deze politieke en socio-economische context beschouwd werden als niet-productief, kregen ze meer dan hun deel bij de opeenvolgende besparingsronden; vooral de moderne onderdelen kregen klappen met de afschaffing van het tankkorps en een quasi bevrozing van de investeringen in de luchtmacht²¹.

Naast de beperkte financiële armslag van de Belgische staat gedurende het grootste deel van het interbellum, was het eveneens zo dat de beleidsprioriteiten van de Belgische overheid eerder op het socio-economische en onderwijsvlak lagen en dat er een brede pacifistische onderstroom in de maatschappij aanwezig was, ten gevolge van de verschrikkingen van de 'Grote Oorlog'²². De militaire ambities van België reikten dan ook niet verder dan het uitbouwen van een geloofwaardig verdediging van het eigen grondgebied. In het geval van een langdurig gewapend conflict zouden de bevriende mogelijkheden redding moeten brengen.

¹⁶ *Ibidem*, p 125.

¹⁷ *Ibidem*, p 126.

¹⁸ P. Clement, "De Belgische luchtmacht tussen de twee wereldoorlogen", in: *Belgisch tijdschrift voor militaire geschiedenis*, 31 (1995), 2, pp. 48-49.

¹⁹ B. Verhaegen, *La Compagne de l'Armée Belge (10 au 28 mai 1940)*, s.l., s.n., 1952, p. 2.

²⁰ P. Clement, "De Belgische luchtmacht tussen de twee wereldoorlogen", in: *Belgisch tijdschrift voor militaire geschiedenis*, 31 (1995), 2, pp. 48-49.

Eeckhout (J.). *Repercussies van de motorisatie en mechanisatie van het Belgisch leger tijdens het interbellum*. Gent (onuitgegeven licentiaatverhandeling Universiteit Gent), 1992, p. 126 (promotor: R. van Eenoo).

²¹ P. Clement, "De Belgische luchtmacht tussen de twee wereldoorlogen", in: *Belgisch tijdschrift voor militaire geschiedenis*, 31 (1995), 2, pp. 48-49.

²² *Ibidem*, pp. 48-49.

Eeckhout (J.). *Repercussies van de motorisatie en mechanisatie van het Belgisch leger tijdens het interbellum*. Gent (onuitgegeven licentiaatverhandeling Universiteit Gent), 1992, p. 126 (promotor: R. van Eenoo).

Pas vanaf 1933, in de context van toenemende internationale spanningen t.g.v. het aan de macht komen van Adolf Hitler, de vestiging van het Naziregime en daaropvolgende Duitse herbewapening, zouden de investeringsuitgaven voor de Belgische strijdkrachten opnieuw sterk beginnen te stijgen²³.

Op 7 maart 1936 speelde Hitler blufpoker met de Duitse remilitarisering van het Rijnland, hetgeen in flagrante tegenspraak was met de verdragen van Versailles en Locarno, en waardoor België opnieuw Duitse troepen aan zijn grenzen had²⁴. Frankrijk en Groot-Brittannië grepen niet in. Wegens deze gewijzigde internationale situatie voerde België vanaf 1936 – onder impuls van Leopold III – opnieuw een politiek van strikte onafhankelijkheid, hetgeen zich uitte in het niet vernieuwen van het Frans-Belgische Militaire Akkoord en dus het oplazen van het militaire verbond met Frankrijk. Ten gevolge van deze politieke koerswijziging moest België zo snel mogelijk beschikken over sterke strijdkrachten, die zowel Duitsland als Frankrijk konden afschrikken of op zijn minst tegenhouden²⁵. De onderstaande tabel en grafiek geven de evolutie van de totale uitgaven van de Belgische landsverdediging tijdens het interbellum uitstekend weer: vooral de stijging na 1936 is opmerkelijk²⁶.

	(1) Totale uitgaven Landsverdediging	(2) Uitgaven Luchtmacht	(3) Aandeel (2) in (1) (procent)
1920	908,6	?	
1921	933,1	?	
1922	717	29,5	4,1%
1923	1169,1	26,7	2,3%
1924	605,3	20,5	3,4%
1925	684,3	34,9	5,1%
1926	581,3	23,1	4,0%
1927	657,2	31,1	4,7%
1928	849,4	38,7	4,6%
1929	1005,2	72,9	7,3%
1930	1244,9	100,1	8,0%
1931	1205,7	81,2	6,7%
1932	1034,9	51,2	4,9%
1933	936,7	48,5	5,2%
1934	1279,8	51,1	4,0%
1935	1139,3	30,6	2,7%
1936	1260,4	51,5	4,1%
1937	1523,1	39,4	2,6%
1938	1580,6	37	2,3%
1939	1745,5	72,2	4,1%
1940	3637,8	14,4	0,4%

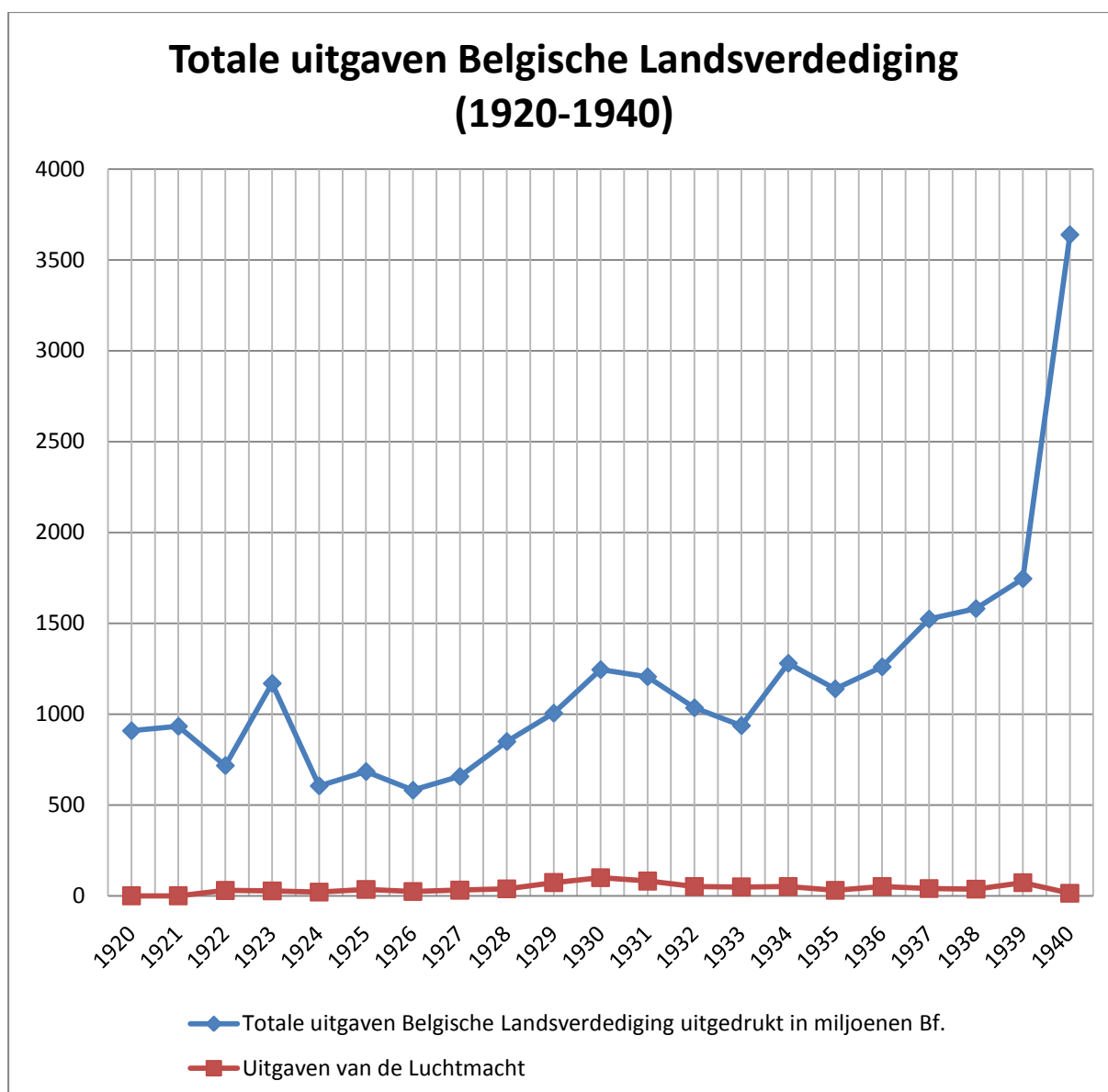
x 1,000,000 Bf (Belgische Frank), lopende prijzen
Bron: Eindrekeningen van de Belgische begrotingen 1920-1940
Boeken van het Rekenhof

²³ P. Clement, "De Belgische luchtmacht tussen de twee wereldoorlogen", in: *Belgisch tijdschrift voor militaire geschiedenis*, 31 (1995), 2, p. 49.

²⁴ B. Verhaegen, *La Compagne de l'Armée Belge (10 au 28 mai 1940)*, s.l., s.n., 1952, p. 2.

²⁵ Eeckhout (J.). *Repercussies van de motorisatie en mechanisatie van het Belgisch leger tijdens het interbellum*. Gent (onuitgegeven licentiaatverhandeling Universiteit Gent), 1992, p. 126 (promotor: R. van Eenoo).

²⁶ P. Clement, "De Belgische luchtmacht tussen de twee wereldoorlogen", in: *Belgisch tijdschrift voor militaire geschiedenis*, 31 (1995), 2, p. 55.

Deze koerswijziging kwam echter nogal laat, waardoor er grote financiële inspanningen nodig waren om de Belgische strijdkrachten te moderniseren en ze voor te bereiden op hun nieuwe taken. Hoewel deze investeringen onontbeerlijk waren, bleven de zaken politiek en vooral economisch moeilijk liggen²⁷.

De nieuwe buitenlandse politiek had als doel België buiten een toekomstig Duits-Frans conflict te houden door een integrale defensie uit te bouwen²⁸. Deze onafhankelijkheidspolitiek impliceerde echter, dat België nu al zijn grenzen moest verdedigen – en dus niet enkel de oostelijke – aangezien de Belgische verdediging nu gericht was tegen alle potentiële invallers en dus niet langer alleen tegen Duitsland! Groot-Brittannië, Frankrijk én Duitsland stelden de Belgisch neutraliteit te garanderen²⁹.

²⁷ Eeckhout (J.). *Repercussies van de motorisatie en mechanisatie van het Belgisch leger tijdens het interbellum*. Gent (onuitgegeven licentiaatverhandeling Universiteit Gent), 1992, p. 126 (promotor: R. van Eenoo).

²⁸ *Ibidem*, p 126.

²⁹ B. Verhaegen, *La Compagne de l'Armée Belge (10 au 28 mai 1940)*, s.l., s.n., 1952, p. 3.

De politieke en militaire blik werd dus afgewend van Frankrijk en het Belgische leger kreeg als opdracht het nationale grondgebied tegen elke buitenlandse agressie te beschermen³⁰. Deze grootschalige politiek-militaire ontwikkelingen en de daaruit volgende budgetverhogingen vanaf 1936 zorgden voor een intensivering van de grensverdediging (forten), een voorbereiding tot een verdrievoudiging van de infanterie, een poging tot verlenging van de dienstplicht en een versnelling van een aantal moderniseringsplannen, die zich op dat moment al een aantal jaren schoorvoetend hadden ontwikkeld: m.n. de mechanisering en motorisering van het leger (vrachtwagens, rupsvoertuigen, kanonnen), vooral bij de cavalerie, en een poging tot het bekomen van een kleine, maar moderne en efficiënte luchtmacht³¹. Al deze inspanningen stonden in functie van het nieuwe doel: België militair te beveiligen nu het alleen stond.

3. De Belgische strijdkrachten aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog.

3.1 Tactische doctrine: Modernisering en Mechanisering

Met deze ontwikkelingen in het achterhoofd moeten we ons echter de vraag stellen of de Belgische strijdkrachten in mei 1940 voorbereid waren op de Duitse invasie?

Hierbij kunnen we ten eerste vaststellen dat er in de laatste 5 jaar voor het uitbreken van de oorlog een serieuze poging was gedaan om het Belgische leger te moderniseren, althans toch de eerste 12 divisies³². Dit was echt niet bijzonder goed geslaagd, aangezien de mechanisering een doel op zich was geworden, en niet een middel om een nieuwe strategie te ontwikkelen, met name die van een moderne mobiele oorlogsvoering. De mechanisering van het Belgische leger was integendeel vooral bedoeld om de integrale verdediging te ondersteunen: namelijk de verafgelegen troepen in staat stellen om zich zo snel mogelijk naar de bedreigde verdedigingsgordels te begeven.

Het Belgische leger ontwikkelde – in tegenstelling tot Duitsland – geen moderne mobiele oorlogsvoering , aangezien een dergelijke doctrine niet paste in de politieke denkbeelden, met als gevolg, dat het grootste deel van de bijkomende militaire investeringen naar statische verdedigingswerken ging, zoals forten en antitankgrachten³³. Het resultaat hiervan was dat miljarden Belgische franken besteed werden voor versterkingen, die nooit zouden verdedigd worden, zoals bijvoorbeeld honderden blokhuizen in de Ardennen en het Luikse, of ontruimd werden alvorens er gevochten werd³⁴. Bovendien was het zo dat de meeste statische fortificaties – zelfs het moderne fort van Eben-Emael – enkel ontworpen waren om een grondaanval te doorstaan, waardoor ze erg kwetsbaar waren voor luchtaanvallen.

³⁰ Eeckhout (J.). *Repercussies van de motorisatie en mechanisatie van het Belgisch leger tijdens het interbellum*. Gent (onuitgegeven licentiaatverhandeling Universiteit Gent), 1992, p. 127 (promotor: R. van Eenoo).

³¹ Eeckhout (J.). *Repercussies van de motorisatie en mechanisatie van het Belgisch leger tijdens het interbellum*. Gent (onuitgegeven licentiaatverhandeling Universiteit Gent), 1992, pp. 126-127 (promotor: R. van Eenoo).
B. Verhaegen, *La Compagne de l'Armée Belge (10 au 28 mai 1940)*, s.l., s.n., 1952, pp. 2-3.
P. Clement, "De Belgische luchtmacht tussen de twee wereldoorlogen", in: *Belgisch tijdschrift voor militaire geschiedenis*, 31 (1995), 2, p. 49.

³² Eeckhout (J.). *Repercussies van de motorisatie en mechanisatie van het Belgisch leger tijdens het interbellum*. Gent (onuitgegeven licentiaatverhandeling Universiteit Gent), 1992, p. 127 (promotor: R. van Eenoo).

³³ *Ibidem*, p. 128.

³⁴ J.F. Verbruggen, "Kritische beschouwingen betreffende het Belgische leger in mei 1940", in: *Actes du Colloque d'histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, p. 303.

De militaire inspanningen bleven dus vooral geconcentreerd op het vlak van een statische defensie, hetgeen ook beter paste in de nieuwe politieke situatie van onafhankelijkheid of neutraliteit én in het kader van een integrale verdediging aan de grenzen. Achteraf bekeken had men eerder moeten investeren in een grotere en beter uitgeruste luchtmacht, in sterkere artillerie en in een uitgebreidere mechanisering van de infanterie i.p.v. van het leeuwendeel van de bijkomende militaire investeringen te gebruiken voor statische verdedigingswerken, die eigenlijk volledig verouderd waren in het kader van de moderne oorlogsvoering³⁵.

Hoewel de interesse voor de mechanisering en motorisering vrij groot was, bleven de vernieuwingen beperkt tot het organisatorische en technische vlak. Ondanks de uiterlijke vernieuwingen op vlak van mechanisering, bleef het Belgische militaire milieu tijdens het interbellum eigenlijk bijzonder conservatief, waardoor nieuwe ideeën op doctrinair, maar ook op strategisch niveau – zoals bijvoorbeeld het idee voor een verdediging van de Ardennen met behulp van partizanen of het gebruik van niet-doorlopende frontlinies – nooit echt een serieuze kans hadden om opgenomen worden³⁶.

We kunnen dan ook concluderen dat het militaire denken in België nauwelijks gewijzigd was sinds de ‘Grote Oorlog’, ondanks de nieuwe doctrine van de integrale defensie. De traag bewegende infanterie bleef in de ogen van het Belgische opperbevel het voornaamste wapen³⁷. De defensief ingerichte doctrine had er echter voor gezorgd dat de Belgische infanterie – numeriek veruit het grootste deel van het leger – enkel opgeleid was voor de verdediging, te weinig officieren telden voor te grote pelotons, een te zware bewapening had om snel op te treden en onvoldoende training en voorbereiding had gekregen voor een langere, bewegingsoorlog³⁸. Alhoewel de mechanisering tijdens het interbellum er voor had gezorgd, dat het Belgische leger in 1940 over een aanzienlijke hoeveelheid gemechaniseerd materieel beschikte³⁹, kwamen de tekortkomingen, ten gevolge van deze gebrekkige en verouderde tactische doctrine, tijdens de Achttiendaagse veldtocht echter pijnlijk naar boven, wanneer het duidelijk werd dat het Belgische leger niet voorbereid was op een moderne oorlogsvoering.

Op basis van het voorgaande is het hopelijk duidelijk geworden dat de Belgische strijdkrachten – ondanks een aanzienlijke verhoging van de militaire investeringen – bleven gebruik maken van een hopeloos verouderde militaire strategie, gebaseerd op de ervaringen uit de Eerste Wereldoorlog: *“It is also said that Belgium was still applying the lessons of the war regarding reorganization, rearmament, and crystallization of doctrine. Yet this was twenty-five years after 1914 and conditions were far different. The delay was long enough to be dangerous, as was the propensity to prepare for war in 1939 in terms of 1914-1918”*⁴⁰.

³⁵ *Ibidem*, p. 303.

³⁶ E. Wanty, “Le milieu militaire Belge de 1830 à 1945”, in: *Actes du Colloque d’histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, p. 400.

³⁷ Eeckhout (J.). *Repercussies van de motorisatie en mechanisatie van het Belgisch leger tijdens het interbellum*. Gent (onuitgegeven licentiaatverhandeling Universiteit Gent), 1992, p. 128 (promotor: R. van Eenoo). R. Danneels, *Het ‘moreel’ van den soldaat*, Brussel, Joseph Flament, 1926, pp. 56-136.

³⁸ J.F. Verbruggen, “Kritische beschouwingen betreffende het Belgische leger in mei 1940”, in: *Actes du Colloque d’histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, p. 304.

³⁹ **Waarvan de voornaamste: meer dan 200 T 13’s, 277 Utilities en een 50-tal T15’s en ACG’s.**

⁴⁰ J.E. Helenreich, “An American Perception of Belgian military preparedness, 1937-1940”, in: *Belgisch tijdschrift voor militaire geschiedenis*, 19 (1984), 5, p. 430.

3.2 De toestand van de Belgische luchtmacht

Ten tweede stellen we vast dat ook het andere moderne onderdeel van de Belgische strijdkrachten, namelijk de luchtmacht, in mei 1940 eveneens niet opgewassen bleek tegen de Duitse invaller. De Belgische luchtmacht, formeel een onderdeel van het leger, had al vanaf de jaren 1920 te kampen met 3 grote problemen: financiële beperkingen, een tekort aan piloten en een afhankelijkheid van buitenlandse leveranciers voor het vliegend materieel zelf⁴¹.

De herhaaldelijke regeringsperikelen tijdens de tweede helft van de jaren 1930' hadden de toenemende oorlogsdreiging vaak op de achtergrond verdrongen, waardoor men te laat tot het inzicht was gekomen dat er dringend investeringen nodig waren in de Belgische luchtverdediging⁴². Toen deze investeringen in de Belgische luchtmacht er uiteindelijk kwamen, was het echter te laat: de combinatie van een oorlogsdreiging en een grote internationale vraag naar moderne gevechtsvliegtuigen zorgden ervoor dat de 200 bestelde moderne jachtvliegtuigen en bommenwerpers pas op het einde van 1940 aan de Belgische luchtmacht zouden kunnen geleverd worden⁴³.

Het oordeel van Kapitein John Sterling, assistent militair attaché en luchtmachtsspecialist aan de Amerikaanse ambassade, uit februari 1940 sprak dan ook boekdelen over de toestand van de Belgische luchtmacht aan de vooravond van de Duitse inval: *“The entire picture of Belgian aviation, with a total of perhaps 70 first-line aircraft is dismal. It can only be reported that in case of an offensive involving Belgium the best aid Belgian aviation could give to the Allies is to stay out of the way, making available their landing fields and spotting refueling and repair facilities on as many emergency airdromes as possible”*⁴⁴.

Zowel de actieve als passieve (i.e. luchtafweer) luchtverdediging was bijzonder zwak, hetgeen de voornaamste Amerikaanse attaché in België, Luitenant-kolonel Brown, aanzette tot de volgende constatering: *“compels the conclusion that Belgium’s massed populations and industrial centers in general, and her ground forces in particular, are extremely vulnerable to air attack”*⁴⁵.

Deze vaststelling is bijzonder relevant, aangezien deze Belgische weerloosheid op deze vlakken bijdroeg tot een Duitse hegemonie in de lucht tijdens de Achttiendaagse Veldtocht, hetgeen rampzalige consequenties inhield voor de Belgen. De Duitse luchtmacht – de Luftwaffe – zou in mei 1940 immers een ware ravage aanrichten aan én achter het front, hetgeen desastreuze gevolgen had voor het moreel van zowel soldaten als burgers en daarmee aan de basis lag van collectieve paniekaanvallen bij de Belgische troepen en grote vluchtelingenstromen (infra).

In vele dossiers van de Bijzondere Militaire Commissie benadrukten beklaagden en getuigen dan ook de enorme impact van de Duitse suprematie in de lucht op de Belgische troepen, waarvan velen gedurende lange tijd machteloos – wegens de uitschakeling van de Belgische luchtmacht en de

⁴¹ P. Clement, “De Belgische luchtmacht tussen de twee wereldoorlogen”, in: *Belgisch tijdschrift voor militaire geschiedenis*, 31 (1995), 2, p. 56.

⁴² J. Van Belle, *De veldtochten in de lage landen, mei 1940, en het ontstaan van de Belgische koningskwestie*, Zedelgem, Flandria Nostra, 1990, pp. 46-47.

⁴³ *Ibidem*, p. 76.

⁴⁴ J.E. Helenreich, “An American Perception of Belgian military preparedness, 1937-1940”, in: *Belgisch tijdschrift voor militaire geschiedenis*, 19 (1984), 5, p. 426.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 426.

zwakke Belgische luchtafweer – de Duitse luchtaanvallen moesten ondergaan, hetgeen hun moreel zware schade toebracht (infra) en aan de basis lag van heel wat ‘ontoelaatbaar gedrag’, onderzocht door de Bijzondere Militaire Commissie.

Samengevat kunnen we dus stellen dat de offensieve en defensieve Belgische zwakte in de lucht tragische gevolgen zou hebben in mei 1940 en in grote mate aan de basis lag van de Belgische nederlaag en de Duitse overwinning⁴⁶.

Toch lijkt het weinig waarschijnlijk dat een sterkere en meer moderne Belgische luchtmacht het oorlogsverloop van de Achttiendaagse veldtocht ingrijpend had kunnen wijzigen⁴⁷. De Duitse *Blitzkrieg* – waarin een enorm belangrijke rol was weggelegd voor de Duitse Luftwaffe – verraste de Geallieerde strijdkrachten volledig. De veel defensiever ingerichte Geallieerde luchtmachten werd ontwricht en vernietigd door de massale, offensieve wijze waarop de Duitse Luftwaffe ingezet werd.

3.3 Moreel en discipline

Ten derde stelden we vast dat de bestaande literatuur in het algemeen eerder negatief oordeelde betreffende de vraag of de Belgische strijdkrachten op het vlak van moreel en discipline voldoende vastberaden en voorbereid waren voor een grootschalige invasie.

Logischerwijs moeten we ons eerst afvragen wat er ten tijde van de Achttiendaagse veldtocht nu eigenlijk verstaan werd onder ‘militair moreel’. De betekenis van en de visie op militair moreel tijdens de Tweede Wereldoorlog werd in 1941 zeer adequaat verwoord door de Amerikaanse generaal J.A. Ulio :

“Military morale is in a large sense inseparable from civilian morale because each reacts upon the other and both are in large measure based on fidelity to a cause. But there is a certain kind of morale that is distinctly military. It begins with the soldier’s attitude toward duty. It develops with the soldier’s command over himself. It is a spirit that becomes dominant in the individual and also in the group. Whether the soldier has physical comforts or suffers physical hardships may be a factor, but seldom the determining factor in making or unmaking his morale. A cause known and believed in; knowledge that substantial justice governs discipline; the individual’s confidence and pride in himself, his comrades, his leaders; the unit’s pride in its own will; these basic things, supplemented by intelligent warfare and recreation measures and brought to life by a spirit of mutual respect and co-operation, combine to weld a seasoned fighting force capable of defending the nation.”⁴⁸.

Ulio ging er dus van uit dat, hoewel militair moreel verbonden was met het burgerlijk moreel en dat deze beiden elkaar beïnvloeden – zoals ondermeer zal blijken uit de hier op volgende kritische analyse van het verloop van de Achttiendaagse veldtocht – er toch een specifiek soort moreel bestond, die hij omschreef als ‘kenmerkend militair’. In tegenstelling tot wat op het eerste zicht misschien logisch lijkt, stelde Ulio dat fysieke ontberingen zelden de doorslaggevende factor uitmaakten op het vlak van militair moreel.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 422.

J.F. Verbruggen, “Kritische beschouwingen betreffende het Belgische leger in mei 1940”, in: *Actes du Colloque d’histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, p. 304.

⁴⁷ P. Clement, “De Belgische luchtmacht tussen de twee wereldoorlogen”, in: *Belgisch tijdschrift voor militaire geschiedenis*, 31 (1995), 2, p. 56.

⁴⁸ J.A. Ulio, “Military Morale”, in: *The American Journal of sociology*, 47 (1941), 3, p. 321.

Hoewel de voor de soldaten ellendige en uitputtende terugtocht van het Belgische leger en de uiteindelijk catastrofale militaire situatie van België in de latere stadia van de Achttiendaagse Veldtocht uiteraard een belangrijke voedingsbodem hebben gevormd voor ‘ontoelaatbaar gedrag’ door Belgische militairen in het algemeen en officieren in het bijzonder, lag de eigenlijke wortel van dergelijk gedrag – insubordinatie, desertie, verlating van post, ongeoorloofde overgaven, etc. (infra) – volgens Ulio dus eerder in de (disciplinaire) organisatie, ‘esprit de corps’ en de waarden en het samenhorighheidsgevoel van het Belgische leger. Met deze vernieuwende invalshoek in het achterhoofd, leek het ons dat een analyse van het Belgische moreel in de aanloop naar de Duitse invasie op zijn plaats was.

Bij de morele opleiding in het Belgische leger werd traditioneel de nadruk gelegd op de vaderlandsliefde, daarnaast de onvoorwaardelijke trouw aan de Belgische Koningen en Vaandel – met ondermeer een grote nadruk op het beheersen van de nationale Hymne, de Brabançonne – , vervolgens het cultiveren van de notie ‘militaire plicht’ en vooral een strenge tucht als basis voor het optimaal functioneren van het leger⁴⁹. Anderzijds werd er verder nadruk gelegd op de ontwikkeling van de noties ‘militaire eer’, ‘militaire geest’, ‘persoonlijke waardigheid’, ‘militaire beleefdheid’, ‘militaire omzichtigheid’ en het behouden van een goede gemoedsgesteldheid⁵⁰. Tenslotte werd er veel aandacht besteed aan het leren van het ‘voorbeeld der ouderen’, waarmee men doelde op de oud-strijders uit de Eerste Wereldoorlog; een houding, die opnieuw illustratief voor het verouderde militaire denken dat in België tijdens het interbellum heerste en dat – zoals vermeld – uitging van een herhaling van de Eerste Wereldoorlog⁵¹.

Deze theoretische onderbouw van het Belgische militaire moreel werd tijdens het interbellum ondermeer in de praktijk toegepast met behulp van beknopte, eenvoudig opgestelde handleidingen – zoals bijvoorbeeld *‘het moreel van den soldaat’*, geschreven in 1926 door Kapitein-commandant Danneels – die geconcipieerd waren als praktische richtlijn voor de Belgische officieren met het oog op ‘de moreele opleiding van den soldaat in vreedstijd’ en het ondersteunen van ‘de moreele krachtinspanning van den soldaat te velde’⁵².

Ondanks deze aanwezige nadruk op moreel en discipline in het Belgische leger, stelden we – zoals reeds vermeld – vast dat de bestaande literatuur echter eerder negatief oordeelde over de morele en disciplinaire toestand en de vastberadenheid van de Belgische strijdkrachten aan de vooravond van de Duitse inval op 10 mei 1940.

We kunnen hierbij allereerst verwijzen naar de kritische analyse van L’hoist, reeds opgesteld in 1940 zelf, betreffende de campagne van het Belgische leger in mei en juni 1940. L’hoist stelde onomwonden dat het Belgische leger ernstig tekort schoot op vlak van moreel en discipline, hetgeen hij toeschreef aan de nalatigheid van de Belgische officieren en vooral aan de politisering van het leger en de communautaire en linguïstische spanningen, die de – voor een succesvolle verdediging – essentiële cohesie en patriottistische eenheid doorbraken⁵³. L’hoist vergoelijkte de rol van het

⁴⁹ R. Danneels, *Het ‘moreel’ van den soldaat*, Brussel, Joseph Flament, 1926, pp. 9-25.

⁵⁰ *Ibidem*, pp. 25-47.

⁵¹ *Ibidem*, pp. 47-52 en pp. 56-136.

⁵² *Ibidem*, pp. 3-9.

⁵³ A. L’Hoist, *La Guerre 1940 (10 mai- 25 juin) et le rôle de l’Armée Belge*, Brussel, Ignis, 1940, pp. 14-15.

Belgische leger en diens legerleiding door een groot deel van de verantwoordelijkheid voor de nederlaag door te schuiven naar de parlementaire democratie, die overduidelijk verachte. Een dergelijke antiparlementaire houding paste perfect in de tijdsgeest, waarop we in het tweede deel van deze Masterscriptie dieper op in zullen gaan (infra).

Maar ook toenmalige buitenlandse waarnemers benadrukten dat er problemen waren op het vlak van moreel en discipline in het vanaf 26 augustus 1939 gemobiliseerde Belgische leger (infra). We verwijzen op dit vlak vooral naar de rapporten van Luitenant-kolonel Brown, die nog vóór de mobilisatie – m.n. in augustus 1938 – had gesteld dat het moreel, discipline en patriottisme van de Belgische soldaten uitstekend was, maar in februari 1940 daarentegen een kritisch rapport opstelde, waarin hij poneerde dat er een groot gebrek was aan discipline in het gemobiliseerde Belgische leger: er zou ondermeer niet voldoende gesalueerd worden en de jonge soldaten spraken de onderofficieren aan met hun voornaam⁵⁴.

Daarnaast waren er volgens Brown ook problemen op het vlak van de training. Omwille van mogelijke slechte publiciteit – de mobilisatie zorgde voor ongenoegen bij de publieke opinie (infra) – werd het trainingsschema versoepeld, waardoor de fysieke conditie van vele militairen allesbehalve ideaal was⁵⁵.

Brown concludeerde als volgt: *“The discipline and morale of the Belgian Army cannot compare with that of the present French Army or with the present British forces in France”*⁵⁶. Brown zelf – vanuit het standpunt van een Amerikaanse waarnemer met een beperkte kennis van de Belgische politieke en sociale realiteit – schreef dit gebrek aan discipline en slecht moreel toe aan 5 factoren: een te snel uitgebreid leger gerekruteerd uit een ‘te socialistisch gezinde bevolking’, de zuiver defensieve Belgische strategie ten gevolge van de neutraliteitspolitiek, ‘het koppige karakter’ van de gepolitiseerde Vlaamse soldaat, de socialistische invloed op het Belgische proletariaat en tenslotte Duitse propaganda.

Maar ook Brown wees vooral met de beschuldigende vinger naar de Belgische politiek: *“Belgium’s weakness does not lie principally in her military machine; it lies in her national policy, in her weak leadership, in the distorted views of her present leaders”*⁵⁷. Desalniettemin stelde Brown dat de situatie zeker niet dramatisch was en de Belgische troepen zouden vechten en standhouden: *“In common language, will the Belgian fight? Yes. He won’t do it as long or as well as would the French, British or American soldier. But he will fight.”*⁵⁸.

Verder benadrukten ook recentere auteurs dat er problemen waren op vlak van moreel en vastberadenheid in het vanaf augustus 1939 gemobiliseerde Belgische leger. Verbruggen stelde dat hoewel de Belgische bewapening – ondanks tekortkomingen – voldoende was om stevig weerstand te bieden, dat de geest van het leger daarentegen niet goed was, hetgeen zich uitte in een eerder

⁵⁴ J.E. Helenreich, “An American Perception of Belgian military preparedness, 1937-1940”, in: *Belgisch tijdschrift voor militaire geschiedenis*, 19 (1984), 5, pp. 427-428.

⁵⁵ Neyt (J.). *De veldtocht van het Belgische leger tussen 10 en 20 mei 1940: de operatie van de 4de Div in het GHK en dit aan de hand van recent vrijgekomen archief*. Brussel (onuitgegeven licentiaatsverhandeling Koninklijke Militaire School), 2006, p. 9. (promotor: L. De Vos).

⁵⁶ J.E. Helenreich, “An American Perception of Belgian military preparedness, 1937-1940”, in: *Belgisch tijdschrift voor militaire geschiedenis*, 19 (1984), 5, p. 428.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 428.

⁵⁸ *Ibidem*, pp. 429-430.

laag moreel⁵⁹. De aanvoerders waren er volgens hem niet voldoende in geslaagd om hun soldaten te motiveren en ook de vaderlandsliefde was te beperkt aanwezig.

3.4 De impact van de mobilisatie

Deze vastgestelde achteruitgang op vlak van moreel en discipline in het Belgische leger aan de vooravond van de Duitse invasie kan waarschijnlijk in grote mate worden toegeschreven aan de bijzonder lange en onbewogen mobilisatieperiode; beter bekend als de ‘Schemeroorlog’ of ‘drôle de guerre’, die maar liefst 8 maanden duurde (26 augustus 1939 – 10 mei 1940)⁶⁰.

Ten gevolge van de toenemende internationale spanning en in context van een toenemende dreiging voor een nieuwe Europese oorlog in de aanloop naar het verdrag van München (30 september 1938), was België reeds op 27 september 1938 overgegaan tot een eerste grote mobilisatie in 2 fasen⁶¹.

Deze mobilisatie liep echter nogal in het honderd, aangezien vele opgeroepen eenheden, na het ogenschijnlijk verdwijnen van het oorlogsgevaar met de ondertekening van het verdrag van München 3 dagen later, hun stellingen – om financiële redenen – weer mochten verlaten. De meeste reservisten keerden vanaf 2 oktober op eigen houtje terug naar huis, hetgeen het gebrek aan tucht en discipline bij de opnieuw opgeroepen oudere lichten in de verf zette⁶². Deze snelle opeenvolging van mobilisatie en demobilisatie zorgde voor een enorme wanorde en chaos, maar ook voor een groot verlies aan materiaal. Anderzijds toonde deze eerste mobilisatie aan dat vele eenheden een gebrek hadden aan onderofficieren, materieel en transportmiddelen (voornamelijk paarden).

Het verdrag van München bleek echter niet meer dan een doekje voor het bloeden te zijn, met als gevolg dat de inter-Europese spanning uiteindelijk zo hoog opliep, dat een nieuwe Europese oorlog onafwendbaar leek. Ten gevolge van de escalerende internationale situatie werd besloten om over te gaan tot een tweede algemene mobilisatie; beginnend vanaf 26 augustus 1939 met de actieve eenheden en eindigend met de oproeping van de tweede reserve divisies (infra) tussen 11 september 1939 en 13 januari 1940⁶³. Deze mobilisatie verliep veel vlotter dan de voorgaande.

⁵⁹ J.F. Verbruggen, “Kritische beschouwingen betreffende het Belgische leger in mei 1940”, in: *Actes du Colloque d’histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, p. 304.

⁶⁰ L. De Vos, F. Decat en D. Van Duyse. “De militaire functie van het Albertkanaal” In: *Bijdragen tot de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog*, Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, 1990, pp. 29-30.

J. Van Belle, *De veldtochten in de lage landen, mei 1940, en het ontstaan van de Belgische koningskwestie*, Zedelgem, Flandria Nostra, 1990, pp. 53-55.

J. Gilissen, “La juridiction militaire belge de 1830 à nos jours”, in : *Actes du Colloque d’histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, p. 479.

⁶¹ L. Van de Sijpe, *Chronologisch verloop van de 18 daagse veldtocht aan het bruggenhoofd Gent*, in < <http://www.bunkergordel.be/3-achttiendaagse%20veldtocht.htm> >, geraadpleegd op 06.03.2010.

⁶² Neyt (J.). *De veldtocht van het Belgische leger tussen 10 en 20 mei 1940: de operatie van de 4de Div en het GHK en dit aan de hand van recent vrijgekomen archief*. Brussel (onuitgegeven licentiaatsverhandeling Koninklijke Militaire School), 2006, p. 6. (promotor: L. De Vos).

⁶³ L. Van de Sijpe, *Chronologisch verloop van de 18 daagse veldtocht aan het bruggenhoofd Gent*, in < <http://www.bunkergordel.be/3-achttiendaagse%20veldtocht.htm> >, geraadpleegd op 06.03.2010.

Tegen 10 mei 1940 had het Belgische leger uiteindelijk meer dan 600.000 manschappen onder de wapenen, hetgeen België opzadelde met – in vergelijking met zijn bevolking – één van de grootste toenmalige Europese legers, goed voor 8 % van de ongeveer 8 miljoen Belgische inwoners. Het grootste deel hiervan (ongeveer 500.000) bestond uit opnieuw opgeroepen oudere lichten, die tijdens deze lange periode van mobilisatie hun familie, werk en huis moesten achterlaten zonder een al te billijke vergoeding of een vooruitzicht op verloven.

Deze lange mobilisatieperiode zorgde in combinatie met de herhaaldelijke loze alarmen tijdens deze periode voor een verlaagd moreel en discipline van de Belgische soldaten⁶⁴. Anderzijds begonnen vele reservisten hierdoor ook te vermoeden dat deze lange ‘schemeroorlog’ nooit zou overslaan tot een echte oorlog, waardoor men bij het alarm van 10 mei 1940 in vele gevallen dacht, dat het opnieuw om een oefening ging.

Deze mobilisatie mocht er dan wel gezorgd voor hebben dat het Belgische leger beschikte over een indrukwekkende strijdmacht van meer dan 600.000 manschappen, maar anderzijds moeten we benadrukken dat het vele reservisten ontbrak aan geestdrift, tucht en discipline⁶⁵. De lange mobilisatie woog bovendien niet alleen door op het moreel van de opgeroepen reservisten, maar betekende – door het verlies van een groot deel van de actieve mannelijke bevolking – eveneens een zware economische aderlating voor de herstellende Belgische economie. De mobilisatie verstoorde tenslotte ook sterk het sociale leven, aangezien in duizenden huishoudens vaders en zonen gemist werden.

Omwille van economische, sociale en praktische redenen kregen vele opgeroepen reservisten dan ook verloven en vergunningen, die hen toelieten hun eenheid te verlaten om naar huis en werk te kunnen terugkeren: dit was met name het geval voor mijnwerkers, landbouwers tijdens de oogst, vaders van 3 kinderen, artsen, leraars, ambtenaren, etc.⁶⁶. Deze praktijken zorgden er echter enerzijds voor dat vele eenheden op 10 mei 1940 onderbemand waren (vaak 10 tot 15 % onder de normale organieke sterkte en in sommige gevallen zelfs 25%) en leidden anderzijds tot een desorganisatie, demoralisering en gebrek aan tucht, m.n. bij de reservisten die geen verlof of vergunning hadden verkregen⁶⁷.

De mobilisatie was echter niet alleen onpopulair bij vele van de opgeroepen reservisten zelf, maar ook bij de pers en publieke opinie werd deze lange, dure en ogenschijnlijk nutteloze mobilisatie

⁶⁴ L. De Vos, F. Decat en D. Van Duyse. “De militaire functie van het Albertkanaal” In: *Bijdragen tot de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog*, Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, 1990, p. 45.

⁶⁵ Neyt (J.). *De veldtocht van het Belgische leger tussen 10 en 20 mei 1940: de operatie van de 4de Div en het GHK en dit aan de hand van recent vrijgekomen archief*. Brussel (onuitgegeven licentiaatsverhandeling Koninklijke Militaire School), 2006, pp. 6-10. (promotor: L. De Vos).

⁶⁶ L. De Vos, F. Decat en D. Van Duyse. “De militaire functie van het Albertkanaal” In: *Bijdragen tot de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog*, Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, 1990, p. 30.

Neyt (J.). *De veldtocht van het Belgische leger tussen 10 en 20 mei 1940: de operatie van de 4de Div en het GHK en dit aan de hand van recent vrijgekomen archief*. Brussel (onuitgegeven licentiaatsverhandeling Koninklijke Militaire School), 2006, pp. 10- 24. (promotor: L. De Vos).

⁶⁷ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Dossier 18em de ligne (18 Li..)*.

negatief onthaald, waardoor de legerleiding zich zelfs genoodzaakt zag om de training van de soldaten te versoepelen in een poging om verder ongenoegen te vermijden⁶⁸.

In een dergelijke context, gekenmerkt door wrevel en misnoegen, vond antimilitaire propaganda een goede voedingsbodem, afkomstig van m.n. communisten, socialisten en het rechts-radicalen VNV (Vlaams Nationaal Verbond)⁶⁹. Dit zou in een beperkt aantal eenheden voor grote problemen zorgen tijdens de mobilisatie en met name tijdens de Achttiendaagse Veldtocht. We denken hier vooral aan het 15^e Linieregiment en in feite de gehele 4^e Infanteriedivisie, waar we in de kwantitatieve analyse uitgebreid zullen op ingaan (infra).

België mocht tegen 10 mei 1940 dan wel beschikken over een numeriek zeer sterke strijdmacht, maar kwalitatief (moreel, discipline, tucht, geestdrift, training, materieel) waren er dus grote tekortkomingen. De lange 'schemeroorlog', de bitterkoude winter, de ontoereikende organisatie, de beperkte training, de onvoldoende bewapening en de herhaaldelijke loze alarmen en oefeningen wogen door op het moreel van de Belgische soldaten, hetgeen ervoor zorgde dat sommige eenheden – zoals bijvoorbeeld het 15^e Linieregiment (infra) – reeds 'oorlogsmoe' waren vooraleer het eerste schot werd gelost⁷⁰!

3.5 Andere organisatieproblemen

Naast de bovenstaande problemen en beperkingen in verband met de mobilisatie, kende het Belgische leger ten vijfde ook nog een aantal andere organisatorische tekortkomingen.

Hierbij kunnen we enerzijds verwijzen naar de gebrekkige organisatie van het Belgische opperbevel: de Belgische koning Leopold III – had tegen de zin van zijn regering onder leiding van eerste minister Pierlot – op 4 september 1939 het opperbevel van het leger op zich genomen en werd daarin bijgestaan door generaal Van Overstraeten, zijn militaire raadgever⁷¹. De generale staf van het Belgische leger werd geleid door generaal Michiels. De samenwerking tussen van Overstraeten, die in de praktijk vaak optrad als de opperbevelhebber van het leger, en Michiels liep niet altijd van een leien dakje en communicatie verliep vaak stroef.

Vervolgens verwees L'hoist in zijn eerder aangehaalde kritische analyse uit 1940 – in een voor die tijd kenmerkende antiparlementaire stijl (infra) – naar het feit dat in het toenmalige Belgische leger oplossingen in gebruik genomen werden zonder eerst getest te worden op het terrein, dat men teveel vertrouwde op improvisatie en dat er vooral te veel politieke invloed was op het leger⁷². Hij stelde dat noodzakelijke militaire beslissingen en investeringen niet werden gerealiseerd omwille van de electorale belangen van de politici. L'hoist vatte de organisatie van het Belgische leger samen met de omschrijving "*absolument déficitaire*".

⁶⁸ Neyt (J.). *De veldtocht van het Belgische leger tussen 10 en 20 mei 1940: de operatie van de 4de Div en het GHK en dit aan de hand van recent vrijgekomen archief*. Brussel (onuitgegeven licentiaatsverhandeling Koninklijke Militaire School), 2006, p. 9. (promotor: L. De Vos).

⁶⁹ Neyt (J.). *De veldtocht van het Belgische leger tussen 10 en 20 mei 1940: de operatie van de 4de Div en het GHK en dit aan de hand van recent vrijgekomen archief*. Brussel (onuitgegeven licentiaatsverhandeling Koninklijke Militaire School), 2006, pp. 10- 24. (promotor: L. De Vos).

⁷⁰ *Ibidem*, p. 5.

⁷¹ J.F. Verbruggen, "Kritische beschouwingen betreffende het Belgische leger in mei 1940", in: *Actes du Colloque d'histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, p. 304.

⁷² A. L'Hoist, *La Guerre 1940 (10 mai- 25 juin) et le rôle de l'Armée Belge*, Brussel, Ignis, 1940, pp. 15-16.

Tenslotte was de militaire veiligheidsdienst afgeschaft geweest en was er bijna niets voorzien voor de rekruteringsreserve van het leger (CRAB of 'Centres de Recrutement de l'Armée Belge'), hetgeen zou leiden tot de betreurenswaardige zwerftocht van duizenden mannen tussen 16 en 35 jaar die op eigen houtje naar Frankrijk moesten trekken.

3.6 De toestand van het officierenkorps

Ten zesde moeten we opmerken dat een aantal auteurs stelden dat het Belgische leger aan de vooravond van de Duitse invasie onvoldoende opgeleide officieren in dienst had voor de lagere kaderfuncties⁷³. Aangezien deze Masterscriptie specifiek zal handelen over het gedrag van Belgische officieren en de beoordeling daarvan in het kader van de Bijzondere Militaire Commissie, leek het ons vanzelfsprekend om even dieper in te gaan op de toestand van het Belgische officierenkorps in mei 1940.

Zoals eerder werd gesteld, belichaamt een strijdmacht het eindresultaat van opeenvolgende gebeurtenissen en handelingen (supra)⁷⁴. Logischerwijs moeten we de status van het Belgische officierenkorps aan de vooravond van de Duitse invasie dan ook beschouwen als het eindresultaat van de ontwikkelingen tijdens het interbellum.

Na de Wapenstilstand in 1918 moest men uit het veel beproefde Belgische leger, dat gedurende 4 jaar lang discipline had veracht in functie van doeltreffendheid op het slagveld, een nieuw leger oprichten, waarin er opnieuw grote aandacht werd besteed aan discipline, hetgeen echter vergezeld werd door formalisme en bureaucratie⁷⁵. Het resultaat van deze moeilijke overgang van oorlog naar vrede was een intense crisis van het officierenkorps, aanvankelijk op kwantitatief vlak, later ook op kwalitatief vlak. Er werd nauwelijks aandacht besteed aan het overleven van de gevechtsgesest.

Bovendien had het Belgische officierenkorps – net als het gehele leger trouwens – tijdens het interbellum een aanzienlijk gebrek aan homogeniteit: enerzijds leefde het Belgische leger van vóór 1914 verder in de hogere officieren (vanaf de Kapiteins-commandanten)⁷⁶. Anderzijds ontwikkelde er zich een tegenstelling met de Kapiteins en zeker met de lagere officieren. Vanaf 1920 werden aan dit heterogene officierenkorps bovendien nog een aantal officieren toegevoegd, die terugkwamen uit gevangenschap en die nog steeds doordrongen waren van de frontgesest.

De naoorlogse economische crisis, die in 1924 zijn hoogtepunt bereikte, diepte dergelijke tegenstellingen nog verder uit, waardoor het Belgische leger volgens Wanty nog nauwelijks een vorm van homogeniteit bezat: "*Le monde combattant avait perdu son unité morale et sa force réelle sur le plan nationale*"⁷⁷.

De budgettaire beperkingen tijdens de jaren 1920' zorgden ervoor dat meer dan 800 officieren en 1500 onderofficieren moesten afvloeien, hetgeen er in combinatie met de moeizame relatie tussen

⁷³ A. L'Hoist, *La Guerre 1940 (10 mai- 25 juin) et le rôle de l'Armée Belge*, Brussel, Ignis, 1940, pp. 14-15.

E. Wanty, "Le milieu militaire Belge de 1830 à 1945", in: *Actes du Colloque d'histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, pp. 399-400.

⁷⁴ B. Verhaegen, *La Compagne de l'Armée Belge (10 au 28 mai 1940)*, s.l., s.n., 1952, p. 1.

⁷⁵ E. Wanty, "Le milieu militaire Belge de 1830 à 1945", in: *Actes du Colloque d'histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, p. 399.

⁷⁶ *Ibidem*, p. 399.

⁷⁷ *Ibidem*, pp. 399-400.

de Natie en het Leger tijdens het interbellum voor zorgde dat het Belgische officierenkorps zich op zichzelf terugplooiden⁷⁸.

Bovendien was er reeds omstreeks 1928 sprake van een tekortschietende rekrutering van officieren voor kaderfuncties, met slechts 100 à 150 kandidaten aan de militaire school, in vergelijking met 300 à 350 kandidaten in 1913⁷⁹. Bij de onderofficieren was het tekort nog meer uitgesproken.

Daarenboven waren er een aantal problemen met de kwaliteit van reserveofficieren, ten gevolge van een ondermaatse en te theoretische opleiding, hetgeen onvoldoende aangepakt werd door de legerleiding. De Vos wees erop dat reserve officieren vaak onvoldoende opgeleid waren en dat taalkwesties – vanaf 1923 was men overgestapt naar een regionale rekrutering – in vele eenheden voor problemen zorgden⁸⁰.

Het resultaat van deze evoluties was dat er in mei 1940 slechts een kleine 5000 zeer goed opgeleide actieve officieren waren, hetgeen onvoldoende was voor de lagere kaderfuncties⁸¹. Deze beroepsofficieren hadden een goede technische scholing achter de rug, maar waren weinig of niet geschoold op psychologisch en sociologisch vlak⁸². De rest van het officierenkorps bestond uit de naar verhoudingsgewijs veel te talrijke reserveofficieren – op 9 mei 1940 ongeveer 16.500 – die onverdeeld konden worden in 2 grote groepen: oud-strijders uit de Eerste Wereldoorlog en de vrij goed opgeleide jongere reserveofficieren. L'hoist stelde de rekrutering van officieren in het algemeen te veel door de politiek beïnvloed was, waardoor er vaak gevoelige verschillen waren tussen verschillende eenheden op het vlak van de bekwaamheid van de officieren.

Ten gevolge van dit tekort aan goed opgeleide (actieve) officieren, moest men in een aantal gevallen openstaande posities moest invullen met minder goed opgeleide – en in sommige gevallen compleet ongeschikte – reserveofficieren.

Daarnaast had ook de hierboven besproken verouderde Belgische tactische doctrine een grote invloed op het Belgische officierenkorps: Verbruggen benadrukte immers dat de Belgische infanterie – conform met de Belgische doctrine van de integrale verdediging – enkel opgeleid was voor defensieve operaties, waardoor er te weinig officieren waren voor te grote pelotons, hetgeen in de bewegingsoorlog van mei 1940 voor grote problemen zou zorgen⁸³.

We moeten er natuurlijk op wijzen dat al deze kritische analyses, waarop dit hoofdstuk gebaseerd is, opgesteld zijn na de Achttiendaagse veldtocht en daardoor uiteraard beschikten over het immense voordeel van 'wijsheid achteraf'. De vooroorlogse rapporten verschilden dan ook opvallend in hun beoordeling van de toestand van het Belgische officierenkorps. Met name de rapporten van Brown

⁷⁸ *Ibidem*, p. 400.

⁷⁹ *Ibidem*, p. 400.

⁸⁰ L. De Vos, F. Decat en D. Van Duyse. "De militaire functie van het Albertkanaal" In: *Bijdragen tot de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog*, Navorsings- en Studiecetrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, 1990, p. 29.

⁸¹ A. L'Hoist, *La Guerre 1940 (10 mai- 25 juin) et le rôle de l'Armée Belge*, Brussel, Ignis, 1940, pp. 14-15.

⁸² Neyt (J.). *De veldtocht van het Belgische leger tussen 10 en 20 mei 1940: de operatie van de 4de Div en het GHK en dit aan de hand van recent vrijgekomen archief*. Brussel (onuitgegeven licentiaatsverhandeling Koninklijke Militaire School), 2006, p. 7. (promotor: L. De Vos).

⁸³ J.F. Verbruggen, "Kritische beschouwingen betreffende het Belgische leger in mei 1940", in: *Actes du Colloque d'histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, p. 304.

waren in het algemeen erg lovend voor het Belgische officierenkorps: hij beschreef de Belgische officieren als ‘hard werkend’, ‘professioneel’ en voorzien van een ‘goede esprit de corps’⁸⁴.

3.7 Besluit

Zoals vermeld in de inleiding streefden we ernaar te weten te komen hoe de Belgische officieren zich hadden gedragen tijdens de Achttiendaagse veldtocht, in welke mate er sprake was geweest van zogenaamd ‘ontoelaatbaar’ gedrag en vooral op welke manier dergelijk gedrag beoordeeld en bestraft werd in de onmiddellijke naoorlogse periode door de Bijzondere Militaire Commissie.

Daarvoor was de bovenstaande kritische analyse van de toestand van de Belgische strijdkrachten aan de vooravond van de Duitse invasie absoluut noodzakelijk, aangezien deze toestand de onderbouw vormde voor het eigenlijk gedrag van Belgische militairen – en meer specifiek het officierenkorps – tijdens de krijgsverrichtingen in mei 1940, terwijl net dit oorlogsgedrag het onderwerp uitmaakte van het naoorlogse onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie.

Uit deze kritische ontleding van de voorgeschiedenis van het Belgische leger tijdens het interbellum, bleek nu dat we, desondanks enkele onduidelijkheden, konden concluderen dat de toestand, waarin de Belgische strijdkrachten zich in mei 1940 bevonden, bepaald was door de politiek-militaire evoluties tijdens het interbellum, met als gevolg dat deze strijdkrachten op verscheidene domeinen – met name op het vlak van de gehanteerde tactische doctrine en aangewende strategie, het gebruikte materieel, de toestand van het moreel en de discipline, de organisatie en de staat van paraatheid en de toestand van het officierenkorps – niet opgewassen waren tegen de uitdaging, die de Duitse invasie in mei 1940 zou vormen.

De voornaamste tekortkoming, was dat België gebruik bleef maken van een verouderde militaire strategie en defensieve doctrine, in hoofdzaak gebaseerd op zijn ervaringen als overwinnaar tijdens de Eerste Wereldoorlog. Deze conservatieve houding uitte zich zowel in een serieus gebrek aan modern gemechaniseerd materieel als in een onvoldoende ontwikkeling van een nieuwe militaire doctrine voor het aanwezige moderne materieel⁸⁵. De voornaamste reden voor deze gebrekkige modernisering en mechanisering was eenvoudigweg een gebrek aan militaire investeringen, aangezien het grootste deel van het militaire budget naar statische verdedigingswerken ging, conform de verouderde militaire strategie. Deze fortengordels, blokhuizen en antitankgrachten gaven België enkel een misplaatst gevoel van paraatheid en veiligheid, aangezien de ontwikkelingen tijdens de Achttiendaagse Veldtocht zouden aantonen, dat deze fortificaties niet bestand waren tegen de door de Duitsers ontketende *Blitzkrieg*, met name luchtaanvallen. Achteraf bekeken kunnen we dus vaststellen dat het militaire budget niet zozeer te klein was, maar vooral verkeerd werd gehanteerd.

In wezen ging het algemene Belgische militaire denken dus uit van een toekomstig conflict, dat neerkwam op een herhaling van de Eerste Wereldoorlog. We kunnen dan ook concluderen dat het Belgische leger – net zoals de andere Geallieerde overwinnaars uit de Eerste Wereldoorlog – zich had voorbereid voor een oorlog, die meer dan 20 jaar eerder was uitgevochten. Deze conservatieve

⁸⁴ J.E. Helenreich, “An American Perception of Belgian military preparedness, 1937-1940”, in: *Belgisch tijdschrift voor militaire geschiedenis*, 19 (1984), 5, pp. 429-430.

⁸⁵ J.E. Helenreich, “An American Perception of Belgian military preparedness, 1937-1940”, in: *Belgisch tijdschrift voor militaire geschiedenis*, 19 (1984), 5, pp. 424-425.

doctrine en strategie zorgde er voor dat de Belgische strijdkrachten niet voorbereid waren voor de moderne, gemechaniseerde oorlog, die de Duitsers zouden ontketenen in mei 1940.

Deels voortkomend uit deze verouderde militaire ideologie was de zwakke toestand van het de Belgische luchtmacht en luchtafweer, hetgeen België bijzonder zuur zou opbreken tijdens de Achttiendaagse veldtocht, toen de Duitse Luftwaffe het luchtruim domineerde en tot ver achter de frontlinies een ware ravage aanrichtte, zowel op materieel als moreel vlak, en duizenden burgers op de vlucht joeg (infra)⁸⁶.

Naast deze tactische en strategische tekortkomingen kende het Belgische leger ook aanzienlijke problemen, aangaande een gebrekkige discipline en tucht, een verlaagd moreel en een deficiëntie op vlak van de patriottische eenheid, hetgeen de cohesie en prestaties van het Belgische leger in een oorlogssituatie uiteraard grote schade toebracht. De voornaamste reden voor deze reductie van het moreel van het Belgische leger aan de vooravond van de Duitse invasie, was de lange mobilisatieperiode tijdens de 'schemeroorlog', die in combinatie met een lange, koude winter, met de gebrekkige organisatie, met tekortkomingen op vlak van training, met de herhaaldelijke loze alarmen en oefeningen doorwogen op het moreel van de Belgische soldaten, waardoor sommige eenheden reeds oorlogsmoe waren vóór de eigenlijke Duitse invasie.

Daarnaast kende het Belgische leger ook nog een aantal andere organisatorische tekortkomingen en was het officierenkorps noch kwantitatief, noch kwalitatief voldoende om het – naar Belgische maatstaven – gigantische mobilisatieleger van 650.000 man adequaat te leiden⁸⁷.

Achteraf bekeken is het dus duidelijk dat het Belgische leger van meet af aan niet opgewassen was tegen de Duitse *Blitzkrieg* en dat dit ongetwijfeld in grote mate heeft bijgedragen tot de nederlaag in mei 1940 en het gedrag van de Belgische militairen tijdens de Achttiendaagse Veldtocht.

Toch valt op dat de eigentijdse inschatting net tegenovergesteld was: ondanks enkele tekortkomingen (vooral op vlak van materieel), was het toenmalige oordeel over de Belgische strijdkrachten in het algemeen vrij positief. Het rapport van de Amerikaanse attaché Brown stelde in maart 1940, dat het Belgische leger zeker in staat was om een Duitse invasie minstens lang genoeg tegen te houden vooraleer de Geallieerde machten het kleine, neutrale land ter hulp zouden komen⁸⁸. Zelfs nog in 1938 stelde Brown: "*I am confident that Belgium would be an extremely difficult nation to invade at this time by any force coming from the East*"⁸⁹.

Een verklaring voor deze opmerkelijke divergentie tussen verwachting en realiteit, moeten we zoeken in het feit dat in 1940 geen enkel Europees leger echt voorbereid was om te Duitse *Blitzkrieg* tegen te houden⁹⁰. De meeste politieke en militaire leiders, denkers en adviseurs dachten nog te veel in termen van een herhaling van de eerste Wereldoorlog met een focus op vaste

⁸⁶ *Ibidem*, pp. 425.

⁸⁷ J.F. Verbruggen, "Kritische beschouwingen betreffende het Belgische leger in mei 1940", in: *Actes du Colloque d'histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, pp. 303-315.
A. L'Hoist, *La Guerre 1940 (10 mai- 25 juin) et le rôle de l'Armée Belge*, Brussel, Ignis, 1940, pp. 14-15.

⁸⁸ J.E. Helenreich, "An American Perception of Belgian military preparedness, 1937-1940", in: *Belgisch tijdschrift voor militaire geschiedenis*, 19 (1984), 5, pp. 428-430.

⁸⁹ *Ibidem*, pp. 423.

⁹⁰ *Ibidem*, pp. 421.

verdedigings gordels. Daardoor zagen zij de kracht van de moderne oorlogsvoering, die Duitsland had ontwikkeld, over het hoofd.

In essentie kwam het erop neer dat de overwinnende Geallieerden uit de Eerste Wereldoorlog – België inclusief – sinds 1918 op militair vlak bijzonder conservatief geweest waren, terwijl de Duitsers aangespoord door hun nederlaag uit 1918 juist vooruitstrevend geworden waren⁹¹.

Dat is de kern van wat er zich in mei 1940 op het slagveld afspeelde en wat tevens de context vormt, waarin we de Belgische nederlaag en het daaropvolgende onderzoek naar het gedrag van de Belgische officieren tijdens de Achttiendaagse veldtocht moeten plaatsen.

4. Het verloop van de Achttiendaagse veldtocht

Zoals we reeds vermeld hebben in de algemene inleiding was het essentieel om over te gaan tot een kritische analyse van het verloop van de Achttiendaagse Veldtocht, met name vanuit het oogpunt van moreel en discipline, aangezien de ontwikkelingen tijdens deze korte, maar hevige militaire campagne in grote mate het gedrag van de Belgische militairen in het algemeen en officieren in het bijzonder bepaalden. Dit gedrag vormde dan uiteraard de onderbouw voor eventueel zogenaamd ‘ontoelaatbare gedrag’ in de vorm van militaire delicten en morele, disciplinaire of professionele tekortkomingen, hetgeen – in het geval van de officieren – in de naoorlogse periode onderworpen werd aan een onderzoek en oordeelvelling door de Bijzondere Militaire Commissie. We kunnen dan ook stellen dat de Achttiendaagse veldtocht de achtergrond vormde voor zowel het (vermeende) ‘ontoelaatbare gedrag’, begaan door de Belgische officieren, als voor de Bijzondere Militaire Commissie zelf, die de taak had deze gedragingen te onderzoeken en beoordelen.

Anderzijds hebben we eveneens reeds vermeld dat het besluitvormingsproces van de Bijzondere Militaire Commissie deels gebaseerd was op militaire criteria (infra). We zullen hier in het volgende deel van deze Masterscriptie dieper op ingaan.

Om deze twee redenen, zullen we overgaan tot een kritische ontleding van de voornaamste gebeurtenissen en ontwikkelingen tijdens de Achttiendaagse Veldtocht. Om evidente redenen zal ik mij zo veel mogelijk beperken tot de operaties op Belgische bodem, alhoewel deze slechts een onderdeel uitmaakten van de grotere Slag om Frankrijk (10 mei – 25 juni 1940), die leidde tot de Duitse invasie en bezetting van Nederland, België, Luxemburg en Frankrijk⁹².

4.1 Geallieerde verdedigingsplannen

Alle Belgische militaire plannen ten tijde van het interbellum gingen uit van een dubbele veronderstelling: de onmogelijkheid om het gehele Belgische territorium te verdedigen en een geplande militaire terugtrekking naar het noorden van het land, om zo het front waarop de vijandelijke troepen zich konden ontplooiën te verkorten⁹³. De Belgische militaire strategie was echter al vanaf de late jaren 1930 ondergeschikt aan de algemene Geallieerde strategie, desondanks de officiële Belgische onafhankelijkheidspolitik.

⁹¹ J. Williams, *Pantserspitsen tegen Frankrijk en België: zomer 1940: de Duitse inval*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 1993, pp. 6-7.

⁹² *Ibidem*, pp. 6-158.

⁹³ B. Verhaegen, *La Compagne de l'Armée Belge (10 au 28 mai 1940)*, s.l., s.n., 1952, p. 3.

Met de algemene Belgische mobilisatie vanaf 26 augustus 1939 en het uitbreken van de oorlog op 1 september tussen Duitsland en Polen, Groot-Brittannië en Frankrijk, werd de nood aan een overkoepelde Geallieerde strategie acuut, hetgeen in september 1939 leidde tot de invoering van het bekende “Dijle plan”, geconcipeerd door de Franse – en later Geallieerde – opperbevelhebber Generaal Maurice Gamelin⁹⁴. Gebaseerd op veronderstelling dat de Duitsers, zoals ze dat in 1914 gedaan hadden, door België zouden oprukken als ze in het Westen aanvielen, voorzag het plan als tegenmaatregel in een Frans-Britse opmars vanaf de Franse grens naar het neutrale België om daar een verdedigingslinie te bezetten, die gebaseerd was op de loop van de rivier de Dijle⁹⁵. De Belgische en Nederlandse neutraliteit zorgde er echter voor dat de Geallieerde troepen pas na een Duitse aanval hun “Manoeuvre Dyle” mochten aanvagen.

Het Dijle plan ging dus – net zoals de gehele Geallieerde strategie – uit van een herhaling van de Eerste Wereldoorlog: m.n. een Duitse aanval door Centraal-België, om zo via Noord-Frankrijk door te stoten naar Parijs (Schlieffen plan)⁹⁶. Gamelin voorzag de sterkste Duitse aanval in het ‘Gat van Gembloux’, een vlak stuk terrein zonder natuurlijke hindernissen tussen de Maas en de Schelde. Gamelin’s “Manoeuvre Dyle” hield dan ook in dat de sterkste Geallieerde legers (het Franse 1^e en 7^e leger en de British Expeditionary Force) naar het noorden gestuurd werden om in Centraal-België de voornaamste Duitse aanval op te vangen, terwijl zwakkere Franse legers (9^e en 2^e Franse leger) de verbinding met de Maginot linie moesten verdedigen⁹⁷.

Het Franse opperbevel achtte de sector ten zuiden van Namen, namelijk de Ardennen, als ongevaarlijk t.g.v. het moeilijke terrein en het gebrek aan spoorwegen, waarvan men meende dat het de logistiek van het binnenvallende Duitse leger te zwaar zou belemmeren. Deze veronderstelling bleek echter een fundamentele fout te zijn, aangezien de ontoegankelijkheid van het Ardense terrein enerzijds zwaar overschat werd, er anderzijds een voldoende uitgebouwd wegennet aanwezig was en de Duitse aanvalseenheden tenslotte een extensieve training hadden gekregen in de gelijkaardige streek van de Eifel. Het Duitse aanvalsplan werd dan ook volledig herdacht, met als gevolg dat – in tegenstelling tot de Eerste Wereldoorlog – de voornaamste Duitse opmars nu via de Ardennen zou verlopen, waar de Fransen erg zwak stonden.

Het logische en quasi onvermijdelijke gevolg hiervan was de Duitse doorbraak bij Sedan op 13-15 mei, die aan de basis lag van de Geallieerde omsingeling en ineenstorting, hetgeen leidde tot de Belgische capitulatie, de Britse evacuatie en tenslotte de Franse capitulatie. Het kortzichtige Dijle plan legde dus al van voor het begin van de invasie de kaarten volledig in het voordeel van de Duitsers. Dit alles wordt uitstekend aangetoond op de onderstaande kaart⁹⁸:

⁹⁴ *Ibidem*, pp. 4-5.

J. Gilissen, “La juridiction militaire belge de 1830 à nos jours”, in : *Actes du Colloque d’histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, p. 479.

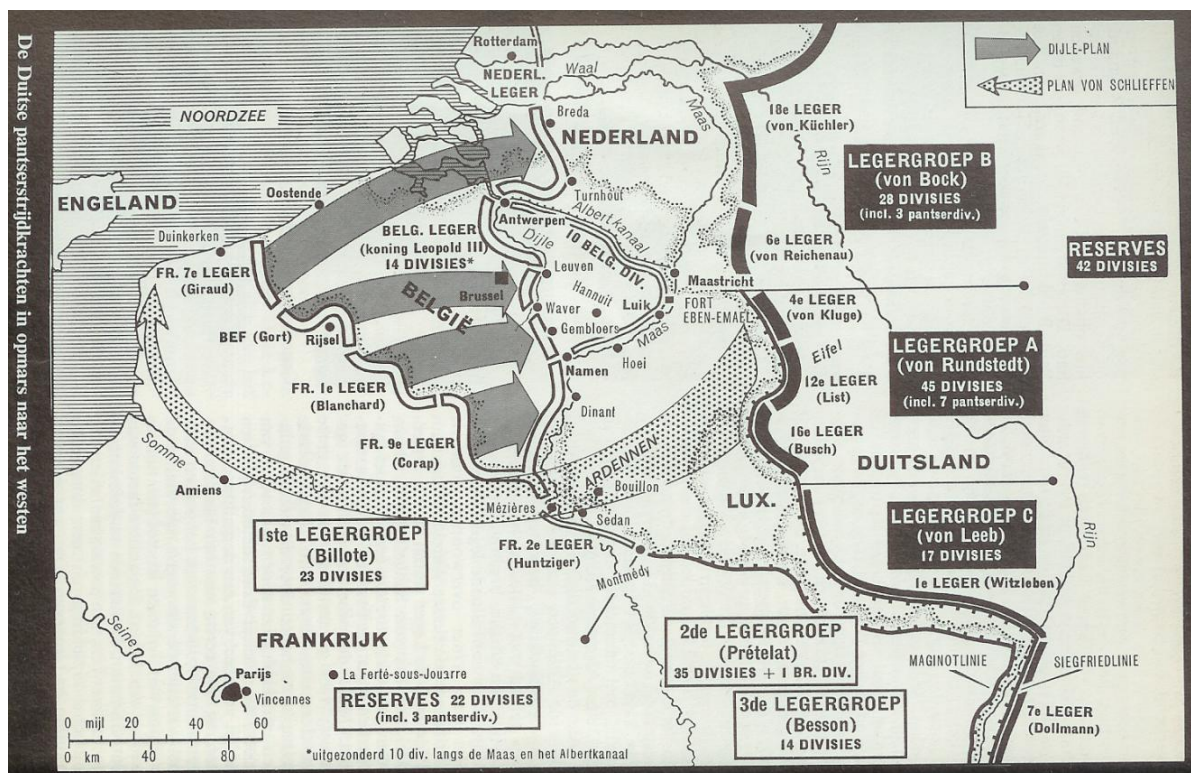
J. Williams, *Pantserspitsen tegen Frankrijk en België: zomer 1940: de Duitse inval*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 1993, pp. 9-27.

⁹⁵ *Ibidem*, p. 9.

⁹⁶ J. Vanwelkenhuyzen, “Regards nouveaux sur mai 1940”, in: *Actes du Colloque d’histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, pp. 265-269.

⁹⁷ J. Williams, *Pantserspitsen tegen Frankrijk en België: zomer 1940: de Duitse inval*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 1993, pp. 9-27.

⁹⁸ *Ibidem*, p. 26.

4.2 Het Belgische leger aan de vooravond van de Duitse inval

Het Belgische veldleger bestond standaard uit 12 goed uitgeruste infanteriedivisies (6 actieve divisies en 6 Eerste Reserve divisies), 2 gemotoriseerde lichte cavaleriedivisies en 2 divisies Ardense Jagers, waarvan de eerste divisie Ardense Jagers (1 D. Ch. A.) dienst deed als gemotoriseerde elite-eenheid⁹⁹. Vanaf 1934 werden er – in het kader van de toenemende internationale spanningen – nog eens 6 Tweede Reserve Infanteriedivisies op de been gebracht, bestaande uit oudere, opnieuw opgeroepen soldaten en ondermaats uitgerust met erg verouderd, ondermaats materieel. Deze tweederangs divisies waren geconcipeerd voor de verdediging van grootschalige versterkte posities (de zogenaamde ‘Positions Fortifiés’) te Antwerpen, Luik en Namen. De standaarddivisie van het Belgische leger, de Infanteriedivisie, bestond steeds uit 3 regimenten Infanterie, een regiment Artillerie en een bataljon Genie en was ongeveer 17.000 man sterk¹⁰⁰.

In totaal bestond het Belgische leger op 9 mei 1940 uit meer dan 600.000 gemobiliseerde manschappen; bestaande uit 18 Infanteriedivisies (1-18 D.I.), 2 divisies Ardense Jagers (1-2 D. Ch. A.), 2 Cavalerie divisies (2 C.) en de waarde van een 23e divisie vertegenwoordigd door 2 grote regimenten Grenswielrijders (1-2 R. Cy. F.), 2 regimenten Gendarmerie (1-2 R.L.) en 2 regimenten Cavaliers Portés¹⁰¹.

⁹⁹ L. Van de Sijpe, *De toestand van het Belgische leger voor de 18-daagse veldtocht*, in <<http://www.bunkergordel.be/3-0-Het%20Belgische%20leger.htm>>, geraadpleegd op 06.03.2010.

A. L’Hoist, *La Guerre 1940 (10 mai- 25 juin) et le rôle de l’Armée Belge*, Brussel, Ignis, 1940, p. 13.

¹⁰⁰ Neyt (J.). *De veldtocht van het Belgische leger tussen 10 en 20 mei 1940: de operatie van de 4de Div en het GHK en dit aan de hand van recent vrijgekomen archief*. Brussel (onuitgegeven licentiaatsverhandeling Koninklijke Militaire School), 2006, p. 7. (promotor: L. De Vos).

¹⁰¹ B. Verhaegen, *La Compagne de l’Armée Belge (10 au 28 mai 1940)*, s.l., s.n., 1952, p. 7.

Het Belgische leger kon beschikken over ongeveer 250 lichte 'tanks', terwijl de Belgische luchtmacht, formeel een onderdeel van het leger, op 10 mei 1940 201 – waarvan er slechts 69 voldoende modern waren – gevechtsvliegtuigen kon inzetten tegen de Duitse Luftwaffe¹⁰². Naast het mobiele veldleger en de Luchtmacht waren er ook nog de statische vestingtroepen, belast met de verdediging van een aantal strategische forten, plaatsen en steden.

In totaal leidde de mobilisatie vanaf 26 augustus 1939 tot de volgende bezetting op 9 mei 1940¹⁰³:

- 4.929 actieve officieren
- 16.614 reserve officieren
- 30.000 beroepssoldaten
- 47.000 dienstplichtigen van de lichte lichte 1939
- 500.000 opnieuw opgeroepen militairen uit oudere lichten.

Het leger was onderverdeeld in 7 Legerkorpsen (I – VII C.A.), 1 Cavaleriekorps (C.C.), 5 regimenten d'Artillerie d'Armée (zware artillerie nvdr.), 4 regimenten Artillerie des Corps d'Armée (onafhankelijke artillerie nvdr.) en 2 regimenten luchtafweergeschut of D.T.C.A. (Défence Terrestre contre Aéronefs)¹⁰⁴. Deze beperkte luchtafweer was volkomen onvoldoende om het luchtruim te verdedigen, hetgeen in combinatie met de eveneens verouderde en zwakke Belgische luchtmacht België bijzondere kwetsbaar maakte tegen vijandelijke luchtaanvallen (supra)¹⁰⁵. De Belgische strijdkrachten werd aangevoerd door hun algemene opperbevelhebber, Koning Leopold III. Generaal van Overstraeten trad op als zijn voornaamste militaire adviseur¹⁰⁶.

Een belangrijke vraag, die we ons moeten stellen, betreft uiteraard de kwaliteit van het Belgische leger aan de vooravond van de Achttiendaagse veldtocht. In oktober 1939 maakte de voornaamste Amerikaanse Attaché in België, Luitenant-kolonel Brown, een evaluatie van de Belgische troepen op,

L. De Vos, F. Decat en D. Van Duyse. "De militaire functie van het Albertkanaal" In: *Bijdragen tot de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog*, Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, 1990, p. 29.

J. Vanwelkenhuyzen, "Le Haut Commandement belge et les Alliés en 1914-1918 et en mai 1940.", in: *Belgisch Tijdschrift voor militaire geschiedenis*, 25 (1983), 1, p. 33.

L. Van de Sijpe, *De toestand van het Belgische leger voor de 18-daagse veldtocht*, in < <http://www.bunkergordel.be/3-0-Het%20Belgische%20leger.htm> >, geraadpleegd op 06.03.2010.

¹⁰²L. De Vos, F. Decat en D. Van Duyse. "De militaire functie van het Albertkanaal" In: *Bijdragen tot de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog*, Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, 1990, p. 29.

P. Clement, "De Belgische luchtmacht tussen de twee wereldoorlogen", in: *Belgisch tijdschrift voor militaire geschiedenis*, 31 (1995), 2, p. 56.

¹⁰³ L. Van de Sijpe, *Chronologisch verloop van de 18 daagse veldtocht aan het bruggenhoofd Gent*, in < <http://www.bunkergordel.be/3-achttiendaagse%20veldtocht.htm> >, geraadpleegd op 06.03.2010.

Neyt (J.). *De veldtocht van het Belgische leger tussen 10 en 20 mei 1940: de operatie van de 4de Div en het GHK en dit aan de hand van recent vrijgekomen archief*. Brussel (onuitgegeven licentiaatsverhandeling Koninklijke Militaire School), 2006, p. 7. (promotor: L. De Vos).

¹⁰⁴ B. Verhaegen, *La Compagne de l'Armée Belge (10 au 28 mai 1940)*, s.l., s.n., 1952, p. 7.

J. Gilissen, "La juridiction militaire belge de 1830 à nos jours", in : *Actes du Colloque d'histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, p. 479.

¹⁰⁵ J.E. Helenreich, "An American Perception of Belgian military preparedness, 1937-1940", in: *Belgisch tijdschrift voor militaire geschiedenis*, 19 (1984), 5, pp. 424-426.

A. L'Hoist, *La Guerre 1940 (10 mai- 25 juin) et le rôle de l'Armée Belge*, Brussel, Ignis, 1940, pp. 13-14.

¹⁰⁶ C. Durocher, *10 mai- 28 mai 1940: La Campagne des 18 jours en images: La Question Royale*, Brussel, Librosociété, 1978, p. 21.

waarin hij de vestingtroepen, de Ardense Jagers en het gemotoriseerde Cavaleriekorps (C.C.) als 'uitstekend' bestempelde, de 6 actieve Infanteriedivisies en 4 eerste reserve Infanteriedivisies als 'goed', 2 eerste reserve Infanteriedivisies als 'redelijk goed' en de 6 tweede reserve divisies als 'redelijk slecht'¹⁰⁷. De grote tekortkomingen van het Belgische leger aan de vooravond van de Duitse aanval waren een gebrek aan zware gemechaniseerde troepen (m.n. tanks), een gebrekkige luchtmacht en luchtafweer en een gebrekkige mobiliteit en communicatie¹⁰⁸. De tekortkomingen en gebreken, afkomstig van 20 jaar verouderde militaire politiek en strategie besproken in het vorige hoofdstuk, zouden duidelijk aan het licht komen tijdens de Achttiendaagse veldtocht¹⁰⁹.

4.3 Belgische verdedigingsplannen

Deze – naar Belgische maatstaven – enorme troepenmacht van meer dan 600.000 manschappen was onderworpen aan het Geallieerde opperbevel en werd volledig ingeschakeld in de Geallieerde strategie op basis van het Dijle Plan, hetgeen inhield dat het Belgische leger de linie vanaf Leuven, via Koningshooikt tot aan de Nederlandse grens moest verdedigen, hetwelk een onderdeel vormde van de zogenaamde KW- stelling (Koningshooikt-Waverstelling), die in februari 1940 nog uitgebreid werd tot aan Namen¹¹⁰. Het feit dat de Belgische troepen opgesteld waren op basis van het Dijle plan, zorgde ervoor dat het voordeel al volledig bij de Duitsers lag, nog vooraleer de eigenlijke strijd losbarste. Op basis van deze algemene strategie waren de Belgische troepen ingedeeld in 6 verschillende groepen¹¹¹:

Ten eerste was er de Belgische alarmlinie: een gordel van alarmpunten langs de Belgische grenzen, bemand door de Rijkswacht en enkele vooruitgeschoven eenheden. In geval van invasie moesten zij al terugtrekkend een aantal vernietigingen aan de infrastructuur uitvoeren om de vijandelijke opmars te vertragen.

Ten tweede waren er de vooruitgeschoven posities, die als taak hadden de kracht van de invaller vast te stellen en tijd te winnen voor de bezetting van de dekkingslinie en de versperring van een aantal belangrijke toegangswegen.

¹⁰⁷ J.E. Helenreich, "An American Perception of Belgian military preparedness, 1937-1940", in: *Belgisch tijdschrift voor militaire geschiedenis*, 19 (1984), 5, pp. 425.

¹⁰⁸ L. Van de Sijpe, *De toestand van het Belgische leger voor de 18-daagse veldtocht*, in < <http://www.bunkergordel.be/3-0-Het%20Belgische%20leger.htm> >, geraadpleegd op 06.03.2010.

J.E. Helenreich, "An American Perception of Belgian military preparedness, 1937-1940", in: *Belgisch tijdschrift voor militaire geschiedenis*, 19 (1984), 5, pp. 425.

L. De Vos, F. Decat en D. Van Duyse. "De militaire functie van het Albertkanaal" In: *Bijdragen tot de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog*, Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, 1990, pp. 29-45.

¹⁰⁹ J. Williams, *Pantserspitsen tegen Frankrijk en België: zomer 1940: de Duitse inval*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 1993, p. 60.

¹¹⁰ *Ibidem*, pp. 9-27.

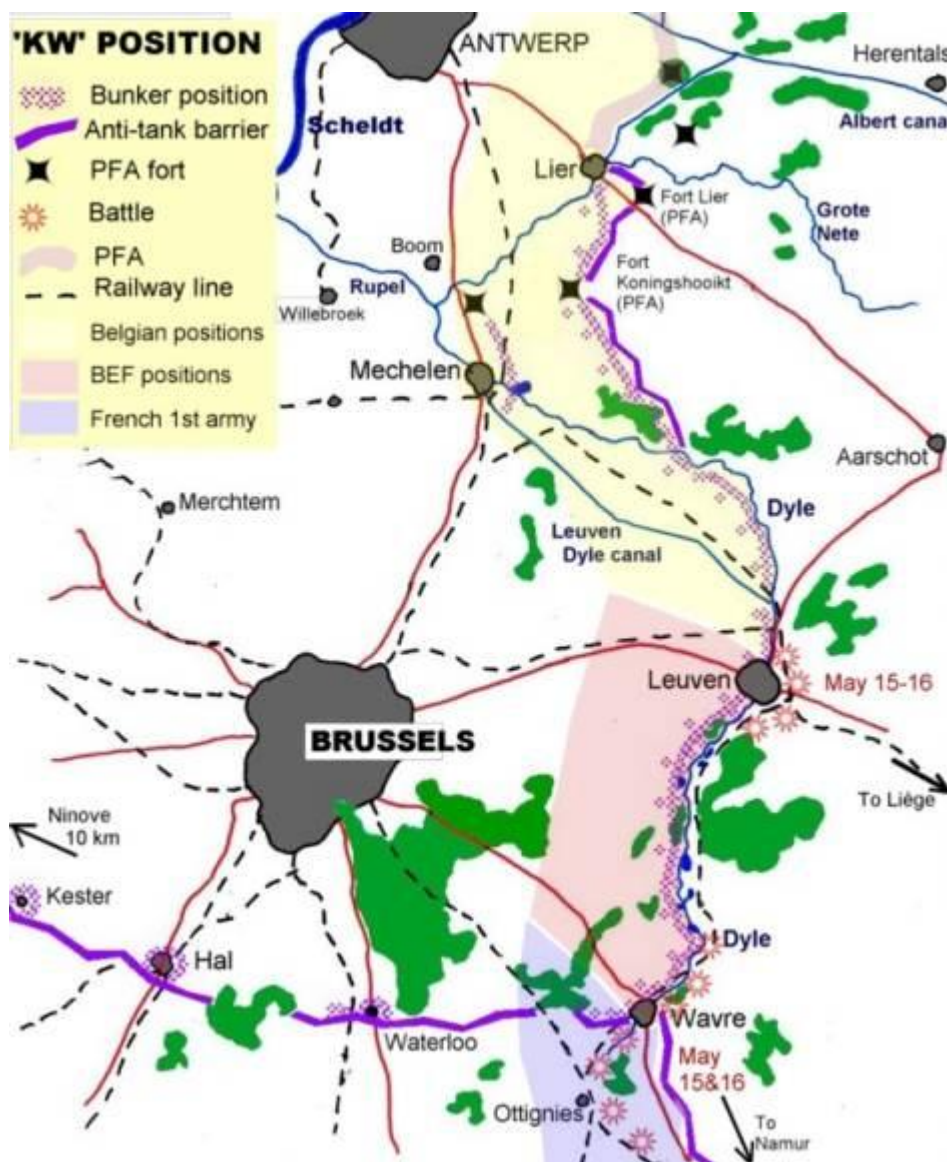
¹¹¹ M. Demol, *Fall Gelb: de campagne in België: de Belgische slagorde*, in: < <http://users.skynet.be/fa101291/operaties/fall-gelb/be-1-belgische-slagorde.htm> >, geraadpleegd op 28.02.2010.

L. De Vos, F. Decat en D. Van Duyse. "De militaire functie van het Albertkanaal" In: *Bijdragen tot de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog*, Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, 1990, p. 29.

J. Vanwelkenhuyzen, "Le Haut Commandement belge et les Alliés en 1914-1918 et en mai 1940.", in: *Belgisch Tijdschrift voor militaire geschiedenis*, 25 (1983), 1, pp. 33-34.

Ten derde was er de dekkingslinie, een oude weerstandslinie bestaande uit de Antitankgracht van Antwerpen, het Albertkanaal en de Maas en ondersteund door de Versterkte posities (*"Positions fortifiées"*) van Antwerpen, Luik en Namen, die slechts tijdelijk zou verdedigd worden door een tiental Belgische divisies, om zo de Duitse opmars te vertragen tot de Geallieerden uit Frankrijk aankwamen om hun posities, vooropgesteld door het Dijle plan, in te nemen¹¹². Men schatte dat de Geallieerden na 3 dagen op hun stellingen zouden moeten arriveren¹¹³.

Ten vierde was er dus de eigenlijke Weerstandslinie of KW-stelling, waarop het Belgische leger zich zou terugtrekken na de aankomst van de Geallieerden, zoals het volgende kaartje duidelijk laat zien¹¹⁴.

¹¹² B. Verhaegen, *La Compagne de l'Armée Belge (10 au 28 mai 1940)*, s.l., s.n., 1952, pp. 3-6.

M. Demol, *Fall Gelb: de campagne in België: de Belgische slagorde*, in: <<http://users.skynet.be/fa101291/operaties/fall-gelb/be-1-belgische-slagorde.htm>>, geraadpleegd op 28. 02. 2010.

¹¹³ B. Verhaegen, *La Compagne de l'Armée Belge (10 au 28 mai 1940)*, s.l., s.n., 1952, p. 5.

¹¹⁴ Stichting Informatie Wereldoorlog Twee, *KW-linie, ijzeren muur?*, in: <<http://www.go2war2.nl/picture.asp?pictureid=3529>>, geraadpleegd op 28.02.2010.

Ten vijfde was er nog het 'Nationale Bolwerk' of de allerlaatste verdedigingsgordel, die liep van het kanaal van Terneuzen, via Gent tot aan de Franse grens¹¹⁵. Hierin bevonden zich de hospitalen, reserves, arsenalen en opslagplaatsen.

Tenslotte waren er de reserves, die uitgemaakt waren door eenheden op manoeuvres en grenstroepen langs de Franse grens.

De Geallieerden hadden 69 Franse, 10 Britse, 11 Nederlandse en 23 Belgische divisies ingezet voor de slag in het Westen, ofwel 113 in totaal¹¹⁶. De Duitsers hadden 117 divisies ingezet, waarvan 42 in reserve¹¹⁷. Het beslissende voordeel van de Duitsers lag dus niet zozeer in een numerieke of zelfs een materiële superioriteit, maar in een betere algemene strategie – op basis van het plan 'Fall Gelb' trok de voornaamste Duitse aanval door de licht verdedigde Ardennen – en vooral in een betere tactische doctrine (een moderne, gemechaniseerde oorlogsvoering, beter bekend als *Blitzkrieg*), met name de ontplooiing van 10 Pantserdivisies, die voor de beslissende doorbraak zouden zorgen bij Sedan, hetgeen de Duitse eindoverwinning bezegelde¹¹⁸.

4.4 De Duitse inval

10 mei: De algemene Duitse inval

Op basis van inlichtingen van de Belgische militaire attaché in Berlijn, Kolonel Goethals, werd op 9 mei 1940 om 23.00 u. het algemeen alarm uitgeroepen en werd het leger stelselmatig in staat van paraatheid gebracht¹¹⁹. Om 23.50 u. stuurde de Belgische ambassadeur in Luxemburg alarmerende berichten naar Brussel. De volgende dag, 10 mei, om 02.00 uur installeerde de Belgische generale staf zich in het Belgische Algemene hoofdkwartier te Breendonk, nabij Mechelen. De nakende Duitse aanval was dus geen volledige verrassing, althans toch voor het Belgische opperbevel.

Desalniettemin was de verbijstering groot, aangezien men tot dan toe nog altijd de hoop gekoesterd had dat België zou kunnen ontsnappen aan de nieuwe oorlog. De herhaaldelijke loze alarmen tijdens de lange 'Schemeroorlog', hadden bovendien ook de waakzaamheid en gevoelens van ernst doen afnemen bij vele van de opgeroepen reservisten (supra).

Om 04.00 u., barstte de Duitse aanval los, langs een breed front van Nederland tot Luxemburg. De Duitse Luftwaffe viel, zonder oorlogsverklaring of ultimatum, de Belgische vliegvelden, stations en communicatieknooppunten aan, waardoor de verraste Belgische luchtmacht al op de eerste dag de

¹¹⁵ M. Demol, *Fall Gelb: de campagne in België: de Belgische slagorde*, in: < <http://users.skynet.be/fa101291/operaties/fall-gelb/be-1-belgische-slagorde.htm> >, geraadpleegd op 28.02.2010.

¹¹⁶ B. Verhaegen, *La Compagne de l'Armée Belge (10 au 28 mai 1940)*, s.l., s.n., 1952, p. 7.

¹¹⁷ J. Williams, *Pantserpitsen tegen Frankrijk en België: zomer 1940: de Duitse inval*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 1993, p. 18.

¹¹⁸ J. Williams, *Pantserpitsen tegen Frankrijk en België: zomer 1940: de Duitse inval*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 1993, pp. 6-158.

¹¹⁹ B. Verhaegen, *La Compagne de l'Armée Belge (10 au 28 mai 1940)*, s.l., s.n., 1952, p. 8.

J. Vanwelkenhuyzen, "Regards nouveaux sur mai 1940", in: *Actes du Colloque d'histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, p. 262.

C. Durocher, *10 mai- 28 mai 1940: La Campagne des 18 jours en images: La Question Royale*, Brussel, Librosociologies, 1978, p. 21.

helpt van zijn vliegtuigen op de grond verloor¹²⁰. Ondermeer het vliegveld van Schaffen, waar 4 Belgische escadrilles verzameld waren, werd in de vroege ochtend van 10 mei gebombardeerd, waardoor het modernste deel van de Belgische luchtmacht uitgeschakeld werd vooraleer het zelfs maar kon opstijgen. De Duitse hegemonie in de lucht werd dus al vanaf de eerste uren van de invasie een realiteit, hetgeen het Belgische leger bijzonder duur te staan zou komen tijdens de gevechten in mei 1940¹²¹. Duitse luchtaanvallen richtten zware verwoestingen aan tot ver achter de linies, op materieel vlak, maar vooral op moreel vlak (infra).

De geplande vernietigingen, die in het grensgebied moesten uitgevoerd worden, werden – op enkele na – allemaal uitgevoerd om zo de Duitse opmars te vertragen¹²². Om 6 uur, toen het duidelijk was dat er geen sprake kon zijn van vals alarm, riep België Frans-Britse hulp in om zijn neutraliteit te verdedigen tegen de Duitse inval¹²³. Om 6.30 u gaf de Geallieerde opperbevelhebber Generaal Gamelin het bevel om het ‘Manoeuvre Dyle’ in werking te zetten, waarop de eerste geallieerde gemotoriseerde eenheden om 7.30 u België binnentrokken België¹²⁴.

Vooruitgeschoven Belgische eenheden – met name de Groep K, bestaande uit de elite 1^e divisie Ardense Jagers et de 1^e Cavalerie Divisie – voerden succesvol hun geplande vernietigingen uit, waardoor zij het Duitse tijdschema aanzienlijk in de war stuurden, om daarna – niet zonder moeilijkheden – over te gaan tot de geplande terugtrekking, met de bedoeling om zo niet verwickeld te raken in een grootschalig gevecht met de superieure invallers en om ruimte te maken voor de Franse Cavalerie¹²⁵. Deze gevechten toonden aan dat er heel wat meer tijd had kunnen gewonnen worden in deze streek, indien de twee divisies Ardense Jagers daar verdragende gevechten hadden mogen leveren¹²⁶. Franse Cavalerie werd in het zuiden – na een confrontatie met Duitse tanks – teruggedreven naar de rivier, de Semois.

Verder naar het centrum bereikte het Franse Cavaleriekorps van generaal Prioux, bestaande uit 2 lichte gemechaniseerde divisies, in navolging van het Dijle plan de linie Waver-Namen.

¹²⁰ P. Clement, “De Belgische luchtmacht tussen de twee wereldoorlogen”, in: *Belgisch tijdschrift voor militaire geschiedenis*, 31 (1995), 2, p. 82.

J. Van Belle, *De veldtochten in de lage landen, mei 1940, en het ontstaan van de Belgische koningskwesie*, Zedelgem, Flandria Nostra, 1990, pp. 46-55.

L. Elaut, *Mijn oorlogsdagboek 1940*. Oudenaarde, Sanderus, 1962, pp 7-11.

¹²¹ J. Van Belle, *De veldtochten in de lage landen, mei 1940, en het ontstaan van de Belgische koningskwesie*, Zedelgem, Flandria Nostra, 1990, pp. 46-47.

¹²² G. Hautecler, *Het gevecht te Bodange, 10 mei 1940*, Brussel, Ministerie van Landsverdediging: Krijgskundige Sectie, 1956, pp. 25-42.

¹²³ B. Verhaegen, *La Compagne de l’Armée Belge (10 au 28 mai 1940)*, s.l., s.n., 1952, p. 9.

C. Durocher, *10 mai- 28 mai 1940: La Campagne des 18 jours en images: La Question Royale*, Brussel, Librosociétés, 1978, p 21.

¹²⁴ L. Elaut, *Mijn oorlogsdagboek 1940*. Oudenaarde, Sanderus, 1962, pp. 12-13.

¹²⁵ B. Verhaegen, *La Compagne de l’Armée Belge (10 au 28 mai 1940)*, s.l., s.n., 1952, p. 9.

G. Hautecler, *Het gevecht te Bodange, 10 mei 1940*, Brussel, Ministerie van Landsverdediging: Krijgskundige Sectie, 1956, pp. 25-42.

J. Van Belle, *De veldtochten in de lage landen, mei 1940, en het ontstaan van de Belgische koningskwesie*, Zedelgem, Flandria Nostra, 1990, pp. 64-65.

¹²⁶ J.F. Verbruggen, “Kritische beschouwingen betreffende het Belgische leger in mei 1940”, in: *Actes du Colloque d’histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, p. 307.

In het noorden echter waren Duitse elite parachutisten er tijdens de vroege ochtend van 10 mei met behulp van zweefvliegtuigen in geslaagd om zowel het fort van Eben-Emael – België's meest moderne fort van België gelegen aan het Albertkanaal, nabij Maastricht en een essentieel steunpunt in de hele dekkingslinie – in een verrassingaanval te neutraliseren, als om de bruggen van Vroenhoven en Veldwezelt te veroveren in de overdreven brede sector (19 km) van de onvoorbereide en door de lange mobilisatieperiode gedemoraliseerde 7^e Belgische Infanteriedivisie, met als gevolg dat de Duitsers al vanaf de vroege ochtend van 10 mei een bruggenhoofd over het Albertkanaal in handen hadden¹²⁷.

De Duitse tactische verrassing was totaal en had een bijzonder groot effect op de onvoorbereide Belgische troepen. Nergens had men zich verwacht aan zo'n bruuske Duitse aanval: op basis van de ervaring van de 'Grote Oorlog' schatte men dat de Duitsers minstens een paar dagen zouden nodig gehad hebben om een aanval te kunnen voorbereiden¹²⁸. Echter op 10 mei 1940 werden de geschutskoepels van het Fort van Eben-Emael geneutraliseerd en werden 2 bruggen over het Albertkanaal veroverd op een paar uur tijd! Het Belgische opperbevel organiseerde echter geen sterke tegenaanval om de kleine Duitse bruggenhoofden te Eben-Emael, Vroenhoven en Veldwezelt te neutraliseren, hetgeen de hele Dekkingslinie in kritiek gevaar bracht¹²⁹.

Reeds tegen 07.00 u op 10 mei waren de Duitsers er dus in geslaagd om een bres in de Dekkingslinie te slaan, een linie die volgens berekeningen 4 à 6 dagen had moeten standhouden om zo de Weerstandslinie (KW-stelling) te kunnen bemannen. Pogingen van zowel de Belgische als de Geallieerde luchtmachten om de veroverde bruggen te vernietigen liepen uit op een fiasco, aangezien de Duitse Luftwaffe het luchtruim volledig beheerste en de Duitse luchtafweer bijzonder sterk was (zie ook dossier 158, besproken in de microstudie)¹³⁰.

Het onderstaande kaartje toont de strategische ligging van het Albertkanaal en de bijhorende bruggen van Vroenhoven en Veldwezelt¹³¹.

¹²⁷ *Ibidem*, p. 307.

C. Durocher, *10 mai- 28 mai 1940: La Campagne des 18 jours en images: La Question Royale*, Brussel, Librosociétés, 1978, pp. 21-23.

L. De Vos, F. Decat en D. Van Duyse. "De militaire functie van het Albertkanaal" In: *Bijdragen tot de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog*, Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, 1990, p. 45.

J. Vanwelkenhuyzen, "Le Haut Commandement belge et les Alliés en 1914-1918 et en mai 1940.", in: *Belgisch Tijdschrift voor militaire geschiedenis*, 25 (1983), 1, p. 34.

¹²⁸ J. Vanwelkenhuyzen, "Regards nouveaux sur mai 1940", in: *Actes du Colloque d'histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, p. 266.

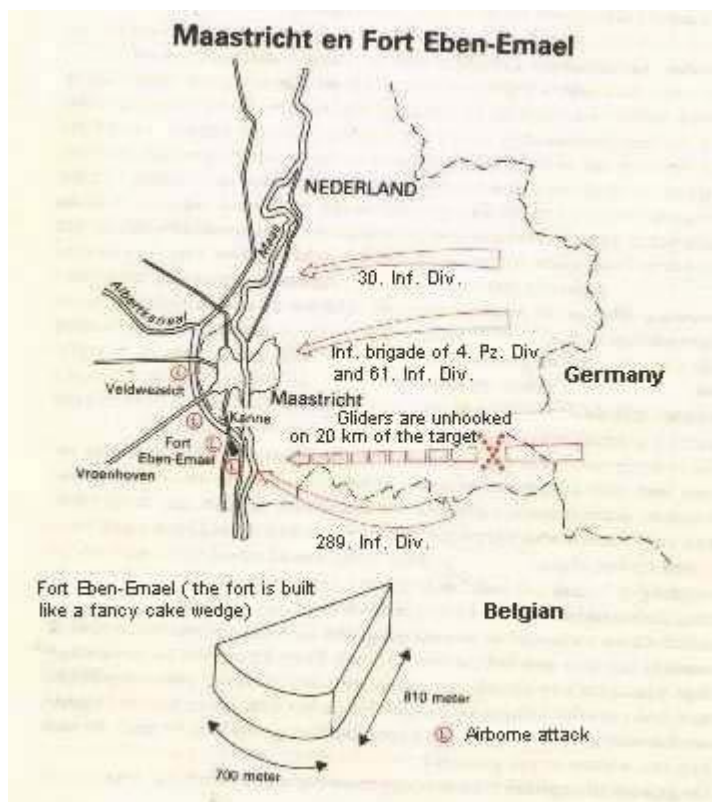
¹²⁹ J.F. Verbruggen, "Kritische beschouwingen betreffende het Belgische leger in mei 1940", in: *Actes du Colloque d'histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, p. 307.

¹³⁰ B. Verhaegen, *La Campagne de l'Armée Belge (10 au 28 mai 1940)*, s.l., s.n., 1952, p. 9.

P. Clement, "De Belgische luchtmacht tussen de twee wereldoorlogen", in: *Belgisch tijdschrift voor militaire geschiedenis*, 31 (1995), 2, pp. 82-83.

M. Demol, *Fall Gelb: de campagne in België: de strijd aan het Albertkanaal*, in: < <http://users.skynet.be/fa101291/operaties/fall-gelb/be-5-albertkanaal-2.htm> >, geraadpleegd op 28.02.2010.

¹³¹ M. Demol, *Fall Gelb: de campagne in België: de strijd aan het Albertkanaal*, in: < <http://users.skynet.be/fa101291/operaties/fall-gelb/Foto/map2-g.jpg> >, geraadpleegd op 28.02.2010.

De Belgische 4^e en 7^e Infanteriedivisies, gelegerd aan het Albertkanaal, leden zware verliezen en trokken zich op 11 mei in een paniekerige wanorde terug in de richting van het nu reeds bedreigde Brussel en het 3^e Belgische Legerkorps, gelegen rond Luik, werd door de grootschalige Duitse doorbraak aan het kanaal bedreigd met een omsingeling¹³². Verder naar het zuiden toe was het naburige Groothertogdom Luxemburg al tegen de avond van 10 mei volledig door de Duitsers bezet.

De terugtrekking van de dekkingslinie

Deze Duitse doorbraak aan het Albertkanaal, waar men gehoopt had minimum 4 dagen stand te houden, gooide de gehele geplande terugtrekking naar de KW-stelling in de war¹³³.

De Franse Cavalerie, vooruitgestuurd om de Franse opmars op basis van het Dijle plan mogelijk te maken, bereikte min of meer zijn posities, maar stuitte op hevig Duits verzet. In het noorden breidden de Duitsers breidden hun bruggenhoofden over het Albertkanaal uit, waardoor het 3^e Belgische legerkorps zich noodgedwongen moest terugtrekken.

De groep K – bestaande uit 1^e Divisie Ardense Jagers en de 1^e Cavaleriedivisie en belast met verdragingsacties in Belgisch Luxemburg – moest afzien van zijn voorziene opstelling aan de Ourthe om de plotse terugtrekking weg van het Albertkanaal te dekken, hetgeen leidde tot de ontbinding van de Groep, aangezien beide divisies in een andere richting werden gedreven¹³⁴.

¹³² B. Verhaegen, *La Compagne de l'Armée Belge (10 au 28 mai 1940)*, s.l., s.n., 1952, p. 9.

¹³³ *Ibidem*, pp. 9-10.

¹³⁴ *Ibidem*, p. 10.

Tegen 11 mei was de Belgische militaire situatie dus reeds kritiek: een grote Duitse doorbraak aan het Albertkanaal in de richting van Tongeren, een terugtrekking in de Ardennen, een chaotische terugtrekking van het 3^e Belgische Legerkorps van zijn versterkte posities rond Luik en een Duitse hegemonie in de lucht¹³⁵. De Belgische luchtmacht was grotendeels uitgeschakeld en kon – behalve het uitvoeren van enkele observatie- en verkenningsmissies – weinig beginnen tegen de Duitse suprematie in de lucht¹³⁶. Deze aftocht veroorzaakte zware verliezen qua materieel bij de 2e, 3e, 4e, 6e en 14e Belgische infanteriedivisies, terwijl de 7e Belgische Infanteriedivisie na 11 mei afgeschreven kon worden als een gevechtswaardige eenheid¹³⁷. Het 18e linieregiment – één van de drie infanterieregimenten van de 7e Infanteriedivisie – dat op 9 mei 2.975 manschappen had geteld (15 % van de organieke sterkte van 3.500 man had verlof of een vergunning gekregen (supra)), telde op 14 mei nog 761 manschappen en beschikte nauwelijks nog over wapens en materieel¹³⁸. Na 14 mei trokken de restanten van de 7^e Infanteriedivisie naar Frankrijk.

De eerste dagen van de Duitse invasie waren bijzonder chaotische verlopen voor de Geallieerden en de verrassend snelle, gemechaniseerde opmars van het Duitse leger had de Geallieerde verdedigingsplannen aanzienlijk in de war gestuurd. De Duitse aanval had de Geallieerden verrast en bovendien stonden deze laatstgenoemde verstomd door de manier waarop de Duitsers nieuwe angstaanjagende wapens inzetten, zoals parachutisten, bommenwerpers en snelle, gecoördineerde tankformaties¹³⁹.

Het werd dus al vanaf de eerste dagen duidelijk dat de Geallieerde en Belgische legerleidingen gewoonweg niet voorbereid waren op de Duitse verrassingsaanval en vooral de moderne, snelle mechanische manier van oorlogsvoering – *Blitzkrieg* – , die de Duitsers hanteerden. De Duitsers rukten op met behulp van een gemotoriseerde snelheid, terwijl de Belgen zich grotendeels te voet verplaatsten.

De bombardementen door de Duitse Luftwaffe troffen bovendien niet alleen de Belgische linies, maar richtten ook een ware ravage aan achter het front, met als fundamentele gevolg, dat de traumatische ervaring van de oorlog nu niet alleen de soldaten zelf trof, maar ook de burgers in het

¹³⁵ C. Durocher, *10 mai- 28 mai 1940: La Campagne des 18 jours en images: La Question Royale*, Brussel, Librosciences, 1978, pp. 22-24.

J.F. Verbruggen, "Kritische beschouwingen betreffende het Belgische leger in mei 1940", in: *Actes du Colloque d'histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, p. 307.

¹³⁶ P. Clement, "De Belgische luchtmacht tussen de twee wereldoorlogen", in: *Belgisch tijdschrift voor militaire geschiedenis*, 31 (1995), 2, pp. 82-83.

¹³⁷ J.F. Verbruggen, "Kritische beschouwingen betreffende het Belgische leger in mei 1940", in: *Actes du Colloque d'histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, p. 311.

¹³⁸ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Dossier 18em de ligne (18 Li.)*.

¹³⁹ C. Durocher, *10 mai- 28 mai 1940: La Campagne des 18 jours en images: La Question Royale*, Brussel, Librosciences, 1978, pp. 22-47.

J. Van Belle, *De veldtochten in de lage landen, mei 1940, en het ontstaan van de Belgische koningskwestie*, Zedelgem, Flandria Nostra, 1990, pp. 48-49.

L. De Vos, F. Decat en D. Van Duyse. "De militaire functie van het Albertkanaal" In: *Bijdragen tot de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog*, Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, 1990, p. 45.

J. Vanwelkenhuyzen, "Le Haut Commandement belge et les Alliés en 1914-1918 et en mai 1940.", in: *Belgisch Tijdschrift voor militaire geschiedenis*, 25 (1983), 1, pp. 36-37.

Verbruggen (J.F.). "Kritische beschouwingen betreffende het Belgische leger in mei 1940" In: *Actes du Colloque d'histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, pp. 307-312.

gehele land. De Duitse hegemonie in de lucht zorgde, naast grootschalige vernielingen, ook vaak voor collectieve paniekaanvallen, zowel bij burgers als bij soldaten (infra). De massale inzet van de Duitse luchtmacht betekende een cruciale wijziging in de toenmalige oorlogsvoering, met als spijtige gevolg dat er tijdens de Achttiendaagse veldtocht meer Belgische burgers omkwamen dan Belgische soldaten. Deze snelle Duitse opmars en bijhorende bombardementen joegen dan ook duizenden burgers op de vlucht, die zich met wat schamele bezittingen op de wegen begaven in de hoop veiliger oorden te bereiken, maar op die manier zowel het moreel als de mobiliteit van de Geallieerde troepen aanzienlijk verstoorden¹⁴⁰.

In deze chaotische omstandigheden ontstond er in het door de Duitse invasie verraste België ook een ware angstpsychose omwille van de zogenaamde 'Vijfde Colonne' of de (vermeende) ondergrondse activiteit van de Duitsers: overal meende men Duitse spionnen, parachutisten en saboteurs te zien, waardoor veel tijd en inspanningen verloren gingen in het opsporen van ingebeelde vijanden en vele onschuldige soldaten en burgers deze collectieve angstpsychose met het leven hebben moeten bekopen¹⁴¹. De zenuwachtigheid en vermoeidheid, die een gevolg was van deze 'parachutistenkoorts', bracht vele Belgische soldaten in een toestand van moedeloosheid en minderwaardigheid tegenover de vijand, hetgeen een ideale voedingsbodem was voor paniek en allerlei vormen van 'ontoelaatbaar gedrag'. Hoewel de overheid niet voldoende hiertegen optrad, verdween deze collectieve angstpsychose grotendeels na 17 mei.

Positionering op de KW-stelling

Tegen 12 mei was de slag om de Belgische grensgebieden definitief verloren, waarop het Geallieerde opperbevel besliste om de Dekkingslinie volledig te verlaten en de Belgische troepen te laten terugtrekken op de Weerstandslinie (KW-stelling) om daar samen met de arriverende Geallieerde troepen op 14 mei de – in Geallieerde ogen – beslissende strijd te leveren.

Eveneens op 12 mei was de Franse generaal Billotte aangesteld als bevelhebber van de Eerste Legergroep (G.A.1.) ofwel alle noordelijke Geallieerde legers, om zo coördinatie tussen de Geallieerden vlotter te laten verlopen met het oog op de realisatie van het Dijle plan¹⁴². Billotte had echter het bevel gekregen over 6 verschillende legers van 3 verschillende nationaliteiten in een enorm gebied, dat zich uitstreekte van Lotharingen tot aan de grote rivieren in Nederland. Bovendien beschikte hij niet over een voldoende uitgeruste staf voor deze enorme taak. Logischerwijs slaagde Billotte er dan ook niet in om zijn rol als noordelijke Geallieerde opperbevelhebber naar voldoening uit te voeren, waardoor er vaak een gebrekkige coördinatie en onduidelijke bevelstructuur bestond, die de operaties nog verder hinderde.

¹⁴⁰ L. Elaut, *Mijn oorlogsdagboek 1940*. Oudenaarde, Sanderus, 1962, pp. 16-22.

J.F. Verbruggen, "Kritische beschouwingen betreffende het Belgische leger in mei 1940", in: *Actes du Colloque d'histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, p. 310.

¹⁴¹ J. Van Belle, *De veldtochten in de lage landen, mei 1940, en het ontstaan van de Belgische koningskwesie*, Zedelgem, Flandria Nostra, 1990, pp. 52-59.

J.F. Verbruggen, "Kritische beschouwingen betreffende het Belgische leger in mei 1940", in: *Actes du Colloque d'histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, p. 309.

¹⁴² J. Vanwelkenhuyzen, "Le Haut Commandement belge et les Alliés en 1914-1918 et en mai 1940.", in: *Belgisch Tijdschrift voor militaire geschiedenis*, 25 (1983), 1, pp. 35-37.

J. Vanwelkenhuyzen, "Regards nouveaux sur mai 1940", in: *Actes du Colloque d'histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, p. 267.

De vroegtijdige, chaotische terugtrekking van de Dekkingslinie had het Belgische leger dus aanzienlijk uit zijn lood geslagen en de Geallieerde plannen sterk in de war gebracht. De Geallieerde opperbevelhebber Gamelin beoordeelde de Belgische terugtrekking als voortijdig en stelde dat het Belgische leger minimum 3 dagen had moeten standhouden, vooraleer terug te trekken naar de KW-stelling. Op 13 mei schreef de Britse generaal Pownall, de stafchef van de B.E.F., in zijn dagboek¹⁴³: “*All the Belgians seem to be in a panic, from the higher command downwards.*”

Op 13 mei slaagde het Belgische leger erin om zijn troepenmacht terug te trekken op de KW-Stelling¹⁴⁴. Het resultaat van dit manoeuvre was dat het Belgische leger nu een uitstekende verdedigingslinie van 50 kilometer – aansluitend op het 7e Franse leger in Holland, vanaf Antwerpen tot Leuven – verdedigde met 8 Infanteriedivisies en daarachter nog 6 Infanteriedivisies en het Cavaleriekorps in reserve. De versterkte stelling van Namen (Position Fortifié de Namur) werd verdedigd door het 7e Belgische Legerkorps. De volgende dag, op 14 mei, werd besloten dat de KW-stelling ‘koste wat het kost’ moest verdedigd worden.

Eveneens op 13 mei bereikte de B.E.F. (British Expeditionary Force) zijn posities tussen Leuven en Waver, op de rechterflank van het Belgische leger. Verder naar het zuiden zorgde de grootschalige verdragingsactie van het Franse cavaleriekorps van generaal Prioux ervoor dat het Franse 1^e Leger, ondanks zware Duitse tegenstand, zijn posities tussen Waver en Namen kon innemen. Grootschalige Duitse aanvallen in ‘het gat van Gembloers’ – een vlak stuk terrein, dat ideaal was voor een tankaanval – in de sector van het 1^e Franse leger op 13 en 14 mei, werden met zware verliezen afgeslagen. Het Belgische 7^e Legerkorps slaagde erin zich terug te trekken uit Namen.

Het resultaat van deze gevechten was dat op 14 mei het Dijle Plan, ondanks sterke vijandelijke aanvallen in Centraal-België, eindelijk zijn beslag gekregen en dat hierdoor de Geallieerde legers – gedurende een korte periode – zij aan zij stonden achter hun voorbereide verdedigingslijnes, waardoor ze alle Duitse aanvallen op 14 en 15 mei konden afslaan. Op 15 mei capituleerde Nederland echter na een verwoestende luchtaanval op Rotterdam en een verregaande Duitse opmars. Maar in Centraal-België – in de ogen van de Geallieerden de beslissende sector – waren de Duitsers er niet in geslaagd een beslissende doorbraak te realiseren. Een stabilisering van het bewegingsfront leek een mogelijkheid te worden¹⁴⁵.

Wat de Geallieerden echter niet wisten, was dat op 15 mei het gehele offensief al beslist was en dat de Duitse eindoverwinning al vaststond¹⁴⁶. De voornaamste Duitse aanval was immers niet gericht op het ‘gat van Gembloers’ in Centraal-België, zoals het Dijle Plan veronderstelde en de Geallieerden quasi unaniem verwachtten, maar meer naar het Zuiden, in de door de Geallieerden grotendeels

¹⁴³ J.F. Verbruggen, “Kritische beschouwingen betreffende het Belgische leger in mei 1940”, in: *Actes du Colloque d’histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, p. 309.

¹⁴⁴ B. Verhaegen, *La Compagne de l’Armée Belge (10 au 28 mai 1940)*, s.l., s.n., 1952, p. 11.

C. Durocher, *10 mai- 28 mai 1940: La Campagne des 18 jours en images: La Question Royale*, Brussel, Librosociétés, 1978, pp. 23-24.

J. Vanwelkenhuyzen, “Regards nouveaux sur mai 1940”, in: *Actes du Colloque d’histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, p. 266.

¹⁴⁵ *Ibidem*, p. 268.

¹⁴⁶ J. Williams, *Pantserpitsen tegen Frankrijk en België: zomer 1940: de Duitse inval*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 1993, pp. 31-32.

verwaarloosde sector van de Ardennen¹⁴⁷. De Duitse legergroep A (Generaal von Rundstedt), die bestond uit 45 divisies, waarvan 7 pantserdivisies, moest door de Ardennen oprukken en de Maas overtrekken tussen Sedan (in Frankrijk) en Dinant (in België)¹⁴⁸. Tegenover deze sterkste en omvangrijkste Duitse aanvalsmacht stonden dus de zwakste delen van het Franse leger, het Franse 2^e (van Longuyon tot Sedan) en 9^e Leger (van Sedan tot Namen) – samen 16 divisies – grotendeels bestaande uit slecht uitgeruste en weinig gemotiveerde reservisten, in slecht uitgebouwde stellingen.

Deze fatale dwaling van het Geallieerde Dijle plan, zorgde ervoor dat reeds op 11 mei de Duitse eindoverwinning quasi vast stond, aangezien op dat moment het enige obstakel voor de Duitse pantsercolonnes om Frankrijk en Zuid-België binnen te trekken, bestond uit een zwak scherm van Franse Cavalerie en daarachter enkele slecht uitgeruste Franse reserve divisies in verwaarloosde stellingen¹⁴⁹.

De doorbraak aan de Maas

De Geallieerden – hun aandacht gegrepen door de gebeurtenissen in Nederland en aan het Albertkanaal – bleven echter vasthouden aan het Dijle plan, dat pas tegen 14 mei volledig uitgevoerd was, waardoor ze veel te laat inzagen dat de Duitse hoofdaanval niet in Centraal-België plaatsgreep, maar in de verwaarloosde en als ‘ondoordringbaar’ beschouwde sector van de Ardennen¹⁵⁰. Het resultaat hiervan was dat de Duitse pantserdivisies op 12 mei in de Ardennen de Franse cavalerie van het 2e en 9e Franse leger teruggedreven, waarop de Duitsers in de nacht van 12 op 13 mei de Maas overstaken en daar 3 bruggenhoofden vestigden (Houx, Monthermé en Sedan)¹⁵¹. In de Geallieerde planning had men een Duitse aankomst aan de Maas pas verwacht op 17 mei en een grootschalige aanval nog veel later¹⁵²! Op 13 mei zorgden grootschalige continue Duitse luchtaanvallen bij de onervaren, slecht getrainde, veruit onvoldoende uitgeruste en gedemoraliseerde Franse reservisten, gelegerd rond Sedan, echter voor een grootschalige collectieve paniekaanval en een totale ineenstorting van het front¹⁵³.

In tegenstelling tot het Albertkanaal, dat slechts een dekkingslinie was, was de Maas daarentegen de eigenlijke weerstandslinie¹⁵⁴. De Duitse doorbraak aan de Maas was dan ook een fundamentele strategische overwinning, aangezien de Fransen geen enkele voorbereide stelling of grootschalige

¹⁴⁷ J. Vanwelkenhuyzen, “Le Haut Commandement belge et les Alliés en 1914-1918 et en mai 1940.”, in: *Belgisch Tijdschrift voor militaire geschiedenis*, 25 (1983), 1, pp. 35-36.

¹⁴⁸ J. Williams, *Pantserpitsen tegen Frankrijk en België: zomer 1940: de Duitse inval*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 1993, pp. 11-56.

¹⁴⁹ *Ibidem*, pp. 31-32.

¹⁵⁰ J. Vanwelkenhuyzen, “Regards nouveaux sur mai 1940”, in: *Actes du Colloque d’histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, p. 269.

¹⁵¹ J. Williams, *Pantserpitsen tegen Frankrijk en België: zomer 1940: de Duitse inval*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 1993, pp. 39-41.

B. Verhaegen, *La Compagne de l’Armée Belge (10 au 28 mai 1940)*, s.l., s.n., 1952, p. 10.

¹⁵² C. Durocher, *10 mai- 28 mai 1940: La Campagne des 18 jours en images: La Question Royale*, Brussel, Librosociété, 1978, p. 47.

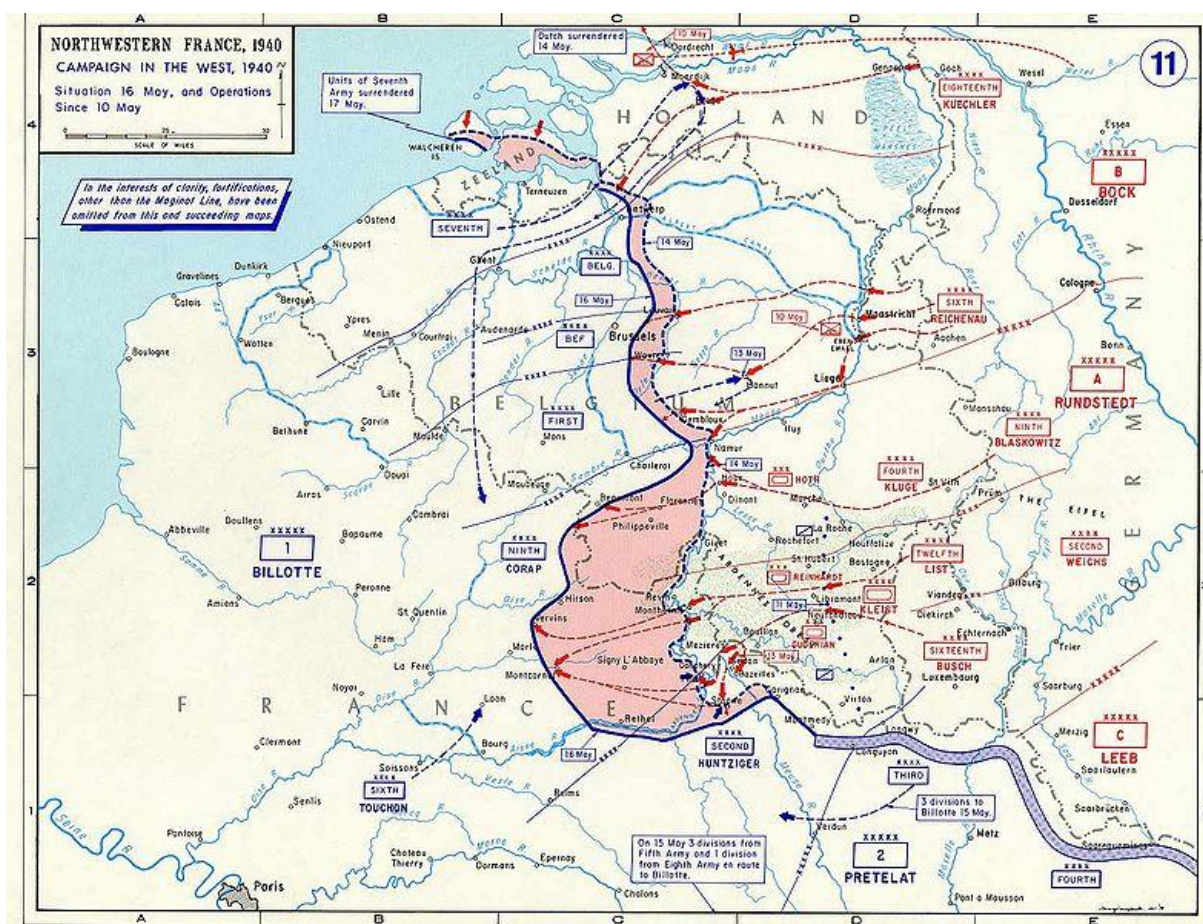
¹⁵³ J. Williams, *Pantserpitsen tegen Frankrijk en België: zomer 1940: de Duitse inval*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 1993, pp. 42-56.

¹⁵⁴ J. Vanwelkenhuyzen, “Regards nouveaux sur mai 1940”, in: *Actes du Colloque d’histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, pp. 270-271.

reserves ter beschikking hadden achter de Maaslinie. Ondermeer ten gevolge van een enorme verwarring in de Franse bevelstructuur en de Duitse hegemonie in de lucht, slaagden grootschalige Franse tegenaanvallen en bijna wanhopige Geallieerde luchtaanvallen er op 14 en 15 mei echter niet in om de massale Duitse doorbraak tegen te houden en om de Duitsers terug over de Maas te drijven, waarop de Duitsers hun bruggenhoofd uitbreidden en 5 Duitse pantserdivisies de Maas overtrokken¹⁵⁵. De restanten van de Franse 2^e en 9^e Legers trokken zich in de grootste verwarring terug, terwijl de Duitse pantserdivisies verder doorstootten naar het Westen.

Terwijl het 'Manoeuvre Dyle' dus gerealiseerd was in het noorden, faalde de Geallieerde strategie in het zuiden, buiten de Belgische sector, ten gevolge van de Duitse doorbraak aan de Maas, verdedigd door 2 Franse legers¹⁵⁶. Op 15 mei hielden de Geallieerden stand in Centraal-België – ondanks bijzonder hevige Duitse aanvallen – maar in het noorden had het Nederlandse leger gecapituleerd en het zuiden waren de Franse 2e en 9e Legers zo goed als verslagen¹⁵⁷.

De onderstaande kaart toont de Duitse opmars in het zuiden op 16 mei na de beslissende Duitse doorbraak aan de Maas¹⁵⁸:

¹⁵⁵ B. Verhaegen, *La Campagne de l'Armée Belge (10 au 28 mai 1940)*, s.l., s.n., 1952, p. 11.

¹⁵⁶ *Ibidem*, pp. 11-12.

¹⁵⁷ J. Williams, *Pantserpitsen tegen Frankrijk en België: zomer 1940: de Duitse inval*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 1993, pp. 56-57.

¹⁵⁸ Wikipedia, *Leieslag*, in: < http://nl.wikipedia.org/wiki/Bestand:10May-16May1940-Fall_Gelb.jpg >, geraadpleegd op 07.03.2010.

De Duitse opmars naar het Kanaal

Ten gevolge van de situatie aan het Maasfront, was het aan het Geallieerde opperbevel eindelijk duidelijk geworden dat het Dijle Plan niets meer waard was¹⁵⁹. Op 6 dagen tijd was het front volledig verschoven en waren de Geallieerden voortdurend misleid. De Duitse Luftwaffe domineerde het luchtruim en de Duitse gemechaniseerde eenheden rukten sneller op dan de Geallieerden versterkingen konden aanvoeren of tegenaanvallen organiseren¹⁶⁰. De Geallieerde opperbevelhebber Generaal Gamelin beschikte op 16 mei over geen enkele strategische reserve meer en al zijn gemechaniseerde divisies waren reeds ingezet in Nederland en België¹⁶¹. Generaal Billotte leek bovendien niet langer opgewassen tegen zijn taak als ‘coördinator’ van de noordelijke Geallieerde legers.

Het enige wat de geallieerde legers in Centraal-België – waaronder dus ook het Belgische leger – dus konden doen, als ze niet afgesneden wilden worden, was onmiddellijk terugtrekken, ondanks het feit dat ze de tegen hun gerichte Duitse aanvallen tot dan toe altijd hadden kunnen tegenhouden. Het Geallieerde opperbevel, dat niet aangepast was aan een moderne, mobiele oorlogsvoering en nog steeds in termen van de Eerste Wereldoorlog dacht, reageerde echter gevaarlijk langzaam en gaf pas op 16 mei het bevel voor een algemene terugtocht¹⁶².

Het Belgische leger kreeg van het Geallieerde opperbevel het bevel zich terug te trekken achter de Schelde. Deze opgelegde terugtrekking bracht het Belgische leger echter in een bijzonder hachelijke positie, aangezien het na meerdere dagen van ‘combat en retraite’ van het Albertkanaal naar de KW-stelling, zich nauwelijks geïnstalleerd had op deze goed uitgebouwde Weerstandslinie, vooraleer het deze weeral moest verlaten, zonder de kans gekregen te hebben om deze lijn ernstig te kunnen verdedigen¹⁶³. Deze terugtocht van het Belgische leger was zodoende niet het gevolg van eigen zwakte, maar van gebeurtenissen die volkomen vreemd waren aan zijn eigen verdedigingsstelsel en die zich bovendien voor het grootste deel afspeelden buiten het Belgische grondgebied.

Deze noodgedwongen terugtrekking van België’s voornaamste verdedigingslijn, t.g.v. de Duitse doorbraak tegenover Franse troepen aan de Maas, had enorme strategische en politieke gevolgen, aangezien het neerkwam op het opgeven van het grootste deel van het Belgische territorium met

¹⁵⁹ J. Williams, *Pantserspitsen tegen Frankrijk en België: zomer 1940: de Duitse inval*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 1993, p. 70

¹⁶⁰ J. Vanwelkenhuyzen, “Regards nouveaux sur mai 1940”, in: *Actes du Colloque d’histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, p. 271.

¹⁶¹ C. Durocher, *10 mai- 28 mai 1940: La Campagne des 18 jours en images: La Question Royale*, Brussel, Librosociétés, 1978, pp. 48-51.

¹⁶² J. Williams, *Pantserspitsen tegen Frankrijk en België: zomer 1940: de Duitse inval*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 1993, p. 70

¹⁶³ C. Durocher, *10 mai- 28 mai 1940: La Campagne des 18 jours en images: La Question Royale*, Brussel, Librosociétés, 1978, p. 50.

J. Van Belle, *De veldtochten in de lage landen, mei 1940, en het ontstaan van de Belgische koningskwestie*, Zedelgem, Flandria Nostra, 1990, pp. 100-102.

J. Vanwelkenhuyzen, “Le Haut Commandement belge et les Alliés en 1914-1918 et en mai 1940.”, in: *Belgisch Tijdschrift voor militaire geschiedenis*, 25 (1983), 1, pp. 38-39.

daarop de voornaamste steden en industrie, hetgeen betekende bovendien dat de oorlog voor België nagenoeg verloren was¹⁶⁴.

Daarenboven zorgde deze aftocht van de KW-stelling voor een aanzienlijke deuk in het Belgische moreel: de in vreedstijd uitgebouwde KW-stelling stond immers bekend als ‘onneembaar’ en de Belgische troepen stonden klaar om de linie te verdedigen en zelfs om tegenaanvallen uit te voeren¹⁶⁵. Al vechtend terugtrekken vormt altijd een zware beproeving, maar daarbij kwam dus dat de Belgische troepen nooit echt de kans hadden gekregen om hun stellingen te verdedigen, hetgeen ramp betekende voor het moreel van de Belgische soldaten. Het Belgische leger moest dus goede stellingen, honderden blokhuisen en voorraaddepots verlaten, met als gevolg dat de Duitsers weinig moesten vechten en slechts lichte verliezen leden, maar anderzijds de Belgen zwaardere verliezen konden toebrengen dankzij hun immer dominante Luftwaffe.

Hoewel de door het Belgische leger opgerichte versperringen en uitgevoerde vernielingen de Duitse opmars aanzienlijk vertraagden, zorgden slechte coördinatie en communicatie er echter ook vaak voor dat Geallieerde eenheden hierdoor afgesneden werden, hetgeen resulteerde in grote omwegen of verlies van materieel¹⁶⁶. Desalniettemin slaagden de Duitsers erin om het terugtrekkende Belgische leger voortdurend op de hielen te zitten, met name met vernietigende luchtaanvallen. Deze aftocht van het Belgische leger ging dan ook gepaard met collectieve paniekaanvallen en gevangennamen, hetgeen in vele gevallen neerkwam op uitingen van ‘ontoelaatbaar gedrag’ met als gevolg een naoorlogs onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie.

Het onderstaande citaat van generaal Verstraete van 17 mei 1940 is een goede indicatie van deze moreel kwetsbare toestand van vele Belgische eenheden, hetwelk vaak de aanleiding vormde voor dergelijke gevallen van ‘ontoelaatbaar gedrag’¹⁶⁷: “*Les troupes sont fatiguées, énervés. Pour un rien, elle se volatisent. Tout le monde est éreinté. Les officiers envoient des rapports de panique sur des ‘on dit’ ... Le 1 R.L. (‘Régiment Léger’, behoorde tot de Rijkswacht) s’est pulvérisé sur une simple panique*”. Er wordt hier verwezen naar de grootschalige paniekaanval op 17 mei in de omgeving van Wolvertem, waarop we in de kwantitatieve analyse dieper op zullen ingaan (infra).

Na de noodgedwongen en vaak chaotische aftocht van de KW-stelling bleven er voor het Belgische leger eigenlijk nog maar 2 – beide onaantrekkelijke – opties over: enerzijds een terugtrekking naar Frankrijk, waardoor het nationale territorium, waarvan de verdediging België’s enige oorlogsdoel was, zou worden verlaten of anderzijds een terugtrekking naar het ‘Nationale Bolwerk’, met de rug naar de zee toe, voort strijdend tot aan de onvermijdelijke capitulatie.

De mogelijkheid tot een terugtrekking naar Frankrijk werd echter met het uur kleiner ten gevolge van de Duitse opmars in Noord-Frankrijk in de richting van het Kanaal. Bovendien was Leopold III niet bereid om het Belgische territorium te verlaten. De richting waarin het Belgische leger zou

¹⁶⁴ C. Durocher, *10 mai- 28 mai 1940: La Campagne des 18 jours en images: La Question Royale*, Brussel, Librosociétés, 1978, pp. 51-52.

¹⁶⁵ *Ibidem*, pp. 51-52.

J.F. Verbruggen, “Kritische beschouwingen betreffende het Belgische leger in mei 1940”, in: *Actes du Colloque d’histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, p. 310.

¹⁶⁶ *Ibidem*, p. 310.

¹⁶⁷ *Ibidem*, p. 311.

terugtrekken hing echter af van het Geallieerde opperbevel, die zoals vermeld een terugtrekking achter de Schelde had bevolen.

Op 16 mei besliste de Belgische regering om Brussel te verlaten en naar Oostende te trekken¹⁶⁸. Op 18 mei trok de regering door naar De Panne. Het Algemene Belgische hoofdkwartier verhuisde van Breendonk naar Sint-Denijs-Westrem en later naar Sint-Andries nabij Brugge.

Het aan het Belgische leger voorgeschreven manoeuvre van een 'terugtrekking naar de Schelde' kwam neer op een aftocht van de KW-stelling in 3 fasen (16 -19 mei) naar de linie Terneuzen-Gent-Oudenaarde, waarbij het gros van de troepen telkens achter een waterlinie geleid werd: ten eerste zou men in de nacht van 16 op 17 mei terugtrekken tot achter het kanaal Brussel-Willebroek; ten tweede zou men in de nacht van 17 op 18 mei zich verschansen achter de Dender en de Schelde om tenslotte in de nacht van 18 op 19 mei de linie, bestaande uit de Schelde, het bruggenhoofd van Gent en het kanaal Gent-Terneuzen, te bemannen¹⁶⁹.

Voor de Belgen zorgde deze terugtrekking voor grote moeilijkheden, ten gevolge van de beschikbaarheid van slechts 3 goede routes – waarvan ze er bovendien één moesten delen met de eveneens terugtrekkende B.E.F. –, de aanwezigheid van duizenden vluchtelingen die de troepenbewegingen aanzienlijk hinderden, de lange afstand van 90 km (af te leggen in 3 nachten) en de achtervolgende Duitsers, die hen voortdurend op de hielen zaten en voortdurend aanvielen, m.n. de Luftwaffe. Toch slaagde het Belgische leger erin om op 19 mei tijdelijk met 12 divisies de verdedigingslinie van Terneuzen tot Oudenaarde te bemannen, aansluitend op de linies van de B.E.F. en het 1^e Franse leger¹⁷⁰. 7 Belgische divisies bezetten een tweede linie. De Belgen hielden stand, ondanks hevige Duitse aanvallen en tekort aan materieel en manschappen.

Ondanks een aantal haltes in de Duitse opmars, ten gevolge van interventies van Hitler, slaagde het Geallieerde opperbevel er niet in om tussen 16 en 19 mei de Duitse opmars naar het westen te verhinderen, waardoor de omsingeling van de noordelijke Geallieerde Legers bijna een zekerheid werd¹⁷¹. De Duitse doorbraak verder naar het Zuiden was niet meer tegen te houden en op 20 mei bereikten de Duitse tanks Abbeville, aan de monding van de Somme aan het Kanaal, waardoor de gehele Geallieerde strijdmacht in het noorden – bestaande uit het Belgische leger, de B.E.F. en Franse eenheden (1^e Franse leger) – afgesneden werd van de overblijvende Franse strijdkrachten in het zuiden¹⁷². Van Sedan tot Abbeville vormden 3500 Duitse tanks een ondoordringbaar ijzeren

¹⁶⁸ C. Durocher, *10 mai- 28 mai 1940: La Campagne des 18 jours en images: La Question Royale*, Brussel, Librosocieties, 1978, pp. 53-56.

¹⁶⁹ B. Verhaegen, *La Campagne de l'Armée Belge (10 au 28 mai 1940)*, s.l., s.n., 1952, p. 12.

J. Van Belle, *De veldtochten in de lage landen, mei 1940, en het ontstaan van de Belgische koningskwesitie*, Zedelgem, Flandria Nostra, 1990, pp. 100-101.

¹⁷⁰ C. Durocher, *10 mai- 28 mai 1940: La Campagne des 18 jours en images: La Question Royale*, Brussel, Librosocieties, 1978, pp. 51-54.

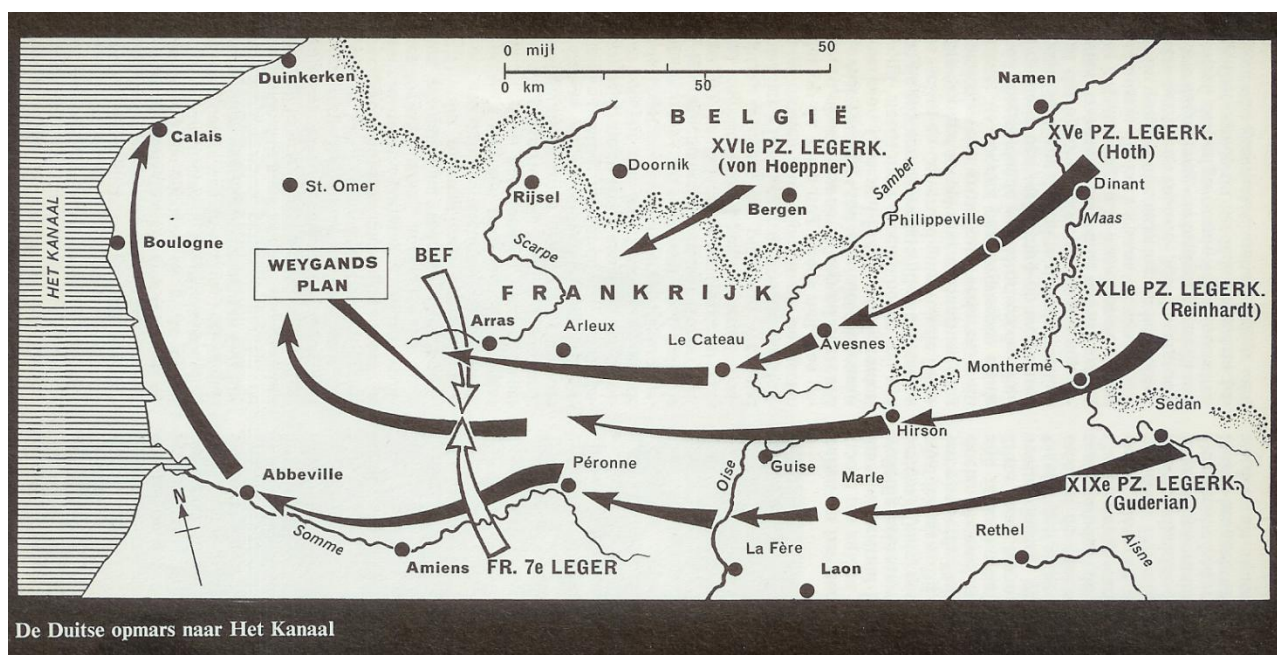
¹⁷¹ *Ibidem*, pp. 54-55.

¹⁷² J. Williams, *Pantserpitsen tegen Frankrijk en België: zomer 1940: de Duitse inval*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 1993, p. 81.

C. Durocher, *10 mai- 28 mai 1940: La Campagne des 18 jours en images: La Question Royale*, Brussel, Librosocieties, 1978, p. 55.

J. Vanwelkenhuyzen, "Regards nouveaux sur mai 1940", in: *Actes du Colloque d'histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, p. 273.

scherm, beschermd door de Duitse Luftwaffe, terwijl men wachtte op de tragere Duitse infanterie om zowel de noordelijke als zuidelijke flank te gaan bezetten. De Duitse opmars naar het Kanaal is goed te zien op de onderstaande kaart¹⁷³:

Bovendien werden de Duitsers vanaf 19 mei versterkt met de komst van het 18^e Leger, dat dankzij de Nederlandse capitulatie, nu ook in België ingezet kon worden¹⁷⁴. Ten gevolge van de snel verslechterende toestand moesten de noordelijk Geallieerde legers noodgedwongen opnieuw verder terugtrekken en bovendien begonnen in deze bijzonder kritische omstandigheden de eerste barsten in het Geallieerde verbond op te duiken.

Reeds op 19 mei begon de Britse Admiraliteit met de voorbereidingen voor een maritieme evacuatie van de B.E.F. en overwoog Lord Gort, de bevelhebber van de B.E.F., ernstig een volledige evacuatie van de Britse troepen naar Groot-Brittannië¹⁷⁵. Een beperkt aantal troepen (28.000) werd al vóór 26 mei door de Britse marine.

De onderstaande kaart toont de Duitse opmars vanaf 16 mei tot 21 mei, met als resultaat de omsingeling van de noordelijke Geallieerde legers in Noord-Frankrijk en Vlaanderen¹⁷⁶.

¹⁷³ J. Williams, *Pantserspitsen tegen Frankrijk en België: zomer 1940: de Duitse inval*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 1993, p. 85.

¹⁷⁴ B. Verhaegen, *La Compagne de l'Armée Belge (10 au 28 mai 1940)*, s.l., s.n., 1952, p. 12.

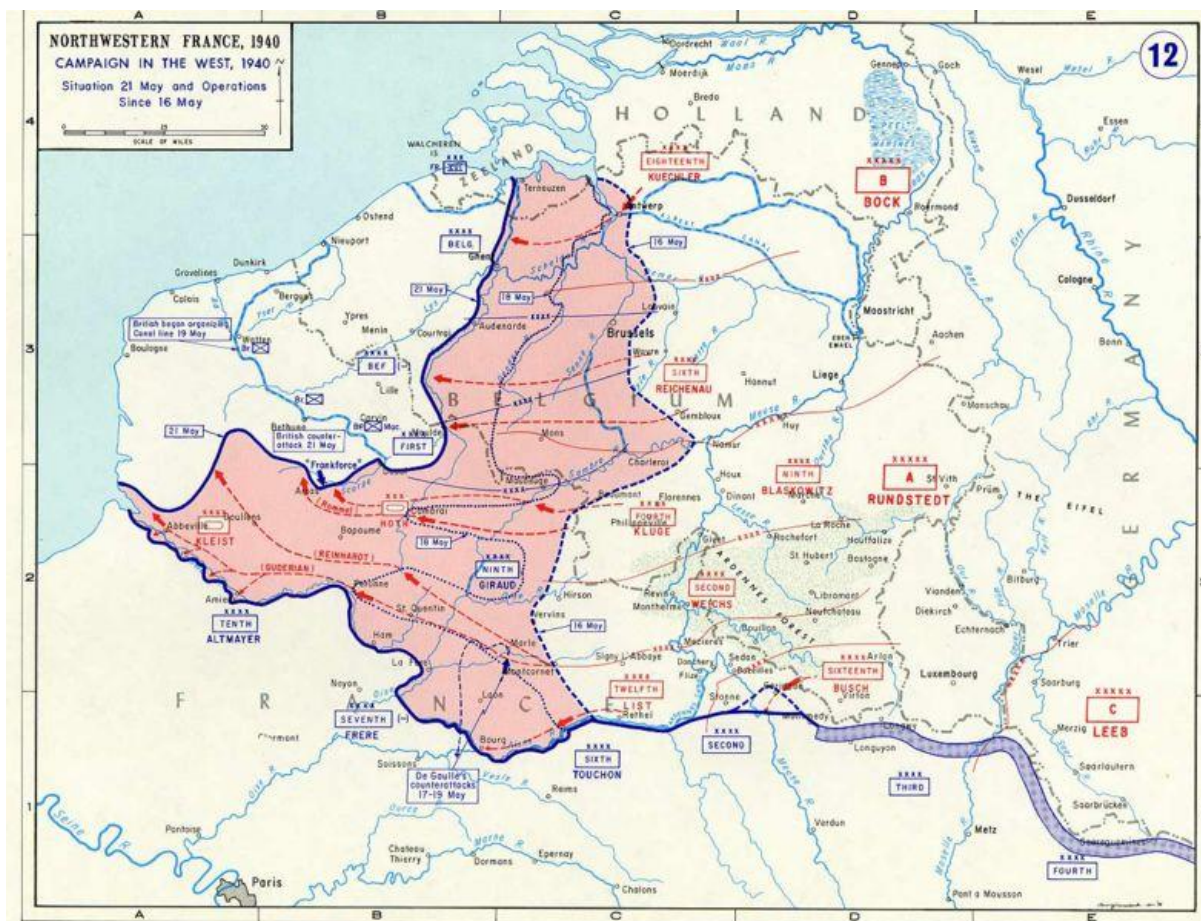
¹⁷⁵ *Ibidem*, pp. 12-13.

C. Durocher, *10 mai- 28 mai 1940: La Campagne des 18 jours en images: La Question Royale*, Brussel, Librosociétés, 1978, p. 56.

J. Vanwelkenhuyzen, "Le Haut Commandement belge et les Alliés en 1914-1918 et en mai 1940.", in: *Belgisch Tijdschrift voor militaire geschiedenis*, 25 (1983), 1, p. 42.

J. Vanwelkenhuyzen, "Regards nouveaux sur mai 1940", in: *Actes du Colloque d'histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, p. 273.

¹⁷⁶ Wikipedia, *Leieslag*, in: < <http://nl.wikipedia.org/wiki/Bestand:1940FranceBlitz.jpg> >, geraadpleegd op 07.03. 2010.

De slag bij de Schelde (20-23 mei)

Na gevechten rond Antwerpen en Kwatrecht, barstten vanaf 21 mei zware gevechten los aan het kanaal van Terneuzen¹⁷⁷. Het Belgische leger slaagde erin het kanaal van Terneuzen te verdedigen tot 23 mei. Ten gevolge van de Duitse opmars naar het Kanaal, bebrood op 20 mei met de verovering van Abbeville, gaf de B.E.F. haar posities aan de Schelde op en trok het zich terug naar de Leie, waardoor de flank van het gehele Belgische leger bloot lag¹⁷⁸. De Britse terugtrekking maakte een tweede geforceerde terugtrekking van het Belgische leger noodzakelijk.

De conferentie van Ieper (21 mei)

Ten gevolge van de ernst van de situatie werd de Geallieerde opperbevelhebber generaal Gamelin op 19 mei vervangen door generaal Weygand¹⁷⁹. Weygand pleitte voor een algemene tegenaanval van zowel uit het noorden als het zuiden (zie bovenstaande kaarten), gericht tegen de voorlopig nog zwakke flanken van de Duitse pantserdivisies om zo het contact tussen de noordelijk en zuidelijke

¹⁷⁷ B. Verhaegen, *La Compagne de l'Armée Belge (10 au 28 mai 1940)*, s.l., s.n., 1952, p. 13.

¹⁷⁸ *Ibidem*, p. 13.

C. Durocher, *10 mai- 28 mai 1940: La Campagne des 18 jours en images: La Question Royale*, Brussel, Librosociences, 1978, p. 56.

¹⁷⁹ B. Verhaegen, *La Compagne de l'Armée Belge (10 au 28 mai 1940)*, s.l., s.n., 1952, p. 13.

Geallieerde legers te herstellen¹⁸⁰. De situatie verergerde echter met de Duitse doorbraak naar het Kanaal op 20 mei. Weygand begaf zich dan ook op 21 mei persoonlijk naar Leper voor een ontmoeting met Koning Leopold III, Lord Gort (B.E.F.) en Generaal Bilotte (bevelhebber van de 1e legergroep), om daar zijn plannen voor de algemene tegenaanval aan hen uit te leggen.

Weygand's plan kwam erop neer dat generaal Bilotte met 40 Geallieerde divisies vanuit het Noorden zou aanvallen, terwijl tegelijkertijd vanuit het zuiden het Franse leger, onder generaal Frère, vanuit de regio van de Somme zou aanvallen om zo de Duitse gepantserde doorbraak naar het Kanaal te breken¹⁸¹. Om het plan van Weygand echter een mogelijkheid te geven om te slagen, zou het Belgische leger zijn front aanzienlijk moeten verlengen om zo Britse troepen vrij te maken voor de tegenaanval en bovendien zouden de Belgen de gehele noordelijke en oostelijke flank van de operatie moeten dekken, al steunend op de Schelde, de Leie en uiteindelijk zelfs de IJzer¹⁸².

Het plan van Weygand kon dan ook op veel verzet bij het Belgisch opperbevel rekenen – met name generaal Van Overstraeten – die het Belgische leger liever zijn huidige posities – vanaf monding van de Schelde via Gent tot Oudenaarde – zag behouden en om in geval van absolute noodzaak de verbinding met de andere Geallieerde legers te verbreken en terug te trekken naar een bruggenhoofd rond Duinkerken en Oostende om zo de bevoorrading te kunnen garanderen¹⁸³.

Van Overstraeten gaf hiervoor 3 argumenten¹⁸⁴: 1) Sinds de strijd aan het Albertkanaal was het Belgische leger door het Geallieerde opperbevel voortdurend gedwongen geweest om zich terug te trekken en daardoor had het Belgische leger zijn voornaamste verdedigingslijnes voortijdig moeten opgeven, zonder een kans gekregen te hebben om deze serieus te verdedigen. Deze lange, gedwongen terugtocht had bovendien, naast grote verliezen aan manschappen en materieel, het moreel van de Belgische eenheden aanzienlijke schade toegebracht, hetgeen zich uitte in talloze uitingen van 'ontoelaatbaar gedrag' zoals collectieve paniekaanvallen. 2) Aan de Schelde had het Belgische leger zich echter n weer vermand en had het – op die 21^e mei – twee grootschalige Duitse aanvallen teruggedreven 3) Het plan van Weygand kwam tenslotte neer op het opgeven van bijna het gehele Belgische grondgebied en vroeg dus het onmogelijke van het reeds zwaar beproefde Belgische leger, dat geacht werd terug te trekken naar de ijzerlinie, waardoor alle voorraden en materieel ten oosten daarvan zou moeten worden achtergelaten. Het Belgische leger was er bovendien niet op voorzien om buiten zijn eigen landsgrenzen te opereren.

¹⁸⁰ J. Vanwelkenhuyzen, "Le Haut Commandement belge et les Alliés en 1914-1918 et en mai 1940.", in: *Belgisch Tijdschrift voor militaire geschiedenis*, 25 (1983), 1, pp. 39-40.

J. Vanwelkenhuyzen, "Regards nouveaux sur mai 1940", in: *Actes du Colloque d'histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, p. 274.

¹⁸¹ C. Durocher, *10 mai- 28 mai 1940: La Campagne des 18 jours en images: La Question Royale*, Brussel, Librosociété, 1978, p. 56.

¹⁸² B. Verhaegen, *La Campagne de l'Armée Belge (10 au 28 mai 1940)*, s.l., s.n., 1952, p. 13.

C. Durocher, *10 mai- 28 mai 1940: La Campagne des 18 jours en images: La Question Royale*, Brussel, Librosociété, 1978, p. 56.

¹⁸³ *Ibidem*, p. 57.

¹⁸⁴ *Ibidem*, pp. 57-58.

J. Williams, *Pantserpitsen tegen Frankrijk en België: zomer 1940: de Duitse inval*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 1993, pp. 81-82.

Generaal Weygand verzette zich sterk tegen de denkplaatse van generaal Van Overstraeten en uiteindelijk werd de impasse opgelost door een interventie van Leopold III, die besliste om het 'Plan-Weygand' te aanvaarden, waardoor het Belgische leger het bevel kreeg om zich in 2 etappes naar de IJzer terug te trekken en om zijn front te verlengen om zo Britse troepen vrij te maken voor de tegenaanval¹⁸⁵. De eerste etappe bestond erin dat het Belgische leger zich terugtrok naar de Leie.

Ook de Britten gaven hun fiat voor een algemene tegenaanval, hetgeen ondermeer leidde tot de lokale Britse tegenaanval bij Atrecht op 21 mei, die ondanks aanvankelijk succes, uitdraaide op een Duitse overwinning. De Fransen zelf beschikten in het noorden echter nog maar over 2 operationele divisies, die in staat waren om deel te nemen aan de tegenaanval.

We stellen dan ook vast dat Weygand's plan voor een grootschalige tegenaanval op de Duitse Pantserdivisies in theorie wel uitvoerbaar was, maar dat het geen rekening met het feit dat de Geallieerde troepen in het noorden niet langer in staat waren om het uit te voeren¹⁸⁶. Reeds meer dan 10 dagen waren de Frans-Britse en Belgische legers vrijwel onafgebroken actief geweest: nauwelijks hadden ze hun stellingen bereikt, of ze moesten al weer terugtrekken. Bovendien kregen ze voortdurend zware vijandelijke aanvallen te verduren, werden ze in hun bewegingen gehinderd door de demoraliserende toestroom van duizenden vluchtelingen¹⁸⁷ en in de rug bedreigd door de naar het kanaal opgerukt Duitse tankcolonnen. Weygand's plan hield bovendien geen rekening met het feit dat aan het Belgische leger gevraagd werd om zich in een onmogelijke strategische en tactische positie te verplaatsen (supra). Moest Weygand's plan uitgevoerd geweest zijn, zou dit er hoogstwaarschijnlijk toe geleid hebben dat de Duitsers een wig zouden drijven tussen de B.E.F. en het Belgische leger, hetgeen rampzalige gevolgen zou gehad hebben¹⁸⁸.

Bovendien kwam op 21 mei Generaal Billotte, bevelhebber van Legergroep 1, na de conferentie van leper om het leven bij een auto-ongeval op de overvolle wegen, waardoor het gehele noordelijke front het gedurende een aantal cruciale dagen zonder opperbevelhebber moest stellen¹⁸⁹.

Generaal Weygand had als grote nadeel had, dat hij er veel te laat werd bijgeroepen, waardoor zijn plan om het contact tussen de noordelijke en zuidelijke Geallieerde legers te herstellen, gedoemd was om te mislukken¹⁹⁰. De massale tegenaanval, die door hem op 19 mei was bevolen en op 21 mei

¹⁸⁵ C. Durocher, *10 mai- 28 mai 1940: La Campagne des 18 jours en images: La Question Royale*, Brussel, Libro-science, 1978, pp. 56-58.

J. Vanwelkenhuyzen, "Regards nouveaux sur mai 1940", in: *Actes du Colloque d'histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, p. 274.

¹⁸⁶ J. Williams, *Panterspitsen tegen Frankrijk en België: zomer 1940: de Duitse inval*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 1993, p. 82.

J. Vanwelkenhuyzen, "Le Haut Commandement belge et les Alliés en 1914-1918 et en mai 1940.", in: *Belgisch Tijdschrift voor militaire geschiedenis*, 25 (1983), 1, pp. 38-40.

¹⁸⁷ **Op 22 mei, op het Geallieerde hoofdkwartier te Vincennes, stelde de Geallieerde opperbevelhebber generaal Weygand draconische maatregelen tegen de « afflux des réfugiés venus des Pays-Bas, de Belgique et de la France du Nord, qui entravent les mouvements des troupes, permettent à des éléments allemands de se mêler à elles et, en plus, démoralisent les combattants. »** Uit : C. Durocher, *10 mai- 28 mai 1940: La Campagne des 18 jours en images: La Question Royale*, Brussel, Libro-science, 1978, p. 58.

¹⁸⁸ *Ibidem*, pp. 81-82.

¹⁸⁹ B. Verhaegen, *La Compagne de l'Armée Belge (10 au 28 mai 1940)*, s.l., s.n., 1952, p. 14.

¹⁹⁰ J. Williams, *Panterspitsen tegen Frankrijk en België: zomer 1940: de Duitse inval*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 1993, p. 81.

was vastgelegd, werd omwille van allerlei redenen en omstandigheden vervangen door lokale, sporadische acties, die geen enkel effect hadden op de strategische situatie, hoewel er sprake van was tot 27 mei!¹⁹¹.

De bevolen terugtrekking naar de Leie en de val van Gent

In het kader van het 'Plan-Weygand', aanvaard op de conferentie van leper op 21 mei, moest het Belgische leger – zowel alle gevechtseenheden als alle ondersteunende eenheden – terugtrekken achter de IJzer¹⁹². Op 22 mei besliste het Belgische opperbevel om van de Leie en het Schipdonkkanaal de weerstandslinie te maken. In de nacht van 22 op 23 mei leidde een eerste etappe tot de terugtrekking van 10 Belgische divisies achter de Lei¹⁹³. Tijdens de nacht van 23 op 24 mei werd het manoeuvre voltooid met de verlating van kanaal van Terneuzen, dat al door de Duitsers overschreden was.

De continue terugtrekkingen en vijandelijke (lucht)aanvallen hadden de Belgische infanterie echter zwaar uitgeput en haar moreel aanzienlijke schade toegebracht. Op 23 mei schreef majoor De Ridder in zijn dagboek¹⁹⁴:

"D'après ce que j'ai vu en 1ère ligne, notre infanterie ne tiendra pas, manque de mordant et d'enthousiasme. Elle aurait dû rester encore 48 heures sans se combattre pour se reposer et améliorer la position. De plus il est nécessaire que l'aviation ennemie soit contrebattue, car actuellement elle seule se promène au-dessus de nos lignes toujours très bas, sans être inquiétée. Il n'y a même plus de D.C.A. ('Défense contre aéronefs' of luchtafweer) Cette supériorité incontestée de l'aviation allemande mine terriblement le moral et démontre l'impuissance des alliés dans ce domaine qui semble être décisif dans cette guerre."

Deze demoraliserende omstandigheden, ondermeer veroorzaakt door de politiek-militaire beslissingen tijdens het interbellum zoals het verwaarlozen van de offensieve en defensieve luchtverdediging (supra), waarin het Belgische leger zich bevond, lagen logischerwijs in grote mate aan de basis van vele uitingen van 'ontoelaatbaar' gedrag, die dan na de oorlog aan een onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie onderworpen werden.

Tengevolge van de terugtrekkingen, bemand het Belgische leger uiteindelijk een linie, gebaseerd op de loop van de Leie (van Deinze tot Wervik) en het Afleidingskanaal van de Leie – beter bekend als het Schipdonkkanaal – (van Deinze tot aan de Noordzee). Duitse aanvallen op deze Leie linie voltrokken zich reeds vanaf 23 mei.

¹⁹¹ B. Verhaegen, *La Compagne de l'Armée Belge (10 au 28 mai 1940)*, s.l., s.n., 1952, p. 15.

J. Vanwelkenhuyzen, "Regards nouveaux sur mai 1940", in: *Actes du Colloque d'histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, p. 275.

¹⁹² C. Durocher, *10 mai- 28 mai 1940: La Campagne des 18 jours en images: La Question Royale*, Brussel, Librosociétés, 1978, p. 71.

¹⁹³ B. Verhaegen, *La Compagne de l'Armée Belge (10 au 28 mai 1940)*, s.l., s.n., 1952, p. 13.

¹⁹⁴ J.F. Verbruggen, "Kritische beschouwingen betreffende het Belgische leger in mei 1940", in: *Actes du Colloque d'histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, p. 312.

Ten gevolge van deze ontwikkelingen was Gent ernstig bedreigd en de situatie in de stad was dan ook kritiek geworden. Op 23 mei werd Gent – ten gevolge van een Duitse dreiging tot een bombardement van de stad – door de lokale autoriteiten uitgeroepen tot een ‘open stad’: er vonden pijnlijke conflicten plaats tussen de bevolking en de in Gent aanwezige Belgische eenheden¹⁹⁵. Toen een 40-tal Duitse verkenners tot in de stad doordrongen, slaagden zij erin om de verwarde lokale Belgische verdediging volledig te neutraliseren en de overgave van de stad Gent en grofweg 10.000 Belgische soldaten te bekomen zonder dat er een schot gelost werd¹⁹⁶. We zullen in het derde deel van deze Masterscriptie dieper in gaan op deze omstrede overgave, aangezien bepaalde betrokken officieren voor de Bijzondere Militaire Commissie moesten verschijnen ten gevolge van hun rol in deze omstrede gebeurtenissen.

De verslechterende toestand van het Belgische leger was echter overal te merken: meerdere eenheden vertoonden tekenen van totale uitputting. Sommige eenheden streden dapper en vastberaden, andere daarentegen vielen eerder zwak uit (infra)¹⁹⁷. Deze demoralisering werd zoals reeds vermeld in grote mate veroorzaakt door een combinatie van factoren: allereerst de voortdurende terugtrekkingen zonder al te veel eigenlijke gevechtsoperaties, vervolgens de herhaaldelijke veranderingen van opstelling, daarnaast de grote uitputting van de troepen ten gevolge van het regime van overdag marcheren en ‘s nachts steeds nieuwe, meestal niet gebruikte stellingen te graven, vervolgens gebrekkige coördinatie en bevoorrading en tenslotte de aanhoudende Duitse luchtaanvallen¹⁹⁸.

Deze troosteloze, uitputtende aftocht in deze omstandigheden maakte een bijzonder slechte en diepe indruk op de Belgische infanterie¹⁹⁹:

“ Het was een ‘tragische aftocht, wanordelijk, een débâcle’ met veel ‘ontbering, zenuwslopende en rusteloze achtervolging door de Luftwaffe’. De soldaten werden overtuigd van het ‘zinloze en doelloze van deze terugtocht’. ‘Een ellendig aftocht te voet’. ‘Dan is de ellende begonnen. Marcheren en nog marcheren, dag in dag uit, van hier naar daar, bij zover dat we, als er halt gehouden werd, op de straatstenen in slaap vielen van vermoeidheid ... Onze voeten waren kapot.’ Deze ellende maakte van het voetvolk strompelende, geesteloze wezens. De mannen voelden aan dat ze machteloos stonden tegen een zeer sterke vijand, die hen voortdurend uit de lucht bestookte en hen te land opjoeg. Het voortdurend wijzigen van de opstelling heeft hen dan nog misnoegd. Ze wisten weinig of niets af van de algemene toestand, behalve hetgeen hen verteld werd door burgers en door de Duitse vlugschrijften.”

Daar waar deze uitputtende en voor het moreel verwoestende cyclus van terugtrekken, stellingen graven en wederom terugtrekken stopte en de infanterie rust kreeg, wakkerde het moreel opnieuw

¹⁹⁵ C. Durocher, *10 mai- 28 mai 1940: La Campagne des 18 jours en images: La Question Royale*, Brussel, Librosociologies, 1978, pp. 71-72.

¹⁹⁶ F. Balace, *Jours de Guerre: Les dix-huit jours*, Brussel, Crédit communal de Belgique, 1990, pp. 114-123. J. Van Belle, *De veldtochten in de lage landen, mei 1940, en het ontstaan van de Belgische koningskwestie*, Zedelgem, Flandria Nostra, 1990, pp. 146-147.

¹⁹⁷ *Ibidem*, pp. 150-151.

¹⁹⁸ J.F. Verbruggen, “Kritische beschouwingen betreffende het Belgische leger in mei 1940”, in: *Actes du Colloque d’histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, p. 313.

¹⁹⁹ *Ibidem*, p. 313.

op²⁰⁰. Ook de aanwezigheid van Belgische vluchtelingen werkte in op het sowieso al gereduceerde moreel van de Belgische soldaten; bovendien werden er meerdere gevallen gemeld (bijvoorbeeld bij het 2^e, 7^e en 15^e Linierregiment) van burgers, die de troepen aanraadden om te wapens neer te leggen²⁰¹.

Al de bovenstaande factoren droegen bij tot een gedemoraliseerd, gedecimeerd, moegestreden, moedeloos en uitgeput Belgisch leger, hetgeen een ideale voedingsbodem voor allerlei gevallen van 'ontoelaatbaar gedrag', die na de oorlog onderzocht en beoordeeld werden door de Bijzondere Militaire Commissie.

De ontwikkelingen op 23 en 24 mei betekenden dan ook een zware beproeving voor het Belgische leger, dat nog maar eens moest terugtrekken en tegelijkertijd blootgesteld werd aan voortdurende Duitse aanvallen²⁰². Bovendien vormde zich aan de verbinding tussen het Belgische leger en de Britse B.E.F. een leegte, die het overbelaste Belgische leger niet kon opvullen²⁰³. De meermaals gevraagde Britse hulp bleef echter uit.

Pas op 23 mei volgde generaal Blanchard de verongelukte Billotte op als bevelhebber van de noordelijke Geallieerde legers (Eerste Legergroep) met als gevolg, dat het Geallieerde opperbevel tijdens deze cruciale dagen sterk ontwricht was.

Eveneens op 23 mei besliste London in het geheim om te beginnen met de evacuatie van de 'British Expeditionary Force' (B.E.F.), waardoor er nu definitief een kruis werd gemaakt over de Britse tegenaanval te Atrecht en het plan van Weygand²⁰⁴.

Slag bij de Leie (24-28 mei)

Het Belgische leger had zich tegen 24 mei verschanst achter een 96 kilometer lang front, tussen Braakman en Menen²⁰⁵. De oorspronkelijke 22 Belgische divisies hadden in realiteit echter maar de sterkte van een 15-tal divisies. Hoewel de gemotoriseerde eenheden en de artillerie nog

²⁰⁰ *Ibidem*, p. 313.

²⁰¹ *Ibidem*, p. 313.

²⁰² C. Durocher, *10 mai- 28 mai 1940: La Campagne des 18 jours en images: La Question Royale*, Brussel, Librosociétés, 1978, pp. 71-72.

²⁰³ B. Verhaegen, *La Compagne de l'Armée Belge (10 au 28 mai 1940)*, s.l., s.n., 1952, p. 13.

²⁰⁴ C. Durocher, *10 mai- 28 mai 1940: La Campagne des 18 jours en images: La Question Royale*, Brussel, Librosociétés, 1978, p. 72.

J. Vanwelkenhuyzen, "Regards nouveaux sur mai 1940", in: *Actes du Colloque d'histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, p. 275.

²⁰⁵ C. Durocher, *10 mai- 28 mai 1940: La Campagne des 18 jours en images: La Question Royale*, Brussel, Librosociétés, 1978, p. 72.

M. Demol, *Fall Gelb: de campagne in België: de gevechten aan het afwateringskanaal van de Leie*, in: < <http://users.skynet.be/fa101291/operaties/fall-gelb/be-14-afwateringskanaal-leie.htm> >, geraadpleegd op 28.02.2010.

J. Van Belle, *De veldtochten in de lage landen, mei 1940, en het ontstaan van de Belgische koningskwestie*, Zedelgem, Flandria Nostra, 1990, pp. 164-165.

J. Vanwelkenhuyzen, "Le Haut Commandement belge et les Alliés en 1914-1918 et en mai 1940.", in: *Belgisch Tijdschrift voor militaire geschiedenis*, 25 (1983), 1, pp. 41-42.

gevechtswaardig waren, had de infanterie echter na de vele terugtrekkingen nog maar weinig operationele waarde.

Vele regimenten hadden 20 tot 40 % van hun getalsterkte en grote hoeveelheden bewapening verloren²⁰⁶. De herhaaldelijke, in de ogen van de soldaten onbegrijpelijke, en uitputtende terugtrekkingen hadden het moreel van de Belgische soldaten zware schade berokkend (supra)²⁰⁷. Deserties kwamen dan ook, al naargelang de strijd vorderde, meer voor, vooral bij specifieke eenheden, waarvan de weerstand gebroken was. De Belgische luchtmacht beschikte nog over een schamele 22 toestellen en de Duitse Luftwaffe was heer en meester in de lucht. De organisatie van vele ondersteunende diensten (post, betaling, rantsoenering, ravitaillering, ...) liep spaak, hetgeen er voor zorgde dat er een gebrek aan gevechtssuitrusting, munitie en bevoorrading was.

Hoewel de Duitsers in de minderheid waren (11 Divisies), waren zij daarentegen wel uitgerust, op volle sterkte, goed bewapend, bevoorrad en voorzien van een uitstekend moreel. Bovendien werden ze sterk ondersteund door de immer dominante Luftwaffe, die een ware ravage aanrichtte aan én achter het Belgische front, zowel op materieel als moreel vlak²⁰⁸.

In deze penibele omstandigheden onderging het Belgische leger vanaf 24 tot 28 mei – na zijn terugtrekking op de Leie en het Schipdonkkanaal – voortdurende, intensieve Duitse aanvallen²⁰⁹. In dit opzicht is het in feite zo dat de Slag bij de Leie eigenlijk kan beschouwd als de enige volwaardige veldslag aan het Westelijke front tijdens 1940. Vanaf 23 mei tot 28 mei gaf het Belgische leger slechts enkele kilometers terrein prijs en dekte op die manier ondermeer de Geallieerde aftocht naar Duinkerken. Het hardnekkige Belgische verzet zou er echter voor zorgen, dat deze laatste dagen van de veldtocht eveneens de bloedigste waren, met zware verliezen voor beide zijden²¹⁰.

Dit is ondermeer te merken aan het beschikbare fotomateriaal van de Slag bij de Leie – meestal afkomstig van Duitse soldaten – waarop een opmerkelijk verschil is vast te stellen tussen de Belgische krijgsgevangenen aan de Leie en de Belgische soldaten die tijdens de eerste week van de invasie gevangen genomen werden: aan de Leie werden de meeste Belgische soldaten in volle gevecht tot overgave gedwongen, waardoor ze op de foto's meestal nog grotendeels hun gevechtssuitrusting bij zich hebben.

²⁰⁶ J.F. Verbruggen, "Kritische beschouwingen betreffende het Belgische leger in mei 1940", in: *Actes du Colloque d'histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, p. 314.

P. Taghon, *Mei 40 : de achttiendaagse veldtocht in België*, Tielt, Lannoo, 1989, p. 165.

²⁰⁷ J. Vanwelkenhuyzen, "Regards nouveaux sur mai 1940", in: *Actes du Colloque d'histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, p. 276.

²⁰⁸ P. Taghon, *Mei 40 : de achttiendaagse veldtocht in België*, Tielt, Lannoo, 1989, p. 197.

²⁰⁹ B. Verhaegen, *La Compagne de l'Armée Belge (10 au 28 mai 1940)*, s.l., s.n., 1952, p. 14.

C. Durocher, *10 mai- 28 mai 1940: La Campagne des 18 jours en images: La Question Royale*, Brussel, Librosociétés, 1978, p. 72.

²¹⁰ J. Van Belle, *De veldtochten in de lage landen, mei 1940, en het ontstaan van de Belgische koningskwestie*, Zedelgem, Flandria Nostra, 1990, pp. 228-231.

Een aantal voorbeelden hiervan zijn foto's van Belgische krijgsgevangenen in de buurt van het Schipdonkkanaal ²¹¹ :

²¹¹ T. De Craene, *Belgische krijgsgevangen aan het Schipdonckkanaal*, in <
<http://www.lowlandsmilitaria.be/forums/showthread.php?t=761>>, geraadpleegd op 26.03.2010.

De onderstaande kaarten tonen de loop van respectievelijk de Leie en het Schipdonkkanaal:

De zwanenzang van het Belgische leger werd dus uitgevochten in een terrein, bepaald door de bochtige Leie, wiens oostelijke oever hoger was dan de westelijke, en verder naar het noorden het Schipdonkkanaal. De ondiepe, bochtige Leie en het kaarsrechte Schipdonkkanaal vormden niet echt een obstakel voor de Duitse aanvallers²¹². Het terrein was dus duidelijk in het voordeel van de Duitsers, aangezien de oostelijke oever hen ondermeer een beter zicht op de Belgische posities gaf

²¹² P. Taghon, *Mei 40 : de achttiendaagse veldtocht in België*, Tielt, Lannoo, 1989, p 165.

²¹³. De Duitsers beheersten bovendien volledig het luchtruim. De rechtere vleugel van het Belgische leger was verbonden met een aantal zwakke elementen van de B.E.F. ²¹⁴. De linkervleugel werd toevertrouwd aan het Belgische cavaleriekorps, met daarachter de Franse 60^e Divisie.

De Belgische troepen waren echter uitgeput na 14 dagen overdag stellingen graven of te vechten, om daarna noodgedwongen s' nachts te marcheren naar een nieuwe stelling, zonder al te veel slaap of rust²¹⁵. Alleen al de Belgische infanterie had een kwart van haar getalsterkte en wapens verloren. Bovendien was de munitie veelal opgebruikt. Desondanks deze hachelijke omstandigheden was de cohesie en het moreel van het merendeel van de veel beproefde en uitgeputte Belgische soldaten – althans volgens Verhaegen en Van Belle – al bij al nog vrij goed²¹⁶.

De onderstaande foto toont uitgeputte Belgische soldaten op hun terugtocht naar de kust²¹⁷.

Op 24 mei vielen de Duitsers en masse aan langs het gehele Belgische front: een doorbraak nabij Kortrijk werd tegengehouden door een Belgische tegenaanval²¹⁸. Tegelijkertijd trokken de overgebleven Frans-Britse legers zich terug op de waterlinie Douai- St. Omer – Gravelines. De Duitse intentie om door te stoten naar Ieper en Duinkerken werd duidelijk.

²¹³ B. Verhaegen, *La Compagne de l'Armée Belge (10 au 28 mai 1940)*, s.l., s.n., 1952, p. 14.

²¹⁴ *Ibidem*, p. 14.

²¹⁵ *Ibidem*, p. 14.

²¹⁶ *Ibidem*, p. 14.

J. Van Belle, *De veldtochten in de lage landen, mei 1940, en het ontstaan van de Belgische koningskwestie*, Zedelgem, Flandria Nostra, 1990, pp. 55-57.

²¹⁷ J. Williams, *Pantserspitsen tegen Frankrijk en België: zomer 1940: de Duitse inval*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 1993, p. 95.

²¹⁸ B. Verhaegen, *La Compagne de l'Armée Belge (10 au 28 mai 1940)*, s.l., s.n., 1952, p. 15.

Op 24 mei besliste Hitler – na de vrij succesvolle Britse tegenaanval bij Atrecht – echter om de aanval van de Duitse pantserdivisies op de terugtrekkende Franse en vooral Britse troepen naar Duinkerken te staken omwille van tactische en vooral politieke redenen (Hitler wou de B.E.F. van de totale vernietiging redden om zo een aparte vrede te kunnen sluiten met Groot-Brittannië)²¹⁹. De voornaamste Duitse aanvallen richtten zich vanaf dat moment op het Belgische leger.

Op 25 mei slaagden de Duitsers erin om de Leie op een aantal plaatsen te overschrijden, maar uiteindelijk werden de Duitse aanvallen grotendeels tegengehouden²²⁰. Te Nevele slaagden de Duitsers erin om het Schipdonkkanaal te overschrijden na een grootschalige – en volgens de meeste officiële bronnen – erg voortijdige overgave van het gedemoraliseerde Belgische 15^e Linierregiment en daaropvolgend het 7^e Linierregiment, beiden behorende tot de veel beproefde 4^e Infanteriedivisie²²¹. De redenen voor een dergelijke grootscheepse overgave moeten gezocht worden in de combinatie van gedemoraliseerde, uitgeputte en moedeloze reservisten, die onder invloed van antioorlogspropaganda (ondermeer Duitse pamfletten gedropt over de Belgische linies) en het psychologische schokeffect van de moderne Duitse oorlogsvoering, de kans benutten om op een moment, dat België quasi verslagen was, de wapens neer te leggen. We zullen in het derde deel van deze Masterscriptie dieper in gaan op de casus van de 4^e Infanteriedivisie.

Anderzijds ging verder in het westen de verbinding tussen het Belgische leger en de B.E.F. verloren, na een omvangrijke terugtrekking van deze laatste.

Generaal Blanchard (de opvolger van Billotte als opperbevelhebber van de 1^e legergroep) en Lord Gort (B.E.F.) stelden een grootschalige tegenaanval in het vooruitzicht, gepland op 27 mei²²². Maar later op die dag gaven beiden hun plannen op en stelden integendeel de organisatie van een bruggenhoofd rond Duinkerken op, 4 reisdagen verwijderd van de positie van het Belgische leger aan de Leie.

Op 26 mei slaagden de Duitsers erin een doorbuiging van het front te realiseren rond Tielt, maar een Belgische tegenaanval (1 D. Ch. A.) slaagde erin Vinkt te heroveren²²³. In het Noorden overschreden de Duitsers het kanaal. In het zuiden kon men de Duitse opmars vertragen dankzij een versperring bestaande uit 2000 treinwagons van leper tot Roeselare²²⁴. Het Belgische hoofdkwartier verwittigde de Geallieerden dat de Belgische situatie bijzonder kritiek was en wees erop dat het sinds de conferentie van leper op 21 mei geen instructies meer had gekregen van het Geallieerde opperbevel.

Op 26 mei werd het Duitse algemene hoofdkwartier op de hoogte gebracht van het feit dat het Belgische leger – ondanks bijzonder hevige Duitse aanvallen – nog steeds zijn posities had kunnen

²¹⁹ C. Durocher, *10 mai- 28 mai 1940: La Campagne des 18 jours en images: La Question Royale*, Brussel, Librosociétés, 1978, pp. 72-73.

²²⁰ B. Verhaegen, *La Campagne de l'Armée Belge (10 au 28 mai 1940)*, s.l., s.n., 1952, p. 15.

²²¹ J. Van Belle, *De veldtochten in de lage landen, mei 1940, en het ontstaan van de Belgische koningskwestie*, Zedelgem, Flandria Nostra, 1990, pp. 175-177.

²²² *Ibidem*, p. 16.

²²³ *Ibidem*, p. 16.

²²⁴ C. Durocher, *10 mai- 28 mai 1940: La Campagne des 18 jours en images: La Question Royale*, Brussel, Librosociétés, 1978, p. 78.

J. Van Belle, *De veldtochten in de lage landen, mei 1940, en het ontstaan van de Belgische koningskwestie*, Zedelgem, Flandria Nostra, 1990, p. 168.

behouden en waardoor de Britse en Franse terugtocht naar Duinkerken gedekt werd²²⁵. Het Belgische verzet deed Hitler terugkomen op zijn aanvankelijke beslissing van 24 mei om de B.E.F. te laten ontsnappen.

Van 24 tot 26 mei hield een deel van de Geallieerde generale staf zich trouwens nog steeds bezig met de ‘voorbereiding’ van het ‘offensief Weygand’, goedgekeurd op 21 mei en voorzien voor 27 mei²²⁶! Zoals reeds vermeld heeft dit tegenoffensief in realiteit nooit plaatsgegrepen. Het feit dat het Geallieerde opperbevel te Vincennes, onder leiding van generaal Weygand, op dat moment nog steeds bezig was met de voorbereiding van een offensief, dat in realiteit geen enkele kans op slagen meer had en eigenlijk bijna een week tevoren had moeten worden uitgevoerd, was een goede illustratie van het feit, dat het Geallieerde opperbevel de controle over het strijdverloop grotendeels verloren had. Er was dan ook een groot gebrek aan coördinatie en een grote mate aan verwarring binnenin de Geallieerde bevelsstructuur. Al sinds 21 mei had het Belgische leger geen enkel bevel of instructie van Geallieerde Opperbevel meer gekregen²²⁷.

Eveneens op 26 mei ontving Lord Gort, bevelhebber van het B.E.F., een telegram van het War Office met het bevel al zijn zwaar materieel te vernietigen en alle manschappen opnieuw laten inschepen om ze te evacueren naar Groot-Brittannië²²⁸. *Operation Dynamo* – of de evacuatie via Duinkerken – was nu definitief van start gegaan²²⁹. Lokale Belgische verzoeken om gebruik te mogen maken van het Britse materieel i.p.v. het te laten vernietigen, werden door de Britten afgewezen²³⁰. Deze evacuatie verklaart de Britse weigering om een tegenaanval te lanceren tussen de Leie en de Schelde om zo de Belgische rechterflank te ondersteunen, waardoor die bijzonder kwetsbaar werd. Het Belgische 1^e en 6^e Legerkorps moest hierdoor dan ook teruggetrokken worden van de Leie naar de Linie Ieper-Roeselare-Ingelmunster-Aarsele²³¹.

Deze gebeurtenissen tonen aan dat het Geallieerde verbond – onder de druk van de omstandigheden – in de praktijk uit elkaar gevallen was en dat de nationale belangen nu primeerden: het was nu ieder voor zich²³².

²²⁵ De Duitse majoor van Altenstadt (18e Duitse divisie) schreef hierover het volgende: « *Les Belges, qui couvraient ici avec une extraordinaire bravoure la lâche retraite des Anglais et qui étaient à peine soutenus par quelques batteries anglaises, présentaient chaque fois une résistance opiniâtre à la poursuite commencée le 25 mai* »

C. Durocher, *10 mai- 28 mai 1940: La Campagne des 18 jours en images: La Question Royale*, Brussel, Librosociétés, 1978, pp. 72-74.

²²⁶ *Ibidem*, pp. 73-75.

²²⁷ *Ibidem*, pp. 73-79.

²²⁸ B. Verhaegen, *La Campagne de l'Armée Belge (10 au 28 mai 1940)*, s.l., s.n., 1952, p. 16.

²²⁹ J. Vanwelkenhuyzen, “Le Haut Commandement belge et les Alliés en 1914-1918 et en mai 1940.”, in: *Belgisch Tijdschrift voor militaire geschiedenis*, 25 (1983), 1, p. 42.

J. Vanwelkenhuyzen, “Regards nouveaux sur mai 1940”, in: *Actes du Colloque d'histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, p. 277.

²³⁰ C. Durocher, *10 mai- 28 mai 1940: La Campagne des 18 jours en images: La Question Royale*, Brussel, Librosociétés, 1978, p. 74.

²³¹ *Ibidem*, p. 72.

²³² J. Vanwelkenhuyzen, “Le Haut Commandement belge et les Alliés en 1914-1918 et en mai 1940.”, in: *Belgisch Tijdschrift voor militaire geschiedenis*, 25 (1983), 1, p. 42.

J. Vanwelkenhuyzen, “Regards nouveaux sur mai 1940”, in: *Actes du Colloque d'histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, p. 277.

Vanaf 25-26 mei lag het lot van het Belgische leger definitief vast: een uiteindelijke capitulatie was onafwendbaar en er was geen enkele hoop meer om zelfs maar een deel van de Belgische troepen te redden²³³. Het enige overgebleven strijddoel van het Belgische leger was een poging om een deel van de Geallieerde troepen de kans te geven om te evacueren via het bruggenhoofd van Duinkerken.

Op 26 mei stuurde de Belgische Generale Staf het volgende bericht naar de Geallieerde opperbevelhebber Weygand²³⁴: "*Depuis trois jours, l'Armée belge, établie sur un front total de plus de quatre-vingt-dix kilomètres, est en plain bataille sur la Lys, depuis Menin jusqu'au Nord de Deinze ... Nos réserves sont épuisées ... Le Commandement belge s'est trouvé sans instructions d'aucune espèce de la part du Commandement interallié autres que l'approbation du général Billotte exprimée au cours de la Conférence d'Ypres (21 mai) ... La situation de l'Armée belge est grave ... Son commandant en Chef entend soutenir la lutte jusqu'à l'épuisement total de ses moyens ... Les limites de la résistance sont bien près d'être atteintes.*"

Op 27 mei gooide het Belgische leger alle overgebleven manschappen en reserves – zelfs rekruten, Genisten en provoosten – in de strijd om de Duitse opmars te stuiten²³⁵. Het hardnekkige Belgische verzet zorgde voor zware verliezen aan beide zijden. Enkel in het centrum slaagde men erin de Duitsers tegen te houden. Er werden aanzienlijke bressen geslagen in de verzwakte Belgische linie, waardoor Duitse troepen doorstoten tot op 15 km van Brugge. Er ontstond een gat van 7 km lang, waar zich geen Belgische troepen meer bevonden. Bovendien waren er geen reserves meer.

Daarenboven was het nu duidelijk geworden dat de overgebleven Frans-Britse troepen zouden worden teruggetrokken naar het saliant rond Duinkerken om van daaruit via een grootscheepse evacuatie (Operation Dynamo: 26 mei – 4 juni 1940) naar Groot-Brittannië verscheept te worden²³⁶. Om deze ambitieuze operatie te organiseren hadden op 27 mei 2 vergaderingen plaats, waarop echter geen Belgische officieren uitgenodigd waren, aangezien toen al lang vaststond dat er geen Belgische troepen zouden geëvacueerd worden. De Belgen werden in feite aan hun lot overgelaten.

De Britse premier Churchill schreef dan ook op 27 mei een brief aan Lord Gort, de bevelhebber van de B.E.F., waarin hij stelde dat het noodzakelijk was om de Belgische Generale Staf hierover te informeren, aangezien de Britten eigenlijk aan het Belgische leger vroegen om zich voor hen op te offeren²³⁷.

²³³ C. Durocher, *10 mai- 28 mai 1940: La Campagne des 18 jours en images: La Question Royale*, Brussel, Librosociétés, 1978, p. 75.

J. Vanwelkenhuyzen, "Le Haut Commandement belge et les Alliés en 1914-1918 et en mai 1940.", in: *Belgisch Tijdschrift voor militaire geschiedenis*, 25 (1983), 1, p. 42.

²³⁴ C. Durocher, *10 mai- 28 mai 1940: La Campagne des 18 jours en images: La Question Royale*, Brussel, Librosociétés, 1978, p. 79.

²³⁵ B. Verhaegen, *La Compagne de l'Armée Belge (10 au 28 mai 1940)*, s.l., s.n., 1952, p. 16.

J. Van Belle, *De veldtochten in de lage landen, mei 1940, en het ontstaan van de Belgische koningskwestie*, Zedelgem, Flandria Nostra, 1990, pp. 228-229.

²³⁶ M. Demol, *Fall Gelb: de campagne in België: de slag aan de Leie*, in: < <http://users.skynet.be/fa101291/operaties/fall-gelb/be-16-leie.htm> >, geraadpleegd op 13.03.2010.

²³⁷ C. Durocher, *10 mai- 28 mai 1940: La Campagne des 18 jours en images: La Question Royale*, Brussel, Librosociétés, 1978, p. 74.

C. Dewulf, M. Janssens en R. Thils, *Vijftig jaar later : de Slag aan de Leie mei 1940 – mei 1990 : Leopold III en zijn leger 1936-1941*, Antwerpen, Verbroedering 2e Gidsen, 1990, p 12.

Tegen 27 mei was de situatie van het Belgische leger rampzalig geworden²³⁸. T.J. verwoordde het als volgt: *“The strain was not lessened by the progress of events in Flanders, where the situation became catastrophic. King Leopold was responsible not only for the half-million-man Belgian armed forces but also for the refugees from the east and inhabitants of Flanders. One estimate placed the number of people in the 1.700-square-kilometer area controlled by the Belgians at 3 million persons, or over 1,700 per square kilometer. A threat of epidemic disease existed because of the inability to bury the dead, care for the sick and wounded, or remove the carcasses of animals killed in bombardments of the coast. Worst of all there was no escape”*²³⁹.

Dit samendrijven van 450.000 soldaten, 800.000 inwoners en minimum 1.000.000 vluchtelingen in een dergelijk klein gebied, met een gebrek aan water, voedsel, munitie, gas en elektriciteit, hetgeen bovendien voortdurend onder vijandelijke aanvallen leed, zorgde ervoor dat er een massale afslachting in het vooruitzicht lag, waardoor Leopold III en het Belgische opperbevel het erover eens werden, dat een spoedige capitulatie noodzakelijk werd.²⁴⁰

De enige andere overgebleven mogelijkheid was een ultieme poging om zich – net als tijdens de Eerste Wereldoorlog – terug te trekken achter de IJzer²⁴¹. Het Belgische verzoek voor een Britse tegenaanval tussen de Schelde en de Leie, om op die manier een Belgische terugtrekking achter de IJzer mogelijk te maken, viel echter in dovemansoren, ten gevolge van de Britse terugtrekking naar Duinkerken²⁴². De Britse evacuatie zorgde er immers voor dat de BEF niet langer in staat was om het Belgische leger ondersteuning en flankdekking te geven²⁴³. Een Belgische capitulatie werd dan ook stilaan onvermijdelijk.

Dat erkende ook de Franse opperbevelhebber Generaal Weygand in 1952²⁴⁴: *“Op 27 mei bevond het Belgische leger zich in een gevaarlijke situatie. Het geheel van de Belgische strijdkrachten bevond zich nog steeds te ver van de IJzer om zijn stellingen daar binnen redelijke tijd te kunnen innemen. De rechtervleugel, die met omvatting bedreigd werd, kon evenmin door de Fransen gered worden als door de Britten, wier terugtrekking op Duinkerken trouwens al begonnen was. Het Belgische opperbevel zag zich door zijn bondgenoten verlaten.”*

²³⁸ J. Van Belle, *De veldtochten in de lage landen, mei 1940, en het ontstaan van de Belgische koningskwestie*, Zedelgem, Flandria Nostra, 1990, p. 216.

P. Taghon, *Mei 40 : de achttiendaagse veldtocht in België*, Tielt, Lannoo, 1989, p. 197.

²³⁹ T.J. Knight, “Belgium leaves the war, 1940”, in: *The Journal of Modern History*, 41 (1969), 1, p. 48.

²⁴⁰ J. Van Belle, *De veldtochten in de lage landen, mei 1940, en het ontstaan van de Belgische koningskwestie*, Zedelgem, Flandria Nostra, 1990, pp. 232-237.

J. Vanwelkenhuyzen, “Le Haut Commandement belge et les Alliés en 1914-1918 et en mai 1940.”, in: *Belgisch Tijdschrift voor militaire geschiedenis*, 25 (1983), 1, pp. 42-43.

²⁴¹ *Ibidem*, pp. 232-233.

²⁴² J. Gerard, *Het Belgische leger: 1830-1980*, Hasselt, Heideland-Orbis, 1978, pp. 17-24.

T.J. Knight, “Belgium leaves the war, 1940”, in: *The Journal of Modern History*, 41 (1969), 1, pp. 48-49.

J. Williams, *Pantserpitsen tegen Frankrijk en België: zomer 1940: de Duitse inval*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 1993, p. 95.

²⁴³ J. Van Belle, *De veldtochten in de lage landen, mei 1940, en het ontstaan van de Belgische koningskwestie*, Zedelgem, Flandria Nostra, 1990, pp. 226-228.

²⁴⁴ J. Williams, *Pantserpitsen tegen Frankrijk en België: zomer 1940: de Duitse inval*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 1993, pp. 95-98.

Een evacuatie over zee tenslotte was onmogelijk geworden door de uitschakeling van de havens van Oostende en Zeebrugge door de Duitse Luftwaffe²⁴⁵.

Gezien de omvang van de evacuatie kon 'Operation Dynamo' niet langer geheim gehouden worden, waarop Churchill besliste om Leopold III officieel op de hoogte te brengen van de geplande Britse evacuatie²⁴⁶. De Belgen werden gevraagd zich op te offeren voor de Fransen en Britten. Leopold III zou beslissen hoelang het Belgische leger nog zou doorvechten.

Op 27 mei, om 12.30 u., stuurde Leopold III het volgende bericht naar Lord Gort, de bevelhebber van het terugtrekkende B.E.F.²⁴⁷: "*L'armée est découragée; elle se bat sans arrêt depuis quatre jours sous un intense bombardement que la R.A.F. n'a pu empêcher ... Le Roi va se trouver contraint de capituler pour éviter une débâcle.*"

Het Belgische front werd op een aantal punten doorbroken en het was duidelijk geworden dat het Belgische leger de grens van zijn uithoudingsvermogen had bereikt²⁴⁸. Het Belgische front was de instorting nabij.

Tegen de namiddag was de situatie aan het front zo kritiek geworden dat het Belgische opperbevel het niet langer mogelijk achtte om de strijd verder te zetten²⁴⁹. Aan Leopold III werd gemeld dat het Belgische leger niet in staat was om de volgende dag door te vechten²⁵⁰. Om 14.50 u. stuurde Leopold III het volgende bericht naar generaal Van Overstraeten: "*J'ai fait préparer par le général Michiels (Stafchef van het Belgische leger nvdr.) tout le nécessaire pour l'envoi d'un parlementaire ... Il importe de cesser le combat avant que l'Armée ait perdu toute cohésion ... Le chef d'Etat-Major est d'avis de ne plus attendre.*"

Omstreeks 16.00 u. besloot de koning dan ook, na overleg met de generaals Van Overstraeten, Michiels en Nuyten, om een onderhandelaar naar de Duitsers te sturen²⁵¹. Generaal Van Overstraeten verklaarde: "*Le front paraît enfoncé en plusieurs points ... L'armée a fait tout son devoir ... L'honneur est sauf ...*". De Geallieerden – die reeds in de dagen tevoren voortdurend in kennis gesteld waren van de kritieke Belgische situatie – werden in de loop van de namiddag en avond op de hoogte gebracht van de Belgische intentie tot capitulatie²⁵².

²⁴⁵ T.J. Knight, "Belgium leaves the war, 1940", in: *The Journal of Modern History*, 41 (1969), 1, pp. 48-49.

²⁴⁶ M. Demol, *Fall Gelb: de campagne in België: de slag aan de Leie*, in: <
<http://users.skynet.be/fa101291/operaties/fall-gelb/be-16-leie.htm>>, geraadpleegd op 13.03.2010.

²⁴⁷ C. Durocher, *10 mai- 28 mai 1940: La Campagne des 18 jours en images: La Question Royale*, Brussel, Librosociétés, 1978, p. 79.

²⁴⁸ J. Van Belle, *De veldtochten in de lage landen, mei 1940, en het ontstaan van de Belgische koningskwestie*, Zedelgem, Flandria Nostra, 1990, pp. 230-231.

²⁴⁹ B. Verhaegen, *La Campagne de l'Armée Belge (10 au 28 mai 1940)*, s.l., s.n., 1952, p. 16.

²⁵⁰ J.F. Verbruggen, "Kritische beschouwingen betreffende het Belgische leger in mei 1940", in: *Actes du Colloque d'histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, p. 314.

²⁵¹ M. Demol, *Fall Gelb: de campagne in België: de slag aan de Leie*, in: <
<http://users.skynet.be/fa101291/operaties/fall-gelb/be-16-leie.htm>>, geraadpleegd op 13.03.2010.

C. Durocher, *10 mai- 28 mai 1940: La Campagne des 18 jours en images: La Question Royale*, Brussel, Librosociétés, 1978, pp. 79-80.

²⁵² J. Vanwelkenhuyzen, "Le Haut Commandement belge et les Alliés en 1914-1918 et en mai 1940.", in: *Belgisch Tijdschrift voor militaire geschiedenis*, 25 (1983), 1, pp. 42-45.

In de loop van de avond van 27 mei verloor het Belgische leger meer en meer zijn cohesie en leed het aanzienlijke verliezen²⁵³. Georganiseerd verzet werd meer en meer onmogelijk.

Het staakt-het-vuren was bedoeld om de Geallieerden één extra nacht te geven om zich naar Duinkerken te kunnen terugtrekken, zonder dat dit zou leiden tot verdere Belgische verliezen of een ineenstorting van het Belgische leger²⁵⁴. Om 22.00 u keerde de Belgische onderhandelaar terug met de Duitse eis: de *Führer* zou enkel een onvoorwaardelijke capitulatie aanvaarden²⁵⁵.

Aangezien een dergelijke 'onvoorwaardelijke capitulatie' een militaire bevoegdheid en geen politieke was het mogelijk om deze uit te voeren, zonder de goedkeuring van de Belgische regering, die reeds op 25 mei het land verlaten had en besloten had de strijd verder te zetten aan de zijde van de Geallieerden²⁵⁶.

Na een allerlaatste overleg op het Belgische hoofdkwartier aanvaardde Leopold III iets voor middernacht de onvoorwaardelijke overgave van de Belgische troepen op het Belgische grondgebied²⁵⁷. Het staakt-het-vuren ging in op 28 mei om 04.00 u.²⁵⁸ Om 9.50 u. werd de Belgische wapenstilstand ondertekend door generaal Derousseaux, in naam van de Belgische Generale Staf.

Op deze 28e mei 1940 maakte Leopold III een aankondiging bekend, gericht aan het Belgische leger:

"Vous vous êtes battus courageusement pour défendre, pied à pied, le territoire national ... L'histoire dira que l'Armée a fait tout son devoir ... Je ne vous quitte pas dans l'infortune qui vous accable et je tiens à veiller sur votre sort et celui de vos familles. Demain nous nous mettrons au travail avec la ferme volonté de relever la Patrie de ses ruines."

De onderstaande kaarten geven een goed overzicht van de gevechten tussen 21 mei en 4 juni, van de Duitse opmars, Belgische capitulatie en Britse evacuatie²⁵⁹.

²⁵³ C. Durocher, *10 mai- 28 mai 1940: La Campagne des 18 jours en images: La Question Royale*, Brussel, Librosociétés, 1978, p. 80.

²⁵⁴ B. Verhaegen, *La Compagne de l'Armée Belge (10 au 28 mai 1940)*, s.l., s.n., 1952, p. 16.

²⁵⁵ C. Durocher, *10 mai- 28 mai 1940: La Campagne des 18 jours en images: La Question Royale*, Brussel, Librosociétés, 1978, p. 81.

²⁵⁶ C. Durocher, *10 mai- 28 mai 1940: La Campagne des 18 jours en images: La Question Royale*, Brussel, Librosociétés, 1978, pp. 78-81.

²⁵⁷ M. Demol, *Fall Gelb: de campagne in België: de slag aan de Leie*, in: < <http://users.skynet.be/fa101291/operaties/fall-gelb/be-16-leie.htm> >, geraadpleegd op 13.03.2010.

²⁵⁸ B. Verhaegen, *La Compagne de l'Armée Belge (10 au 28 mai 1940)*, s.l., s.n., 1952, p. 17.

²⁵⁹ Wikipedia, *Battle of France*, in: < http://en.wikipedia.org/wiki/File:21May-6June_Battle_of_Belgium.PNG >, geraadpleegd op 13.03.2010.

J. Williams, *Pantserspitsen tegen Frankrijk en België: zomer 1940: de Duitse inval*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 1993, p. 93.

4.5 Epiloog: de Forten

België had in de aanloop naar de Tweede Wereldoorlog sterk geïnvesteerd in de uitbouw en modernisering van vaste verdedigingsgordels, met name forten²⁶⁰. Hoewel achteraf bekeken bleek, dat men deze fondsen beter had gebruikt voor de uitbouw van een moderner, mobieler leger, presteerden de meeste Belgische forten ver boven de verwachtingen. De meeste forten hielden het dubbel zo lang uit als verwacht²⁶¹.

Aangezien vele van de fortcommandant de uiteindelijke overgave van hun fort na de oorlog moesten verantwoorden voor de Fortcommissie (infra) of de Bijzondere Militaire Commissie, leek het ons opportuun om heel beknopt de chronologische opeenvolging van de val van de forten weer te geven.

Het eerste Luikse fort dat viel (zonder zich over te geven) was dat van Bonnelles op 16 mei, na een Duitse aanval die leidde tot de dood van Kapitein-commandant C. (zie dossier 224, bijlage 6.). Het fort van Chaudfontaine gaf zich over op 17 mei, Pontisse en Barchon op 18 mei, Evegnée op 19 mei, Neufchâteau op 21 mei.

Het eerste Naamse fort dat zich overgaf, was dat van Marchovelette op 18 mei. Suarlée viel op 19 mei, Saint Héribert en Malonne op 21 mei, Dave, Maizeret en Andoy op 23 mei.

Het moderne Luikse fort van Tancremont, nabij Pepinster aan de Maas, gaf zich pas op 29 mei over, 35 uur na de capitulatie van het Belgische leger in het noorden²⁶².

4.6 De balans van de Achttiendaagse Veldtocht

Wat was de kostprijs van deze korte, maar hevige campagne in mei 1940?

De Belgische verliezen liepen op tot 5.367 gesneuvelde militairen en 12.000 omgekomen burgers, 12.433 gewonden²⁶³. De materiële schade werd geschat op een waarde van 3 miljard frank (waarde 1939).

Het Franse leger kende 3.340 gesneuvelden en het Britse 3.687, maar ondermeer dankzij de succesvolle Belgische tegenstand werden tussen 26 mei en 4 juni werden 338.226 Geallieerde troepen (met inbegrip van bijna 140.000 Franse soldaten) geëvacueerd²⁶⁴.

4.7 Besluit

Achteraf bekeken kunnen we concluderen, dat de Duitse eindoverwinning eigenlijk al op voorhand erg waarschijnlijk was en vanaf 11 mei 1940 onomstotelijk vaststond²⁶⁵.

²⁶⁰ B. Verhaegen, *La Compagne de l'Armée Belge (10 au 28 mai 1940)*, s.l., s.n., 1952, p. 17.

²⁶¹ C. Durocher, *10 mai- 28 mai 1940: La Campagne des 18 jours en images: La Question Royale*, Brussel, Librosociences, 1978, p. 80.

²⁶² *Ibidem*, p. 80.

²⁶³ *Ibidem*, p. 114.

²⁶⁴ *Ibidem*, p. 114.

De redenen daarvoor waren enerzijds het kortzichtige Dijle plan, dat de Geallieerde legers op een voor de Duitsers bijzonder gunstige manier opstelde, anderzijds de tekortschietende Geallieerde en Belgische opperbevelen, die beiden nog steeds grotendeels in termen van de Eerste Wereldoorlog dachten, en boven al de veruit superieure moderne Duitse manier van oorlogsvoering – beter bekend als ‘*Blitzkrieg*’ – bestaande uit een uitstekende coördinatie tussen snel bewegende pantserstrijdkrachten, infanterie, vliegtuigen en artillerie gericht op een snelle, desoriënterende en overweldigende doorbraak door vijandelijke linies²⁶⁶.

Dit alles resulteerde in de Duitse doorbraak nabij Sedan en de uiteindelijke omsingeling van de noordelijke geallieerde legers. De Nederlandse capitulatie (15 mei), de Belgische capitulatie (28 mei), de Britse evacuatie (26 mei – 4 juni) en de uiteindelijke Franse capitulatie (22 juni) waren hier het logische gevolg van.

Ten gevolge van de Duitse doorbraak bij Sedan moest het Belgische leger, onderworpen aan het Geallieerde opperbevel, noodgedwongen terugtrekken en posities achterlaten, waarvan het nooit de kans had gehad om deze serieus te verdedigen. Deze uitputtende, demoraliserende en vaak chaotische terugtocht eindigde uiteindelijk aan de Leie, waar het Belgische leger gedurende meer dan 4 dagen standhield tegen een duidelijk superieure vijand, zonder noemenswaardige Geallieerde ondersteuning, waardoor de Geallieerde aftocht naar Duinkerken gedekt werd.²⁶⁷

Luitenant-generaal B. Verhaegen verwoordde het als volgt : “*Le sacrifice ultime de l’armée belge et de son Chef Suprême a sauvé le réembarquement de quelque 300.000 soldats alliés, qui servirent de cadres aux armées de La Libération.*”²⁶⁸.

Hoewel het Belgische leger militair gezien – op vlak van moreel, materieel en tactische doctrine – duidelijk inferieur was aan de Duitse invaller, is het zo dat de rechtstreekse hoofdredenen voor de catastrofale Geallieerde nederlaag tijdens de zomer van 1940 dus buiten de Belgische politiek en militair apparaat moeten gezocht worden²⁶⁹. De grote toenmalige kritiek die de Geallieerden – met name de Fransen – geuit hebben op de Belgische capitulatie, moet dan ook eerder beschouwd worden als een poging om de morele verantwoordelijkheid voor de reeds onomstotelijk vaststaande Geallieerde nederlaag af te schuiven op de Belgen, die – met Leopold III op kop – dienst deden als de ideale zondebok voor de eigen politieke, strategische en militaire tekortkomingen²⁷⁰.

Dit gezegd zijnde, mogen we het Belgische leger niet uitsluitend beschouwen als een ‘slachtoffer van omstandigheden’ en mogen we de algemene prestatie van het Belgische leger in mei 1940 niet als

²⁶⁵ J. Williams, *Pantserpitsen tegen Frankrijk en België: zomer 1940: de Duitse inval*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 1993, p. 6-70.

²⁶⁶ C. Durocher, *10 mai- 28 mai 1940: La Campagne des 18 jours en images: La Question Royale*, Brussel, Librosociété, 1978, p. 115.

²⁶⁷ B. Verhaegen, *La Compagne de l’Armée Belge (10 au 28 mai 1940)*, s.l., s.n., 1952, pp. 17-20.

²⁶⁸ *Ibidem*, p. 19.

²⁶⁹ J.F. Verbruggen, “Kritische beschouwingen betreffende het Belgische leger in mei 1940”, in: *Actes du Colloque d’histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, pp. 303-315.

²⁷⁰ A. L’Hoist, *La Guerre 1940 (10 mai- 25 juin) et le rôle de l’Armée Belge*, Brussel, Ignis, 1940, pp. 166-168. J. Gerard, *Het Belgische leger: 1830-1980*, Hasselt, Heidelberg-Orbis, 1978, p. 24.

J. Williams, *Pantserpitsen tegen Frankrijk en België: zomer 1940: de Duitse inval*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 1993, p. 95.

een soort ‘heroïsche daad van martelaarschap’ beschouwen, zoals een aanzienlijke deel van de apologetisch getinte Belgische literatuur betreffende de Achttiendaagse veldtocht impliciet of expliciet verkondigde.

We moeten immers benadrukken, dat de Belgische strijdkrachten in mei 1940 op de meeste vlakken inferieur waren – een status, gedeeld door alle Geallieerde legers – aan de Duitse oorlogsmachine, hetgeen een gevolg was van de reeds besproken politiek-militaire voorgeschiedenis tijdens het interbellum (supra). Alhoewel deze toestand van minderwaardigheid niet de hoofdreden was voor de Duitse eindoverwinning, zoals het voorgaande al eerder aantoonde, lag het wel aan de basis van het herhaaldelijke ondermaatse gedrag van het Belgische leger – met name een aantal specifieke eenheden – tijdens de Achttiendaagse veldtocht, hetgeen wel degelijk in aanzienlijke mate bijdroeg tot de uiteindelijke Geallieerde nederlaag en Duitse overwinning.

De voornaamste tekortkomingen, die het Belgische leger in het algemeen tijdens de Achttiendaagse veldtocht aan de dag legde, waren enerzijds een aantal strategische fouten, gemaakt door het Belgische opperbevel, en anderzijds allerlei vormen van ‘ontoelaatbaar gedrag’, met name collectieve uitingen van een gereduceerde moreel, zoals paniekaanvallen, ongeoorloofde overgaven, ongepermitteerde terugtrekkingen²⁷¹.

Betreffende de strategische blunders van het Belgische opperbevel verwijzen we hier naar de dwaling om in de periode van 10 tot 12 mei 1940 af te zien van een rigidere verdediging van de grensgebieden en de Ardennen door de elite Ardense Jagers, gebruik makend van guerrilla technieken, en vooral naar het feit, dat het Belgische opperbevel op 10 en 11 mei verzuimde een grootschalige tegenaanval te lanceren op de toen nog beperkte Duitse bruggenhoofden aan het Albertkanaal, hetgeen ondermeer het gevolg was van een erg verspreide opstelling van de weinige mobiele eenheden van het Belgische leger.

Hetgeen uiteraard in het kader van deze Masterscriptie relevant is, waren de uitingen van ‘ontoelaatbaar gedrag’, zijnde militaire delicten en allerhande morele, professionele en disciplinaire inbreuken en tekortkomingen (supra), vertoond door het Belgische leger en meer bepaald het Belgische officierenkorps tijdens de Achttiendaagse Veldtocht. We verwijzen hierbij uiteraard naar de in het kader van dit scriptieonderzoek bestudeerde individuele gevallen van ‘ontoelaatbaar gedrag’, begaan door Belgische officieren – alhoewel deze vaak in de context van een collectieve vorm van ‘ontoelaatbaar gedrag’ moesten gesitueerd worden, zoals de grootschalige overgave van het 15^e linieregiment te Nevele op 25 mei 1940 (infra) – dewelke na de oorlog onderzocht werden door de Bijzondere Militaire Commissie.

De ondermaatse status van de Belgische strijdkrachten aan de vooravond van de Duitse invasie creëerde in combinatie met de ongunstige omstandigheden tijdens de Achttiendaagse veldtocht zelf (supra) een in vele gevallen gedemoraliseerde, gedecimeerde, moegestreden, moedeloze en uitgeputte Belgische strijdmacht, hetgeen de onderbouw vormde voor alle gevallen van ‘ontoelaatbaar gedrag’, begaan door individuele Belgische officieren en na de oorlog onderzocht

²⁷¹ J.L. Charles, “ Discussions à propos de l’expose du professeur Verbruggen sur la retraite de l’armée en 1940”, in : *Actes du Colloque d’histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, pp. 321-322.

door de Bijzondere Militaire Commissie, die we in het vervolg van deze Masterscriptie zullen onderzoeken.

In onze algemene inleiding hadden we reeds uitgebreid besproken hoe we tot onze definitieve onderwerpskeuze waren gekomen, namelijk een onderzoek naar het oorlogsgedrag van de Belgische officieren tijdens de Achttiendaagse Veldtocht –met name uitingen van zogenaamd ‘ontoelaatbare gedrag’ – en naar het naoorlogse onderzoek, beoordeling en eventuele bestraffing daarvan in het kader van de werking van de Bijzondere Militaire Commissie.

Daarbij aansluitend hadden we bepaald, dat dit scriptieonderzoek als doel had onze probleemstelling te verhelderen. We streven er immers naar te weten te komen hoe de Belgische officieren zich hadden gedragen tijdens de Achttiendaagse veldtocht, in welke mate er sprake was geweest van ‘ontoelaatbaar gedrag’ en vooral op welke manier dergelijk gedrag beoordeeld en bestraft werd in de onmiddellijke naoorlogse periode door de Bijzondere Militaire Commissie.

Op basis van de bevindingen uit dit eerste deel van deze Masterscriptie kunnen we, in functie van onze probleemstelling, reeds concluderen, dat de prestatie en de gedragingen van het Belgische leger in het algemeen – en meer specifiek het officierenkorps – in mei 1940 niet denderend waren. Alhoewel de hoofdoorzaak voor de Geallieerde nederlaag dus buiten het Belgische zeggenschap lag, mogen we niet ontkennen, dat het Belgische leger tijdens de krijgsverrichtingen in mei 1940 grote tekortkomingen vertoonde, waarvan de allerhande uitingen van ‘ontoelaatbaar gedrag’ een van de meest frappante waren. We zullen dan ook in het verder verloop van deze Masterscriptie dieper ingaan op deze gevallen van ‘ontoelaatbaar gedrag’ en hun beoordeling in het kader van de Bijzondere Militaire Commissie.

Tot slot kunnen we nog opmerken, dat deze snelle en totale nederlaag van het Belgische leger niet alleen leidde tot twisten tussen de Geallieerden onderling, maar dat de erfenis van mei 1940 ook tegenstellingen verwekte binnen in het Belgische militaire milieu en zelfs binnen de gehele maatschappij: namelijk tussen de legerleiding en de soldaten, tussen het volk en het leger, tussen de actieve en reserve componenten, tussen militairen en politici, tussen Nederlandstaligen en Franstaligen, waarbij iedereen de schuld telkens doorschoof naar de ander (infra)²⁷².

Anderzijds had de grootste militaire nederlaag uit de Belgische geschiedenis een einde gemaakt aan 2 illusies: ten eerste dat een sterk Belgisch leger de vijand kon doen afzien van een inval; ten tweede dat dit sterk leger het evenwicht kon herstellen tussen de oorlogvoerenden²⁷³. De toekomst van het Belgische leger lag overduidelijk in het kader van een West-Europese defensie.

Het is dan ook in deze conflictrijke naoorlogse context, dat we de Bijzondere Militaire Commissie moeten plaatsen en haar impliciete taak om – in de context van de moeizame overgang van oorlog naar vrede – verzoening te brengen en zodoende België te voorzien van een nieuw, professioneel leger, ingeschakeld in de NAVO. We zullen in het volgende deel van deze Masterscriptie dieper in gaan op deze ‘verzoeningsthese’.

²⁷² J.F. Verbruggen, “Kritische beschouwingen betreffende het Belgische leger in mei 1940”, in: *Actes du Colloque d’histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, p. 303.

²⁷³ *Ibidem*, p. 303.

II. De Belgische militaire justitie en het ontstaan van de Bijzondere Militaire Commissie

1. Inleiding

In onze algemene inleiding hebben we reeds gestipuleerd dat dit scriptieonderzoek handelde over enerzijds het oorlogsgedrag – met name het zogenaamde ‘ontoelaatbare gedrag’, zijnde militaire delicten en allerhande morele, professionele en disciplinaire inbreuken en tekortkomingen (infra) – van Belgische officieren tijdens de Achttiendaagse Veldtocht én anderzijds over het naoorlogse onderzoek, beoordeling en eventuele bestraffing daarvan in het kader van de werking van de Bijzondere Militaire Commissie.

Dit stond in functie van onze probleemstelling: het achterhalen hoe de Belgische officieren zich gedragen hadden tijdens de Achttiendaagse veldtocht, in welke mate er sprake was geweest van ‘ontoelaatbaar gedrag’ en vooral op welke manier dergelijk gedrag beoordeeld en bestraft werd in het kader van de werking van de Bijzondere Militaire Commissie tijdens de onmiddellijke naoorlogse periode.

In het vorige deel van deze Masterscriptie hebben we reeds deels een antwoord gegeven op de eerste twee aspecten van deze probleemstelling, maar in dit tweede deel zullen we uitsluitend ingaan op de derde component, met name de aard en werking van de Bijzondere Militaire Commissie.

Allereerst zullen in dit deel het informele verband trachten aan te tonen tussen de Bijzondere Militaire Commissie en de Belgische militaire justitie, hetgeen dan de basis zal vormen voor onze extensieve bespreking van de oorsprong, het ontstaan, de ontwikkeling en de aard van de Bijzondere Militaire Commissie in het verdere verloop van dit deel. We willen in dit tweede deel van deze Masterscriptie immers een antwoord trachten te verkrijgen op een hele resem interessante vragen: Wat is de oorsprong van de Bijzondere Militaire Commissie? Hoe werd ze opgericht? Wat waren haar eigenschappen, bevoegdheden en samenstelling? Hoe verliep een standaarddossier? Op welke criteria was haar besluitvormingsproces gebaseerd? Hoe lang functioneerde de Commissie en hoeveel dossiers heeft ze in die periode onderzocht?

Daarnaast willen we in dit tweede deel ook trachten de impliciete doelstellingen van deze veelzijdige en intrigerende instelling te achterhalen, hetgeen zal leiden tot het formuleren van een aantal thesen, die in onze kwantitatieve analyse zullen gefalsifieerd worden.

2. De Belgische militaire justitie

Maar om te beginnen zullen we dus de relatie tussen de Bijzondere Militaire Commissie en de Belgische militaire justitie trachten te achterhalen. Om dit wazige verband scherper te stellen, moeten we allereerst overgaan tot een beknopte bespreking van het Belgische militaire gerecht, gevolgd door een bepaling van de eigenlijke samenhang met de Bijzondere Militaire Commissie. Tenslotte zullen we overgaan tot een uitgebreide bespreking van de bevoegdheden van de Belgische militaire justitie en van de aard van de militaire delicten, straffen en tuchtmaatregelen, aangezien deze de juridische omkadering vormden voor de werking van de Bijzondere Militaire Commissie.

2.1 Wat is militaire justitie?

Allereerst moeten we uiteraard bepalen wat we nu eigenlijk onder ‘militaire justitie’ verstaan. Het bestaan van de Belgische militaire justitie is gebaseerd op artikel 105 van de Belgische Grondwet uit, die de wetgever belastte met de verantwoordelijkheid om de bevoegdheden en organisatie van het militaire gerecht vast te leggen (infra, zie bijlage 1.1)²⁷⁴. Zeer beknopt gesteld, kan men de militaire justitie definiëren als een uitzonderingsjurisdictie, bevoegd voor de repressieve beoordeling van een speciale categorie van burgers, namelijk de militairen en al diegenen die opgenomen zijn in het militaire apparaat²⁷⁵.

Ten gevolge van deze Grondwettelijke basis zijn de militaire rechtbanken dan ook geen uitzonderingsrechtbanken, maar grondwettelijke permanente nationale instellingen²⁷⁶.

2.2 De bestaansredenen van de militaire justitie

Tot op heden staat de Belgische militaire justitie, in essentie, volledig in het teken van enerzijds het verzekeren van de doeltreffendheid en de onberispelijke werking van de Belgische strijdkrachten en anderzijds van de handhaving van de orde en de tucht, in alle omstandigheden en waar die strijdkrachten zich ook bevinden²⁷⁷. De taak van de Belgische strijdkrachten was steeds het vrijwaren van de uitwendige veiligheid van het land. De Belgische militaire justitie moest zich voor die toestand voorbereiden.

Misdrijven gepleegd door militairen – zowel de militaire misdrijven, die steeds een rechtstreekse invloed hebben op de tucht, als misdrijven van gemeen recht, die deze tucht bijna altijd aantasten – hebben immers steeds een grote impact op de strijdvaardigheid en efficiëntie van een strijdmacht²⁷⁸. De taak van het herstellen van de verstoorde orde en tucht werd toegewezen aan het militaire gerecht.

2.3 Een beknopte geschiedenis van de Belgische militaire justitie.

We zullen nu overgaan tot een beknopt overzicht van de ontwikkeling van de Belgische militaire justitie om op die manier de wazige relatie met de Bijzondere Militaire Commissie te kunnen aantonen. Dit overzicht is volledig gebaseerd op de hieromtrent beschikbare literatuur, hetgeen het mogelijk zal maken om de accenten en hiaten in de historiografie te identificeren.

De oorsprong van de voornaamste instellingen van het latere Belgische militaire rechtssysteem – m.n. de Auditeur-generaal, de krijgsauditeurs en de Krijgsraden – bevond zich tijdens de Habsburgse

²⁷⁴ R. Depoortere, *La juridiction militaire en Belgique, 1796-1998 : Compétence et organisation, production et conservation des archives*, Brussel, Algemeen Rijksarchief, 1999, p. 81.

²⁷⁵ R. Vanden Broeck en R. Van der Mosen, *Inventaire des archives de la Cour militaire : Dossiers de procédure d'affaires jugées entre 1915 et 1954*, Brussel, Rijksarchief, 2001, p. 7.

²⁷⁶ N. Van Winsen, “Het militair gerecht : historiek, bestaansredenen, organisatie”, in: *Panopticon: Tijdschrift voor strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk*, 5 (1984), 5, pp. 376-377.

²⁷⁷ *Ibidem*, pp. 376-377.

F. Gorlé, “De militaire misdrijven en de militaire straffen”, in: *Panopticon: Tijdschrift voor strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk*, 5 (1984), 5, p. 395.

²⁷⁸ N. Van Winsen, “Het militair gerecht : historiek, bestaansredenen, organisatie”, in: *Panopticon: Tijdschrift voor strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk*, 5 (1984), 5, pp. 376-377.

Tijd, meer bepaald onder Karel V tijdens de 16^e eeuw²⁷⁹. Hoewel hun competenties en hun judiciële organisatie geëvolueerd waren, zijn deze instituties zelf grotendeels ongewijzigd gebleven.

Toen de Oostenrijkse Nederlanden in 1794 ingelijfd werden bij het Revolutionaire Frankrijk, voerden de Fransen hun systeem van Krijgsraden in, dat echter op zijn beurt in 1814 vervangen werd door een nieuw Nederlands systeem, bij de oprichting van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden (1815-1830)²⁸⁰.

Vanaf dat moment kan men de ontwikkeling van de Belgische militaire justitie onderverdelen in 3 belangrijke perioden: van de invoering van het Nederlandse systeem in 1815 tot aan de invoering van het nieuwe Militair Strafwetboek in 1870; vervolgens van 1870 tot aan de invoering van het Wetboek strafrechtspleging voor het leger in 1899; en tenslotte vanaf 1899²⁸¹.

1. Van 1815 tot 1870

In deze periode bleven de 2 Nederlandse Militaire Strafwetboeken uit 1814 - 1815 – één voor het leger en één voor de marine – de organisatie van de militaire tribunalen in België regelen²⁸².

Toen België in 1830 zijn onafhankelijkheid uitriep, wou het kersverse koninkrijk echter af van deze Nederlandse Militaire Wetboeken, een verlangen gebaseerd op het motief dat deze codices in België nooit op een wettige manier in het Frans uitgevaardigd waren, maar bij gebrek aan een alternatief en om praktische redenen bleef België tot in 1870 gebruik maken van deze Nederlandse Wetboeken²⁸³.

De ontwikkeling van een eigen juridisch kader voor de Belgische militaire justitie bleek moeilijker dan verwacht, waardoor het dus tot 1870 zou duren vooraleer België zijn eigen Militair Strafwetboek kreeg en zelfs tot 1899 vooraleer er een herziening kwam van de bevoegdheden en van de rechterlijke organisatie van de Belgische militaire justitie. De eigenlijke procedure van het militaire strafrecht, die zou gehanteerd worden tijdens en na de Tweede Wereldoorlog, dateerde zowaar nog uit 1814!

²⁷⁹ J. Gilissen, "La juridiction militaire belge de 1830 à nos jours", in: *Actes du Colloque d'histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, pp. 467-468.

N. Van Winsen, "Het militair gerecht : historiek, bestaansredenen, organisatie", in: *Panopticon: Tijdschrift voor strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk*, 5 (1984), 5, pp. 376-377.

²⁸⁰ R. Depoortere, *La juridiction militaire en Belgique, 1796-1998 : Compétence et organisation, production et conservation des archives*, Brussel, Algemeen Rijksarchief, 1999, p. 39.

F. Gorré, "De bronnen van het militair strafrecht", in: *Panopticon: Tijdschrift voor strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk*, 5 (1984), 5, p. 383.

²⁸¹ R. Depoortere, *La juridiction militaire en Belgique, 1796-1998 : Compétence et organisation, production et conservation des archives*, Brussel, Algemeen Rijksarchief, 1999, p. 40.

²⁸² *Ibidem*, p. 40.

²⁸³ J. Gilissen, "La juridiction militaire belge de 1830 à nos jours", in: *Actes du Colloque d'histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, p. 468.

R. Depoortere, *La juridiction militaire en Belgique, 1796-1998 : Compétence et organisation, production et conservation des archives*, Brussel, Algemeen Rijksarchief, 1999, pp. 40-42.

Ten tijde van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden (1815-1830) was het militaire gerecht zo georganiseerd dat er één Krijgsraad en één Krijgsauditoraat was per provincie, of dus 17 van elk in totaal²⁸⁴. Om bovendien een beroepsrechtspiegeling mogelijk te maken was men in 1814 overgegaan tot de oprichting van het Hoge Krijsgerechtshof te Utrecht. Na de Belgische Revolutie richtte het voorlopig bewind in januari 1831 een nieuw, maar identiek Hoog Krijsgerechtshof op te Brussel, dat overigens tot in 1849 zou blijven gebruik maken van de Nederlandse 'Instructie voor het Hoge Krijsgerechtshof' als basis voor zijn organisatie. De organisatie van de Krijgsraden zou in België zelfs ongewijzigd blijven tot in 1899.

In de op 7 februari 1831 uitgevaardigde Belgische Grondwet behandelde artikel 105 de militaire jurisdictie: "*Des lois particulières règlent l'organisation des tribunaux militaires, leurs attributions, les droits et obligations des membres de ces tribunaux et la durée de leurs fonctions.*"²⁸⁵.

Ten gevolge van dit artikel werden er een aantal fundamentele principes i.v.m. de militaire jurisdictie vastgelegd: ten eerste kon het bestaan van een militaire jurisdictie dus niet in vraag gesteld worden, aangezien ze voorzien was door de Grondwet²⁸⁶. Ten tweede werd hierdoor vastgelegd, dat de militaire jurisdictie een onderdeel uitmaakte van de rechterlijke macht en dus niet gewoon een 'buitengewoon' tribunaal of een uitzondering was. Ten derde impliceerde dit artikel, dat de organisatie van een militaire rechtspraak onder de bevoegdheid viel van de minister van justitie én niet van die van de minister van oorlog of later nationale landsverdediging.

Nu deze fundamentele principes van de Belgische militaire justitie waren vastgelegd, ging men in het jonge België over tot een poging tot hervorming en reorganisatie van het van oorsprong buitenlandse militaire rechtswezen²⁸⁷. Dit proces verliep echter bijzonder traag, maar leidde in 1849 toch tot een gedeeltelijke reorganisatie van het Hoge Krijsgerechtshof, dat omgedoopt werd in Krijsgerechtshof en vanaf dan uit 5 leden bestond; 4 hoge officieren en een jurist als voorzitter.

Op het ondergeschikte niveau van de Krijgsraden bleef alle verandering echter uit tot aan de grote hervorming van 1899²⁸⁸. Tijdens de 19^e eeuw telde België 7 Krijgsraden, die steeds telkens bestonden uit 7 officieren. De Krijgsraden werden in hun werking sterk ondersteund door de krijgsauditeur, die dienst deed als instructeur, als openbaar ministerie, als juridisch consulent tijdens het beslissingsproces en tenslotte als griffier.

Tussen 1831 en 1890 werden in België jaarlijks gemiddeld 1000 à 2000 militairen veroordeeld, hetgeen neerkwam op 2 à 5 % van het totale aantal militairen²⁸⁹.

²⁸⁴ J. Gilissen, "La juridiction militaire belge de 1830 à nos jours", in : *Actes du Colloque d'histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, pp. 468-469.

²⁸⁵ *Ibidem*, p. 471.

H. D'haenens, *codex militaris : droit pénal et droit disciplinaire militaires*, Brussel, Stora-scientia, 1987, p 2.

²⁸⁶ J. Gilissen, "La juridiction militaire belge de 1830 à nos jours", in : *Actes du Colloque d'histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, p. 471.

²⁸⁷ *Ibidem*, p. 471.

²⁸⁸ *Ibidem*, pp. 471-472.

²⁸⁹ *Ibidem*, p. 472.

2. Van 1870 tot 1899

Dankzij de hervormingsgeest, die volgde op de invoering van het Gewoon Strafwetboek in 1867, kwam de vernieuwing van de Belgische militaire justitie voor het eerst sinds de Belgische onafhankelijkheid in een stroomversnelling terecht, hetgeen zou culmineren in de invoering van het nieuwe Militaire Strafwetboek uit 1870, die de bevoegdheid van de militaire tribunalen op vlak van 'ratione materiae' zou vastleggen (infra) en die het Nederlandse 'Crimineel Wetboek voor het krijgsvolk te Lande' grotendeels ophief (Artikel 61) (zie bijlage 1.2.)²⁹⁰.

Anderzijds legde het nieuwe Militaire Strafwetboek ook de delicten vast, berecht door de militaire tribunalen – en tussen 1945 en 1949 door de Bijzondere Militaire Commissie – en de bijhorende straffen (infra). Het slechts 62 artikelen tellende Militair Strafwetboek uit 1870 kan beschouwd worden als de hoofdbron van het Belgische militair materieel strafrecht²⁹¹. Het vormde dan ook een belangrijke component van de juridische omkadering van de Bijzondere Militaire Commissie.

Deze fundamentele vernieuwing zorgde ervoor dat de noodzaak om de organisatie van de militaire rechtspraak zelf te hervormen – waarnaar al vraag was vanaf de Revolutie van 1830 – nu bijzonder kritiek werd, hetgeen uiteindelijk zou leiden tot de grote hervorming van 1899 door middel van het nieuwe Wetboek van strafrechtspleging voor het leger, ondermeer bestaande uit 119 artikels betreffende de militaire jurisdictie en rechterlijke organisatie binnen in het leger (zie bijlage 1.3.)²⁹².

Deze hervorming uit 1899 was echter maar gedeeltelijk, aangezien een belangrijk deel van het Wetboek nooit door het Parlement is geraakt, waardoor er een verwarde juridische situatie ontstond, aangezien vele bepalingen uit de Nederlandse Wetboeken uit 1814-1815 gewoon behouden werden²⁹³. Desalniettemin legde dit nieuwe wetboek grotendeels de bevoegdheden van de militaire tribunalen op vlak van 'ratione personae' vast.

De hervorming uit 1899 liet de voornaamste instituties – het Krijsgerechtshof, de Krijgsraden, het Auditoraat-Generaal en de Krijgsauditoraten – bestaan²⁹⁴. De voornaamste innovatie uit 1899 was de herverdeling van de functies van de krijgsauditeur onder 3 aparte personen. Ten eerste zetelde de krijgsauditeur niet langer in de Krijgsraad en werd hij 'burgerlijk lid' vervangen door een magistraat. Ten tweede werd de krijgsauditeur in zijn functies als secretaris van de Krijgsraad vervangen door een griffier. Tenslotte werd de hoofdtaak van de krijgsauditeur nu het voorzitten van de rechterlijke commissie, belast met het onderricht van de militaire jurisdictie bij de Krijgsraad.

²⁹⁰ *Ibidem*, pp. 472-473.

R. Depoortere, *La juridiction militaire en Belgique, 1796-1998 : Compétence et organisation, production et conservation des archives*, Brussel, Algemeen Rijksarchief, 1999, p. 43.

²⁹¹ F. Gorlé, "De bronnen van het militair strafrecht", in: *Panopticon: Tijdschrift voor strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk*, 5 (1984), 5, p. 383.

²⁹² J. Gilissen, "La juridiction militaire belge de 1830 à nos jours", in: *Actes du Colloque d'histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, pp. 472-473.

R. Depoortere, *La juridiction militaire en Belgique, 1796-1998 : Compétence et organisation, production et conservation des archives*, Brussel, Algemeen Rijksarchief, 1999, p. 43.

²⁹³ F. Gorlé, "De bronnen van het militair strafrecht", in: *Panopticon: Tijdschrift voor strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk*, 5 (1984), 5, pp. 384-385.

²⁹⁴ J. Gilissen, "La juridiction militaire belge de 1830 à nos jours", in: *Actes du Colloque d'histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, pp. 473-474.

Na 1899 werden er nog een hele reeks wetten uitgevaardigd, die nog aanpassingen zouden aanbrengen aan het Militaire Strafwetboek uit 1870 en het Wetboek voor de strafrechtspleging voor het leger uit 1899, maar grootschalige hervormingen van het kaliber 1870 en 1899 bleven uit.

3. Vanaf 1899

Ten gevolge van de eerdere hervormingen telde België nu één Auditoraat-Generaal en 7 krijgsauditeurs – één per Krijgsraad²⁹⁵. Het aantal veroordeelde militairen bleef tussen 1899 en 1913 constant in vergelijking met de voorgaande periode; met jaarlijks gemiddeld 1000 à 2000 veroordelingen, hetgeen neerkwam op 3 à 4 % van het totale aantal militairen.

Toen in 1914 de Eerste Wereldoorlog losbarstte, werd het Belgische militaire gerecht vanaf de eerste dag van de oorlog door middel van Koninklijk Besluit op voet van oorlog geplaatst, waardoor een hele reeks Krijgsraden te velde werden opgericht, meestal verbonden aan het hoofdkwartier van een legerkorps of een Versterkte Positie²⁹⁶. De Duitse opmars en het verlies van het overgrote deel van het Belgische grondgebied zorgde er echter voor, dat er tegen het einde van 1914 nog slechts 14 krijgsraden in functie waren en dat het Krijsgerechtshof Brussel moest verlaten om uiteindelijk te zetelen in het Algemeene Hoofdkwartier van het Belgische leger achter de IJzer. De bevoegdheid van de Krijgsraden te velde op vlak van ‘ratione loci’ was nooit echt voldoende verduidelijkt in het Wetboek voor de strafrechtspleging voor het leger uit 1899, maar het Wetbesluit van 16 juni 1916 verschafte de Krijgsraden te velde met een onbegrensde territoriale bevoegdheid²⁹⁷.

Tijdens de periode 1914-1919 was er een grote toename van de activiteit van de Belgische militaire justitie, hetgeen zich vooral uitte in de 87.805 opgemerkte zaken, waarvan er 43.342 onderzocht werden, hetgeen leidde tot 37.557 veroordelingen²⁹⁸. Dit hoge percentage aan veroordelingen kan waarschijnlijk verklaard worden door de veel grotere onbuigzaamheid op het vlak van repressie tijdens deze oorlogsperiode.

Ten gevolge van de ontstane situatie tijdens de Eerste wereldoorlog (m.n. het Vlaamse activisme) werd er besloten om de bevoegdheid van de Belgische militaire justitie op vlak van ‘ratione personae’ uit te breiden, betreffende de berechting, in tijd van oorlog, van misdaden en delicten tegen de Veiligheid van de Staat²⁹⁹. Op 11 oktober 1916 werd bij Koninklijk besluit dan ook beslist om de militaire jurisdictie bevoegd te verklaren voor de bestrafing van alle inbreuken – zowel binnenlandse als buitenlandse – tegen de staatsveiligheid³⁰⁰. De straffen voor dergelijke delicten,

²⁹⁵ *Ibidem*, p. 474.

²⁹⁶ *Ibidem*, pp. 474-475.

²⁹⁷ R. Depoortere, *La juridiction militaire en Belgique, 1796-1998 : Compétence et organisation, production et conservation des archive*, Brussel, Algemeen Rijksarchief, 1999, pp. 46-47.

²⁹⁸ J. Gilissen, “La juridiction militaire belge de 1830 à nos jours”, in : *Actes du Colloque d’histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, pp. 475-476.

²⁹⁹ R. Depoortere, *La juridiction militaire en Belgique, 1796-1998 : Compétence et organisation, production et conservation des archive*, Brussel, Algemeen Rijksarchief, 1999, p. 45.

³⁰⁰ J. Gilissen, “La juridiction militaire belge de 1830 à nos jours”, in : *Actes du Colloque d’histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, pp. 476-477.

vastgelegd in 1867 en verstrengd in 1914, werden bovendien nog onbuigzamer door dit Koninklijk Besluit; o.m. de doodstraf werd hersteld voor bepaalde inbreuken. Het Koninklijk Besluit van 8 april 1917 voegde de politieke en intellectuele collaboratie met de vijand toe aan de bevoegdheid van de militaire jurisdictie. Met het einde van de oorlog werden de bevoegdheid betreffende inbreuken tegen de staatsveiligheid vanaf september 1919 doorgegeven aan het burgerlijk rechtssysteem.

Na de wapenstilstand nam België gedurende 10 jaar deel aan de bezetting van het Rijngebied in Duitsland, waarvoor er ondermeer ook aparte Krijgsraden te velde werden opgericht³⁰¹.

In België zelf bleven er na de Eerste Wereldoorlog 7 permanente Krijgsraden over, maar in 1927 werd dit teruggebracht op 4 (Brussel, Antwerpen, Gent en Luik)³⁰². De activiteit van de Belgische militaire justitie – in 1920 nog steeds bijzonder hoog met meer dan 20.000 opgemerkte zaken – stabiliseerde zich vanaf 1926 tot jaarlijks 3 à 4000 opgemerkte zaken, op een totale sterkte van 60 à 70.000 militairen.

Vanaf 1936 stellen we echter een gevoelige toename vast van het aantal opgemerkte zaken, hetgeen verklaard kan worden door de terugroeping van reservisten en vroegere mobilisatieklassen en het plaatsen van het leger op ‘versterkte vredesvoet’ ten gevolge van de toenemende internationale spanningen (supra)³⁰³.

Toen de inter-Europese spanningen verder toenamen en een nieuwe oorlog waarschijnlijk werd, begon België op 26 augustus 1939 met een grootschalige mobilisering, waardoor het Belgische leger aan de vooravond van de Duitse invasie meer dan 600.000 manschappen onder de wapens had (supra)³⁰⁴. Door deze grote uitbreiding van het aantal militairen, moest de Belgische militaire justitie stelselmatig aangepast worden om te voldoen aan de noden van dit gemobiliseerde leger. Naast de 4 territoriale Krijgsraden (Brussel, Antwerpen, Gent en Luik) werden er na het uitbreken van de oorlog in september 1939 nog 8 bijkomende Krijgsraden te velde opgericht, telkens aangesloten bij één van de 7 legerkorpsen en het Cavaleriekorps. Daarnaast werd ook het aantal krijgsauditoraten verhoogd tot 12. Het aantal militaire magistraten groeide aan van 18 tot 65.

Tijdens de acht maanden durende ‘Schemeroorlog’ (september 1939 – mei 1940) werden er ongeveer 33.000 zaken opgemerkt door de sterk uitgebouwde Belgische militaire justitie, wat resulteerde in ongeveer 5.500 veroordelingen, in vergelijking met 1 à 2000 per jaar in de voorgaande jaren³⁰⁵. Deze sterke absolute toename houdt echter geen rekening met het feit dat het aantal militairen onder wapens meer dan verzevenvoudigd was, waardoor we dus – zelfs tijdens de periode van de mobilisatie – een stabilisering van de militaire delinquentie vaststellen in vergelijking met de voorgaande jaren.

R. Depoortere, *La juridiction militaire en Belgique, 1796-1998 : Compétence et organisation, production et conservation des archives*, Brussel, Algemeen Rijksarchief, 1999, pp. 44-46 en 134-135.

³⁰¹ J. Gilissen, “La juridiction militaire belge de 1830 à nos jours”, in : *Actes du Colloque d’histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, p. 477.

³⁰² *Ibidem*, p. 478.

³⁰³ *Ibidem*, p. 478.

³⁰⁴ *Ibidem*, p. 479.

³⁰⁵ *Ibidem*, p. 479.

De Duitse *Blitzkrieg* in mei 1940 leidde tot een snelle Geallieerde en Belgische ineenstorting, waardoor een catastrofale situatie werd gecreëerd, waarin de werking van de Krijgsraden sterk gereduceerd werd³⁰⁶. De 12 krijgsauditoraten volgden de terugtocht van het Belgische leger om uiteindelijk op verschillende plaatsen in Frankrijk te belanden.

De Belgische regering in ballingschap besliste op 14 juli 1940 om de 8 Krijgsraden te velde formeel af te schaffen en om 4 nieuwe krijgsraden te velde op te richten, meer bepaald één bij de Minister van Nationale landsverdediging, daarnaast één bij de uit België naar Frankrijk gevluchte 7e Infanteriedivisie, vervolgens één bij het hoofdkwartier van de T.R.I. (*Troupes de Renfort et d'Instruction*) in Montpellier en tenslotte één bij het hoofdkwartier van de C.R.A.B. (*Centres de Recrutement d'Armée Belge*) in Toulouse³⁰⁷.

De werking van deze Krijgsraden en de bijbehorende krijgsauditoraten was echter van korte duur (tot augustus 1940) en enkel de Krijgsraad aansluitend bij het hoofdkwartier van de T.R.I. heeft ook effectief zitting gehad³⁰⁸.

Deze 4 Krijgsraden opgericht op 14 juli 1940 werden op hun beurt afgeschaft door middel van een ministerieel besluit opgesteld in Groot-Brittannië op 31 oktober 1940 en anderzijds werd er een Krijgsraad in het leven geroepen, aansluitend bij het deel van de Belgische strijdkrachten, die erin geslaagd waren om Groot-Brittannië te bereiken³⁰⁹. Deze Krijgsraad functioneerde samen met één kamer van het Krijgshof, een krijgsauditoraat en deel van het Auditoraat-Generaal tot februari 1946. De permanente Krijgsraden en krijgsauditoraten in België werden in een nachtwaker toestand gebracht, ten gevolge van de Duitse bezetting.

Iets voor de Geallieerde invasie in Normandië werden 2 nieuwe Krijgsraden te velde opgericht, dicht bij de Belgische militaire missie verbonden aan het Geallieerde Hoofdkwartier, bekend onder de naam 'Krijgsraad SHAEF'³¹⁰.

Tussen 1940 en 1944 waren er 2623 opgemerkte zaken bij de Auditoraten, waarvan er 433 berecht werden door de Krijgsraden.

Tegen het einde van de oorlog, na de bevrijding van het Belgische grondgebied, werden een aantal Belgische eenheden geïncorporeerd in de Britse en Amerikaanse legers, waardoor op 29 maart 1945 2 nieuwe Krijgsraden werden opgericht³¹¹. Deze 2 nieuwe Krijgsraden vervingen de 'Krijgsraad SHAEF'. In 1945 waren er uiteindelijk 6 Krijgsraden te velde en 6 aansluitende militaire auditoraten in voege bij de verschillende overgebleven delen van het Belgische leger, waarvan het merendeel echter afgeschaft werd begin 1946.

De periode 1944-1950 was ongetwijfeld de meest fundamentele periode in de geschiedenis van de Belgische militaire justitie, aangezien deze toen bevoegd was voor het behandelen van de voornaamste naweën en trauma's van de Tweede Wereldoorlog.

³⁰⁶ *Ibidem*, p. 479.

³⁰⁷ *Ibidem*, pp. 479-480.

³⁰⁸ *Ibidem*, p. 480.

³⁰⁹ *Ibidem*, p. 480.

³¹⁰ *Ibidem*, p. 480.

³¹¹ *Ibidem*, pp. 480-481.

De aandachtige lezer zal hierbij voornamelijk denken aan de enorm belangrijke rol, die de Belgische militaire justitie tussen 1944 en 1950 speelde in de repressie van het incivisme³¹². Reeds vóór de Tweede Wereldoorlog had men de wetgeving betreffende inbreuken tegen de Staatsveiligheid aangepast in functie van de ervaringen tijdens de Eerste Wereldoorlog, m.n. het Vlaamse activisme. De wet van 19 juli 1934 had het grootste deel van de artikels in het Militair strafwetboek hieromtrent herschikt, waardoor in tijden van oorlog alle overtredingen tegen de Staatsveiligheid – zelfs door burgers – opnieuw onder de bevoegdheid van de militaire jurisdictie vielen³¹³. Deze hervorming zou ervoor zorgen dat alle inbreuken, verbonden aan het fenomeen ‘incivisme’ en gepleegd in België tijdens de Tweede Wereldoorlog, behandeld zouden worden door het militaire gerecht. In december 1942 vaardigde de Belgische regering in ballingschap een Wetbesluit uit, bedoeld om de strafrechtspleging betreffende inbreuken tegen de Staatsveiligheid nog verder te ondersteunen.

Aan de vooravond van de Geallieerde invasie in mei 1944 werden nog 2 bijkomende Wetbesluiten uitgevaardigd, die de bevoegdheid van de militaire jurisdictie nog aanzienlijk uitbreidde – zelfs delicten verbonden met inbreuken tegen de Staatsveiligheid vielen nu onder de bevoegdheid van het militair gerecht –, met het oog op enerzijds een bestraffing van inbreuken tegen de Staatsveiligheid in België en anderzijds op een bestraffing van inbreuken tegen de veiligheid van de Geallieerde en Belgische legers, die de Duitse bezetter zouden moeten gaan verdrijven³¹⁴. Deze uitzonderlijke uitbreidingen van de bevoegdheid van de Belgische militaire justitie kwamen ten eind op 15 februari 1946, ofwel 12 maand na de volledige bevrijding van het nationale grondgebied. De misdaden en delicten tegen de Staatsveiligheid gepleegd vóór 9 mei 1945 bleven echter onder de militaire jurisdictie vallen.

Met de bevrijding van België en de bestraffing van de inbreuken tegen de Staatsveiligheid in het vooruitzicht moest echter ook de rechterlijke organisatie aangepast worden, hetgeen zich uitte in voorbereidingen om een zo groot mogelijk aantal permanente auditoraten op te richten vanaf dat de Duitsers verdreven waren³¹⁵. Op 18 september 1944 – enkele dagen na de bevrijding van Brussel – werden 9 Krijgsraden en evenveel permanente krijgsauditoraten opgericht, waardoor – in combinatie met 4 bestaande Krijgsraden in vreedstijd – het totale aantal op 13 kwam te staan³¹⁶. Dit aantal werd stelselmatig verhoogd om uiteindelijk in februari 1946 te culminereren op 21!

Vanaf 1947 werd het aantal Krijgsraden en krijgsauditoraten echter verminderd en definitief vastgelegd op 3 permanente Krijgsraden (Brussel, Gent en Luik), hoewel 5 andere Krijgsraden in

³¹² *Ibidem*, p. 481.

³¹³ R. Depoortere, *La juridiction militaire en Belgique, 1796-1998 : Compétence et organisation, production et conservation des archive*, Brussel, Algemeen Rijksarchief, 1999, pp. 46-136.

³¹⁴ J. Gilissen, “La juridiction militaire belge de 1830 à nos jours”, in : *Actes du Colloque d’histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, pp. 481-482.

R. Depoortere, *La juridiction militaire en Belgique, 1796-1998 : Compétence et organisation, production et conservation des archive*, Brussel, Algemeen Rijksarchief, 1999, pp. 135-136.

³¹⁵ J. Gilissen, “La juridiction militaire belge de 1830 à nos jours”, in : *Actes du Colloque d’histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, p. 482.

³¹⁶ *Ibidem*, p. 482.

voege bleven tot juli 1950³¹⁷. Ook het Krijgsgerechtshof kende tijdelijk meerdere kamers in verschillende grote steden.

De fundamentele rol, die de Belgische militaire justitie speelde in de juridische repressie van het incivisme, zorgde tijdens de periode 1944-1950 enerzijds voor een enorme toename van het aantal zaken, onderzocht door de Belgische militaire justitie (infra), en anderzijds voor een bijhorende spectaculaire aangroei van het Belgische militaire juridische apparaat³¹⁸.

4. Besluit

Welke belangrijke gevolgtrekkingen, betreffende ons onderwerp en bijhorende probleemstelling, kunnen we nu uit dit overzicht van de geschiedenis van de Belgische militaire justitie, gebaseerd op de hieromtrent beschikbare literatuur, afleiden?

Enerzijds hebben we op basis van dit overzicht de fundamentele wetboeken en wetteksten kunnen identificeren, die de bevoegdheden – zowel op vlak van ‘ratione materiae’, ‘ratione personae’ als ‘ratione loci’ – van de Belgische militaire tribunalen vastlegden. Zoals we zullen constateren in het verdere verloop van dit hoofdstuk, was het juridische raamwerk van de Bijzondere Militaire Commissie hier in grote mate op gebaseerd.

Anderzijds bevestigde dit overzicht – of eerder de literatuur, die er aan de basis van lag – de vaststelling, die we reeds gedaan hebben in onze algemene inleiding, op basis van ons afbakenend literatuuronderzoek (supra), namelijk dat hoewel er – in het kader van de geschiedschrijving van de Tweede Wereldoorlog – al enorm veel onderzoek is verricht naar de bezetting, het verzet, de collaboratie en de repressie in België, dat er daarentegen juist vrij weinig onderzoek is uitgevoerd naar het voorkomen en de naoorlogse bestraffing van ‘ontoelaatbaar gedrag’, begaan door Belgische militairen tijdens of net na de periode, waarin de Tweede Wereldoorlog met al zijn fundamentele consequenties voor België écht losbarste, namelijk de Achttiendaagse Veldtocht (10-28 mei 1940).

De academische literatuur betreffende de ontwikkelingen in de Belgische militaire justitie focuste, zoals bleek uit het bovenstaande overzicht, voor de periode 1944-1950 heel sterk op de repressie, maar verzuimde om verwante interne onderzoeksorganen binnen de Belgische strijdkrachten, eveneens belast met zuivering en verzoening, zelfs maar te vernoemen. We verwijzen hier uiteraard naar de verschillende naoorlogse interne onderzoekscommissies, opgericht binnen het leger, waarvan we er – in het kader van deze Masterscriptie – één van onderzoeken, namelijk de Bijzondere Militaire Commissie (voor officieren).

Er is dus opvallende hiaat in de academische literatuur hieromtrent aanwezig, hetgeen wederom aantoonde, dat we ons met dit scriptieonderzoek betreffende de Bijzondere Militaire Commissie op historiografische braakliggend terrein hebben begeven. We zullen in het verdere verloop van dit deel van onze Masterscriptie trachten een licht te werpen op deze opmerkelijke divergentie tussen een extensief bestudeerde repressie en een grotendeels genegeerde Bijzondere Militaire Commissie.

³¹⁷ *Ibidem*, p. 482.

³¹⁸ R. Depoortere, *La juridiction militaire en Belgique, 1796-1998 : Compétence et organisation, production et conservation des archives*, Brussel, Algemeen Rijksarchief, 1999, p. 47.

We kunnen echter nu reeds opmerken, dat de grote academische interesse voor de juridische repressie van het incivisme in de periode 1944-1950 wel zeer gegronde redenen heeft, waaronder het feit, dat 'inbreuken tegen de Staatsveiligheid' veruit het grootste aandeel vormden van de activiteit van de Belgische militaire justitie in de onmiddellijke naoorlogse periode. Tijdens de periode 1945-1949 werden in totaal 561.346 zaken ter kennis gebracht bij de militaire auditeurs³¹⁹.

De onderverdeling daarvan is te zien in de onderstaande tabel:

Soort beschuldigde/delict	Frequentie	Procentueel
Militairen en personen 'boven de sterkte' (honoraire militaire functies)	47820	8,5%
Weerstanders	2231	0,4%
Bescherming van de Geallieerde legers	51332	9,1%
Diefstal in tijden van verduistering	37275	6,6%
Oorlogsmisdaden ten laste van de Duitsers	3455	0,6%
Misdaden/inbreuken tegen de Staatsveiligheid	405067	72,2%
Varia (opeisingen, etc.)	14166	2,5%
Totaal	561346	100,0%

Uit het bovenstaande blijkt dus, dat de dossiers in verband met het incivisme bijna 75 % van de totale activiteit van de Belgische militaire justitie in deze periode voor hun rekening namen³²⁰.

Desalniettemin stellen we op basis van deze gegevens vast, dat bijna 50000 zaken, betreffende Belgische militairen in deze periode, ter kennis werden gebracht bij de militaire auditeurs, hetgeen goed was voor bijna 9 % van de totale naoorlogse activiteit van de Belgische militaire justitie.

Op basis van deze constatering, moeten we ons grote vragen stellen bij het hierboven vermelde historiografische hiaat betreffende de naoorlogse interne onderzoeksorganen binnen het leger (zoals de Bijzondere Militaire Commissie), aangezien we vaststellen dat de kernactiviteit van de Belgische militaire justitie – namelijk de repressieve beoordeling van militairen (supra) – eveneens zeer groot was tijdens de periode van de repressie, hetgeen we ongetwijfeld in verband moeten brengen met de werking van instituties als de Bijzondere Militaire Commissie.

Nu we de voornaamste ontwikkelingen van de Belgische militaire justitie geschetst hebben, leek het ons opportuun om nu over te gaan tot een analyse van de relatie tussen de Bijzondere Militaire Commissie en de militaire justitie. Daarna zullen we overgaan tot een uitgebreide bespreking van de bevoegdheden van de Belgische militaire justitie en van de aard van de militaire delicten, straffen en tuchtmaatregelen, aangezien deze de juridische omkadering vormden voor de werking van de Bijzondere Militaire Commissie.

³¹⁹ *Ibidem*, p. 482.

³²⁰ *Ibidem*, p. 483.

2.4 Het verband tussen de militaire justitie en de Bijzondere Militaire Commissie

Zoals reeds in de algemene inleiding van deze Masterscriptie werd vermeld, werd deze Bijzondere Militaire Commissie door middel van het Koninklijk Besluit van 11 oktober 1945 opgericht als intern onderzoeksorgaan binnen het leger, belast met een intern onderzoek naar het oorlogsgedrag van bepaalde officieren tijdens de Achttiendaagse veldtocht (infra)³²¹:

« *Wij hebben besloten en wij besluiten:*

Artikel 1: Een Bijzondere Militaire Commissie is er mede belast aan den Minister van Landsverdediging hare adviezen te geven omtrent de tuchtmaatregelen, welke eventueel dienen (worden) genomen ten opzichte van zekere officieren uit hoofde van hun gedrag gedurende de krijgsverrichtingen in Mei 1940.

....

Artikel 5 : De met redenen omkleede (sic) adviezen worden aan den Minister van Landsverdediging voorgelegd en de daaruit voortvloeiende beslissingen zijn niet vatbaar voor hooger (sic) beroep.

Artikel 6 : De Minister van Landsverdediging is belast met de uitvoering van dit besluit.

Gegeven te Brussel, den 11 oktober (sic) 1945 »

Zoals blijkt uit de bovenstaande geciteerde formulering uit het Koninklijk besluit van 11 oktober 1945 beschikte de Bijzondere Militaire Commissie zelf niet over een beslissingsrecht, maar kon het – na een onderzoek van de feiten – enkel de legerleiding en met name de minister van Landsverdediging adviseren over al dan niet te nemen potentiële maatregelen betreffende het gedrag van bepaalde officieren tijdens de Achttiendaagse Veldtocht. In essentie fungeerde de Bijzondere Militaire Commissie dus als een intern onderzoekend en adviserend orgaan zonder een eigen beslissingsmacht³²².

Als we echter in acht nemen, dat België sinds zijn onafhankelijkheid een Grondwettelijke scheiding der machten kent, dan lijkt deze gang van zaken – waarbij de militaire uitvoerende macht, in de persoon van de minister van Landsverdediging, enerzijds de eigenlijke rechterlijke uitspraken bepaalde en anderzijds ook de leden van de Bijzondere Militaire Commissie zelf aanduidde – op het eerste zicht ongrondwettig en illegitiem.

Deze redenering houdt echter niet stand, als we rekening houden met het opvallende feit dat – in tegenstelling tot op het burgerlijke niveau – een scheiding tussen de militaire rechterlijke macht en

³²¹ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1a.: Documentaire relative à la création des commissions militaires spéciales.

³²² « ***Je rappelle que les commissions n'émettent que des avis, la décision appartenant à l'exécutif.*** »
Uit : Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1a.: Documentaire relative à la création des commissions militaires spéciales.

de militaire uitvoerende macht grondwettelijk gezien niet verplicht was³²³! Hieruit kan men de gevolgtrekking maken, dat het Belgische Grondwettelijke beginsel ‘rechterlijke macht’ een bredere draagwijdte vertoonde voor de militaire rechtbanken dan voor de andere rechtbanken van de rechterlijke orde.

We kunnen op dit vlak dus concluderen, dat er, ten opzichte van de Belgische Grondwet, in de militaire orde geen verplichting bestond om in welke zin dan ook de rechterlijke macht te scheiden van de uitvoerende macht³²⁴. Tenzij in de gevallen waar de gewone wetgever er anders zou over beslissen, werden in de militaire orde de uitvoerende en de rechterlijke macht in een enig ‘militair imperium’ vermengd.

Dit juridisch kader verklaarde waarom de Bijzondere Militaire Commissie kon functioneren ondanks het feit, dat deze enkel over een adviserende bevoegdheid beschikte, terwijl de eigenlijke beslissing bleef voorbehouden voor de uitvoerende militaire macht, m.n. de minister van Landsverdediging.

Zoals het voorgaande al duidelijk maakte, was de Bijzondere Militaire Commissie dus geen standaard instelling van de Belgische militaire justitie, maar was het eerder een ad hoc intern onderzoeksorgaan opgericht voor een specifiek doel – m.n. een onderzoek van het gedrag van bepaalde officieren tijdens de Achttiendaagse Veldtocht – waardoor ze geen integraal deel uitmaakte van het gewone militaire gerecht, waarvan we de voornaamste instellingen hierboven overlopen hebben (supra). Desalniettemin kan de Bijzondere Militaire Commissie wel beschouwd worden als een onderdeel van de militaire rechterlijke macht, aangezien ze gebaseerd was op hetzelfde juridische kader en in grote mate verbonden was met het standaard militaire gerecht.

Deze op het eerste zicht tegenstrijdige situatie kan verklaard worden door het opvallende feit, dat de Bijzondere Militaire Commissie gekenmerkt werd door een samensmelting van de militaire disciplinaire (of ‘krijgstuchtelijke’) macht en de militaire rechterlijke macht, zoals dat eveneens het geval was in de gehele militaire orde, waar de leer van een scheiding tussen het strafrechtelijke domein en het disciplinaire domein, geldig in de burgerlijke orden, merkwaardig genoeg niet kan worden toegepast³²⁵. Het meest frappante gevolg hiervan was dat de Bijzondere Militaire Commissie zowel militaire delicten, die normaal gezien strafrechtelijk vervolgd werden, als tuchtvergrijpen onderzocht. We zullen hier in het vervolg van dit deel verder op in gaan (infra).

Op basis van dit inzicht kunnen we dus concluderen, dat de Belgische militaire rechterlijke macht of militaire justitie dus eigenlijk niet alleen bestond uit het Krijgshof en de Krijgsraden (de zogenaamde collegiale militaire rechtbanken), maar daarenboven zoveel ‘militaire politierechters’ kende, die optraden als rechters op het vlak van eenvoudige tucht, als er officieren in het leger waren, die allen beschikten over het recht en de verplichting om te straffen (infra)³²⁶.

³²³ I. Roggen, “*Une doctrine de la justice militaire belge*”, in : *Revue de Droit pénal Militaire et de Droit de la Guerre*, 1966, 2, p. 373.

³²⁴ *Ibidem*, pp. 373-374.

³²⁵ *Ibidem*, p. 374.

³²⁶ *Ibidem*, p. 374.

Op basis van de bovenstaande inzichten kunnen we de Belgische militaire justitie dan ook als een veel bredere en meer diffuse rechterlijke macht beschouwen dan dewelke ze op basis van de hierboven besproken officiële wetteksten en wetboeken leek, hetgeen zich uitte in de 3 onderstaande conclusies³²⁷:

Eenzijds hebben we aangetoond dat de grondwettelijke militaire rechterlijke macht een potentieel grotere bevoegdheid – op vlak van ‘ratione materiae’ – had dan die van de grondwettelijke gewone rechterlijke macht.

Anderzijds hebben we erop gewezen dat de Grondwet toeliet, dat de militaire rechterlijke macht en de militaire uitvoerende macht vermengd werden in één zogenaamd “militair imperium”.

Tenslotte hebben we ontdekt dat er sprake was van een vereenzelving in één militaire rechterlijke formule van de ‘krijgstuchtelijke’ repressie en de ‘militaire strafrechtelijke’ repressie.

Op basis van deze deelconclusies kunnen we besluiten dat de Bijzondere Militaire Commissie, hoewel formeel gezien een ad hoc intern onderzoeksorgaan van het leger zelf, toch kan beschouwd worden als een onderdeel van de Belgische militaire justitie.

3. De juridische fundering van de Bijzondere Militaire Commissie

Ten gevolge van de bovenstaande vaststellingen, namelijk dat de Bijzondere Militaire Commissie kan beschouwd worden als een informeel onderdeel van de Belgische militaire justitie, moeten we nu een aantal grondbeginselen van de militaire justitie en de juridische formuleringen van de militaire delicten, (tucht)straffen en tuchtmaatregelen bespreken, aangezien deze de juridische fundering vormen van de eigenlijke werking van de Bijzondere Militaire Commissie, zoals zal blijken uit het verdere verloop van deze Masterscriptie.

3.1 Grondbeginselen afkomstig uit de Belgische militaire justitie

Allereerst moeten we de specifieke bevoegdheden van de Belgische militaire justitie bespreken, die van toepassing waren voor de werking van de Bijzondere Militaire Commissie.

Strikt genomen omvat de bevoegdheid van een strafrechtelijke jurisdictie als de Belgische militaire justitie 3 toepassingsvelden: de bevoegdheid ‘ratione personae’, betreffende de te berechten personen; de bevoegdheid ‘ratione materiae’, betreffende het soort delict; de bevoegdheid ‘ratione loci’ of de territoriale bevoegdheid³²⁸. In het kader van dit scriptieonderzoek is het echter niet de bedoeling om een volledige juridische analyse op te maken van de bevoegdheden van de Belgische militaire justitie, maar enkel om die specifieke grondbeginselen te bespreken, die een onderdeel uitmaakten van de juridische omkadering van de werking van de Bijzondere Militaire Commissie, m.n. de specifieke categorieën te berechten personen, onderzocht door de Bijzondere Militaire Commissie, en de juridische basis van de bevoegdheid ‘ratione materiae’.

³²⁷ *Ibidem*, p. 374.

³²⁸ R. Depoortere, *La juridiction militaire en Belgique, 1796-1998 : Compétence et organisation, production et conservation des archives*, Brussel, Algemeen Rijksarchief, 1999, p. 81.

1) Categorieën van te berechten personen

De militaire jurisdictie functioneerde als de natuurlijke rechter van militairen (zijnde beroepsmilitairen, rijkswachters (tot 1992), gardisten, miliciens en vervangers), van personen verbonden aan het leger of opgenomen in het militaire apparaat³²⁹.

Het in 1899 ingevoerde nieuwe Wetboek van strafrechtspleging voor het leger onderscheidde in detail de verschillende categorieën van personen, die onder de bevoegdheid van de Belgische militaire justitie vielen (zie bijlage 1.3.), maar in het volgende beknopte overzicht gaan we enkel dieper ingaan op de categorieën, die ook effectief relevant zijn voor deze Masterscriptie, aangezien ze in onze populatie van 150 dossiers van de Bijzondere Militaire Commissie voorkwamen³³⁰.

Officieren

De categorie van personen, die in deze Masterscriptie centraal staat, zijn uiteraard de officieren, aangezien zij het overgrote deel uitmaakten van de militairen, die onderzocht door de Bijzondere Militaire Commissie (infra). Deze personen verwierven hun status als militair ten gevolge van hun benoeming als officier: ze bleven dan ook onder de bevoegdheid van het militaire gerecht vallen zolang ze dienden in de Belgische strijdkrachten, m.a.w. tot aan hun pensioen, hun ontslag, hun revocatie of eventuele degradatie³³¹.

Officieren, die op non-actief (non-activiteit betekende voor een officier, dat hij buiten de kaders werd geplaatst en geen enkele functie uitoefende, ofwel op eigen verzoek, ofwel om gezondheidsredenen ofwel na een disciplinaire maatregel) gezet waren of die zich in een toestand van 'beschikbaarheid' (deze toestand betekende voor een officier, dat hij nog steeds deel uitmaakte van de kaders, maar op dat moment geen functie uitoefende) bevonden, bleven onderworpen aan de militaire wetten.

Reserveofficieren, die onder de wapenen waren geroepen, waren eveneens onderworpen aan de militaire strafwetten³³². Een reserveofficier, die zich in een toestand van 'beschikbaarheid' bevond, was nog slechts in beperkte mate onderworpen aan de militaire wetten.

Onderofficieren

In een beperkt aantal gevallen onderzocht door de Bijzondere Militaire Commissie, betrof het om onderofficieren (infra). Op basis van het Wetboek voor de strafrechtspleging voor het leger uit 1899 hadden onderofficieren – zowel carrière onderofficieren als reservisten, als onderofficieren, die op non-actief gezet waren – een gelijkaardig statuut als officieren en vielen ze dus eveneens onder de bevoegdheid van de militaire jurisdictie. Enkel door een benoeming tot officier, een hervorming, ontslag, ontzetting uit ambt of pensionering kon een onderofficier dit statuut verliezen.

³²⁹ R. Vanden Broeck en R. Van der Mosen, *Inventaire des archives de la Cour militaire : Dossiers de procédure d'affaires jugées entre 1915 et 1954*, Brussel, Rijksarchief, 2001, pp. 7-8.

³³⁰ J. Gilissen, "La juridiction militaire belge de 1830 à nos jours", in : *Actes du Colloque d'histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, pp. 472-473.

R. Depoortere, *La juridiction militaire en Belgique, 1796-1998 : Compétence et organisation, production et conservation des archives*, Brussel, Algemeen Rijksarchief, 1999, p. 43.

³³¹ *Ibidem*, pp. 94-95.

³³² *Ibidem*, p. 95.

Rijkswachters

De Gendarmerie of Rijkswacht was een gemilitariseerd korps, waardoor het onder de bevoegdheid 'ratione personae' viel van de militaire jurisdictie³³³. Voor zuiver militaire delicten konden Rijkswachters doorverwezen worden naar militaire tribunalen. In een zeer beperkt aantal gevallen onderzocht door de Bijzondere Militaire Commissie ging het om Rijkswachters (infra).

2) De bevoegdheid 'ratione materiae'

Op basis van artikel 13 van het Militair Strafwetboek uit 1814 en van artikelen 21 en 23 van het Wetboek voor strafrechtspleging voor het leger uit 1899, is de militaire jurisdictie bevoegd om alle inbreuken tegen de gewone en militaire strafwetten te berechten, behalve voor uitzondering voorzien door de wet³³⁴.

Nu we deze basiselementen besproken hebben, kunnen we overgaan tot een uitgebreide bespreking van de strafrechtelijke militaire delicten en bijhorende militaire straffen, afkomstig uit de Belgische militaire justitie, die onderzocht werden door de Bijzondere Militaire Commissie, zoals zal blijken uit onze kwantitatieve analyse (infra).

3.2 Soorten militaire delicten en bijbehorende militaire straffen

Met militaire misdaden en delicten worden *stricto sensu* de misdaden en delicten bedoeld, die gedefinieerd werden door het Militair Strafwetboek en de militaire strafwetten³³⁵.

Men kan militaire delicten ook definiëren als inbreuken, die de basisprincipes van de organisatie van de Belgische strijdkrachten beïnvloeden, m.n. ondergeschiktheid, gehoorzaamheid en discipline; principes, die de goede werking en doeltreffendheid van de Belgische strijdkrachten garanderen³³⁶.

Bij elk militair delict hoorde theoretisch gezien steeds een bepaalde straf, maar deze kon maar gedeeltelijk als maatstaf dienen: de specifieke militaire straffen (infra) hadden wel uitsluitend betrekking op militaire delicten, maar anderzijds werden ze vaak omgezet naar of vervangen door tuchtstraffen en tuchtmaatregelen (infra) en werden vele militaire delicten vaak door gemeenrechtelijke straffen beteugeld³³⁷. Zoals zal blijken uit het verdere verloop van deze Masterscriptie was dit met name het geval bij de Bijzondere Militaire Commissie, waar militaire delicten doorgaans bestraft werden met vrij milde tuchtstraffen of tuchtmaatregelen (infra).

We zullen nu overgaan tot een bespreking van de voornaamste militaire delicten, die voorkwamen in onze populatie van 150 dossiers, onderzocht door de Bijzondere Militaire Commissie (infra). We zullen ook steeds de standaard bijhorende straf(fen) vermelden, maar enkel om het contrast aan te duiden met de milde tuchtstraffen en tuchtmaatregelen, die de Bijzondere Militaire Commissie doorgaans adviseerde (infra).

³³³ *Ibidem*, p. 95.

³³⁴ *Ibidem*, p. 112.

³³⁵ *Ibidem*, p. 118.

³³⁶ *Ibidem*, p. 118.

³³⁷ F. Gorlé, "De militaire misdrijven en de militaire straffen", in: *Panopticon: Tijdschrift voor strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk*, 5 (1984), 5, p. 395.

Verraad

Artikel 15 van het Militair Strafwetboek uit 1870 (zie bijlage 1.2.) hernam de definitie van de misdaad tegen de Staatsveiligheid, die geformuleerd werd in het Gewoon Wetboek van Strafrecht, maar beschouwde de militaire hoedanigheid van de verrader als een verzwarende omstandigheid³³⁸. De specifieke militaire straf, verbonden aan de misdaad van verraad gepleegd door een militair, was de degradatie (infra).

Spionage

Artikels 17 en 18 van het Militair Strafwetboek uit 1870 (zie bijlage 1.2.) voorzagen de doodstraf voor militairen, veroordeeld voor spionage, en een gevangenisstraf van 10 à 12 jaar voor burgers, veroordeeld voor spionage³³⁹. Ten gevolge van ervaringen tijdens beide Wereldoorlogen werden deze artikels wel een aantal keer herzien.

Ongeoorloofde overgave of capitulatie

De generaal, commandant of gouverneur van een plaats of eenheid, die capituleerde zonder alle middelen, die hij ter zijne beschikking had, te hebben uitgeput, werd ter dood veroordeeld op basis van de artikels 19 en 20 van het Militair Strafwetboek uit 1870 (zie bijlage 1.2.)³⁴⁰. Daarnaast werd de schuldige eveneens tot de militaire degradatie veroordeeld op basis van artikel 22 (zie bijlage 1.2). Een ongeoorloofde overgave was in feite één van de zwaarst mogelijke militaire delicten, aangezien deze grote gevolgen had voor het verloop van een oorlog of een campagne, en voor het lot van de burgerbevolking. De enige omstandigheden, die een overgave toelieten, waren een gebrek aan levensmiddelen, water en munitie.

Verlating van post

Allereerst moeten we verduidelijken wat er nu juist onder de term 'post' wordt verstaan: een post is namelijk elke plaats, waar de militair aanwezig moet zijn ondermeer voor een wacht-, bewakings- of gevechtssdienst³⁴¹.

Het Militair Strafwetboek van 1870 onderscheidde 4 verschillende vormen van verlating van post³⁴²:

- 1) een verlating door een officier in de tegenwoordigheid van de vijand werd bestraft met de militaire degradatie en de dood (infra) (Artikels 21-22, zie bijlage 1.2.). Hierbij moet wel opgemerkt worden dat de juridische formulering van '*In tegenwoordigheid van de vijand*' niet (noodzakelijk) sloeg op de fysische aanwezigheid van deze vijand. Men was in tegenwoordigheid van de vijand, wanneer men een dienst vervulde, die rechtstreeks

³³⁸ R. Depoortere, *La juridiction militaire en Belgique, 1796-1998 : Compétence et organisation, production et conservation des archive*, Brussel, Algemeen Rijksarchief, 1999, p. 119.

³³⁹ *Ibidem*, p. 119.

³⁴⁰ *Ibidem*, p. 120.

³⁴¹ F. Gorlé, "De militaire misdrijven en de militaire straffen", in: *Panopticon: Tijdschrift voor strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk*, 5 (1984), 5, pp. 397-398.

³⁴² R. Depoortere, *La juridiction militaire en Belgique, 1796-1998 : Compétence et organisation, production et conservation des archive*, Brussel, Algemeen Rijksarchief, 1999, p. 120.

F. Gorlé, "De militaire misdrijven en de militaire straffen", in: *Panopticon: Tijdschrift voor strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk*, 5 (1984), 5, pp. 397-398.

verband hield met een tegen de vijand gerichte activiteit of met een handeling, die tot doel had de vijand te bestrijden;

- 2) een verlating door een militair, die niet beschikte over de graad van officier, resulteerde in een correctionele gevangenisstraf;
- 3) een verlating door een militair, tijdelijk in dienst in oorlogstijd, werd bestraft met 2 à 5 jaar gevangenisstraf;
- 4) dronkenschap of slapen tijdens het zich op een bepaalde post bevinden werd enerzijds eveneens bestraft met 2 à 5 jaar gevangenisstraf, indien de feiten zich voordeden in oorlogstijd en in de nabijheid van de vijand, of anderzijds met een eenvoudige disciplinaire maatregel, indien de feiten zich afspeelden tijdens vreedetijd.

De straffen varieerden dus naargelang de aard van de postverlating, maar ook de hoedanigheid van de dader (officier of niet) en de omstandigheden (oorlogstijd of vreedetijd) werden in overweging genomen bij het bepalen van de strafmaat³⁴³.

Insubordinatie

Krachtens Artikel 28 van het Militair Strafwetboek uit 1870 maakte zich schuldig aan insubordinatie de militair, die weigerde aan de bevelen van zijn meerdere te gehoorzamen of er zich met opzet van onthield die uit te voeren, wanneer hij met een dienst was belast (zie bijlage 1.2.)³⁴⁴. Zoals voor het merendeel van de militaire delicten, bestraft het Militair Strafwetboek uit 1870 dergelijke feiten op een verschillende manier, afhankelijk van de graad van de schuldige (officier of niet) en van de omstandigheden (in oorlogstijd of vreedetijd)³⁴⁵.

Maar in het geval van insubordinatie legde men vooral nadruk op de schuldige intentie, op de doelbewuste weigering om te dienen. Vergeetachtigheden en onbezonnenheden werden daarentegen enkel disciplinair bestraft. Bovendien moesten er, om sprake te kunnen zijn van insubordinatie, legitieme bevelen gegeven zijn. In het geval van een onwettig bevel (bv. het bevelen tot plegen van misdaden), hetgeen op zichzelf een delict was, mocht dit bevel niet worden uitgevoerd en kon er dus geen sprake van insubordinatie. De straffen voor insubordinatie in oorlogstijd gingen van 2 tot 5 jaar gevangenisstraf voor niet-officieren, tot 5 à 10 jaar gevangenisstraf voor officieren, tot de doodstraf, indien de daad gepleegd werd tegenover de vijand (Artikels 28-31, zie bijlage 1.2.). Schuldige officieren werden daarnaast steeds afgezet (infra).

Geweld tegen een superieur of een schildwacht

Handelingen gebruik makend van fysieke dwang gericht tegen een schildwacht of een hiërarchische superieur werden zwaarder gestraft dan vergelijkbare misdrijven van gemeen recht; namelijk met een burgerlijke straf aangevuld met een militaire straf, meestal een militaire gevangenisstraf en voor officieren een degradatie of afzetting (Artikels 33-38, zie bijlage 1.2.)³⁴⁶.

³⁴³ *Ibidem*, p. 398.

³⁴⁴ *Ibidem*, pp. 398-399.

³⁴⁵ R. Depoortere, *La juridiction militaire en Belgique, 1796-1998 : Compétence et organisation, production et conservation des archives*, Brussel, Algemeen Rijksarchief, 1999, p. 121.

³⁴⁶ *Ibidem*, p. 122.

F. Gorlé, "De militaire misdrijven en de militaire straffen", in: *Panopticon: Tijdschrift voor strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk*, 5 (1984), 5, p. 400.

Smaad tegen een superieur

Smaad tegen een hiërarchische superieur werd zwaarder of lichter gestraft, afhankelijk van het tijdstip (tijdens of buiten de dienst) en het feit of de schuldige al dan niet een officier was (Artikel 42, zie bijlage 1.2.)³⁴⁷.

Desertie

Desertie betekent een onwettige afwezigheid van een militair (aanvankelijk een tuchtvergriep), die na verloop van een zekere tijd strafrechtelijk beteugeld wordt³⁴⁸. Het militaire delict desertie werd zeer strikt en uitgebreid gedefinieerd in de Artikels 43 tot 52 van het Militair Strafwetboek uit 1870 (zie bijlage 1.2.)³⁴⁹. De tijd, die moest verlopen vooraleer de onwettige afwezigheid evolueerde naar desertie, noemde men de respijttermijn en die bedroeg – afhankelijk van de graad (officier of niet-officier) en naargelang of het feit zich in vreedstijd of in oorlogstijd voordeed – drie, acht of vijftien dagen.

In deze artikels werden vervolgens 5 verschillende manieren van desertie erkend: allereerst een onwettige afwezigheid van zijn legerkorps; verder het vergeten terug te keren naar het korps na afloop van een verlofperiode; vervolgens het zich niet begeven naar de voor die dag vastgelegde bestemming; daarnaast het zich niet begeven naar het korps op de dag van de inlijving (voor miliciens); en tenslotte het zich begeven naar het buitenland om inlijving te vermijden³⁵⁰.

Tenslotte bepaalden deze artikels ook de ernst van het delict en van de bijhorende straffen in functie van de graad van de deserteur (officier of niet), van het moment van de desertie (vreedstijd of oorlogstijd), van het feit of de desertie al dan niet in tegenwoordigheid van de vijand of naar de vijand (overlopen) gebeurde, van het feit of de deserteur zich in vreedstijd naar het buitenland begaf, van het feit of de desertie voorbereid was door meerdere militairen, van het feit of er al dan niet minimum 2 samenwerkende deserteurs waren, van het feit of de deserteur al dan niet gebruik maakte van zijn dienstwapen(s) of van dienstvoertuigen en tenslotte van het feit of er sprake was van recidivisme of eerdere pogingen tot desertie. Desertie, zijnde een handeling van insubordinatie bij uitstek, werd altijd zwaar gestraft, in het bijzonder de desertie naar de vijand toe, hetgeen steeds met de dood bestraft werd³⁵¹.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog werden bovendien een reeks Wetbesluiten goedgekeurd met de bedoeling het repressieve systeem te versterken, ten gevolge van gevallen van Belgen, die trachtten zich te onttrekken aan hun 'patriottistische verplichtingen'³⁵². Hierdoor was er voor een aantal uitzonderlijke gevallen niet langer een respijttermijn aanwezig, waardoor het delict desertie zich vanaf dan onmiddellijk voltrok vanaf het ogenblik, waarop de militair zich aan de dienst onttrok : namelijk enerzijds voor officieren, die in oorlogstijd het koninkrijk zonder machtiging verlaten, op het

³⁴⁷ R. Depoortere, *La juridiction militaire en Belgique, 1796-1998 : Compétence et organisation, production et conservation des archive*, Brussel, Algemeen Rijksarchief, 1999, p. 123.

³⁴⁸ F. Gorré, "De militaire misdrijven en de militaire straffen", in: *Panopticon: Tijdschrift voor strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk*, 5 (1984), 5, pp. 401-403.

³⁴⁹ R. Depoortere, *La juridiction militaire en Belgique, 1796-1998 : Compétence et organisation, production et conservation des archive*, Brussel, Algemeen Rijksarchief, 1999, p. 123.

³⁵⁰ *Ibidem*, p. 124.

³⁵¹ *Ibidem*, pp. 123-124.

³⁵² *Ibidem*, p. 124.

ogenblik, dat zij het grondgebied verlieten en anderzijds voor alle militairen, die in oorlogstijd naar de vijand overliepen naar de vijand, op het ogenblik waarop zij hun legeronderdeel verlieten³⁵³.

Enkel de feiten bevestigden echter een desertie of een poging tot desertie, terwijl een intentie tot desertie op zich geen delict vormde voor het Militair Strafwetboek³⁵⁴. Anderzijds was er echter geen sprake van desertie zonder een schuldige intentie. Indien er sprake was van een 'onmogelijkheid om zich opnieuw bij zijn eenheid te begeven' was er uiteraard eveneens geen sprake van een delict.

Tenslotte moeten we erop wijzen dat desertie een doorlopend delict was, hetgeen betekende, dat de onrechtmatige situatie pas beëindigd werd op het moment dat de deserteur in kwestie gevangen genomen werd, of zich opnieuw naar zijn eenheid begaf, of het einde van zijn dienstverplichtingen bereikte³⁵⁵.

We hebben vastgesteld dat er voor deze Masterscriptie maar vier categorieën van desertie echt relevant waren:

Ten eerste en ten tweede waren dat respectievelijk de desertie door officieren en onderofficieren in oorlogstijd: voor beide juridische categorieën was er in oorlogstijd sprake van desertie, wanneer de beschuldigde zich gedurende meer dan drie dagen van zijn korps, detachement of verblijfplaats had verwijderd, of buiten het koninkrijk (België) was gegaan, zonder daartoe gemachtigd te zijn. De bestraffing verschilde echter: terwijl officieren standaard met een militaire afzetting (supra) gestraft werden, kregen onderofficieren standaard een gevangenisstraf (zie bijlage 1.2).

Ten derde en ten vierde waren dat de zwaarder bestrafte vormen van desertie in oorlogstijd, met name in de 'tegenwoordigheid van de vijand'. De standaard straf bij deze vorm van desertie kwam neer op de militaire afzetting en een hechtenis van 10 tot 15 jaar voor officieren enerzijds en een opsluiting van 10 tot 15 jaar voor onderofficieren anderzijds (zie bijlage 1.2).

Verduisteringen, diefstallen en verkoop van militaire voorwerpen

Op basis van Artikels 54-57 van het Militair Strafwetboek uit 1870 (zie bijlage 1.2.) werd frauduleuze verduistering en ontvreemding en de onrechtmatige verkoop van legermateriaal vervolgd als militair delict³⁵⁶.

Na dit overzicht van de juridische formulering van de militaire delicten, die door de Bijzondere Militaire Commissie onderzocht werden, en de bijhorende straffen, leek het ons opportuun om onze bespreking van de strafrechtelijke fundering van de Bijzondere Militaire Commissie af te sluiten met een korte uiteenzetting over de typische strafrechtelijke militaire straffen.

³⁵³ F. Gorlé, "De militaire misdrijven en de militaire straffen", in: *Panopticon: Tijdschrift voor strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk*, 5 (1984), 5, pp. 401-402.

³⁵⁴ R. Depoortere, *La juridiction militaire en Belgique, 1796-1998 : Compétence et organisation, production et conservation des archive*, Brussel, Algemeen Rijksarchief, 1999, p. 124.

³⁵⁵ *Ibidem*, p. 125.

F. Gorlé, "De militaire misdrijven en de militaire straffen", in: *Panopticon: Tijdschrift voor strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk*, 5 (1984), 5, p. 402.

³⁵⁶ R. Depoortere, *La juridiction militaire en Belgique, 1796-1998 : Compétence et organisation, production et conservation des archive*, Brussel, Algemeen Rijksarchief, 1999, p. 125.

3.3 Militaire straffen

Voor de bestraffing van zuiver militaire delicten werden normaliter specifieke straffen gehanteerd, die als militaire straffen bestempeld werden³⁵⁷. Deze militaire straffen werden gedefinieerd in de Artikels 1 tot en met 14 van het Militair Strafwetboek uit 1870.

Zoals echter zal blijken uit het verdere verloop van deze Masterscriptie, maakte de Bijzondere Militaire Commissie nauwelijks gebruik van deze strafrechtelijke straffen, maar verkoos men eerder tuchtstraffen en tuchtmaatregelen voor te schrijven, zelfs voor strafrechtelijke militaire delicten (infra).

We gaan dan ook enkel over tot een bespreking van deze militaire straffen om later het contrast aan te kunnen tonen tussen deze vrij strenge strafrechtelijke, officiële straffen en de vrij milde straffen en maatregelen, in de praktijk geadviseerd door de Bijzondere Militaire Commissie.

Op crimineel vlak was de voornaamste militaire straf de doodstraf, met name de fusillering ('de dood met den kogel', zie Artikel 1 in de bijlage 1.2.)³⁵⁸. Op correctioneel vlak vormde de militaire gevangenisstraf de voornaamste straf na de afschaffing van de incorporatie in een strafcompagnie d.m.v. de wet van 24 juli 1923. De militaire gevangenisstraf kon echter enkel opgelegd worden aan onderofficieren, corporalen, brigadiers en soldaten, en niet aan officieren.

De voornaamste bijkomstige militaire straffen, zowel op crimineel als correctioneel vlak, waren de degradatie en de afzetting, alhoewel ze soms ook dienst doen als de hoofdstraf³⁵⁹.

Er was echter een groot verschil tussen beide straffen:

De militaire degradatie was toepasselijk op elke militair, ongeacht zijn rang, en had als gevolg de beroving van de graad en enig ereteken of decoratie, samen met de onbekwaamheid om – in welke hoedanigheid dan ook – te dienen in het leger (zie Artikel 5 in de bijlage 1.2.). Als er sprake was van verzachtende omstandigheden, kon de degradatie gemilderd worden tot een afzetting voor officieren of een verlies van graad voor onderofficieren, corporalen, brigadiers en soldaten³⁶⁰.

De militaire afzetting onderscheidde zich van de degradatie door haar beperktere draagwijdte: enerzijds was ze alleen toepasselijk op officieren en anderzijds had ze enkel tot gevolg, dat de veroordeelde beroofd werd van zijn graad en van het recht om de kentekenen en het uniform ervan te dragen. De afzetting bracht noch de uitsluiting van de veroordeelde uit het leger met zich mee, noch de beroving van het recht om eretekens te dragen (zie Artikel 6-7 in de bijlage 1.2.).

³⁵⁷ *Ibidem*, p. 127.

³⁵⁸ *Ibidem*, p. 129.

F. Gorlé, "De militaire misdrijven en de militaire straffen", in: *Panopticon: Tijdschrift voor strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk*, 5 (1984), 5, pp. 405-406.

³⁵⁹ R. Depoortere, *La juridiction militaire en Belgique, 1796-1998 : Compétence et organisation, production et conservation des archive*, Brussel, Algemeen Rijksarchief, 1999, p. 129.

F. Gorlé, "De militaire misdrijven en de militaire straffen", in: *Panopticon: Tijdschrift voor strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk*, 5 (1984), 5, p. 407.

³⁶⁰ R. Depoortere, *La juridiction militaire en Belgique, 1796-1998 : Compétence et organisation, production et conservation des archive*, Brussel, Algemeen Rijksarchief, 1999, pp. 129-130.

Het verlies van graad vormde dan weer de voornaamste bijkomstige straf, voorbehouden voor onderofficieren, corporalen, brigadiers en soldaten (zie Artikel 8 in de bijlage 1.2.).

Tenslotte voorzag het Militair Strafwetboek uit 1870 dat de geldboete, afkomstig uit het burgerlijk recht, eveneens toepasbaar werd door de militaire tribunalen, maar de geldboete behoorde echter niet tot de specifieke militaire straffen³⁶¹.

3.4 Een analyse van de juridische fundering van de Bijzondere Militaire Commissie

Met deze bespreking van de typische militaire straffen zijn we aan het einde gekomen van onze bespreking van het strafrechtelijke deel van de juridische omkadering van de Bijzondere Militaire Commissie, hetgeen afkomstig was uit de militaire justitie.

Zoals echter bleek uit de bovenstaande kritische analyse van het verband tussen de militaire justitie en de Bijzondere Militaire Commissie en van de doctrine van de Belgische militaire rechterlijke macht, werd de Bijzondere Militaire Commissie – net als de gehele Belgische militaire justitie – gekenmerkt door een opvallende samensmelting van de militaire disciplinaire macht of militaire tucht en de militaire strafrechtelijke macht (supra)³⁶². Deze frappante afwezigheid van een scheiding tussen deze twee domeinen, zoals traditioneel aanwezig in de burgerlijke orden, had als fundamentele consequentie, dat de Bijzondere Militaire Commissie zowel militaire delicten onderzocht, afkomstig uit het strafrechtelijke domein, als tuchtdelicten, afkomstig uit het disciplinaire domein!

Alhoewel militaire delicten normaliter bestraft werden met de wettelijk vastgelegde militaire straffen (supra) en met tuchtdelicten normaliter afgerekend werd met behulp van tuchtstraffen en tuchtmaatregelen (infra), stelden we ook hier bij de Bijzondere Militaire Commissie een vermenging vast, aangezien de Commissie eerder tuchtstraffen adviseerde bij de bestraffing van militaire delicten dan de voorziene militaire straffen. We zullen hier in het verloop van deze Masterscriptie nog dieper op in gaan.

De redenen voor deze opvallende praxis moeten we enerzijds zoeken in de in het militaire gerecht gangbare praktijk, dat sommige militaire delicten, ondermeer bepaalde gevallen van verlating van post, steeds bestraft werden met tuchtstraffen (infra), terwijl anderzijds de militaire gevangenisstraf – bij aanneming van verzachtende omstandigheden – steeds gereduceerd werd tot een tuchtstraf³⁶³.

Anderzijds veronderstellen we dat de impliciete doelstellingen van de Bijzondere Militaire Commissie ervoor zorgden, dat de Commissie eerder geneigd was om milde straffen en maatregelen te adviseren, met name inschikkelijke tuchtstraffen en tuchtmaatregelen (infra). Alhoewel we in het volgende hoofdstuk dieper in zullen gaan op deze vermeende impliciete doelen van de Bijzondere Militaire Commissie, kunnen we nu al opmerken, dat we in onze kwantitatieve analyse de zwaarte en aard van de straffen en maatregelen, geadviseerd door de Bijzondere Militaire Commissie, zullen moeten analyseren om deze thesen te falsifiëren.

³⁶¹ *Ibidem*, p. 131.

³⁶² I. Roggen, “*Une doctrine de la justice militaire belge*”, in : *Revue de Droit pénal Militaire et de Droit de la Guerre*, 1966, 2, p. 374.

³⁶³ F. Gorlé, “*De militaire misdrijven en de militaire straffen*”, in: *Panopticon: Tijdschrift voor strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk*, 5 (1984), 5, pp. 405-408.

Ten gevolge hiervan moeten we dan ook benadrukken, dat de juridische basis van de Bijzondere Militaire Commissie naast een strafrechtelijke component (supra) eveneens over een disciplinaire constituent beschikte, gebaseerd op de disciplinaire verordeningen en procedures.

Om deze redenen moeten we dan ook beknopt dieper in gaan op de militaire tucht van het Belgische leger in de onmiddellijke naoorlogse periode, waarvoor we ons zullen baseren op het Tuchtreglement van het Belgische leger uit oktober 1945³⁶⁴.

3.5 Militair tuchtreglement

Dit Tuchtreglement werd oorspronkelijk op 15 maart 1815 ingevoerd en gehandhaafd door de Voorlopige Bewind in België op 27 oktober 1830³⁶⁵. In de inleiding ervan werd de nadruk gelegd op discipline en onvoorwaardelijke gehoorzaamheid als basisprincipes voor een goed en efficiënt functioneren van de Belgische strijdkrachten, waardoor de minste inbreuken tegen deze fundamentele principes onvermijdelijk gepaard zouden gaan met een bestraffing (zie bijlage 2.1.).

Basisprincipes van de Militaire Tucht

Ook bij de ‘Algemene bepalingen’ van het tuchtreglement keerde deze nadruk op gehoorzaamheid en subordinatie terug, hetgeen volgende formuleringen duidelijk aantonen: *“De ondergeschiktheid is de ziel van den militairen dienst”, “Elk militair is verplicht in den dienst de orders hem gegeven door dengenen die boven hem gesteld is, terstond en zonder daartegen te redeneren, te gehoorzamen en getrouwlijk te volbrengen”* (zie bijlage 2.2)³⁶⁶. Vervolgens werd hierin ook de verantwoordelijkheid van de bevelhebbende officieren om het gedrag van hun ondergeschikten te controleren benadrukt.

Overtredingen tegen de Tucht

In dit hoofdstuk van het Tuchtreglement werden de ‘overtredingen tegen de krijgstucht’ opgesomd (zie bijlage 2.3.)³⁶⁷. Wederom zal ik mij beperken tot een korte opsomming van de voor deze Masterscriptie relevante overtredingen, namelijk: Smaad tegenover een ondergeschikte (Artikel 9.), Nalatigheid bij het opvolgen van bevelen (Artikel 10 en 12.) en Smaad tegenover een meerdere (Artikel 16.). Deze specifieke overtredingen tegen de tucht kwamen in onze populatie van 150 dossiers van de Bijzondere Militaire Commissie voor.

Tuchtstraffen

In het derde hoofdstuk van het Tuchtreglement werden de zogenaamde tuchtstraffen opgesomd, die net als de militaire straffen vaak specifiek voor een bepaalde categorie van militairen bedoeld waren. We zullen ons voor deze Masterscriptie echter opnieuw beperken tot de officieren.

³⁶⁴ Belgisch Leger, *Tuchtreglement, bijgewerkt tot 1 October 1945*, Brussel, Imprimerie du Ministère de la Défense Nationale, 1945, pp. 34-183.

³⁶⁵ *Ibidem*, p. 35.

³⁶⁶ *Ibidem*, p. 41.

³⁶⁷ *Ibidem*, pp. 59-67.

De voornaamste tuchtstraffen voor officieren waren enerzijds de vermaning, anderzijds het Eenvoudig arrest, gedurende ten hoogste 21 dagen en tenslotte het Arrest zonder acces, gedurende ten hoogste 15 dagen (zie bijlage 2.4.)³⁶⁸.

Artikel 51 van het Tuchtreglement omschreef de straf van Eenvoudig arrest als volgt: “*Eenvoudig arrest verplicht den officier in zijne woning te blijven zonder te mogen uitgaan dan alleen ter oorzaak van den dienst en om zijn eetmaal te nemen*” (zie bijlage 2.4.)³⁶⁹.

De straf van Arrest zonder acces betekende daarentegen dat de officier ontheven werd van elke dienst en steeds in zijn verblijfplaats zijn straf moest uitzitten, zoals uiteengezet in Artikel 52 (zie bijlage 2.4.)³⁷⁰.

Tuchtmaatregelen

Behalve de hierboven vermelde straffen konden ook de onderstaande tuchtmaatregelen toegepast worden op officieren: allereerst een blaam, vervolgens een vermaning door de minister van Landsverdediging, verder het op non-actief plaatsen als tuchtmaatregel, daarnaast het ontslag van ambtswege en tenslotte het verlies van graad (zie bijlage 2.5.)³⁷¹.

De blaam moest beschouwd worden als een verwittigende straf, die een voorstel tot het op non-activiteit plaatsen voorafging (zie bijlage 2.5.). De berisping of vermaning door de minister van Landsverdediging was daarentegen van een strengere aard, in de zin dat de officier hierdoor verwittigd werd, dat hij bij het eerstkomende vergrijp door de Minister als tuchtmaatregel op non-activiteit zou geplaatst worden (zie bijlage 2.5.).

Het op non-activiteit plaatsen was dan weer één van de tuchtmaatregelen, die toegepast werd op alle officieren, van wie de vergrijpen niet voldoende ernstig waren om over te gaan tot een terechtstelling of het verlies van graad (zie bijlage 2.5.). De duur van de non-activiteit bleef meestal beperkt van één tot drie maanden, hetgeen onder de bevoegdheid van de Minister van Landsverdediging viel. Indien het een termijn langer dan 3 maanden betrof, was er echter een Koninklijk Besluit nodig.

Vervolgens kon een officier in de ergste gevallen gestraft worden met een ontslag van ambtswege of het verlies van zijn graad (zie bijlage 2.5.). De mogelijke aanleidingen voor deze zware straf waren enerzijds enkel de zwaarste schendingen van de eer en de waardigheid van het militaire beroep, anderzijds beledigingen van de Grondwettelijke monarchie en tenslotte desertie (supra).

De zwaarste tuchtmaatregel was tenslotte de ‘wegzending uit het leger’ of het definitief ontslaan van een militair uit de Belgische strijdkrachten, hetgeen enkel uitgesproken werd tegen militairen die onverbeterlijk bleven (recidivisme), die onwaardig werden geacht om verder tot het leger te blijven

³⁶⁸ *Ibidem*, pp. 68-90.

³⁶⁹ *Ibidem*, p. 107.

³⁷⁰ *Ibidem*, pp. 107-109.

³⁷¹ *Ibidem*, pp. 117-124.

behoren, die tot een lijfstraf waren veroordeeld geweest of die voor meer dan 6 maand gevangenisstraf hadden ontvangen (zie artikel 77 in bijlage 2.5.).

Het recht om te straffen

Het Tuchtreglement legde daarnaast ook vast wie er het recht had om te straffen; zijnde allereerst de opperofficieren voor de militairen, anderzijds de commandanten van legerkorpsen, divisies, regimenten, bataljons, compagnies of Rijkswachtdistricten, vervolgens de hoofdofficieren voor de diensten en tenslotte diensthoofden³⁷².

3.6 Voorlopige conclusie

In de loop van dit hoofdstuk hebben we dus vastgesteld dat de juridische fundering van de eigenlijke werking van de Bijzondere Militaire Commissie zowel gebaseerd was op een strafrechtelijke component, afgeleid van de Belgische militaire justitie, als op een disciplinaire constituent, gebaseerd op een aantal disciplinaire verordeningen en procedures. Deze opvallende constatering was zoals vermeld een gevolg van de merkwaardige samensmelting van de militaire disciplinaire macht en de militaire strafrechtelijke macht, waardoor de Bijzondere Militaire Commissie in de praktijk gekenmerkt werd³⁷³. Deze frappante afwezigheid van een scheiding tussen deze twee domeinen, zoals traditioneel aanwezig in de burgerlijke orden, had als cruciale consequentie, dat de Bijzondere Militaire Commissie zowel strafrechtelijke militaire delicten als tuchtdelicten onderzocht, zoals ondermeer zal duidelijk worden in het volgende deel van deze Masterscriptie.

Deze opvallende vaststellingen creëren echter meer vragen dan ze er beantwoorden: Wat voor orgaan was de Bijzondere Militaire Commissie dan? Welke effecten had deze situatie op de door de Commissie voorgestelde consequenties betreffende individuele officieren, onderzocht voor hun oorlogsgedrag tijdens de Achttiendaagse Veldtocht? Etc. .

Nu we in de loop van dit hoofdstuk de juridische fundering van de Bijzondere Militaire Commissie voldoende hebben besproken, moeten we – vooraleer we overgaan tot een extensieve bespreking van deze intrigerende instelling zelf – eerst de ontstaanscontext van de Commissie eerst beknopt schetsen.

³⁷² *Ibidem*, pp. 90-95.

³⁷³ I. Roggen, “*Une doctrine de la justice militaire belge*”, in : *Revue de Droit pénal Militaire et de Droit de la Guerre*, 1966, 2, p. 374.

4. Ontstaanscontext van de Bijzondere Militaire Commissie

Met onze schets van de ontwikkelingen van de Belgische militaire justitie tot aan de naoorlogse periode, verder onze kritische analyse van de doctrine van de Belgische militaire justitie en tenslotte onze ontleding van de bevoegdheden van de militaire jurisdictie, de militaire delicten en bijhorende militaire straffen, tuchtstraffen en tuchtmaatregelen, hebben we het juridische kader van de Bijzondere Militaire Commissie voldoende besproken.

Ten gevolge hiervan kunnen we nu overgaan naar een beknopte schets van de ontstaanscontext van de Bijzondere Militaire commissie.

4.1 De heropbouw van de Belgische strijdkrachten

De Achttiendaagse veldtocht en de Belgische capitulatie maakten in essentie een einde aan het bestaan van het toenmalige Belgische leger, dat op enkele kleinere elementen na, quasi in zijn totaliteit gevangen genomen werd³⁷⁴.

De Tweede Wereldoorlog en de Duitse bezetting van België vormden dan ook een radicale breuk in de geschiedenis van de Belgische strijdkrachten én tussen het ‘oude’ Belgische leger van 1940 en het ‘nieuwe’ Belgische leger, dat een embryonale ontwikkeling kende in Groot-Brittannië vanaf 1942, maar pas echt het levenslicht zag vanaf november 1944³⁷⁵.

Deze tijdsspanne van 4 jaar lijkt op het eerste zicht niet overdreven lang, maar op militair vlak betekende de Tweede Wereldoorlog een ware revolutie op technologisch, doctrinair, tactische en strategisch vlak: terwijl de meeste legers in 1939-1940 nog gebruik maakten van paarden, traag vurende grendelgeweren, infanterie die zich te voet verplaatste en dubbeldekker vliegtuigen, beschikten de nieuwe militaire grootmachten tegen 1945 over gemechaniseerde legers, uitgerust met gemotoriseerde infanterie voorzien van nieuwe automatische aanvalsgeweren, ondersteund door de eerste straaljagers en zelfs de allereerste atoomwapens. Bovendien moet herhaald worden, dat het Belgische leger reeds in mei 1940 over een achterhaalde algemene strategie en doctrine beschikte, hoofdzakelijk gebaseerd op de ervaringen van de Eerste Wereldoorlog (supra)³⁷⁶.

Toen Groot-Brittannië en België in november 1944 overeenkwamen dat België 3 nieuwe Infanteriedivisies en een embryonale luchtmacht zou oprichten, uitgerust met modern Brits materieel, moest men voor deze heroprichting van de Belgische strijdkrachten op materieel, technologisch, doctrinair, tactisch en strategisch vlak in feite vanaf nul herbeginnen ten gevolge van de enorme ontwikkelingen sinds 1940.

Desalniettemin kon men deze ‘tabula rasa’ aanpak uiteraard niet op alle vlakken doorzetten: op vlak van materiaal kon men dan wel van nul herbeginnen, maar niet op vlak van personeel: een deel van

³⁷⁴ F. Balace, “Psychologie de l’officier Belge face a la défaite juin 1940 – automne 1941”, in : *Actes du Colloque d’histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, p. 339.

³⁷⁵ P. Deloge, “L’implication britannique dans l’armée belge au lendemain de la Seconde Guerre mondiale”, in : *Bijdragen tot de Eigentijdse Geschiedenis*, (2000), 7, pp. 248-249.

³⁷⁶ Eeckhout (J.). *Repercussies van de motorisatie en mechanisatie van het Belgisch leger tijdens het interbellum*. Gent (onuitgegeven licentiaatverhandeling Universiteit Gent), 1992, pp. 127-128 (promotor: R. van Eenoo).

de leden van de nieuwe Belgische strijdkrachten zou noodgedwongen afkomstig moeten zijn uit het mobilisatieleger van 1940. Het was echter zo dat de nieuwe legerleiding niet bepaald stond te springen om het merendeel van het oude officierenkorps uit mei 1940 te integreren in deze embryonale ontwikkelingsvorm van de moderne Belgische strijdkrachten, aangezien deze oude kaders in feite totaal overbodig geworden waren. Terwijl er vanaf 1944 een nieuw, verjongd officierenkorps was opgeleid, bevonden vele van de oudere officieren zich tot in 1945 in krijgsgevangenschap in Duitsland. Anderzijds moeten we benadrukken dat deze oude kaders nog steeds in grote mate doordrongen waren van de compleet verouderde militaire denkbeelden uit het Interbellum, waardoor men er eigenlijk niet veel meer kon aanvangen.

Het algemene doel betreffende de heropbouw van de Belgische strijdkrachten was dan ook om een kleiner, maar modern en professioneel leger te laten verrijzen uit de puinhopen van het – naar Belgische maatstaven – enorme mobilisatieleger van meer dan 600.000 manschappen uit 1940, voorzien van onvoldoende modern materieel en van een compleet verouderde militaire doctrine en strategie. Om in dit opzet te slagen was er naast de verwerving van modern materieel uit het buitenland – de Belgische industrie beschikte niet over de mogelijkheden om tanks, straaljagers en dergelijke te fabriceren – eveneens een grootschalige herstructurering van de Belgische strijdkrachten nodig, waarbij deze ondermeer ‘gezuiverd’ moesten worden van alle overtollige officieren. De heroprichting van de Belgische strijdkrachten vereiste dus een stroomlijning van het officierenkorps, waardoor heel wat officieren moesten afvloeien.

Deze situatie leidde ondermeer tot het Koninklijk Besluit van 29 maart 1946, waarbij de leeftijdsbeperkingen voor officieren om op pensioen te gaan, sterk werden verlaagd om op die manier de uitstroom van oudere, overbodige officieren, die zich eventueel niet al te best gedragen hadden tijdens de Achttiendaagse Veldtocht, te bevorderen (zie bijlage 3.1.). De minimumleeftijd om op pensioen te gaan werd vastgelegd op 61 jaar voor Luitenant-generaals, 59 jaar voor generaal-majoor, 56 jaar voor kolonels, 54 jaar voor Luitenant-kolonels, 53 jaar voor Majoor, 51 jaar voor Kapiteins en Kapiteins-commandanten en tenslotte 50 jaar voor luitenanten en onderluitenanten.

Ook de Koninklijke Besluiten van 27 mei 1949 en 1 juni 1949 hadden als doel het aantal oudere officieren in dienst te verminderen, door respectievelijk administratieve officieren sneller op pensioen te sturen en anderzijds de officieren, die hun aanstelling hadden gekregen tussen 28 mei 1940 en 31 december 1946 niet langer in dienst te houden na 31 december 1949 (zie bijlage 3.1.).

Het is in deze historische context, dat we ook de oprichting van de Bijzondere Militaire Commissie moeten plaatsen, die als ad hoc intern onderzoeksorgaan, dat desalniettemin kon beschouwd worden als een onderdeel van de Belgische militaire justitie (supra), het doel had het oorlogsgedrag van bepaalde officieren tijdens de Achttiendaagse veldtocht te onderzoeken om op die manier de Belgische strijdkrachten te zuiveren van ‘ongewenste elementen’ – met name officieren, schuldig bevonden aan ‘ontoelaatbaar gedrag’ en allerlei andere tekortkomingen – met het oog op de reorganisatie van deze strijdkrachten.

Dit impliciete doel komt ondermeer tot uiting uit de volgende passage uit een dienstbrief van 6 maart 1945 van de Minister van Landsverdediging, gericht aan alle militaire overheden, overheden van de Rijkswacht en verscheidene functionarissen van de militaire justitie, betreffende het

oprichten van een onderzoeksdienst (OD) en het hervormen van de bestaande adviescommissies (infra)³⁷⁷:

“Met het inzicht een snelle en volledige zuivering van het leger en de Rijkswacht te bespoedigen en te verwezenlijken heb ik beslist de volgende wijzigingen aan de in voege zijnde voorschriften toe te passen”

In de historische context van de heropbouw van de Belgische strijdkrachten, had de Bijzondere Militaire Commissie dus ondermeer als impliciete doelstelling het leger te ‘zuiveren’ van alle officieren, die tijdens de Achttiendaagse Veldtocht geen al te beste beurt hadden gemaakt en met name diegenen schuldig bevonden aan ‘ontoelaatbaar gedrag’ (supra), om ondermeer op die manier de heroprichting van een modern, professioneel leger mogelijk te maken. Deze doelstelling heeft mogelijk als gevolg gehad dat de schuldige officieren vrij mild gestraft, aangezien de nadruk eerder zou gelegen hebben op het eenvoudigweg verwijderen van dergelijke ‘ongewenste elementen’ in plaats van ze te straffen. We zullen deze hypothese toetsen in de Kwantitatieve analyse.

4.2 Een historiografische analyse

In ons overzicht van de geschiedenis van de Belgische militaire justitie hadden we reeds vastgesteld, dat er in de periode waarin de Bijzondere Militaire Commissie in voege was, namelijk 1945-1949, in totaal 561.346 zaken ter kennis waren gebracht bij de Belgische militaire justitie in zijn geheel (supra)³⁷⁸. De onderverdeling daarvan is te zien in de onderstaande tabel en grafiek.

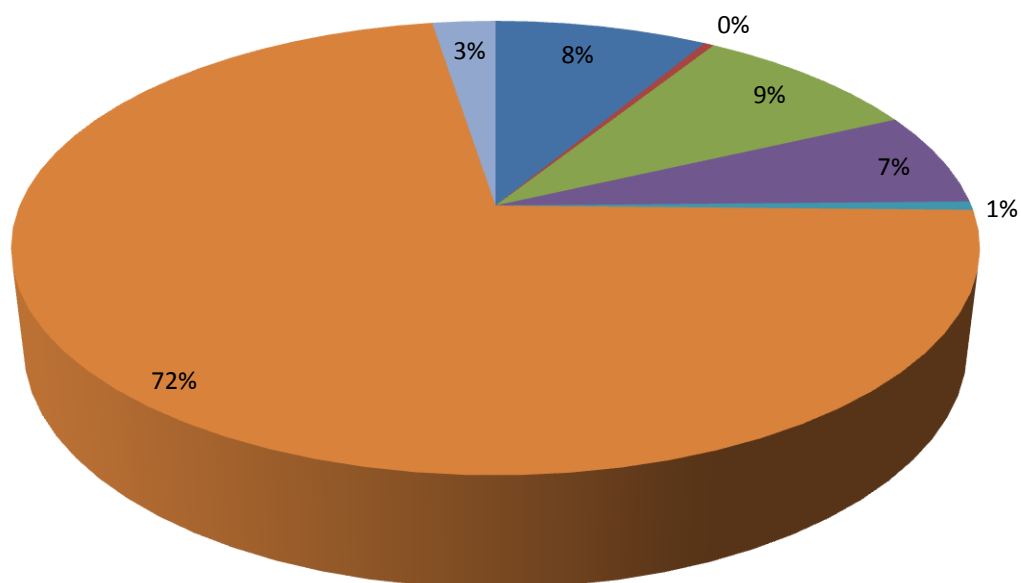
Soort beschuldigde/delict	Frequentie	Procentueel
Militairen en personen 'boven de sterkte' (honnaire militaire functies)	47820	8,5%
Weerstanders	2231	0,4%
Bescherming van de Geallieerde legers	51332	9,1%
Diefstal in tijden van verduistering	37275	6,6%
Oorlogsmisdaden ten laste van de Duitsers	3455	0,6%
Misdaden/inbreuken tegen de Staatsveiligheid	405067	72,2%
Varia (opeisingen, etc.)	14166	2,5%
Totaal	561346	100,0%

³⁷⁷ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1a.: Documentaire relative à la création des commissions militaires spéciales, s.p.

³⁷⁸J. Gilissen, “La juridiction militaire belge de 1830 à nos jours”, in : *Actes du Colloque d’histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, p. 482.

Activiteit van de Belgische militaire justitie (1945-1949)

- Militairen en personen 'boven de sterkte' (honoraire militaire functies)
- Weerstanders
- Bescherming van de Geallieerde legers
- Diefstal in tijden van verduistering
- Oorlogsmisdaden ten laste van de Duitsers
- Misdaden/inbreuken tegen de Staatsveiligheid
- Varia (opeisingen, etc.)

Dit cijfermateriaal toonde – zoals eerder aangegeven – aan, dat alhoewel het zwaartepunt van de activiteit van de Belgische militaire justitie in de onmiddellijke naoorlogse periode, relatief gezien, bij de behandeling van het incivisme en andere gerelateerde inbreuken tegen de staatsveiligheid lag, dat de kernactiviteit van de Belgische militaire justitie – namelijk de repressieve beoordeling van militairen (supra) – anderzijds absoluut gezien eveneens zeer groot was tijdens de periode van de repressie.

1. Een historiografisch en maatschappelijk hiaat

Daarnaast hebben we deze bevindingen uit het vermelde overzicht van de geschiedenis van de Belgische militaire justitie geassocieerd met de vaststelling – reeds aangestipt in de algemene inleiding – op basis van ons afbakenend literatuuronderzoek, namelijk dat er in het kader van de historiografie van de Tweede Wereldoorlog reeds enorm veel onderzoek was verricht naar de bezetting, het verzet, de collaboratie en de repressie, maar dat er daarentegen juist vrij weinig onderzoek is uitgevoerd naar het voorkomen en de naoorlogse bestraffing van 'ontoelaatbaar gedrag', begaan door Belgische militairen tijdens of net na de periode, waarin de Tweede

Wereldoorlog met al zijn fundamentele consequenties voor België écht losbarste, namelijk de Achttiendaagse Veldtocht (10-28 mei 1940).

Daarbij aansluitend bleek, dat de academische literatuur betreffende de evolutie van de Belgische militaire justitie voor de onmiddellijke naoorlogse periode (terecht) heel veel aandacht besteedde aan de repressie, maar anderzijds naliet om verwante interne onderzoeksorganen binnen de Belgische strijdkrachten, eveneens belast met zuivering en verzoening (zoals de Bijzondere Militaire Commissie), zelfs maar te vernoemen.

Ten gevolge van deze historiografische situatie werd het ons al reeds van bij het begin van dit scriptieonderzoek naar de wettelijke evaluatie van het oorlogsgedrag van Belgische officieren in het kader van de Bijzondere Militaire Commissie duidelijk, dat we weinig zouden kunnen terugvallen op secundaire literatuur – algemene achtergrondliteratuur uiteraard uitgezonderd – om de eenvoudige reden, dat er hierover nauwelijks vakliteratuur bestond

Deze beperkte historiografische aandacht voor enerzijds het oorlogsgedrag van Belgische militairen – in dit geval vooral actieve officieren – en anderzijds het potentiële naoorlogse onderzoek en bestraffing van ‘ontoelaatbaar gedrag’ heeft ervoor gezorgd, dat weinig bekend is over de aard en de werking van de Bijzondere Militaire Commissie. Een hele reeks vragen blijven onbeantwoord: Wat voor een instelling was de Bijzondere Militaire Commissie? Hoe werd ze opgericht? Hoe ging ze te werk? Welke soorten officieren moesten vooral voor de Commissie verschijnen? Welke delicten kwamen het meeste voor? Wat was het strafpercentage? Welke straffen kwamen het meeste voor? Etc. . We zullen in het vervolg van Masterscriptie trachten een antwoord te geven op al deze vragen en op die manier te historiografische hiaat te neutraliseren.

Dit historiografische en maatschappelijke hiaat mocht dan wel neerkomen op de ideale legitimering voor het maken van deze Masterscriptie, maar dat belet niet, dat we moeten trachten te achterhalen waar deze beperkte academische en maatschappelijke aandacht vandaan kwam. Zeker als we, zoals blijkt uit de bovenstaande gegevens, de bijna 50.000 zaken, betreffende de repressieve beoordeling van militairen, uit deze onmiddellijke naoorlogse periode in acht nemen, dan moeten we ons toch wat vragen stellen bij deze overheersende focus op repressie en het historiografische hiaat betreffende naoorlogse interne onderzoeksorganen binnen het leger – zoals de Bijzondere Militaire Commissie – wiens activiteit in verband stond met deze kernactiviteit van de Belgische militaire justitie.

Maar hoe kunnen we dan dit historiografische hiaat betreffende het voorkomen en de naoorlogse bestraffing, zoals in het kader van de Bijzondere Militaire Commissie, van ‘ontoelaatbaar gedrag’ – waarmee we refereren naar alle overtredingen van de juridische (strafrechtelijke), disciplinaire (tuchtrechtelijke) en morele normen, gehanteerd door het Belgische militaire milieu in de periode 1940-1950 (supra) – begaan door Belgische militairen (hier officieren) tijdens de Achttiendaagse veldtocht dan verklaren?

Bij een afwezigheid van literatuur hieromtrent situeren mogelijke verklaringen zich uiteraard op het hypothetische terrein. Een eerste mogelijke verklaring lijkt te zijn, dat het gedrag van de Belgische militairen gedurende deze korte, maar hevige fundamentele militaire campagne in de vergetelheid

raakte na meer dan 4 jaar van Duitse bezetting, collaboratie en verzet. De fixatie van tijdgenoten en latere historici ging eerder uit naar de bredere maatschappelijke en diffusere consequenties van de bezetting, de collaboratie, het verzet en de repressie.

De academische literatuur zelf kan hier niet echt beschouwd worden als een betrouwbare affirmatie van deze hypothese. Enkel de vaststelling, dat er naast een zuivere militaire, strategisch en tactische analyse van de Achttiendaagse veldtocht, nauwelijks aandacht was geweest voor het eigenlijke oorlogsgedrag van de Belgische militairen in mei 1940 of voor de naoorlogse behandeling, beoordeling en potentiële bestraffing van zogenaamd 'ontoelaatbaar gedrag', zoals ondermeer in het kader van de Bijzondere Militaire Commissie (1945-1949), lijkt in de richting te wijzen van deze hypothese.

De meest logische verklaring lijkt dan ook te zijn, dat na meer dan 4 jaar Duitse bezetting het collectieve trauma van de korte en erg beslissende Achttiendaagse veldtocht verwerkt was of gewoonweg verdrongen werd door het veel grotere en diepgaandere maatschappelijke trauma van de Duitse bezetting, de collaboratie, het verzet en de repressie. Of door het feit dat West-Duitsland al snel na de Tweede Wereldoorlog een politieke en militaire bondgenoot werd in de context van de Koude Oorlog, waardoor gevoelens van revanchisme – zoals na de Eerste Wereldoorlog – werden beknot. Terwijl de bezetting, de collaboratie, het verzet en de repressie gepaard gingen met de ontwikkeling van een gepolitiseerd en communautair getint nationaal trauma met een enorme impact op de naoorlogse maatschappij gedurende decennia, gingen de meeste mensen – zowel academici als leken – blijkbaar grotendeels voorbij aan de rampzalige militaire nederlaag van mei 1940'.

De aanwezige naoorlogse publicaties – vaak geschreven door oud-militairen – betreffende de Achttiendaagse veldtocht vanuit een puur militair, tactisch en strategisch oogpunt, lijken echter deze hypothese te ontcrachten, aangezien een groot deel van hen een bijzonder krachtige apologetische en royalistische boodschap uitdroeg³⁷⁹. Vele van deze auteurs trachten de 'schuld' voor de nederlaag en het gedrag van de Belgische troepen door te schuiven naar de politieke wereld of naar de toenmalige Geallieerde bondgenoten. Een dergelijke apologetische houding veronderstelt een schuldgevoel of een verdedigingsreflex en impliceert dus dat er wel degelijk een collectief maatschappelijk trauma in het naoorlogse België aanwezig was betreffende de Achttiendaagse veldtocht, met name bij de Belgische militairen zelf.

2. De psychologische nasleep van de Achttiendaagse Veldtocht voor de Belgische officieren

Deze veronderstelling wordt bovendien bevestigd door de constatering, dat het Belgische leger – meer dan enig ander onderdeel van de Belgische staat – getraumatiseerd was door de totale nederlaag en capitulatie van 28 mei 1940³⁸⁰. De uit de Achttiendaagse veldtocht voortkomende situatie was dan ook bijna uniek in de recente militaire geschiedenis, aangezien de Belgische

³⁷⁹ Gerard (J.). *Het Belgische leger: 1830-1980*. Hasselt, Heidelberg-Orbis, 1978, 62 p.

C. Dewulf, M. Janssens en R. Thils, *Vijftig jaar later : de Slag aan de Leie mei 1940 – mei 1990 : Leopold III en zijn leger 1936-1941*, Antwerpen, Verbroedering 2e Gidsen, 1990, 37 p.

J. Coppens, *Ons treft geen blaam. België: mei '40*, Sint-Amand, Nationale Strijdersbond, 1996, 52 p.

³⁸⁰ F. Balace, "Psychologie de l'officier Belge face a la défaite juin 1940 – automne 1941", in : *Actes du Colloque d'histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, p. 339.

capitulatie er toe leidde, dat dit nationale leger – van zijn opperbevelhebber (Leopold III) tot en met de laatste soldaat – gevangen genomen werd op zijn eigen grondgebied en dat er slechts erg beperkte onderdelen van de Belgische strijdkrachten erin slaagden om het bezette België te ontvluchten.

Hoewel de enorme gevolgen van de militaire nederlaag en de daaropvolgende Duitse bezetting eveneens neerdaalden op de gehele Belgische bevolking, op de politieke en administratieve structuren, zag enkel het Belgische leger zijn bestaansrecht bedreigd en ontkend worden³⁸¹. Deze existentiële bedreiging kwam bovendien nog harder aan, aangezien de vooroorlogse periode gekenmerkt was geweest door een periode van grootschalige nationale militaire inspanningen, tijdens dewelke een langdurige mobilisering een groot deel van de actieve mannelijke bevolking geïntegreerd had in de Belgische strijdkrachten (supra)³⁸². Daarenboven had de vooroorlogse Belgische propaganda – in een poging om de Belgische burgers gerust te stellen in tijden van toenemende oorlogsdreiging – het beeld gecreëerd van een modern en goed voorbereid Belgische militair apparaat.

Ondanks deze desillusies en de totaliteit van de nederlaag, is het opvallend op te merken dat – in de onmiddellijke nasleep van de Achttiendaagse veldtocht – het juist de Belgische monarchie en het Belgische leger waren, die – in een opmerkelijke symbiose – de storm van mei 1940 te bovenkwamen met een intact en zelfs met een versterkt krediet³⁸³. Het Belgische leger en zijn opperbevelhebber konden in de eerste maanden na de nederlaag rekenen op een opmerkelijke appreciatie in de publieke opinie, ten gevolge van de beschuldigingen van de Fransen naar aanleiding van de Belgische capitulatie, maar ook door de snelle militaire ineenstorting van datzelfde Frankrijk nog geen maand na de Belgische capitulatie. Er heerste in België een algemeen aanvaarde overtuiging, dat de capitulatie niet alleen onvermijdelijk was geweest, maar bovendien een wijze oplossing was geweest voor de hopeloze militaire situatie, waarin het Belgische leger verzeild was geraakt (supra). Tenslotte was men van mening dat het leger – ondanks de bittere nederlaag – er toch in geslaagd was om ‘de nationale eer te redden’.

De Franse beschuldigingen, maar ook de houding van de Belgische regering Pierlot in ballingschap zorgden ervoor dat de Belgische officieren – die zich veelal in gevangenenkampen bevonden – zich rond de figuur van Leopold III gingen scharen, verder bouwend op de lange traditie van een verbinding tussen de Belgische vorst en het Belgische leger³⁸⁴.

Deze royalistische houding van de Belgische officieren hing samen met een opvallende afkeer van het parlementarisme, hetgeen enerzijds kon toegeschreven worden aan de breuk tussen bezet België en de (beperkte) vrije Belgische strijdkrachten, onder leiding van de Belgische regering in ballingschap, die aan de zijde van de Geallieerden de strijd verder zette, en anderzijds aan de tijdgeest, gekenmerkt door een vraag naar een versterking van de vorstelijke autoriteit, naar een krachtige

³⁸¹ *Ibidem*, p. 339.

³⁸² *Ibidem*, pp. 339-340.

³⁸³ *Ibidem*, p. 340.

³⁸⁴ *Ibidem*, pp. 340-343.

uitvoerende macht en naar een sterke vermindering van de rol van de parlementaire instituties en partijen³⁸⁵.

Interessanter voor deze Masterscriptie is, dat deze royalistische, antiparlementaire houding van de Belgische officieren (zowel actieve officieren als reservisten) na de capitulatie eveneens te maken had met de bekommernis om het Belgische leger en zijn opperbevel te ontheffen van elke verantwoordelijkheid van de militaire nederlaag en om integendeel deze verantwoordelijkheid door te schuiven naar het verfoeide democratische parlementaire regime³⁸⁶.

Het parlementaire regime zou immers verantwoordelijk geweest zijn voor zowel een technische als een morele onderbewapening van het Belgische leger, namelijk door enerzijds te weinig middelen vrij te maken voor militaire investeringen en anderzijds door de discipline en de solidariteit binnen het gemobiliseerde leger te verstoren omwille van politieke redenen, hetgeen volgens vele officieren de hoofdreden was voor het vaak gebrekkige moreel van de Belgische troepen tijdens de Achttiendaagse veldtocht. Een voorbeeld van een historisch werk, dat we in deze stroming moeten plaatsen, is de kritische analyse van de Achttiendaagse veldtocht door L'hoist uit 1940 (supra)³⁸⁷.

In het eerste deel van deze Masterscriptie hebben we reeds vastgesteld dat er in het vooroorlogse België wel degelijk grootschalige militaire investeringen waren gebeurd, maar dat deze echter te laat en vooral verkeerd waren gebeurd. Achteraf zou immers blijken, dat het merendeel van de fondsen geïnvesteerd waren in volledig verouderde militaire doctrine – die echter ondersteund werd door quasi de gehele toenmalige Belgische legerleiding – die echter niet bestand zou blijken tegen de moderne gemechaniseerd oorlogsvoering van de Duitsers (supra). Het is dan ook opvallend om vast te stellen dat vele oud-militairen deze militaire doctrine, waar het Belgische leger dus voor de oorlog zelf achter stond, veroordeelden en de verantwoordelijkheid doorschoven naar het parlementaire regime. Deze houding, die neerkomt op vijgen na Pasen, toonde echter mede aan, dat zowel het collectieve trauma betreffende de Achttiendaagse veldtocht als de hierbij aansluitende naoorlogse apologetische geschiedschrijving dus reeds hun oorsprong vinden in de eerste maanden na de eigenlijke capitulatie op 28 mei 1940.

Uit het voorgaande is dus gebleken dat vele (voormalige) Belgische officieren – na het ondergaan van een psychologische schok ten gevolge van de nederlaag – bijzonder verveeld zaten met de gebeurtenissen tijdens de Achttiendaagse veldtocht, in die mate zelfs dat we kunnen spreken over een traumavorming, hetgeen zich dan onder uitte in een naoorlogse apologetische geschiedschrijving.

Na deze analyse, lijkt het ons eveneens logisch, dat er in een dergelijke context van een collectief trauma en diepgewortelde frustraties ten gevolge van de gebeurtenissen en gedragingen tijdens de Achttiendaags veldtocht, bijna onmiddellijk na de bevrijding werk zou gemaakt worden van de oprichting van een intern onderzoeksorgaan als de Bijzondere Militaire Commissie, belast met het onderzoeken van zogenaamd 'ontoelaatbaar gedrag' door bepaalde Belgische officieren tijdens de gevechtsoperaties in mei 1940 en met als doel de uitzuivering van het officierenkorps van deze 'ongewenste elementen' met het oog op de heroprichting van het Belgische leger na de bevrijding.

³⁸⁵ *Ibidem*, p. 343.

³⁸⁶ *Ibidem*, p. 343.

³⁸⁷ A. L'Hoist, *La Guerre 1940 (10 mai- 25 juin) et le rôle de l'Armée Belge*, Brussel, Ignis, 1940, 248 p.

Na het zich voltrekken van een dergelijke grote militaire nederlaag is het vanzelfsprekend dat men op zoek ging naar de verantwoordelijken, zelfs als bevonden die zich in eigen rangen.

3. Een hypothese

Nu we echter vastgesteld hebben dat de Achttiendaagse veldtocht wel degelijk als gevolg had, dat er collectief maatschappelijke trauma ontstond, waardoor de these dat dit trauma na 4 jaar bezetting verdwenen was, ontkracht werd, blijft natuurlijk onze oorspronkelijk vraag nog steeds onbeantwoord: hoe verklaren we dan het blijvende gebrek aan aandacht – zowel bij academici als leken – voor het gedrag van de Belgische militairen tijdens de gevechten in mei 1940, met name ‘ontoelaatbaar gedrag’, of de naoorlogse beoordeling ervan in het kader van instellingen als de Bijzondere Militaire Commissie?

Aangezien deze vraagstelling op zich – volgens ons bibliografisch onderzoek – tot nu toe onbestudeerd is gebleven en harde bewijzen als dusdanig ontbreken, moeten we ons zoals vermeld noodgedwongen begeven op hypothetisch terrein.

Het eerste luik van onze hypothese gaat er namelijk van uit, dat het hier boven geanalyseerde collectieve trauma, ontstaan door de gebeurtenissen en gedragingen tijdens de Achttiendaagse veldtocht, geassimileerd is geraakt in het maatschappelijke veel bredere en diepgaandere trauma, dat om het met de woorden van Huyse en Dhondt te zeggen “België ziek maakte van zijn jaren 1940”, m.n. de psychologische consequenties van de bezetting, de collaboratie, het verzet en tenslotte de repressie³⁸⁸. De Achttiendaagse Veldtocht – en het gedrag van de Belgische militairen daarin – vormde immers de directe aanleiding voor de eigenlijke Duitse bezetting, maar anderzijds waren Belgische militairen ook betrokken bij zowel de collaboratie als het verzet (Geheim Leger). Bovendien hebben we reeds vastgesteld dat de (juridische) repressie zich in grote mate voltrok binnen de Belgische militaire justitie.

Wij zijn dan ook van mening dat – alhoewel het ons hiervoor aan bewijsmateriaal ontbreekt – deze opsorping van het trauma van de Achttiendaagse veldtocht in het bredere maatschappelijke trauma van de Tweede wereldoorlog er ten dele voor verantwoordelijk is, dat het gedrag van de Belgische militairen grotendeels genegeerd is geworden ten gevolge van de – academische en populaire – aandacht voor traumatische consequenties van de bezetting, de collaboratie, het verzet en tenslotte de repressie.

Het tweede luik van onze hypothese stelt echter, dat deze schamele aandacht voor het oorlogsgedrag van Belgische militairen – hier officieren – tijdens de gevechten in mei 1940 eveneens deels een gevolg kan zijn van de succesvolle werking van de Bijzondere Militaire commissie, wiens intern onderzoek naast een zuivering van het leger ook een verzoening moest bewerkstelligen (infra). Mogelijk slaagde de Bijzondere Militaire Commissie erin om de ontwikkeling van een ‘onverwerkt verleden’ op dit vlak te vermijden. We zullen deze hypothese in het volgende hoofdstuk trachten aan te tonen.

³⁸⁸ L. Huyse en S. D’hondt, *Onverwerkt verleden: collaboratie en repressie in België 1942-1952*, Leuven, Kritak, 1991, 312 p.

Een laatste mogelijke verklaring voor het gebrek aan aandacht voor het gedrag van de Belgische militairen kunnen we mogelijk vinden in het feit, dat zuivere oorlogsgeschiedenis in de hedendaagse academische geschiedschrijving aan populariteit heeft ingeboet, waardoor men onderwerpen als het gedrag van de Belgische officieren tijdens de gevechten in mei 1940 en het naoorlogse onderzoek ernaar eveneens links laat liggen. Deze Masterscriptie is dan ook deels geconcipieerd om te proberen hierin een bescheiden verandering teweeg te brengen.

4.3 Voorlopige conclusie

In dit hoofdstuk hebben we de ontstaanscontext van de Bijzondere Militaire Commissie geanalyseerd, op basis waarvan we 2 hypothesen hebben geformuleerd betreffende de impliciete doelstellingen van deze commissie. We stelden namelijk, dat de Bijzondere Militaire Commissie deels geconcipieerd was om tegemoet te komen aan de noden, die in het bevrijdde België aan de orde waren.

Eenzijds was er – in het kader van de heroprichting van de Belgische strijdkrachten – nood aan een ‘zuivering’ van het Belgische officierenkorps van de oudere officieren uit mei 1940, doordrongen van een archaïstische militaire ideologie, die zich eventueel niet al te denderend hadden gedragen tijdens de Achttiendaagse Veldtocht.

Anderzijds beoogde men ook op zoek te gaan naar schuldigen in eigen voor de militaire nederlaag in mei 1940, een onderdeel van het streven om de frustraties en collectieve trauma's, ontstaan tijdens de Achttiendaagse veldtocht te neutraliseren, om op die manier een verzoening met dat pijnlijke verleden te bewerkstelligen, zodat men zich kon toeleggen op de toekomst, m.n. de heropbouw van moderne, professionele Belgische strijdkrachten.

We zullen deze twee thesen betreffende de impliciete doelstellingen van de Bijzondere Militaire Commissie respectievelijk de ‘zuiveringsthese’ en de ‘verzoeningsthese’ noemen. We zullen deze in het volgende hoofdstuk verder uitwerken en in de Kwantitatieve analyse en de microstudie falsifiëren aan de hand van de bekomen gegevens.

Tenslotte hebben we op basis van de bovenstaande historiografische analyse de bestaansredenen van deze Masterscriptie bekrachtigd, ten gevolge van de identificatie van een historiografisch hiaat.

Nu we al deze contextualiserende en voorbereidende analyses hebben afgewerkt, kunnen we dit tweede deel van onze Masterscriptie afsluiten met een extensieve analyse van de Bijzondere Militaire Commissie.

5. De Bijzondere Militaire Commissie

5.1 Voorgeschiedenis

De vroegste oorsprong van de latere Bijzondere Militaire Commissie gaat terug naar het Wetbesluit van 18 december 1942, uitgevaardigd door de Belgische regering in ballingschap te London (zie bijlage 3.2)³⁸⁹. Daarin werd besloten dat Belgische officieren – zowel actieve als reservisten – die zich hadden schuldig gemaakt aan ernstige delicten, die onverenigbaar waren met hun plichten als officier, konden gestraft worden met de zware tuchtmaatregel van een ontslag van ambtswege (supra), bij besluit van de Belgische ministers in ballingschap en na een gemotiveerd verslag van de Minister van Landsverdediging.

Dit wetbesluit betreffende het ontslag van ambtswege vloeide voort uit het feit, dat de oorspronkelijke wet van 16 juni 1836, die het verlies van graad voorzag als sanctie voor bepaalde zware inbreuken tegen de plicht van Belgische officieren, niet als voldoende streng werd beschouwd voor deze tijden van oorlog³⁹⁰.

De ervaringen van de Eerste Wereldoorlog hadden er reeds voor gezorgd, dat er op 25 november 1915 een wetbesluit werd goedgekeurd, waarin een ontslag van ambtswege (*démission d'office*) werd voorgeschreven voor officieren *“qui ne satisfont pas à leurs obligations militaire ou qui se rendent coupables d'agissements graves non prévus par l'article 1 de la loi du 16 juin 1836 sur la perte du grade.”*

Op 26 maart 1940, aan de vooravond van de Duitse invasie, werd er nog een aanvullend wetbesluit goedgekeurd, dat het ontslag van ambtswege voorschreef voor dergelijke gevallen en de Minister van Landsverdediging bevoegd verklaarde voor de organisatie van de procedure van deze bestraffing.

Dit leidde er toe dat, vooraleer een ontslag van ambtswege kon uitgesproken worden, het dossier van de beklagde officier in kwestie echter eerst moest doorgestuurd worden naar een 'onderzoekscommissie', bestaande uit 5 hoge officieren met gevechtservaring en aangeduid door de Minister van Landsverdediging, die dan – na het aanhoren van de argumenten van de beschuldigde – zijn advies zou doorsturen naar de Minister van Landsverdediging, aan wie de eindbeslissing werd toevertrouwd (zie bijlage 3.2.)³⁹¹.

We kunnen hier dus spreken van een embryonale ontwikkelingsfase van de latere Bijzondere Militaire Commissie, die eveneens functioneerde als een intern onderzoeksorgaan en enkel beschikte over een adviserende bevoegdheid, terwijl de eigenlijke beslissing bleef voorbehouden voor de uitvoerende militaire macht, m.n. de minister van Landsverdediging. Deze manier van onderzoek en bestraffing illustreert wederom dat de militaire orde – zelfs tot op heden – geen Grondwettelijke

³⁸⁹ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1a.: Documentaire relative à la création des commissions militaires spéciales, s.p.

³⁹⁰ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1a.: Documentaire relative à la création des commissions militaires spéciales, s.p.

³⁹¹ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1a.: Documentaire relative à la création des commissions militaires spéciales, s.p.

verplichting kent om in welke zin dan ook de rechterlijke macht te scheiden van de uitvoerende macht (supra)³⁹².

Op basis van de voorgaande bevindingen in dit deel van onze Masterscriptie hebben we vastgesteld, dat er na de bevrijding van het Belgische grondgebied (vanaf 18 september 1944) en in de context van de heroprichting van de Belgische strijdkrachten nood was aan 2 verbonden zaken (supra): enerzijds een zuivering van het Belgische officierenkorps van oudere officieren met verouderde militaire denkbeelden en eventueel slecht gedrag tijdens de Achttiendaagse veldtocht, anderzijds het zoeken naar schuldigen van de militaire nederlaag in mei 1940 binnen de eigen rangen en daarbij aansluitend het neutraliseren van frustraties en trauma's ontstaan tijdens de Achttiendaagse veldtocht, om op die manier een verzoening met dat pijnlijke verleden te bewerkstelligen, zodat men zich kon toelagen op de toekomst, m.n. de heropbouw van moderne, professionele Belgische strijdkrachten.

Eén illustratie van deze naoorlogse streefdoelen hebben we reeds gevonden in de nieuwe pensioenrichtlijnen van het Belgische leger (supra), ontworpen om de uitstroom van oudere officieren te bevorderen. Maar anderzijds moeten we ook de latere Bijzondere Militaire Commissie beschouwen als een orgaan bij uitstek, dat deze doelstellingen in zich droeg en moest verwezenlijken.

Vanaf 25 januari 1945 werden alle officieren – zowel actieve als reservisten – via een rondzendbrief op de hoogte gebracht van het feit, dat zij een synopsis van hun gedrag tijdens de Achttiendaagse veldtocht én tijdens de bezetting moesten neerschrijven in de zogenaamde 'Autobiografische Inlichtingen' (in het Frans 'Renseignements Autobiographiques'), hetgeen de bedoeling had om enerzijds onduidelijkheden op te lossen en anderzijds potentiële delicten aan het licht te brengen³⁹³. Deze doelstelling kwam ondermeer tot uiting uit een vertrouwelijke brief van de Minister van Landsverdediging, L. Mundeleer van 27 november 1945, gericht aan alle militaire overheden, waarin het volgende te lezen staat³⁹⁴:

“ Afgezien van de bijzondere plichten welke ten deze op de Korpscommandanten rusten, behoort het ten andere dat de officieren, op al de trapper der hiërarchie, de officieren doen kennen die, naar hun weten, op of na 10 mei 1940, hetzij te velde hetzij in krijgsgevangenschap in hunne plichten te kort geschoten zijn. Dit voorschrift (betreffende de 'Autobiografische Inlichtingen' nvdv.) had ten doel de Onderzoekcommissies zooveel (sic) mogelijk beoordeelings-elementen (sic) te bezorgen betreffende de gedragingen van de officieren gedurende de periode 1940-1945.”

In de bijlage vindt de lezer een ongebruikt voorbeeld van zo'n voorgedrukt boekje, maar enkel het voor deze Masterscriptie relevante deel betreffende het gedrag tijdens Achttiendaagse Veldtocht (zie bijlage 4.). Zoals nog zal blijken, hebben een groot deel van de dossiers, onderzocht door de

³⁹² I. Roggen, *“Une doctrine de la justice militaire belge”*, in : *Revue de Droit pénal Militaire et de Droit de la Guerre*, 1966, 2, pp. 373-374.

³⁹³ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1a.: Documentaire relative à la création des commissions militaires spéciales, s.p.

³⁹⁴ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1a.: Documentaire relative à la création des commissions militaires spéciales, s.p.

Bijzondere Militaire Commissie, hun oorsprong in afgelegde verklaringen of opgemerkte tegenstrijdigheden afkomstig uit dergelijke 'Autobiografische inlichtingen'.

Op 6 maart 1945 stuurde de Minister van Landsverdediging, L. Mundeleer een dienstbrief naar alle militaire overheden, overheden van de Rijkswacht en verscheidene functionarissen van de militaire justitie betreffende een onderzoeksdienst (OD) op te richten en de bestaande adviescommissies te hervormen³⁹⁵:

“Met het inzicht een snelle en volledige zuivering van het leger en de Rijkswacht te bespoedigen en te verwezenlijken heb ik beslist de volgende wijzigingen aan de in voege zijnde voorschriften toe te passen.

- a) Een ‘Onderzoeksdienst’ (OD) wordt onder mijn rechtstreeksch (sic) gezag ingericht, ten einde, uitsluitend, de onderzoeken in te stellen en de dossiers voor te bereiden die moeten voorgelegd worden aan de Commissies gelast mij advies te geven betreffende enkele gevallen van gebrek aan burgertrouw in het Leger en de Rijkswacht;*
- b) De inrichting en de werkwijze van de Commissie worden gewijzigd zoals hieronder vermeld.”*

Deze nieuwe onderzoeksdienst omvatte 3 secties (Brussel, Gent en Luik), telkens bestaande uit 15 à 30 officieren, opnieuw aangewezen door de Minister van Landsverdediging³⁹⁶. De sectie Brussel was verantwoordelijk voor alle zaken betreffende actieve officieren van het leger en de Rijkswacht uit geheel België, terwijl de andere 2 secties zich bezig hielden met zaken betreffende reserveofficieren en onderofficieren. In het kader van deze Masterscriptie is enkel de sectie Brussel relevant, aangezien deze zich bezig hielden met alle zaken betreffende actieve officieren van het leger en de Rijkswacht uit geheel België. De andere twee secties hielden zich bezig met zaken betreffende reserveofficieren en onderofficieren.

Toch kan deze Onderzoeksdienst niet beschouwd worden als de directe voorloper van de latere Bijzondere Militaire Commissie, aangezien haar bevoegdheid zich uitstrekte over de periode vanaf 28 mei 1940 tot 1 november 1944 (de datum van de bevrijding van het grondgebied)³⁹⁷.

Het is dan ook vooral het tweede luik van deze dienstbrief, die relevant is voor deze Masterscriptie, aangezien deze handelde over de herinrichting van de reeds bestaande commissies, die omgevormd werden om dienst te doen als onderzoekscommissies en adviescommissies³⁹⁸:

³⁹⁵ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1a.: Documentaire relative à la création des commissions militaires spéciales, s.p.

³⁹⁶ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1a.: Documentaire relative à la création des commissions militaires spéciales, s.p.

³⁹⁷ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1a.: Documentaire relative à la création des commissions militaires spéciales, s.p.

³⁹⁸ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1a.: Documentaire relative à la création des commissions militaires spéciales, s.p.

Met een 'onderzoekscommissie' werd een commissie bedoeld, die overeenkomstig met artikel 2 van de besluitwet van 10 december 1942 de Minister van Landsverdediging met 'advies en overwegingen' bijstond bij het eventueel verstrekken van een ontslag van ambtswege (supra) tegen een beschuldigde.

Met een 'adviescommissie' werd anderzijds een commissie bedoeld, die de Minister van Landsverdediging met advies moest bijstaan inzake alle andere, ten opzicht van een beschuldigde te treffen, maatregelen.

Bij gebrek aan een eenduidige naamgeving, zullen we deze heringerichte commissies 'adviescommissies' noemen, waarvan er meerdere in werking waren. Naast aparte commissies voor onderofficieren en reserveofficieren was er ook een adviescommissie voor de 'officieren van de actieve kaders van het leger en de Rijkswacht', voorgezeten door Generaal-Majoor Van Parijs³⁹⁹. Anderzijds moet wel opgemerkt worden, dat de zaken betreffende reservehoofdofficieren eveneens onderzocht werden door deze adviescommissie voor actieve officieren.

Net zoals bij de in 1942 opgerichte 'onderzoekscommissie' (supra), was ook bij deze adviescommissie de dagvaarding van de beklaagde een vereiste, aangezien deze de kans moest krijgen om zijn versie van de feiten te kunnen doen⁴⁰⁰. Daarnaast kreeg de beklaagde ook de mogelijkheid om zijn dossier tijdens een periode van vijf dagen vóór de eigenlijke zitting van de adviescommissie in te kijken.

Tijdens de zitting van de adviescommissie zette de voorzitter de zaak uiteen en gaf hij aan de commissie kennis van de voornaamste stukken van het dossier, waarna werd overgegaan tot het verhoor van de getuigen en de ondervraging van de beklaagde. Daarop mocht de beklaagde, of zijn raadsman, zijn verdediging voordragen. Indien de beklaagde niet kwam opdagen, terwijl hij daartoe wel in staat was, werd de zaak gewoonweg zonder de aanwezigheid van de beklaagde onderzocht. Daarna volgde uiteindelijk de beraadslaging, die leidde tot een gemotiveerd advies, dat overeenkomstig de mening van meerderheid werd opgesteld en door alle leden van de adviescommissie ondertekend moest worden, waarna dit advies door de commissie overgemaakt werd aan het Kabinet van de Minister van Landsverdediging.

Tenslotte introduceerde deze beslissing van de Minister van Landsverdediging, L. Mundeleer een aantal overgangsmaatregelen voor een hele reeks reeds bestaande gelijkaardige commissies⁴⁰¹.

5.2 De oprichting van de Bijzondere Militaire commissie

Het grootste probleem bij het beschrijven van de Bijzondere Militaire Commissie in het algemeen is dat de Commissie in zijn bestaansperiode (1945-1949) meerdere malen van vorm, samenstelling, organisatie en naam veranderd is. Bovendien is de verbinding met de voorgangers (supra) niet al te

³⁹⁹ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1a.: Documentaire relative à la création des commissions militaires spéciales, s.p.

⁴⁰⁰ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1a.: Documentaire relative à la création des commissions militaires spéciales, s.p.

⁴⁰¹ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1a.: Documentaire relative à la création des commissions militaires spéciales, s.p.

duidelijk en zijn er slechts bepaalde documenten bewaard in administratieve farde waarop dit hele hoofdstuk gebaseerd is⁴⁰².

Desondanks deze beperkingen hebben we een overzicht kunnen verschaffen van de totstandkoming van de Bijzondere Militaire Commissie in de loop van het jaar 1945, gebaseerd op één onuitgegeven licentiaatsverhandeling in combinatie met de geciteerde bronnen en onderzochte dossiers van de Commissie⁴⁰³.

Ten eerste kunnen we stellen dat het in december 1942 goedgekeurd wetbesluit betreffende de bestraffing van sommige officieren met een ontslag van ambtswege, waarvoor een specifieke ‘onderzoekscommissie’ werd opgericht (supra), de weg vrij maakte voor de oprichting van de Bijzondere Militaire Commissie (en een hele reeks verbonden commissies) in de loop van 1945.

Op basis van de onderzochte dossiers blijkt dat het eerste geselecteerde dossier dateerde uit januari 1945 en dat men in de allereerste dossiers melding maakte van de zogenaamde ‘*Commission Spéciale du M.D.N.*’ of de Bijzondere Commissie van de Minister van Landsverdediging, ofwel de voorloper van de pas in oktober van hetzelfde jaar formeel opgericht Bijzondere Militaire Commissie (ID 1, zie bijlage 6.).

Op 6 maart 1945 werd de ‘Service des Enquêtes’ opgericht, die belast was met het onderzoeken van de hierboven besproken Autobiografische Inlichtingen met het oog op het aan het licht brengen van verdachte zaken en potentiële delicten gepleegd tijdens de Achttiendaagse Veldtocht én tijdens de bezetting⁴⁰⁴. Vele zaken, die later onderzocht werden door de Bijzondere Militaire Commissie, hadden hun oorsprong bij deze ‘Service des Enquêtes’.

De eerste fundamentele stap in de richting van een formele geïnstitutionaliseerde Bijzondere Militaire Commissie kwam er met de Besluiten van de Regent (Prins Karel 1944-1950) van 18 en 23 juni 1945⁴⁰⁵:

⁴⁰² Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1a.: Documentaire relative à la création des commissions militaires spéciales.

Neyt (J.). *De veldtocht van het Belgische leger tussen 10 en 20 mei 1940: de operatie van de 4de Div en het GHK en dit aan de hand van recent vrijgekomen archief*. Brussel (onuitgegeven licentiaatsverhandeling Koninklijke Militaire School), 2006, pp. 1-2. (promotor: L. De Vos).

⁴⁰³ Neyt (J.). *De veldtocht van het Belgische leger tussen 10 en 20 mei 1940: de operatie van de 4de Div en het GHK en dit aan de hand van recent vrijgekomen archief*. Brussel (onuitgegeven licentiaatsverhandeling Koninklijke Militaire School), 2006, 118 p. (promotor: L. De Vos).

Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1a.: Documentaire relative à la création des commissions militaires spéciales.

Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1-8.

⁴⁰⁴ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1a.: Documentaire relative à la création des commissions militaires spéciales, s.p.

⁴⁰⁵ Neyt (J.). *De veldtocht van het Belgische leger tussen 10 en 20 mei 1940: de operatie van de 4de Div en het GHK en dit aan de hand van recent vrijgekomen archief*. Brussel (onuitgegeven licentiaatsverhandeling Koninklijke Militaire School), 2006, pp. 62-113. (promotor: L. De Vos).

Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1a.: Documentaire relative à la création des commissions militaires spéciales, s.p.

“Arrêté du Régent du 18 juin 1945, relatif à la composition de la Commission Militaire Spéciale prévue à l’article 18 de la loi du 15 septembre 1924 sur la position et l’avancement des officiers.”

“Arrêté du Régent du 23 juin 1945, constituant une Commission Militaire chargée d’examiner la conduite des officiers qui n’ont pas été en captivité.”

Dat deze ontwikkelingen pasten in een tijdsgeest wordt ondermeer aangetoond, door het feit dat op 1 juli 1945 een aantal advies- en onderzoekscommissies (*‘Commissions d’Instruction et d’Avis’*), bevoegd voor het onderzoek naar reservisten, opgericht werden.

De grote doorbraak betreffende de formele oprichting van de Bijzondere Militaire Commissie kwam er echter pas met het Besluit van de Regent van 11 oktober 1945.

Besluit van de Regent van 11 oktober 1945

Geïnspireerd door eerdere onderzoekscommissies (supra) werd op 11 oktober 1945 bij Besluit van de Regent (zie bijlage 3.3.) beslist om een Bijzondere Militaire Commissie op te richten, die de Minister van Landsverdediging moest adviseren betreffende te nemen maatregelen tegen officieren, die zich tijdens de gevechten in mei 1940 schuldig hadden gemaakt aan zogenaamd ‘ontoelaatbaar gedrag’ en allerlei militaire delicten⁴⁰⁶.

“BESLUIT

Van 11 oktober 1945

Nr 1120⁴⁰⁷

...

Op de voordracht van den Minister van Landsverdediging;

WIJ HEBBEN BESLOTEN EN WIJ BESLUITEN

Artikel 1 --- Een Bijzondere Militaire Commissie is er mede belast aan den Minister van Landsverdediging hare adviezen te geven omtrent de tuchtmaatregelen, welke eventueel dienen genomen ten opzichte van zekere officieren uit hoofde van hun gedrag tijdens de krijgsverrichtingen in Mei 1940.

Artikel 2 --- De bijzondere militaire commissie is samengesteld als volgt: een opperofficier, voorzitter; een onbepaald aantal opper- of hoofd officieren, vast te stellen door den Minister van Landsverdediging, om het ambt van plaatsvervangend voorzitter, van bijzitter en van secretaris te vervullen.

⁴⁰⁶ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1a.: Documentaire relative à la création des commissions militaires spéciales, s.p.

⁴⁰⁷ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1a.: Documentaire relative à la création des commissions militaires spéciales, s.p.

Artikel 3 --- Naargelang de vereisten (sic) mag de voorzitter van de bijzondere Militaire Commissie in den schoot derzelve, eene of meer subcommissies instellen.

(Bladzijde 2 van het besluit van 11.10.45 nr. 1120.)

Artikel 4 --- Bij de samenstelling van de Bijzondere Militaire Commissie en van deze subcommissies, wordt er rekening gehouden met het taalstelsel, dat door de officieren, die voor dezelve opgeroepen worden, opgevorderd wordt.

Artikel 5 --- De met redenen omkleede adviezen worden aan den Minister van Landsverdediging voorgelegd en de daaruit voortvloeiende beslissingen zijn niet vatbaar voor hoger beroep.

Artikel 6 --- De minister van Landsverdediging is belast met de uitvoering van dit besluit.

Gegeven te Brussel, den 11 October 1945

(w.g.)

Vanwege den Regent:

De Minister van Landsverdediging, Mundeleer.”

Artikel 1. bepaalde wat de aard, het doel en de bevoegdheden waren van de Bijzondere Militaire Commissie voor officieren: namelijk een intern onderzoeksorgaan belast met het verstrekken van advies aan de Minister van Landsverdediging betreffende eventueel te nemen tuchtmaatregelen ten opzichte van bepaalde Belgische officieren, wiens gedrag tijdens de Achttiendaagse Veldtocht te wensen overliet.

In een vorig hoofdstuk hadden we vastgesteld, dat de juridische fundering van de eigenlijke werking van de Bijzondere Militaire Commissie zowel gebaseerd was op een strafrechtelijke component, afgeleid van de Belgische militaire justitie, als op een disciplinaire constituent, gebaseerd op een aantal disciplinaire verordeningen en procedures. Deze opvallende constatering was zoals vermeld een gevolg van de merkwaardige samensmelting van de militaire disciplinaire macht en de militaire strafrechtelijke macht, waardoor de Bijzondere Militaire Commissie in de praktijk gekenmerkt werd⁴⁰⁸. Deze frappante afwezigheid van een scheiding tussen deze twee domeinen, zoals traditioneel aanwezig in de burgerlijke orden, had als cruciale consequentie, dat de Bijzondere Militaire Commissie zowel strafrechtelijke militaire delicten als tuchtdelicten onderzocht, zoals ondermeer zal duidelijk worden in de kwantitatieve analyse van deze Masterscriptie.

Met deze constatering in het achterhoofd, blijft nog steeds de vraag overeind wat voor een advies- en onderzoekscommissie de Bijzondere Militaire Commissie nu eigenlijk was. Op basis van onze analyse van het verband tussen de militaire justitie en de Bijzondere Militaire Commissie hadden we geconcludeerd, dat de Commissie kon beschouwd worden als een informeel onderdeel van de Belgische militaire justitie, alhoewel zij formeel gezien een ad hoc intern onderzoeksorgaan was, opgericht binnen het leger zelf. Daarnaast bleek uit het bovenstaande Besluit van de Regent, dat de

⁴⁰⁸ I. Roggen, “*Une doctrine de la justice militaire belge*”, in : *Revue de Droit pénal Militaire et de Droit de la Guerre*, 1966, 2, p. 374.

Bijzondere Militaire Commissie nadrukkelijk bevoegd was voor het adviseren van de Minister van Landsverdediging, betreffende eventueel te nemen ‘tuchtmaatregelen’.

Deze vaststellingen lijken erop te wijzen, dat de Bijzondere Militaire Commissie, naast een intern advies- en onderzoeksorgaan, oorspronkelijk formeel geconcipeerd was als een tuchtrechterlijk orgaan, maar in de praktijk zowel een strafrechtelijke als tuchtrechterlijke juridische basis bezat (supra).

Artikel 2. besprak dan de samenstelling van de Bijzondere Militaire Commissie, die steeds moest bestaan uit: enerzijds een opperofficier als voorzitter en anderzijds een onbepaald aantal – bepaald door de Minister van Landsverdediging – opperofficieren om de ambten van plaatsvervangend voorzitter, bijzitter en secretaris te vervullen. Al deze officieren werden aangewezen door de Minister van Landsverdediging. De commissieleden waren oorlogsveteranen, met een onbezoedeld dienstverleden, van wie verwacht werd dat zij hun ervaring, hun eerbaarheid en hun rechtschapenheid zouden gebruiken om op een adequate en rechtvaardige manier een oordeel te vellen over het oorlogsgedrag van bepaalde medeofficieren tijdens de Achttiendaagse Veldtocht. Hieruit blijkt dus dat de Bijzondere Militaire Commissie een intern onderzoeksorgaan was, waarbij een groep onberispelijke ervaren officieren, op basis van de door het onderzoek vastgestelde feiten, het gedrag van een gelijke, met name een medeofficier, beoordeelden.

Op basis van deze eerste 2 artikels stellen we dus wederom vast dat er ook bij de Bijzondere Militaire Commissie eveneens geen scheiding was tussen de rechterlijke en de uitvoerende macht, die in een enige ‘militair imperium’ vermengd waren (supra): de Bijzondere Militaire Commissie, waarvan de leden aangesteld werden door de Minister van Landsverdediging, beschikte immers enkel over een adviserende bevoegdheid, terwijl de eigenlijke beslissing bij de uitvoerende macht berustte, m.n. bij de Minister van Landsverdediging⁴⁰⁹.

Artikel 3. formuleerde, dat de voorzitter van de Commissie naar gelang de vereisten een of meerdere subcommissies mag oprichten, hetgeen fundamenteel zou blijken voor de verder ontwikkeling van de Bijzondere Militaire Commissie (infra).

Artikel 4. schreef voor, dat er bij de samenstelling van de Bijzondere Militaire Commissie eveneens moest rekening gehouden worden met het taalstelsel. Dit gezegd zijnde stellen we vast dat er op 150 onderzochte dossiers van de Commissie slechts 3 in het Nederlands opgesteld waren.

Artikel 5. decreteerde, dat de door de Commissie opgestelde adviezen gemotiveerd moesten zijn (‘met redenen omkleed’) en voorgelegd moesten worden aan de Minister van Landsverdediging, bij wie de uiteindelijke beslissing lag. Deze beslissing waren niet vatbaar voor beroep. Het gevolg hiervan was dat door de Bijzondere Militaire Commissie onderzochte officieren geen verzoek tot

⁴⁰⁹ I. Roggen, “*Une doctrine de la justice militaire belge*”, in : *Revue de Droit pénal Militaire et de Droit de la Guerre*, 1966, 2, pp. 373-374.

beroep konden indienen bij de op 19 oktober 1945 opgerichte Hogere Commissie van beroep (*'Commission Supérieure d'Appel'*, vaak afgekort als C.S.A.)⁴¹⁰.

Opvallend is dat onderofficieren onderzocht door de op 30 oktober 1945 opgerichte Bijzondere Militaire Commissie voor onderofficieren (zie bijlage 3.3.) wel een mogelijkheid hadden om in beroep te gaan bij deze Hogere Commissie voor beroep, maar aangezien deze Masterscriptie enkel handelt over de Bijzondere Militaire Commissie voor officieren, zullen we daar niet dieper op in gaan⁴¹¹.

Artikel 6. stipuleerde tenslotte, dat de Minister van Landsverdediging belast was met de uitvoering van het besluit.

Samenvattend kunnen we dus stellen dat de Bijzondere Militaire Commissie een intern tuchtrechterlijk onderzoeksorgaan – bestaande uit een groep onbesproken ervaren hogere officieren, aangeduid door de Minister van Landsverdediging – was, dat functioneerde binnen het kader van het leger én dus buiten de standaard instellingen van de Belgische militaire justitie (supra).

Desondanks het feit, dat de Bijzondere Militaire Commissie een ad hoc intern onderzoeksorgaan was, formeel geconcipeerd als een tuchtrechterlijk orgaan, hebben we vastgesteld dat de Commissie in de praktijk merkwaardig genoeg gekenmerkt werd door een samensmelting van de militaire disciplinaire macht en de militaire strafrechtelijke macht, met als gevolg, dat de juridische fundering van de eigenlijke werking van de Bijzondere Militaire Commissie zowel gebaseerd was op een strafrechtelijke component, afgeleid van de Belgische militaire justitie, als op een disciplinaire constituent, gebaseerd op een aantal disciplinaire verordeningen en procedures⁴¹². Deze frappante afwezigheid van een scheiding tussen deze twee domeinen, zoals traditioneel aanwezig in de burgerlijke orden, had als cruciale consequentie, dat de Bijzondere Militaire Commissie zowel strafrechtelijke militaire delicten als tuchtdelicten onderzocht. Op basis hiervan konden we besluiten, dat de Bijzondere Militaire Commissie wel degelijk een informeel onderdeel uitmaakte van de Belgische militaire justitie (supra).

De Bijzondere Militaire Commissie was formeel belast met het adviseren van de Minister van Landsverdediging betreffende het nemen van maatregelen tegen bepaalde officieren, die zich tijdens de Achttiendaagse Veldtocht (10 -28 mei 1940) al dan niet schuldig zouden gemaakt hebben aan zogenaamd 'ontoelaatbaar gedrag' en militaire delicten (supra). De Bijzondere Militaire Commissie had dus zelf geen beslissingsrecht, maar kon de Minister van Landsverdediging enkel adviseren over potentiële consequenties betreffende het gedrag van bepaalde officieren tijdens de gevechten in mei

⁴¹⁰ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1a.: Documentaire relative à la création des commissions militaires spéciales, s.p.

⁴¹¹ Neyt (J.). *De veldtocht van het Belgische leger tussen 10 en 20 mei 1940: de operatie van de 4de Div en het GHK en dit aan de hand van recent vrijgekomen archief*. Brussel (onuitgegeven licentiaatsverhandeling Koninklijke Militaire School), 2006, pp. 59-71. (promotor: L. De Vos).

Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1a.: Documentaire relative à la création des commissions militaires spéciales, s.p.

⁴¹² I. Roggen, "Une doctrine de la justice militaire belge", in : *Revue de Droit pénal Militaire et de Droit de la Guerre*, 1966, 2, p. 374.

1940. Dit blijkt ondermeer uit dit korte citaat uit een brief van de Minister van Landsverdediging van 25 augustus 1949⁴¹³:

“Je rappelle que les commissions n’émettent que des avis, la décision appartenant à l’exécutif.”

We constateren dus dat eveneens de Bijzondere Militaire Commissie gekarakteriseerd werd door de kenmerkende afwezigheid van een scheiding tussen de rechterlijke en de uitvoerende macht. Dit correspondeerde met onze eerder gedane vaststelling, dat de Grondwet toeliet, dat de militaire rechterlijke macht en de militaire uitvoerende macht vermengd werden in één zogenaamd ‘militair imperium’ (supra).

De sluitsteen van de formele oprichting van de Bijzondere Militaire Commissie voor officieren volgde enkele dagen later met het Besluit van de Regent van 30 oktober 1945, dat echter hoofdzakelijk ging over de samenstelling en werking van de Bijzondere Militaire Commissie en de Hogere Commissie van Beroep, beiden voor Beroepsonderofficieren⁴¹⁴. Er stond echter ook een passage in die relevant was, voor de bevoegdheid van de in deze Masterscriptie bestudeerde Bijzondere Militaire Commissie (voor officieren).

Besluit van de Regent van 30 oktober 1945

In dit Besluit (zie bijlage 3.3) staat het volgende te lezen:

“De Commissies (waaronder ook de Bijzondere Militaire Commissie voor officieren) zijn bevoegd om een onderzoek in te stellen over de omstandigheden waarin de tusschen (sic) 10 en 28 Mei 1940 te 4 uur in handen van den vijand, van een onzijdig of niet-oorlogvoerende mogendheid gevallen beroepsmilitairen gevangen of geïnterneerd werden ...”

Hieruit blijkt dus wederom dat de Bijzondere Militaire Commissie voornamelijk bevoegd was voor het onderzoek naar het oorlogsgedrag van officieren. Hoewel er een groot gebrek was aan eenduidigheid en helderheid in de reeds vermelde administratieve farde, was er toch één document dat een grotendeels volledig overzicht gaf van de voornaamste besluiten genomen in 1945 (zie bijlage 3.3.)

Nu vaststaat hoe de Bijzondere Militaire Commissie is ontstaan, kunnen we overgaan tot het vastleggen van de bevoegdheid van deze onderzoekscommissie.

De bevoegdheid van de Bijzondere Militaire Commissie

Uit het voorgaande hebben we reeds kunnen vaststellen dat de Bijzondere Militaire Commissie een intern en formeel tuchtrechtelijk onderzoeksorgaan was, belast met het adviseren van de Minister van Landsverdediging betreffende het nemen van maatregelen tegen bepaalde officieren, die zich

⁴¹³ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1a.: Documentaire relative à la création des commissions militaires spéciales, s.p.

⁴¹⁴ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1a.: Documentaire relative à la création des commissions militaires spéciales, s.p.

tijdens de Achttiendaagse Veldtocht (10 -28 mei 1940) zouden schuldig gemaakt hebben aan zogenaamd ‘ontoelaatbaar gedrag’ en militaire delicten (supra). Zaken die zich afspeelden na 28 mei 1940 vielen in principe buiten de bevoegdheid van de Bijzondere Militaire Commissie, zoals ondermeer blijkt uit dit citaat afkomstig uit dossier nr. 118⁴¹⁵:

"Quant aux faits se rapportant au 28 mai et après cette date, ils échappent à la compétence de la sous-commission qui n'a dans ses attributions qu'à s'occuper du comportement des officiers de l'active jusqu'à la capitulation. Les faits reprochés au Lieutenant R. le 28 mai se placent en effet après la capitulation."

Desalniettemin werd het gedrag van officieren tijdens de bezetting soms gebruikt als verzachtende of net als verzwarende factor in de besluitvorming van de Bijzondere Militaire Commissie, zoals zal blijken in het verdere verloop van dit hoofdstuk (infra).

In een dienstbrief van de Minister van Landsverdediging van 3 november 1945, gericht aan Luitenant-generaal Bogaerts, de toenmalige voorzitter van de Bijzondere Militaire Commissie en aan generaal Cheville, de toenmalige voorzitter van de ‘*Commission d’Instruction*’ (of de in 1942 opgericht ‘onderzoekscommissie’, supra) ging men dieper in op de bevoegdheid van de Bijzondere Militaire Commissie en het doorsturen van bepaalde dossiers⁴¹⁶:

"En son article 1, l'arrêté du 11 octobre 1945 No 1120 stipule que la Commission Militaire Spéciale est chargée de donner au Ministre de la Défense Nationale ses avis sur les sanctions disciplinaires à prendre éventuellement à l'égard de certains officiers en raison de leur comportement au cours des opérations militaires de mai 1940. Il est bien entendu que cette commission instruit le cas des officiers de l'active. Dans la plupart des affaires relatives aux opérations de mai 40, interviennent à la fois des officiers de l'active et des officiers de réserve, agissant dans le cadre d'une même unité ; l'affaire étant éclaircie, la Commission Militaire Spéciale :

- a) *adresse les dossiers concernant les officiers de l'active à Monsieur le Ministre en y joignant ses avis. Lorsque la Commission Militaire Spéciale est saisie du cas d'un officier de l'active, qui selon elle doit conformément à l'arrêté-loi du décembre 1942, être démissionné d'office, le dossier est transmis par le Ministre à la Commission d'Instruction.*
- b) *Transmet à D.G.P.M., aux fins d'en saisir le S.E. les dossiers concernant les officiers de réserve incriminés. ... "*

Uit deze dienstbrief blijkt dus dat de Bijzondere Militaire Commissie voornamelijk – er zijn echter uitzonderingen (infra) – zaken betreffende actieve officieren behandelde, terwijl zaken betreffende reserveofficieren of ontslag van ambtswege doorverwezen werden naar andere commissies, zoals de in december 1942 opgerichte ‘onderzoekscommissie’ betreffende de bestraffing met een ontslag van ambtswege (supra).

⁴¹⁵ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 3.

⁴¹⁶ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1a.: Documentaire relative à la création des commissions militaires spéciales, s.p.

Verder blijkt uit een nota van 10 mei 1946, geschreven door de juridische attaché aangesloten bij de Hogere Commissie van beroep, dat ook de omstandigheden waarin officieren gevangen genomen werden, bij wet onderzocht moesten worden door een *'commission militaire spéciale'*⁴¹⁷:

"L'article 18 de la loi sur l'état et la position des officiers stipule : 'En ce qui concerne l'officier prisonnier et interné, une commission militaire spéciale dont la composition et déterminée par arrêté royal, propose au roi, tenant compte des circonstances de la capture ou de l'internement ..."

Samenvattend kunnen we dus stellen dat de Bijzondere Militaire Commissie bevoegd was voor het onderzoeken van het oorlogsgedrag van voornamelijk actieve officieren en de manier waarop zij gevangen genomen werden, tijdens de periode van 10-28 mei 1940, beter bekend als de Achttiendaagse veldtocht. We moeten echter benadrukken dat – zoals eerder vastgesteld in de bovenstaande kritische analyse van het verband tussen de militaire justitie en de Bijzondere Militaire Commissie (supra) – de Bijzondere Militaire Commissie – net als de gehele Belgische militaire justitie – gekarakteriseerd werd door een opvallende samensmelting van de militaire disciplinaire macht of militaire tucht en de militaire strafrechtelijke macht (supra)⁴¹⁸. Deze afwezigheid van een scheiding tussen deze 2 domeinen, zoals traditioneel aanwezig in de burgerlijke orden, had – zoals eerder aangegeven – als cruciale consequentie, dat de Bijzondere Militaire Commissie zowel militaire delicten onderzocht, afkomstig uit het strafrechtelijke domein, als tuchtdelicten, afkomstig uit het disciplinaire domein!

Ofschoon we in het voorgaande vastgesteld hebben dat militaire delicten normaliter bestraft werden met de wettelijk vastgelegde militaire straffen (supra) en met tuchtdelicten doorgaans afgerekend werd met behulp van tuchtstraffen en tuchtmaatregelen (infra), hebben we reeds aangegeven dat dit niet van toepassing was bij de Bijzondere Militaire Commissie, aangezien de Commissie verkoos tuchtstraffen en tuchtmaatregelen te adviseren bij de bestraffing van militaire delicten in plaats van de voorziene militaire straffen.

De oorsprong van deze opmerkelijke praktijk moeten we enerzijds zoeken in de reeds vermelde interne geplogenheid om bepaalde militaire delicten te bestraffen met tuchtstraffen (supra) en de neiging van de Bijzondere Militaire Commissie om milde tuchtstraffen te verkiezen boven zware militaire straffen, hetgeen een gevolg was van de impliciete doelstellingen van de Commissie, die we vervat hebben onze eerder besproken 'zuiveringsthese' en 'verzoeningsthese'⁴¹⁹. We zullen deze thesen in het vervolg van dit hoofdstuk uitgebreid bespreken en in de kwantitatieve analyse falsifiëren aan de hand van de bekomen gegevens.

We kunnen dus concluderen dat de Bijzondere Militaire Commissie bevoegd was voor het onderzoek van strafrechtelijke en disciplinaire delicten, betreffende het oorlogsgedrag van hoofdzakelijk actieve officieren gedurende de Achttiendaagse veldtocht.

⁴¹⁷ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1a.: Documentaire relative à la création des commissions militaires spéciales, s.p.

⁴¹⁸ I. Roggen, "Une doctrine de la justice militaire belge", in : *Revue de Droit pénal Militaire et de Droit de la Guerre*, 1966, 2, p. 374.

⁴¹⁹ F. Gorlé, "De militaire misdrijven en de militaire straffen", in: *Panopticon: Tijdschrift voor strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk*, 5 (1984), 5, pp. 405-408.

5.3 De verdere ontwikkeling van de Bijzondere Militaire Commissie

De vorm en organisatie, die de Bijzondere Militaire Commissie voor officieren oorspronkelijk had, bleef echter maar gedurende korte tijd bestaan. Vanaf dossier nr. 79 met uitspraak op 2 mei 1946 is er immers voor het eerst sprake van zogenaamde ‘*sous commissions*’ of subcommissies.

Wanneer deze ontwikkeling precies heeft plaatsgegrepen is ons – ten gevolge van de gebrekkige documentatie – onbekend, maar het moet ergens in het voorjaar van 1946 geweest zijn. Het artikel 3 van het Besluit van de Regent van 11 oktober 1945 stipuleerde reeds, dat de voorzitter van de Bijzondere Militaire Commissie naar gelang de vereisten subcommissies mocht oprichten om de werklust te verdelen. We moeten deze ontwikkeling van de Bijzondere Militaire Commissie dan ook vanuit dit oogpunt bekijken. De hervorming uit 1946 moet zondermeer als fundamenteel bestempeld worden aangezien een aantal verwante aparte commissies – gelijkaardig in opzet en organisatie, maar verschillend qua bevoegdheid en doelgroep, waaronder ook de hier bestudeerde Bijzondere Militaire Commissie voor officieren – opgericht in 1945, nu gegroepeerd werden in de bredere structuur van de overkoepelende Centrale Militaire Commissie⁴²⁰.

Onder deze Centrale Militaire Commissie werden 3 subcommissies geplaatst: enerzijds de eigenlijke Bijzondere Militaire Commissie, die nu als Bijzondere Militaire Subcommissie bestempeld werd, anderzijds een Centrale Militaire Subcommissie en tenslotte een subcommissie voor advies en onderzoek voor reserveofficieren. Deze 3 subcommissies waren vrij gelijkaardig, maar ze verschilden erg op vlak van bevoegdheden. Het onderscheid tussen deze 3 subcommissies wordt verduidelijkt aan de hand van het onderstaande organigram⁴²¹:

Centrale Militaire Commissie		
Bijzondere Militaire subcommissie	Centrale Militaire subcommissie	Subcommissie voor Advies en Onderzoek
Bevoegdheid: actieve officieren Zonder mogelijkheid tot beroep Oorlogsfeiten (mei 1940)	Bevoegdheid: actieve officieren Mogelijkheid tot beroep Algemeen gedrag	Bevoegdheid: reserve officieren Mogelijkheid tot beroep Oorlogsfeiten en collaboratie

⁴²⁰ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1a.: Documentaire relative à la création des commissions militaires spéciales, s.p.

⁴²¹ Neyt (J.). *De veldtocht van het Belgische leger tussen 10 en 20 mei 1940: de operatie van de 4de Div en het GHK en dit aan de hand van recent vrijgekomen archief*. Brussel (onuitgegeven licentiaatsverhandeling Koninklijke Militaire School), 2006, p. 60. (promotor: L. De Vos).

Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1a.: Documentaire relative à la création des commissions militaires spéciales, s.p.

Ook de volgende passages uit een nota uit 1949 betreffende de ontbinding van deze commissies verduidelijken nogmaals het verschil qua bevoegdheid⁴²²:

"La Commission militaire centrale comprend :

- 1) *La Sous-Commission Militaire Centrale qui examine la comportement des officiers de l'active depuis la capitulation jusqu'au 8-5-1945.*
- 2) *La Sous-Commission Militaire Spéciale qui examine les plaintes qu'elle reçoit concernant le comportement des officiers de l'active au cours des opérations de guerre. Elle se compose de quatre officiers dont trois officiers supérieurs.*
- ...
- 3) *La Sous-Commission d'Avis et d'Instruction pour officiers de réserve, qui examine les plaintes qu'elle reçoit concernant les comportements des officiers de réserve, soit au cours des opérations de guerre, soit sous l'occupation. Elle se compose de Cinq officiers dont trois officiers supérieurs, un officier subalterne de l'active et un officier subalterne de réserve ..."*

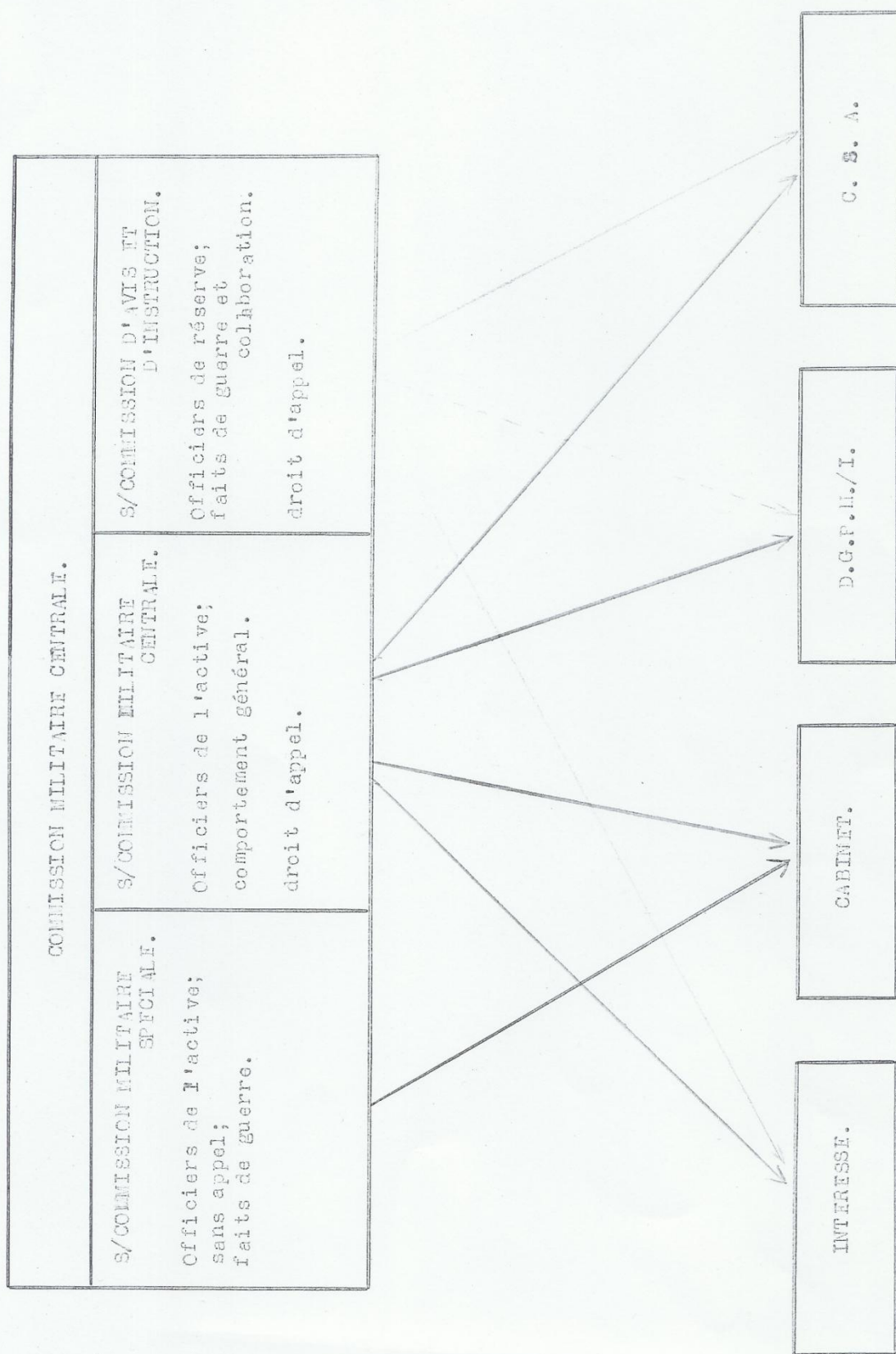
Zoals hieruit blijkt is voor deze Masterscriptie enkel de Bijzondere Militaire Subcommissie relevant, aangezien de andere 2 subcommissies in grote mate handelden over zaken, die zich afspeelden tijdens de bezetting of gevangenschap of over zaken betreffende reserveofficieren. Eveneens wordt duidelijk uit deze passage, dat ook de samenstelling van de Bijzondere Militaire Commissie ten opzichte van zijn oorspronkelijke vorm, vastgelegd in oktober 1945, gewijzigd was ten gevolge van de reorganisatie in 1946. De Commissie bestond vanaf nu steeds uit 4 officieren, waarvan 3 hogere officieren.

Er waren echter ook constanten, m.n. het feit dat officieren, onderzocht door de Bijzondere Militaire Commissie – om redenen van duidelijkheid zullen we deze naam blijven hanteren – ook na de hervorming van 1946 geen mogelijkheid hadden om in beroep te gaan tegen de beslissing van de Commissie, in tegenstelling tot de andere 2 subcommissies, waar men wel een verzoek tot beroep bij de Hogere Commissie van beroep kon indienen⁴²³. Afgesloten dossiers, onderzocht door de Bijzondere Militaire Commissie, werden alleen doorgestuurd naar het kabinet van de Minister van Landsverdediging, bij wie zoals vermeld de uiteindelijke beslissing lag. Dit wordt ondermeer duidelijk uit het volgende schema afkomstig uit het administratieve dossier betreffende de Bijzondere Militaire Commissie, waaruit duidelijk wordt de Bijzondere Militaire Commissie zijn afgesloten dossiers enkel doorstuurde naar het kabinet van de Minister van Landsverdediging, terwijl de andere 2 subcommissies wel een dossier konden doorverwijzen naar de Hogere Commissie van beroep (C.S.A.)⁴²⁴.

⁴²² Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1a.: Documentaire relative à la création des commissions militaires spéciales, s.p.

⁴²³ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1a.: Documentaire relative à la création des commissions militaires spéciales, s.p.

⁴²⁴ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1a.: Documentaire relative à la création des commissions militaires spéciales, s.p.

Zoals verderop zal blijken, bereikte de activiteit van de Bijzondere Militaire Commissie een hoogtepunt in 1947, met een sterke daling van het aantal geopende dossiers in de loop van 1948, totdat er in augustus 1948 nog slechts een 20 tal lopende zaken waren⁴²⁵. Een aantal moeilijkere dossiers (zoals een reeks dossiers betreffende officieren van het fort van Eben-Emael) werden nog steeds intensief onderzocht, maar het was duidelijk dat de activiteit van de Bijzondere Militaire Commissie in de loop van 1948 sterk terugliep.

Op 27 oktober 1948 werd er beslist dat de Bijzondere Militaire Commissie vanaf 1 november van hetzelfde jaar geen nieuwe zaken meer mocht openen⁴²⁶. Er werd ook gestipuleerd dat de lopende zaken zo snel mogelijk moesten afgehandeld worden, liefst voor het einde van het jaar.

De daling van het aantal lopende dossiers zette zich door in 1949, hetgeen ondermeer duidelijk werd aan de hand van een aantal schaarse situatierapporten, waarin gesteld werd dat er in februari 1949 nog 6 lopende dossiers waren, in maart 3, in april 2, in mei 2, in juni 2, in juli 3, in augustus nog 4 en tenslotte in september nog 4⁴²⁷.

Dit uitdoofscenario werd logischerwijs gevolgd door de ontbinding van de Bijzondere Militaire Commissie in de loop van het najaar van 1949. In het administratieve dossier zat er immers een nota van 26 september 1949, afkomstig van Generaal-majoor E. van Caubergh, voorzitter van de Commissie, gericht aan de Minister van Landsverdediging van 26 september 1949, met als titel '*Dissolutions des commissions*' (zie bijlage 3.4.)⁴²⁸.

In deze nota werd gestipuleerd, dat de Centrale Militaire Commissie en zijn ondergeschikte subcommissies zouden ontbonden worden. Er werd immers gesteld, dat op 10 lopende dossiers na – waaronder 4 bij de Bijzondere Militaire Commissie zelf – alle zaken afgehandeld waren en dat het aanwezige personeel enkel nog in functie zou blijven tot oktober 1949, wanneer de zitting voor deze allerlaatste zaken voorzien was.

⁴²⁵ Neyt (J.). *De veldtocht van het Belgische leger tussen 10 en 20 mei 1940: de operatie van de 4de Div en het GHK en dit aan de hand van recent vrijgekomen archief*. Brussel (onuitgegeven licentiaatsverhandeling Koninklijke Militaire School), 2006, p. 69. (promotor: L. De Vos).

Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1a.: Documentaire relative à la création des commissions militaires spéciales, s.p.

⁴²⁶ Neyt (J.). *De veldtocht van het Belgische leger tussen 10 en 20 mei 1940: de operatie van de 4de Div en het GHK en dit aan de hand van recent vrijgekomen archief*. Brussel (onuitgegeven licentiaatsverhandeling Koninklijke Militaire School), 2006, p. 69. (promotor: L. De Vos).

Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1a.: Documentaire relative à la création des commissions militaires spéciales, s.p.

⁴²⁷ Neyt (J.). *De veldtocht van het Belgische leger tussen 10 en 20 mei 1940: de operatie van de 4de Div en het GHK en dit aan de hand van recent vrijgekomen archief*. Brussel (onuitgegeven licentiaatsverhandeling Koninklijke Militaire School), 2006, p. 70. (promotor: L. De Vos).

Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1a.: Documentaire relative à la création des commissions militaires spéciales, s.p.

⁴²⁸ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1a.: Documentaire relative à la création des commissions militaires spéciales, s.p.

Daarna zou het personeel overgeplaatst worden naar andere instellingen, waardoor zowel de Centrale Militaire Commissie als zijn subcommissies – waaronder dus de Bijzondere Militaire Commissie – zouden ophouden te bestaan⁴²⁹.

In een vertrouwelijke nota van de Minister van Landsverdediging van 17 december 1949 met de titel *'Dissolution des Commissions chargées de l'examen du comportement général des officiers pendant la période 40-45'* staat het volgende te lezen⁴³⁰:

"conformément aux prescriptions de la note Cabinet n° 47 Q 13 du 22.9.49 :

- a) La commission militaire centrale a cessé depuis le 26 novembre dernier, de fonctionner comme noyau permanent. Le personnel de ce noyau a reçu des affectations diverses. Les archives de cette commission ont été versées à l'Adjudant Général – D.P.O. – 3e Section.*
- b) Le noyau permanent de la Commission Supérieure d'Appel pour officiers sera supprimé le 31 décembre 1949 ."*

Op basis van deze nota stellen we dus vast dat de Centrale Militaire Commissie – met daaronder de Bijzondere Militaire Commissie – vanaf 26 november 1949 niet langer functioneel was, waarop de Bijzondere Militaire Commissie ontbonden werd en haar archief doorgestuurd naar de Adjudant Général, D.P.O., 3e sectie.

5.4 De oorsprong van een dossier

Zoals reeds werd gesteld in een bovenstaand citaat, onderzocht de Bijzondere Militaire Commissie de klachten die het ontving betreffende het gedrag van actieve officieren ten tijde van de Achttiendaagse veldtocht (supra).

De vraag, die dan uiteraard opduikt is waar deze klachten vandaan kwamen?

Een groot deel van de klachten is gebaseerd op verklaringen en getuigenissen afgelegd door de beklagde zelf, zijn meerdere(n) of ondergeschikte(n) in de reeds besproken Autobiografische inlichtingen (supra) (zie bijlage 4.). Deze Autobiografische Inlichtingen, verplicht voor alle officieren, brachten vaak verdachte situaties, tegenstrijdige verklaringen of leugens aan het licht, hetgeen dan de aanleiding vormde voor het openen van een onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie.

Een voorbeeld hiervan vinden we in dossier 298, betreffende Majoor F., waarbij een in de Autobiografische Inlichtingen afgelegde verklaring van een van zijn ondergeschikten aan de basis lag van de aanklacht en het onderzoek⁴³¹:

⁴²⁹ Neyt (J.). *De veldtocht van het Belgische leger tussen 10 en 20 mei 1940: de operatie van de 4de Div en het GHK en dit aan de hand van recent vrijgekomen archief*. Brussel (onuitgegeven licentiaatsverhandeling Koninklijke Militaire School), 2006, p. 70. (promotor: L. De Vos).

⁴³⁰ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1a.: Documentaire relative à la création des commissions militaires spéciales, s.p.

⁴³¹ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 6.

"Le capitaine-commandant V. signale dans ses R.A. ('Renseignements Autobiographiques' of Autobiografische inlichtingen nvdv.) que le Major F., commandant du I/25 a, le 24 mai 1940, attaqué l'ennemi qui menaçait ses arrières et, pour cette raison, a quitté son P.C. et a été coupé de son Bataillon."

In het geval van dossier 259, betreffende Luitenant V.V., was de oorsprong van het dossier de onderstaande verklaring van zijn bataljonscommandant, Majoor B., in diens Autobiografische Inlichtingen⁴³²:

"Le 12 mai 1940, les positions occupées par la 10e Cie, commandée par le Lieutenant V. V., ont été soumises dès 10 heures à un bombardement intensif Dans l'après-midi du 12, V. V. n a replié ses deux pelotons avant à environ 300 mètres plus en arrière, ne laissant au canal que des observations. Le lieutenant V. V. a exécuté ce repli de sa propre initiative, à mon insu et sans aucun ordre de ma part ni d'un chef supérieur ... Aucun ennemi n'a franchi le canal, ni là, ni à aucun autre point de front tenu par le Bataillon."

In het geval van dossier 323, betreffende Kapitein-commandant C, was het de beklagde zelf, die in zijn Autobiografische inlichtingen vroeg een onderzoek te openen⁴³³:

"Le Capitaine-commandant C. dans ses R.A. demande qu'une enquête soit ouverte afin d'établir les circonstances exactes de la capture de son unité, le 13 mai 1940, lors de la retraite du Canal Albert."

In het geval van dossier 241, betreffende Luitenant C., lag een door hem in zijn Autobiografische inlichtingen afgelegde verklaring aan de basis van het onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie⁴³⁴:

"Dans son carnet de R.A., le Lieutenant C. signale qu'il a perdu la liaison avec son unité, le 16 mai et a été fait prisonnier le 21 mai 1940 à Houmiers (France)."

Anderzijds kon een dossier ook geopend worden na een directe klacht van een meerdere, ondergeschikte of soms zelfs een burger gericht tegen de beklagde officier. Een voorbeeld hiervan is dossier 234, betreffende Luitenant J., waarin bij een klacht van zijn bataljonscommandant, majoor L. aan de basis lag van het onderzoek⁴³⁵:

"Plainte du major L., ex commandant du II/22,, au sujet du comportement de l'intéressé qui se serait rendu aux Allemands au cours de l'exécution d'une contre attaque avant d'avoir épuisé tous les moyens mis à sa disposition."

⁴³² Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 6.

⁴³³ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 7.

⁴³⁴ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 5.

⁴³⁵ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 5.

Een tweede voorbeeld hiervan vinden we bij dossier 132, betreffende Majoor D., waarbij een klacht van diens regimentscommandant aan de basis lag van het dossier⁴³⁶:

"Le major D. - commandant le I/6 au début de mai 40' - a fait l'objet d'une plainte de la part de son chef de corps, le commandant du 6, au sujet de la manière dont il a conduit son bataillon, pendant la retraite de Liège, au cours des premiers jours de la campagne de mai 1940."

Een derde voorbeeld vinden we bij dossier 223, betreffende Kapitein-commandant A.⁴³⁷:

"Colonel L., commandant du 36, ... accuse le Capitaine-Commandant A. de s'être replié sans ordre, avec une partie de ses effectifs, dans le courant de l'après-midi du 12 mai 1940."

Vervolgens was bij ministerieel besluit bepaald, dat alle Korpscommandanten de onderstaande tabel moesten invullen met de persoonlijke gegevens van de officieren tegen wie een klacht was ingediend⁴³⁸. Deze ingevulde tabellen kwamen dan via het Ministerie van Landsverdediging terecht bij de Bijzondere Militaire Commissie, die vervolgens een dossier ten aanzien van de officier in kwestie opende.

FAMILIENAAM EN VOORNAMEN	Geboorteplaats en datum	Huidige eenheid	Taalstelsel	Eenheid waartoe de betrokkene behoorde op oogenblik der gevangenschap of internering	Plaats, datum en uur van de gevangenschap of internering	Kampen waar hij zich bij de gevangenschap bevond	Gedraging in gevangenschap	Datum en reden van de vrijlating	OPMERKINGEN

Tenslotte kon een dossier ook doorgestuurd worden naar de Bijzondere Militaire Commissie door een – al dan niet verwante – andere onderzoekscommissie, bijvoorbeeld: de Centrale Militaire Commissie, de Fortcommissie, ... of door de Minister van Landsverdediging zelf. Een voorbeeld van een dossier doorgestuurd door de Centrale Militaire Commissie vinden we bij dossier 322, betreffende Majoor R.⁴³⁹:

"La commission militaire centrale transmet le dossier d'information en cause du Major R. pour examen au point de vue disciplinaire."

⁴³⁶ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 3.

⁴³⁷ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 5.

⁴³⁸ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1a.: Documentaire relative à la création des commissions militaires spéciales, s.p.

Neyt (J.). *De veldtocht van het Belgische leger tussen 10 en 20 mei 1940: de operatie van de 4de Div en het GHK en dit aan de hand van recent vrijgekomen archief*. Brussel (onuitgegeven licentiaatsverhandeling Koninklijke Militaire School), 2006, p. 61. (promotor: L. De Vos).

⁴³⁹ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 7.

Een tweede voorbeeld van een dossier doorgestuurd naar de Bijzondere Militaire Commissie door de Centrale Militaire Commissie vinden we bij dossier 290, betreffende Sergeant C. (op moment van onderzoek reeds Luitenant)⁴⁴⁰:

"La commission militaire Centrale ... 1) estime ne pas être en mesure de se prononcer sur l'honorabilité de la capture du Lieutenant C.: de ses propres déclarations il appert que des fautes semblent avoir été commises, notamment du fait que la Cie du 33 à laquelle était affecté C. s'est repliée sans avoir averti ce dernier 2) propose que le cas soit soumis à la commission militaire spéciale"

Voorbeelden van dossiers, doorgestuurd naar de Bijzondere Militaire Commissie door de Minister van Landsverdediging, vinden we tenslotte ondermeer bij dossiers 343 (Kapitein-commandant V.), 344 (Onderluitenant V.) en 347 (Luitenant D.)⁴⁴¹:

"Le ministre de la Défense Nationale prescrit l'examen de la conduite au combat de tous les officiers ayant appartenu à la garnison du Fort d'Eben Emael le 10 et 11/5/1940."

5.5 Het verloop van een dossier

Nadat een zaak dan bij de Bijzondere Militaire Commissie beland was, trachtte deze te achterhalen wat er werkelijk gebeurd was door de beklagde en een hele reeks getuigen – gaande van meerderen tot ondergeschikten – te ondervragen, verklaringen na te gaan, vermeende orders te controleren op hun legitimiteit en eigenlijk de gehele opeenvolging van gebeurtenissen te ontrafelen. In essentie kwam het er dus op neer dat de Bijzondere Militaire Commissie de feiten in functie van de aanklacht onderzocht om zo de waarheid bloot te leggen en op die manier tot een genuanceerd advies voor de Minister van Landsverdediging te komen betreffende een eventuele bestraffing.

De eigenlijke – in het kader van deze Masterscriptie onderzochte – dossiers zelf vormden in feite de schriftelijke samenvatting van het onderzoek. Deze onderzoekswijze van het falsifiëren van feitelijkheden zorgde ervoor dat de meeste van deze dossiers – echter niet alle, zeker in het geval van de vroegste dossiers – een vrij standaardopbouw hadden, waarbij de onderstaande kernelementen steeds in ongeveer dezelfde volgorde en structuur voorkwamen:

- A. Allereerst werd de identiteit van de beklagde vastgelegd, waarbij de volgende elementen konden voorkomen: de naam van de beklagde, diens geboortedatum en geboorteplaats, diens rang in mei 1940, diens functie in mei 1940, diens rang op het moment van het onderzoek en tenslotte diens status, eventuele functie en plaats van tewerkstelling op het moment van het onderzoek. Een dergelijke uitgebreide persoonsbeschrijving van de beklagde kwam echter zeker niet altijd voor, met name bij de allereerste dossiers uit bv. 1945 bleef het vaak beperkt tot naam en rang – met de bijkomende onduidelijkheid of het hierbij ging om de rang in mei 1940 of de rang op het moment van het onderzoek door de

⁴⁴⁰ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 6.

⁴⁴¹ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 7.

Bijzondere Militaire Commissie. Maar eveneens bij een groot aandeel van de latere dossiers ontbraken een of meerdere van deze gegevens.

- B. Daarop volgde dan de formulering van de aanklacht, vaak met een korte vermelding van hoe deze tot stand was gekomen: bijvoorbeeld na een klacht van de meerdere van de beklaagde. In het voorgaande hebben we reeds een hele reeks voorbeelden van geformuleerde aanklachten besproken. Deze aanklacht kon heel vaag geformuleerd worden (in het geval er nog weinig duidelijkheid over de aard van de al dan niet gepleegde feiten) of net heel specifiek (indien men de soort aanklacht reeds vastgelegd had of als er meer duidelijkheid bestond over het vermeende 'ontoelaatbare gedrag').

Een voorbeeld van een erg specifieke aanklacht vinden we in dossier 219, betreffende Majoor H.⁴⁴²:

"Major H., commandant sur le terrain de Schaffen: Lors de l'attaque allemande du 10/5, avoir évacué cet aérodrome pour son terrain de campagne, avec une lenteur et un négligence telles que plus de la moitié des avions y ont été détruits par bombardements de l'ennemi. Les ordres étaient formels: les avions devaient avoir décollé avant l'aube. Cette perte de matériel n'a plus autorisé l'exécution de toutes les missions tactiques prévues par son dossier de mobilisation."

Een tweede voorbeeld van een specifieke aanklacht vinden we in dossier 170, betreffende Kapitein-commandant V.D.K.⁴⁴³:

"Major D., commandant II/6 Ch. signale: a) que pendant les journées du 10 au 14 mai 1940, à Louvain, le capitaine-commandant V.D.K. ... a prouvé par son attitude générale, qu'il n'avait pas les qualités d'un chef. Cet officier ne s'est pas montré suffisamment sur la ligne de feu et surtout aux endroits dangereux pour rendre confiance à ses hommes et entretenir leur moral. b) que le 26 mai 1940, sur la position de Marckeghem, il a laissé arborer un fanion blanc par des hommes de son unité, alors que l'ordre était de résister à outrance et qu'au lieu d'occuper la position fixée, il a cherché refuge avec la plupart de ses hommes dans une ferme toute proche de sa position"

Een voorbeeld van een eerder vage aanklacht vinden we in dossier 188, betreffende majoor B.⁴⁴⁴:

"Se trouvaient sous mon commandement (Kolonel B. nvdr.), vers Bliet, le 27 mai; pouvant fournir des éclaircissements sur l'enfoncements de l'échelon qu'ils occupaient."

We moeten echter benadrukken dat een beschuldiging of aanklacht op zich uiteraard niet gelijk staat aan de schuld van de beklaagde! Het is de Bijzondere Militaire Commissie – en met name diens leden – die moest oordelen over de schuld van de beklaagde officier en die belast was met het adviseren van de Minister van Landsverdediging betreffende eventuele strafmaatregelen betreffende een bepaalde officier.

- C. Daarna volgde de opsomming van de feiten, die in de loop van het onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie naar de beklaagde officier waren vastgesteld. Dit onderdeel van het dossier – waarvan de inhoud en indeling uiteraard steeds radicaal verschilde van zaak tot zaak – omvatte in feite het grootste deel van het onderzoek, aangezien het hier was,

⁴⁴² Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 5.

⁴⁴³ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 4.

⁴⁴⁴ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 4.

dat afgelegde verklaringen, getuigenissen, beschuldigingen en dergelijke onderzocht werden op hun waarheidsgehalte. De Commissie ondervroeg de beklaagde en allerlei getuigen, analyseerde de getuigenissen op tegenstrijdigheden en confronteerde hen met eventuele discrepanties. Dit deel van het dossier kwam dus steeds neer op de optekening en de samenvatting van het onderzoek van de Bijzondere Militaire Commissie naar de zaak in kwestie en haar poging om de waarheid bloot te leggen. In de praktijk kwam dit deel van een dossier dan ook vaak neer op een beknopt chronologische overzicht van de vastgestelde feiten, waarop dan het eigenlijke oordeel van de Bijzondere Militaire Commissie gebaseerd zou worden.

- D. Het voorlaatste deel van een dossier bestond steeds uit de formulering van het besluit van de Bijzondere Militaire Commissie, waarin een aantal kernfeiten, die in het vorige deel waren vastgesteld, herhaald werden, hetgeen de basis vormde voor de oordeelvelling van de Commissie betreffende de schuld van de beklaagde officier. In gevallen van schuld ging het meestal om een korte opsomming van de vastgestelde feiten, delicten of zaken, waaraan de beklaagde zich schuldig had gemaakt.

Een goed voorbeeld van zo'n formulering van het besluit van de Bijzondere Militaire Commissie, in het geval dat de beklaagde door de Commissie schuldig werd bevonden, vinden we in dossier 199, betreffende Luitenant K⁴⁴⁵:

"Conclusions de la Sous-Commission (dit dossier stamde uit 1947, dus na de grote reorganisatie van 1946 nvdr.): Tenant compte que les hommes se sont rendu à l'ennemi pour une cause indépendante de la volonté du Commandant de la Compagnie (Lieutenant K.), mais qu'il reste établi que le lieutenant K.: 1) n'a fait effectuer aucune reconnaissance ni livré aucun combat et dont resté totalement passif 2) n'a rien tenté pour empêcher ses officiers de se rendre à l'ennemi 3) n'a pas fait détruire ses Mi (Mitrailleurs nvdr.) 4) a commis la lourde faute de se rendre lui-même à l'adversaire 'par la solidarité pour ses hommes', alors qu'il aurait pu s'échapper et qu'il n'avait plus aucune obligation envers ses hommes".

Een tweede uitstekende voorbeeld van een meer uitgebreide conclusie in het geval van een schuldig bevonden beklaagde, vinden we in dossier 179, betreffende Kapitein-commandant M⁴⁴⁶:

"Conclusions de la Sous-commission: 1) Le 17 mai 1940, à Cappelle-au-Bois, vers 21.30h, le cap. Comdt M. a donné l'ordre de repli à ses pelotons défendant le passage du canal, alors que vers 20.30 h, son comdt de Bataillon, mis au courant de la situation, lui avait fait confirmer par un officier l'ordre de résister sur place Les motifs qu'il (de beklaagde nvdr.) invoque ne peuvent justifier son repli puisqu'il venait de recevoir la confirmation de l'ordre de résister sur place ... 3) M. a quitté son Poste de commandant sans s'assurer que tes chefs de Peloton avaient reçu l'ordre donné 4) M. n'a pas dirigé le repli de son unité ... il a mis son chef devant un fait accompli et a ainsi rendu impossible toute prolongation de la défense 5) Le cap.cdt M. a commis une faute professionnelle grave a) en n'épuisant pas tout les moyens à sa dispositions pour l'exécution de l'ordre reçu b) en dispensant un officier, sans raison plausible, du commandement de son peloton de 1er échelon à un moment

⁴⁴⁵ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 4.

⁴⁴⁶ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 4.

particulièrement critique. En conséquence, la sous-commission estime que M. ne possède pas les qualités voulues pour commander une unité combattante."

De onderstaande voorbeelden verschaffen ons dan weer met een goede illustratie van formuleringen van besluiten van de Bijzondere Militaire Commissie, waarbij de dossiers in kwestie 'Zonder Gevolg' (infra) werden afgesloten⁴⁴⁷:

Dossier 72, betreffende Luitenant V. : *"La commission estime que le Lieutenant V. s'est généreusement dépensé pour faire face à des situations critiques dans lesquelles il s'est trouvé par suite des interventions de son chef de Bataillon. Elle conclut qu'aucun reproche n'est à formuler à son égard et que sa capture est honorable."*

Dossier 231, betreffende Kapitein-commandant H. : *"La commission estime, à l'unanimité, qu'il n'y a pas lieu de retenir l'accusation portée contre le Capitaine-Commandant H."*

Dossier 246, betreffende Majoor V.E. : *"La Sous-Commission estime que le Major V.E. a été capturé très honorablement et que rien ne peut lui être reproché. Elle propose de classer l'affaire sans suite."*

- E. Tenslotte bestond het laatste deel van een dossier van de Bijzondere Militaire Commissie steeds uit het eigenlijke advies van de Commissie betreffende de beklagde. Dit kon variëren van een voorstel tot een bepaalde straf of tuchtmaatregel, tot een doorverwijzing naar een andere instelling (bv. de Krijgsraad) tot het afsluiten van het dossier 'Zonder Gevolg'.

Indien het ging om een strafmaatregel, werd ook vaak het motief – meestal een herhaling van eerder vastgelegde feiten – vermeld. Voorbeelden van dergelijke formuleringen van het advies van de Bijzondere Militaire Commissie in de vorm van een voorstel tot een bepaalde vorm van bestraffing, vinden we bij de 2 onderstaande dossiers⁴⁴⁸ :

Dossier 241, betreffende Luitenant C. : *"Proposition de la sous-commission: La commission militaire Spéciale propose d'infliger au Capitaine C. (op moment van feiten Luitenant nvdr.) une punition de 15 jours d'arrêts simples pour le motif suivant: 1) se trouvant momentanément séparé de son unité, n'avoir pas fait preuve de jugement ni de persévérance pour retrouver son régiment ou une unité combattante de l'armée de campagne 2) se trouvant à Rousbrugge, le 19 mai 1940, ne pas avoir rallié les centres d'isolés tout proches, mais s'être rendu le 19 en France en invoquant un ordre de Général Cl., ordre qui n'a jamais été donné."*

Dossier 180, betreffende Kapitein-commandant D. : *"La sous-commission propose que le Major D. (op moment van feiten Kapitein-commandant nvdr.) soit puni de huit jours d'arrêts sans accès pour le motif ci-après: le 18 mai 1940, étant commandant d'un groupe d'artillerie arrivé au cantonnement de Lede, se trouvant, d'une part, sans liaison avec son chef de corps, et s'estimant ainsi isolé et, d'autre part, croyant son groupe en danger et cela, sur le simple avis d'un de ses lieutenants ... avait conseillé de faire passer au plus tôt le groupe sur la rive ouest de l'Escaut. Avoir, d'initiative, prescrit le déplacement de son groupe vers la région de Gavere, sans avoir contrôlé ou fait contrôler la valeur du*

⁴⁴⁷ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 2, 4, 5.

⁴⁴⁸ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 4-5.

renseignement alarmant fourni par son lieutenant, et après la hâte du départ, ne s'être soulié que fort peu de ce que devenait une de ses batteries, restée sur place au cantonnement de Lede."

Een voorbeeld van een dossier, waarin de Bijzondere Militaire Commissie aan de Minister van Landsverdediging adviseerde om de beklagde in kwestie door te sturen naar de Krijgsraad (supra), vinden we in dossier 9, betreffende aalmoezenier S. (een van de weinige onderofficieren onderzocht door de Bijzondere Militaire Commissie (infra))⁴⁴⁹: "*La commission estime que l'Aumônier de 2me classe de réserve du culte catholique Signet, R.C doit être traduit devant un conseil de guerre pour désertion."*

Tenslotte stelden we vast dat meer dan de helft van de dossiers van de Bijzondere Militaire Commissie 'Zonder Gevolg' (in het Frans 'Sans Suite') werden afgesloten (infra). De onderstaande dossiers verschaffen ons met enkele voorbeelden hiervan⁴⁵⁰:

Dossier 194, betreffende Luitenant P. : "*Proposition: la sous-commission propose de classer sans suite le dossier Lieutenant Petit, celui-ci n'ayant fait preuve que d'une initiative malheureuse dans ses recherches; a, par contre, prouvé par ses actes, son ardent désir de retrouver son bataillon; une fois dans un centre de recueil, a exécuté les ordres qui lui ont été donnés."*

Dossier 251, betreffende Kapitein-commandant V.D. : "*Proposition de la sous-commission: que le dossier en cause: le cdt. V.D. soit classé sans suite."*

Dossier 273, betreffende Luitenant L. : "*Propositions: la Commission estime qu'aucun reproche grave ne peut-être adressé au Lieutenant L., au sujet des conditions de sa capture, et propose en conséquence, à l'unanimité des voix, que cette affaire soit classé sans suite."*

5.6 De besluitvorming van de Bijzondere Militaire Commissie

Nu we gezien hebben hoe zo'n dossier – als zijnde de schriftelijke samenvatting van een onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie – meestal verliep, moeten we uiteraard wat dieper ingaan op de manier waarop de eigenlijke besluitvorming van de Commissie in zijn werk ging.

Het besluitvormingsproces van de Bijzondere Militaire Commissie – zijnde het opstellen van een advies, bestemd voor de Minister van Landsverdediging, betreffende het gedrag van een bepaalde beklagde tijdens de Achttiendaagse Veldtocht (supra) – kwam erop neer dat de leden van de Commissie – vanaf 1946 telde deze steeds 4 leden, waarvan 3 hogere officieren – na het analyseren van de door de Commissie vastgestelde feiten betreffende een bepaalde zaak (supra), bij wijze van meerderheid of unanimité, overgingen tot het formuleren van een dergelijk advies, hetgeen zoals vermeld kon variëren van een straf tot een tuchtmaatregel tot een afsluiting van het dossier 'Zonder Gevolg' (infra).

⁴⁴⁹ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1.

⁴⁵⁰ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 4-6.

Het advies van de Bijzondere Militaire Commissie was dus in feite gebaseerd op de mening van de meerderheid van de leden van de Commissie, alhoewel vele beslissingen ook unaniem genomen werden. We hebben in het voorgaande reeds gezien dat de commissieleden voornamelijk hogere officieren waren met oorlogservaring en een onbezoedeld dienstverleden, waardoor zij in staat geacht werden om op basis van hun ervaring en integriteit een rechtvaardig oordeel te kunnen vellen over het oorlogsgedrag van bepaalde medeofficieren tijdens de Achttiendaagse Veldtocht.

In onze kritische analyse van het verband tussen de Bijzondere Militaire Commissie en de militaire justitie hebben we reeds vastgesteld dat de Commissie, ofschoon een ad hoc intern en formeel tuchtrechtelijk onderzoeksorgaan binnen het leger, wel degelijk een informeel onderdeel uitmaakte van de Belgische militaire justitie, aangezien de juridische fundering van de praxis van de Bijzondere Militaire Commissie zowel gebaseerd was op een strafrechtelijke component, afgeleid van de Belgische militaire justitie, als op een disciplinaire constituent, gebaseerd op een aantal disciplinaire verordeningen en procedures (supra).

Het besluitvormingsproces van de Bijzondere Militaire Commissie was dan ook gebaseerd op een opmerkelijke combinatie van enerzijds zuiver militaire criteria, gebaseerd op inzichten, ontleed uit de eerder besproken gebeurtenissen tijdens de Achttiendaagse veldtocht, en anderzijds juridische criteria, afkomstig van de reeds geschetste juridische fundering van de Commissie (supra). Om die reden zijn we dan ook in de eerste twee delen van deze Masterscriptie overgegaan tot een kritische analyse van respectievelijk het verloop van de Achttiendaagse veldtocht, met name vanuit het oogpunt van het moreel en de algemene prestatie van het Belgische leger, en vervolgens van de Belgische militaire justitie, waarvan het ad hoc intern onderzoeksorgaan, dat de Bijzondere Militaire Commissie was, een informeel – maar in de geest van de Belgische Grondwet een volwaardig – onderdeel van uitmaakte.

Vergrijpen waaraan zwaarder werd getild door de leden van de Commissie – zijnde oudere officieren, onder invloed van de ervaringen van het Belgische leger tijdens de Eerste Wereldoorlog en de daarbij horende militaire idealen van standhouden tot aan de uiterste uitputting van de middelen of zelfs tot aan de dood – waren dan ook de in het voorgaande deel van deze Masterscriptie besproken militaire delicten als verlaten van post, ongeoorloofde en vroegtijdige overgave, desertie, insubordinatie, lafheid, 'onwaardig gedrag' en dergelijke. De Bijzondere Militaire Commissie toetste deze juridisch bepaalde militaire delicten dan aan de eigenlijke gebeurtenissen tijdens de Achttiendaagse Veldtocht, waarvoor de commissieleden een beroep deden op hun militaire ervaring, eerbaarheid en rechtschapenheid om zo tot een rechtvaardige beoordeling te komen van het oorlogsgedrag van sommige van hun medeofficieren tijdens de Achttiendaagse Veldtocht.

We hebben in het voorgaande hoofdstuk reeds gezien dat het eigenlijke advies van de Bijzondere Militaire Commissie sterk van dossier tot dossier kon verschillen: gaande van een straf of tuchtmaatregel (supra), tot een doorverwijzing naar een andere instelling (bv. de Krijgsraad) tot een afsluiting van het dossier 'Zonder gevolg'.

Het feit dat de Bijzondere Militaire Commissie zowel strafrechtelijke militaire delicten als disciplinaire tuchtdelicten onderzocht, kunnen we – zoals eerder aangegeven – beschouwen als een uiting van de reeds vermelde opmerkelijke symbiose van militaire tucht en strafrecht, waardoor de praxis van de Commissie gekenmerkt werd. We hebben deze eigenaardige situatie reeds eerder verklaard door te

wijzen op de samensmelting van de militaire disciplinaire of 'krijgstuchtelijke' macht en de militaire rechterlijke macht, in de Bijzondere Militaire Commissie en zelfs de gehele militaire orde, waar de leer van een scheiding tussen het strafrechtelijke domein en het disciplinaire domein, geldig in de burgerlijke orden, merkwaardig genoeg niet kan worden toegepast⁴⁵¹.

Aangezien we de straffen, tuchtmaatregelen en andere instellingen van het militaire gerecht zelf reeds besproken hebben in het voorgaande deel van deze Masterscriptie en we in het volgende deel – de kwantitatieve analyse – dieper in zullen gaan op de gevolgen van onze 150 geselecteerde dossiers, zullen we ons hier beperken tot een korte bespreking van de juridische terminologie 'Zonder Gevolg'.

Indien een dossier van de Bijzondere Militaire Commissie afgesloten werd 'Zonder Gevolg' (in het Frans 'Sans Suite') kon dit wijzen op verschillende soorten bevindingen.

Allereerst was het vaak van toepassing op dossiers, die – na een onderzoek van de feiten – afgesloten werden met een vrijspraak, hetzij omdat de Commissie overtuigd was van de onschuld van de beklaagde officier in kwestie, hetzij omdat er simpelweg onvoldoende bewijsmateriaal (bijvoorbeeld een gebrek aan getuigen) was om de klacht te ondersteunen.

Anderzijds werden zaken, waarvan de Commissie het niet opportuun achtte om ze nog verder te onderzoeken ten gevolge van de lichtheid van de vergrijpen, de onduidelijkheid van de aanklacht of het feit dat de officier in kwestie reeds gestraft was, afgesloten als 'Zonder Gevolg'.

Tenslotte moeten we er bij deze bespreking van de besluitvorming van de Bijzondere Militaire Commissie nog rekening mee houden, dat er tijdens de oordeelvelling betreffende een bepaalde officier ook rekening werd gehouden met eventuele verzachtende of verzwarende omstandigheden.

De term 'verzachtende omstandigheden' kon op een hele resem van zaken slaan: gaande van de omstandigheden van het delict (het gebrek aan een andere keuze, een hopeloze militaire situatie, een fout van een overste, etc.), tot gunstig gedrag tijdens de rest van de Achttiendaagse Veldtocht (met name moedig en strijdvaardig gedrag), tot tenslotte bevorderlijk gedrag tijdens de bezetting (dienst in het verzet of eventueel in de vrije Belgische strijdkrachten in Groot-Brittannië, waardig gedrag in gevangenschap, etc.).

Een goed voorbeeld van een formulering van verzachtende omstandigheden vinden we in dossier 189, betreffende Kapitein C.⁴⁵² :

"La sous-commission constate 1) que non seulement C. n'a pas abandonné son unité, mais qu'au contraire, bien que blessé, il refuse de se laisser évacuer. 2) qu'il continue de commander sa Cie et que, sur la Lys, il est chargé d'une contre-attaque qu'il mène sous un feu meurtrier de schrapnels 3) que, de l'avis même du colonel J., la conduite de C. , tant au cours du bombardement du 11 mai, à Juprelle, qu'à la bataille de la Lys, lui a valu, de la part de son chef de corps de l'époque, une citation élogieuse avec proposition pour une distinction honorifique. 4) Que, prisonnier de guerre en Allemagne, le Cne C. tente de s'évader et réussit à franchir les barbelés 5) que, dans la suite,

⁴⁵¹ I. Roggen, "Une doctrine de la justice militaire belge", in : *Revue de Droit pénal Militaire et de Droit de la Guerre*, 1966, 2, p. 374.

⁴⁵² Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 4.

sérieusement malade, C. est rapatrié en mars 1944 et, déclaré inapte par la suite, est admis à la pension."

‘Verzwarende omstandigheden’ kenden eveneens een grote variatie: gaande van de contextualisering van het delict (weinig vijandelijke aanwezigheid, voldoende middelen om de gevechtsoperaties verder te zetten, eerdere uitingen van slecht gedrag, etc.) tot verder ondermaats gedrag tijdens de Achttiendaagse Veldtocht, tot tenslotte ondeugdelijk gedrag tijdens de bezetting (m.n. collaboratie).

Een goed voorbeeld van een formulering van verzwarende omstandigheden vinden we in dossier 73, betreffende Kapitein-commandant M.⁴⁵³ :

"La commission signale à nouveau que le Capitaine-commandant M. est, en outre accusé d'avoir étant en captivité, tenu des propres outrageants pour la 12 D.I. et d'être rentré en Belgique à la suite d'une démarche auprès sieur Vandekerchove, au service de l'ennemi ... Etant en captivité en Allemagne, avoir obtenu sa libération dès la fin de l'année 1940, en se présentant le 15 novembre 1940 à une commission linguistique présidée par le traître Vandekerckhove, activiste notoire de la guerre 1914-1918, et en s'y faissant passer comme officier de réserve flamand."

Vooral het gedrag van de beklagde officier in kwestie tijdens de bezettingsperiode werd regelmatig als ofwel een verzachtende ofwel een verzwarende factor ingecalculeerd in het besluitvormingsproces door de Bijzondere Militaire Commissie, in die mate dat dit bezettingsgedrag in 23 dossiers – goed voor 15,3 % van de totale populatie van 150 geselecteerde dossiers (infra) – expliciet vermeld werd als een primordiale factor. De onderstaande tabel toont het aantal onderzochte dossiers per soort bezettingsgedrag en – zowel absoluut als relatief – welk deel daarvan negatieve consequenties (gaande van een tuchtmaatregel, straf tot een doorverwijzing naar de Krijgsraad (infra)) kenden ten gevolge van het onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie.

Gedrag tijdens de bezetting als ...	Frequentie dossiers	Negatieve consequenties	Procentueel
... Verzachtende factor	16	8	50,0%
... Verzwarende factor	7	4	57,1%
Totaal	23	12	52,2%

Toch stellen we vast dat het ‘veroordelingpercentage’ slechts ietwat hoger lag bij de dossiers, gekenmerkt door officieren schuldig aan ondeugdelijk gedrag tijdens de bezettingsperiode, dan bij de dossiers, gekenmerkt door officieren geprezen voor hun deugdelijk gedrag tijdens deze periode.

5.7 De Bijzondere Militaire Commissie ontleed: impliciete doelen

Nu we de Bijzondere Militaire Commissie in zijn aard en werking hebben geanalyseerd, moeten we ons nog afvragen om welke redenen deze Commissie werd opgericht. Formeel gezien was de Bijzondere Militaire Commissie een intern en tuchtrechtelijk onderzoeksorgaan, gekenmerkt door de

⁴⁵³ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 2.

afwezigheid van een scheiding tussen de rechterlijke en de uitvoerende macht, belast met het verstrekken van advies aan de Minister van Landsverdediging betreffende het oorlogsgedrag van bepaalde actieve Belgische officieren tijdens de Achttiendaagse Veldtocht (supra).

In de loop van het onderzoek zijn we er echter van overtuigd geraakt dat de Bijzondere Militaire Commissie ook een reeks impliciete doelen had, die niet (letterlijk) in de officiële documenten vermeld werden.

Allereerst hebben we er reeds uitgebreid op gewezen, dat we de Bijzondere Militaire Commissie in de historische context van de naoorlogse heroprichting van de Belgische strijdkrachten moeten situeren, hetgeen er voor gezorgd heeft de Commissie ondermeer als impliciet doel had de Belgische strijdkrachten te ‘zuiveren’ van ‘ongewenste elementen’ – met name officieren, schuldig bevonden aan ‘ontoelaatbaar gedrag’ en allerlei andere tekortkomingen tijdens de Achttiendaagse Veldtocht – met het oog op de reorganisatie van deze strijdkrachten (supra). Men kampte immers met een overschot aan oudere officieren, doordrongen van een verouderde militaire ideologie en waarvan sommigen geen al te beste beurt hadden gemaakt tijdens de Achttiendaagse Veldtocht, met als gevolg dat de Bijzondere Militaire Commissie een van de methoden – naast ondermeer een versoepeling van de pensioenleeftijden voor officieren (supra) – representeerde om dit overschot te neutraliseren.

In het voorgaande hebben we eveneens reeds geponeerd dat deze ‘zuiveringsdoelstelling’ mogelijk als gevolg heeft gehad, dat de schuldig bevonden officieren vrij mild gestraft zouden worden, aangezien de focus eerder zou gelegen op het verwijderen van deze ‘ongewenste elementen’ – in het kader van de stroomlijning van het verouderde en in vele gevallen overbodige officierenkorps uit mei 1940 – dan op de bestraffing van deze officieren. Deze neiging tot een milde bestraffing zou ervoor gezorgd hebben, dat de Bijzondere Militaire Commissie vooral milde tuchtstraffen en tuchtmaatregelen adviseerde, zelfs indien het ging om vastgestelde militaire delicten, hetgeen normaliter bestraft werd met een standaard militaire straf (supra).

We zullen deze ‘zuiveringsthese’ zoals vermeld toetsen met onze bevindingen op basis van onze populatie van 150 dossiers in onze kwantitatieve analyse (infra).

Vervolgens zijn we van mening dat de Bijzondere Militaire Commissie eveneens als doel had het vertrouwen in het Belgische officierenkorps te herstellen en op die manier het moreel van de heropgerichte Belgische strijdkrachten te vrijwaren door officieren, schuldig bevonden aan ‘ontoelaatbaar’ gedrag tijdens de Achttiendaagse Veldtocht te bestraffen of eventueel uit het leger te verwijderen.

Want hoewel de nieuwe, moderne Belgische strijdkrachten zouden uitgerust worden met nieuw materieel en een vernieuwd personeelsbestand, zou men wel voortbouwen op de tradities van het vooroorlogse Belgische leger. Militaire tradities vormen van oudsher een fundamenteel onderdeel van het militaire moreel (supra). In het eerste deel van deze Masterscriptie hebben immers reeds de betekenis van militair moreel geanalyseerd, waaruit bleek dat volgens Ulio een aantal van de hoofdbestanddelen van militair moreel de volgende waren: enerzijds het vertrouwen van militairen in hun officierenkorps en hun eenheid en anderzijds de typische militaire trots en eer, gebaseerd op

het behoren tot een bepaalde eenheid, waarbij de nadruk werd gelegd op het roemrijke verleden en de tradities van deze eenheid, die in grote mate de basis vormden voor een dergelijk samenhorighheidsgevoel⁴⁵⁴.

Met andere woorden, om het moreel van de nieuwe Belgische strijdkrachten te verzekeren, moesten de nieuwe Belgische soldaten vertrouwen hebben in hun eenheden en hun officierenkorps, die beiden vaak gecompromitteerd waren door de gebeurtenissen tijdens de Achttiendaagse Veldtocht. De bestraffing van bepaalde officieren, schuldig bevonden aan ‘ontoelaatbaar’ gedrag tijdens de gevechtsoperaties in mei 1940, en de eventuele verwijdering van de ergste gevallen (‘zuivering’), geadviseerd door de Bijzondere Militaire Commissie, stond dus ook in functie van het vrijwaren van het moreel van de heropgerichte Belgische strijdkrachten.

Verder poneren we dat de Bijzondere Militaire Commissie evenzeer geconcipieerd was om een verzoening met het verleden te bewerkstelling (‘Closure’), zodat de heropgerichte Belgische strijdkrachten zich konden toeleggen op de toekomst in plaats van zich blind te staren op het pijnlijke verleden van de Achttiendaagse Veldtocht. Ten gevolge van dit veronderstelde impliciete doel van de Bijzondere Militaire Commissie, verwachten we dat de Commissie voor de schuldig bevonden officieren vrij milde straffen zou hebben geadviseerd, aangezien dit overeenstemde met de doelstelling om het verleden af te sluiten. Zware straffen zouden dit pijnlijke verleden immers weer kunnen oprakelen en oude wonden weer open rijten. Deze veronderstelling sluit naadloos bij de gelijkaardige verwachtingen gebaseerd op de ‘zuiveringsthese’, die we reeds eerder besproken hebben.

In het vorige deel hebben we immers reeds vermeld, dat de snelle en totale nederlaag van het Belgische leger in mei 1940 zorgde voor twisten tussen de Geallieerden onderling, maar ook tussen de legerleiding en de soldaten, tussen het volk en het leger, tussen de actieve en reserve componenten, tussen militairen en politici, tussen Nederlandstaligen en Franstaligen, waarbij iedereen telkens de schuld voor de nederlaag naar de andere probeerde door te schuiven (supra)⁴⁵⁵.

Anderzijds had de grootste militaire nederlaag uit de Belgische geschiedenis een einde gemaakt aan 2 illusies: ten eerste dat een sterk Belgisch leger de vijand kon doen afzien van een inval; ten tweede dat dit sterk leger het evenwicht kon herstellen tussen de oorlogvoerenden⁴⁵⁶. De toekomst van het Belgische leger lag overduidelijk in het kader van een West-Europese defensie.

Het is dan in deze conflictrijke naoorlogse context, dat we de Bijzondere Militaire commissie moeten plaatsen en haar impliciete doelstelling om verzoening te brengen en zodoende België te voorzien van een nieuw, professioneel leger, ingeschakeld in de NAVO.

Naast een intern onderzoeksorgaan zou de Bijzondere Militaire Commissie dus ook een verzoeningscommissie geweest zijn, die als impliciete taak had de ontwikkeling van een pijnlijk ‘onverwerkt verleden’ – zoals dat het geval was in de naoorlogse Belgische maatschappij ten gevolge

⁴⁵⁴ J.A. Ulio, “Military Morale”, in: *The American Journal of sociology*, 47 (1941), 3, p. 321.

⁴⁵⁵ J.F. Verbruggen, “Kritische beschouwingen betreffende het Belgische leger in mei 1940”, in: *Actes du Colloque d’histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, p. 303.

⁴⁵⁶ *Ibidem*, p. 303.

van de bezetting, collaboratie, verzet en repressie (supra) – in de militaire kringen én de gehele maatschappij betreffende de Achttiendaagse Veldtocht te vermijden. Door een verzoening met de ontwikkelingen tijdens de Achttiendaagse Veldtocht teweeg te brengen kon men een overdreven fixatie op dit pijnlijke verleden vermijden en een focus op de toekomst in de hand werden.

Dit zou zoals reeds eerder vermeld als gevolg kunnen gehad hebben, dat er tot op heden vrij weinig aandacht werd besteed aan het gedrag van de Belgische militairen tijdens de grootste militaire nederlaag uit de nationale geschiedenis, aangezien – ondermeer door de verzoenende werking van de Bijzondere Militaire Commissie – er zich betreffende de Achttiendaagse Veldtocht geen zogenaamd ‘onverwerkt verleden’ zou hebben ontwikkeld, dat een aanleiding zou hebben gegeven tot het ontstaan van een fel besproken en veelvuldig bestudeerd collectief trauma, zoals hetgeen er zich ontwikkelde in de naoorlogse Belgische maatschappij ten gevolge van de bezetting, het verzet, de collaboratie en de repressie.

Deze impliciete ‘verzoeningsdoelstelling’ zou zoals vermeld geresulteerd hebben in vrij milde straffen voor de door de Commissie schuldig bevonden officieren. De beste manier om deze ‘verzoeningsthese’ te falsifiëren is dan ook een toetsing aan de bekomen gegevens, afkomstig van de 150 bestudeerde dossiers van de Bijzondere Militaire Commissie, geanalyseerd in de kwantitatieve analyse (infra).

5.8 Eindbalans: de activiteit van de Bijzondere Militaire Commissie

Op basis van de door mij onderzochte dossiers, die zich in de tijd uitstrekken van januari 1945 tot oktober 1949 (zie bijlage 6.) en een dienstbrief uit 26 september 1949 heb ik kunnen vaststellen, dat de Bijzondere Militaire commissie actief was vanaf zijn prille vorm in begin 1945 tot eind 1949, wanneer het echter sterk geëvolueerd was ten opzichte van zijn begindagen (supra)⁴⁵⁷. Om redenen van duidelijkheid zullen we echter in het verdere verloop van deze Masterscriptie voor deze gehele periode steeds spreken van de ‘Bijzondere Militaire Commissie’, ondanks grote veranderingen in organisatie en naamgeving.

De vraag is natuurlijk hoeveel officieren onderzocht werden door de Bijzondere Militaire Commissie in deze periode, of beter hoeveel dossiers er afgesloten werden.

Eenzijds moeten we hierbij eerst opmerken dat het exacte aantal onbekend is, ten gevolge van de gebrekkige situatierapporten, die bovendien maar doorlopend beschikbaar zijn tot juni 1947 en het feit dat dossiers te Evere hoogstwaarschijnlijk niet volledig zijn. Het (onvolledige) administratieve dossier, waarop dit hoofdstuk grotendeels gebaseerd is, bood echter enkele documenten, die wat meer licht werpen op deze zaak.

⁴⁵⁷ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1a.: Documentaire relative à la création des commissions militaires spéciales, s.p.
Neyt (J.). *De veldtocht van het Belgische leger tussen 10 en 20 mei 1940: de operatie van de 4de Div en het GHK en dit aan de hand van recent vrijgekomen archief*. Brussel (onuitgegeven licentiaatsverhandeling Koninklijke Militaire School), 2006, p. 59. (promotor: L. De Vos).

In een situatierapport van 26 juni 1947 meldde het hoofd van de reeds vermelde 'Service des Enquêtes' – belast met het onderzoeken van de hierboven besproken Autobiografische Inlichtingen, met het oog op het aan het licht brengen van verdachte zaken en potentiële delicten, gepleegd tijdens de Achttiendaagse Veldtocht én tijdens de bezetting – aan de Auditeur-Generaal, aan de voorzitter van de Centrale Militaire Commissie en aan de voorzitter van de Bijzondere Militaire Commissie voor onderofficieren (waarvan het archief blijkbaar spoorloos is verdwenen), dat de 'Service des Enquêtes' sinds zijn oprichting op 8 maart 1945 22.500 Autobiografische Inlichtingen had uitgeplozen, met als gevolg dat er 6026 geopende dossiers waren en 5.627 gesloten of doorgestuurde dossiers⁴⁵⁸. Hoeveel van deze dossiers uiteindelijk beland zijn bij de hier bestudeerde Bijzondere Militaire Commissie (voor officieren), blijft echter bij gebrek aan voldoende documentatie natte vingerwerk .

Het activiteitsrapport van de voorzitter van de Centrale Militaire Commissie – de overkoepelde commissie waarvan de Bijzondere Militaire Commissie als één van 3 subcommissies deel uitmaakte (supra) – van 30 juni 1947, gericht aan de Minister van Landsverdediging, maakte gewag van 5347 onderzochte dossiers op dat moment, maar dit sloeg dus op het geheel van de 3 subcommissies⁴⁵⁹.

Ten gevolge van deze onduidelijke en onvolledige documentatie, vormt de inventaris van het archiefbestand 'Bijzondere Militaire Commissie', een titel die hier slaat op de som van alle Bijzondere Commissies – vanaf 1946 dus de Centrale Militaire Commissie en alle subcommissies – , de beste indicatie voor het aantal onderzochte dossiers. Deze inventaris meldt dat er officieel 1723 dossiers bewaard zijn te Evere, maar van de dossiers van Centrale Militaire subcommissie en Subcommissie voor Advies en Onderzoek (vanaf farde 9 zie bijlage 5.) ontbreken er vele dossiers⁴⁶⁰.

Neyts meldde in zijn licentiaatverhandeling dat de 'Bijzondere Militaire Commissie' tussen 1946 en 1949 2300 dossiers heeft onderzocht, maar hij bedoelde hiermee de gecombineerde activiteit van de in deze Masterscriptie bestudeerde Bijzondere Militaire Commissie voor officieren, samen met de gelijkaardige Bijzondere Militaire Commissie voor onderofficieren en de Subcommissie voor advies en onderzoek⁴⁶¹.

De eigenlijke dossiers van de in deze Masterscriptie bestudeerde Bijzondere Militaire Commissie (voor officieren) omvatten enkel de eerste 362 dossiers van het archiefbestand te Evere, ofwel Fardes 1-8 (zie bijlage 5.). M.a.w. op basis van het beschikbare archiefmateriaal zijn wij dus van mening dat de Bijzondere Militaire Commissie (voor officieren) tussen januari 1945 en oktober 1949

⁴⁵⁸ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1a.: Documentaire relative à la création des commissions militaires spéciales, s.p.

⁴⁵⁹ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1a.: Documentaire relative à la création des commissions militaires spéciales, s.p.

⁴⁶⁰ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1-14.

⁴⁶¹ Neyt (J.). *De veldtocht van het Belgische leger tussen 10 en 20 mei 1940: de operatie van de 4de Div en het GHK en dit aan de hand van recent vrijgekomen archief*. Brussel (onuitgegeven licentiaatsverhandeling Koninklijke Militaire School), 2006, p. 59. (promotor: L. De Vos).

minimum 362 dossiers heeft onderzocht, maar wij kunnen op geen enkele manier verifiëren of dit ook effectief overeenkomt met het oorspronkelijk aantal onderzochte dossiers⁴⁶².

Als we echter rekening houden met het feit dat het Belgische leger op 9 mei 1940 ongeveer 4.800 actieve officieren in dienst had, dan lijken deze 362 dossiers van de Bijzondere Militaire Commissie – ofwel 7.5 % van het totale aantal actieve officieren – opvallend weinig, met name als we de catastrofale context van de Achttiendaagse Veldtocht in het achterhoofd houden, waarin het te beoordelen gedrag van deze actieve officieren zich afspeelde⁴⁶³.

Bij gebrek aan bewijsmateriaal kunnen we hier enkel speculeren over de verklaring van deze opmerkelijke constatering, maar het lijkt ons dat er in hoofdzaak 2 mogelijke hypothesen zijn:

Eenzijds kunnen we veronderstellen dat het actieve officierenkorps van het Belgische leger opmerkelijk goed presteerde tijdens de Achttiendaagse Veldtocht, hetgeen het vrij geringe aantal dossiers bij de Bijzondere Militaire Commissie zou verklaren. De andere mogelijke verklaring is dat dit aantal van 362 dossiers niet overeenkomt met het oorspronkelijke aantal onderzochte dossiers. Aangezien we niet beschikken over enige bronnen, die één van beide hypothesen ondersteunen, zijn we genoodzaakt om deze vraagstelling in het kader van deze Masterscriptie onbeantwoord te laten.

Het vervolg van deze Masterscriptie is gebaseerd op een selectie van 150 dossiers door middel van een steekproef uit deze populatie van 362 dossiers, zoals zal blijken uit de Kwantitatieve analyse (infra). Het feit dat deze wetenschappelijk correct uitgevoerde steekproef (infra) wel degelijk als representatief kan beschouwd worden voor de werking van de Bijzondere Militaire Commissie, met name in dit geval voor de evolutie van de activiteit van de Commissie doorheen zijn bestaansgeschiedenis, wordt alleszins al aangetoond aan de hand van de onderstaande tabel en grafiek, betreffende het activiteitsverloop van de Commissie, waarvan de gegevens naadloos aansluiten bij de eerder besproken situatierapporten uit het administratieve dossier, waarop dit gehele hoofdstuk in hoofdzaak gebaseerd is (supra)⁴⁶⁴.

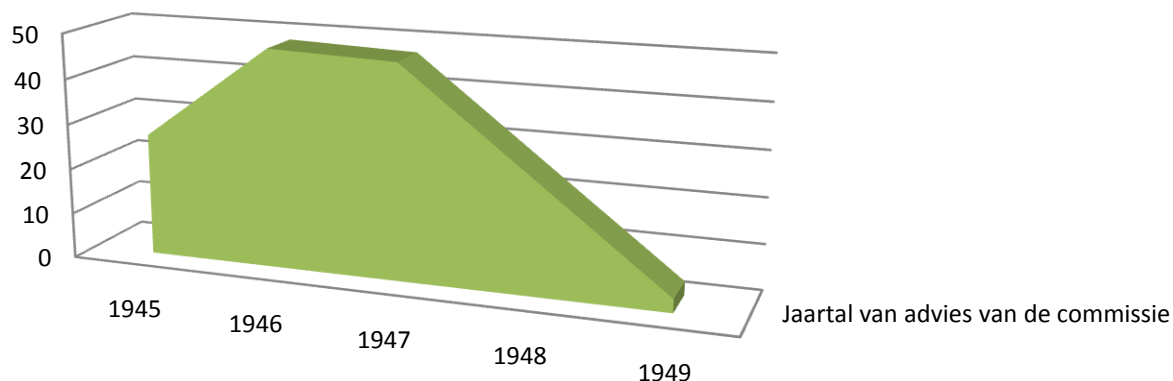
Jaartal van advies van de commissie	Frequentie	Procentueel
1945	27	18,0%
1946	48	32,0%
1947	47	31,3%
1948	25	16,7%
1949	3	2,0%
Totaal	150	100,0%

⁴⁶² Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1-8. Neyt (J.). *De veldtocht van het Belgische leger tussen 10 en 20 mei 1940: de operatie van de 4de Div en het GHK en dit aan de hand van recent vrijgekomen archief*. Brussel (onuitgegeven licentiaatsverhandeling Koninklijke Militaire School), 2006, pp. 1-2. (promotor: L. De Vos).

⁴⁶³ L. Van de Sijpe, *Chronologisch verloop van de 18 daagse veldtocht aan het bruggenhoofd Gent*, in < <http://www.bunkergordel.be/3-achttiendaagse%20veldtocht.htm> >, geraadpleegd op 06.03.2010.

⁴⁶⁴ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1a.: Documentaire relative à la création des commissions militaires spéciales, s.p.

Jaartal van advies van de Bijzondere Militaire Commissie (steekproef)

	1945	1946	1947	1948	1949
■ Jaartal van advies van de commissie	27	48	47	25	3

Zoals we in het voorgaande gezien hebben en hetgeen ook bevestigd wordt door de bovenstaande gegevens, bereikte de activiteit van de Bijzondere Militaire Commissie een hoogtepunt in 1947, gevolgd door een sterke daling van het aantal geopende dossiers in de loop van 1948, totdat er in augustus 1948 nog slechts een 20 tal lopende zaken waren. Het ging hier voornamelijk over een aantal moeilijker dossier (met name zaken betreffende de officieren van het fort van Eben-Emael)⁴⁶⁵. Op 27 oktober 1948 werd er dan beslist dat de Bijzondere Militaire Commissie vanaf 1 november van hetzelfde jaar geen nieuwe zaken meer mocht openen. Er werd ook voorgeschreven dat de lopende zaken zo snel mogelijk moesten afgehandeld worden, liefst voor het einde van 1948.

Als gevolg hiervan merken we op dat de vastgestelde daling van het aantal lopende zaken, zich doorzette in 1949, hetgeen verder verduidelijkt wordt aan de hand van enkele schaarse situatierapporten van de Bijzondere Militaire Commissie, waarin gesteld werd dat er in februari 1949 nog 6 lopende dossiers waren, in maart 3, in april 2, in mei 2, in juni 2, in juli 3, in augustus nog 4 en tenslotte in september nog 4⁴⁶⁶.

⁴⁶⁵ Neyt (J.). *De veldtocht van het Belgische leger tussen 10 en 20 mei 1940: de operatie van de 4de Div en het GHK en dit aan de hand van recent vrijgekomen archief*. Brussel (onuitgegeven licentiaatsverhandeling Koninklijke Militaire School), 2006, p. 69. (promotor: L. De Vos).

Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1a.: Documentaire relative à la création des commissions militaires spéciales, s.p.

⁴⁶⁶ Neyt (J.). *De veldtocht van het Belgische leger tussen 10 en 20 mei 1940: de operatie van de 4de Div en het GHK en dit aan de hand van recent vrijgekomen archief*. Brussel (onuitgegeven licentiaatsverhandeling Koninklijke Militaire School), 2006, p. 70. (promotor: L. De Vos).

Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1a.: Documentaire relative à la création des commissions militaires spéciales, s.p.

We hebben reeds vermeld dat dit uitdoofscenario voortvloeide in de uiteindelijke ontbinding van de Bijzondere Militaire Commissie in de loop van het najaar van 1949. In het administratieve dossier bevond zich immers de reeds vermelde een nota van 26 september 1949, met als veelzeggende titel ‘*Dissolutions des commissions*’ (zie bijlage 3.4.)⁴⁶⁷. Daarin werd voorgeschreven, dat alle zaken moesten afgehandeld zijn in oktober 1949, wanneer de zitting voor de overblijvende lopende zaken voorzien was. Het chronologisch laatste geselecteerde dossier in onze steekproef (dossier 360, zie bijlage 6.) werd afgesloten op 28 oktober 1949⁴⁶⁸.

Tenslotte lezen we in de vertrouwelijke nota van de Minister van Landsverdediging van 17 december 1949 met de titel ‘*Dissolution des Commissions chargées de l’examen du comportement général des officiers pendant la période 40-45*’ dat de Centrale Militaire Commissie – met daaronder de Bijzondere Militaire Commissie – vanaf 26 november 1949 ontbonden was en dat haar archief doorgestuurd was naar de Adjudant Général, D.P.O., 3e sectie⁴⁶⁹.

6. Deelbesluit

In onze algemene inleiding hadden we reeds gestipuleerd, dat dit scriptieonderzoek handelde over enerzijds het oorlogsgedrag – met name het zogenaamde ‘ontoelaatbare gedrag’, zijnde militaire delicten en allerhande morele, professionele en disciplinaire inbreuken en tekortkomingen (infra) – van Belgische officieren tijdens de Achttiendaagse Veldtocht én anderzijds over het naoorlogse onderzoek, beoordeling en eventuele bestraffing daarvan in het kader van de werking van de Bijzondere Militaire Commissie.

Daarnaast hadden we daarin gestipuleerd, dat dit onderzoek in functie stond van onze geformuleerde probleemstelling: namelijk het achterhalen hoe de Belgische officieren zich gedragen hadden tijdens de Achttiendaagse veldtocht, in welke mate er sprake was geweest van ‘ontoelaatbaar gedrag’ en vooral op welke manier dergelijk gedrag beoordeeld en bestraft werd in het kader van de werking van de Bijzondere Militaire Commissie tijdens de onmiddellijke naoorlogse periode.

Terwijl we in het eerste deel eerder ingegaan waren op de eerste twee bestanddelen, zijn we in dit uitgebreide tweede deel uitsluitend ingegaan op de derde component van onze vraagstelling, hetgeen zich geuit heeft in een kritische analyse van het verband tussen de militaire justitie en de Bijzondere Militaire Commissie, verder in een ontleding van de juridische basis van de werking van de Commissie, vervolgens in een bespreking van de ontstaanscontext van de Bijzondere Militaire Commissie met de formulering van twee thesen, betreffende de doelstellingen van de Commissie, als gevolg en tenslotte in een uitgebreide bespreking van de Commissie zelf.

⁴⁶⁷ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1a.: Documentaire relative à la création des commissions militaires spéciales, s.p.

Neyt (J.). *De veldtocht van het Belgische leger tussen 10 en 20 mei 1940: de operatie van de 4de Div en het GHK en dit aan de hand van recent vrijgekomen archief*. Brussel (onuitgegeven licentiaatsverhandeling Koninklijke Militaire School), 2006, p. 70. (promotor: L. De Vos).

⁴⁶⁸ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 7.

⁴⁶⁹ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1a.: Documentaire relative à la création des commissions militaires spéciales, s.p.

We zijn in dit deel van start gegaan met een bespreking van de Belgische militaire justitie, om op basis daarvan het wazige verband met de Bijzondere Militaire Commissie scherper te kunnen stellen.

Allereerst hebben we op basis van deze uiteenzetting over de Belgische militaire justitie de fundamentele wetboeken en wetteksten kunnen identificeren, die enerzijds de bevoegdheden van de Belgische militaire tribunalen vastlegden en anderzijds een belangrijk constituent vormden van de juridische fundering van de werking van de Bijzondere Militaire Commissie.

Anderzijds bevestigde dit overzicht – of eerder de literatuur, die er aan de basis van lag – de vaststelling, die we reeds gedaan hadden in onze algemene inleiding op basis van ons afbakenend literatuuronderzoek (supra), namelijk dat er slechts weinig onderzoek was uitgevoerd naar het voorkomen en de naoorlogse bestraffing van ‘ontoelaatbaar gedrag’, begaan door Belgische militairen tijdens Achtttiendaagse Veldtocht (10-28 mei 1940). De academische literatuur betreffende de ontwikkelingen in de Belgische militaire justitie focuste voor de periode 1944-1950 heel sterk op de repressie, maar verzuimde om verwante interne onderzoeksorganen binnen de Belgische strijdkrachten, eveneens belast met zuivering en verzoening, zelfs maar te vernoemen.

Naast de opmerking, dat we ons een aantal vragen moesten stellen bij dit historiografische hiaat – zeker met de bijna 50.000 zaken betreffende militairen, onderzocht door de Belgische militaire justitie in de onmiddellijke naoorlogse periode, in het achterhoofd –, concludeerden we vooral, dat we ons met dit scriptieonderzoek, betreffende de Bijzondere Militaire Commissie, sowieso op historiografische braakliggend terrein begaven. Deze constatering fungeerde dan ook als een krachtige legitimering voor het opstellen van deze Masterscriptie.

Na deze beschouwing over de Belgische militaire justitie, zijn we overgegaan tot een analyse van het verband tussen de militaire justitie en de Bijzondere Militaire Commissie, waaruit merkwaardig genoeg bleek dat in de militaire orde – en dus ook in de Commissie zelf – de militaire rechterlijke macht en de militaire uitvoerende macht vermengd waren in één zogenaamd ‘militair imperium’, hetgeen verklaarde waarom de Commissie kon functioneren, terwijl ze enkel over een adviserende bevoegdheid beschikte.

Daarnaast hebben we daarin vastgesteld, dat de Bijzondere Militaire Commissie, ofschoon een ad hoc intern en formeel tuchtrechtelijk onderzoeksorgaan binnen het leger, wel degelijk een informeel onderdeel uitmaakte van de Belgische militaire justitie, aangezien ze gebaseerd was op dezelfde juridische fundering en in grote mate verbonden was met het standaard militaire gerecht.

Deze op het eerste zicht tegenstrijdige situatie kon verklaard worden door het opvallende feit, dat de Bijzondere Militaire Commissie gekenmerkt werd door een samensmelting van de militaire disciplinaire (of ‘krijgstuchtelijke’) macht en de militaire rechterlijke macht⁴⁷⁰. Het meest frappante gevolg hiervan was dat de Bijzondere Militaire Commissie zowel militaire delicten, die normaal gezien strafrechtelijk vervolgd werden, als tuchtvergrijpen onderzocht.

Ten gevolge van deze vaststelling, dat de Bijzondere Militaire Commissie kon beschouwd worden als een informeel onderdeel van de Belgische militaire justitie, zijn we overgegaan tot een ontleding van

⁴⁷⁰ I. Roggen, “*Une doctrine de la justice militaire belge*”, in : *Revue de Droit pénal Militaire et de Droit de la Guerre*, 1966, 2, p. 374.

de eigenlijke juridische fundering van de werking van de Bijzondere Militaire Commissie, met name een bespreking van een aantal grondbeginselen van de militaire justitie en de juridische formuleringen van de militaire delicten, (tucht)straffen en tuchtmaatregelen.

In het kader van deze uiteenzetting, gingen we allereerst over tot een bespreking van het strafrechtelijke deel van de juridische fundering van de werking van de Bijzondere Militaire Commissie, hetgeen afkomstig was uit de militaire justitie. Daarin stelden we vast, dat de samensmelting van de militaire disciplinaire macht en de militaire strafrechtelijke macht, waardoor de praxis van de Commissie gekenmerkt, eveneens als gevolg had, dat de Bijzondere Militaire Commissie zowel militaire delicten onderzocht, afkomstig uit het strafrechtelijke domein, als tuchtdelicten, afkomstig uit het disciplinaire domein⁴⁷¹!

Alhoewel militaire delicten normaliter bestraft werden met de wettelijk vastgelegde militaire straffen en met tuchtdelicten normaliter afgerekend werd met behulp van tuchtstraffen en tuchtmaatregelen (supra), stelden we ook hier bij de Bijzondere Militaire Commissie een vermenging vast, aangezien de Commissie, vermoedelijk in functie van haar zogenaamde impliciete doelstellingen, eerder (milde) tuchtstraffen en tuchtmaatregelen adviseerde bij de bestraffing van militaire delicten in plaats van de voorziene militaire straffen.

Op basis van deze vaststellingen bleek, dat de juridische basis van de praxis van de Bijzondere Militaire Commissie, naast een strafrechtelijke component eveneens over een disciplinaire constituent beschikte, gebaseerd op de disciplinaire verordeningen en proces. Om die reden zijn we eveneens overgegaan tot een bespreking van de militaire tucht in de onmiddellijke naoorlogse periode, waarin we de Bijzondere Militaire Commissie moeten situeren.

Op basis van deze beschouwing konden we dan ook besluiten, dat de juridische fundering van de eigenlijke werking van de Bijzondere Militaire Commissie zowel gebaseerd was op een strafrechtelijke component, afgeleid van de Belgische militaire justitie, als op een disciplinaire constituent, gebaseerd op een aantal disciplinaire verordeningen en procedures.

Aangezien deze bevindingen eigenlijk meer vragen dan antwoorden opleverden, moesten we – vooraleer over te gaan naar een extensieve bespreking van de Bijzondere Militaire Commissie zelf – eerst nog de ontstaanscontext van de Commissie beknopt schetsen.

In het kader van deze analyse hebben we twee hypothesen geformuleerd, betreffende de impliciete doelstellingen van de Bijzondere Militaire Commissie. We poneerden namelijk dat de Commissie informeel deels geconcipieerd was geweest om tegemoet te komen aan de noden, die in het pas bevrijdde België aan de orde waren.

Eenzijds was er – in het kader van de heroprichting van de Belgische strijdkrachten – nood aan een ‘zuivering’ van het Belgische officierenkorps van de oudere officieren uit mei 1940, doordrongen van

⁴⁷¹ I. Roggen, “*Une doctrine de la justice militaire belge*”, in : *Revue de Droit pénal Militaire et de Droit de la Guerre*, 1966, 2, p. 374.

een achterhaalde militaire ideologie, die zich eventueel niet al te denderend hadden gedragen tijdens de Achttiendaagse Veldtocht.

Anderzijds streefde men er ook naar op zoek te gaan naar schuldigen in eigen rangen voor de militaire nederlaag in mei 1940, hetgeen kan beschouwd worden als een onderdeel van het streven om de frustraties en collectieve trauma's, ontstaan tijdens de Achttiendaagse veldtocht te neutraliseren, om op die manier een verzoening met dat pijnlijke verleden te bewerkstellingen, zodat men zich kon toelagen op de toekomst, m.n. de heropbouw van de moderne, professionele Belgische strijdkrachten.

We hebben deze twee thesen, betreffende de impliciete doelstellingen van de Bijzondere Militaire Commissie, vervat onder de noemer van de 'zuiveringsthese' en de 'verzoeningsthese', die we zullen falsifiëren aan de hand van de bekomen gegevens uit de kwantitatieve analyse en de microstudie (infra).

Tenslotte leidde deze bespreking van de ontstaanscontext van de Bijzondere Militaire Commissie tot een beperkte historiografische analyse met als gevolg de identificatie van een historiografisch hiaat betreffende het voorkomen en de naoorlogse bestraffing van 'ontoelaatbaar gedrag', begaan door Belgische militairen tijdens de Achttiendaagse Veldtocht, hetgeen de bestaansredenen van deze Masterscriptie nogmaals bevestigde.

Tot slot hebben we dit tweede deel van onze Masterscriptie afgesloten met een uitgebreide bespreking van de Bijzondere Militaire Commissie zelf.

We zijn daarbij allereerst ingegaan op de oorsprong en voorgeschiedenis van deze verrassende instelling, gevolgd door een bespreking van de formele oprichting van de Commissie door middel van het Besluit van de Regent van 11 oktober 1945.

Daaruit bleek dat de Bijzondere Militaire Commissie formeel gezien een intern, tuchtrechtelijk onderzoeksorgaan was, belast met het verstrekken van advies aan de Minister van Landsverdediging betreffende eventueel te nemen 'tuchtmaatregelen' ten opzichte van bepaalde Belgische officieren, wiens gedrag tijdens de Achttiendaagse Veldtocht te wensen overliet. De Bijzondere Militaire Commissie had dus zelf geen beslissingsrecht, maar kon de Minister van Landsverdediging enkel adviseren over potentiële consequenties betreffende het gedrag van bepaalde officieren tijdens de gevechten in mei 1940.

Daarnaast constateerden we, dat de Bijzondere Militaire Commissie eveneens gekenmerkt werd door de typerende afwezigheid van een scheiding tussen de rechterlijke en de uitvoerende macht. Dit correspondeerde met onze eerder gedane vaststelling, dat de Grondwet toeliet, dat de militaire rechterlijke macht en de militaire uitvoerende macht vermengd werden in één zogenaamd 'militair imperium'.

De Commissie zelf bestond steeds uit een aantal onbesproken ervaren hogere officieren, aangeduid door de Minister van Landsverdediging, en functioneerde binnen het kader van het leger én dus buiten de standaard instellingen van de Belgische militaire justitie. Met de eerdere vaststellingen in het achterhoofd concludeerden we echter, dat de Bijzondere Militaire Commissie dan wel formeel geconcipeerd mocht zijn als een intern tuchtrechterlijk advies- en onderzoeksorgaan, maar dat het

in de praktijk, ten gevolge van de merkwaardige samensmelting van de militaire disciplinaire macht en de militaire strafrechtelijke macht, zowel een strafrechtelijke als een tuchtrechterlijke juridische basis bezat. Deze frappante afwezigheid van een scheiding tussen deze twee domeinen, zoals traditioneel aanwezig in de burgerlijke orden, had zoals vermeld als cruciale consequentie, dat de Bijzondere Militaire Commissie zowel strafrechtelijke militaire delicten als tuchtdelicten onderzocht. Op basis hiervan konden we besluiten, dat de Bijzondere Militaire Commissie wel degelijk een informeel onderdeel uitmaakte van de Belgische militaire justitie.

Uit een korte analyse van de beschikbare bronnen betreffende de oprichting van de Bijzondere Militaire Commissie, bleek dat de Commissie enkel bevoegd was voor het onderzoek van het oorlogsgedrag van actieve officieren, zowel wat betreft strafrechtelijke delicten als disciplinaire inbreuken.

Na deze uiteenzetting over de oorspronkelijke oprichting van de Bijzondere Militaire Commissie, zijn we overgegaan tot een beschouwing van de verdere vormelijke evolutie van deze intrigerende instelling doorheen zijn bestaan, tot aan zijn ontbinding in het najaar van 1949.

Deze besprekingen van de aard van de Bijzondere Militaire Commissie werden opgevolgd door een analyse van de courante origine van dossiers, onderzocht door de Bijzondere Militaire Commissie.

Daarbij aansluitend zijn we overgegaan tot een ontleding van het standaardverloop, alhoewel dit zeker niet altijd als dusdanig voorkwam, van een dossier van de Bijzondere Militaire Commissie, hetgeen steeds fungeerde als de schriftelijke weergave van een onderzoek door de Commissie. In een dergelijk onderzoek onderzocht de Commissie de vastgestelde feiten in functie van de aanklacht, om op die manier de waarheid bloot te leggen en tot een genuanceerd advies voor de Minister van Landsverdediging te komen.

Deze standaardopbouw verliep steeds als volgt: de vastlegging van de identiteit van de beklagde, de formulering van de aanklacht, de opsomming van de in de loop van het onderzoek onomstotelijk vastgestelde feiten, de formulering van het besluit van de Commissie en tenslotte het eigenlijke advies van de Commissie.

Vervolgens leek het ons opportuun om het eigenlijke besluitvormingsproces van de Bijzondere Militaire Commissie – zijnde het opstellen van een advies, bestemd voor de Minister van Landsverdediging, betreffende het gedrag van een bepaalde beklagde officier tijdens de Achttiendaagse Veldtocht (supra) – te ontleden, waaruit bleek dat dit neerkwam op een procedure, waarbij de leden van de Commissie na het analyseren van de vastgestelde feiten betreffende een bepaalde zaak, bij wijze van meerderheid of unanimititeit, overgingen tot het formuleren van een advies, hetgeen sterk in aard kon variëren.

Dit besluitvormingsproces was gebaseerd op een opmerkelijke combinatie van enerzijds zuiver militaire criteria, gebaseerd op inzichten, ontleed uit de eerder besproken gebeurtenissen tijdens de Achttiendaagse veldtocht, en anderzijds juridische criteria, afkomstig van de reeds geschetste juridische fundering van de Commissie (supra).

Eveneens een primordiale factor in dit besluitvormingsproces was het gedrag van de beklagde officier in kwestie, hetgeen door de Commissie regelmatig ingecalculleerd werd als verzachtende of verzwarende omstandigheden.

Nadien zijn we dieper ingegaan op de veronderstelde impliciete doelstellingen van de Bijzondere Militaire Commissie, met name onze eerder geformuleerde 'zuiveringsthese' en 'verzoeningsthese'. We hebben geponeerd dat deze doelstellingen ervoor zorgden dat de Commissie eerder milde straffen adviseerde, hetgeen de ideale basis vormde om deze thesen te falsifiëren aan de hand van de bevindingen in de kwantitatieve analyse en de microstudie.

Tot slot hebben we dit deel van deze Masterscriptie afgesloten met een poging om een balans op te maken van de totale activiteit van de Bijzondere Militaire Commissie, met name op het vlak van het totale aantal door de Commissie bestudeerde dossiers, maar omwille van de gebrekkige informatie hieromtrent konden we hier niets definitief besluiten. Bij wijze van afsluiter hebben we reeds een kort voorsmaakje gegeven van onze steekproef, namelijk de activiteitsevolutie van de Commissie doorheen zijn bestaansgeschiedenis.

III. Kwantitatieve analyse

1. Steekproef

Zoals vermeld in het vorige hoofdstuk bestond onze populatie uit 362 dossiers (Fardes 1-8), die tussen januari 1945 en oktober 1949 door de Bijzondere Militaire Commissie onderzocht werden (supra) (zie bijlage 5. en 6.)⁴⁷².

Eenzijds was het exhaustief bestuderen van al deze dossiers om evidente redenen binnen de voor deze Masterscriptie voorziene tijdsspanne onmogelijk, anderzijds moeten we er eveneens op wijzen dat het bovendien statistisch gezien weinig zin heeft om deze populatie van 362 dossiers in zijn geheel te behandelen. De statistiek leert ons immers dat een steekproef met een goed gekozen steekproefgrootte en –methode representatief kan zijn voor een veel grotere populatie⁴⁷³.

1.1. De minimale steekproef omvang

Allereerst moesten we berekenen wat de minimale steekproefomvang was voor deze populatie van 362 dossiers. Wij willen hiervoor van de gelegenheid gebruik maken om Tom Simoens te bedanken voor zijn hulp betreffende deze berekeningen, waarvan onze eigen kennis vrij beperkt was.

Om de steekproefomvang te berekenen kan gebruik gemaakt worden van de onderstaande formule⁴⁷⁴:

$$N = P * Q * \left(\frac{Z}{E}\right)^2$$

Hierbij is:

N – de minimale omvang van de steekproef

P – het percentage van de gespecificeerde categorie

Q – het percentage niet behorend tot de gespecificeerde categorie

Z – het vereiste betrouwbaarheidsniveau

E – de vereiste foutmarge

P en Q geven aan welk antwoord verwacht wordt bij een vraag. In het meest ongunstige geval – zoals hier aangezien het onbekend was waaraan we ons moesten verwachten – werd de waarde van P en Q op 50 % vastgelegd. Hierdoor wordt een maximale steekproefomvang berekend. De Z-waarde is 1.96, aangezien uitgegaan wordt van een betrouwbaarheidspercentage van 95 %. De foutmarge ligt dan ook op 5%. Als we deze waarden invoeren in onze formule, bekomen we het volgende:

⁴⁷² Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1-8.

⁴⁷³ Simoens (T.). *'Lafaard, als gij het ongeluk hebt mij te renseigneren, zal ik u arrangeren!'* *Verticale conflicten en hun regulering in de eerste legerdivisie (1914-1919)*. Gent (onuitgegeven licentiaatsverhandeling Universiteit Gent), 2009, p. 27 (promotor: A. Vrints).

⁴⁷⁴ InfoNu, *het berekenen van de steekproefomvang voor enquêtes*, in < <http://wetenschap.infonu.nl/wiskunde/9884-het-berekenen-van-de-steekproefomvang-voor-enquetes.html> >, geraadpleegd op 18.04.2010.

$$N = 50 \% * 50 \% * \left(\frac{1,96}{5\%} \right)^2 = 384$$

1.2. De gecorrigeerde minimale steekproef

De omvang van de minimale steekproef was dus 384, hetgeen echter groter was dan onze eigenlijke populatie zelf (362). In het geval dat de populatie minder dan 10.000 elementen bevat, kan je een kleinere steekproef gebruiken zonder dat de nauwkeurigheid verminderd wordt. Dit wordt een zogenaamde gecorrigeerde minimale steekproef genoemd.

Daarvoor wordt de onderstaande formule gebruikt⁴⁷⁵:

$$N' = \frac{n}{1 + (n/N)}$$

Waarbij:

- N' – de gecorrigeerde minimale steekproefomvang is
- n – de hierboven berekende minimale steekproefomvang
- N – de omvang van de totale populatie.

In ons geval kwam dit uit op een eindresultaat van 186. Deze steekproefomvang leek ons om praktische redenen iets te ambitieus, ook al omdat voor dit eindresultaat was uitgegaan van een maximale steekproefomvang door de P en Q waarde op 50 % te plaatsen. Op basis van gunstig advies van Tom Simoens en dr. Antoon Vrints zijn we dan ook overgegaan tot een reductie van de steekproefomvang tot 150 dossiers (zie bijlage 6.), hetgeen neerkomt op een verlaging van de foutenmarge van 5% naar 6%.

De selectie van deze 150 dossiers moest uiteraard volkomen toevalsmatig gebeuren door middel van een zogenaamde aselechte steekproef (*simple random sampling*)⁴⁷⁶, waarvoor gebruik werd gemaakt van het statistische computerprogramma SPSS (*Statistical Package for the Social Sciences*). Wederom moeten we hiervoor Tom Simoens bedanken, aangezien wij zelf niet over dit programma beschikten, noch ermee konden werken.

Het resultaat hiervan zijn de 150 geselecteerde dossiers (zie bijlage 6.) waarop deze kwantitatieve analyse gebaseerd is.

⁴⁷⁵ InfoNu, *het berekenen van de steekproefomvang voor enquêtes*, in < <http://wetenschap.infonu.nl/wiskunde/9884-het-berekenen-van-de-steekproefomvang-voor-enquetes.html> >, geraadpleegd op 18.04.2010.

Journalinks, *steekproefcalculator: bereken de steekproefgrootte*, in < <http://www.journalinks.be/steekproef/> >, geraadpleegd op 18.04.2010.

⁴⁷⁶ R. Lesthaeghe en K. Neels, *Inleiding onderzoeksmethoden in mens- en maatschappijwetenschappen*, Leuven, Acco, 2009, pp. 210-211.

2. Een Kwantitatieve analyse van de onderzochte officieren en de algemene activiteit van de Bijzondere Militaire Commissie

Nu we van start gaan met het meest vernieuwende deel van deze Masterscriptie, volledig gebaseerd op een onderzoek van nieuw bronnenmateriaal⁴⁷⁷ (zie bijlage 6. en opgave van bronnen 1.1.), moeten we allereerst beknopt herhalen, dat dit scriptieonderzoek enerzijds handelde over het oorlogsgedrag – met name het zogenaamde ‘ontoelaatbare gedrag’, zijnde militaire delicten en allerhande morele, professionele en disciplinaire inbreuken en tekortkomingen (supra) – van Belgische officieren tijdens de Achttiendaagse Veldtocht én anderzijds over het naoorlogse onderzoek, beoordeling en eventuele bestraffing daarvan in het kader van de werking van de Bijzondere Militaire Commissie.

Daarbij aansluitend stond dit scriptieonderzoek in functie van onze vooropgestelde probleemstelling: namelijk het achterhalen hoe de Belgische officieren zich gedragen hadden tijdens de Achttiendaagse veldtocht, in welke mate er sprake was geweest van ‘ontoelaatbaar gedrag’ en vooral op welke manier dergelijk gedrag beoordeeld en bestraft werd in het kader van de werking van de Bijzondere Militaire Commissie tijdens de onmiddellijke naoorlogse periode. In het voorgaande deel zijn we uitsluitend ingegaan op de derde component van deze probleemstelling, maar in deze kwantitatieve analyse zullen we trachten antwoorden te vinden betreffende alle drie de onderdelen van onze probleemstelling.

Vooraleer we daarvoor overgaan tot deze grootschalige kwantitatieve analyse van het archiefmateriaal van de Bijzondere Militaire Commissie, moeten we eerst benadrukken dat, op basis van de voor ons beschikbare informatie, een dergelijke analyse de eerste in haar soort zou zijn, hetgeen leidt tot de cruciale conclusie, dat we ons hier op braakliggend historiografische terrein hebben begeven. Deze situatie is uiteraard een direct gevolg van de vaststelling, die we in het kader van het vorige deel van deze Masterscriptie hebben gedaan, namelijk dat er nauwelijks aandacht was geweest voor het eigenlijke oorlogsgedrag van de Belgische militairen in mei 1940 of voor de naoorlogse behandeling, beoordeling en potentiële bestraffing van zogenaamd ‘ontoelaatbaar gedrag’, zoals ondermeer in het kader van de Bijzondere Militaire Commissie (1945-1949). We hebben dan ook gesteld dat, deze Masterscriptie deels geconcipieerd was als een poging om een bescheiden verandering te brengen in dit historiografische en maatschappelijke hiaat.

Het feit, dat we ons hier op braakliggend historiografisch terrein bevinden, bracht echter met zich mee dat er nauwelijks literatuur beschikbaar was voor een omkadering of verklaring van de in de loop van deze kwantitatieve analyse bekomen gegevens. We moeten dan ook benadrukken, dat deze afwezigheid van achtergrondliteratuur ons gedwongen heeft om naast het eigenlijke cijfermateriaal, afkomstig uit de bronnen, vooral te vertrouwen op onze eigen kennis en inzicht, hetgeen we geaccumuleerd hebben in het verloop van dit onderzoek. Desalniettemin moeten we er nu al op wijzen dat een aantal van onze aangeboden verklaringen zich eerder in het hypothetische spectrum zullen bevinden.

De structuur, die we in deze kwantitatieve analyse hanteren, is gebaseerd op de volgorde van onze resumeerde gegevens (zie bijlage 6.), gebaseerd op het bronnenonderzoek van onze 150 dossiers.

⁴⁷⁷ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1-8.

We zullen in deze kwantitatieve analyse om te beginnen de aard en persoonlijke kenmerken, ten tijde van de Achttiendaagse veldtocht, van de door de Bijzondere Militaire Commissie beklagde officieren onderzoeken, met name de gedragen graad en de toegewezen functie enerzijds en de component, het wapen, het regiment en de divisie anderzijds, waartoe de beklagde behoorde. Aansluitend bij deze gegevens zullen we over gaan tot een kritische analyse van het oorlogsgedrag van bepaalde Belgische eenheden, die in onze populatie veelvuldig voorkwamen, tijdens de Achttiendaagse Veldtocht. Het persoonlijke luik van deze kwantitatieve analyse zal afgesloten worden met een extensieve analyse van de status van de beklagde op het moment van het onderzoek zelf.

Vervolgens zullen we overgaan tot een uitgebreide bespreking en kwantitatieve ontleding van de verschillende soorten aanklachten, die door de Bijzondere Militaire Commissie onderzocht werden, en de relatie met de gevolgen van het onderzoek, hetgeen ons zal toelaten onze eerder geponeerde thesen betreffende de impliciete doelstellingen van de Commissie, namelijk de ‘zuiveringsthese’ en ‘verzoeningsthese’ (supra) te toetsen.

Daarna zullen we overschakelen op een extensief onderzoek van de plaats en het moment van de (vermeende) feiten in de context van de ontwikkelingen tijdens de Achttiendaagse Veldtocht.

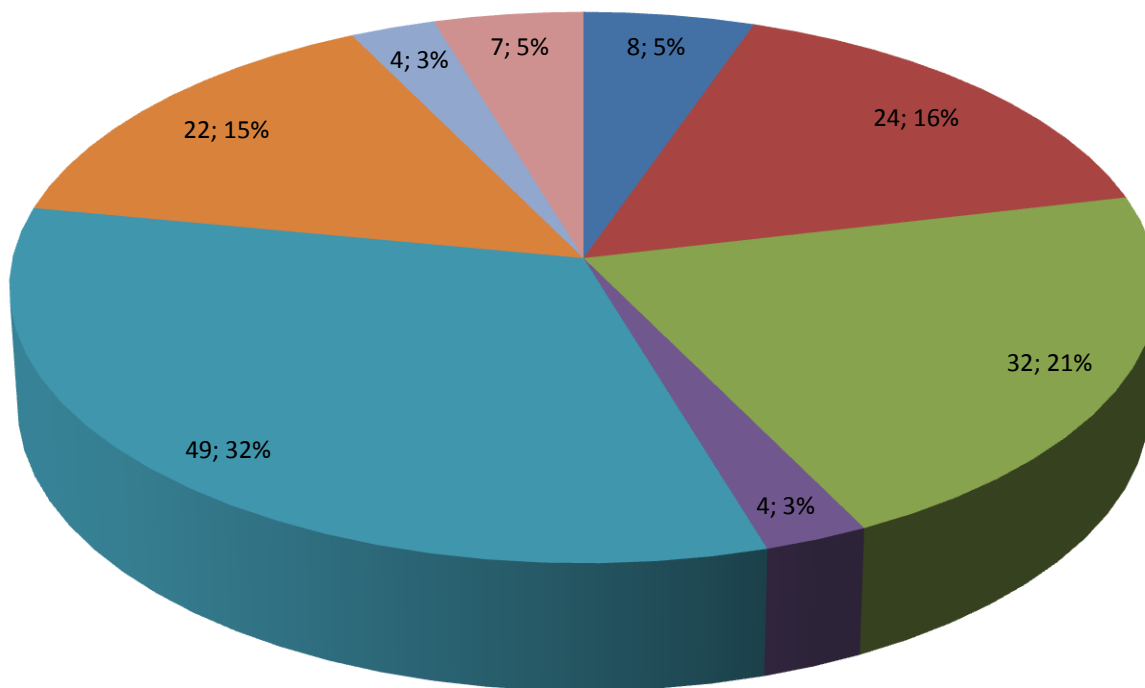
Tenslotte zullen we deze kwantitatieve analyse afronden met een analyse van de gevolgen van het onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie, hetgeen ons zal toelaten onze vooropgestelde thesen te falsifiëren.

2.1 De graden van de beklagden

Allereerst is het bijzonder relevant om te weten wat de frequentieverdeling was van de graden bij de beklagde officieren. We willen immers weten welke graden meer voorkwamen dan andere, om op die manier te zien welke officieren het meest verantwoordelijk werden gehouden voor gebeurtenissen, handelingen, delicten en ander gedrag op de slagvelden van mei 1940. We benadrukken hier wel, dat we hiermee refereren naar de graad van de onderzochte officieren tijdens de Achttiendaagse veldtocht én niet ten tijde van het onderzoek door de Commissie zelf. Deze gegevens vormen de ideale basis om in het verdere verloop van dit hoofdstuk een eventueel verband proberen te achterhalen tussen de graad en het veroordelingpercentage. De onderstaande tabel en grafiek geven de volgende frequentie van de graden van de beklagde militairen weer:

Graad	Aantal
Onderofficieren	8
Onderluitenant	24
Luitenant	32
Kapitein	4
Kapitein-commandant	49
Majoor	22
Luitenant-kolonel	4
Kolonel	7
Totaal	150

Frequentie van de graden van de beklaagde

■ Onderofficieren	■ Onderluitenant	■ Luitenant	■ Kapitein
■ Kapitein-commandant	■ Majoor	■ Luitenant-Kolonel	■ Kolonel

Hetgeen uit deze tabel en grafieken duidelijk wordt, is dat meest voorkomende rangen respectievelijk de Kapiteins(-commandanten), Luitenanten en onderluitenanten waren – gezamenlijk goed voor 105 dossiers ofwel 72,7 % van het totale aantal dossiers – of met andere woorden de lagere officieren.

Deze vaststelling valt samen met onze verwachtingen, aangezien deze lagere officieren vaak het bevel voerden over een compagnie (in het geval van kapiteins-commandanten) of een peloton (in het geval van (onder)luitenanten) (infra). Deze eenheden vormden – ondergeschikt aan een bataljon – de voornaamste kleinere gevechtseenheden, waardoor het logisch was dat deze lagere officieren verantwoordelijk gehouden werden voor hun eigen gedragingen (vaak in tegenwoordigheid van de

vijand) of die van hun ondergeschikten. Het feit dat deze lagere officieren het meest blootgesteld werden aan directe contacten met de vijand, zorgde er bovendien voor dat de kans op zogenaamd 'ontoelaatbaar' gedrag bij hen het grootste was.

Van de hoofdofficieren zijn de majoors het sterkt vertegenwoordigd – met een opvallende 15 % van het totale aantal dossiers – maar ook het aandeel van Luitenant-kolonels en Kolonels is opvallend groot, aangezien we er moeten mee rekening houden, dat dergelijke hoge officieren vrij zeldzaam waren in het Belgische leger. Luitenant-kolonels voerden vaak het bevel over een bataljon of een regiment, terwijl kolonels normaal gezien regimentscommandanten waren. De grote aanwezigheid van deze hoofdofficieren – samen goed voor 33 dossiers ofwel 22 % van het totale aantal – is dus opmerkelijk.

Zoals we in het voorgaande hoofdstuk gezien hebben, was de Bijzondere Militaire Commissie formeel enkel bevoegd voor het onderzoeken van het gedrag van actieve Belgische officieren tijdens de Achttiendaagse veldtocht (10-28 mei 1940), maar zoals de bovenstaande tabel en grafieken aantoonde, werden merkwaardig genoeg ook enkele zaken betreffende onderofficieren – m.n. 5 % van het totaal – behandeld door de Commissie.

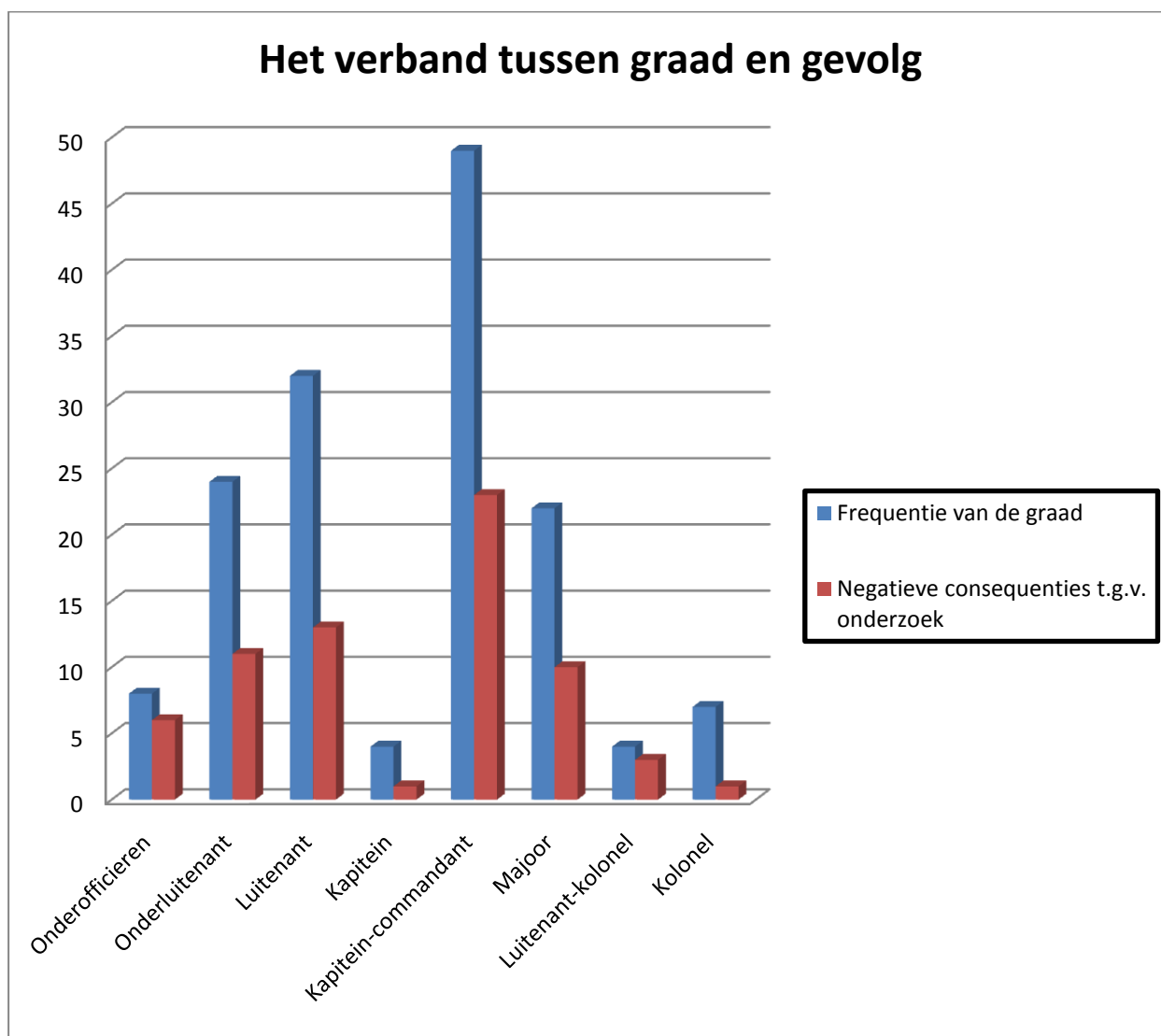
De reden voor deze beperkte afwijking van de officiële bevoegdheden, was in alle gevallen op één uitzondering na (dossier 9, zie bijlage 6.) het feit dat het hier ging om militairen, die op het moment van de feiten in mei 1940 nog de graad van onderofficier droegen (m.n. Adjudant), maar die op het moment van het onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie reeds in de rangen waren opgeklommen en het officierenkorps hadden vervoegd. Aangezien zaken betreffende onderofficieren door een aparte Commissie onderzocht werden en het voor de in deze Masterscriptie onderzochte Bijzondere Militaire Commissie om een beperkt aantal uitzonderingen ging, leek het ons niet opportuun om enige conclusies te trekken uit deze gegevens betreffende onderofficieren.

Samenvattend kunnen we dus stellen, dat het overgrote deel van de door de Bijzondere Militaire Commissie onderzochte dossiers uitgemaakt werd door lagere officieren, die enerzijds omwille van hun graad vaak dichterbij de eigenlijke gevechtsacties stonden dan hun meerderen, terwijl ze anderzijds gemakkelijker verantwoordelijk werden gehouden voor het gedrag van grote groepen ondergeschikte militairen (pelotons, compagnieën, ...). Aan de andere kant was het grote aandeel van de hogere officieren – met name de majoors – opmerkelijk.

Nu we vastgelegd hebben wat de frequentieverdeling van de graden van de beklaagden was, moeten we ons natuurlijk afvragen of er een verband bestond tussen de graad en het gevolg van het onderzoek, met name het veroordelingpercentage.

De onderstaande tabel en grafiek toont het aantal onderzochte dossiers per graad en – zowel absoluut als relatief – welk deel daarvan negatieve consequenties (gaande van een tuchtmaatregel, straf tot een doorverwijzing naar de Krijgsraad (infra)) kenden ten gevolge van het onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie.

Graad	Aantal	Negatieve consequenties t.g.v. onderzoek	Procentueel
Onderofficieren	8	6	75,0%
Onderluitenant	24	11	45,8%
Luitenant	32	13	40,6%
Kapitein	4	1	25,0%
Kapitein-commandant	49	23	46,9%
Majoor	22	10	45,5%
Luitenant-kolonel	4	3	75,0%
Kolonel	7	1	14,3%
Totaal	150	68	45,3%

Bij de onderofficieren (beschikkend over die graad tijdens de Achttiendaagse veldtocht) stellen we een zeer hoog veroordelingpercentage vast, m.n. 75 %. Aangezien het hier om een beperkt aantal uitzonderingen gaat (supra) lijkt het ons niet opportuun om hier enige conclusies uit te trekken.

Bij de hoofdmoot van de onderzochte dossiers, die zoals vermeld uitgemaakt wordt door de lagere officieren – onderluitenanten, luitenanten en kapiteins(-commandanten) stellen we vast dat ongeveer 40 à 45 % van deze zaken leidden tot een voor de beklaagde negatieve consequentie.

Deze tendens zet zich verder bij de majoors, waarvan eveneens ongeveer 45 % van de onderzochte zaken resulteerden in een negatieve consequentie. Bij de luitenant-kolonels is dit opvallend hoger, maar het beperkt aantal zaken betreffende luitenant-kolonels zorgt hoogstwaarschijnlijk voor een vertekening. Bij de kolonels, de hoogste rang onderzocht door de Bijzondere Militaire Commissie, stellen we een opmerkelijke daling van het veroordelingpercentage vast naar amper 14 %.

In het algemeen stellen we vast dat ongeveer 45 % van de geselecteerde dossiers resulteerde in een voor de beklaagde negatieve consequentie, een aandeel vergelijkbaar met het veroordelingpercentage van lagere officieren en majoors. De op het eerste zicht logische veronderstelling, die wij aan het begin van ons onderzoek hadden opgesteld, namelijk dat hogere officieren minder zouden gestraft worden, lijkt dus niet te kloppen, de kolonels uitgezonderd.

Er lijkt dus geen frappante consistente correlatie te bestaan tussen de graad en het gevolg van het onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie.

We moeten natuurlijk ook al eens beperkt kijken naar welke straffen de beklaagde officieren in geval van schuld kregen en of er een verband bestond tussen de graad en de gewichtigheid en ernst van de eventuele straf. We zullen echter in het verdere verloop van deze kwantitatieve analyse dieper in gaan op enerzijds het aandeel van de dossiers met een voor de beklaagde negatieve consequentie en anderzijds de aard van eventuele veroordelingen, tuchtmaatregelen en straffen (infra).

Omwille van redenen van duidelijkheid en eenvoud zullen we hier enkel een onderscheid maken tussen zware straffen (gaande van zware tuchtmaatregelen, ontslag van ambtswege, verplichte pensionering tot doorverwijzingen naar de Krijgsraad) en lichtere straffen (voornamelijk beperkte tuchtstraffen zoals eenvoudig arrest) (supra). Er zal ook geen onderscheid gemaakt worden tussen eerdere straffen en straffen voorgesteld door de Bijzondere Militaire Commissie. De zaken die 'zonder gevolg' afgesloten werden (supra) zullen hier genegeerd worden, maar daar zal later dieper op ingegaan worden (infra).

Het resultaat is onderstaande tabel, waarbij het aantal zware consequenties afgewogen wordt ten opzicht van het aantal onderzochte militairen per graad.

Graad	Aantal	Negatieve consequenties t.g.v. onderzoek	%	Zware consequentie	%
Onderofficieren	8	6	75,0%	2	25,0%
Onderluitenant	24	11	45,8%	2	8,3%
Luitenant	32	13	40,6%	6	18,8%
Kapitein	4	1	25,0%	0	0,0%
Kapitein-commandant	49	23	46,9%	6	12,2%
Majoor	22	10	45,5%	4	18,2%
Luitenant-kolonel	4	3	75,0%	2	50,0%
Kolonel	7	1	14,3%	0	0,0%
Totaal	150	68	45,3%	22	14,7%

Uit de tabel blijkt dat ongeveer 15 % van de door de Bijzondere Militaire Commissie onderzochte zaken afgesloten werd met een zwaardere straf. Dit percentage is opmerkelijk hoger bij de onderofficieren en de luitenant-kolonels, maar aangezien het in beide gevallen om vrij kleine populaties gaat, kan het hier gaan om een vertekening. We stellen hier dus eveneens vast dat er geen duidelijke correlatie bestaat tussen de graad en het aandeel zware consequenties ten gevolge van het onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie.

In dit onderdeel van de kwantitatieve analyse hebben we ons toegelegd op het analyseren van de frequentie van de rangen bij de door de Bijzondere Militaire Commissie onderzochte dossiers en de relatie tussen rang en consequentie van het onderzoek. We moeten hierbij echter opmerken dat we op basis van enkel de rang op zich de eigenlijke functie van een officier niet met zekerheid kunnen bepalen. In het geval van een Luitenant bijvoorbeeld, kan het gaan om een administratieve officier, een pelotonscommandant of zelfs een compagniecommandant (m.n. in de laatste dagen van de veldtocht t.g.v. een gebrek aan officieren). Naast rang als criterium moeten we dus ook de eigenlijke functie gebruiken als een manier om de verschillende groepen militairen, beoordeeld door de Bijzondere Militaire Commissie, te onderscheiden.

2.2 De functies van de beklaagden

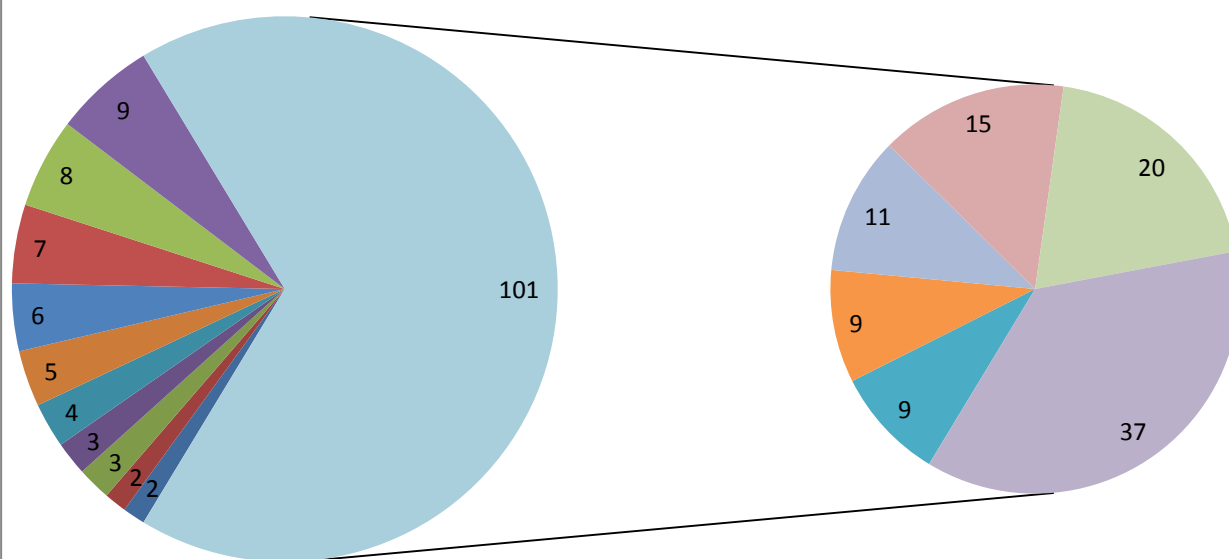
Daarom was het dus noodzakelijk om eveneens de functies van deze beklagde officieren, onderzocht in de 150 geselecteerde dossiers van de Bijzondere Militaire commissie, eveneens te onderwerpen aan een kritische analyse. We hebben daarvoor een beroep gedaan op de eigenlijke dossiers zelf, maar ook in grote mate op de 'Autobiografische Inlichtingen' van deze officieren en hun

opgevraagde persoonlijke dossiers (zie opgave van bronnen 1.1.). De onderstaande tabel en grafieken geven de frequentie van de functies van de beklagde militairen weer:

Functie	Frequentie
Aalmoezenier	1
Administratieve officier	9
Administratieve onderofficier	1
Bataljonscommandant	15
Batterijcommandant	1
Commandant Artillerie P.F.	1
Compagniecommandant	37
Eskadronscommandant	3
Fort Commandant	11
Genieofficier	2
Groepscommandant (Artillerie)	7
Groepscommandant (Luchtmacht)	4
Leerling observator	1
Medische officier	2
Onbekend	1
Onderofficier	1
Orkestleider	1
Pelotonscommandant	20
Piloot	1
Regimentscommandant	8
Sectiecommandant	3
Stafofficier	9
Technische officier	5
Vestigingsofficier	6
Totaal	150

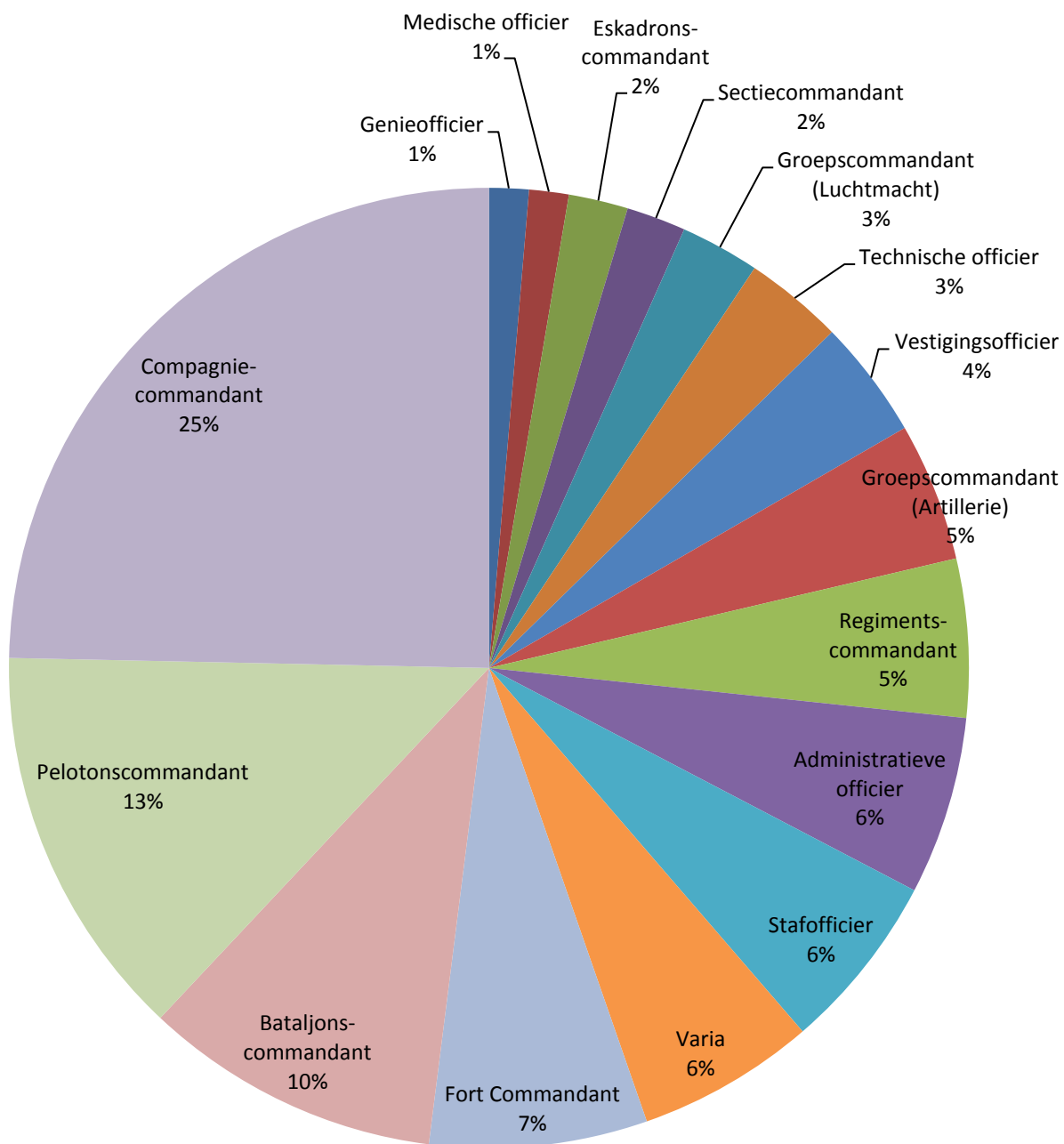
Bij de onderstaande grafiek zijn – omwille van redenen van duidelijkheid – alle functies die slechts eenmaal voorkomen gegroepeerd onder de noemer 'varia'.

Frequentie van de functies van de beklaagden - Absoluut

■ Genieofficier	■ Medische officier
■ Eskadronscommandant	■ Sectiecommandant
■ Groepscommandant (Luchtmacht)	■ Technische officier
■ Vestigingsofficier	■ Groepscommandant (Artillerie)
■ Regimentscommandant	■ Administratieve officier
■ Stafofficier	■ Varia
■ Fort Commandant	■ Bataljonscommandant
■ Pelotonscommandant	■ Compagniecommandant

Frequentie van de functies van de beklaagden

Zoals blijkt uit de bovenstaande tabel en grafieken zijn de meest voorkomende functies de compagniecommandanten, pelotonscommandanten en bataljonscommandanten, hetgeen in de lijn van de verwachtingen lag. Compagnieën en hun ondergeschikte pelotons vormden immers de voornaamste kleinere gevechtseenheden, terwijl het bataljon de hoofdgevechtseenheid van het Belgische leger was.

Om duidelijkheidsredenen zullen we even dieper ingaan op de militaire structuur van de Belgische strijdkrachten in mei 1940. In het eerste deel hebben we reeds gezien dat het Belgische veldleger op 9 mei 1940 bestond uit meer dan 600.000 gemobiliseerde manschappen; onderverdeeld in 18 Infanteriedivisies (1-18 D.I.), 2 divisies Ardense Jagers (1-2 D. Ch. A.), 2 Cavalerie divisies (2 C.) en de waarde van een 23e divisie vertegenwoordigd door 2 grote regimenten Grenswielrijders (1-2 R. Cy. F.), 2 regimenten Gendarmerie (1-2 R.L.) en 2 regimenten Cavaliers Portés (supra)⁴⁷⁸. Daarnaast had de Belgische luchtmacht – formeel gezien een onderdeel van het leger – een 200 tal grotendeels verouderde gevechtsvliegtuigen klaar staan⁴⁷⁹. Tenslotte waren er de statische vestingtroepen, belast met de verdediging van een aantal strategische forten, plaatsen en steden.

De standaarddivisie van het Belgische leger, de Infanteriedivisie, bestond steeds uit 3 regimenten Infanterie, een regiment Artillerie, een bataljon Genie en een transmissiebataljon, hetgeen neerkwam op een effectieve sterkt van ongeveer 17.000 manschappen⁴⁸⁰. De 3 ondergeschikte infanterieregimenten waren in staat om volledig zelfstandig te opereren⁴⁸¹. Afhankelijk van het soort regiment omvatte dit tussen de 3000 en 5000 manschappen. Een regiment stond onder leiding van een luitenant-kolonel of kolonel. Elk regiment bevatte op zijn beurt – afhankelijk van de soort – 3 tot 7 bataljons, die op hun beurt bestonden uit 400 tot 1500 manschappen. Een bataljon stond onder leiding van een luitenant-kolonel, kolonel of majoor. Een bataljon bevatte dan weer 3 compagnieën fuseliers, een 4e compagnie zware wapens (mitrailleurs, mortieren of antitank kanonnen) en een compagnie artillerie. Vaak was er ook nog een eskadron verkenners te fiets⁴⁸².

⁴⁷⁸ B. Verhaegen, *La Compagne de l'Armée Belge (10 au 28 mai 1940)*, s.l., s.n., 1952, p. 7.

L. De Vos, F. Decat en D. Van Duyse. "De militaire functie van het Albertkanaal" In: *Bijdragen tot de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog*, Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, 1990, p. 29.

J. Vanwelkenhuyzen, "Le Haut Commandement belge et les Alliés en 1914-1918 et en mai 1940.", in: *Belgisch Tijdschrift voor militaire geschiedenis*, 25 (1983), 1, p. 33.

L. Van de Sijpe, *De toestand van het Belgische leger voor de 18-daagse veldtocht*, in <
<http://www.bunkergordel.be/3-0-Het%20Belgische%20leger.htm>>, geraadpleegd op 06.03.2010.

⁴⁷⁹ L. De Vos, F. Decat en D. Van Duyse. "De militaire functie van het Albertkanaal" In: *Bijdragen tot de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog*, Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, 1990, p. 29.

P. Clement, "De Belgische luchtmacht tussen de twee wereldoorlogen", in: *Belgisch tijdschrift voor militaire geschiedenis*, 31 (1995), 2, p. 56.

⁴⁸⁰ Neyt (J.). *De veldtocht van het Belgische leger tussen 10 en 20 mei 1940: de operatie van de 4de Div en het GHK en dit aan de hand van recent vrijgekomen archief*. Brussel (onuitgegeven licentiaatsverhandeling Koninklijke Militaire School), 2006, p. 7. (promotor: L. De Vos).

⁴⁸¹ L. Van de Sijpe, *De toestand van het Belgische leger voor de 18-daagse veldtocht*, in <
<http://www.bunkergordel.be/3-0-Het%20Belgische%20leger.htm>>, geraadpleegd op 06.03.2010.

⁴⁸² L. Van de Sijpe, *De toestand van het Belgische leger voor de 18-daagse veldtocht*, in <
<http://www.bunkergordel.be/3-0-Het%20Belgische%20leger.htm>>, geraadpleegd op 06.03.2010.

Een compagnie bevatte tenslotte 100 à 150 soldaten, onder leiding van een kapitein(-commandant) en bestond uit een aantal pelotons onder leiding van een (onder)luitenant of soms een plaatsvervangende onderofficieren (adjudant of sergeant)⁴⁸³.

Met dit overzicht in het achterhoofd is het dus vrij logisch dat de pelotons-, compagnie- en bataljonscommandanten – als verantwoordelijken voor de voornaamste gevechtseenheden – het meeste voorkomen. Wel opvallend is de compagniecommandantenmeer dan hun ondergeschikte pelotonscommandanten voor de Bijzondere Militaire Commissie moesten verschijnen.

Hogere commandanten komen – aangezien zij veel minder bij de directe vijandelikheden betrokken waren, maar eerder staffuncties uitoefenden – veel minder voor: in 5 % van de onderzochte gevallen ging het om regimentscommandanten. Divisiecommandanten werden niet door de Bijzondere Militaire Commissie onderzocht.

Twee laatste uitschieters worden tenslotte gevormd door administratieve officieren – die zoals hun naam doet vermoeden weinig of geen gevechtswaarde hadden, maar ten gevolge van de chaotische omstandigheden tijdens de Achttiendaagse veldtocht regelmatig in dergelijke situaties werden gedwongen – en fortcommandanten.

2.3 Het aandeel reservisten

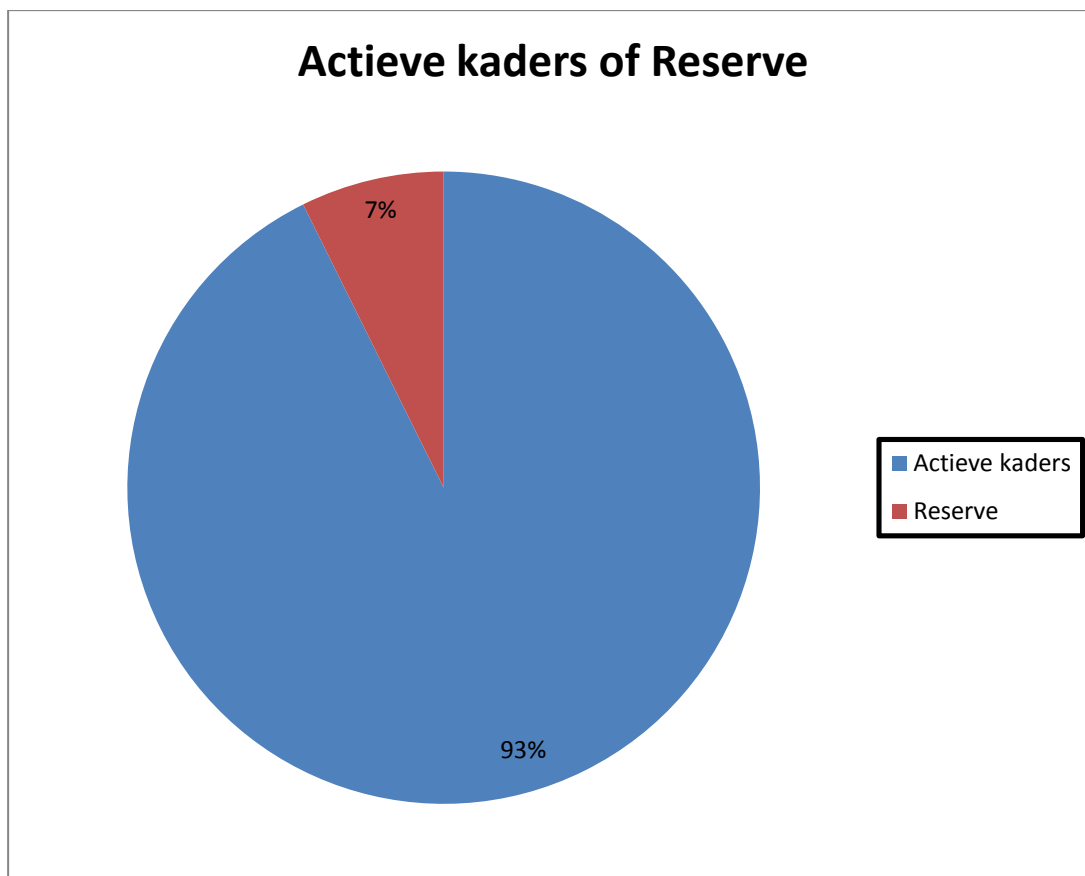
Een derde manier om verschillende groepen onder de door de Bijzondere Militaire Commissie onderzochte militairen te onderscheiden, is het identificeren van het aandeel bestudeerde reservisten.

In het vorige deel van deze Masterscriptie hebben we echter gezien dat de Bijzondere Militaire Commissie formeel enkel bevoegd was voor het onderzoeken van het gedrag van actieve Belgische officieren tijdens de Achttiendaagse veldtocht (10-28 mei 1940), maar in een beperkt aantal geselecteerde dossiers betrof het dus reserveofficieren.

Dit wordt aangetoond op de onderstaande tabel en grafiek.

Actieve kaders of Reserve	aantal
Actieve kaders	139
Reserve	11

⁴⁸³ L. Van de Sijpe, *De toestand van het Belgische leger voor de 18-daagse veldtocht*, in <
<http://www.bunkergordel.be/3-0-Het%20Belgische%20leger.htm>>, geraadpleegd op 06.03.2010.

De redenen voor deze afwijkingen van de officiële bevoegdheden van de Bijzondere Militaire Commissie zijn ons echter onbekend. In vier van de dossiers betreffende reservisten ging het over de zeer ernstige beschuldiging van desertie. In 3 andere zaken, onderzocht door de Commissie, betreffende reservisten ging het over militairen, die zich na de oorlog lieten overplaatsen naar de actieve kaders. In de overblijvende gevallen is het ons onbekend waarom ze beland zijn bij de Bijzondere Militaire Commissie.

Een volgend aspect, op basis waarvan we de door de Bijzondere Militaire Commissie onderzochte officieren kunnen onderverdelen, is het 'wapen' of het deel van de Belgische strijdkrachten waartoe de beklagde behoorde.

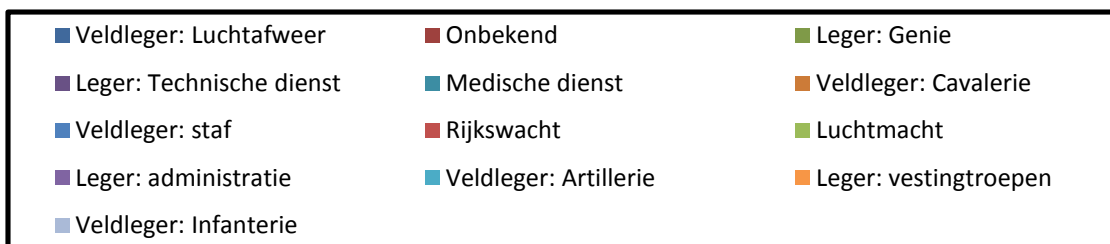
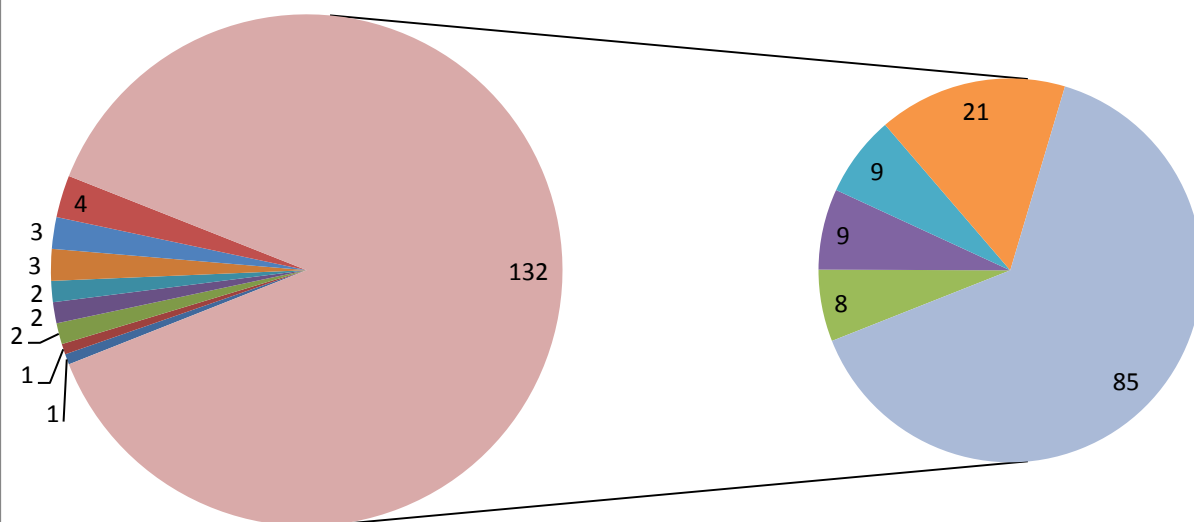
2.4 Het wapen

Het achterhalen van het wapen, waartoe de beklagde behoorde, is bijzonder relevant, aangezien dit cijfermateriaal enerzijds de mogelijkheid biedt om te achterhalen welke soort militairen voornamelijk voor de Bijzondere Militaire Commissie moesten verschijnen. Wij veronderstellen immers dat het merendeel van de zaken militairen zullen betreffen, die tijdens mei 1940 dienst deden in gevechtseenheden, m.n. de infanterie. Anderzijds kunnen we deze gegevens ook gebruiken om een eventueel verband bloot te leggen tussen het wapen en het veroordelingpercentage.

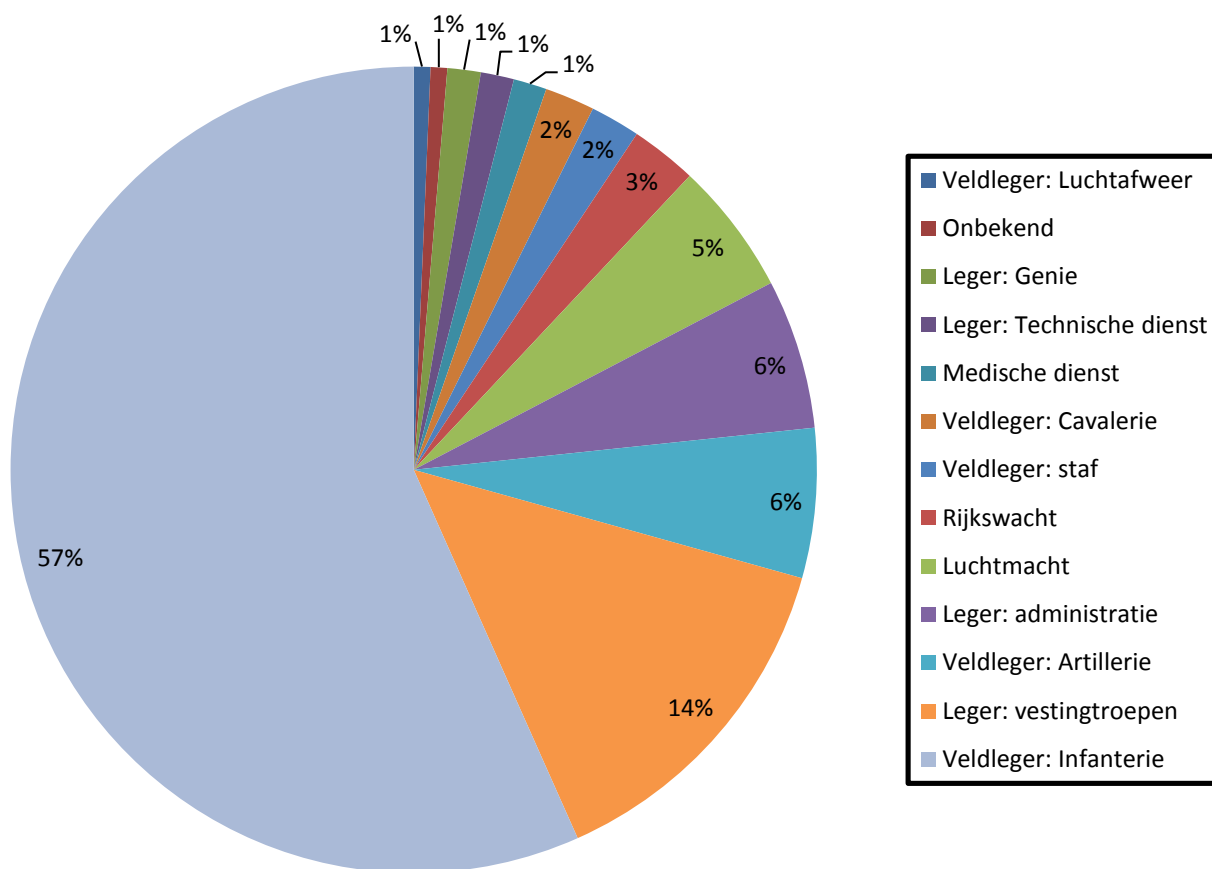
De onderstaande tabel en grafieken geven de frequentieverdeling van het wapen bij de door de Bijzondere Militaire Commissie onderzochte officieren weer:

Frequentie	Wapen
1	Veldleger: Luchtafweer
1	Onbekend
2	Leger: Genie
2	Leger: Technische dienst
2	Medische dienst
3	Veldleger: Cavalerie
3	Veldleger: staf
4	Rijkswacht
8	Luchtmacht
9	Leger: administratie
9	Veldleger: Artillerie
21	Leger: vestingtroepen
85	Veldleger: Infanterie
150	Totaal

Frequentieverdeling van het wapen - Absoluut

Frequentieverdeling van het wapen - Procentueel

De bovenstaande gegevens bevestigen onze eerdere vermoedens door aan te tonen dat het in bijna 60% van de gevallen onderzocht door de Bijzondere Militaire Commissie ging om infanteristen. Aangezien de infanterie niet alleen het voornaamste en talrijkste wapen van het Belgische leger was (supra), maar bovendien tijdens de Achttiendaagse Veldtocht het meest van alle onderdelen van de Belgische strijdkrachten onderworpen werd aan vijandelijke druk en beïnvloed werd door de op termijn catastrofale militaire situatie (supra), lijkt deze constatering niet meer dan logisch.

We hebben reeds in het eerste deel van deze Masterscriptie vastgesteld dat de omstandigheden waarin het Belgische leger – en vooral de infanterie – tijdens de Achttiendaagse Veldtocht allesbehalve ideaal waren: de Belgen moesten, ondermeer ten gevolge van beslissingen van het Geallieerde opperbevel, voortdurend terugtrekken zonder een kans gekregen te hebben om hun voorbereide verdedigingslijnen ernstig te verdedigen (supra). Dit was niet alleen verwoestend voor het moreel van de Belgische militairen, maar creëerde bovendien een gevoel van machteloosheid en zinloosheid, hetgeen nog verergerd werd door de enorme vluchtelingenstroom – met de

ontmoedigende gedachte dat er zich in die ontredderde mensenmassa familieleden en vrienden bevonden – en door het optreden van de Duitse Luftwaffe, die het luchtruim volledig domineerde en zowel de terugtrekkende Geallieerde troepen als de vluchtelingen voortdurend aanviel (supra)⁴⁸⁴. Het feit dat meer de helft van de officieren, die moesten verschijnen voor de Bijzondere Militaire Commissie, infanteristen waren, is in deze context dan ook vrij vanzelfsprekend.

De tweede grootste groep wordt met bijna 15 % merkwaardig genoeg uitgemaakt door officieren van de vestingtroepen, voornamelijk fortcommandanten (supra). We hebben in het eerste deel van deze Masterscriptie gezien dat België in de aanloop naar mei 1940 sterk geïnvesteerd had in de uitbouw en modernisering van vaste verdedigingsgordels, m.n. rond grote steden als Luik en Namen, alhoewel dit eigenlijk een verouderd militair concept was⁴⁸⁵. Alhoewel de ontwikkelingen tijdens de Achttiendaagse Veldtocht zouden aanduiden dat men deze fondsen beter had gebruikt voor de uitbouw van een moderner, mobieler leger, presteerden de meeste Belgische forten ver boven de verwachtingen. De meeste forten hielden het immers dubbel zo lang uit als verwacht⁴⁸⁶. De meeste forten vochten – compleet omsingeld ten gevolge van de Duitse opmars – tot aan de uitputting van hun verdedigingsmiddelen. Het Luikse fort van Tancremont, nabij Pepinster aan de Maas, gaf zich zelfs pas op 29 mei over, 35 uur na de capitulatie van het Belgische leger in het noorden⁴⁸⁷.

Met deze feiten in het achterhoofd, lijkt het dus op het eerste zicht opmerkelijk dat 21 van 150 geselecteerde dossiers van de Bijzondere Militaire Commissie handelden over officieren van de vestingtroepen. We moeten er allereerst al op wijzen dat een beschuldiging niet gelijk staat aan schuld of een bestraffing (infra). In 13 van de 21 gevallen over officieren van de vestingtroepen betrof het een onderzoek naar een mogelijke ongeoorloofde overgave (supra), hetgeen vrij logisch is aangezien de bijna alle forten zich uiteindelijk – ten gevolge van Duitse vernielingen, tekort aan munitie en hun volledige omsingeling – moesten overgeven. De omstandigheden van een dergelijke overgave werden steeds onderzocht in een standaard onderzoek door de zogenaamde Fortcommissie, die soms een dossier betreffende een officier doorstuurde naar de Bijzondere Militaire Commissie voor verder onderzoek⁴⁸⁸. Het feit dat er dus vrij veel zaken betreffende officieren van de vestingtroepen belandden bij de Bijzondere Militaire Commissie zegt dan ook niet alles. Het is dus duidelijk dat we wederom het verband zullen moeten proberen achterhalen tussen het wapen en het veroordelingpercentage (infra).

Tenslotte waren ook de officieren van de artillerie, de administratie en de luchtmacht – formeel een onderdeel van het leger, maar hier om duidelijkheidsredenen apart gezet – vrij sterk vertegenwoordigd in de 150 geselecteerde dossiers van de Bijzondere Militaire Commissie.

⁴⁸⁴ J. Van Belle, *De veldtochten in de lage landen, mei 1940, en het ontstaan van de Belgische koningskwestie*, Zedelgem, Flandria Nostra, 1990, pp. 175-216.

J. Williams, *Pantserspitsen tegen Frankrijk en België: zomer 1940: de Duitse inval*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 1993, pp. 58-78.

⁴⁸⁵ B. Verhaegen, *La Compagne de l'Armée Belge (10 au 28 mai 1940)*, s.l., s.n., 1952, p. 17.

⁴⁸⁶ C. Durocher, *10 mai- 28 mai 1940: La Campagne des 18 jours en images: La Question Royale*, Brussel, Librosociologies, 1978, p. 80.

⁴⁸⁷ *Ibidem*, p. 80.

⁴⁸⁸ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1-8.

Het feit dat artilleristen en administratief personeel eveneens voor de Bijzondere Militaire Commissie moest verschijnen is vooral een uiting van de grote mobiliteit van het front en bijhorende verwarring tijdens de Achttiendaagse Veldtocht, waardoor militairen, die normaal gezien vooral achter de linies vertoefden, verwickeld raakten in gevechten en de vaak chaotische terugtrekking van het Belgische leger. Met name in het geval van administratief personeel ging het hier uiteraard over personen met weinig of geen gevechtswaarde, die dan hier dan ook niet voorbereid op waren.

De Belgische luchtmacht werd zoals in het eerste deel van deze Masterscriptie reeds vermeld al grotendeels uitgeschakeld vanaf de eerste dagen van de Duitse invasie. Vele vliegtuigen werden door Duitse luchtaanvallen vernietigd vooraleer ze konden opstijgen, vliegvelden werden met de grond gelijk gemaakt. De meeste van de zaken betreffende officieren van de luchtmacht handelden dan ook over zaken als nalatigheid t.g.v. vernietigde vliegtuigen op de grond, mislukte evacuaties of de vlucht van enkele overgebleven vliegtuigen in de richting van Frankrijk.

Samenvattend kunnen we dus stellen dat de bovenstaande gegevens aantonen, dat de meeste officieren onderzocht door de Bijzondere Militaire Commissie afkomstig waren uit de infanterie, die sowieso veruit het grootste deel uitmaakte van de Belgische strijdkrachten en anderzijds het meest rechtstreeks geconfronteerd werd met Duitse aanvallen en de belabberde strategische situatie van het Belgische leger tijdens de Achttiendaagse veldtocht. Ook in de andere groepen ging het meestal om officieren die in rechtstreeks contact waren gekomen met de vijandelikheden.

Op basis van deze gegevens zullen we nu trachten het eventuele verband proberen te achterhalen tussen het wapen en het veroordelingpercentage. Op basis van berekeningen, kwamen we tot de onderstaande tabel:

Wapen	Frequentie	Negatieve consequenties t.g.v. onderzoek	Procentueel
Gendarmerie	4	2	50,0%
Leger: administratie	9	4	44,4%
Leger: Genie	2	1	50,0%
Leger: Technische dienst	2	0	0,0%
Leger: vestingtroepen	21	6	28,6%
Veldleger: Artillerie	9	3	33,3%
Veldleger: Cavalerie	3	3	100,0%
Veldleger: Infanterie	85	44	51,8%

Veldleger: Luchtafweer	1	0	0,0%
Veldleger: staf	3	1	33,3%
Luchtmacht	8	3	37,5%
Medische dienst	2	1	50,0%
Onbekend	1	0	0,0%
Totaal	150	68	45,3%

Hieruit blijkt wederom dat ongeveer 45 % van de zaken onderzocht door de Bijzondere Militaire Commissie afgesloten werden met een voor de beklagde negatieve consequentie; gaande van een tuchtmaatregel, straf tot een doorverwijzing naar de Krijgsraad (infra). Opvallend is dat infanteristen een hoger veroordelingpercentage kenden dan gemiddeld, terwijl officieren uit de luchtmacht – formeel weliswaar onderdeel van het leger –, uit de artillerie en vooral uit de vestingtroepen een veel lager veroordelingpercentage kenden. De reden is hiervoor is hoogstwaarschijnlijk het feit dat infanteristen zoals reeds vermeld veel meer blootgesteld werden aan directe gevechten en vooral de demoraliserende en chaotische continue terugtocht van het Belgische leger dan officieren uit de luchtmacht, artillerie of uit de vestingtroepen. Alhoewel de vestingtroepen in hun forten volledig omsingeld waren door de Duitsers, hadden zij het voordeel te kunnen vechten vanuit voorbereide stellingen zonder afgemat en gedemoraliseerd te worden door voortdurende gedwongen terugtrekkingen, zoals dat het geval was bij de infanterie.

Opmerkelijker is dat in 7 dossiers betreffende officieren uit de vestingtroepen de zaak werd afgesloten met een positieve consequentie voor de beklagde: met name dat na een onderzoek van de gevechtsprestaties van de onderzochte officier, werd besloten om deze voorrang te geven voor promotie en een of meerdere onderscheidingen (in één geval postuum).

Het gedrag van officieren uit de vestingtroepen werd dus opvallend positiever onthaald door de Bijzondere Militaire Commissie dan dat van officieren uit de infanterie. Vooraleer we overgaan tot een poging om dit te verklaren, moeten we eerst verwijzen naar het in het eerste deel van de Masterscriptie reeds vermeldde onderscheid van de verschillende onderdelen van het Belgische leger op basis van kwaliteit (supra). We hebben ons daarvoor gebaseerd op een in oktober 1939 opgemaakte evaluatie van de voornaamste Amerikaanse militaire attaché in België, Luitenant-kolonel Brown, waarin deze de vestingtroepen, de Ardense Jagers en het gemotoriseerde Cavaleriekorps (C.C.) als 'uitstekend' bestempelde, de 6 actieve Infanteriedivisies en 4 eerste reserve Infanteriedivisies als 'goed', 2 eerste reserve Infanteriedivisies als 'redelijk goed' en de 6 tweede reserve divisies als 'redelijk slecht'⁴⁸⁹. Brown schatte de gevechtswaarde van de vestingtroepen

⁴⁸⁹ J.E. Helenreich, "An American Perception of Belgian military preparedness, 1937-1940", in: *Belgisch tijdschrift voor militaire geschiedenis*, 19 (1984), 5, pp. 425.

duidelijk hoger in dan die van de infanterie, zeker die van de slecht bewapende tweede reserve divisies (supra).

Het feit dat de vestingtroepen kwalitatief gezien beter waren dan (het merendeel) van de infanterie is een logische verklaring voor het lagere veroordelingpercentage bij vestingtroepen. Een andere mogelijke verklaring ligt volgens ons in de context waarin beide categorieën moesten vechten: terwijl de vestingtroepen vanuit voorbereide verdedigingswerken konden vechten tot aan de uitputting van hun middelen, moest de infanterie de ene linie na de andere noodgedwongen verlaten en deel nemen aan een continue en chaotische aftocht, hetgeen uiteraard bepaalde delicten en een hoger veroordelingpercentage in de hand werkte.

Zoals we in het tweede deel van deze Masterscriptie gezien hebben, werden officieren, die onderzocht door de Bijzondere Militaire Commissie, beoordeeld door hogere officieren vanuit een combinatie van een juridische en een militair oogpunt (supra). De commissieleden – zijnde oudere hogere officieren, eventueel onder invloed van gebeurtenissen tijdens de Eerste Wereldoorlog – waren de militaire ideologie van het standhouden tot aan de uitputting van de middelen of zelfs tot aan de dood, toegepast door de forttroepen, waarschijnlijk meer genegen dan de weinige eervolle gedwongen terugtrekking van het veldleger, m.n. de infanterie.

Na deze individuele gegevens te hebben geanalyseerd, is het tijd om over te gaan tot een analyse van de collectieve gegevens, m.n. de frequentie van gevallen bij specifieke eenheden van het Belgische leger. Een kwantitatieve analyse opmaken van kleinere gevechtseenheden als compagnieën of bataljons bleek volstrekt onmogelijk, terwijl de legerkorpsen – de hoogste organisatievorm, bestaande uit 2 of meer divisies – geen continue bestaan kenden tijdens de Achttiendaagse veldtocht, ten gevolge van een grote reorganisatie van de legerkorpsen op 18 mei 1940.

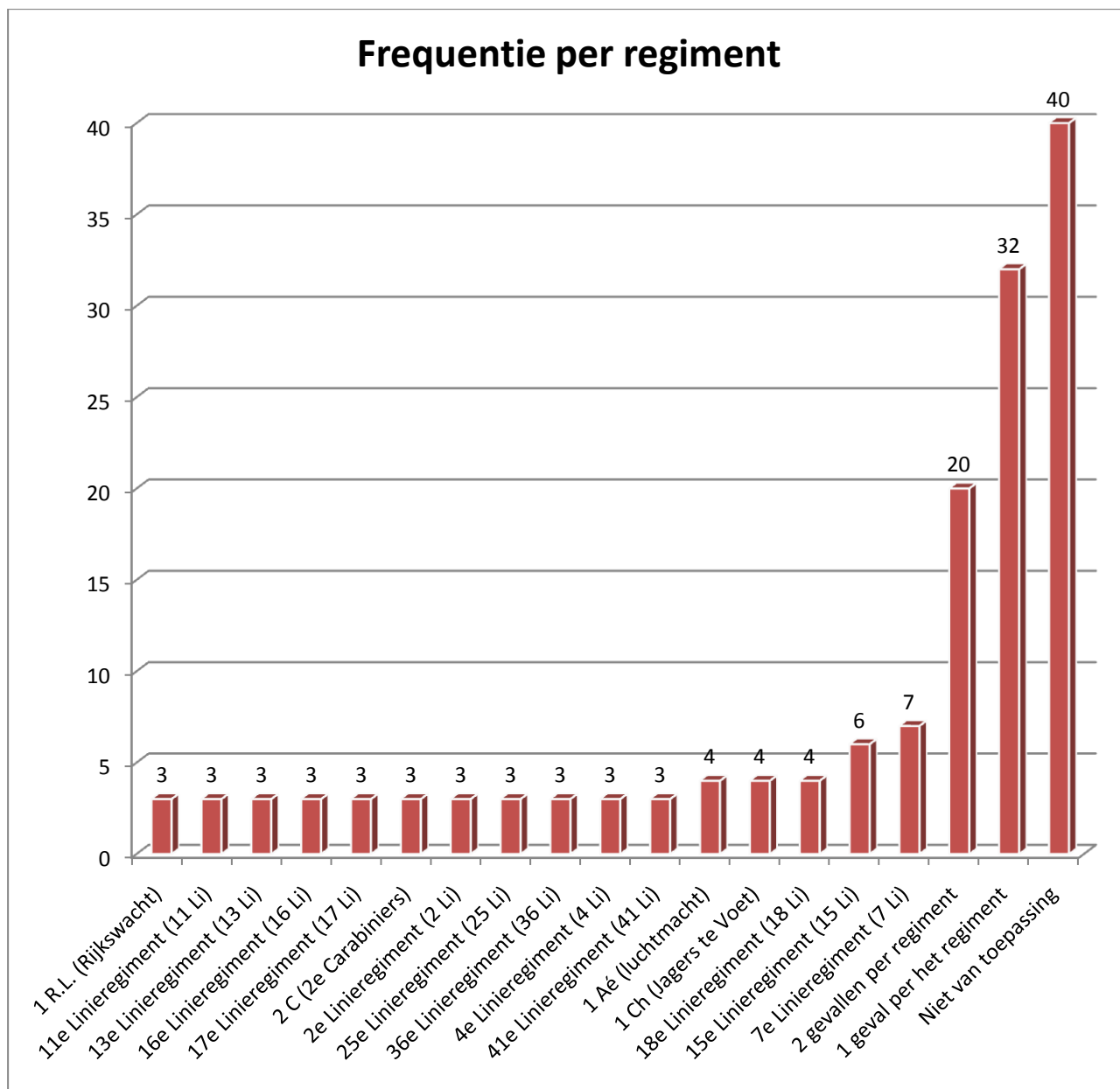
Vandaar dat we ons toegespitst hebben op een kwantitatieve analyse van de gevallen per regiment en per divisie.

2.5 Regimenten

Om na te gaan of er concentraties waren bij specifieke regimenten, hebben van elk individuele beklagde officier het regiment, waartoe hij behoorde tijdens mei 1940, opgezocht en hebben we deze in de onderstaande grafiek geplaatst.

We hebben echter wel – om redenen van duidelijkheid – enkel de regimenten waarvan minimum 3 officieren voor de Bijzondere Militaire Commissie moesten verschijnen, bij naam vermeld.

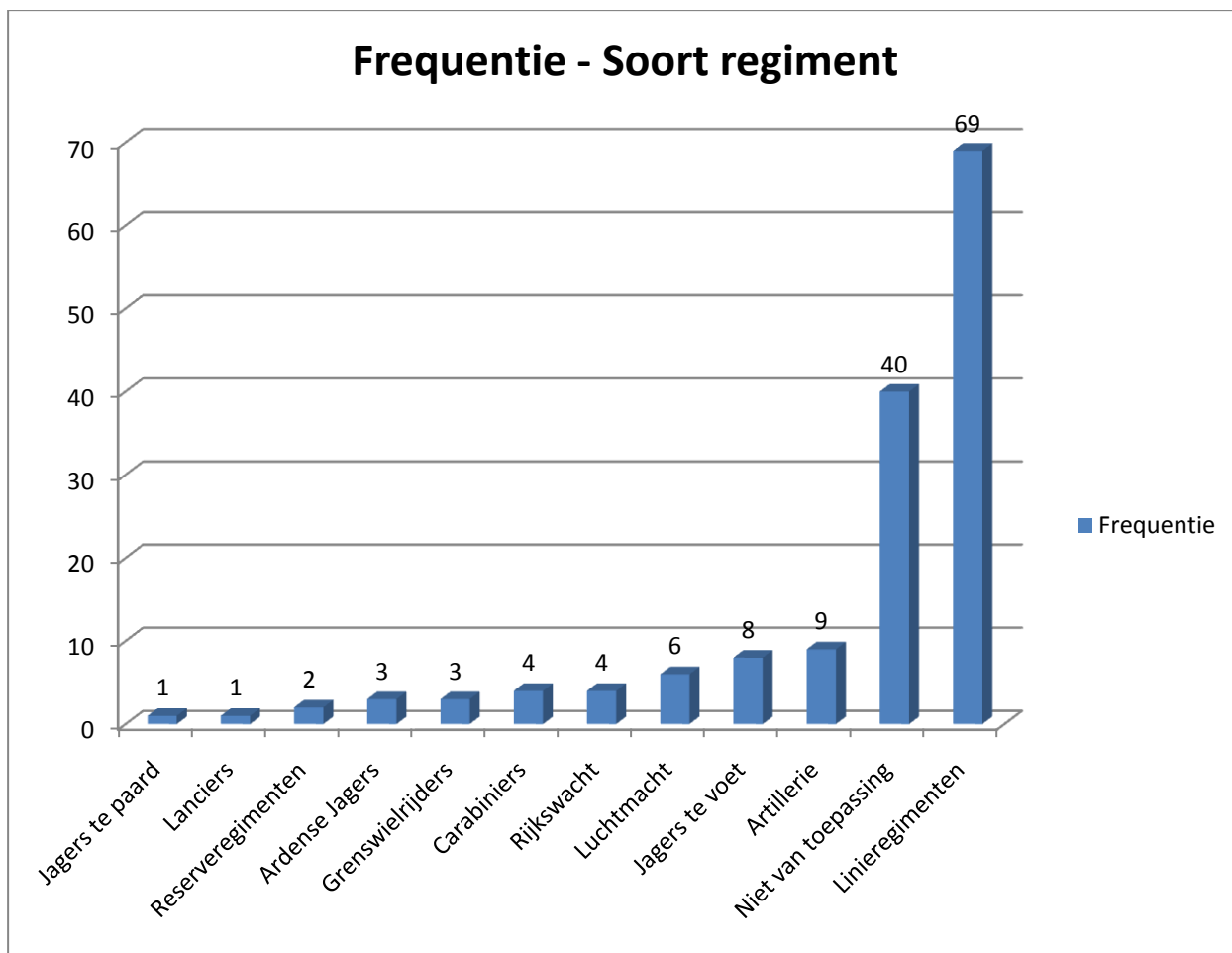
Bij 40 dossiers was de beklagde echter niet verbonden aan een specifiek regiment, aangezien het ging om officieren aangesloten bij een specifiek legerkorps (bv. stafofficieren), bij een bepaalde secundaire organisatie (bv. administratieve officieren) of bij een specifiek fort of ander verdedigingswerk (vestingtroepen). Deze 40 gevallen zijn in de onderstaande grafieken steeds als 'niet van toepassing' aangeduid.

Zoals uit het voorgaande bleek, hebben we enkel 3 of meer gevallen per regiment beschouwd als een echte concentratie. De grafiek toont aan dat 11 regimenten telkens 3 officieren in hun rangen telden, die onderzocht werden door de Bijzondere Militaire Commissie. Bij 3 regimenten was er sprake van 4 gevallen, hetgeen mogelijk een indicatie kan vormen van problemen in het gehele regiment.

De regimenten waar er echter overduidelijk sprake was van problemen en tekortkomingen, waarvan men kan stellen dat ze golden voor het gehele regiment en niet enkel voor enkele individuele uitzonderingen, waren het 15^e en 7^e linieregiment, die samen met het 11^e linieregiment de infanterieregimenten uitmaakten van de 4^e infanteriedivisie, die in het algemeen gekenmerkt werd door aanzienlijke tekortkomingen en gedragsproblemen tijdens de Achttiendaags veldtocht. We zullen hier verderop dieper op ingaan (infra).

Naast de gevallen te groeperen per regiment, zoals hierboven, kunnen we deze echter ook groeperen per soort regiment, zoals in de onderstaande grafiek.

Hetgeen uit de bovenstaande grafiek blijkt, sluit naadloos aan bij onze eerdere bevindingen op basis van de frequentieverdeling van het 'wapen'. Veruit de meest voorkomende soort regimenten waren de linierregimenten ofwel de standaard infanterieregimenten, waaruit de meeste Belgische infanteriedivisies opgebouwd waren.

De Linierregimenten, Jagers te voet, Carabiniers, Grenswielrijders en Ardense Jagers kunnen allemaal beschouwd worden als infanterieregimenten, met als gevolg dat we kunnen stellen, dat de beklagde in 58 % van de gevallen (87 van de 150 geselecteerde dossiers) afkomstig was uit een infanterieregiment (hetgeen echter wel niet altijd betekent dat het om een infanterist, het kan bijvoorbeeld ook gaan om een stafofficier of administratieve officier).

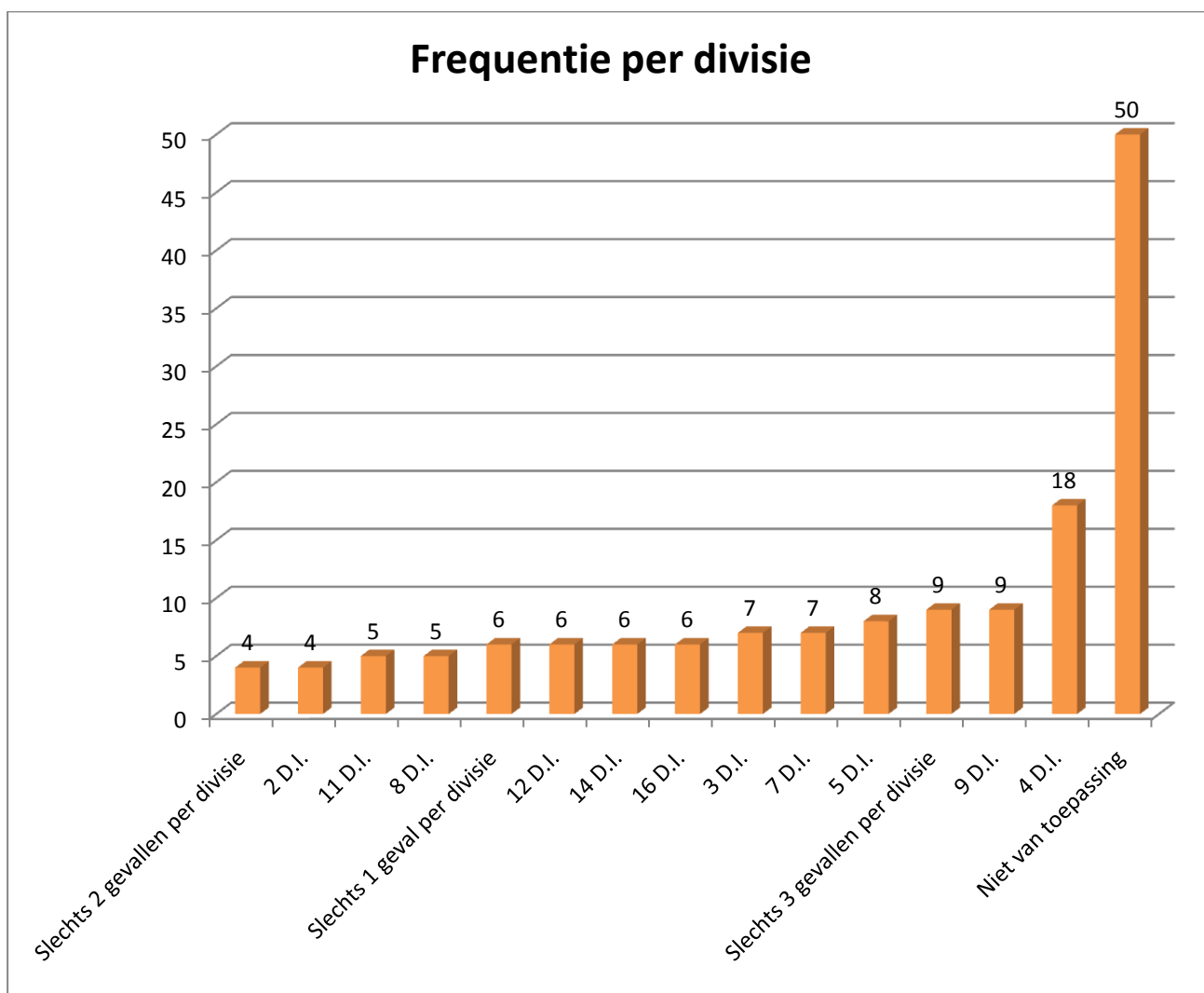
Wel ondersteunen deze gegevens de bovenstaande bevindingen, dat het in bijna 60 % van de gevallen onderzocht door de Bijzondere Militaire Commissie ging om infanteristen. Rekening houdend met het feit dat de infanterie niet alleen het voornaamste en talrijkste wapen van het Belgische leger was (supra), maar bovendien tijdens de Achttiendaagse Veldtocht van alle onderdelen van de Belgische strijdkrachten het meest blootgesteld werd aan vijandelijke druk en beïnvloed werd door de uiteindelijk desastreuze strategische situatie van het Belgische leger, lijkt deze vaststelling wederom vanzelfsprekend.

2.6 Divisies

Na de analyse van concentraties bij de regimenten, is het tijd voor een ontleding van eventuele concentraties bij specifieke divisies van het Belgische leger.

Om dit na te gaan hebben we van elke door de Bijzondere Militaire Commissie onderzochte officier de divisie trachten op te zoeken. In 50 gevallen was dit echter onmogelijk, aangezien deze officieren niet verbonden waren aan een specifieke divisie, maar enkel aan een zelfstandig opererend regiment (bijvoorbeeld de Lichte Regimenten van de Rijkswacht of de Grenswielrijders), aan een specifiek legerkorps, aan een ondersteunende organisatie of aan een fort. Deze 50 gevallen zijn dan ook op de onderstaande grafiek aangeduid als 'niet van toepassing'.

Bovendien hebben we enkel die divisies vermeld, waarvan minimum 4 officieren voor de Bijzondere Militaire Commissie moesten verschijnen, aangezien 3 of minder officieren per divisie niet echt kan beschouwd worden als een volwaardige concentratie.

Uit dit cijfermateriaal blijkt in navolging van eerdere bevindingen, dat enkel de Belgische infanteriedivisies (hier afgekort D.I.) – Ardense Jagers uitgezonderd – door grotere concentraties aan

door de Commissie onderzochte officieren gekenmerkt werden. De enige divisie met meer dan 10 gevallen was echter de reeds vernoemde 4^e Infanteriedivisie (4 D.I.), die er met 18 gevallen met kop en schouders boven uitstak.

2.7 Casus 4^e Infanteriedivisie

Uit de voorgaande analyse betreffende de frequentie van regimenten bleek, dat er bij het 7^e en 15^e linieregiment een opvallende concentratie op te merken viel. Beide regimenten behoorden samen met het 11^e linieregiment tot de 4^e Infanteriedivisie, waarvan dan ook bleek dat zij veruit de meest voorkomende divisie was in de 150 geselecteerde dossiers van de Bijzondere Militaire Commissie.

Deze vaststellingen – samen met de reputatie van de 4^e Infanteriedivisie als mogelijk de ‘slechtste divisie’ van het Belgische leger – hebben ons aangezet wat dieper in te gaan op deze infanteriedivisie en haar gedrag tijdens de Achttiendaagse Veldtocht. Aangezien de 4^e Infanteriedivisie reeds het onderwerp is geweest van een aantal studies, waaronder de recentste door toenmalig Onderluitenant-leerling J. Neyts uit 2006⁴⁹⁰, zullen wij ons afzien van een al te gedetailleerde analyse. De bedoeling is eerder een verklaring te bieden voor de opvallende concentratie van gevallen, onderzocht door de Bijzondere Militaire Commissie, afkomstig van de 4^e Infanteriedivisie. Daarnaast zullen we nieuw materiaal, afkomstig uit enerzijds de dossiers van de Bijzondere Militaire Commissie en anderzijds de naoorlogse dossiers van de 7e, 11e en 15e Linieregimenten, trachten te integreren en te toetsen aan de conclusies uit de reeds bestaande literatuur.

1. Voorgeschiedenis

De 4e Infanteriedivisie was één van de 12 standaard goed uitgerust infanteriedivisies van het Belgische leger (supra)⁴⁹¹. Het was een ‘Vlaamse’ divisie, voor het grootste deel bestaande uit Limburgers en Antwerpenaren⁴⁹². De 4e Infanteriedivisie maakte op 9 mei 1940, samen met de 7e Infanteriedivisie, het hoofdbestanddeel uit van het 1^e Legerkorps, belast met de verdediging van een 31 km lange linie achter het Albertkanaal, vanaf Diepenbeek tot en met Lixhe⁴⁹³.

De 4^e Infanteriedivisie was belast met de verdediging van het 12 kilometer lange front van Diepenbeek tot Eigenbilzen en met name 5 strategische plaatsen aan het Albertkanaal (4 bruggen en een sluis). De 4^e Infanteriedivisie had deze sector toegewezen gekregen vanaf februari 1940, maar door de strenge winter waren een deel van de geplande verdedigingswerken niet voltooid tegen de Duitse invasie. Strategisch gezien vormde het Albertkanaal door zijn grote breedte (50-90m) wel een uitstekende hindernis voor een binnenvallend leger.

⁴⁹⁰ Neyt (J.). *De veldtocht van het Belgische leger tussen 10 en 20 mei 1940: de operatie van de 4de Div en het GHK en dit aan de hand van recent vrijgekomen archief*. Brussel (onuitgegeven licentiaatsverhandeling Koninklijke Militaire School), 2006, 118 p. (promotor: L. De Vos).

⁴⁹¹ L. Van de Sijpe, *De toestand van het Belgische leger voor de 18-daagse veldtocht*, in < <http://www.bunkergordel.be/3-0-Het%20Belgische%20leger.htm> >, geraadpleegd op 06.03.2010. A. L’Hoist, *La Guerre 1940 (10 mai- 25 juin) et le rôle de l’Armée Belge*, Brussel, Ignis, 1940, p. 13.

⁴⁹² Neyt (J.). *De veldtocht van het Belgische leger tussen 10 en 20 mei 1940: de operatie van de 4de Div en het GHK en dit aan de hand van recent vrijgekomen archief*. Brussel (onuitgegeven licentiaatsverhandeling Koninklijke Militaire School), 2006, p. 20. (promotor: L. De Vos).

⁴⁹³ *Ibidem*, pp. 15-18.

a) Samenstelling

In het voorgaande hebben we reeds gezien, dat infanteriedivisies de standaarddivisies van het Belgische leger waren en steeds bestonden uit 3 infanterieregimenten, een artillerieregiment, een geniebataljon en een transmissiebataljon, hetgeen de organieke sterkte op ongeveer 17.000 man bracht⁴⁹⁴. De 4^e Infanteriedivisie bestond uit⁴⁹⁵:

- De actieve 7^e en 11^e linieregimenten en het eerste reserve 15^e Linieregiment (7 Li., 11 Li., 15 Li.) van elk 3667 manschappen op volle sterkte.
- Het 8^e Artillerieregiment (8 A.)
- Een genie- en een transmissiebataljon: 4^e Bon Gn en 4^e Bon Ttr.
- Een reeks kleinere eenheden en ondersteunde diensten

b) Organisatie

In totaal kwam dit neer op een organieke sterkte van 16692 manschappen, waarvan 505 officieren, 1582 onderofficieren en 14605 soldaten⁴⁹⁶. Ten gevolge van het in het eerste deel van deze Masterscriptie uiteengezette tekort aan goed opgeleide actieve officieren, was men genoodzaakt om de lacunes in de bezetting op te vullen met minder goed opgeleide reserveofficieren⁴⁹⁷. Bij de 3 infanterieregimenten waren ongeveer 70 % van de officieren afkomstig uit de reserve. Tijdens de mobilisatie werd er weinig ondernomen om het opleidingsniveau van het kader te verbeteren.

Aangezien de weinige actieve officieren zich vaak moesten bezighouden met de administratie, moest de bevelvoering te velde vaak toevertrouwd worden aan het reservekader, dat daar vaak niet voldoende voor gevormd was⁴⁹⁸.

Bovendien had men om humanitaire – met name om verder ongenoegen bij de opgeroepen reservisten en publieke opinie ten gevolge van de lange mobilisatie te vermijden (supra) – en administratieve redenen de trainingen van de manschappen tot een minimum beperkt⁴⁹⁹. De slechte weersomstandigheden verstoorden verder het trainingschema. Deze beperkte training zorgden voor een verminderde coördinatie en conditie van de manschappen, hetgeen in combinatie met de erg zware uitrusting (35 kg per soldaat) voor een sterke uitputting van de manschappen zou zorgen tijdens en na de terugtrekking van het Albertkanaal.

⁴⁹⁴ *Ibidem*, p. 7.

⁴⁹⁵ *Ibidem*, pp. 15-21.

⁴⁹⁶ *Ibidem*, p. 89.

⁴⁹⁷ *Ibidem*, pp. 25-27.

⁴⁹⁸ *Ibidem*, p. 33.

⁴⁹⁹ *Ibidem*, p. 28.

c) Materieel

Aangezien de 4^e Infanteriedivisie een van de 12 standaard infanteriedivisies was van het Belgische leger was ze goed uitgerust en was haar bewapening grotendeels compleet en in een goede staat⁵⁰⁰. Er waren desalniettemin een aantal tekortkomingen op vlak van materieel:

Ten eerste ontplooide de gehele divisie van bijna 17.000 manschappen slechts 16 mitrailleurs voor de luchtverdediging, hetgeen de hele divisie en haar sector bijzondere kwetsbaar maakte tegen luchtaanvallen⁵⁰¹. Dit verklaart mede het grote succes van de Duitse luchtlandingstroepen en luchtmacht, die op 10 mei 1940 een doorbraak aan het Albertkanaal afdwongen.

Ten tweede beschikte de divisie over onvoldoende mobile communicatiemiddelen, waardoor de divisie het grotendeels zonder transmissieapparatuur moest stellen na de terugtrekking van het Albertkanaal⁵⁰².

Ten derde was er een groot tekort aan transportmiddelen: tijdens de strenge winter 1939-1940 waren verschillende paarden gestorven en om de fragiele economische toestand van het land niet verder te ontredde, mochten er geen bijkomende paarden of vrachtwagens opgeëist worden tijdens de mobilisatie⁵⁰³. Toen op 12 mei het bevel kwam op het Albertkanaal te verlaten, was het grootste deel van de omwonende bevolking gevlucht en bleven er geen transportmiddelen over om op te eisen. Dit schrijnende tekort aan transportmiddelen zorgde voor grote verliezen aan materiaal en manschappen en voor een uitputting van de gedecimeerde troep.

Deze tekortkomingen waren echter – zoals in het eerste deel van deze Masterscriptie reeds vermeld was – niet uniek voor de 4^e Infanteriedivisie. Het gehele Belgische leger kampte met een grootschalig tekort aan gemechaniseerde troepen en mobiele eenheden, vliegtuigen en luchtafweer en communicatieapparatuur⁵⁰⁴. Het Belgische leger was overduidelijk niet voorbereid op een gemechaniseerd bewegingsoorlog. De tekortkomingen en gebreken van 20 jaar verouderde militaire politiek en strategie zouden dan ook duidelijk aan het licht komen tijdens de Achttiendaagse veldtocht⁵⁰⁵.

⁵⁰⁰ *Ibidem*, p. 26.

⁵⁰¹ *Ibidem*, p. 19.

⁵⁰² *Ibidem*, p. 26.

⁵⁰³ *Ibidem*, p. 26.

⁵⁰⁴ L. Van de Sijpe, *De toestand van het Belgische leger voor de 18-daagse veldtocht*, in <
<http://www.bunkergordel.be/3-0-Het%20Belgische%20leger.htm>>, geraadpleegd op 06.03.2010.

J.E. Helenreich, "An American Perception of Belgian military preparedness, 1937-1940", in: *Belgisch tijdschrift voor militaire geschiedenis*, 19 (1984), 5, pp. 425.

L. De Vos, F. Decat en D. Van Duyse. "De militaire functie van het Albertkanaal" In: *Bijdragen tot de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog*, Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, 1990, pp. 29-45.

⁵⁰⁵ J. Williams, *Pantserspitsen tegen Frankrijk en België: zomer 1940: de Duitse inval*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 1993, p. 60.

d) Moreel en discipline

Op 10 mei 1940 bestond het 7^e en 11^e linieregiment hoofdzakelijk uit soldaten uit de lichteningen 1937, 1938 en 1939. Het reserve 15^e linieregiment daarentegen bestond uit oudere reservisten uit de lichteningen 1934, 1935, 1936⁵⁰⁶. De soldaten werden – zoals in de meeste Belgische eenheden – op regionale basis gerekruteerd, hetgeen er voor zorgde dat sommige eenheden – met name het 15^e linieregiment – kwetsbaarder werden voor enerzijds allerlei extremistische en antinationale ideologieën, die in bepaalde regio's sterker aanwezig waren, en anderzijds subversieve propaganda.

In het eerste deel van deze Masterscriptie hebben we reeds gezien dat de langdurige mobilisatie voor ongenoegen zorgde, hetgeen de verspreiding van antimilitaire propaganda en gedachtegoed in de hand werkte (supra). Met name bij het 7^e en 15^e Linieregiment zouden 15% van de manschappen aanhangers geweest zijn van het VNV (Vlaams-Nationaal Verbond), een rechts-radical beweging onder leiding van Staf de Clerq, die tijdens de mobilisatie de neutraliteitsgedachte trachtte te verspreiden onder de opgeroepen soldaten om zo de oorlogsinspanningen van de kapitalistische, Franstalige Belgische staat te ondermijnen⁵⁰⁷. De tekst van het onderstaande pamflet is hier een voorbeeld van⁵⁰⁸:

“Vlamingen! Soldaten!

De wapens neer!

Er is meer dan genoeg, te véél Vlaams bloed vergoten.

En voor wat? Voor wie?

Voor de internationale macht van het Engelse-Joodse kapitalisme

En zijn handlanger Frankrijk.

Voor niemand en voor niets anders!

Daarvoor is het Vlaams bloed veel te goed.

Geen druppel bloed voor Engeland en Frankrijk!

De wapens neer!”

Daarnaast zorgde een sterke socialistische aanwezigheid bij beide regimenten ervoor, dat de manschappen doordrongen waren van een antimilitaire propaganda. Het spreekt voor zich dat een verspreiding van dergelijke gedachtegoed een negatief effect had op de tucht en het moreel in deze

⁵⁰⁶ Neyt (J.). *De veldtocht van het Belgische leger tussen 10 en 20 mei 1940: de operatie van de 4de Div en het GHK en dit aan de hand van recent vrijgekomen archief*. Brussel (onuitgegeven licentiaatsverhandeling Koninklijke Militaire School), 2006, pp. 10-21. (promotor: L. De Vos).

⁵⁰⁷ *Ibidem*, p. 10.

⁵⁰⁸ *Ibidem*, p. 109.

2 regimenten. De inwerking van deze propaganda was echter veruit het grootste in het 15^e linieregiment⁵⁰⁹. Het officierenkader slaagde er bovendien niet in om de verspreiding van deze antimilitaire en antinationale propaganda tegen te houden, aangezien het kader te laks optrad tegen onbetrouwbare elementen in hun eenheid, de bestrijding van propaganda slecht gecoördineerd werd en het kader al bij al weinig bekommerd was om hun soldaten. In het 11^e linieregiment daarentegen waren deze problemen veel minder aanwezig⁵¹⁰.

e) Onderscheid tussen de verschillende regimenten

7^e Linieregiment

Zoals we hierboven reeds vermeld hebben, was een groot deel van de soldaten van het actieve 7^e linieregiment beïnvloed door antinationale en antimilitaire propaganda, afkomstig van socialistische groeperingen en het VNV. De tucht en het moreel binnen het regiment waren vrij laag en de manschappen van het 7^e linieregiment stonden bekend als moeilijk handelbaar⁵¹¹.

Het 7^e linieregiment beschikte met kolonel G. – onderzocht door de Bijzondere Militaire Commissie aangaande de vroegtijdige verlating van het Albertkanaal op 11 mei (‘verlating van post’) en de gevechtsprestaties van zijn regiment tijdens de slag bij de Leie, maar ‘Zonder Gevolg’ afgesloten (dossier 11, zie bijlage 6.) – over een weinig dynamische commandant, geplaagd door een zwakke gezondheid, hetgeen voor nogal gespannen verhoudingen binnen het kader zorgde⁵¹².

11^e Linieregiment

In het algemeen kunnen we stellen dat het actieve 11^e linieregiment het beste en makkelijkste hanteerbare van de 3 drie infanterieregimenten van de 4^e Infanteriedivisie was⁵¹³. Er waren weinig spanningen binnen het kader en het moreel en tucht waren redelijk goed, waardoor het regiment ondermeer steeds het best van de 3 regimenten presteerde tijdens de trainingen gedurende de mobilisatie.

15^e Linieregiment

De algemene situatie was duidelijk het ergste in het eerste reserve 15^e linieregiment, dat zoals vermeld bestond uit oudere lichten (1934,1935,1936), die in een tijd van grote interne politieke spanning en verbreiding van subversieve propaganda hun legerdienst hadden gedaan.

⁵⁰⁹ *Ibidem*, pp. 33-35.

⁵¹⁰ *Ibidem*, pp. 24-25.

⁵¹¹ *Ibidem*, pp. 25-38.

⁵¹² *Ibidem*, pp. 31-32.

Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 5.

⁵¹³ Neyt (J.). *De veldtocht van het Belgische leger tussen 10 en 20 mei 1940: de operatie van de 4de Div en het GHK en dit aan de hand van recent vrijgekomen archief*. Brussel (onuitgegeven licentiaatsverhandeling Koninklijke Militaire School), 2006, pp. 25-32. (promotor: L. De Vos).

Toen deze manschappen eind 1939 opnieuw onder de wapens werden geroepen, vervolgens geconfronteerd werden met langdurige mobilisatieperiode doorspekt met herhaaldelijke alarmoefeningen en bovenal geleid werden door een kwalitatief ontoereikend kader, voor ongeveer 70 % bestaande uit minder goed opgeleide reserveofficieren (supra), zorgde dit voor een groot ongenoegen, belabberde discipline en een laag moreel binnen het regiment, hetgeen een gunstige voedingsbodem vormde voor een grote verspreiding van antinationale en antimilitaire propaganda – met name van het VNV – met een verdere erosie van moreel, tucht en motivatie tot gevolg⁵¹⁴.

Een goede indicatie van de morele en disciplinaire problemen bij het 15^e linieregiment was een incident bij het 3^e bataljon van het regiment op 19 januari 1940⁵¹⁵. Op die dag weigerden de manschappen van het bataljon op te staan en te verzamelen en werden er pamfletten verspreid met de boodschap “*Wij willen niet naar Luik om Wallonië te verdedigen*”. Om hun antipathie betreffende hun Franstalige majoor te uiten, hadden ze een stropop in majooruniform in het openbaar opgehangen en verbrand en een kapitein in het gezicht geslagen. Tenslotte deserteerden een aantal soldaten.

Er werd echter traag, aarzelend en laks opgetreden door het kader, waarvan vele van de te theoretisch opgeleide reserveofficieren bang waren voor hun eigen mannen, hetgeen het gezag en de tucht alleen maar verder ondermijnde. Het 15^e linieregiment werd daarenboven geleid door een weinig dynamische commandant, kolonel W., hetgeen hem niet toeliet om dit moeilijke regiment adequaat te leiden⁵¹⁶.

Samengevat kunnen we dus duidelijk stellen dat het 15^e linieregiment het slechtste van de drie infanterieregimenten was, het 11^e linieregiment het best, terwijl het 7^e er zich zowat tussen in bevond. Met name het 15^e linieregiment had een dergelijk slechte reputatie, dat aan de Minister van Landsverdediging werd medegedeeld dat er aanzienlijke problemen waren met de gehele 4^e Infanteriedivisie⁵¹⁷. Er werd echter niet door de militaire overheden ingegrepen.

f) De 4^e Infanteriedivisie aan de vooravond van de Duitse invasie

Als we een eindbalans moeten opmaken van de 4^e Infanteriedivisie op 9 mei 1940, dan stellen we vast dat 2 van de ondergeschikte infanterieregimenten gebukt gingen onder een gebrekkige tucht en een laag moreel. Dit was vooral het geval bij het 15^e linieregiment, maar ook in mindere mate bij het 7^e linieregiment⁵¹⁸. De voornaamste reden voor de belabberde toestand van deze 2 regimenten was de langdurige, onpopulaire mobilisatieperiode onder leiding van een kwalitatief inferieur kader, dat er niet in slaagde om het ongenoegen – ondermeer versterkt door propaganda – aan te pakken en de tucht, discipline en moreel te verbeteren.

Naast kwalitatieve tekortkomingen, vertoonde de 4^e Infanteriedivisie ook grote kwantitatieve tekortkomingen aan de vooravond van de Duitse inval. In het eerste deel van deze Masterscriptie

⁵¹⁴ *Ibidem*, pp. 25-38.

⁵¹⁵ *Ibidem*, pp. 29-31.

⁵¹⁶ *Ibidem*, p. 32.

⁵¹⁷ *Ibidem*, p. 31.

⁵¹⁸ *Ibidem*, p. 38.

hebben we reeds vermeld, dat doordat de mobilisatie zo zwaar doorwoog op het sociale en economische leven, vele opgeroepen reservisten verlopen en vergunningen kregen voor allerlei praktische, sociale en economische redenen (supra). Alhoewel deze praktijken de druk van de mobilisatie enigszins verlichtten, zorgden ze er wel voor dat heel wat eenheden sterk onderbemand waren op het moment van de Duitse inval. Dit was met name het geval bij de 3 infanterieregimenten van de 4^e Infanteriedivisie, waarvan zeker 20 % van de manschappen afwezig waren⁵¹⁹. Naast een onderbemanning zorgde deze praktijk van verlopen en vergunningen voor een verdere desorganisatie, demoralisering en gebrek aan tucht bij de 4^e Infanteriedivisie.

2. De 4^e Infanteriedivisie tijdens de Achttiendaagse veldtocht

Met deze voorgeschiedenis is het dan ook geen toeval, dat de 4^e Infanteriedivisie algemeen genomen een belabberde prestatie neerzette tijdens de Achttiendaagse Veldtocht en dat het 15^e linieregiment – omwille van het gedrag van zijn leden – als enige standaard linieregiment na de oorlog niet heropgericht werd (infra).

Achttiendaagse Veldtocht

We zullen beknopt ingaan op de campagne van de 4^e Infanteriedivisie tijdens de Achttiendaagse veldtocht, waarbij we nadruk zullen leggen op bepaalde gebeurtenissen, die illustratief zijn voor de vrij povere prestatie van deze divisie – en vooral bepaalde van zijn infanterieregimenten – in mei 1940.

a) Albertkanaal

We hebben reeds vermeld, dat de 4^e Infanteriedivisie een front van 12 km tussen Diepenbeek en Eigenbilzen achter het Alberkanaal moest verdedigen, steunend op onvolledige verdedigingswerken. Het was een te breed front, waardoor de divisie niet genoeg in de diepte kon opgesteld worden met een groter risico op een doorbraak van het front als gevolg⁵²⁰. Nog problematischer was dat de gehele divisie onvoorbereid was voor een terugtocht van zijn stelling, desondanks het feit dat de dekkingslinie waartoe het Albertkanaal behoorde (supra) slechts bedoeld was als een tijdelijk te verdedigen vooruitgeschoven linie, bedoeld om de Geallieerde opmars in het kader van het Dijle plan te dekken (supra). Wanneer de divisie op 11-12 mei 1940, ten gevolge van de Duitse doorbraak aan het Albertkanaal, de aftocht moest blazen, gebeurde dit dan ook bijzonder chaotisch met een groot verlies aan materiaal en manschappen tot gevolg (infra).

Toen Duitse luchtladingstroepen in de vroege ochtend van 10 mei 1940 het fort van Eben-Emael neutraliseerden en de bruggen van Vroenhoven en Veldwezelt over het Albertkanaal veroverden (supra), verrasten ze de Belgische troepen aan het Albertkanaal volledig. Het verrassingseffect in combinatie met hun hegemonie in de lucht – t.g.v. van de erg zwakke Belgische luchtafweer – liet de Duitsers toe het Albertkanaal over te steken, daar bruggenhoofden te vestigen en de Belgische

⁵¹⁹ Ibidem, pp. 24-25.

⁵²⁰ Ibidem, p. 20.

stellingen te terroriseren⁵²¹. De Duitse luchtbombardementen vernietigden niet alleen de Belgische stellingen, maar lieten ook achter het front een spoor van vernieling achter. Het resultaat was dan ook, dat de burgerbevolking in drommen op de vlucht sloeg en alle mobiliteit hinderde.

Tijdens de gevechten en aftocht op 10 en 11 mei verloor de 4^e Infanteriedivisie grote hoeveelheden materieel, schaarse transportmiddelen en vele manschappen werden gevangen genomen⁵²². Het sowieso al lage moreel kreeg een verdere deuk, toen de divisie vanaf 11 mei noodgedwongen haar posities aan het Albertkanaal moest verlaten. Gevoelens van machteloosheid en de perceptie, dat de oorlog verloren was vooraleer hij goed begonnen was, staken de kop op.

b) KW-Stelling

Op 12 mei kreeg de ontredderde en uiteengeslagen 4^e Infanteriedivisie het bevel zich terug te trekken achter het kanaal van Willebroek om zich daar te hergroeperen en te reorganiseren⁵²³.

Terwijl het gros van het Belgische leger ontplooid werd achter de KW-stelling (supra), diende de 4^e Infanteriedivisie als reserve en kreeg ze dus een adempauze. Desalniettemin hadden de gebeurtenissen aan het Albertkanaal voor een collectieve angstpsychose gezorgd, wat betreft de Duitsers en met name Duitse parachutisten; de in het eerste deel van deze Masterscriptie reeds vermelde parachutistenkoorts (supra).

Toen de 4^e Infanteriedivisie op 16 mei naar het bruggenhoofd te Gent werd verplaatst, bleek dat, alhoewel deze divisie nauwelijks een echt langdurig gevecht had gekend, haar toestand reeds als catastrofaal moest bestempeld worden. De onderstaande tabel geeft de effectieve sterkte van de 3 infanterieregimenten van de 4^e Infanteriedivisie weer op 16 mei; de getallen tussen haakjes vermelden de voorziene effectieven⁵²⁴.

Eenheid	Officieren	Troep
7 ^e linieregiment	71 (97)	2030 (3570)
11 ^e linieregiment	60 (97)	1600 (3570)
15 ^e linieregiment	80 (97)	2100 (3570)
TOTAAL	211 (291)	5730 (10170)

De verliezen liepen op tot 7 doden, 51 gekwetsten en 2999 verdwenen militairen⁵²⁵. Gecombineerd met het feit dat de 4e Infanteriedivisie reeds onderbemand was op 10 mei (supra), zorgde dit ervoor dat de hele divisie nog ongeveer de gevechtswaarde had van één infanterieregiment. De chaotische, ongeorganiseerde terugtocht en het gebrek aan transportmiddelen lagen aan de basis van deze grote verliezen aan manschappen, maar zorgden er anderzijds ook nog voor, dat de divisie zeker 2/3 van

⁵²¹ *Ibidem*, pp. 39-41.

⁵²² *Ibidem*, pp. 41-44.

⁵²³ *Ibidem*, p. 45.

⁵²⁴ *Ibidem*, p. 47.

⁵²⁵ *Ibidem*, p. 48.

haar zware wapens en een groot deel van haar lichte wapens was kwijtgeraakt. Wat overbleef van de divisie was een gedemoraliseerd, uitgeput, misnoegde, slecht georganiseerde troep met ongeveer de sterkte van een infanterieregiment en een zwaar tekort aan wapens.

a) Terugtrekking naar de Schelde

De Duitse doorbraak aan de Maas verplichtte het gehele Belgische leger om vanaf 16 mei de intacte KW-stelling te verlaten en zich terug te trekken achter de Schelde (supra). De daaropvolgende cyclus van stellingen graven en stelselmatige terugtrekkingen van deze onverdedigde stellingen putte de overblijvende manschappen uit, creëerde gevoelens van zinloosheid en fnuikte verder het reeds broze moreel (supra)⁵²⁶. De morele en disciplinaire situatie binnen het 15^e linieregiment verergerde dan ook zodanig, dat vanaf 20 mei het gerucht de ronde deed dat bepaalde soldaten uit dit regiment witte vlaggen bij zich hadden.

b) Slag bij de Leie

De 4^e Infanteriedivisie had bevel gekregen om zich vanaf 23 mei terug te trekken achter de Leie⁵²⁷. Alhoewel deze terugtrekking veel beter georganiseerd was dan de chaotische aftocht van het Albertkanaal, leidde ze desalniettemin tot een verdere reductie van het moreel. De divisie had de opdracht gekregen om de sector Deinze-Nevele te verdedigen aan het Schipdonkkanaal.

In dit ongunstige terrein moest de gedecimeerde, gedemoraliseerde, uitgeputte, misnoegde divisie, die nauwelijks nog over zware wapens beschikte, een te breed front van 4.5 km verdedigen⁵²⁸. Het moreel van met name het 15^e linieregiment had een kritiek punt bereikt en op 24 mei deed het gerucht de ronde, dat de manschappen van dit regiment niet zouden vuren wanneer de Duitsers zouden aanvallen. Op 24 mei stelde de Kolonel G., commandant van het 7e linieregiment dan ook een brief op, gericht aan zijn ondergeschikten met de volgende passage⁵²⁹: *“Il m’est revenu que des hommes du 15 font passer le mot d’ordre ‘Nous ne tirons pas, si les Allemands attaquent’. Il importe de prendre mesures immédiates pour parer à ce danger.”*

Dit defaitisme ontstond t.g.v. de stelselmatige demoralisatie tijdens de Achttiendaagse Veldtocht en het feit, dat de Duitsers massaal propaganda pamfletten boven de Belgische linies dropten met de bedoeling de Belgische – vooral de Vlaamse – soldaten aan te zetten om de strijd te staken⁵³⁰.

De onderstaande teksten van dergelijke Duitse propagandapamfletten zijn hier een goed voorbeeld van⁵³¹:

⁵²⁶ *Ibidem*, p. 49.

⁵²⁷ *Ibidem*, pp. 51-52.

⁵²⁸ *Ibidem*, pp. 52-55.

Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Dossier 7em de ligne (7 Li.)*.

⁵²⁹ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Dossier 15em de ligne (15 Li.)*.

⁵³⁰ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Dossier 7em de ligne (7 Li.)*.

C. Durocher, *10 mai- 28 mai 1940: La Campagne des 18 jours en images: La Question Royale*, Brussel, Librosociences, 1978, p. 78.

“WEEST VERSTANDIG!

De Engelschen vluchten over het kanaal en laten U in den steek. De Franschen kunnen U niet helpen, omdat wij hun hoofdmacht omsingeld en van U gescheiden hebben.

WAAROM VECHT GE NOG?

Waarom vernielt gij zelf uw mooi land? Het moet toch door U zelf worden hersteld. Waarom laat gij U zinneloos voor de Engelschen afmaken? Franschen en Engelschen hebben op hun terugtocht door België naar de kust uwe steden en dorpen geplunderd en uwe familie bedreigd. Is dat de goede vriendschap?

GIJ ZIJT BEDROGEN.

De Engelschen hebben U in den steek gelaten!

De Franschen hebben U in den steek gelaten!

De eigen regering, heeft U in den steek gelaten!

Uw koning heeft U in den steek gelaten!

Wil gij U thans nog zelf in den steek laten!

Weest verstandig en geeft den weerstand op; de Duitsche overmacht is veel te groot. Hoe vlugger de oorlog geëindigd is, hoe vlugger zullen vrede en arbeid uw land binnenkomen. De Polen, de Finnen, de Noren, de Hollanders, allen hebben ze het zwaar moeten betalen dat zij de Engelschen hebben vertrouwd. Geeft ons den weg vrij, opdat wij met de Engelschen kunnen afrekenen.

LEGT DE WAPENS NEER.”

“VLAMINGEN

De Franschen en Engelschen vluchten!

Zij denken niet U mede te nemen.

Zij hebben de grenzen afgesloten, wanneer uwe vrouwen en kinderen passeeren willen.

Zoo is de engelsche hulp.

Vlamingen!

⁵³¹ *Ibidem*, p. 107.

Wilt U hunne slachtoffers zijn?

Komt bij ons.

Wij willen den oorlog beëindigen.

Opdat vrede kome in de wereld.

Laat ons kameraden zijn.

Vlaanderen heeft al genoeg gebloed.”

Het was echter te laat om nog in te grijpen en op 25 mei te Nevele zou deze kritieke situatie omslaan in de massale overgave (*défection*) van het 15e linieregiment en een groot deel van het 7e linieregiment ten gevolge van de Duitse overschrijding van het Schipdonkkanaal⁵³². De onderstaande tekst is afkomstig uit een nota van 6 augustus 1948 en beschrijft de gebeurtenissen op 24 en 25 mei bij het 15e en 7e linieregiment⁵³³:

“Les évènements.

24 mai

Le 4e D.I. procède à l’organisation de la position. Des avions allemands lancent des pamphlets engageant les hommes à se rendre. Dans le courant de la soirée, le commandant du 7 apprend que les soldates du 15 seraient décidés à ne pas tirer en cas d’attaque allemande et que ce mot d’ordre est colporté de groupe en groupe. Il met le Cdt (commandant nvdr.) de la D.I. au courant de cette situation.

25 mai – La trahison du 15

Dès 7h. 20, les hommes de la 11e compagnie du 15 se rendent aux allemands. A 7h. 45, le III/15 (3e bataillon, 15e linie nvdr.) annonce que le bataillon est perdu. Peu de coups de feu ont été tirés. A 8 h. 15, le II/15 est presque entièrement fait prisonnier. A 9h. 40, le P.C. du 15 se retire vers le nord.

Au 7.

A 7h. 40, le commandant du 7 ayant appris que le bataillon sud du 15 était enfoncé, prescrit au commandant de I de se placer en crochet défensif entre le II (au canal) et le 2e échelon. Toutefois la mise hors cause du 15 est si rapide que ce mouvement ne peut être exécuté complètement en temps

⁵³² Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Dossier 7em de ligne (7 Li..)*. Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Dossier 15em de ligne (15 Li..)*. Neyt (J.). *De veldtocht van het Belgische leger tussen 10 en 20 mei 1940: de operatie van de 4de Div en het GHK en dit aan de hand van recent vrijgekomen archief*. Brussel (onuitgegeven licentiaatsverhandeling Koninklijke Militaire School), 2006, pp. 55-58. (promotor: L. De Vos).

⁵³³ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Dossier 7em de ligne (7 Li..)*.

utile. Peu après, le bataillon sud (I) est pris ou refoulé et les Allemands se dirigent vers le bataillon nord (II). Dès 9 h. 40, tout le 1er échelon a disparu. Nevele est perdu. Seul le commandant du II s'accroche au terrain avec une quarantaine d'hommes. Il apprit des déclarations recueillies que les hommes du 7, suivant l'exemple des hommes du 15 à leur droite, n'opposent guère de résistance et se rendent."

Zoals blijkt uit het bovenstaande tekstfragment stortte de gehele sector op een paar uur in elkaar en gaven de meeste manschappen zich over zonder verzet, waarbij de soldaten van het 7e linieregiment het voorbeeld volgden van het 15e linieregiment. Een bijkomende goede illustratie van deze massale overgave vinden we in dossier 273, betreffende Luitenant L., een pelotonscommandant van het 15^e linieregiment, hetwelk uitgebreid besproken zal worden in de microstudie (infra).

c) Eindbalans gedrag 4^e DI tijdens de Achttiendaagse veldtocht

Bij wijze van besluit moeten we stellen dat de gevechtswaarde van de 4^e Infanteriedivisie al vóór de Duitse invasie niet zoveel voorstelde⁵³⁴. De voornaamste reden hiervoor was het minderwaardige kader van de divisie, die voor het grootste deel bestond uit onvoldoende opgeleide reserveofficieren, waardoor er niet genoeg werd ingegrepen om bepaalde problemen aan te pakken. Het resultaat hiervan was dat het moreel en de discipline vrij laag waren, m.n. in het 15^e linieregiment.

Toen het gebrek aan geestdrift na de eerste gevechten en daaropvolgend voortdurende terugtrekkingen omsloeg naar moedeloosheid, ongenoegen en uiteindelijk defaitisme, wensten vele soldaten – vooral bij het 15^e linieregiment – niet langer door te vechten, hetgeen culmineerde in de spontane overgave van een groot deel – het 15^e linieregiment en het grootste deel van het 7^e linieregiment – van de gedecimeerde 4^e Infanteriedivisie op 25 mei in de omgeving van Nevele en Meigem aan het Schipdonkkanaal.

Desalniettemin mogen we niet de gehele 4^e Infanteriedivisie over dezelfde uiterst negatieve kam scheren. Het 11^e linieregiment was niet betrokken bij de collectieve overgave op 25 mei en het gedrag van dit regiment werd na de oorlog omschreven als 'matig' in vergelijking met 'zwak' en 'zeer zwak' voor respectievelijk het 7^e en 15^e linieregiment (infra)⁵³⁵. Het gedrag van het 8^e Artillerieregiment en 4^e Geniebataljon, aangesloten bij de 4^e Infanteriedivisie, werd zelfs omschreven als respectievelijk 'zeer eerbaar' en 'eerbaar'.

Desondanks deze positievere aspecten werd het gedrag van de 4^e Infanteriedivisie in zijn geheel tijdens de Achttiendaagse Veldtocht, na de oorlog omschreven als 'zwak' (infra).

3. Beoordeling door de Bijzondere Militaire Commissie

De algemene prestatie van het 15e linieregiment tijdens de Achttiendaagse veldtocht werd na de oorlog omschreven als 'Zeer Zwak' en daarbij aansluitend zelfs 'Déshonorant' of 'Schandelijk', met als

⁵³⁴ Neyt (J.). *De veldtocht van het Belgische leger tussen 10 en 20 mei 1940: de operatie van de 4de Div en het GHK en dit aan de hand van recent vrijgekomen archief*. Brussel (onuitgegeven licentiaatsverhandeling Koninklijke Militaire School), 2006, p. 58. (promotor: L. De Vos).

⁵³⁵ *Ibidem*, p. 85.

gevolg, dat het na de oorlog niet heropgericht werd⁵³⁶. De legerleiding was erg uitgesproken in zijn veroordeling van het gedrag van het 15^e linieregiment.

De bovenstaande beschrijving en analyse van het optreden van de 4^e Infanteriedivisie – en vooral het 15^e en 7^e linieregiment – beantwoordt uiteraard de vraag, waarom deze regimenten in het bijzonder en deze divisie meer in het algemeen zo vaak voorkwamen in de door ons geselecteerde dossiers van de Bijzondere Militaire Commissie.

Nu we dit verklaard hebben, leek het ons opportuun om beknopt even dieper in te gaan op de door de Bijzondere Militaire Commissie onderzochte dossiers betreffende de 4^e Infanteriedivisie. Zoals we in de analyse van de divisies gezien hebben, waren er 18 dossiers betreffende de 4e Infanteriedivisie, hetgeen van haar veruit de meest voorkomende divisie in onze populatie maakte (supra).

Wij hebben deze 18 dossiers in de onderstaande tabel onderverdeeld op basis van de aanklacht, maar aangezien er soms meer dan één aanklacht was, kwam dit in totaal dus uit op 25 aanklachten.

Aanklacht	Frequentie	Percentage
Insubordinatie	3	12,0%
Omstreden bevel	1	4,0%
ongeoorloofde overgave	5	20,0%
ongeschikt als officier	6	24,0%
Nalatigheid	2	8,0%
Verlating van post	8	32,0%
Totaal	25	100,0%

Opvallend is het grote aandeel van de aanklachten van ‘verlating van post’, hetgeen uiteraard samenhangt met het gedrag van de divisie tijdens mei 1940 (supra). We zullen dit opmerkelijk hoge aandeel van deze specifieke aanklacht in het verdere verloop van deze kwantitatieve analyse vergelijken met de cijfers, gebaseerd op de gehele populatie van 150 geselecteerde dossiers, onderzocht door de Bijzondere Militaire Commissie.

Anderzijds hebben we ook een onderverdeling gemaakt tussen de verschillende regimenten van de 4^e Infanteriedivisie en daarnaast het veroordelingpercentage berekend. Hieruit valt allereerst op, dat het 15^e linieregiment – ondanks zijn bijzonder zwakke prestatie – niet het grootste aandeel van de dossiers betreffende de 4^e Infanteriedivisie vertegenwoordigde, maar aangezien het hier gaat om een steekproef en het merendeel van de officieren van de 3 Infanterieregimenten van de 4^e

⁵³⁶ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Dossier 7em de ligne (7 Li..)*.
 Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Dossier 15em de ligne (15 Li..)*.
 Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *comportement mai 40*, Analyse du comportement des unités.

Neyt (J.). *De veldtocht van het Belgische leger tussen 10 en 20 mei 1940: de operatie van de 4de Div en het GHK en dit aan de hand van recent vrijgekomen archief*. Brussel (onuitgegeven licentiaatsverhandeling Koninklijke Militaire School), 2006, p. 85. (promotor: L. De Vos).

Infanteriedivisie reservisten waren (en dus niet onder de officiële bevoegdheid van de Bijzondere Militaire Commissie vielen), leek het ons niet opportuun om hier enige conclusies uit te trekken.

De variatie in het aandeel dossiers met een negatieve consequentie (variërend van een tuchtmaatregel, straf tot een doorverwijzing naar de Krijgsraad (infra)) kan eveneens een vertekening zijn ten gevolge van de steekproef, maar we stellen wel vast dat het gemiddelde veroordelingpercentage in deze dossiers betreffende de 4^e Infanteriedivisie zelfs iets lager ligt dan het algemene veroordelingpercentage van de gehele populatie van 150 geselecteerde dossiers van de Bijzondere Militaire commissie, waarvan er 68 afgesloten werden met een voor de beklagde een negatieve consequentie ofwel 45,3% van het totaal (supra, infra).

Regiment	Frequentie	Percentage	Negatieve consequentie	Percentage
7e linieregiment	7	38,9%	4	57,1%
11e linieregiment	3	16,7%	1	33,3%
15e linieregiment	6	33,3%	2	33,3%
Andere 4e Infanteriedivisie	2	11,1%	1	50,0%
Totaal 4e Infanteriedivisie	18	100,0%	8	44,4%

Het gedrag van de 4^e infanteriedivisie mocht dan wel in het algemeen als ‘zwak’ bestempeld geweest zijn (supra), maar dit veranderde blijkbaar niets aan het percentage van door de Bijzondere Militaire Commissie veroordeelde officieren, hetgeen mogelijk aantoont, dat de Commissie de officieren minder verantwoordelijk achtte voor het gedrag van de 4e Infanteriedivisie – en met name het debacle op 25 mei – dan men op het eerste zicht zou vermoeden. Nochtans hebben we gezien, dat het ondermaatse kader van de divisie één van de hoofdredenen was voor de zwakke prestaties. We kunnen op dit vlak ondermeer verwijzen naar het dossier betreffend kolonel G., de commandant van het 7e linieregiment, die na een onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie vrijgesproken werd, waardoor het dossier ‘zonder gevolg’ werd afgesloten (zie dossier 11, Bijlage 6.)⁵³⁷.

2.8 Naoorlogse beoordeling van het gedrag van Belgische eenheden tijdens mei 1940

Nu we uitgebreid zijn ingegaan op het gedrag van één van de slechtst presterende divisies van het Belgische leger, moeten we natuurlijk alles in zijn perspectief plaatsen door een heel beknopt, maar volledig overzicht te geven van de naoorlogse beoordeling van het gedrag van de voornaamste Belgische eenheden tijdens de Achttiendaagse veldtocht.

In het vorige deel van deze Masterscriptie hebben we reeds uitgebreid vermeld, dat we de Bijzondere Militaire Commissie in de context van de heropricting van het Belgische leger moeten plaatsen (supra). Deze heropbouw ging zoals vermeld van start vanaf november 1944 dankzij Britse steun, maar we hebben reeds gezien dat men op technologische, doctrinair, tactisch en strategische vlak in feite vanaf nul moest herbeginnen ten gevolge van de grote evoluties tijdens de Tweede Wereldoorlog. De bedoeling was uit de restanten van het enorme, maar kwalitatief gebrekkige

⁵³⁷ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 5.

mobilisatieleger uit mei 1940 een kleiner, maar moderner, capabeler en professioneler leger te creëren.

Desalniettemin kon men deze ‘tabula rasa’ aanpak uiteraard niet op alle vlakken doorzetten: op vlak van materiaal kon men dan wel van nul herbeginnen, maar niet op vlak van personeel: een deel van de leden van het nieuwe leger zouden immers afkomstig zijn uit het oude leger, vandaar dat men ondermeer moest overgaan tot een ‘zuivering’ van het oude officierenkorps van alle elementen, die doordrongen waren van een al te verouderde militaire ideologie of die tijdens de Achttiendaagse Veldtocht geen al te best beurt hadden gemaakt. We hebben reeds geponeerd, dat deze ‘zuivering’ één van de impliciete doelstellingen was van de Bijzondere Militaire Commissie (supra).

Vervolgens zou deze nieuwe, moderne Belgische strijdmacht voortbouwen op de tradities – iets waar van oudsher altijd een bijzonder grote waarde aan werd gehecht in militaire milieus – van het vooroorlogse Belgische leger. In het eerste deel van deze Masterscriptie hebben we reeds de betekenis van militair moreel geanalyseerd, waaruit bleek dat volgens Ulio een aantal van de hoofdbestanddelen van militair moreel de volgende waren: enerzijds het vertrouwen van militairen in hun officierenkorps en hun eenheid en anderzijds de typische militaire trots en eer, gebaseerd op het behoren tot een bepaalde eenheid, waarbij de nadruk werd gelegd op het roemrijke verleden en de tradities van deze eenheid, die in grote mate de basis vormden voor een dergelijk samenhangsgevoel⁵³⁸.

Uit het voorgaande blijkt dus, dat bij de heroprichting van de Belgische strijdkrachten eveneens de vooroorlogse eenheden – met de bijhorende tradities – moesten heropgericht worden. Uiteraard was men niet vergeten, dat sommige eenheden zich tijdens de Achttiendaagse veldtocht slecht hadden gedragen en de ‘eer van het Belgische leger’ hadden besmeurd. Om die redenen ging men onmiddellijk na de bevrijding – tijdens het proces van de heropbouw van de Belgische strijdkrachten – over tot een beoordeling van de prestatie van specifieke eenheden tijdens de Achttiendaagse veldtocht, met de bedoeling om schuldigen voor de nederlaag in eigen rangen te vinden en om er daarnaast voor te zorgen dat bepaalde eenheden, die grote tekortkomingen hadden vertoond tijdens de gevechtsoperaties in mei 1940, geen plaats kregen in het nieuwe Belgische leger en dus niet mochten heropgericht worden. Dit was met name het geval voor het 15e linieregiment, waarvan het gedrag in 1947 werd omschreven als ‘Zeer zwak’ en daarbij aansluitend ‘*Déshonorant*’ of ‘Schandelijk’, waardoor het dan ook niet heropgericht werd na de oorlog⁵³⁹.

Regimenten

De onderstaande tabel geeft een onvolledig overzicht van de naoorlogse beoordeling van het algemene gedrag van bepaalde regimenten van het Belgische leger tijdens de Achttiendaagse Veldtocht⁵⁴⁰:

⁵³⁸ J.A. Ulio, “Military Morale”, in: *The American Journal of sociology*, 47 (1941), 3, p. 321.

⁵³⁹ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *comportement mai 40*, Analyse du comportement des unités.

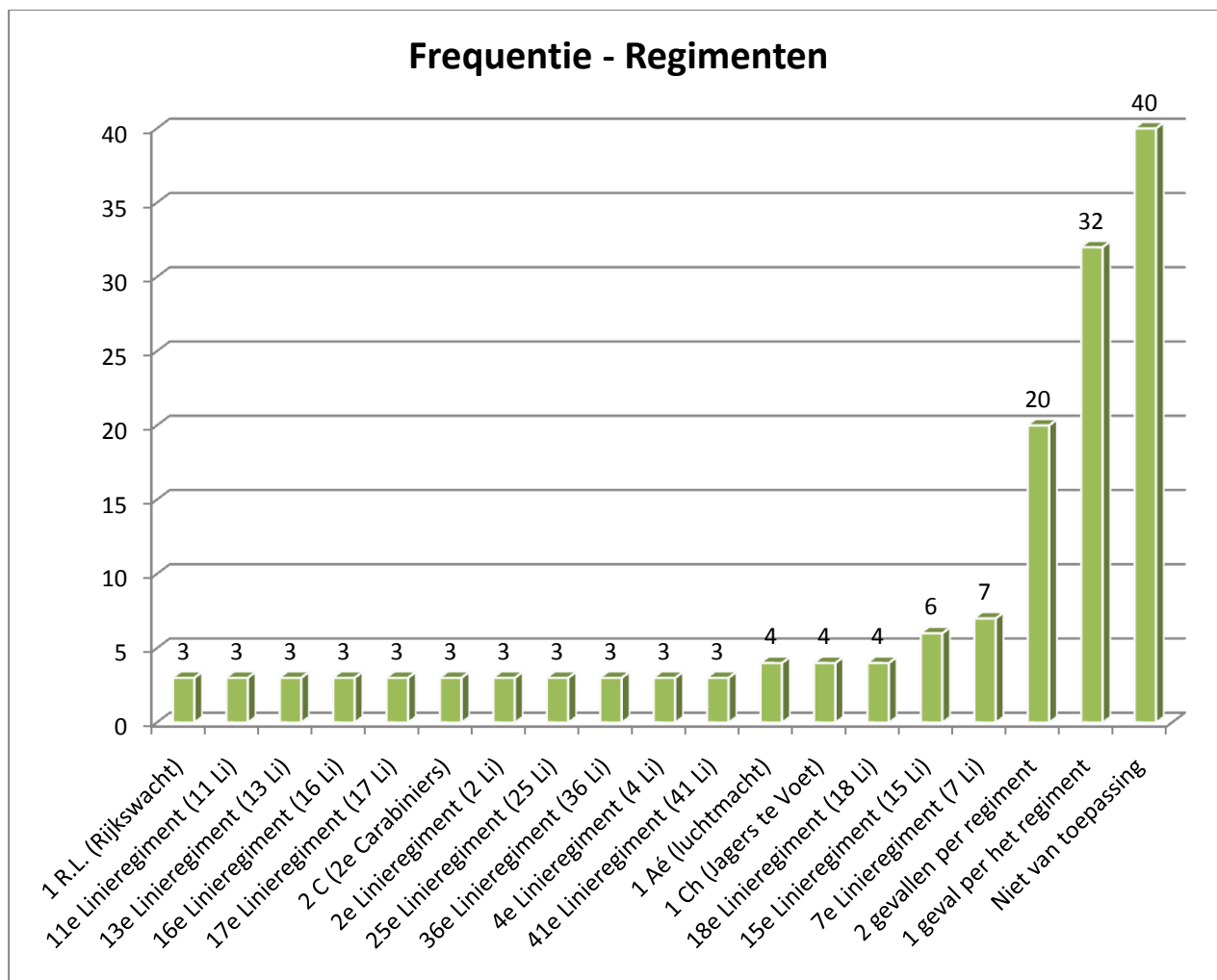
⁵⁴⁰ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *comportement mai 40*, Analyse du comportement des unités.

Eenheid	Beoordeling: "Comportement Général"
1e Linieregiment	<i>Honorable</i>
2e Linieregiment	<i>Honorable</i>
3e Linieregiment	<i>Pas particulièrement honorable</i>
4e Linieregiment	<i>Très honorable</i>
5e Linieregiment	<i>Honorable</i>
6e Linieregiment	<i>Honorable</i>
7e Linieregiment	<i>Sauf rares exceptions, peu honorable</i>
8e Linieregiment	<i>Honorable</i>
9e Linieregiment	<i>Honorable</i>
12e Linieregiment	<i>Très honorable</i>
13e Linieregiment	<i>Très honorable</i>
14e Linieregiment	<i>Honorable</i>
15e Linieregiment	<i>Déshonorant</i>
16e Linieregiment	<i>Honorable</i>
17e Linieregiment	<i>Honorable, sauf pour le III/17</i>
18e Linieregiment	<i>Plutôt honorable</i>
19e Linieregiment	<i>Très honorable</i>
20e Linieregiment	<i>Honorable</i>
21e Linieregiment	<i>Très honorable</i>
22e Linieregiment	<i>Honorable</i>
23e Linieregiment	<i>Assez honorable avec réserves pour quelques défaillances</i>
25e Linieregiment	<i>Assez honorable</i>
28e Linieregiment	<i>Assez honorable pour l'ensemble du Régiment, avec quelques cas de défaillances locales caractérisés</i>
29e Linieregiment	<i>Assez honorable</i>
31e Linieregiment	<i>Honorable</i>
32e Linieregiment	<i>Pas particulièrement honorable</i>
33e Linieregiment	<i>Peu honorable</i>
34e Linieregiment	<i>Peu honorable</i>
35e Linieregiment	<i>Sauf rares exceptions, très peu honorable</i>
36e Linieregiment	<i>mises à part quelques exceptions, peu honorable</i>
37e Linieregiment	<i>Sauf rares exceptions, très peu honorable</i>
41e Linieregiment	<i>Très peu honorable (rares exceptions individuelles)</i>
42e Linieregiment	<i>Honorable</i>
43e Linieregiment	<i>Assez honorable</i>
44e Linieregiment	<i>Assez honorable</i>
1e Regiment Jagers te voet (1 Ch)	<i>Très honorable, particulièrement le 25,26,27 mai</i>
2e Regiment Jagers te voet (2 Ch)	<i>Honorable, avec quelques réserves pour le II.</i>
3e Regiment Jagers te voet (3 Ch)	<i>Très honorable</i>
4e Regiment Jagers te voet (4 Ch)	<i>Honorable</i>
5e Regiment Jagers te voet (5 Ch)	<i>Honorable</i>
6e Regiment Jagers te voet (6 Ch)	<i>Très honorable</i>
7e Regiment Jagers te voet (7 Ch)	<i>Honorable, avec la réserve de certaines défaillances locales le 28 mai.</i>

8e Regiment Jagers te voet (8 Ch)	<i>Honorable</i>
9e Regiment Jagers te voet (9 Ch)	<i>Honorable</i>
1e Regiment Artillerie (1 A)	<i>Honorable</i>
2e Regiment Artillerie (2 A)	<i>Très honorable</i>
3e Regiment Artillerie (3 A)	<i>Honorable</i>
4e Regiment Artillerie (4 A)	<i>Très honorable</i>
5e Regiment Artillerie (5 A)	<i>Très honorable</i>
6e Regiment Artillerie (6 A)	<i>Honorables avec quelques réserves pour le Ct du I/6A</i>
7e Regiment Artillerie (7 A)	<i>Très honorable</i>
8e Regiment Artillerie (8 A)	<i>Très honorable</i>
9e Regiment Artillerie (9 A)	<i>Honorable</i>
10e Regiment Artillerie (10 A)	<i>Honorable avec réserves pour le IV.</i>
11e Regiment Artillerie (11 A)	<i>Très honorable</i>
12e Regiment Artillerie (12 A)	<i>des I et II: assez honorable, quelques déserteurs</i>
13e Regiment Artillerie (13 A)	<i>Assez honorable</i>
14e Regiment Artillerie (14 A)	<i>Assez honorable</i>
15e Regiment Artillerie (15 A)	<i>Assez honorable</i>
16e Regiment Artillerie (16 A)	<i>Honorable</i>
21e Regiment Artillerie (21 A)	<i>Honorable</i>
22e Regiment Artillerie (22 A)	<i>Honorable</i>
23e Regiment Artillerie (23 A)	<i>Honorable</i>
24e Regiment Artillerie (24 A)	<i>Honorable</i>
26e Regiment Artillerie (26 A)	<i>Honorable</i>
1e Bataljon Genie	<i>Honorable</i>
4e Bataljon Genie	<i>Honorable</i>
10e Bataljon Genie	<i>Honorable</i>
18e Bataljon Genie	<i>Très honorable</i>
1e Bataljon T.Tr	<i>Honorable</i>
4e Bataljon T.Tr	<i>Honorable</i>
12e Bataljon T.Tr	<i>Honorable</i>

Op basis van deze – weliswaar onvolledig – naoorlogse beoordeling kunnen we vaststellen, dat het gedrag van de actieve regimenten – de eerste 14 linieregimenten – opmerkelijk positiever werd beoordeeld dan de prestaties van de eerste reserve regimenten – van het 15^e tot het 29^e linieregiment – en vooral van de tweede reserve regimenten – vanaf het 31^e linieregiment. Het is echter vanzelfsprekend, dat het algemene gedrag van de beter opgeleide en getrainde actieve regimenten tijdens de Achttiendaagse Veldtocht van een hoger niveau was en dan ook na de oorlog positiever werd beoordeeld dan de wapenfeiten van de eerste reserve regimenten en met name de slecht bewapende tweede reserve regimenten.

Nu we beschikken over deze naoorlogse beoordeling leek het ons relevant om deze gegevens te vergelijken met de eerder aangehaalde frequentieverdeling van onze 150 geselecteerde dossiers van de Bijzondere Militaire Commissie, betreffende het regiment waartoe de beklagde behoorde (supra).

De twee meest voorkomende regimenten waren zoals vermeld respectievelijk het 7^e en het 15^e linieregiment. We zijn in de voorgaande casus reeds uitgebreid ingegaan op de zwakke prestatie van beide regimenten, waardoor deze concentratie reeds verklaard is.

De daaropvolgende meest voorkomende regimenten waren het 18^e linieregiment, het 1^e regiment Jagers te Voet en het 1^e regiment van de luchtmacht, die telkens viermaal voorkwamen in onze populatie van 150 dossiers. Aangezien we geen specifieke naoorlogse beoordeling hebben gevonden van de eenheden van de luchtmacht – formeel een onderdeel van het leger in 1940 – konden we de gegevens voor deze laatste eenheid niet toetsen aan dergelijke naoorlogse beoordelingen. Voor de andere regimenten was dit echter wel mogelijk.

Op het geval van het 18e linieregiment – één van de drie infanterieregimenten van de 7e Infanteriedivisie – zijn we reeds in het eerste deel van deze Masterscriptie beperkt ingegaan, wanneer we vermeld hebben, dat dit regiment tussen 10 mei en 14 mei, ten gevolge van de Duitse doorbraak aan het Albertkanaal en daaropvolgende chaotische aftocht, zware verliezen had geleden en gereduceerd was geworden van 2.975 aanwezige manschappen naar amper 761 manschappen, zonder al te veel wapens of materieel⁵⁴¹. Van de gehele 7^e Infanteriedivisie schoot na 14 mei niet veel

⁵⁴¹ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Dossier 18em de ligne (18 Li..)*.

meer over. De voornaamste oorzaak van het verhoogde aantal gevallen betreffende dit regiment bij de Bijzondere Militaire Commissie moeten we dan ook zoeken in deze bijzonder ongunstige situatie, aangezien het algemene gedrag van het 18e linieregiment in de naoorlogse beoordeling als '*Plutôt honorable*' werd beschreven.

Het 1e regiment Jagers te Voet stond bekend als een zeer goed regiment, waarvan het algemene gedrag tijdens de Achttiendaagse Veldtocht in de naoorlogse beoordeling als '*Très honorable*' werd omschreven. Mogelijk is de concentratie van 4 gevallen hier dan ook een lichte vertekening door de steekproef of gewoon toeval.

Vervolgens kwamen – zoals duidelijk uit de bovenstaande grafiek – 11 regimenten driemaal voor in onze populatie van 150 dossiers. We zullen nu kort analyseren welke naoorlogse beoordeling deze 11 regimenten kregen.

Bij 7 van deze 11 regimenten stellen we vast ze (eerder) positief beoordeeld werden, hetgeen er mogelijk op wijst, dat hun hogere frequentie in de 150 geselecteerde dossiers van de Bijzondere Militaire Commissie enkel toeval was of veroorzaakt werd door de lichte verstoring t.g.v. de steekproef. Het gaat om de volgende regimenten: het 2e linieregiment ('*Honorable*'), het 4e linieregiment ('*Très honorable*'), het 13e linieregiment ('*Très honorable*'), het 16e linieregiment ('*Honorable*'), het 17e linieregiment ('*Honorable, sauf pour le III/17*', zijnde het 3e bataljon), het 25e linieregiment ('*Assez honorable*') en tenslotte het 2e carabinieri regiment ('*Bonnes*' (infra))⁵⁴².

Bij de andere 4 regimenten, waarvan eveneens telkens 3 officieren in de 150 geselecteerde dossiers van de Bijzondere Militaire Commissie voorkwamen, stellen we vast dat ze wel een (eerder) negatieve naoorlogse beoordeling kregen betreffende hun algemene gedrag tijdens de Achttiendaagse Veldtocht. Het betreft hier de volgende regimenten: het 11e linieregiment ('*Moyenne*', zie ook casus 4e Infanteriedivisie (supra)), het 36e linieregiment ('*mises à part quelques exceptions, peu honorable*'), het 41e linieregiment ('*Très peu honorable (rares exceptions individuelles)*'), t.g.v. omstrede overgave te Gent (infra) en het 1e Lichte Regiment, behorende tot de Rijkswacht⁵⁴³.

Wat betreft het 1e Lichte Regiment, kunnen we tenslotte nog opmerken, dat de prestatie van de officieren van de Lichte Regimenten van de Rijkswacht tijdens de Achttiendaagse Veldtocht in het algemeen vrij matig was, zoals blijkt uit de onderstaande opmerking van de Bijzondere Militaire Commissie in dossier 66, betreffende Kapitein-commandant P. van het 1e Lichte Regiment:

⁵⁴² Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *comportement mai 40*, Analyse du comportement des unités.

Neyt (J.). *De veldtocht van het Belgische leger tussen 10 en 20 mei 1940: de operatie van de 4de Div en het GHK en dit aan de hand van recent vrijgekomen archief*. Brussel (onuitgegeven licentiaatsverhandeling Koninklijke Militaire School), 2006, p. 85. (promotor: L. De Vos).

⁵⁴³ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *comportement mai 40*, Analyse du comportement des unités.

Neyt (J.). *De veldtocht van het Belgische leger tussen 10 en 20 mei 1940: de operatie van de 4de Div en het GHK en dit aan de hand van recent vrijgekomen archief*. Brussel (onuitgegeven licentiaatsverhandeling Koninklijke Militaire School), 2006, p. 85. (promotor: L. De Vos).

"Il ressort de tous ces faits, que, en général les officiers des régiments légers formés par la gendarmerie ont fait preuve d'un manque certain de sens tactique"⁵⁴⁴.

Rekening houdend met de (eerder) negatieve naoorlogse beoordeling van deze 4 regimenten, moeten we het feit, dat een verhoogd aantal officieren van deze regimenten voor de Bijzondere Militaire Commissie moest verschijnen, hier dus wel als consistent beschouwen.

Op basis van het bovenstaande kunnen we dus concluderen, dat er slechts een gedeeltelijk verband bestond tussen enerzijds de algemene prestatie van een regiment tijdens de Achttiendaagse Veldtocht – en de naoorlogse beoordeling daarvan – en anderzijds de frequentie van dat regiment in onze populatie van 150 dossiers van de Bijzondere Militaire Commissie. Een hogere frequentie van een specifiek regiment betekende dus niet noodzakelijk, dat het ging om een regiment met ondermaats gedrag tijdens de Achttiendaagse Veldtocht.

Divisies

We kunnen deze onvolledige naoorlogse beoordeling van het algemene gedrag van bepaalde regimenten tijdens de Achttiendaagse aanvullen met het onderstaande overzicht van de naoorlogse beoordeling van het algemene gedrag van de 18 Infanteriedivisies tijdens de veldtocht van mei 1940⁵⁴⁵. Alhoewel het onderstaande overzicht eveneens onvolledig is – de Ardense Jagers en de Cavalieriedivisies worden immers niet vermeld – biedt deze lijst wel een beknopt overzicht van de algemene indruk, die deze divisies nalieten ten gevolge van hun prestaties tijdens de campagne van mei 1940.

Het algemene gedrag van deze divisies is door middel van een eenvoudige legende samengevat, waarbij TB voor 'Zeer Goed' staat, B voor 'Goed', M voor 'Middelmatig', F voor 'Zwak' en TF voor 'Zeer Zwak'. Aansluitend bij onze bovenstaande bevindingen op basis van de naoorlogse beoordeling van het algemene gedrag van bepaalde regimenten tijdens de Achttiendaagse Veldtocht, stellen we vast de eerste 6 actieve Infanteriedivisies – met de notabele uitzondering van de 4^e Infanteriedivisie (supra) – veel positiever werden beoordeeld dan de eerste reserve en zeker de tweede reserve infanteriedivisies. Het is echter ook hier vanzelfsprekend, dat het algemene gedrag van de beter opgeleide en getrainde actieve divisies tijdens de Achttiendaagse Veldtocht van een hoger niveau was en dan ook na de oorlog positiever werd beoordeeld dan de verdiensten van de eerste reserve divisies en met name de slecht bewapende tweede reserve divisies.

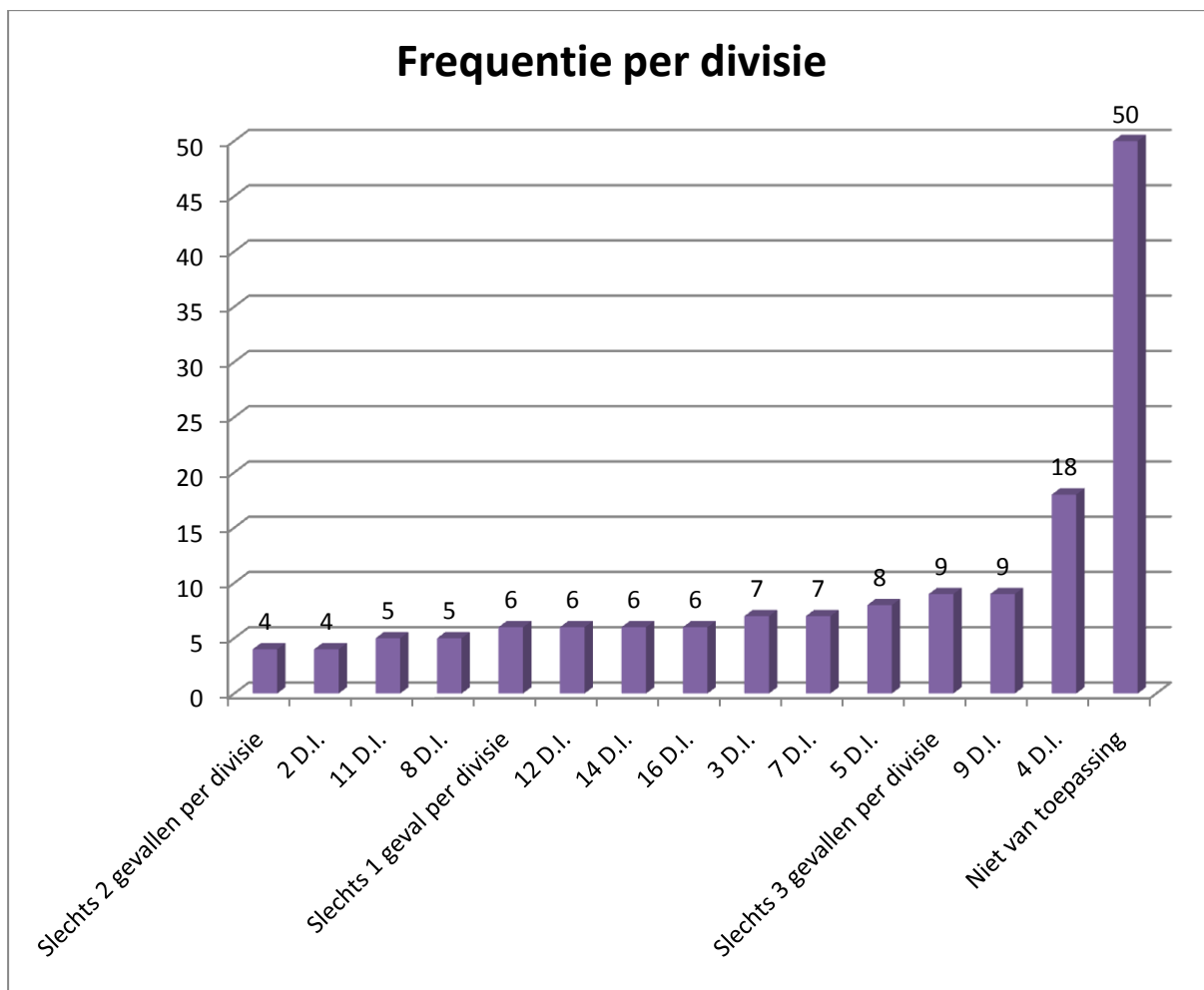
⁵⁴⁴ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 2.

⁵⁴⁵ Neyt (J.). *De veldtocht van het Belgische leger tussen 10 en 20 mei 1940: de operatie van de 4de Div en het GHK en dit aan de hand van recent vrijgekomen archief*. Brussel (onuitgegeven licentiaatsverhandeling Koninklijke Militaire School), 2006, p. 85. (promotor: L. De Vos).

comportement de nos grandes unités d'infanterie à un échelon divisionnaire et à un échelon régimentaire, sur base d'un classement répartissant les dix-huit divisions en cinq catégories: bonnes (TB) – 8 bonnes (B) – 3 moyennes (M) – 1 faible (F) – 2 très faibles (TF):

DIVISION	REGIMENT	CATEGORIE	COMPORTEMENT	LANGUE
1DI	3LI	Active	B	NL
	4LI	Active	M	NL
	24LI	Réserve1	B	NL
2DI	5LI	Active	B	NL
	6LI	Active	B	NL
	28LI	Réserve1	TB	NL
3DI	1LI	Active	B	FR
	12LI	Active	B	FR
	25LI	Réserve1	M	FR
4DI	7LI	Active	F	NL
	11LI	Active	M	NL
	15LI	Réserve1	TF	NL
5DI	1ChPd	Active	TB	FR
	2ChPd	Active	TB	FR
	4ChPd	Réserve1	TB	FR
6DI	1G	Active	B	Mixte
	1C	Active	TB	FR
	9LI	Active	B	NL
7DI	2G	Réserve1	B	Mixte
	2C	Réserve1	B	NL
	18LI	Réserve1	B	FR
8DI	13LI	Réserve1	TB	FR
	19LI	Active	TB	FR
	21LI	Réserve1	B	FR
9DI	8LI	Réserve1	B	NL
	16LI	Active	TB	NL
	17LI	Réserve1	M	NL
10DI	3ChPd	Réserve1	TB	FR
	5ChPd	Active	TB	FR
	6ChPd	Réserve1	TB	FR
11DI	14LI	Réserve1	B	Mixte
	20LI	Active	TB	NL+ALL
	29LI	Réserve1	M	NL
12DI	2LI	Réserve1	B	NL+ALL
	22LI	Active	F	NL
	23LI	Réserve1	TF	NL
13DI	32LI	Réserve2	TF	NL
	33LI	Réserve2	F	NL
	34LI	Réserve2	TF	NL
14DI	35LI	Réserve2	M	NL
	36LI	Réserve2	M	NL
	38LI	Réserve2	B	NL
15DI	31LI	Réserve2	B	FR
	42LI	Réserve2	B	FR
	43LI	Réserve2	B	FR
16DI	37LI	Réserve2	TF	Mixte
	41LI	Réserve2	F	NL
	44LI	Réserve2	TF	NL
17DI	7ChPd	Réserve2	M	NL+ALL
	8ChPd	Réserve2	B	FR
	9ChPd	Réserve2	B	FR
18DI	3G	Réserve2	TB	FR
	3C	Réserve2	M	Mixte
	39LI	Réserve2	B	NL

Wederom leek het ons opportuun om deze gegevens te vergelijken met onze eerder aangehaalde frequentieverdeling van onze populatie van 150 dossiers van de Bijzondere Militairen Commissie, betreffende de divisie waartoe de beklagde officier in kwestie toebehoorde.

We waren in het voorgaande op basis van dit cijfermateriaal tot de conclusie gekomen, dat enkel de infanteriedivisies gekenmerkt werden door een hogere concentratie aan officieren, onderzocht door de Bijzondere Militaire Commissie. Deze vaststelling ondersteunde de eerdere bevindingen, namelijk dat de infanterie – als zijnde het voornaamste en talrijkste wapen van het Belgische leger – het meest van alle onderdelen van dit leger geconfronteerd werd met de vijandelijke druk en beïnvloed werd door de nefaste Belgische strategische situatie tijdens de Achttiendaags Veldtocht, hetgeen de verhoogde concentratie van gevallen bij deze divisies verklaarde (supra).

Maar nu we beschikken over de bovenstaande naoorlogse beoordeling van deze divisies, kunnen we nagaan of er verbanden bestaan tussen het aantal door de Commissie onderzochte officieren per divisie en de naoorlogse oordeelvelling van het algemene gedrag van deze infanteriedivisies in mei 1940.

De 4^e Infanteriedivisie, waarvan het algemene gedrag als ‘zwak’ werd bestempeld, stak er zoals reeds eerder vermeld, met 18 gevallen, met kop en schouder bovenuit. Aangezien we reeds uitgebreid ingegaan zijn op deze divisie in de bovenstaande casus, waarin we deze concentratie hebben verklaard, leek het ons niet langer noodzakelijk om in herhaling te vallen.

Alhoewel de 9^e en 5^e Infanteriedivisie respectievelijk op de tweede en derde plaats stonden in deze frequentieverdeling, ging het hier om divisies, waarvan het gedrag na de oorlog zou omschreven

worden als ‘Goed’, waardoor we niet echt een verklaring kunnen bieden voor deze verhoogde concentratie. Het gaat hier mogelijk om toeval of een beperkte vertekening ten gevolge van de steekproef.

Op de gedeelde vierde stek stonden de 7^e en 3^e Infanteriedivisies, die beiden in de naoorlogse beoordeling als ‘Goed’ werden omschreven. Toch is het zeker geen toeval dat de 7^e Infanteriedivisie vrij vaak voorkwam, aangezien zij – zoals ook duidelijk werd uit de verklaring van de cluster van het 18^e linieregiment, behorend tot de 7^e Infanteriedivisie – uiteengeslagen en gedecimeerd werd ten gevolge van de Duitse doorbraak aan het Albertkanaal en daaropvolgende chaotische aftocht (supra), waarna de divisie niet langer als een gevechtswaardige eenheid kon beschouwd worden.

Op een eveneens gedeelde vijfde plaats stonden de 12^e, 14^e en 16^e Infanteriedivisies, waarbij we een verband vaststellen tussen de (vrij) negatieve naoorlogse beoordeling en het verhoogde aandeel van deze 3 divisies in onze populatie van 150 dossiers. Geen van deze 3 divisies kreeg immers een goede beoordeling: terwijl de 14^e Infanteriedivisie nog omschreven werd als ‘matig’, was dat voor de 12^e Infanteriedivisie ‘zwak’, maar het was vooral de Tweede Reserve 16^e Infanteriedivisie, die een zeer negatieve naoorlogse beoordeling kreeg betreffende het algemene gedrag tijdens de campagne van mei 1940, met name ‘zeer zwak’.

De voornaamste reden voor deze bijzonder negatieve naoorlogse oordeelvelling was, dat de 16^e Infanteriedivisie – samen met de 18^e Infanteriedivisie – betrokken was bij het debacle van de omstreden overgave van de Gentse verdediging op 23 mei, waarop we reeds in het eerste deel van deze Masterscriptie kort naar verwezen hebben. De reeds in het eerste deel besproken Duitse opmars en Belgische terugtrekking achter de Leie hadden er immers voor gezorgd, dat Gent ernstig bedreigd was en de situatie in de stad was dan ook kritiek geworden (supra).

Toen Gent op 23 mei – ten gevolge van een Duitse dreiging om over te gaan tot een bombardement van de stad – door de lokale autoriteiten werd uitgeroepen tot een ‘open stad’, leidde dit tot conflicten tussen de Gentenaars en de in Gent aanwezige Belgische eenheden⁵⁴⁶. Toen daarop een 40-tal Duitse verkenners tot in de stad doordrongen, slaagden zij erin om de verwarde lokale Belgische verdediging volledig te neutraliseren en de overgave van de stad Gent en grofweg 10.000 Belgische soldaten te bekomen zonder dat er een schot gelost werd (supra)⁵⁴⁷.

Het zijn deze merkwaardige gebeurtenissen te Gent, die verklaren waarom de 16^e Infanteriedivisie zo’n negatieve naoorlogse beoordeling krijg en vrij vaak voorkwam in onze populatie van 150 geselecteerde dossiers van de Bijzondere Militaire Commissie. Maar hoe verklaren we de eigenlijke ontwikkelingen in Gent op 23 mei? We kunnen hiervoor verwijzen naar een combinatie van elementen⁵⁴⁸:

⁵⁴⁶ C. Durocher, *10 mai- 28 mai 1940: La Campagne des 18 jours en images: La Question Royale*, Brussel, Librosociologies, 1978, pp. 71-72.

⁵⁴⁷ F. Balace, *Jours de Guerre: Les dix-huit jours*, Brussel, Crédit communal de Belgique, 1990, pp. 114-123. J. Van Belle, *De veldtochten in de lage landen, mei 1940, en het ontstaan van de Belgische koningskwestie*, Zedelgem, Flandria Nostra, 1990, pp. 146-147.

⁵⁴⁸ *Ibidem*, pp. 114-123.

Ten eerste moet er op gewezen worden dat de in het bruggenhoofd Gent aanwezige soldaten allemaal behoorden tot de 16^e en 18^e Infanteriedivisies, die als Tweede Reserve divisies bestonden uit oudere heropgeroepen reservisten en oorspronkelijk bedoeld waren voor de verdediging van grootschalige versterkte posities te Antwerpen, Luik of Namen (supra), maar niet voor velddienst in de eerste linie. De eindeloze terugtocht had het moreel van deze sowieso tweederangs troepen, voorzien van een ondermaatse bewapening afstammend uit de Eerste Wereldoorlog, geheel gefnuikt. Bovendien bestond het officierenkorps uitsluitend uit reservisten, waarvan er een aantal zeker niet opgewassen waren tegen hun taak. Het resultaat was dan ook dat de Belgische troepen in Gent zich in een staat van wanorde en gebrekkige discipline bevonden.

Willem van Peel getuigde na zijn doortocht door Gent bijvoorbeeld het volgende⁵⁴⁹: *“ De straten krioelden van de burgers en soldaten. Overal hadden zich groepjes gevormd, waar geredetwist werd. De aftocht van het Belgische leger moest catastrofaal geworden zijn, te oordelen naar de honderden soldaten die tuchtloos rondliepen.”*

Achteraf bekeken is het zo, dat men tijdens de Achttiendaagse veldtocht niet voldoende rekening gehouden heeft met de beperkingen van deze troepen, toen men deze – noodgedwongen – inzette in de eerste linie, hetgeen – met name in Gent – betreurenswaardige gevolgen heeft gehad.

Ten tweede droeg ook het gedrag van de Gents gemeentelijke autoriteiten en van de Gentse bevolking bij tot het debacle, aangezien de Belgische soldaten aangespoord werden om de wapens neer te leggen⁵⁵⁰. Een deel van de Gentse bevolking nam het immers niet dat er te midden van de stad zou gevochten worden en dat de bruggen zouden vernietigd worden⁵⁵¹.

Ten derde was er de persoonlijke actie van de Duitse commandant, die er al bluffend in slaagde om optimaal gebruik te maken van de verwarde en instabiele Belgische situatie om op die manier een volledige instorting van de lokale Belgische verdediging te bekomen⁵⁵².

Dossier 217 van de Bijzondere Militaire Commissie, afgesloten op 29 februari 1947, handelde over majoor V.S. (zie microstudie, infra), een bataljonscommandant van het 41e Linierregiment (één van de drie infanterieregimenten van de 16e Infanteriedivisie), dat zich op 23 mei te Gent bevond (zie bijlage 6.). Omwille van de uitzonderlijke situatie te Gent maakte de Commissie de volgende opmerking⁵⁵³:

“La sous-commission estime ne pas être qualifiée pour examiner dans le détail, les causes qui ont amené la situation extraordinaire dans laquelle s'est trouvé le 41, pendant la journée du 23 mai 1940. Ces causes ne sont en effet pas uniquement militaires. Il est certain que la population civile est intervenue auprès de la troupe pour la démoraliser et la désarmer. En outre il paraît établi qu'une partie de l'Administration Communale et une partie de la Police ont contribué à créer une atmosphère défaitiste, parmi les troupes chargées de la défense de Gand.”

⁵⁴⁹ W. Van Peel, *Naar Engeland in mei 1940: oorlogstragedie in Noord-Frankrijk beleefd tijdens de Wereldoorlog van 1939-1945*, Gent, De Kesel, 1948, p. 13.

⁵⁵⁰ F. Balace, *Jours de Guerre: Les dix-huit jours*, Brussel, Crédit communal de Belgique, 1990, pp. 114-123.

⁵⁵¹ J.F. Verbruggen, “Kritische beschouwingen betreffende het Belgische leger in mei 1940”, in: *Actes du Colloque d'histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, pp. 312-313.

⁵⁵² F. Balace, *Jours de Guerre: Les dix-huit jours*, Brussel, Crédit communal de Belgique, 1990, pp. 114-123.

⁵⁵³ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 5.

Het lijkt er dus op, dat het Belgische leger de verantwoordelijkheid voor de omstrede overgave van Gent alleszins deels doorschoof naar de Gentse burgerbevolking en politici ⁵⁵⁴.

Tenslotte stellen we vast, dat eveneens de 2^e, 8^e en 11^e Infanteriedivisie vrij vaak voorkwamen in onze populatie van 150 dossiers, onderzocht door de Bijzondere Militaire Commissie, maar dat er anderzijds geen verband bestaat tussen deze ietwat verhoogde concentratie en de naoorlogse beoordeling van het algemene gedrag van deze divisies, dat bij alle drie (zeer) positief was.

Net als bij de regimenten kunnen we op basis van het bovenstaande dus besluiten, dat er slechts een partiële correlatie bestond tussen enerzijds de wapenfeiten van een divisie tijdens de Achttiendaagse veldtocht – en de naoorlogse oordeelvelling daarvan – en anderzijds het aantal officieren van deze divisies in onze populatie van 150 dossiers van de Bijzondere Militaire Commissie. Sommige ‘goede’ divisies kwamen vrij vaak voor, terwijl andere ‘slechte’ divisies minder vaak voorkwamen.

2.9 Status op het moment van onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie

Na deze uitwijding over de eenheden, zullen we nu overgaan tot een analyse van de status, die de beklagde officieren op het moment van het onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie hadden.

In het vorige deel van deze Masterscriptie hebben we geponeerd, dat de Bijzondere Militaire Commissie als impliciet doel had de Belgische strijdkrachten te ‘zuiveren’ van ‘ongewenste elementen’ – met name officieren, schuldig bevonden aan ‘ontoelaatbaar gedrag’ en allerlei andere tekortkomingen tijdens de Achttiendaagse Veldtocht – met het oog op de reorganisatie van deze strijdkrachten (supra). Deze impliciete ‘zuiveringsdoelstelling’ zou zoals vermeld gezorgd hebben voor een milde bestraffing, waardoor we deze these kunnen falsifiëren aan de hand van onze analyse van de gevolgen van het onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie in de volgende hoofdstukken (infra).

Vooraleer we echter overgaan tot het falsifiëren van deze ‘zuiveringstheses’ aan de hand van de aard en zwaarte van de door de Bijzondere Militaire Commissie voorgestelde adviezen, leek het ons eerst opportuun om een van deze ‘zuiveringstheses’ afgeleide veronderstelling betreffende de status van de beklagde officieren op het moment van het onderzoek door de Commissie te toetsen aan de hand van de beschikbare gegevens.

Als de werking van de Bijzondere Militaire Commissie immers als impliciet doel had het leger te ‘zuiveren’ van vooral de oudere, in vele gevallen overbodige officieren uit mei 1940, die nog steeds doordrongen waren van verouderde militaire denkbeelden (supra), dan was het denkbaar, dat de Commissie zich vooral zou toegelegd hebben op het onderzoeken van zaken betreffende officieren, die op dat moment nog steeds in dienst waren.

Anderzijds zou de Bijzondere Militaire Commissie ten gevolge van deze impliciete ‘zuiveringsdoelstellingen’ mogelijk afgezien hebben van het beoordelen van officieren, die op het moment van het onderzoek reeds gepensioneerd waren of op het punt stonden om op pensioen te

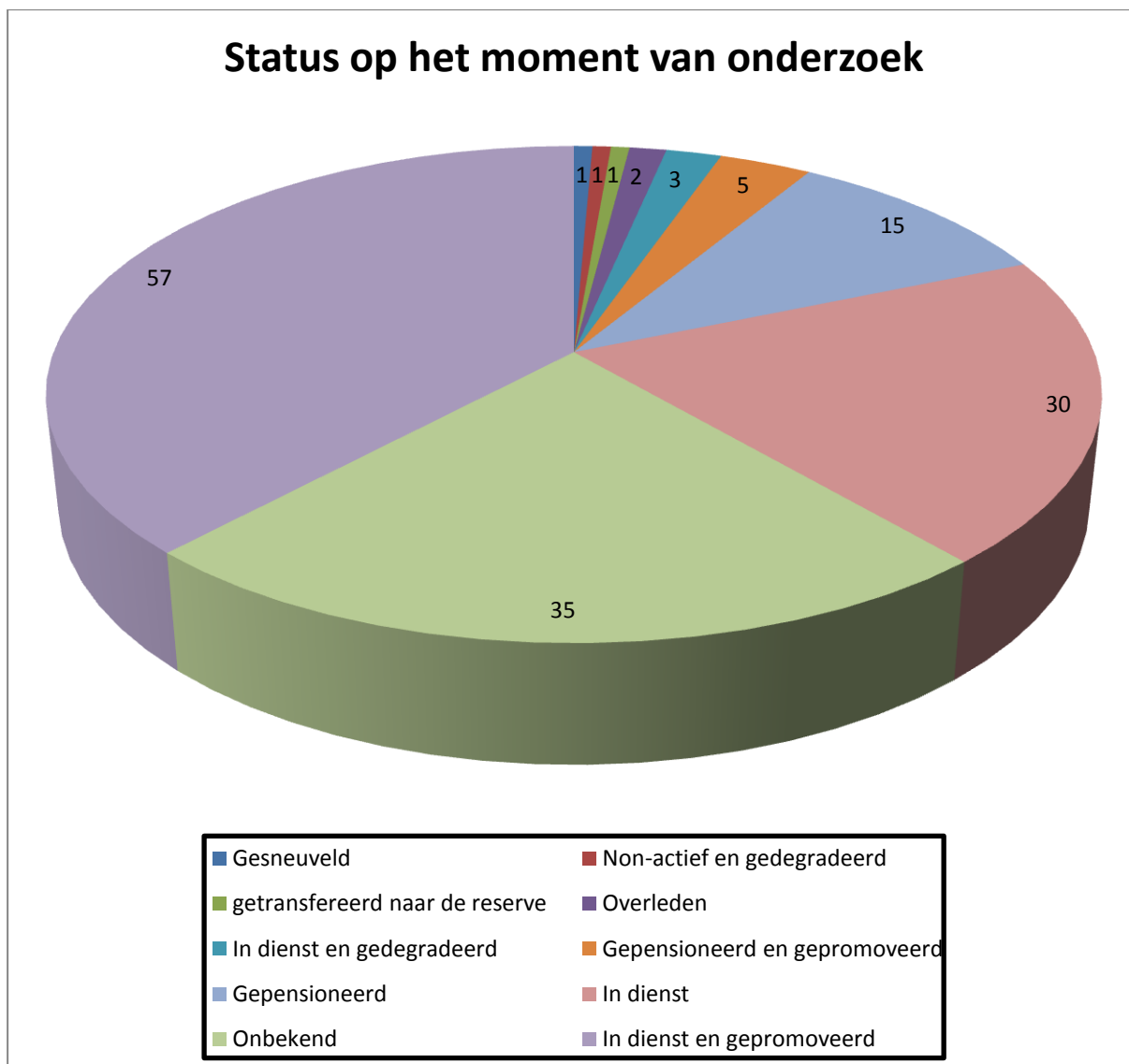
⁵⁵⁴ F. Balace, *Jours de Guerre: Les dix-huit jours*, Brussel, Crédit communal de Belgique, 1990, pp. 114-123.

gaan, ten gevolge van de in 1946 ingevoerde verlaagde minimale pensioenleeftijden (supra). Deze gepensioneerden waren dan immers reeds verwijderd uit het leger, waardoor men mogelijk een verdere vervolging niet langer noodzakelijk achtte. Het eigenlijk doel – de uitzuivering van het leger van ‘ongewenste elementen’ – zou in deze gevallen al immers bereikt zijn.

Om deze van de ‘zuiveringsthese’ afgeleide veronderstelling te kunnen bevestigen of net te ontcrachten, moesten we uiteraard te weten komen wat de status van de onderzochte officieren was op het moment van het onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie. Aangezien de eigenlijke dossiers van de Bijzondere Militaire Commissie deze informatie in vele gevallen niet boden, hebben we voor deze zaken een beroep moeten doen op de ‘Autobiografische Inlichtingen’ (supra) van deze officieren of hebben we zelfs hun persoonlijke dossiers moeten laten opvragen (zie opgave van bronnen 1.1.). Desondanks dit tijdrovende werk bleef de status van 35 officieren op het moment van het onderzoek echter onbekend, aangezien zelfs de persoonlijke dossiers in deze gevallen weinig soelaas boden.

De resultaten van dit opzoekwerk zijn verwerkt in de onderstaande tabel en bijhorende grafiek:

Status bij onderzoek	Aantal	Aandeel van totaal
Gesneuveld	1	0,7%
Non-actief en gedegradeerd	1	0,7%
getransfereerd naar de reserve	1	0,7%
Overleden	2	1,3%
In dienst en gedegradeerd	3	2,0%
Gepensioneerd en gepromoveerd	5	3,3%
Gepensioneerd	15	10,0%
In dienst	30	20,0%
Onbekend	35	23,3%
In dienst en gepromoveerd	57	38,0%
Totaal	150	100,0%

Uit deze gegevens blijkt dat 60,6 % van de officieren – 91 van de 150 – onderzocht door de Bijzondere Militaire Commissie op het moment van het onderzoek zelf nog in dienst waren, alhoewel men wel onderscheid kan maken tussen officieren die gepromoveerd waren, die dezelfde rang hadden als in mei 1940, die gedegradeerd waren of getransfereerd naar de reserve. Slechts in 13,3 % van de gevallen – 20 van de 150 – ging het om officieren, die op het moment van het onderzoek reeds gepensioneerd waren.

Deze gegevens lijken dus onze these te bevestigen, namelijk dat het impliciete doel van de Bijzondere Militaire Commissie om het leger te zuiveren van oudere, overbodige officieren en officieren, schuldig aan ‘ontoelaatbaar’ gedrag tijdens de Achttiendaagse veldtocht, ervoor zorgde dat men zich concentreerde op dergelijke officieren, die nog dienst waren, terwijl officieren die reeds gepensioneerd waren minder onderworpen werden aan een onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie. Daarnaast kunnen we hiervoor ook verwijzen naar het geval van Kapitein-commandant D. (dossier 66, zie bijlage 6.), die, beschuldigd van insubordinatie, op het moment van het onderzoek reeds gepensioneerd was, hetgeen de Bijzondere Militaire Commissie aanzette tot het volgende besluit:

"La commission estime qu'il n'y a pas, à son sujet, matière à sanctions . Le commandant D. est actuellement pensionné par application du 1° de l'article 3 des lois coordonnées sur les pensions militaires, après avoir été placé en non-activité par A.R. suite à sa comparution devant la Commission Centrale. Cette mesure, qui a mis fin à sa carrière, résout la question."

De Bijzondere Militaire Commissie zag hier duidelijk af van verdere sancties, aangezien de beklagde reeds gepensioneerd was en de 'zuivering' uit het leger dus reeds voltooid was. We zullen in het volgende hoofdstuk deze 'zuiveringsthese' verder falsifiëren aan de hand van een analyse van de aanklachten.

Anderzijds vroegen we ons ook af of er eventueel een verband was tussen de status op het moment van het onderzoek en het 'veroordelingpercentage', aangezien we – op basis van de 'zuiveringsthese' – veronderstelden, dat de reeds gepensioneerde officieren, naast minder vaak voor de Bijzondere Militaire Commissie te moeten verschijnen, mogelijk ook minder gestraft werden. In de onderstaande tabel hebben we een onderscheid gemaakt tussen de verschillende categorieën van officieren onderzocht door de Bijzondere Militaire Commissie op basis van hun status op het moment van het onderzoek, waardoor we konden analyseren welk aandeel van elke categorie ten gevolge van het onderzoek een negatieve consequentie verkreeg:

Status bij onderzoek	Aantal	Aantal met een negatieve consequentie	Aantal 'Zonder gevolg'	Percentage – negatieve consequentie
Onbekend	35	12	23	34,3%
Gepensioneerd	15	7	8	46,7%
Gepensioneerd en gepromoveerd	5	1	4	20,0%
Gesneuveld	1	0	1	0,0%
In dienst	30	19	11	63,3%
In dienst en gedegradeerd	3	1	2	33,3%
In dienst en gepromoveerd	57	26	31	45,6%
Non-actief en gedegradeerd	1	1	1	100,0%
Overleden	2	0	2	0,0%
getransfereerd naar de reserve	1	1	0	100,0%
Totaal	150	68	83	45,3%

Uit de bovenstaande gegevens blijkt, dat er niet echt een sterke correlatie bestond tussen de status op het moment van het onderzoek en het 'veroordelingpercentage'. Gemiddeld lag dat percentage op ongeveer 45 %, zoals we reeds eerder gezien hebben, maar reeds gepensioneerde officieren werden dus niet minder gestraft dan officieren, die op het moment van het onderzoek nog steeds in dienst waren. Officieren, die in dienst waren, werden wel zwaarder gestraft dan officieren, die in dienst en gepromoveerd waren. De meest duidelijke vaststelling is echter dat officieren, die gepensioneerd én gepromoveerd waren sinds mei 1940, minder zwaar gestraft werden. Deze gegevens lijken dus onze veronderstelling, dat de impliciete 'zuiveringsdoelstelling' van de Bijzondere Militaire Commissie ervoor zou zorgen dat de reeds gepensioneerde officieren minder vaak gestraft zouden worden, te weerleggen.

Samenvattend kunnen we dus stellen dat we, op basis van de bovenstaande gegevens betreffende de status van de beklaagde officieren op het moment van het onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie, hebben vastgesteld, dat het merendeel van de onderzochte officieren nog steeds in dienst waren, toen ze voor de Commissie moesten verschijnen. Slechts in 13,3 % van de gevallen – 20 van de 150 – ging het om officieren, die op het moment van het onderzoek reeds gepensioneerd waren. Deze bevindingen bevestigen onze geponeerde these daaromtrent, die we zoals vermeld afgeleid hebben van de 'zuiveringstheses', waarop we in de volgende hoofdstukken, dieper op in zullen gaan.

Daarnaast bleek er tenslotte echter geen frappante correlatie te bestaan tussen de status van de onderzochte officieren op het moment van het onderzoek en het aandeel negatieve consequenties. Reeds gepensioneerde officieren werden niet opvallend minder gestraft dan hun medeofficieren, die nog in dienst waren. Deze tweede van de 'zuiveringstheses' afgeleide veronderstelling lijkt dus onjuist te zijn. We zullen in het volgende hoofdstuk dieper in gaan op de eigenlijke 'zuiveringstheses' zelf.

2.10 Analyse van de aanklachten

Na de bovenstaande analyses van de graad, de functie, het wapen, de component, het regiment, de divisie en de status op het moment van het onderzoek van de beklaagde, gaan we over tot de analyse van de aanklachten, die we aangetroffen hebben in onze populatie van 150 geselecteerde dossiers.

1) De verschillende categorieën van aanklachten

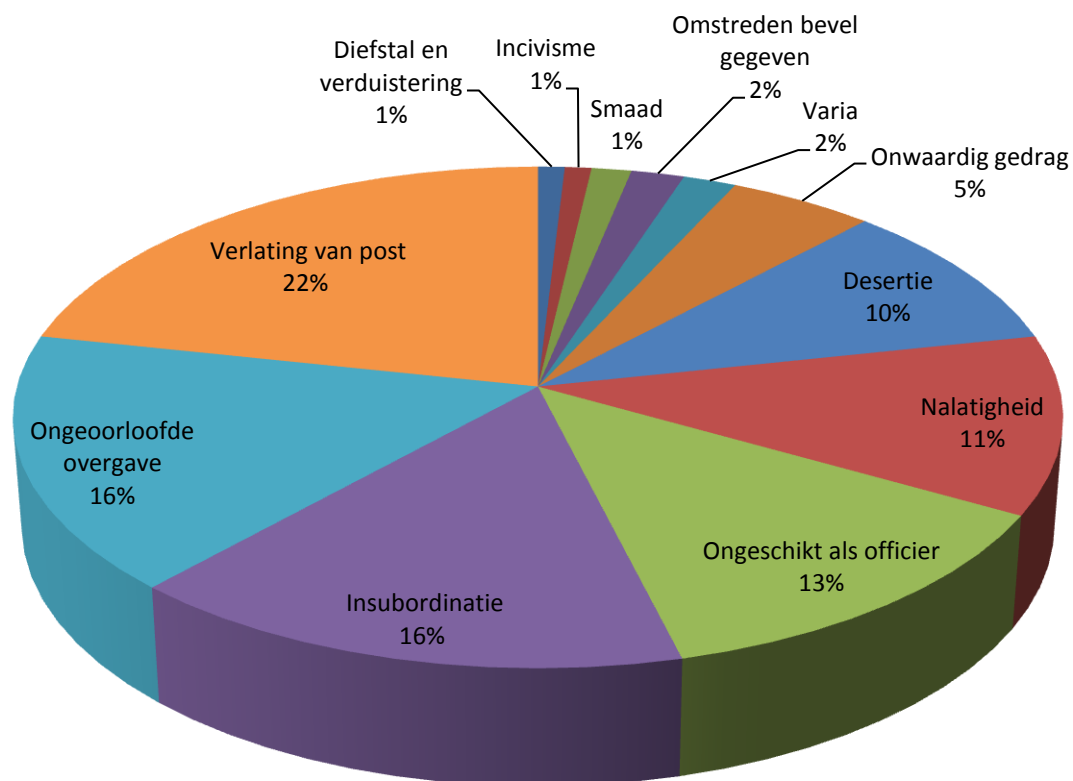
We hebben reeds in het vorige deel van deze Masterscriptie een overzicht gegeven van de verschillende militaire delicten, die door de Belgische militaire justitie onderscheiden werden (supra). Daarbij aansluitend hebben we ook de juridische formuleringen, die deze delicten vastlegden, besproken, afkomstig uit het Militair strafwetboek en een resem militaire straffen (supra) (zie bijlage 1-3.). Daarop stelden we vast, dat in onze populatie van 150 dossiers, onderzocht door de Bijzondere Militaire Commissie, het merendeel van deze onderscheiden militaire delicten ook daadwerkelijk voorkwam. We hebben deze in de onderstaande grafiek aangeduid, met ondermeer een vermelding naar de relevante artikelen van het Militair strafwetboek uit 1870 (supra) (zie bijlage 1.2.).

In het vorige deel van deze Masterscriptie hebben we reeds gestipuleerd, dat de Bijzondere Militaire Commissie geen standaard instelling was van de Belgische militaire justitie, maar eerder een ad hoc intern en formeel tuchtrechtelijk onderzoeksgaan, belast met het bestuderen van het oorlogsgedrag van Belgische officieren tijdens de Achttiendaagse veldtocht. De Commissie kon echter wel beschouwd als een informeel deel van de militaire rechterlijke macht, aangezien de juridische fundering van haar eigenlijke praxis gebaseerd was op een strafrechtelijke component en een disciplinaire constituent (supra). Deze merkwaardige situatie kon zoals reeds vermeld verklaard worden het opvallende feit, dat Bijzondere Militaire Commissie gekenmerkt werd door een samensmelting van de militaire disciplinaire (of 'krijgstuchtelijke') macht en de militaire rechterlijke macht⁵⁵⁵. Deze frappante afwezigheid van een scheiding tussen deze twee domeinen, zoals traditioneel aanwezig in de burgerlijke orden, had als cruciale consequentie, dat de Bijzondere Militaire Commissie zowel strafrechtelijke militaire delicten als tuchtdelicten onderzocht. We hebben de in onze populatie van 150 dossiers, onderzocht door de Bijzondere Militaire Commissie, voorkomende aanklachten in de onderstaande tabel en grafiek uiteengezet. Aangezien er in sommige dossiers meer dan één aanklacht voorkwam, bevatten deze 150 dossiers in totaal 217 aanklachten.

Soort aanklacht	Frequentie	Procentueel
Diefstal en verduistering (Art. 54-55 van het militair strafwetboek van 1870)	2	0,9%
Incivisme	2	0,9%
Smaad (Art. 42 van het militair strafwetboek van 1870)	3	1,4%
Omstreden bevel gegeven	4	1,8%
Varia	4	1,8%
Onwaardig gedrag	11	5,1%
Desertie (Art. 43-53 van het militair strafwetboek van 1870)	21	9,7%
Nalatigheid	25	11,5%
Ongeschikt als officier	28	12,9%
Insubordinatie (Art. 28 van het militair strafwetboek van 1870)	34	15,7%
Ongeoorloofde overgave (Art. 19-20. van het militair strafwetboek van 1870)	36	16,6%
Verlating van post (artikel 21 van het militair strafwetboek van 1870)	47	21,7%
Totaal	217	100,0%

⁵⁵⁵ I. Roggen, "Une doctrine de la justice militaire belge", in : *Revue de Droit pénal Militaire et de Droit de la Guerre*, 1966, 2, p. 374.

Soort aanklacht - Procentueel

De eerste noemenswaardige concentratie van aanklachten hebben we samengevat onder de noemer 'Onwaardig gedrag', waarmee we verwezen naar allerlei vermeende vormen van gedrag, die niet strookten met het ideaalbeeld van de strijdvaardige, onversaagde, koelbloedige Belgische officier: zoals laf of paniekerig gedrag, defaitisme, besluiteloosheid, gebrek aan vechtlust, etc. In de meeste dossiers ging het hierbij echter niet om de hoofdaanklacht, maar een bijkomstige aanklacht bij bijvoorbeeld 'verlating van post'. Deze concentratie van aanklachten was goed voor 5 % van het totale aantal aanklachten.

Een tweede belangrijke concentratie betrof één van de zwaarst mogelijke militaire delicten, met name desertie. In het vorige deel van deze Masterscriptie zijn we reeds overgegaan tot een uitgebreide definiëring van het begrip desertie, zijnde een onwettige afwezigheid van een militair

(aanvankelijk een tuchtvergrijp), die na verloop van een zekere tijd strafrechtelijk beteugeld werd⁵⁵⁶. Het militaire delict desertie werd zoals vermeld zeer strikt en uitgebreid gedefinieerd in de Artikels 43 tot 52 van het Militair Strafwetboek uit 1870 (zie bijlage 1.2.)⁵⁵⁷.

We hebben vastgesteld, dat deze artikelen verschillende soorten desertie, elk met hun eigen voorwaarden en kenmerken, onderscheidde, maar dat er voor deze Masterscriptie maar vier categorieën van desertie echt relevant waren.

Enerzijds waren dat de desertie door respectievelijk officieren en onderofficieren in oorlogstijd: voor beide juridische categorieën was er in oorlogstijd sprake van desertie, wanneer de beschuldigde zich gedurende meer dan drie dagen van korps, detachement of verblijfplaats heeft verwijderd, of buiten het koninkrijk (België) is gegaan, zonder daartoe gemachtigd te zijn. De bestraffing verschilde echter: terwijl officieren standaard met een militaire afzetting (supra) gestraft werden, kregen een onderofficieren standaard een gevangenisstraf (zie bijlage 1.2).

Anderzijds waren er nog de zwaarder bestrafte vormen van desertie in oorlogstijd, met name in de 'tegenwoordigheid van de vijand' (supra). De standaard straf bij deze vorm van desertie kwam neer op de militaire afzetting en een hechtenis van 10 tot 15 jaar voor officieren enerzijds en een opsluiting van 10 tot 15 jaar voor onderofficieren anderzijds (zie bijlage 1.2).

Aangezien het vaak onmogelijk was om op basis van de in de dossiers van de Bijzondere Militaire Commissie beschikbare informatie een onderscheid te maken tussen deze 4 verschillende categorieën, hebben we ze allemaal onder de noemer van 'Desertie' geplaatst, zijnde alle gevallen waarin een officier of onderofficier tijdens de Achttiendaagse Veldtocht meer dan 3 dagen onwettig afwezig was van zijn korps, detachement of verblijfplaats.

Deze 21 aanklachten van 'desertie' vertegenwoordigden bijna 10 % van het totale aantal aanklachten, maar we moeten benadrukken dat een aanklacht uiteraard niet gelijk staat aan een schuld. We hebben immers reeds gezien, dat er in het geval van een 'onmogelijkheid om zich opnieuw bij zijn eenheid te begeven' uiteraard geen sprake was van desertie⁵⁵⁸. Als we dan rekening houden met de in het eerste deel van deze Masterscriptie geschetste omstandigheden tijdens de Achttiendaagse Veldtocht, wanneer vele officieren tijdens de chaotische aftocht gescheiden geraakten van hun eenheden, dan stellen we vast dat we op basis van deze aanklachten alleen geen gefundeerde uitspraken kunnen doen betreffende het aandeel van deserteurs in onze populatie van 150 dossiers, onderzocht door de Bijzondere Militaire Commissie.

Een derde cluster van aanklachten hebben we gegroepeerd onder de noemer 'Nalatigheid', waarmee we verwezen naar allerlei vermeende vormen van gedrag, die een indicatie waren van onachtzaamheid, hetgeen onacceptabel was voor een officier belast met een actief commando in oorlogstijd: zoals het verzuimen van het geven van bevelen aan ondergeschikten, een trage, onvolledige of averechtse uitvoering van bevelen, het nalaten van het uitvoeren van cruciale manoeuvres als terugtrekkingen en verkenningsopdrachten, het (onnodig) achterlaten van intact

⁵⁵⁶ F. Gorlé, "De militaire misdrijven en de militaire straffen", in: *Panopticon: Tijdschrift voor strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk*, 5 (1984), 5, pp. 401-403.

⁵⁵⁷ R. Depoortere, *La juridiction militaire en Belgique, 1796-1998 : Compétence et organisation, production et conservation des archives*, Brussel, Algemeen Rijksarchief, 1999, p. 123.

⁵⁵⁸ *Ibidem*, p. 124.

materieel, wapens en munitie, etc. Het betreft hier dus een grote variëteit aan aanklachten, die soms de hoofdaanklacht in een dossier vormden en soms eerder een bijkomstige aanklacht. Deze cluster van aanklachten was goed voor 11,5 % van het totale aantal aanklachten.

Een vierde bundeling van aanklachten hebben we geordend onder de noemer 'Ongeschikt als officier', waarmee we doelden op allerlei vermeende vormen van gedrag, die aantoonde dat de beklagde officier in kwestie niet over de vereiste kwaliteiten beschikte voor een actief bevel in oorlogstijd: zoals een algemeen gebrek aan tactisch inzicht, het beschikken over slechte organisatorische vaardigheden, het hebben van ondermaatse communicatieve bekwaamheden, het maken van beoordelingsfouten, het vertonen van inertie tijdens het algemene gedrag. Deze bundeling van aanklachten representeerde 13 % van het totale aantal aanklachten.

Een vijfde concentratie van aanklachten betrof het reeds besproken militaire delict van de insubordinatie (supra). We hebben reeds in het vorige deel van deze Masterscriptie vastgesteld, dat krachtens Artikel 28 van het Militair Strafwetboek uit 1870 een militaire zich schuldig maakte aan insubordinatie, wanneer deze weigerde aan de bevelen van zijn meerdere te gehoorzamen of er zich met opzet van onthield, deze bevelen uit te voeren wanneer hij met een dienst was belast (zie bijlage 1.2.)⁵⁵⁹.

Eveneens hebben we reeds vastgesteld, dat men in het geval van insubordinatie vooral de nadruk legde op de schuldige intentie, op de doelbewuste weigering om te dienen⁵⁶⁰. Vergeetachtigheden en onbezonnenheden werden daarentegen enkel disciplinair bestraft. Bovendien moesten er, om sprake te kunnen zijn van insubordinatie, legitieme bevelen gegeven zijn. In het geval van een onwettig bevel (bv. het bevelen tot plegen van misdaden), hetgeen op zichzelf een delict vormde, mocht dit bevel niet worden uitgevoerd en kon er dus geen sprake van insubordinatie. De standaard straffen voor insubordinatie in oorlogstijd varieerden zoals vermeld van 2 tot 5 jaar gevangenisstraf voor niet-officieren, tot 5 à 10 jaar gevangenisstraf voor officieren, tot de doodstraf indien de daad gepleegd werd tegenover de vijand (Artikels 28-31, zie bijlage 1.2.). Schuldige officieren werden daarnaast bestraft met de militaire afzetting (supra).

Deze strenge standaardstraffen voor het militaire delict 'insubordinatie' zijn een gevolg van het grote belang van gehoorzaamheid voor het optimaal functioneren van een strijdmacht. Deze concentratie van aanklachten vertegenwoordigde bijna 16 % van het totale aantal aanklachten.

Een zesde, net iets grotere, onderscheiden cluster van aanklachten sloeg op het eveneens reeds besproken militaire delict van een 'Ongeoorloofde overgave' (supra). In het vorige deel van deze Masterscriptie hebben we immers reeds vermeld, dat iedere generaal, commandant of gouverneur van een plaats of eenheid, die gecapituleerd had zonder alle middelen, die hij ter zijne beschikking had, te hebben uitgeput, ter dood verdeeld werd, op basis van de artikels 19 en 20 van het Militair Strafwetboek uit 1870 (zie bijlage 1.2.)⁵⁶¹. Daarnaast werd de schuldige eveneens tot de militaire degradatie veroordeeld op basis van artikel 22 (zie bijlage 1.2.).

⁵⁵⁹ F. Gorré, "De militaire misdrijven en de militaire straffen", in: *Panopticon: Tijdschrift voor strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk*, 5 (1984), 5, pp. 398-399.

⁵⁶⁰ R. Depoortere, *La juridiction militaire en Belgique, 1796-1998 : Compétence et organisation, production et conservation des archives*, Brussel, Algemeen Rijksarchief, 1999, p. 121.

⁵⁶¹ *Ibidem*, p. 120.

Een ongeoorloofde overgave kwam neer op één van de zwaarst mogelijke militaire delicten, aangezien deze grote gevolgen had voor het verdere verloop van de campagne, en voor het lot van de burgerbevolking. De enige erkende omstandigheden, die een overgave toelieten, waren een gebrek aan levensmiddelen, water en munitie. Deze cluster van aanklachten representeerde bijna 17 % van het totale aantal aanklachten.

De grootste concentratie van aanklachten betrof het zware militaire delict van de ‘verlating van post’, dat we reeds besproken hebben in het vorige deel van deze Masterscriptie (supra). Daaruit bleek dat de term ‘post’ sloeg op elke plaats, waar een militair aanwezig moest zijn voor een wacht-, bewakings- of gevechtscorps⁵⁶². Vervolgens hebben we vastgesteld, dat het Militair Strafwetboek uit 1870 vier verschillende vormen van verlating van post onderscheidde, waarvan enkel de eerste twee voor deze populatie van 150 dossiers, onderzocht door de Bijzondere Militaire Commissie van toepassing waren⁵⁶³:

- 1) een verlating door een officier in ‘de tegenwoordigheid van de vijand’ werd bestraft met de militaire degradatie en de dood (supra) (Artikels 21-22, zie bijlage 1.2.).
- 2) een verlating door een militair, die niet beschikt over de graad van officier, resulteerde in een correctionele gevangenisstraf;

Deze concentratie was goed voor maar liefst 22 % van het totale aantal aanklachten.

2) Tussentijdse conclusie

Zoals we reeds in het voorgaande hebben benadrukt, kunnen we op basis van de aanklachten alleen enkel maar tot een aantal voorlopige conclusies komen:

Ten eerste stelden we vast dat 29% van de aanklachten – een combinatie van de clusters van ‘Onwaardig gedrag’, ‘Nalatigheid’ en ‘Ongeschikt als officier’ – uit onze populatie van 150 dossiers, onderzocht door de Bijzondere Militaire Commissie, uitgemaakt werd door enerzijds aanklachten, die poneerden dat het gedrag van de beklagde officieren in kwestie niet strookte met de vereisten voor een officier, belast met een actief commando in oorlogstijd, of anderzijds aanklachten, die zelfs poneerden dat de beklagde officieren in kwestie geheel ongeschikt waren voor een dergelijk actief commando in oorlogstijd. Omwille van de intensiteit en het voor het Belgische leger catastrofale verloop van de Achttiendaagse Veldtocht, leek het ons aannemelijk, dat het in bijna 30 % van de dossiers ging over officieren, beschuldigd van gedragingen, die op zich geen specifiek militair delict uitmaakten, maar die wel zware professionele fouten impliceerden, dewelke onder de intense druk van de omstandigheden de kop opstaken.

Ten tweede constateerden we, dat de cluster betreffende het bijzonder zware militaire delict ‘Desertie’ goed was voor het opmerkelijk grote aandeel van 10 % van het totale aantal aanklachten, maar als we rekening hielden met de reeds geschetste omstandigheden tijdens de Achttiendaagse

⁵⁶² F. Gorlé, “De militaire misdrijven en de militaire straffen”, in: *Panopticon: Tijdschrift voor strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk*, 5 (1984), 5, pp. 397-398.

⁵⁶³ R. Depoortere, *La juridiction militaire en Belgique, 1796-1998 : Compétence et organisation, production et conservation des archives*, Brussel, Algemeen Rijksarchief, 1999, p. 120.

F. Gorlé, “De militaire misdrijven en de militaire straffen”, in: *Panopticon: Tijdschrift voor strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk*, 5 (1984), 5, pp. 397-398.

Veldtocht, wanneer vele officieren tijdens de chaotische aftocht gedurende meer dan 3 dagen gescheiden geraakten van hun eenheden, dan leek het ons niet opportuun om op basis van enkel deze aanklachten enige uitspraken te doen betreffende het aandeel van deserteurs in onze populatie van geselecteerde 150 dossiers.

Ten derde bemerkten we, dat het militaire delict 'Insubordinatie' goed was voor bijna 16 % van het totale aantal aanklachten, hetgeen we wederom konden verbinden aan de uiterst kritieke omstandigheden tijdens de Achttiendaagse veldtocht, die dergelijke ongehoorzaamheid uiteraard in de hand werkte.

Ten vierde stelden we vast, dat de concentratie betreffende het zware militaire delict van een 'Ongeoorloofde overgave' maar liefst 16,6% van het totale aantal aanklachten vertegenwoordigde. Dit leek op het eerste zicht bijzonder veel, maar als we opnieuw het verloop van de Achttiendaagse Veldtocht – gekenmerkt door voortdurende, chaotische terugtrekkingen met een quasi totale onvoorwaardelijke capitulatie van het Belgische leger als ontknoping (supra) – incalculeerden, dan leek dit aandeel van bijna 17 % vrij plausibel.

Ten vijfde constateerden we, dat de grootste enkelvoudige concentratie van aanklachten werd uitgemaakt door het zware militaire delict van 'Verlating van post', goed voor een opmerkelijke 22 % van het totale aantal aanklachten. Dit grote aandeel werd volgens ons mede verklaard door de quasi continue terugtrekkingen van het Belgische leger tijdens de Achttiendaagse Veldtocht en de daarbij aansluitende neergang op vlak van moreel en strijdvaardigheid (supra).

Tenslotte hebben we – op basis van het bovenstaande cijfermateriaal – vastgesteld, dat er ook nog 5 andere, maar minieme concentraties van aanklachten waren in onze populatie van 150 dossiers, voorzien van 217 aanklachten, met name de militaire delicten van diefstal en van verduistering en smaad enerzijds en incivisme, omstreden bevelen en varia anderzijds. Aangezien het hier ging om erg kleine clusters, leek het ons niet opportuun om hier belangrijke conclusies uit te trekken.

We konden dus concluderen, dat 66% van de aanklachten aangetroffen in onze populatie van 150 geselecteerde dossiers van de Bijzondere Militaire Commissie – namelijk 143 van de 217 aanklachten, met name Diefstal en verduistering, smaad, desertie, insubordinatie, ongeoorloofde overgave, verlating van post – (zware) militaire delicten (supra) betroffen, terwijl 29 % – 64 van de 217 aanklachten – uitgemaakt werd door zware professionele fouten, die niet echt onder een specifiek militair delict konden worden gecategoriseerd.

Deze situatie kon zoals reeds vermeld verklaard worden door de merkwaardige samensmelting van de militaire disciplinaire (of 'krijgstuchtelijke') macht en de militaire rechterlijke macht binnen de Bijzondere Militaire Commissie (supra)⁵⁶⁴. Om die reden beoordeelde de Commissie ook zaken, waarin geen sprake was van een specifiek militair delict, maar eerder van 'ontoelaatbaar gedrag' of zware professionele fouten, hetgeen normaal onder het disciplinaire tuchtrecht zou vallen.

⁵⁶⁴ *Ibidem*, p. 374.

3) De relatie tussen aanklacht en gevolg van het onderzoek

Om echter fundamentele uitspraken te kunnen doen over de frequentie van bepaalde militaire delicten of disciplinaire tekortkomingen tijdens de Achttiendaagse Veldtocht én de naoorlogse bestraffing daarvan, zullen we allereerst moeten overgaan tot een analyse van het specifieke aandeel van zogenaamde negatieve consequenties (gaande van een tuchtmaatregel, straf tot een doorverwijzing naar de Krijgsraad (infra)) van elke hierboven besproken cluster van aanklachten. Deze gegevens staan vermeld in de onderstaande tabel:

Soort aanklacht	Frequentie	Negatieve consequenties	Procentueel
Diefstal en verduistering (Art. 54-55 van het militair strafwetboek van 1870)	2	1	50,0%
Incivisme	2	0	0,0%
Smaad (Art. 42 van het militair strafwetboek van 1870)	3	2	66,7%
Omstreden bevel gegeven	4	0	0,0%
Andere	4	1	25,0%
Onwaardig gedrag	11	7	63,6%
Desertie (Art. 43-53 van het militair strafwetboek van 1870)	21	13	61,9%
Nalatigheid	25	18	72,0%
Ongeschikt als officier	28	24	85,7%
Insubordinatie (Art. 28 van het militair strafwetboek van 1870)	34	21	61,8%
Ongeoorloofde overgave (Art. 19-20. van het militair strafwetboek van 1870)	36	10	27,8%
Verlating van post (artikel 21 van het militair strafwetboek van 1870)	47	23	48,9%
Totaal	217	120	55,3%

Betreffende de 5 kleinste concentraties aanklachten zijn we van mening, dat we niet over voldoende gevallen beschikken om hier betrouwbare conclusies, betreffende het aandeel van negatieve consequenties, uit te trekken.

De bovenstaande tabel vermeldt, dat 120 van de 217 afzonderlijke klachten – ofwel 55,3 % – beëindigd werden met een voor de beklagde negatieve consequentie (supra). Indien we het aandeel van de negatieve consequenties echter berekenen vanuit het oogpunt van de individuele dossiers, zoals we dat in de voorgaande hoofdstukken gedaan hebben, dan stellen we vast dat 68 van

de 150 dossiers – ofwel 45,3 % – afgesloten werden met een voor de beklagde negatieve consequentie (supra). We zullen in een volgend hoofdstuk hier dieper op ingaan.

a) Onwaardig gedrag

Als we dan de eerste noemenswaardige concentratie van aanklachten, onder de noemer ‘Onwaardig gedrag’, gaan afmeten aan deze gemiddelden – met name het gemiddelde vanuit het oogpunt van het aantal afzonderlijke klachten (55,3%), hetgeen wij hiervoor het meest geschikt achten – , dan stellen we vast, dat het aandeel van negatieve consequenties bij deze eerste cluster hoger lag, namelijk 63,6%. Aangezien deze aanklachten in de meeste gevallen slechts bijkomstige aanklachten waren – en dus minder doorslaggevend voor het uiteindelijke besluitvormingsproces van de Bijzondere Militaire Commissie (supra) – leek het ons niet opportuun en nogal benard om hiervoor een potentiële verklaring trachten te zoeken.

Als we dan de verschillende soorten gevolgen betreffende deze cluster van aanklachten in een tabel plaatsen, dan valt vooral de grote variatie aan negatieve consequenties op, waarvan we reeds een aantal tuchtstraffen en tuchtmaatregelen in het vorige deel van deze Masterscriptie besproken hebben (supra) (zie ook bijlage 2.4 en 2.5).

Gevolgen van het onderzoek (cluster ‘Onwaardig gedrag’)	Frequentie	Procentueel
Zonder Gevolg	4	36,4%
Doorverwezen naar een secundaire dienst	1	9,1%
Reeds gestraft door de krijgsraad	1	9,1%
Verplicht gepensioneerd	1	9,1%
Uitgesloten van verdere promotie of onderscheidingen	1	9,1%
Reeds gestraft in mei 1940	1	9,1%
Arrest zonder acces en een blaam	1	9,1%
Eenvoudig arrest	1	9,1%
Totaal	11	100,0%

Wel constateren we, dat het in het algemeen vrij milde gevolgen betrof en dat er in geen geval sprake was van militaire straffen (supra), maar eerder van tuchtstraffen en tuchtmaatregelen. In het voorgaande deel van deze Masterscriptie hebben we betoogd, dat de Bijzondere Militaire Commissie – in de historische context van de naoorlogse heroprichting van de Belgische strijdkrachten – als impliciet doel had de Belgische strijdkrachten te ‘zuiveren’ van ‘ongewenste elementen’ – met name officieren, schuldig bevonden aan ‘ontoelaatbaar gedrag’ en allerlei andere tekortkomingen tijdens de Achttiendaagse Veldtocht – met het oog op de reorganisatie van deze strijdkrachten (supra). In het vorige hoofdstuk, betreffende de status op het moment van het onderzoek, hebben we reeds vastgesteld, dat in slechts 13 % van de 150 geselecteerde dossiers de beklagde reeds gepensioneerd was op het moment van het onderzoek, hetgeen deze ‘zuiveringsthese’ leek te bevestigen.

Een bijkomende manier om deze these te falsifiëren is gebaseerd op onze veronderstelling, dat deze ‘zuiveringsdoelstelling’ mogelijk als gevolg heeft gehad, dat de door de Bijzondere Militaire Commissie schuldig bevonden officieren in het algemeen vrij mild gestraft zouden worden, aangezien de focus eerder zou gelegen op het verwijderen van deze ‘ongewenste elementen’ – in het kader van de stroomlijning van het verouderde en in vele gevallen overbodige officierenkorps uit mei 1940 – dan op de bestraffing van deze officieren. We zullen dan ook in het verdere verloop van dit hoofdstuk de zwaarte van de door de Bijzondere Militaire Commissie voorgeschreven straffen en maatregelen analyseren om zo deze ‘zuiveringstheses’ al dan niet te bevestigen.

Daarnaast hebben we eveneens geponeerd, dat de Bijzondere Militaire Commissie evenzeer geconcipeerd was om een verzoening met het verleden te bewerkstelling (‘Closure’), zodat de heropgerichte Belgische strijdkrachten zich konden toelagen op de toekomst in plaats van zich blind te staren op het pijnlijke verleden van de Achttiendaagse Veldtocht. Op basis van dit veronderstelde impliciete doel van de Bijzondere Militaire Commissie, namen we evengoed aan dat de Commissie voor de schuldig bevonden officieren vrij milde straffen zou hebben geadviseerd, aangezien dit overeenstemde met de doelstelling om het verleden af te sluiten. Zware straffen zouden dit pijnlijke verleden immers weer kunnen oprakelen en oude wonden weer open kunnen rijten.

De bovenstaande gegevens betreffende de concentratie ‘Onwaardig gedrag’, gekenmerkt door algemeen genomen vrij milde straffen, lijken dus onze ‘zuiveringstheses’ en ‘verzoeningstheses’ te bevestigen.

b) Desertie

De tweede belangrijke cluster van aanklachten betrof, zoals vermeld, het zware militaire delict van desertie (supra). We stellen vast, dat 13 van de 21 aanklachten – zijnde 61,9% – afgesloten werden met een voor de beklagde officier negatieve consequentie, waarvan de verdeling in de onderstaande tabel te zien is:

Gevolgen van het onderzoek (cluster ‘Desertie’)	Frequentie	Procentueel
Zonder Gevolg	8	38,1%
Doorverwezen naar de krijgsraad	2	9,5%
Ontslag van ambtswege en militaire degradatie	1	4,8%
Ontslag van ambtswege en arrest zonder acces	1	4,8%
Arrest zonder acces	1	4,8%
Eenvoudig arrest	7	33,3%
Vermaning van de minister van landsverdediging	1	4,8%
Totaal	21	100,0%

Het feit, dat deze 13 aanklachten afgesloten werden met een negatieve consequentie, betekent echter niet dat er in al deze gevallen sprake was van de reeds besproken juridisch vastgelegde vormen van desertie, die normaliter steeds op dezelfde manier bestraft werden (supra).

We stellen immers een grote variatie vast in de gevolgen betreffende de aanklachten onder de noemer 'desertie'. Slechts 2 van deze aanklachten (namelijk dossiers 8 en 10, zie bijlage 6.) werden ook daadwerkelijk omwille van desertie doorverwezen werden naar de krijgsraad. De andere 11 aanklachten werden door de Bijzondere Militaire Commissie zelf afgehandeld, waarbij we bemerken dat de Commissie opmerkelijk zachte straffen adviseerde. In de meeste gevallen ging het om een eenvoudig arrest (supra) gedurende 6 tot 15 dagen.

Samengevat kunnen we dus stellen, dat de Bijzondere Militaire Commissie zeer milde straffen adviseerde in het geval van de aanklachten betreffende desertie, zeker als we de eerder vermelde strenge standaardstraffen voor de verschillende vormen van desertie in het achterhoofd houden (supra) (zie bijlage 1.2)!

De redenen voor deze lichte bestraffing zijn volgens ons tweeledig:

Ten eerste hield de Bijzondere Militaire Commissie in grote mate rekening met de omstandigheden tijdens de chaotische Achttiendaagse Veldtocht, wanneer vele officieren tijdens de ongeordende terugtrekkingen gedurende meer dan 3 dagen van hun eenheden gescheiden raakten, zonder wettige toestemming. Alhoewel er strikt gesproken reeds sprake was van desertie na een onwettige afwezigheid van langer dan 3 dagen betekende, moest er ook een schuldige intentie in het spel zijn⁵⁶⁵. Indien er tenslotte sprake was van een 'onmogelijkheid om zich opnieuw bij zijn eenheid te begeven', hetgeen in de context van de Achttiendaagse veldtocht vaak voorkwam, was er uiteraard geen sprake van een desertie. In het geval van de 11 aanklachten, die niet doorverwezen werden naar de krijgsraad, zorgden de verzachtende omstandigheden er dus voor, dat de juridisch vastgelegde voorwaarden voor het militaire delict desertie dus niet allemaal ingevuld raakten.

Dit betekent echter niet, dat er geen sprake was van schuldige feiten, hetgeen de geadviseerde tuchtstraffen en tuchtmaatregelen aantonen, maar het ging in deze gevallen dus niet om desertie 'pur sang'.

Ten tweede moeten we deze oordeelvelling van de Bijzondere Militaire Commissie, waarin de verzachtende omstandigheden ten gevolge van het verloop van de Achttiendaagse Veldtocht een doorslaggevende rol speelden, met als gevolg een milde bestraffing, wederom zien als een consequentie van de impliciete doelstelling van de Commissie, vervat in onze 'zuiveringsthese' en onze 'verzoeningsthese'.

c) Nalatigheid

De derde beduidende concentratie van aanklachten hebben we zoals reeds vermeld gegroepeerd onder de noemer 'Nalatigheid' (supra). We constateren dat 18 van deze 25 aanklachten – ofwel 72 % – afgerond werden met een voor de beklagde officier negatieve consequentie, hetgeen opvallend hoger was dan het gemiddelde percentage van 55,3%.

⁵⁶⁵ R. Depoortere, *La juridiction militaire en Belgique, 1796-1998 : Compétence et organisation, production et conservation des archive*, Brussel, Algemeen Rijksarchief, 1999, p. 124.

Een verklaring hiervoor zoeken blijft bij ten gevolge van de afwezigheid van omkaderende literatuur op het hypothetische niveau steken: dit verhoogde percentage negatieve consequenties is mogelijk het gevolg van het feit, dat dergelijke nalatigheden (bijvoorbeeld het verzuimen van geven van bevelen of het onnodig achterlaten materieel en wapens) gemakkelijker bewezen konden worden dan sommige complexere en zwaardere aanklachten zoals desertie, door eenvoudigweg de administratie van een bepaalde eenheid tijdens de Achttiendaagse Veldtocht te ontleden.

De onderverdeling van de gevolgen van het onderzoek betreffende deze concentratie van aanklachten vinden we in de onderstaande tabel:

Gevolgen van het onderzoek (cluster 'Nalatigheid')	Frequentie	Procentueel
Zonder Gevolg	7	28,0%
Doorverwezen naar de Fortcommissie	1	4,0%
Reeds in mei 1940 gestraft	2	8,0%
vermaning van de Ministers van Landsverdediging	1	4,0%
Arrest zonder acces	2	8,0%
Arrest zonder acces en weerhouden van verdere promotie	1	4,0%
Arrest zonder acces en op non-actief gezet	1	4,0%
Arrest zonder acces, op non-actief gezet en gepensioneerd	4	16,0%
Eenvoudig arrest	6	24,0%
Totaal	25	100,0%

Naast het opmerkelijk hoger dan gemiddelde 'veroordelingpercentage' – 72 % ten opzichte van 55,3% – valt hier wederom de grote variatie aan gevolgen op. Daarnaast constateren we opnieuw, dat er onder de gevolgen van deze concentratie van aanklachten geen typisch militaire straffen te bespeuren vallen, maar juist vooral tuchtstraffen en tuchtmaatregelen (supra). Vervolgens betrof het alweer vrij milde gevolgen, hetgeen instemt met onze 'zuiveringsthesen' en 'verzoeningsthesen'.

Tenslotte valt hier ook op het vrij hoge aantal van verplichte pensioneringen op, hetgeen de impliciete 'zuiveringdoelstelling' van de Bijzondere Militaire Commissie verder onderschrijft.

d) Ongeschikt als officier

De vierde belangrijke cluster van in totaal 28 aanklachten hebben we, zoals eerder aangegeven, ingedeeld onder de noemer 'Ongeschikt als officier' (supra), waarvan er 24 resulteerden in een negatieve consequentie voor de beklagde officier, ofwel 85,7 %. Het aandeel van negatieve consequenties is hier dus opmerkelijk hoger dan gemiddeld (55,3%).

Wat betreft een verklaring, kunnen we opnieuw enkel speculeren: aanklachten betreffende officieren, die ervan verdacht werden ongeschikt te zijn om een actief commando te beoefenen, konden mogelijk eenvoudiger bewezen worden, ondermeer door een beroep te doen op getuigen.

Wanneer we dan de verschillende soorten gevolgen betreffende deze cluster onderscheiden in de onderstaande tabel, dan valt opnieuw de grote verscheidenheid aan negatieve consequenties op.

Gevolgen van het onderzoek (cluster 'Ongeschikt als officier')	Frequentie	Procentueel
Zonder Gevolg	4	14,3%
Reeds gestraft door de krijgsraad	1	3,6%
Reeds in mei 1940 gestraft	1	3,6%
Uitgesloten van promotie of onderscheidingen	3	10,7%
Eenvoudig arrest	8	28,6%
Eenvoudig arrest en definitief weerhouden van een actief commando	1	3,6%
Arrest zonder acces	4	14,3%
Arrest zonder acces en weerhouden van verdere promotie of op non-actief gezet	2	7,1%
Arrest zonder acces, op non-actief gezet en op pensioen gestuurd	2	7,1%
Verplicht gepensioneerd	1	3,6%
Ontslag van ambtswege	1	3,6%
Totaal	28	100,0%

Ook uit deze tabel blijkt, dat de Bijzondere Militaire Commissie voor deze cluster aanklachten vooral tuchtstraffen en tuchtmaatregelen voorschreef in plaats van militaire straffen. De algemeen genomen vrij milde straffen onderschrijven bovendien zowel onze 'zuiveringsthese', waarvoor we ook kunnen verwijzen naar de verplichte pensionering in een aantal gevallen, als onze 'verzoeningsthese'.

e) Insubordinatie

De vijfde belangrijke concentratie van in totaal 34 aanklachten betrof zoals vermeld het zware militaire delict van insubordinatie (supra), waarvan er 21 uitdraaiden op een negatieve consequentie, ofwel 61,8%, hetgeen iets hoger lag dan het gemiddelde van 55,3%.

Op basis van de onderstaande tabel kunnen we een onderscheid maken tussen de verschillende categorieën gevolgen in deze cluster van aanklachten.

Gevolgen van het onderzoek (cluster 'Insubordinatie')	Frequentie	Procentueel
Zonder Gevolg	13	38,2%
Reeds gestraft door de krijgsraad	2	5,9%
Reeds in mei 1940 gestraft	1	2,9%
Doorverwezen naar de krijgsraad	2	5,9%
Doorverwezen naar een secundaire dienst	1	2,9%
Eenvoudig arrest	8	23,5%
Arrest zonder acces	3	8,8%
Arrest zonder acces, op non-actief gezet en op pensioen gestuurd	3	8,8%
Arrest zonder acces en ontslag van ambtswege	1	2,9%
Totaal	34	100,0%

We stellen alweer vast, dat het vooral om tuchtstraffen en tuchtmaatregelen gaat, hetgeen opvallend is, aangezien het hier een militair delict betrof, dat normaliter dan ook bestraft werd met (zware) militaire straffen (supra). We constateren hier dus opnieuw, dat de Bijzondere Militaire Commissie de voorkeur bleek te geven voor tuchtstraffen en tuchtmaatregelen, die algemeen genomen als vrij mild – zeker in vergelijking met de zware standaard straffen voor insubordinatie (supra) – beschouwd kunnen worden, hetgeen zoals reeds aangegeven onze ‘zuiveringsthese’ en ‘verzoeningsthese’ bekrachtigt.

f) Ongeoorloofde overgave

De zesde belangrijke cluster van in totaal 36 aanklachten betrof, zoals eerder vernoemd, het zware militaire delict van een ongeoorloofde overgave (supra), waarvan er 10 afgerond werden met een negatieve consequentie, ofwel 27,8 %, hetgeen opvallend lager lag dan het gemiddelde percentage van 55,3%.

Wederom kunnen we bij gebrek aan literatuur weinig meer dan speculeren over een mogelijke verklaring hiervoor: waarschijnlijk hield de Bijzondere Militaire Commissie in grote mate rekening met verzachtende omstandigheden ten gevolge van de vaak chaotische en ongelukkige situaties, waarin het Belgische leger zich bevond tijdens de Achttiendaagse Veldtocht. Dit zou verklaren waarom men in bijna drie kwart van de aanklachten in deze cluster uitging van een zogenaamde ‘eerbare’ (*honorable*) of legitieme overgave.

Een tweede verklaring voor dit lagere percentage ‘negatieve consequenties’ vinden we in het feit, dat 13 van deze 36 aanklachten uit de cluster betreffende ‘ongeoorloofde overgaven’ handelden over officieren van de vestingtroepen, waarvan we reeds eerder vastgesteld hebben, dat zij na een onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie doorgaans veel minder dan gemiddeld te maken kregen met negatieve consequenties (supra).

De oudere commissieleden – eventueel onder invloed van de gebeurtenissen tijdens de Eerste Wereldoorlog – zouden immers de militaire ideologie van het standhouden tot aan de uitputting van de middelen of zelfs tot aan de dood, toegepast door de forttroepen, meer genegen geweest zijn dan de weinige eervolle gedwongen terugtrekking van het veldleger, m.n. de infanterie.

Het is dan ook opvallend dat, slechts 4 van deze 13 aanklachten van ‘ongeoorloofde overgaven’ betreffende officieren uit de vestingtroepen werd afgerond met een voor de beklaagde negatieve consequentie. Daarnaast werden 9 aanklachten ‘Zonder Gevolg’ afgesloten, waarvan er zelfs 6 resulteerden in een positieve consequentie voor de beklaagde: met name dat na een onderzoek van de gevechtsprestaties van de onderzochte officier, werd besloten om deze voorrang te geven voor promotie en een of meerdere onderscheidingen (supra).

De onderstaande tabel maakt een onderscheid tussen de verschillende categorieën van gevolgen van het onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie.

Gevolgen van het onderzoek (cluster ‘ Ongeoorloofde Overgave’)	Frequentie	Procentueel
Zonder Gevolg	26	72,2%
Doorverwezen naar de Fortcommissie	1	2,8%
Eenvoudig arrest	5	13,9%
Arrest zonder acces	2	5,6%
Arrest zonder acces en op non-actief gezet	1	2,8%
Arrest zonder acces, op non-actief gezet en op pensioen gestuurd	1	2,8%
Totaal	36	100,0%

Naast een zeer hoog percentage aanklachten, die ‘Zonder Gevolg’ werden afgesloten (supra), stellen we vast dat de weinige ‘negatieve consequenties’ opnieuw vooral milde tuchtstraffen en tuchtmaatregelen waren, hetgeen enerzijds niet strookt met de voor een ‘Ongeoorloofde Overgave’ normaliter voorgeschreven zware militaire straffen (supra) en hetgeen anderzijds nogmaals onze ‘zuiveringsthese’ en ‘verzoeningsthese’ bevestigt.

g) Verlating van post

De laatste en tevens grootste concentratie van in totaal 47 aanklachten, betrof tenslotte – zoals eerder aangegeven – het eveneens zware militaire delict van een ‘Verlating van Post’ (supra), waarvan er 23 afgesloten werden met een negatieve consequentie, ofwel 48,9%, hetgeen iets lager was van het gemiddelde percentage van 55,3%.

We hebben in de onderstaande tabel de verschillende soorten gevolgen van het onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie ontwaard, waaruit wederom de grote variatie aan gevolgen blijkt.

Gevolgen van het onderzoek (cluster 'Verlating van post')	Frequentie	Procentueel
Zonder Gevolg	24	51,1%
Reeds gestraft door de krijgsraad	2	4,3%
Doorverwezen naar de krijgsraad	2	4,3%
Doorverwezen naar een secundaire dienst	1	2,1%
Uitgesloten van behalen van graad bij de reserve	1	2,1%
Vermaning van de Minister van Landsverdediging	1	2,1%
Eenvoudig arrest	9	19,1%
Eenvoudig arrest en definitief weerhouden van een actief commando	2	4,3%
Arrest zonder acces	2	4,3%
Arrest zonder acces en op non-actief gezet	1	2,1%
Arrest zonder acces, op non-actief gezet en op pensioen gestuurd	2	4,3%
Totaal	47	100,0%

Ook blijkt uit deze gegevens, dat de Bijzondere Militaire Commissie opnieuw vooral vrij milde tuchtstraffen en tuchtmaatregelen adviseerde, in plaats van de normaliter voorgeschreven zware militaire straffen voor het militaire delict 'Verlating van post' (supra). Slechts 2 van deze aanklachten – namelijk dossiers 79 en 337, zie bijlage 6. – werden doorverwezen naar de krijgsraad omwille van verlating van post. De andere 21 aanklachten werden door de Bijzondere Militaire Commissie zelf afgehandeld, hetgeen voornamelijk resulteerde in milde tuchtstraffen en tuchtmaatregelen, hetgeen nogmaals onze 'zuiveringsthese' en 'verzoeningsthese' bevestigt.

h) Besluit

Na een grondige analyse van elke specifieke cluster van aanklachten, onderzocht door de Bijzondere Militaire Commissie, kunnen we concluderen dat er bij alle clusters – en dus ook in het algemeen – sprake was van een vrij milde bestraffing, hetgeen onze eerder vermoedens daaromtrent, samengevat in de hierboven geponeerde 'zuiveringsthese' en 'verzoeningsthese', bevestigde.

De eerste bevestigde impliciete doelstelling van de Bijzondere Militaire Commissie was dus – in de context van de naoorlogse heroprlichting van de Belgische strijdkrachten (supra) – de zuivering van 'ongewenste elementen' – met name overtollige officieren, schuldig bevonden aan allerlei tekortkomingen tijdens de Achttiendaagse Veldtocht – met het oog op de reorganisatie van deze strijdkrachten (supra). Deze 'zuiveringsdoelstelling' ten dienste van de stroomlijning van het Belgische leger heeft er mede voor gezorgd, dat de Bijzondere Militaire Commissie betreffende de schuldig bevonden officieren in het algemeen vrij milde straffen adviseerde, aangezien de nadruk eerder lag op 'zuivering' dan bestraffing.

Daarnaast bevestigde deze algemeen genomen vrij milde bestraffing, geadviseerd door de Bijzondere Militaire Commissie, eveneens het veronderstelde impliciete doel van ‘verzoening’. Zware straffen zouden het pijnlijke verleden van de Achttiendaagse Veldtocht immers weer kunnen oprakelen en oude wonden weer open kunnen rijten. De Bijzondere Militaire Commissie was dus evenzeer geconcipieerd om een verzoening met het verleden te bewerkstelligen en ‘Closure’ in de hand te werken, zodat de heropgerichte Belgische strijdkrachten zich konden toeleggen op de toekomst in plaats van zich blind te staren op het pijnlijke verleden van de Achttiendaagse Veldtocht.

Naast een intern onderzoeksorgaan was de Bijzondere Militaire Commissie dus ook een verzoeningscommissie, met als impliciete taak de ontwikkeling van een ‘onverwerkt verleden’ betreffende de Achttiendaagse Veldtocht in het militaire milieu én de gehele samenleving te vermijden. Wij beschouwen het eerder vermelde gebrek aan academische en maatschappelijke aandacht dan ook als het gevolg van het uitblijven een dergelijk collectief trauma, hetgeen ondermeer moet toegeschreven worden aan de verzoenende werking van de Bijzondere Militaire Commissie.

Tenslotte kunnen we concluderen, dat de Bijzondere Militaire Commissie vooral verkoos om milde tuchtstraffen en tuchtmaatregelen te adviseren, aansluitend bij de ‘zuiveringsthese’ en ‘verzoeningsthese’, zelfs indien het ging om vastgestelde militaire delicten, hetgeen normaliter bestraft werd met een standaard militaire straf (supra).

In het voorgaande deel van deze Masterscriptie hebben we reeds gestipuleerd, dat de Bijzondere Militaire Commissie geen standaard instelling was van de Belgische militaire justitie, maar eerder een ad hoc intern en formeel tuchtrechtelijk onderzoekorgaan, opgericht voor een specifiek doel, m.n. een onderzoek van het oorlogsgedrag van actieve officieren tijdens de Achttiendaagse Veldtocht. De Commissie kon echter wel beschouwd als een informeel deel van de militaire rechterlijke macht, aangezien de juridische fundering van haar eigenlijke praxis gebaseerd was op een strafrechtelijke component en een disciplinaire constituent (supra).

Deze merkwaardige situatie kon zoals reeds vermeld verklaard worden het opvallende feit, dat Bijzondere Militaire Commissie gekenmerkt werd door een samensmelting van de militaire disciplinaire (of ‘krijgstuchtelijke’) macht en de militaire rechterlijke macht⁵⁶⁶. Deze frappante afwezigheid van een scheiding tussen deze twee domeinen, zoals traditioneel aanwezig in de burgerlijke orden, had als cruciale consequentie, dat de Bijzondere Militaire Commissie zowel strafrechtelijke militaire delicten als andere vormen van ‘ontoelaatbaar gedrag’ onderzocht, die normaliter onder het disciplinaire tuchtrecht zouden vallen, maar in het kader van haar impliciete doelstellingen verkoos de Bijzondere Militaire Commissie voor beide gevallen vooral vrij milde tuchtstraffen en tuchtmaatregelen te adviseren.

⁵⁶⁶ I. Roggen, “*Une doctrine de la justice militaire belge*”, in : *Revue de Droit pénal Militaire et de Droit de la Guerre*, 1966, 2, p. 374.

2.11 De plaats van de feiten

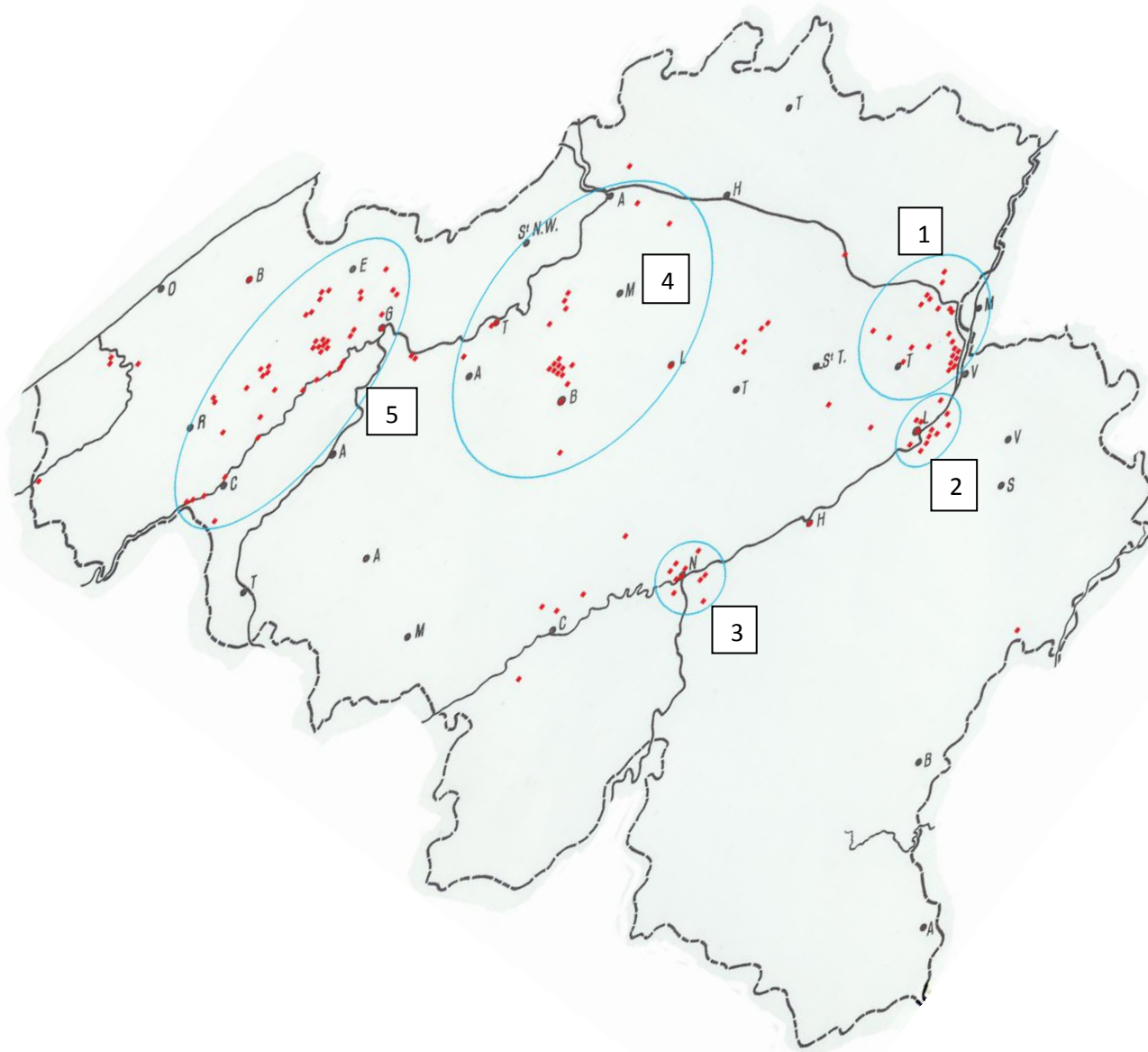
Vooraleer we overgaan tot een diepere analyse van de gevolgen van het onderzoek moeten we ons eerst afvragen waar de feiten zich juist tijdens de Achttiendaagse veldtocht afspeelden. Logischerwijs kunnen we veronderstellen dat de locaties van de feiten de in het eerste deel van deze Masterscriptie uiteengezette evolutie van het front zouden volgen. Anderzijds moeten we ook nagaan of er zich bepaalde clusters van feiten hebben gevormd en welk aandeel dergelijke concentraties van het totale aantal feiten vertegenwoordigden.

Om dit na te gaan hebben we – door beroep te doen op een combinatie van de eigenlijke dossiers van de Bijzondere Militaire Commissie, van een aantal Autobiografische inlichtingen en van een aantal persoonlijke dossiers (zie opgave van bronnen 1.1.) – de plaats van alle voorkomende (vermeende) feiten trachten te achterhalen. Voor 25 dossiers bleek dit helaas onmogelijk. We hebben daarop deze gegevens onderverdeeld in een aantal clusters, waarvan we ook het aandeel van het totale aantal feiten hebben weergegeven.

We merken hier op, dat het totaal niet uitkomt op 150, aangezien in sommige dossiers verschillende feiten zich op aparte plaatsen zouden hebben afgespeeld.

Plaats van de feiten	Frequentie	Procentueel
Albertkanaal	23	14,0%
Luik en omgeving	12	7,3%
Namen en omgeving	10	6,1%
KW stelling en hinterland	23	14,0%
Leie en Schipdonkkanaal	43	26,2%
Andere in België	22	13,4%
Frankrijk	6	3,7%
Onbekend	25	15,2%
Totaal	164	100,0%

Om duidelijkheidsredenen hebben we alle locaties op het Belgische grondgebied en de bijhorende clusters ook op de onderstaande blinde kaart van België aangeduid.

Uit de bovenstaande tabel en kaart blijkt dus duidelijk, dat er 5 grote concentraties van locaties van feiten waren: het Albertkanaal (1), Luik en omgeving (2), Namen en omgeving (3), rond de KW-stelling (4) en tenslotte aan de Leie en Schipdonkkanaal (5).

Zoals uit deze gegevens blijkt, was onze eerdere veronderstelling, namelijk dat de locaties van de feiten de algemene evolutie van het front zouden volgen, grotendeels correct. Het merendeel van de feiten volgde de algemene terugtrekking van het Belgische leger van de Dekkingslinie – een oude weerstandslinie bestaande uit de Antitankgracht van Antwerpen, het Albertkanaal en de Maas en ondersteund door de Versterkte posities (*“Positions fortifiées”*) van Antwerpen, Luik en Namen – (supra), die echter vanaf 12 mei 1940 – na de Duitse doorbraak aan het Albertkanaal – verlaten werd om een reorganisatie van het Belgische leger achter de KW-stelling mogelijk te maken, een stelling,

die op zijn beurt vanaf 16 mei gedwongen moest worden verlaten t.g.v. de Duitse doorbraak aan de Maas (supra). De 2 clusters rond Luik en Namen zijn een gevolg van het feit, dat zich daar de Versterkte Posities van Luik en Namen bevonden, zijnde vaste verdedigingsgordels met een ring aan forten (supra). We hebben reeds vermeld dat deze forten in het algemeen vrij lang tegenstand hebben geboden.

De aftocht van de KW-stelling leidde via tijdelijke weerstandslinies achter ondermeer het kanaal van Gent-Terneuzen uiteindelijk tot de verschansing van het uitgeputte Belgische leger achter de Leie en het Schipdonkkanaal, waar de hevigste en bloedigste gevechten van de hele campagne werden gevoerd.

We zullen nu overgaan tot een bespreking van de voornaamste clusters.

1) Albertkanaal

De chronologisch gezien vroegste cluster van feiten situeerde zich in de omgeving van het Albertkanaal (10-12 mei 1940) (1). Zoals we in het eerste deel gezien hebben, slaagden de Duitsers erin door gebruik te maken van op dat moment compleet nieuwe tactieken – zoals zweefvliegtuigen en parachutisten – om de Dekkingslinie te doorbreken, m.n. bij het fort te Eben-Emael en bij de strategische belangrijke bruggen van Vroenhoven en Veldwezelt (supra).

De Duitse verrassingsaanvallen zorgden voor grote chaos en verwarring bij de daar aanwezige Belgische troepen (m.n. 7^e en 4^e Infanteriedivisies), hetgeen de aanleiding gaf voor heel wat voorvallen, die na de oorlog onderzocht werden door de Bijzondere Militaire Commissie.

Alhoewel het Belgische leger reeds op 12 mei besliste om de Dekkingslinie te verlaten, waardoor deze linie dus amper 2 dagen bemand werd door het Belgische leger (supra), zien we toch dat 14 % van alle zaken, onderzocht door de Bijzondere Militaire Commissie, zich in de omgeving van het Albertkanaal afspeelden, hetgeen waarschijnlijk een gevolg was van de grote chaos, waardoor de onverwachte gedwongen Belgische terugtrekking van deze linie gekenmerkt werd.

2) Luik en omgeving

Daarbij aansluitend was er ook een opvallende cluster aanwezig rond de “*Position Fortifié de Liège*” (PFL) (2), die oorspronkelijk bedoeld was om Luik te vrijwaren en de dekkingslinie te ondersteunen (supra)⁵⁶⁷. Het merendeel van de zaken in deze cluster betrof de Luikse forten, die zoals eerder aangegeven vrij lang hebben kunnen stand houden.

Bonnelles viel als eerste Luikse fort op 16 mei 1940 – zonder zich evenwel over te geven – na een Duitse aanval, die leidde tot de dood van de fortcommandant, Kapitein-commandant C. . Elke val van een fort werd standaard steeds onderzocht door de Fortcommissie, die in sommige gevallen

⁵⁶⁷ B. Verhaegen, *La Compagne de l'Armée Belge (10 au 28 mai 1940)*, s.l., s.n., 1952, p. 17.

C. Durocher, *10 mai- 28 mai 1940: La Campagne des 18 jours en images: La Question Royale*, Brussel, Librosociences, 1978, p. 80.

bepaalde dossiers doorstuurde naar de Bijzondere Militaire Commissie. Er werd dan ook een onderzoek geopend naar het gedrag van Kapitein-commandant C. en de omstandigheden, die leidden tot de val van het fort en het sneuvelen van C.

Het resultaat hiervan was dossier 224, waarin de Commissie tot het volgende besluit kwam⁵⁶⁸:

"Le conduite et l'attitude du Capitaine-Commandant C. ont été admirables et au dessus de tout éloge. ... Le conseil d'Enquête, institué en vertu de l'article 53 de l'instruction sur la défense des Forts, estime: à l'unanimité que le fort de Bonnelles est tombé aux mains de l'ennemi par la force."

De Commissie stelde het volgende voor:

" Propositions: La commission des Forts salue la mémoire du Capitaine-commandant C. dont la conduite héroïque doit demeurer un exemple pour notre armée de demain et propose: à l'unanimité, la citation ci-après pour cet officier: 'commandant du fort de Bonnelles en mai 1940, a poussé la résistance à l'ennemi jusqu'à l'extrême limite. Alors que la situation de son ouvrage était désespérée, décide de continuer la lutte en déclarant: < En âme et conscience, je ne puis rendre le fort > . Avec 25 volontaires, il résiste désespérément à l'ennemi et meurt à son poste de combat".

Dit dossier is dan ook één van de 7 eerder aangehaalde dossiers betreffende officieren uit de vestingtroepen, waarbij de zaak afgesloten werd met een voor de beklagde positieve consequentie, met name voorrang op promotie en/of onderscheiding. Dit was echter het enige geval, waarbij de onderscheidingen postuum werden toegekend.

De andere Luikse forten hielden het nog langer uit: Het fort van Chaudfontaine gaf zich over op 17 mei, Pontisse en Barchon op 18 mei, Evgnée op 19 mei, Neufchâteau op 21 mei. Het moderne Luikse fort van Tancremont tenslotte, nabij Pepinster aan de Maas, gaf zich pas op 29 mei over, 35 uur na de capitulatie van het Belgische leger in het noorden⁵⁶⁹.

De cluster van gevallen rond Luik was goed voor ongeveer 7 % van het totale aantal geselecteerde dossiers, onderzocht door de Bijzondere Militaire Commissie.

3) Namen en omgeving

Vervolgens was er een derde cluster van gevallen rond de "Position Fortifié de Namur" (PFN) (3), die eveneens oorspronkelijk bedoeld was om Namen te beschermen en anderzijds als steunpunt in de vroegtijdig verlaten Dekkingslinie (supra). Het eerste Naamse fort dat zich overgaf, was dat van Marchovelette op 18 mei. Suarlée viel op 19 mei, Saint Héribert en Malonne op 21 mei, Dave, Maizeret en Andoy op 23 mei.

⁵⁶⁸ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 5.

⁵⁶⁹ C. Durocher, *10 mai- 28 mai 1940: La Campagne des 18 jours en images: La Question Royale*, Brussel, Librosociétés, 1978, p. 80.

Deze cluster van voorvallen, die zich afspeelden in de omgeving van Namen, vertegenwoordigde ongeveer 6 % van het totale aantal geselecteerde dossiers, behandeld door de Bijzondere Militaire Commissie.

4) Kw-stelling

Na de aftocht van de dekkingslinie vanaf 12 mei 1940, verschanste het Belgische leger zich tussen 13 en 16 mei achter haar weerstandslinie, beter bekend als de KW-stelling, waar men erin slaagde om de Duitse aanvallen tegen te houden (supra). Er vonden dan ook opvallend weinig vermeende gevallen van 'ontoelaatbaar gedrag' plaats langs de eigenlijke loop van de KW-stelling (van de Nederlandse grens, via Antwerpen tot Leuven). Er valt daarentegen wel een aanzienlijke concentratie in het hinterland van de KW-stelling op te merken (4), hetgeen we moeten toeschrijven aan de gedwongen aftocht vanaf 16 mei, ten gevolge van de funeste Duitse doorbraak nabij Sedan.

De meest opvallende enkelvoudige concentratie bevond zich te Wolvertem (Meise, ten noorden van Brussel), ten gevolge van de reeds vermelde grootschalige collectieve paniekaanval daar op 17 mei. Met name het 1^e Jagers te Voet (1 Ch.) en het 1^e Lichte Regiment (1 R.L.) van de Rijkswacht waren betrokken bij deze collectieve paniekaanval.

De volgende passage is afkomstig uit het naoorlogse verslag van het 3^e bataljon van het 1^e Jagers te Voet (III/1 Ch.)⁵⁷⁰. Dit bataljon stond onder leiding van majoor S., die zelf trouwens onderzocht werd door de Bijzondere Militaire Commissie voor een mogelijke ongeoorloofde overgave te Poesele op 27 mei, maar het dossier werd 'Zonder gevolg' afgesloten (dossier 13, zie bijlage 6.)⁵⁷¹.

“ 17-5-1940. Destruction du pont, par explosion, vers 2 heures. Départ du III/1 Ch. vers 3 heures par Campenhout – Perck – Peuthy – Vilvorde, ou il arrive vers 9 heures. Les anglais n’attendaient plus que mon passage pour faire sauter le pont sur le canal. Aussi, pour activer le mouvement, le C.I./5 D.I. vient à la rencontre du Bataillon à l’entrée de Vilvorde (à 2-3 Km. du pont) en criant tout le long de la colonne « Dépêchez-vous, le pont va sauter » ce qui provoque un certain désordre, certains hommes s’alléant d’une partie de leur équipement (sacs, pelles, etc..) pour aller plus vite.

Le III/1 Ch. franchit le pont de Vilvorde vers 9-10 h. puis est dirigé sur Wolverthem ou il arrive vers 14 heures. Le cantonnement qui lui est désigné se trouve à cheval sur la route de Wolverthem à Merchtem, à l’ouest du clocher.

Vers 17 heures, alors que le Major B.E.M. S. prenait un peu de repos, on vient lui dire brusquement « on part tout de suite, les allemands sont là ! » Le commandant du III se rend immédiatement au P.C. (commandopost nvdr.) du cantonnement du III/1 Ch., plus ou moins en désordre répandant des rumeurs alarmistes et entraînant des hommes du 1 ch. dans leur sillage.

Le Major B.E.M. S. se rend immédiatement en side-car à la sortie ouest de Wolverthem et là, revolver au poing, pendant plus qu’une heure il arrête les fuyards, renvoyant vers l’arrière tous les militaires

⁵⁷⁰ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Dossier 1e Chasseurs à Pied (1 Ch.)*.

⁵⁷¹ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1.

appartenant au 1 Ch. Il est bientôt rejoint par le capitaine-commandant N. qui vient l'aider dans cette tâche difficile.

Une compagnie du III/1 Ch., la 9e, sans contrôler rumeurs entendues et sans ordre du Commandant du bataillon était partie, au complet, en direction de Merchtem. Je met mon side-car à la disposition du cap.-commandant N. et lui donne pour mission de rattraper cette Cie (compagnie nvdr.) et de lui donner l'ordre de revenir à Wolverthem – ce qui a été fait. Cependant cette panique avait provoqué la fuite d'environ 200 hommes du III/1Ch. et entre autre le départ de plusieurs officiers :

- 1) Le Lieutenant W. qui reviendra le 19,*
- 2) Le Lieutenant d'administration G (zie dossier 8, bijlage 6.) qui entraîna avec lui l'échelon de vivres du III/1Ch. et qui ne rentrera que le 25 ayant mis ainsi le bataillon dans une position extrêmement critique au point de vue ravitaillement pendant 8 jours.*
- 3) Le sous-Lieutenant méd. Rés. B. (zie dossier 10, bijlage 6.), l'aumônier S. (zie dossier 9., bijlage 6.) et le s/Lieutenant rés. D. de la 11 Cie. Ces 3 derniers ne rentreront pas et ont été portés, par moi, déserteurs le 21 mai. (Onderluitenant geneesheer B. werd door de Bijzondere Militaire Commissie naar de Krijgsraad doorverwezen, aalmoezenier S. oorspronkelijk ook, maar omwille van zijn status als burger werd dit omgezet naar een ontslag van ambtswege en een degradatie tot soldaat.)*

Vers 22 heures – le III/1 Ch. (moins la 9e Cie) quitte Wolverthem et, par Merchtem et Alost, se porte à Erembodegem."

Deze passage geeft een idee van het verloop van zo'n collectieve paniekaanval en welke gevolgen dit kon hebben voor de getroffen eenheid, in dit geval het 3e bataljon van het 1e regiment Jagers te Voet. We hebben reeds gezien, dat er van dit regiment 4 gevallen (de hierboven vermelde dossiers 8, 9, 10 en 13) onderzocht werden door de Bijzondere Militaire commissie, die dus allemaal behoorden tot dit 3^e bataljon.

In onze bovenstaande analyse van de naoorlogse beoordeling van het gedrag van de Belgische eenheden tijdens mei 1940, hebben we reeds vastgesteld, dat de algemene prestatie van de Lichte Regimenten van de Rijkswacht – en met name hun officierenkorps – tijdens de Achttiendaagse veldtocht maar matig was. Deze beoordeling moeten we ook toeschrijven aan het feit, dat het 1^e Lichte Regiment dus betrokken was bij deze collectieve paniekaanval op 17 mei te Wolverthem.

De enorme impact van deze grootschalige, collectieve paniekaanval werd zelfs erkend door de Bijzondere Militaire Commissie, die deze context in het geval van Kapitein-commandant P., beschuldigd van insubordinatie en verlating van post (dossier 66, zie bijlage 6.), zelfs beschouwde als een verzachtende omstandigheid, zoals blijkt uit de onderstaande formulering van het besluit van de Commissie betreffende deze officier⁵⁷²:

"En ce qui concerne le cas du commandant P., la commission estime qu'il y a lieu de tenir compte des circonstances atténuantes résultant de la situation confuse du 17 mai à 19 heures. Resté seul avec un peloton de Mi (mitrailleur nvdr.) et un peloton de C47 (Antitank kanonnen 47 mm) au milieu de la

⁵⁷² Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 2.

débâcle générale, sa mission de réserve mobile n'ayant pas été modifiée, abandonné par son commandant de groupe, il suit le mouvement. La commission estime sa retraite acceptable ..."En résumé, la Commission estime qu'il n'y a pas matière à sanctions à l'égard du capitaine-commandant P. ."

De zaken, die zich afspeelden in de omgeving van de KW-stelling en diens hinterland, stelde 14 % van het totale aantal geselecteerde dossiers van de Bijzondere Militaire Commissie voor.

5) Leie en Schipdonkkanaal

De laatste en tevens belangrijkste cluster valt samen met het gebied van de Leie en het Schipdonkkanaal, waar het Belgische leger zich tussen 24 en 28 mei had verschanst, zoals reeds in het eerste deel van deze Masterscriptie vermeld werd (supra). De slag om de Leie kan omschreven worden als de hevigste en tevens ook bloedigste van de hele Achttiendaagse Veldtocht.

Daarnaast kan deze concentratie ook toegeschreven worden aan de toenmalige toestand van het Belgische leger, dat na 2 weken bijna onafgebroken te moeten terugtrekken geconfronteerd werd met een groot verlies aan materiaal en personeel (supra).

Vervolgens moeten we naast de materiële toestand uiteraard ook de morele gesteldheid van het Belgische leger beschouwen als een primordiale causale factor. We hebben er reeds in het eerste deel van deze Masterscriptie op gewezen, dat deze continue, afmattende en in de ogen van de meeste militairen onbegrijpelijke aftocht voor een sterke demoralisering en een gevoel van zinloosheid en machteloosheid bij vele eenheden had gezorgd, terwijl het moreel van een aantal Belgische eenheden – t.g.v. gebrekkige organisatie, discipline, training en de lange mobilisatieperiode – reeds vóór het begin van de Duitse invasie niet al te bijster goed was.

Tenslotte zorgden ook de aanwezigheid van duizenden vluchtelingen, de Duitse suprematie in de lucht en de Duitse propaganda – met name pamfletten gedropt boven de Belgische troepen – voor een verdere ondermijning van het moreel (supra).

Deze combinatie van een verzwakt, half verslagen, deels gedemoraliseerd leger in een strategisch ongunstige situatie en een strijd om leven en dood, zorgde er dan ook voor de cluster rond de Leie en het Schipdonkkanaal veruit de grootste cluster vormde met 26 % van het totale aantal geselecteerde dossiers van de Bijzondere Militaire Commissie.

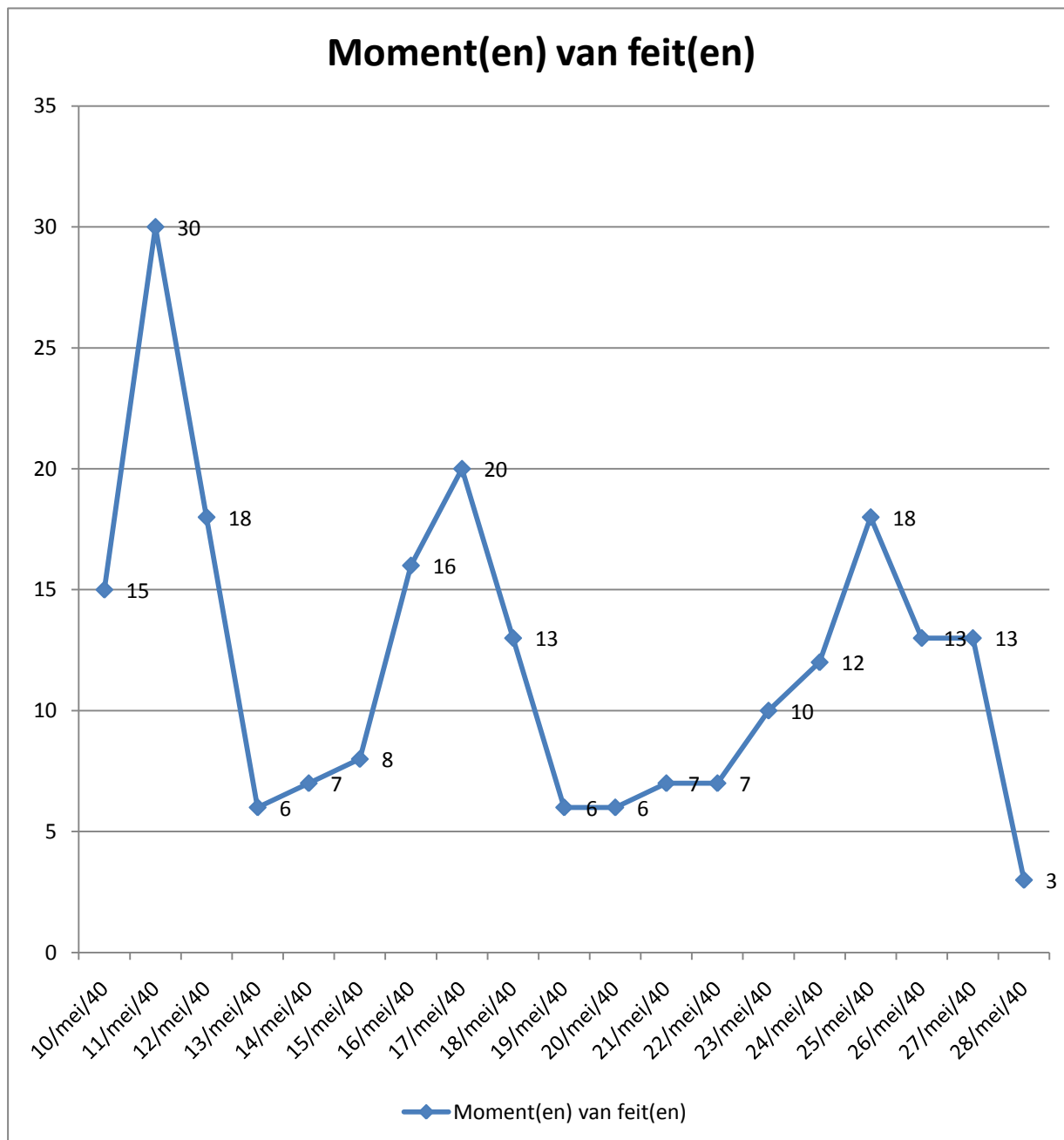
6) Andere

Tenslotte waren er ook nog gevallen die zich afspeelden buiten één van deze 5 clusters, ofwel in België zelf (13 %) ofwel in Frankrijk (4%). De gevallen binnen België volgen eveneens grotendeels de algemene terugtrekking van het Belgische leger (supra). In het geval van dossiers, waarbij de vermeende feiten zich afspeelden in Frankrijk, betrof het meestal officieren, die al dan niet legitiem naar Frankrijk gevlucht waren.

2.12 Het moment van de feiten

Na de plaats moeten we uiteraard ook het moment van de vermeende feiten, onderzocht door de Bijzondere Militaire Commissie, analyseren. Aangezien een bepaald delict (bv. desertie) zich uiteraard kon uitstrekken over meerdere dagen tijdens de Achttiendaagse Veldtocht, hebben we elke dag een specifiek nummer gegeven en gekeken hoeveel keer elke nummer voorkwam. Bijvoorbeeld indien delict X liep van 10 mei tot 12 mei, dan kwam dat er dus op neer dat de dagen 10 mei, 11 mei, 12 mei allemaal eenmaal voorkwamen. In een beperkt aantal gevallen (9% van het totale aantal dossiers) ging het over beschuldigingen of delicten, die niet aan specifieke datum gebonden waren, maar betrekking hadden op de gehele Achttiendaagse Veldtocht. Deze zijn hier niet meegerekend, aangezien ze voor vertekeningen zouden zorgen, maar worden verder in het hoofdstuk behandeld. Ook het kleine aandeel beschuldigingen (2 % van het totaal) betreffende gebeurtenissen, die zich afspeelden na de capitulatie op 28 mei 1940, werd hier niet meegerekend. De resultaten van deze berekeningen zijn te vinden in onderstaande tabel en grafiek.

Moment(en) van feit(en)	Frequentie	Procentueel
10/mei/40	15	6,6%
11/mei/40	30	13,2%
12/mei/40	18	7,9%
13/mei/40	6	2,6%
14/mei/40	7	3,1%
15/mei/40	8	3,5%
16/mei/40	16	7,0%
17/mei/40	20	8,8%
18/mei/40	13	5,7%
19/mei/40	6	2,6%
20/mei/40	6	2,6%
21/mei/40	7	3,1%
22/mei/40	7	3,1%
23/mei/40	10	4,4%
24/mei/40	12	5,3%
25/mei/40	18	7,9%
26/mei/40	13	5,7%
27/mei/40	13	5,7%
28/mei/40	3	1,3%
Totaal	228	100,0%

De bovenstaande tabel en grafiek tonen aan, dat er 3 piekmomenten waren, namelijk allereerst tussen 10 en 12 mei, vervolgens tussen 16 en 18 mei en tenslotte tussen 23 en 27 mei.

Deze 3 pieken komen uiteraard overeen met de drie meest intense gevechtsperiodes tijdens de Achttiendaagse veldtocht: allereerst de strijd om het Albertkanaal, vervolgens de *'combat en retraite'* na het gedwongen verlaten van de KW-stelling en tenslotte de Slag bij de Leie. Naarmate de algemene situatie dus moeilijker en chaotischer werd, zoals tijdens deze 3 piekmomenten, stellen we een stijging van het aantal vermeende feiten vast. We kunnen dus spreken van een – vrij logische – stijging van het aantal feiten tijdens perioden met een toegenomen druk, intensiteit en verwarring. Opvallend wel is dat de initiële schok van de Duitse invasie en het Belgische fiasco aan het

Albertkanaal voor een hogere piek zorgden dan de finale en vrij uitzichtloze Slag bij de Leie, wanneer de Belgische capitulatie al in de sterren geschreven stond.

Eén mogelijke verklaring hiervoor is de reeds in het eerste deel vermelde afname van de collectieve angstpsychose – ook wel bekend als ‘parachutistenkoorts’ – vanaf 17 mei (supra). We hebben immers reeds gezien, dat de snelle en onverwachte Duitse opmars en de daarmee samenhangende luchtbombardementen – een voor die tijd volledig nieuwe manier van oorlogsvoering – duizenden burgers op de vlucht joegen, die zowel het moreel als de mobiliteit van de Geallieerde troepen aanzienlijk verstoorden⁵⁷³. Deze chaotische omstandigheden gaven aanleiding tot het ontstaan van een ware angstpsychose, omwille van de zogenaamde ‘Vijfde Colonne’ ofwel de (vermeende) ondergrondse Duitse activiteit⁵⁷⁴. De zenuwachtigheid en vermoeidheid, die een gevolg was van deze ‘parachutistenkoorts’, bracht vele Belgische soldaten in een toestand van moedeloosheid en minderwaardigheid tegenover de vijand, hetgeen een ideale voedingsbodem was voor paniek, zoals de reeds besproken collectieve paniekaanval te Wolvertem. Alhoewel noch de overheid, noch de legerleiding hiertegen adequaat optraden, verdween deze collectieve angstpsychose grotendeels na 17 mei, mogelijk door gewenning.

Anderzijds waren er ook 2 dalmomenten, waarop het aantal feiten duidelijk lager lag.

Ten eerste stellen we duidelijk een vermindering vast van het aantal feiten op het moment, dat het Belgische leger zich gehergroepeerd had achter zijn voornaamste weerstandslinie, de KW-stelling, tussen 13 en 15 mei (supra), hetgeen aanduidt dat het Belgische leger zich na het debacle aan het Albertkanaal weer vermand had en voorbereid was om vanuit zijn ‘onneembare’ geachte KW-stelling de Duitse invasie proberen tegen te houden.

Het tweede dalmoment (van 19 tot 22 mei) valt grofweg samen met de Belgische hergroepering achter de Schelde na de gedwongen terugtrekking van de KW-stelling (16-19 mei), waarna het Belgische leger zich wederom vermand had (20-21 mei) en Duitse aanvallen tegen de Schelde linie had afgehouden (supra). Ten gevolge van de beslissingen genomen op de Geallieerde conferentie van 21 mei te Leper, kreeg het Belgische leger echter de opdracht om deze linie wederom te verlaten en om zich terug te trekken naar de IJzerlinie om zo het ‘plan Weygand’, dat uiteindelijk een hersenschim bleek te zijn, mogelijk te maken (supra). Dit leidde uiteindelijk tot de Belgische terugtrekking achter de Leie en het piekmoment van de Slag bij de Leie.

We kunnen dus besluiten, dat er een duidelijke correlatie bestaat tussen het aantal feiten enerzijds en de periode tijdens de Achttiendaagse Veldtocht anderzijds. Chaotischere perioden met veel terugtrekkingen en intensiever contact met de Duitsers leidden tot een toename van het aantal feiten, terwijl perioden van morele herbronning, reorganisatie en stabielere linies leidden tot een vermindering van het aantal feiten.

⁵⁷³ L. Elaut, *Mijn oorlogsdagboek 1940*. Oudenaarde, Sanderus, 1962, pp. 16-22.

J.F. Verbruggen, “Kritische beschouwingen betreffende het Belgische leger in mei 1940”, in: *Actes du Colloque d’histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, p. 310.

⁵⁷⁴ J. Van Belle, *De veldtochten in de lage landen, mei 1940, en het ontstaan van de Belgische koningskwestie*, Zedelgem, Flandria Nostra, 1990, pp. 52-59.

J.F. Verbruggen, “Kritische beschouwingen betreffende het Belgische leger in mei 1940”, in: *Actes du Colloque d’histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, p. 309.

2.13 Gevolgen van het onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie

Met het einde van onze kwantitatieve analyse in zicht, moeten we eerst nog overgaan tot een besluitende analyse van de gevolgen van het onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie.

Bij de analyse van de aanklachten, zijn we reeds overgegaan tot een uitgebreide ontleding van de gevolgen van het onderzoek door de Commissie, maar steeds vanuit het oogpunt van een specifieke cluster van aanklachten. Daarbij hebben we vastgesteld, dat de Bijzondere Militaire Commissie wel degelijk de impliciete doelstellingen van een 'zuivering' van het oude, deels overbodige officierenkorps van het mobilisatieleger van mei 1940 en van een 'verzoening' met het pijnlijke verleden van de Achttiendaagse Veldtocht in zich droeg, hetgeen zich uitte in de vrij milde tuchtstraffen en tuchtmaatregelen, die de Commissie in hoofdzaak adviseerde.

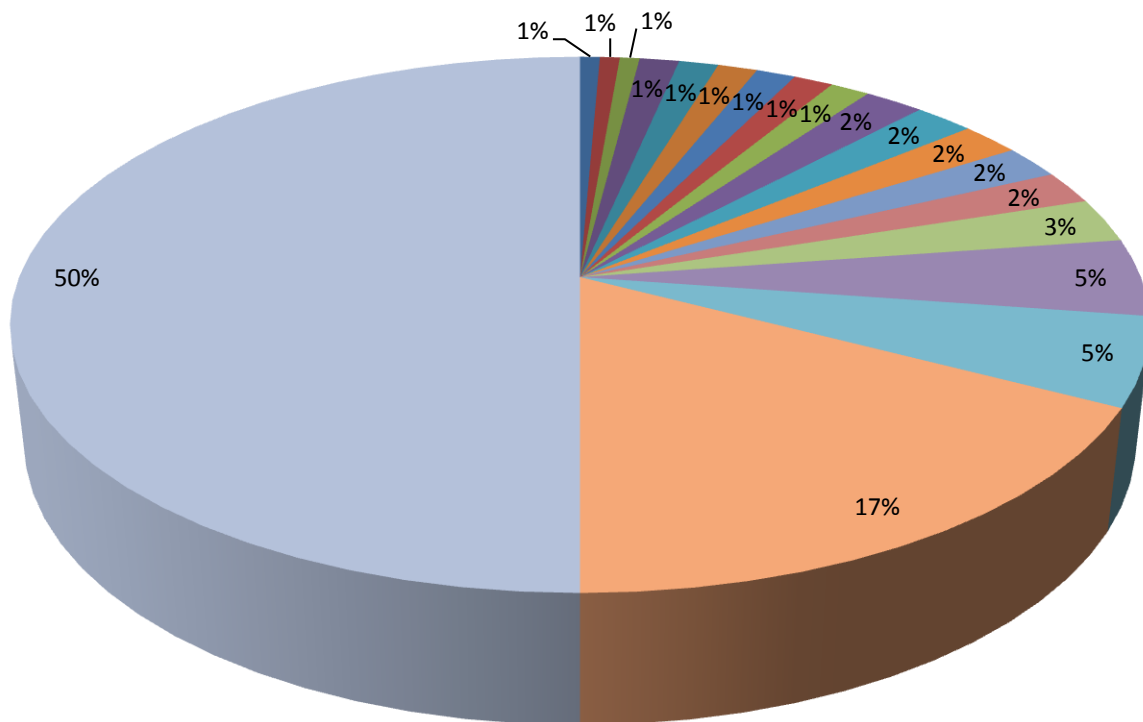
Met deze diepgaande analyse in het achterhoofd, leek het ons opportuun om nog een overzicht te bieden van de gevolgen van het onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie, vanuit het oogpunt van de dossiers zelf en daaruit onze definitieve conclusies te trekken betreffende de aard, doelstellingen en werking van deze Commissie.

De onderstaande tabel en grafiek geven een samenvattend overzicht van de frequentie van de verschillende categorieën van gevolgen van het onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie, per dossier.

Gevolg van het onderzoek door de Commissie (per dossier)	Frequentie	Procentueel
Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht	75	50,0%
Geen consequentie	75	50,0%
Voorrang voor promotie en onderscheiding	7	4,7%
Positieve consequenties	7	4,7%
Vermaning	1	0,7%
Arrest zonder acces en ontslag van ambtswege	1	0,7%
Doorverwezen naar de Fortcommissie	1	0,7%

Reeds gestraft in mei 1940	2	1,3%
Reeds veroordeeld door de Krijgsraad	2	1,3%
Reeds veroordeeld door de Commissie	2	1,3%
Doorverwezen naar een secundaire dienst	2	1,3%
Verplicht gepensioneerd	2	1,3%
Ontslag van ambtswege	2	1,3%
Uitgesloten van verdere promotie of onderscheidingen	3	2,0%
Eenvoudig arrest en een aanvullende straf	3	2,0%
Arrest zonder acces en een aanvullende straf	3	2,0%
Arrest zonder acces, daarbij aansluitend tijdelijk op non-actief gezet	3	2,0%
Arrest zonder acces, daarbij aansluitend tijdelijk op non-actief gezet en verplicht gepensioneerd	3	2,0%
Doorverwezen naar de Krijgsraad	4	2,7%
Arrest zonder acces (8-15 dagen)	8	5,3%
Eenvoudig arrest (4-15 dagen)	26	17,3%
Negatieve consequenties	68	45,3%
Totaal	150	100,0%

Gevolg van het onderzoek door de Commissie (per dossier)

- Vermaning
- Arrest zonder acces en ontslag van ambtswege
- Doorverwezen naar de Fortcommissie
- Reeds gestraft in mei 1940
- Reeds veroordeeld door de Krijgsraad
- Reeds veroordeeld door de Commissie
- Doorverwezen naar een secundaire dienst
- Verplicht gepensioneerd
- Ontslag van ambtswege
- Uitgesloten van verdere promotie of onderscheidingen
- Eenvoudig arrest en een aanvullende straf
- Arrest zonder acces en een aanvullende straf
- Arrest zonder acces, daarbij aansluitend tijdelijk op non-actief gezet
- Arrest zonder acces, daarbij aansluitend tijdelijk op non-actief gezet en verplicht gepensioneerd
- Doorverwezen naar de Krijgsraad
- Voorrang voor promotie en onderscheiding
- Arrest zonder acces (8-15 dagen)
- Eenvoudig arrest (4-15 dagen)
- Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht

Op basis van de bovenstaande tabel en grafiek kunnen we concluderen, dat er 3 grote groepen gevolgen waren, die qua aard, omvang en samenstelling aansloten bij onze eerdere bevindingen, gebaseerd op onze extensieve analyse van de gevolgen van het onderzoek, per cluster aanklachten.

De eerste en tevens grootste groep bestaat uit 75 dossiers, die 'Zonder Gevolg' afgesloten werden, hetgeen betekende, dat in deze zaken het onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie geen enkele consequentie met zich meedroeg voor de beklagde officieren in kwestie. Deze groep representeert dus 50 % van onze populatie van 150 onderzocht dossiers. In het vorige deel van deze Masterscriptie zijn we reeds over gegaan tot een bespreking van de juridische term 'Zonder Gevolg', waarbij we vastgesteld hebbe dat dit op verschillende soorten bevinden kon slaan:

Enerzijds was het vaak van toepassing op dossiers, die – na een onderzoek van de feiten – afgesloten werden met een vrijspraak, ofwel omdat de Commissie overtuigd was van de onschuld van de beklagde officier in kwestie, ofwel omdat er simpelweg onvoldoende bewijsmateriaal (bijvoorbeeld een gebrek aan getuigen) was om de klacht te ondersteunen.

Anderzijds werden zaken, waarvan de Commissie het niet opportuun achtte om ze nog verder te onderzoeken ten gevolge van de lichtheid van de vergrijpen, de onduidelijkheid van de aanklacht of het feit dat de officier in kwestie reeds gestraft was, afgesloten als 'Zonder Gevolg'.

De tweede en ook de kleinste groep wordt uitgemaakt door de 7 reeds eerder besproken dossiers, betreffende officieren uit de vestingtroepen (supra), die afgesloten werden met een voor de beklagde positieve consequentie: namelijk dat deze officieren, na dit onderzoek naar hun gevechtsprestaties tijdens de Achttiendaagse Veldtocht, voorrang kregen voor promotie en gedecoreerd werden. Dit was zoals vermeld een opmerkelijke indicatie van het feit, dat het gedrag van officieren uit de vestingtroepen opvallend positiever werd beoordeeld door de Bijzondere Militaire Commissie, hetgeen – zoals eerder aangegeven – ondermeer zou kunnen verklaard worden door de ingesteldheid van de commissieleden, die de algemene prestaties, doctrine en strategie van de forttroepen meer genegen zouden zijn.

Tenslotte vormen de 68 dossiers met een negatieve consequentie – goed voor 45,3% van het totale aantal dossiers – de derde en meest relevant groep, die vooral gekenmerkt wordt door de grote verscheidenheid bij de door de Bijzondere Militaire Commissie voorgedragen maatregelen betreffende de in deze dossiers schuldig bevonden officieren.

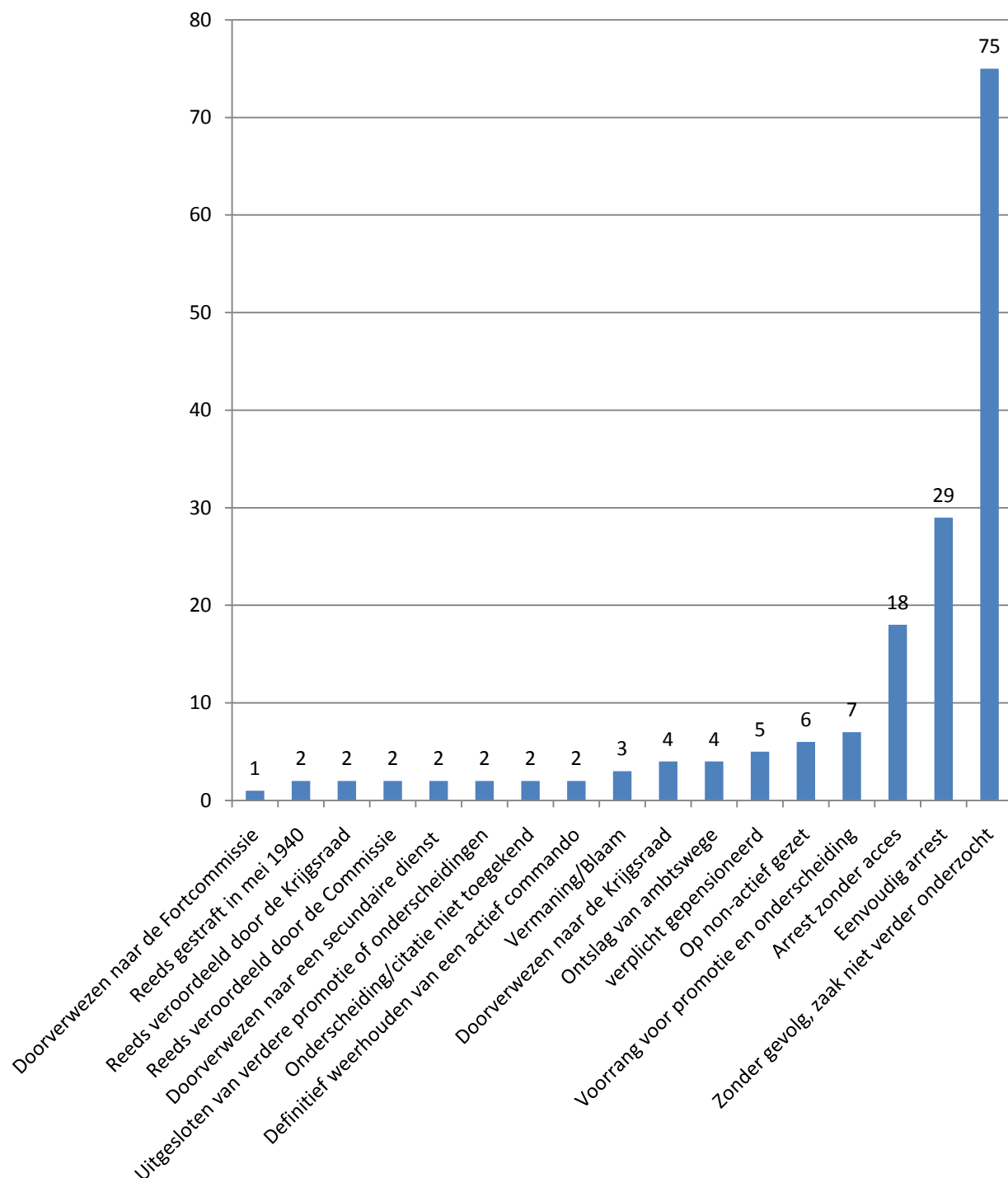
Analyse van de verschillende categorieën negatieve consequenties

Vooraleer we echter overgaan tot een ultieme analyse van deze verschillende categorieën van negatieve consequenties, aanbevolen door de Bijzondere Militaire Commissie, leek het ons opportuun om de verzamelde gegevens ook vanuit het oogpunt van het type gevolg weer te geven, aangezien sommige dossiers afgesloten werden met meerdere consequenties.

In de onderstaande tabel en grafiek hebben we de 166 afzonderlijke gevolgen van het onderzoek uit onze populatie van 150 geselecteerde dossiers ingedeeld in verschillende categorieën om zo een beter beeld te krijgen van het specifieke aandeel van elke categorie gevolgen.

Gevolg van het onderzoek door de Commissie (per type gevolg)	Frequentie	Procentueel
Doorverwezen naar de Fortcommissie	1	0,6%
Reeds gestraft in mei 1940	2	1,2%
Reeds veroordeeld door de Krijgsraad	2	1,2%
Reeds veroordeeld door de Commissie	2	1,2%
Doorverwezen naar een secundaire dienst	2	1,2%
Uitgesloten van verdere promotie of onderscheidingen	2	1,2%
Onderscheiding/citatie niet toegekend	2	1,2%
Definitief weerhouden van een actief commando	2	1,2%
Vermaning/Blaam	3	1,8%
Doorverwezen naar de Krijgsraad	4	2,4%
Ontslag van ambtswege	4	2,4%
verplicht gepensioneerd	5	3,0%
Op non-actief gezet	6	3,6%
Voorrang voor promotie en onderscheiding	7	4,2%
Arrest zonder acces	18	10,8%
Eenvoudig arrest	29	17,5%
Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht	75	45,2%
Totaal	166	100,0%

Gevolg van het onderzoek door de Commissie (per type gevolg)

Op basis van al de bovenstaande gegevens constateren we, dat er 5 verschillende groepen negatieve consequenties waren, namelijk: doorverwijzingen door de Bijzondere Militaire Commissie, reeds bestrafte feiten, tuchtstraffen, tuchtmaatregelen en tenslotte alternatieve maatregelen. We zullen deze kwantitatieve analyse afsluiten met een beknopte bespreking van elk van deze groepen.

a) Doorverwijzingen door de Bijzondere Militaire Commissie

De eerste groep negatieve consequenties, die we onderscheiden hebben, waren een aantal dossiers, die door de Bijzondere Militaire Commissie doorverwezen werden naar een andere instelling, omwille van redenen van jurisdictie. We hebben reeds in voorgaande analyses naar deze uitzonderingsgevallen verwezen, maar omwille van redenen van duidelijkheid hebben we deze gegevens nog eens samengevat in een aparte tabel. De onderstaande tabel geeft het aantal dossiers weer per categorie en het procentuele aandeel in functie van onze populatie van 150 dossiers.

Doorverwezen door de Commissie	Frequentie	Percentage
Naar de Krijgsraad	4	2,7%
Naar de Fortcommissie	1	0,7%
Reeds voor de Krijgsraad verschenen	2	1,3%
TOTAAL	7	4,7%

Deze bovenstaande gegevens bevestigen, dat deze doorverwijzingen door de Bijzondere Militaire Commissie slechts een klein aandeel vertegenwoordigden van de totale populatie van 150 geselecteerde dossiers, waardoor we dus daadwerkelijk kunnen spreken over uitzonderingen. Dit beperkte aandeel van doorverwezen dossier is voornamelijk een gevolg van het feit, dat de Bijzondere Militaire Commissie zowel strafrechtelijke als disciplinaire zaken onderzocht (supra), ten gevolge van de eerder besproken samensmelting van de militaire disciplinaire macht of militaire tucht en de militaire strafrechtelijke macht binnen de Commissie⁵⁷⁵. Deze afwezigheid van een scheiding tussen deze twee domeinen, zoals traditioneel aanwezig in de burgerlijke orden, had zoals vermeld als fundamenteel gevolg, dat de Bijzondere Militaire Commissie zowel militaire delicten onderzocht, afkomstig uit het strafrechtelijke domein, als tuchtdelicten, afkomstig uit het disciplinaire domein! Deze brede bevoegdheid verklaart het beperkte aantal doorverwijzingen door de Bijzondere Militaire Commissie. We zullen nu overgaan tot een korte bespreking van deze uitzonderingsgevallen:

Allereerst kunnen we de 4 dossiers, die door de Bijzondere Militaire Commissie zijn doorverwezen naar de krijgsraad, verder onderverdelen op basis van de motivatie van de doorverwijzing: terwijl 2 dossiers – namelijk dossiers 8 en 10 (zie bijlage 6.) – werden doorverwezen omwille van desertie, werden de andere 2 dossiers – met name dossiers 79 en 337 (zie bijlage 6.) – doorverwezen omwille van verlating van post.

Daarnaast waren er ook nog 2 dossiers, met name dossiers 9 betreffende aalmoezenier S. en 229 betreffende Kapitein-commandant T., waarvan de oorspronkelijke doorverwijzing naar de krijgsraad

⁵⁷⁵ I. Roggen, "Une doctrine de la justice militaire belge", in : *Revue de Droit pénal Militaire et de Droit de la Guerre*, 1966, 2, p. 374.

afgelast werd: in het geval van dossier 9 werd de doorverwijzing geannuleerd omwille van het feit dat de beklagde de status van burger had, terwijl ze in het geval van dossier 229 omgezet werd in een tuchtstraf (zie bijlage 6.).

Vervolgens werd dossier 45, betreffende Fortcommandant G., doorverwezen naar de Fortcommissie, aangezien dit onder de specifieke bevoegdheid van deze commissie, belast met het onderzoeken van de prestaties van de Belgische forten tijdens de Achttiendaagse Veldtocht, viel.

Tenslotte stellen we vast, dat de dossiers 73, betreffende Kapitein-commandant M., en 222, betreffende Luitenant G., reeds verschenen waren voor de krijgsraad met in beide gevallen een bestraffing tot gevolg, waardoor een verder onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie niet langer als noodzakelijk werd geacht.

b) Dossiers reeds afgesloten met een veroordeling

De tweede onderscheiden groep negatieve consequenties bestond uit dossiers, die reeds, vóór de eigenlijke datum van de uitspraak door de Bijzondere Militaire Commissie zelf, onderzocht en afgesloten waren, met een veroordeling als gevolg voor de beklagde officier in kwestie.

Zoals blijkt uit de bovenstaande gegevens was dit het geval in 4 dossiers, waarvan er 2 reeds door de krijgsraad waren onderzocht met een veroordeling als gevolg – dossiers 73 en 222 (supra) – en de resterende 2 door de Commissie zelf, met name dossiers 50, betreffende majoor M. en 259, betreffende Luitenant V.V. . Deze eerdere veroordelingen maakten een verder onderzoek en eventuele maatregelen, geadviseerd door de Bijzondere Militaire Commissie, overbodig.

c) Tuchtstraffen

In de voorgaande analyse van de gevolgen van het onderzoek per specifieke cluster van aanklachten, hebben we reeds onomstotelijk vastgesteld, dat de Bijzondere Militaire Commissie in geval van schuld hoofdzakelijk milde tuchtstraffen en tuchtmaatregelen adviseerde (supra).

We hebben de motieven achter deze vrij milde bestraffing reeds in de voorgaande analyses extensief gestipuleerd, met name de impliciete doelstellingen van de Bijzondere Militaire Commissie, samengevat in de ‘zuiveringsthese’ en ‘verzoeningsthese’ (supra). Deze impliciete doelstellingen verklaarden – zoals eerder aangegeven – de genegenheid van de Bijzondere Militaire Commissie tot een inschikkelijke bestraffing, dewelke zich uitte in het feit dat de Commissie overwegend milde tuchtstraffen en tuchtmaatregelen adviseerde, zelfs indien het vastgestelde militaire delicten betrof, die normaliter bestraft werden met een standaard militaire straf (supra).

Dat deze werkwijze überhaupt mogelijk was, kon – zoals vermeld – verklaard worden door de merkwaardige samensmelting van de militaire disciplinaire (of ‘krijgstuchtelijke’) macht en de militaire rechterlijke macht in de Bijzondere Militaire Commissie⁵⁷⁶. Om die reden beoordeelde de

⁵⁷⁶ I. Roggen, “*Une doctrine de la justice militaire belge*”, in : *Revue de Droit pénal Militaire et de Droit de la Guerre*, 1966, 2, p. 374.

Commissie zowel militaire delicten als andere vormen van ‘ontoelaatbaar gedrag’, die normaliter onder het disciplinaire tuchtrecht zouden vallen, maar in het kader van haar impliciete doelstellingen verkoos de Bijzondere Militaire Commissie om voor beide gevallen vooral vrij milde tuchtstraffen en tuchtmaatregelen te adviseren.

Het praktisch gevolg hiervan was, dat deze derde groep negatieve consequenties, de tuchtstraffen, meteen ook de omvangrijkste groep was. In het vorige deel van deze Masterscriptie hebben we reeds uitgebreid het tuchtreglement en bijhorende tuchtstraffen en tuchtmaatregelen besproken (supra). Daarin hadden we vastgesteld, dat de 3 drie voornaamste tuchtstraffen voor officieren de volgende waren: allereerst de vermaning – die hier slechts zelden voorkwam – , vervolgens het Eenvoudig arrest, gedurende ten hoogste 21 dagen en tenslotte het Arrest zonder acces, gedurende ten hoogste 15 dagen (zie bijlage 2.4.)⁵⁷⁷.

Zoals reeds eerder aangegeven, omschreef artikel 51 van het Tuchtreglement het Eenvoudig arrest als volgt: *“Eenvoudig arrest verplicht den officier in zijne woning te blijven zonder te mogen uitgaan dan alleen ter oorzake van den dienst en om zijn eetmaal te nemen”* (zie bijlage 2.4.)⁵⁷⁸.

De straf van Arrest zonder acces betekende daarentegen dat de officier ontheven werd van elke dienst en steeds in zijn verblijfplaats zijn straf moest uitzitten, zoals uiteengezet in Artikel 52 (zie bijlage 2.4.)⁵⁷⁹.

Op basis van de bovenstaande gegevens stellen we vast, dat Eenvoudig arrest en Arrest zonder Acces samen veruit de meest voorkomende strafmaatregelen, voorgedragen door de Bijzondere Militaire Commissie, vormden . We stellen wel een grote variatie vast, wat betreft eventuele bijkomstige straffen of maatregelen. In 47 dossiers – op een totaal van 68 dossiers, die afgesloten werden met een negatieve consequentie – bestond de strafmaatregel uit een dergelijke variant van Eenvoudig arrest of Arrest zonder Acces, hetgeen neerkomt op 69 % van het totale aantal dossiers met een negatieve consequentie, ofwel 31 % van onze populatie van 150 onderzochte dossiers van de Bijzondere Militaire Commissie.

d) Tuchtmaatregelen

Naast milde tuchtstraffen, adviseerde de Bijzondere Militaire Commissie ook geregeld tuchtmaatregelen, voor het merendeel vrij inschikkelijk, conform aan de impliciete doelstellingen van de Commissie (supra).

In onze bespreking van de tuchtmaatregelen in het tweede deel van deze Masterscriptie hebben we reeds vastgesteld, dat de voornaamste tuchtmaatregelen voor officieren, overeenkomstig met het Tuchtreglement van het Belgische leger uit oktober 1945, de volgende waren: allereerst de blaam, vervolgens een berisping of vermaning door de minister van Landsverdediging, verder het op non-

⁵⁷⁷ Belgisch Leger, *Tuchtreglement, bijgewerkt tot 1 October 1945*, Brussel, Imprimerie du Ministère de la Défense Nationale, 1945, pp. 68-90.

⁵⁷⁸ *Ibidem*, p. 107.

⁵⁷⁹ *Ibidem*, pp. 107-109.

actief plaatsen als tuchtmaatregel, daarnaast het ontslag van ambtswege en tenslotte het verlies van graad (supra) (zie bijlage 2.5.)⁵⁸⁰.

Uit deze bespreking bleek eveneens, dat de blaam moest beschouwd worden als een verwittigende straf, die een voorstel tot het op non-activiteit plaatsen voorafging (zie bijlage 2.5.). De berisping of vermaning door de minister van Landsverdediging was daarentegen van een strengere aard, in de zin dat de officier hierdoor verwittigd werd, dat hij bij het eerstkomende vergrijp door de Minister als tuchtmaatregel op non-activiteit zou geplaatst worden (zie bijlage 2.5.).

We moeten echter opmerken, dat zowel deze tuchtmaatregelen van de blaam en de berisping door de Minister van Landsverdediging, als de verwante tuchtstraf van de vermaning zo weinig voorkwamen in onze populatie van 150 dossiers, dat we ze in de bovenstaande tabel en grafiek, betreffende het gevolg van het onderzoek door de Commissie, per type gevolg, noodgedwongen gegroepeerd hebben onder de noemer “vermaning/blaam”, dewelke goed was voor amper 2 % van het totale aantal consequenties.

Zoals bleek uit onze bespreking van de tuchtmaatregelen in het voorgaande deel van deze Masterscriptie, was het op non-activiteit plaatsen dan weer één van de tuchtmaatregelen, die toegepast werd op alle officieren, van wie de vergrijpen niet voldoende ernstig waren om over te gaan tot een terechtstelling of het verlies van graad (zie bijlage 2.5.). De duur van de non-activiteit bleef meestal beperkt van één tot drie maanden, hetgeen onder de bevoegdheid van de Minister van Landsverdediging viel. Indien het een termijn langer dan 3 maanden betrof, was er echter een Koninklijk Besluit nodig.

In 6 dossiers – goed voor 4 % van de totale populatie van 150 dossiers of 9 % van de 68 dossiers met een negatieve consequentie – kwam het op non-actief plaatsen voor in de door de Bijzondere Militaire Commissie voorgestelde bestraffing. Het betrof hier al een zwaardere afstraffing, hetgeen niet strookte met de impliciete doelstellingen van de Commissie (supra), hetwelk dan ook meteen de lagere frequentie van deze tuchtmaatregel verklaarde.

We hadden vervolgens reeds vastgesteld, dat een officier in de ergste gevallen gestraft kon worden met een ontslag van ambtswege of het verlies van zijn graad (supra) (zie bijlage 2.5.). De mogelijke aanleidingen voor een dergelijke zware straf waren enerzijds enkel de zwaarste schendingen van de eer en de waardigheid van het militaire beroep, anderzijds beledigingen van de Grondwettelijke monarchie en tenslotte desertie (supra).

Terwijl het verlies van graad niet voorkwam in onze dossiers als een door de Bijzondere Militaire Commissie voorgestelde straf, kwam het ontslag van ambtswege wel 4 keer voor – goed voor ongeveer 2,5 % van het totaal en voor 6 % van de dossiers met een negatieve consequentie.

Het was de zwaarste enkelvoudige strafmaatregel, geadviseerd door de Bijzondere Militaire Commissie, hetgeen in combinatie met de lage frequentie ervan, wederom een gevolg was van de

⁵⁸⁰ *Ibidem*, pp. 117-124.

impliciete doelstellingen van de Bijzondere Militaire Commissie, die – vervat in de ‘zuiveringsthese’ en ‘verzoeningsthese’ – aanleiding gaven tot een in hoofdzaak milde bestraffing (supra).

De in het vorige deel van deze Masterscriptie besproken zwaarst mogelijke tuchtmaatregel, de ‘wegzending uit het leger’ of definitief ontslaan van een militair uit de Belgische strijdkrachten (zie artikel 77 in bijlage 2.5.), kwam in onze populatie niet als dusdanig voor, wederom een indicatie van een algemeen genomen milde bestraffing.

e) Alternatieve maatregelen

In deze laatste categorie negatieve consequenties hebben we alle maatregelen ondergebracht, die noch onder de noemer militaire straffen, noch onder doorverwijzingen, noch onder eerdere bestraffingen, noch onder tuchtstraffen, noch onder tuchtmaatregelen konden gerekend worden.

We rekenen de volgende alternatieve maatregelen onder deze laatste categorie van negatieve consequenties: allereerst een doorverwijzing of transfer van de onderzochte officier in kwestie naar een secundaire niet-gevechtssdienst, daarnaast een uitsluiting van verdere promotie of eventuele onderscheidingen, vervolgens het niet toekennen of afnemen van een onderscheiding of citatie, daaropvolgend de officier in kwestie definitief weerhouden van een actief commando en tenslotte een verplichte pensionering. Deze groep maatregelen kwam 13 keer voor in de door de Bijzondere Militaire Commissie voorgeschreven gevolgen van het onderzoek, hetgeen goed was voor 9 % van het totale aantal dossiers of 19 % van de 68 dossiers met een negatieve consequentie.

Deze eerste vier soorten alternatieve maatregelen waren, ondanks het feit dat ze aanzienlijke negatieve gevolgen met zich meedroegen voor de officier in kwestie en met name diens verdere carrière, echter geen juridisch vastgelegde straffen of maatregelen (supra). Het betrof hier eerder ad hoc maatregelen, bedoeld om bepaalde begane zware militaire delicten, disciplinaire delicten en professionele fouten te bestraffen. Door deze schuldig bevonden officieren over te plaatsen naar secundaire niet-gevechtssdiensten en hun verdere carrière te vergrendelen door ze uit te sluiten van verdere promoties of onderscheidingen, verschaft men zowel onbesproken oudere officieren als nieuwe officieren met meer carrièremogelijkheden. Daarnaast moet men deze eerste vier alternatieve maatregelen eveneens interpreteren als een sterke instigatie, waarmee deze schuldig bevonden officieren, van wie hun carrière definitief genekt was, aangespoord werden om op vervroegd pensioen te gaan! Deze eerste vier alternatieve maatregelen, die voorkwamen in 8 dossiers, stonden dus in dienst van het impliciete doel van de Bijzondere Militaire Commissie om de Belgische strijdkrachten te ‘zuiveren’ van ‘ongewenste elementen’ – met name officieren, schuldig bevonden aan ‘ontoelaatbaar gedrag’ en allerlei andere tekortkomingen tijdens de Achttiendaagse Veldtocht – met het oog op de reorganisatie van deze strijdkrachten (supra).

De vijfde en laatste alternatieve maatregel, de verplichte pensionering, die 5 keer voor kwam in onze populatie van 150 dossiers, had eveneens als doel het leger te ‘zuiveren’, maar deed dat op een directe wijze in plaats van een indirecte, zoals dat het geval was bij de andere vier alternatieve maatregelen.

3. Deelbesluit : Kwantitatieve analyse

We hebben reeds in de inleiding van dit deel vermeld, dat een dergelijke extensieve kwantitatieve analyse – op basis van de voor ons beschikbare informatie – de eerste in haar soort was, hetgeen betekende, dat we ons hiermee op braakliggend historiografisch terrein hebben begeven. Daarnaast hebben we reeds gesteld, dat deze situatie een directe consequentie was van het historiografische en maatschappelijke hiaat, betreffende het oorlogsgedrag van Belgische militairen tijdens de Achttiendaagse veldtocht en de naoorlogse behandeling, beoordeling en eventuele bestraffing van zogenaamd ‘ontoelaatbaar gedrag’. We hadden dan ook gesteld, dat deze Masterscriptie deels geconcipeerd was als een poging om in deze historiografische situatie een bescheiden verandering te brengen.

Dat het hier ging om een mogelijke primeur had als evident voordeel, dat bepaalde hiaten in onze historiografische kennis hierdoor mogelijk ingevuld raakten, hetgeen toch het streefdoel is van elke historicus. Het feit, dat we ons hier op braakliggend historiografisch terrein bevonden, fungeerde dan ook als een uitstekende bestaansreden voor deze Masterscriptie.

Anderzijds moeten we toch benadrukken, dat dit historiografische hiaat eveneens als gevolg had, dat er nauwelijks literatuur beschikbaar was voor een omkadering of verklaring van de in de loop van deze kwantitatieve analyse bekomen gegevens. Dit gebrek aan achtergrondliteratuur heeft er ons – zoals eerder aangegeven – toe gedwongen om naast het eigenlijke cijfermateriaal, afkomstig uit de bronnen, vooral te vertrouwen op onze eigen kennis en inzicht, hetgeen we geaccumuleerd hebben in het verloop van dit onderzoek. Alhoewel dit ons veel vrijheid verschafte betreffende de richting en de aard van het onderzoek, leidde dit gebrek aan achtergrondliteratuur er wel toe, dat een aantal van de aangeboden verklaringen zich noodzakelijkerwijs in het hypothetische spectrum bevonden.

Dit gezegd zijnde bood dit meest vernieuwende deel van deze Masterscriptie ons de mogelijkheid om nieuw bronnenmateriaal⁵⁸¹ (zie bijlage 6. en opgave van bronnen 1.1.) te interpreteren en analyseren in functie van onze eerder geformuleerde probleemstelling: namelijk het trachten achterhalen van hoe de Belgische officieren zich hadden gedragen tijdens de Achttiendaagse veldtocht, in welke mate er sprake was geweest van ‘ontoelaatbaar gedrag’ en vooral op welke wijze dergelijk gedrag beoordeeld en bestraft werd in het kader van de werking van de Bijzondere Militaire Commissie tijdens de onmiddellijke naoorlogse periode.

In het kader van deze kwantitatieve analyse hebben we getracht dieper in te gaan op alle drie de componenten van deze vraagstelling door allereerst te determineren wat de aard en kenmerken waren van de officieren, onderzocht door de Bijzondere Militaire Commissie, vervolgens door de aanklachten te analyseren, daarnaast door de plaats en het moment van de feiten te ontleden en tenslotte door de gevolgen van het onderzoek te bestuderen.

Zoals eerder vermeld in de inleiding van dit deel, was de structuur, die we in deze kwantitatieve analyse gehanteerd hebben, gebaseerd op de eigenlijke volgorde van onze summier gegevens (zie bijlage 6.), die op hun beurt opgemaakt zijn op basis van een uitgebreid bronnenonderzoek van onze populatie van 150 dossiers van de Bijzondere Militaire Commissie.

⁵⁸¹ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1-8.

We zijn in deze kwantitatieve analyse dus allereerst overgegaan tot een uitgebreide analyse van de beklagde officieren zelf, met name hun gedragen graad en functie op het moment van de feiten enerzijds en anderzijds de component, het wapen, het regiment en de divisie, waartoe de beklagden eertijds behoorden. De gegevens, die voortkwamen uit deze analyses, verschaften ons met een beter beeld van de officieren, die destijds onderzocht waren geweest door de Bijzondere Militaire Commissie, waardoor we verschillende clusters konden onderscheiden, die we ondermeer konden relateren aan de uiteindelijke gevolgen van het onderzoek.

Om te beginnen bleek immers dat het overgrote deel van de door de Bijzondere Militaire Commissie onderzochte dossiers uitgemaakt werd door lagere officieren – onderluitenanten, luitenanten en kapiteins(-commandanten) – die enerzijds omwille van hun graad vaak dicht bij de eigenlijke gevechtsacties stonden dan hun meerderen, terwijl ze anderzijds vaak verantwoordelijk werden gehouden voor het gedrag van grote groepen ondergeschikte militairen (pelotons, compagnieën, ...). Aan de andere kant was het grote aandeel van de hogere officieren – met name de majoors – opmerkelijk. Daarbij aansluitend hebben we ook getracht het verband te achterhalen tussen de graad en het gevolg van het onderzoek, hetgeen leidde tot de vaststelling dat ongeveer 45 % van onze 150 geselecteerde dossiers afgesloten werden met een voor de beklagde negatieve consequentie. Er bleek echter geen frappante consistente correlatie te bestaan tussen de graad en het gevolg van het onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie.

Maar aangezien we op basis van enkel de rang op zich de eigenlijke functie van de beklagde officier in kwestie niet met zekerheid konden bepalen, zijn we vervolgens eveneens overgegaan tot een analyse van de functies van de beklagde officieren, onderzocht in onze populatie van 150 dossiers. Daaruit bleek dat compagniecommandanten, pelotonscommandanten en bataljonscommandanten het meest voor de Bijzondere Militaire Commissie moesten verschijnen, hetgeen in de lijn van de verwachtingen lag. Compagnieën en hun ondergeschikte pelotons vormden immers de voornaamste kleinere gevechtseenheden, terwijl het bataljon de hoofdgevechtseenheid van het Belgische leger was.

Ten derde stelden we vast, dat 7 % van de onderzochte dossiers handelden over reserveofficieren, hetgeen zoals vermeld niet strookte met de officiële bevoegdheden van de Bijzondere Militaire Commissie.

Ten vierde hebben we het wapen, waartoe de beklagden behoorden, kwantitatief geanalyseerd, aangezien dit cijfermateriaal ons verder toeliet het beeld te verfijnen van de militairen, die voor de Bijzondere Militaire Commissie moesten verschijnen. We hebben daarbij vastgesteld, dat de infanteristen logischerwijs veruit de meest voorkomende categorie onderzochte officieren waren, met officieren uit de vestingtroepen als verre tweede, ten gevolge van het feit dat deze het talrijkste onderdeel van het Belgische leger vertegenwoordigden en anderzijds het meest direct geconfronteerd werden met de feitelijke vijandelikheden en de gevolgen van de desastreuze strategische situatie van het Belgische leger tijdens de Achttiendaagse veldtocht.

Daarbij aansluitend hebben we deze gegevens gebruikt om het verband trachten te achterhalen tussen het wapen en de gevolgen van het onderzoek. Daaruit bleek dat zaken betreffende infanteristen gemiddeld vaker werden afgesloten met een voor de beklagde officier negatieve consequentie, dan zaken betreffende officieren uit de luchtmacht – formeel een onderdeel van het

leger – , uit de artillerie en met name uit de door de Bijzondere Militaire Commissie gunstig beoordeelde vestingtroepen.

Ten vijfde zijn we overgegaan tot een ontleding van onze populatie aan de hand van het regiment, waartoe de beklagde officier in kwestie op het moment van de feiten bij diende, op basis waarvan we clusters vaststelden betreffende bepaalde specifieke regimenten, met name de opvallend hoge frequentie van het 7^e en 15^e linieregiment. Het merendeel van de door de Bijzondere Militaire Commissie onderzochte officieren bleek wederom uit infanterieregimenten afkomstig te zijn, conform met onze eerdere bevindingen.

Toen we vervolgens overgingen tot een kwantitatieve doorlichting van de geselecteerde dossiers in functie van de divisie, waartoe de beklagde officier had behoord, stelden we vast dat de 4^e Infanteriedivisie, waarvan de 7^e en 15^e linieregimenten een onderdeel uitmaakten, er met kop en schouders boven uit stak.

De meest frappant en tevens meest bestudeerbare cluster – ten gevolge van de beschikbaarheid van literatuur – uit dit persoonlijke luik van deze kwantitatieve analyse, was dus de opvallende constatering, dat deze 4^e Infanteriedivisie, en met name haar ondergeschikte 7^e en 15^e linieregimenten, veruit het meest van alle eenheden voorkwamen in onze populatie van 150 dossiers, hetgeen ons aangezet heeft tot het concipiëren van een casus betreffende deze eenheid, in een poging deze hoge frequentie te verklaren. Daaruit bleek dat deze divisie – en met name diens 7^e en 15^e linieregimenten – reeds tijdens de mobilisatie aanzienlijke morele en disciplinaire tekortkomingen vertoonden, die tijdens de Achttiendaagse Veldtocht culmineerden tot tragische gevolgen.

Daarbij aansluitend zijn we overgegaan tot een onderzoek naar de naoorlogse beoordeling van het gedrag van de Belgische eenheden – zowel regimenten als divisies – tijdens de Achttiendaagse Veldtocht. Daarin hebben we kunnen vaststellen, dat er slechts een partiële correlatie bestond tussen enerzijds de wapenfeiten van een specifiek regiment of divisie tijdens de Achttiendaagse veldtocht – en de naoorlogse oordeelvelling daarvan – en anderzijds de frequentie van officieren, afkomstig van dit regiment of deze divisie, in onze populatie van 150 dossiers van de Bijzondere Militaire Commissie.

Vervolgens hebben we het persoonlijke luik van deze kwantitatieve analyse afgerond met een onderzoek naar de status van de beklagde op het moment van het onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie en het verband daarvan met de aard van het gevolg van het onderzoek, vanuit het oogpunt van de ‘zuiveringsthese’. Daaruit bleek dat het merendeel van de onderzochte officieren nog steeds in dienst waren, toen ze voor de Commissie moesten verschijnen, hetgeen onze van de ‘zuiveringsthese’ afgeleide veronderstelling bevestigde, namelijk dat de Bijzondere Militaire Commissie – ten gevolge van zijn impliciete ‘zuiveringsdoelstelling’ – zich eerder concentreerde op het onderzoeken van zaken betreffende officieren, die nog in dienst waren, dan zaken betreffende reeds gepensioneerde officieren. Er bleek daarentegen geen frappante correlatie te bestaan tussen enerzijds de status van de onderzochte officieren op het moment van het onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie en anderzijds het aandeel negatieve consequenties. Reeds gepensioneerde officieren werden niet opvallend minder gestraft dan hun medeofficieren, die nog in

dienst waren. Onze tweede van de ‘zuiveringsthese’ afgeleide veronderstelling bleek dus weerlegd te zijn.

Daarna hebben we ons toegelegd op een extensieve analyse van de aanklachten, die voorkwamen in onze populatie van 150 dossiers, en de eventuele correlatie tussen de verschillende categorieën aanklachten enerzijds en de gevolgen van het onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie anderzijds, hetgeen een definitieve toetsing van de ‘zuiveringsthese’ en ‘verzoeningsthese’ mogelijk maakte. Op basis van deze grondige analyse van elke specifieke cluster van aanklachten, onderzocht door de Bijzondere Militaire Commissie, konden we besluiten dat er bij alle clusters – en dus ook in het algemeen – sprake was van milde bestraffingen, hetgeen onze eerder geformuleerde ‘zuiveringsthese’ en ‘verzoeningsthese’ bevestigde.

Onze gegevens bekrachtigden dus allereerst onze these, dat de Bijzondere Militaire Commissie als impliciete doelstelling had – in de context van de naoorlogse heropricting van de Belgische strijdkrachten – een zuivering te bewerkstelligen van ‘ongewenste elementen’ – met name overtollige officieren, schuldig bevonden aan allerlei vormen van ‘ontoelaatbaar gedrag’ tijdens de Achttiendaagse Veldtocht – met het oog op de reorganisatie van deze strijdkrachten. Deze ‘zuiveringsdoelstelling’ ten dienste van de stroomlijning van het Belgische leger stimuleerde een in het algemeen vrij milde bestraffing door de Bijzondere Militaire Commissie betreffende de schuldig geachte officieren, aangezien de nadruk eerder lag op ‘zuivering’ dan bestraffing.

Daarnaast beaamde deze algemeen genomen vrij milde bestraffing, geadviseerd door de Bijzondere Militaire Commissie, onze these, dat ‘verzoening’ eveneens een impliciet doel was van de Commissie. Aangezien zware straffen meer kwaad dan goed zouden doen door het pijnlijke verleden van de Achttiendaagse Veldtocht weer op te rakelen en oude wonden weer open te rijten, bevorderde ook deze impliciete verzoeningsgerichte doelstelling een inschikkelijke bestraffing door de Bijzondere Militaire Commissie. Onze bevindingen bevestigden dus, dat de Bijzondere Militaire Commissie evenzeer was geconcipeerd om een verzoening met het verleden te bewerkstelligen en ‘Closure’ in de hand te werken, zodat de heropgerichte Belgische strijdkrachten zich konden toeleggen op de toekomst in plaats van zich blind te staren op het pijnlijke verleden van de Achttiendaagse Veldtocht.

Daarbij aansluitend stelden we eveneens vast, dat de Bijzondere Militaire Commissie prefereerde om vooral milde tuchtstraffen en tuchtmaatregelen te adviseren, conform de ‘zuiveringsthese’ en ‘verzoeningsthese’, zelfs indien het ging om vastgestelde militaire delicten, hetgeen normaliter bestraft werd met een standaard militaire straf (*supra*). In het vorige deel van deze Masterscriptie hadden we reeds benadrukt, dat de Bijzondere Militaire Commissie geen standaard instelling was van de Belgische militaire justitie, maar eerder een ad hoc intern en formeel tuchtrechterlijk onderzoeksorgaan opgericht voor een specifiek doel – m.n. een onderzoek van het oorlogsgedrag van actieve officieren tijdens de Achttiendaagse Veldtocht – waardoor ze geen integraal deel uitmaakte van de gewone militaire gerecht. Desalniettemin kon de Bijzondere Militaire Commissie wel beschouwd worden als een informeel onderdeel van de militaire rechterlijke macht, aangezien de juridische fundering van de praxis van de Commissie zowel gegrondvest was op strafrechtelijke

als een disciplinaire component, hetgeen een gevolg was van de opmerkelijke samensmelting van de militaire disciplinaire macht en de militaire strafrechtelijke macht bij de Commissie⁵⁸².

Ten gevolge daarvan beoordeelde de Bijzondere Militaire Commissie zowel militaire delicten als andere vormen van ‘ontoelaatbaar gedrag’, die normaliter onder het disciplinaire tuchtrecht zouden vallen, maar in het kader van haar bovenstaande impliciete doelstellingen verkoos de Bijzondere Militaire Commissie om voor beide gevallen vooral vrij milde tuchtstraffen en tuchtmaatregelen te adviseren.

Na onze analyse van de aanklachten en de relatie met de gevolgen van het onderzoek, zijn we overgegaan tot een uitgebreid onderzoek van de plaats van de feiten, hetgeen we geassocieerd hebben met de ontwikkelingen, met name op het vlak van moreel en discipline, tijdens de Achttiendaagse veldtocht. Onze gegevens betreffende de locaties van de (vermeende) feiten corresponderden in grote mate met onze veronderstelling, dat deze de evolutie van het front tijdens mei 1940 zouden volgen. We hebben daarop 5 grote geografische clusters onderscheiden, die we besproken en geassocieerd hebben met de gebeurtenissen tijdens de campagne van mei 1940, met een grote aandacht voor moreel en discipline.

Vervolgens hebben we ook het moment van de (vermeende) feiten kwantitatief ontleed, waaruit bleek dat er 3 pieken waren, die overeenkwamen met de drie meest intense gevechtsperiodes tijdens de Achttiendaagse Veldtocht. Naarmate de algemene situatie dus moeilijker en chaotischer werd, zoals tijdens deze 3 piekmomenten, stelden we een stijging van het aantal feiten vast. We konden dus spreken van een – vrij logische – correlatie tussen het aantal feiten en het voorkomen van een toegenomen druk, intensiteit en verwarring.

Tenslotte hebben we deze Kwantitatieve analyse afgesloten met een finale bespreking van de gevolgen van het onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie, hetgeen ons aangezet heeft tot het onderscheiden van vijf aparte categorieën van gevolgen, namelijk: doorverwijzingen door de Bijzondere Militaire Commissie, reeds bestrafte feiten, tuchtstraffen, tuchtmaatregelen en tenslotte alternatieve maatregelen.

Deze afsluitende analyse van de gevolgen van het onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie en meer specifiek deze vijf bovenstaande categorieën van gevolgen, wezen wederom allemaal op een algemeen genomen vrij milde bestraffing, geadviseerd oor de Commissie, bestaande voor het merendeel uit inschikkelijke tuchtstraffen en tuchtmaatregelen, conform de impliciete doelstellingen van de Bijzondere Militaire Commissie, vervat in de reeds bevestigde ‘zuiveringsthese’ en ‘verzoeningsthese’.

De in de loop van deze kwantitatieve analyse bekomen bevindingen wezen er dus op, dat de Bijzondere Militaire Commissie, naast officieel een intern onderzoeksorgaan te zijn, dus ook een ‘zuiveringsinstantie’ en een ‘verzoeningscommissie’ was. Het was haar impliciete taak enerzijds de Belgische strijdkrachten te ‘zuiveren’ met het oog op de naoorlogse reorganisatie en anderzijds de

⁵⁸² I. Roggen, “*Une doctrine de la justice militaire belge*”, in : *Revue de Droit pénal Militaire et de Droit de la Guerre*, 1966, 2, p. 374.

ontwikkeling van een ‘onverwerkt verleden’ betreffende de Achttiendaagse Veldtocht in het militaire milieu én de gehele samenleving te vermijden. Wij beschouwen het eerder vermelde gebrek aan academische en maatschappelijke aandacht voor het oorlogsgedrag van Belgische militairen dan ook als het gevolg van het uitblijven een dergelijk collectief trauma, hetgeen ondermeer moet toegeschreven worden aan de verzoenende werking van de Bijzondere Militaire Commissie.

Nu we al onze bevindingen, die we in het kader van deze kwantitatieve analyse hebben vastgesteld, hebben opgesomd, leek het ons opportuun om dit meest vernieuwende deel van deze Masterscriptie te besluiten met een beschrijving van de inzichten, die we op basis van deze analyses van dit nieuwe bronnenmateriaal⁵⁸³ (zie bijlage 6. en opgave van bronnen 1.1.), zijn bekomen in functie van onze probleemstelling: namelijk het trachten achterhalen van hoe de Belgische officieren zich hadden gedragen tijdens de Achttiendaagse veldtocht, in welke mate er sprake was geweest van ‘ontoelaatbaar gedrag’ en vooral op welke wijze dergelijk gedrag beoordeeld en bestraft werd in het kader van de werking van de Bijzondere Militaire Commissie tijdens de onmiddellijke naoorlogse periode.

Aangaande deze eerste component van deze probleemstelling – het oorlogsgedrag van de Belgische officieren tijdens de Achttiendaagse veldtocht – kunnen we opmerken, dat deze vraag eigenlijk een veel complexere realiteit verborg. De bovenstaande bevindingen betreffende de aard van de officieren, onderzocht door de Bijzondere Militaire Commissie, toonden immers aan, dat de perceptie van een homogeen Belgisch officierenkorps ten tijde van mei 1940 een illusie was. Dé Belgische officier bestond immers niet. Zoals bleek uit de bovenstaande analyses waren er verschillende categorieën officieren, die zich vaak op een erg verschillende manier op het slagveld gedroegen, afhankelijk van hun graad, functie, component, wapen en eenheid op het moment van de feiten. Het gedrag van administratieve officieren bijvoorbeeld, ongewild betrokken in gevechtsoperaties, kon immers moeilijk vergeleken worden met het gedrag van officieren uit de infanterie of de artillerie of de vestingtroepen. Anderzijds hebben we ook de grote prestatieverschillen besproken tussen de verschillende regimenten en divisies, die het Belgische leger in mei 1940 rijk was.

Daarnaast moeten we ook benadrukken, dat perceptie een primordiale vertekende factor was in het besluitvormingsproces van de Bijzondere Militaire Commissie. We verwijzen hiermee naar het feit, dat bepaalde groepen officieren, deels omwille van ideologische overtuigingen, minder vaak geconfronteerd werden met negatieve consequenties dan gemiddeld. Dit was met name het geval bij de dossiers betreffende officieren uit de vestingtroepen, zoals we in het voorgaande gezien hebben.

Deze bevindingen impliceerden dus, dat het (actieve) Belgische officierenkorps in mei 1940 een bijzondere heterogene verzameling was van erg verschillend presterende – en beoordeelde – groepen en individuen. We concluderen dan ook, dat het – op basis van het bronnenmateriaal, bestudeerd in deze Masterscriptie – onmogelijk was om tot een uitspraak te komen, betreffende het oorlogsgedrag van hét Belgische officierenkorps in mei 1940, aangezien een dergelijke homogene verzameling van officieren gewoonweg niet bestond.

Aansluitend bij deze eerste component, vroegen we ons in het tweede onderdeel van onze vraagstelling af in welke mate er sprake was geweest van ‘ontoelaatbaar gedrag’, zijnde militaire

⁵⁸³ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1-8.

delicten en allerhande morele, professionele en disciplinaire inbreuken en tekortkomingen (supra), bij de Belgische officieren tijdens de Achttiendaagse Veldtocht.

Eenzijds moeten we opmerken, dat de hierboven beschreven complicaties betreffende de eerste component van onze probleemstelling uiteraard ook hier van toepassing waren: namelijk dat het Belgische officierenkorps geen homogene eenheidsworst was, maar net een heterogene verzameling van verschillende groepen en individuele officieren.

We hebben in deze kwantitatieve analyse vastgesteld, dat de Bijzondere Militaire Commissie in 68 van de 150 bestudeerde dossiers – ofwel 45,3 % van het geheel – de beklaagde officier schuldig achtte aan een bepaalde vorm van ‘ontoelaatbaar gedrag’, hetgeen impliceerde, dat de zaak werd afgesloten met een voor de beklaagde officier in kwestie negatieve consequentie (supra).

Als we deze bevindingen uit onze steekproef van 150 dossiers extrapoleren naar de totale vastgestelde populatie van 362 dossiers, onderzocht door de Bijzondere Militaire Commissie tussen 1945 en 1949 (supra), dan stellen we vast dat een gelijkaardig aandeel van 45,3 % neerkwam op 164 dossiers, waarin de beklaagde officier in kwestie dus schuldig werd geacht aan een bepaalde vorm van ‘ontoelaatbaar gedrag’.

In het eerste deel van deze Masterscriptie hadden we reeds vastgesteld, dat het gemobiliseerde Belgische leger op 9 mei 1940 ongeveer 4.800 actieve officieren in dienst had (supra). Met deze constatering in het achterhoofd lijkt dit aandeel van 164 door de Bijzondere Militaire Commissie aan ‘ontoelaatbaar gedrag’ schuldig bevonden officieren – ofwel slechts 3,4 % van het totale aantal actieve officieren – bijzonder weinig. Op basis van deze gegevens lijkt de frequentie van ‘ontoelaatbaar gedrag’ bij het actieve Belgische officierenkorps tijdens de Achttiendaagse Veldtocht dus eerder uitzondering dan norm geweest te zijn.

Dit gezegd zijnde, moeten we echter rekening houden met de eerder gedane vaststelling, dat we op basis van de voor ons beschikbare bronnen enkel met zekerheid konden stellen, dat de Bijzondere Militaire Commissie tussen januari 1945 en oktober 1949 minimum 362 dossiers heeft onderzocht. We konden echter op geen enkele manier verifiëren of dit ook effectief overeenkwam met het oorspronkelijke aantal onderzochte dossiers.

Het gebrek aan enig bewijsmateriaal heeft als consequentie, dat we enkel kunnen speculeren over een mogelijke verklaring voor deze schijnbaar lage frequentie van ‘ontoelaatbaar gedrag’ bij de actieve Belgische officieren tijdens de Achttiendaagse veldtocht. We veronderstellen dat er hiervoor in hoofdzaak 2 mogelijke hypothesen zijn:

Eenzijds kunnen we poneren, dat het actieve Belgische officierenkorps dermate goed presteerde tijdens de krijgsverrichtingen in mei 1940, hetgeen een logische verklaring zou zijn voor het beperkte aantal dossiers, onderzocht door de Bijzondere Militaire Commissie. De andere mogelijke verklaring is dan uiteraard, dat er in oorsprong meer dan 362 zaken, betreffende actieve officieren, onderzocht zijn geweest door de Bijzondere Militaire Commissie.

Aangezien het ons ontbreekt aan enige bronnen om deze thesen te falsifiëren, zijn we genoodzaakt om dit tweede onderdeel van onze probleemstelling onbeantwoord te laten.

Het derde en voornaamste onderdeel van onze probleemstelling was uiteraard het achterhalen op welke wijze het oorlogsgedrag en eventuele ‘ontoelaatbare gedrag’ van Belgische officieren tijdens de Achttiendaagse veldtocht onderzocht, beoordeeld en eventueel bestraft werd in het kader van de werking van de Bijzondere Militaire Commissie tijdens de onmiddellijke naoorlogse periode.

In het tweede deel van deze Masterscriptie hadden we reeds geconcludeerd, dat de Bijzondere Militaire Commissie formeel gezien een intern tuchtrechtelijk onderzoeksorgaan – bestaande uit een groep onbesproken hogere officieren, aangeduid door de Minister van Landsverdediging – was, dat functioneerde binnen het leger én dus buiten de standaard instituties van de Belgische militaire justitie (supra). De Bijzondere Militaire Commissie was formeel belast met het adviseren van de Minister van Landsverdediging betreffende het nemen van maatregelen tegen bepaalde actieve officieren, die zich tijdens de Achttiendaagse Veldtocht (10 -28 mei 1940) al dan niet schuldig zouden gemaakt hebben aan ‘ontoelaatbaar gedrag’ (supra). De Bijzondere Militaire Commissie had dus zelf geen beslissingsrecht, maar kon de Minister van Landsverdediging enkel adviseren over potentiële consequenties betreffende het oorlogsgedrag van bepaalde officieren tijdens de gevechten in mei 1940.

We constateerden dus eveneens, dat de Bijzondere Militaire Commissie gekarakteriseerd werd door de kenmerkende afwezigheid van een scheiding tussen de rechterlijke en de uitvoerende macht. Dit correspondeerde met onze eerder gedane vaststelling, dat de Grondwet toeliet, dat de militaire rechterlijke macht en de militaire uitvoerende macht vermengd werden in één zogenaamd ‘militair imperium’ (supra).

Formeel gezien, mocht de Bijzondere Militaire Commissie dan wel een ad hoc intern tuchtrechtelijk onderzoeksorgaan geweest zijn, maar we hebben vastgesteld dat de Commissie in de praktijk merkwaardig genoeg werd gekenmerkt door een samensmelting van de militaire disciplinaire macht en de militaire strafrechtelijke macht, met als gevolg, dat de juridische fundering van de eigenlijke werking van de Bijzondere Militaire Commissie zowel gebaseerd was op een strafrechtelijke component, afgeleid van de Belgische militaire justitie, als op een disciplinaire constituent, gebaseerd op een aantal disciplinaire verordeningen en procedures⁵⁸⁴. Deze frappante afwezigheid van een scheiding tussen deze twee domeinen, zoals traditioneel aanwezig in de burgerlijke orden, had als cruciale consequentie, dat de Bijzondere Militaire Commissie zowel strafrechtelijke militaire delicten als tuchtdelicten onderzocht. Op basis hiervan konden we besluiten, dat de Bijzondere Militaire Commissie wel degelijk een informeel onderdeel uitmaakte van de Belgische militaire justitie (supra).

Desondanks het feit, dat de Bijzondere Militaire Commissie dus zowel militaire delicten als andere vormen van ‘ontoelaatbaar gedrag’, die normaliter onder het disciplinaire tuchtrecht zouden vallen, onderzocht en beoordeelde, verkoos de Commissie om – conform haar impliciete doelstellingen – in beide gevallen vooral vrij milde tuchtstraffen en tuchtmaatregelen te adviseren.

We hadden eveneens reeds vastgesteld, dat het besluitvormingsproces van de Bijzondere Militaire Commissie een officiële conversie was van de mening van de commissieleden, gegrondvest op een

⁵⁸⁴ I. Roggen, “*Une doctrine de la justice militaire belge*”, in : *Revue de Droit pénal Militaire et de Droit de la Guerre*, 1966, 2, p. 374.

opmerkelijke combinatie van enerzijds zuiver militaire criteria, gebaseerd op inzichten, ontleed uit de eerder besproken gebeurtenissen tijdens de Achttiendaagse veldtocht, en anderzijds juridische criteria, afkomstig van de reeds geschetste juridische fundering van de Commissie (supra). De Bijzondere Militaire Commissie beoordeelde de eigenlijke gebeurtenissen tijdens de Achttiendaagse Veldtocht op basis van deze criteria, waarvoor de commissieleden bovendien een beroep deden op hun militaire ervaring, eerbaarheid en rechtschapenheid om zo tot een rechtvaardige beoordeling te komen van het oorlogsgedrag van sommige van hun medeofficieren tijdens de Achttiendaagse Veldtocht.

Dit besluitvormingsproces van de Bijzondere Militaire Commissie werd tenslotte in grote mate beïnvloed door de twee, in het kader van deze Masterscriptie bevestigde, impliciete doelstellingen van de Commissie, namelijk de 'zuiveringsthese' en de 'verzoeningsthese'.

De in de loop van deze kwantitatieve analyse bekomen bevindingen toonden immers aan, dat de Bijzondere Militaire Commissie, naast officieel een intern onderzoeksorgaan te zijn, dus ook een 'zuiveringsinstantie' en een 'verzoeningscommissie' was. Het was haar impliciete taak enerzijds de Belgische strijdkrachten te 'zuiveren' in functie van de naoorlogse reorganisatie en anderzijds de ontwikkeling van een 'onverwerkt verleden' betreffende de Achttiendaagse Veldtocht in het militaire milieu én de gehele samenleving te vermijden. Wij beschouwen het eerder besproken maatschappelijke en historiografische hiaat betreffende het oorlogsgedrag van de Belgische militairen tijdens de Achttiendaagse veldtocht, dan ook als een gevolg van het uitblijven van een collectief trauma daaromtrent, hetgeen ondermeer moet toegeschreven aan de verzoenende werking van de Bijzondere Militaire Commissie.

IV. Microstudie: 15 dossiers

1. Het onversneden karakter van de microstudie

Na de bovenstaande uitgebreide kwantitatieve analyse, leek het ons opportuun om deze Masterscriptie af te sluiten met een beknopte detailopname van 15 dossiers, waarin we deze geselecteerde dossiers kwalitatief zullen analyseren om de lezer op die manier een onversneden beeld te geven van de werking en het besluitvormingsproces van de Bijzondere Militaire Commissie.

Dit deel vormt dan ook het sluitstuk van onze analyse van de praxis van de Bijzondere Militaire Commissie, die – zoals eerder aangegeven – in functie stond van het voornaamste onderdeel van onze probleemstelling: namelijk het achterhalen op welke wijze het oorlogsgedrag en eventuele ‘ontoelaatbare gedrag’ van Belgische officieren tijdens de Achttiendaagse veldtocht onderzocht, beoordeeld en eventueel bestraft werd in het kader van de werking van de Bijzondere Militaire Commissie tijdens de onmiddellijke naoorlogse periode.

In het tweede deel van deze Masterscriptie hadden we reeds vastgelegd, dat het besluitvormingsproces van de Bijzondere Militaire Commissie gebaseerd was op een opvallende combinatie van enerzijds zuivere militaire criteria, gebaseerd op inzichten, ontleend uit de eerder besproken gebeurtenissen tijdens de Achttiendaagse veldtocht, en anderzijds juridische criteria, afkomstig van de eveneens reeds geschetste juridische fundering van de Bijzondere Militaire Commissie (supra).

Om die reden zijn we dan ook in de twee eerste delen van deze Masterscriptie overgegaan tot een kritische analyse van respectievelijk het verloop van de Achttiendaagse veldtocht, met name vanuit het oogpunt van het moreel en de algemene prestatie van het Belgische leger, en vervolgens van de Belgische militaire justitie, waarvan het ad hoc intern onderzoeksorgaan, dat de Bijzondere Militaire Commissie was, een informeel – maar in de geest van de Belgische Grondwet een volwaardig – onderdeel van uitmaakte.

De voor deze microstudie 15 geselecteerde dossiers verschaffen ons met een bijkomend helder inzicht in het verloop van een onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie en vooral in de manier waarop de Commissie ‘dacht’ en een oordeel velde.

Allereerst moeten we echter benadrukken, dat deze detailopname van 15 dossiers noch bedoeld was, noch kan gelden als representatief voor de gehele bestudeerde populatie van 150 dossiers, aangezien de variatie binnen deze populatie op het vlak van de aard van de beklagde, de aanklacht en het uiteindelijke gevolg van het onderzoek, zoals aangetoond in de bovenstaande kwantitatieve analyse, te omvangrijk was om dit mogelijk te maken.

De onderstaande 15 dossiers, gehanteerd voor deze microstudie, zijn eerder om praktische redenen geselecteerd, met name de volledigheid en omvang van het dossiers, eventueel aangevuld met opgezochte informatie uit de persoonlijke dossiers van deze onderzochte officieren.

De meeste van de geselecteerde dossiers volgen de standaardopbouw, die we in het tweede deel van deze Masterscriptie reeds uitgebreid besproken hebben.

2. De populatie met een kleine lens bekeken: een detailopname

We zullen nu overgaan tot de gedetailleerde, kwalitatieve bespreking van de 15 voor deze microstudie geselecteerde dossiers, waarna we zullen afsluiten met een korte gevolgstrekking op basis van de vastgestelde bevindingen, die we zullen toetsen aan de conclusies uit de voorgaande Kwantitatieve analyse.

1) Dossier 12: Kapitein-commandant D.L.

Het eerste dossier, dat we geschikt achtten voor een dergelijke microstudie, was dossier 12 (zie bijlage 6.), betreffende Kapitein-commandant D.L., geboren op 3 maart 1900, die in mei 1940 in actieve dienst was als commandant van de 9^e compagnie, 3^e bataljon, van het 17^e linieregiment, hetgeen een onderdeel uitmaakte van de 9^e Infanteriedivisie⁵⁸⁵.

Na het aan het licht komen van een aantal tegenstrijdigheden, werd Kapitein-commandant D.L. beschuldigd van 'Insubordinatie' en 'Verlating van post' (supra) op 26 mei 1940 in de omgeving van Thielt, tijdens de slag om de Leie (supra). In het dossier, opgemaakt door de Bijzondere Militaire Commissie naar aanleiding van diens uitspraak op 21 maart 1945, werden de gebeurtenissen op 26 mei als volgt omschreven:

"Le Capitaine-commandant D.L. reçoit l'ordre de son chef de bataillon, le Capitaine-commandant C. de replier sa compagnie sur le 2me échelon. Il ramène vers l'arrière tout au moins une partie de ses hommes, mais non à l'endroit indiqué. Un doute plane ici sur la teneur exacte de l'ordre qui lui fut donné. (Kapitein-commandant C. kon echter geen duidelijkheid scheppen, aangezien deze op het moment van het onderzoek zich nog steeds in gevangenschap in Duitsland bevond) ...

Quoi qu'il soit, le Colonel S. ne trouve personne de la 9me Cie sur le terrain du III/17. Capitaine-commandant D.L. va trouver le colonel B. (eveneens nog steeds krijgsgevangen in Duitsland nvdr.) et prétend avoir reçu de ce dernier l'ordre d'aller se réapprovisionner en munitions et en armes à Thielt. Cela paraît invraisemblable (aangezien kolonel B. een andere compagniecommandant het bevel had gegeven om munitie te gaan halen in Aarsele, hetgeen dienst deed als de voornaamste bevoorradingsplaats voor het gehele 17e linieregiment. Het bevel, dat D.L. beweerde te hebben ontvangen van kolonel B. was dus onlogisch, hetgeen deed vermoeden dat D.L. loog nvdr.) ...

Quoiqu'il en soit, D.L., part pour Thielt avec ses hommes désarmés. Il effectue un immense périple à la recherche de munitions, finit par se réarmer avec des fusils trouvés en route et cherche à rejoindre son premier emplacement. Il en est empêché par les Allemands, qui, entre temps sont arrivés à Thielt. Il les attaque pour passer. Cherchant ensuite à contourner la résistance ennemie, il apprend que son régiment est à schuyffers-capelle, il s'y rend."

Na het analyseren van de vastgestelde feiten, kwam de Bijzondere Militaire Commissie tot het volgende besluit:

"Tout cela montre que le Capitaine-commandant D.L. manque de jugement et de pondération, mais on ne peut lui contester du courage. Il en a donné une autre preuve en demandant à la commission de

⁵⁸⁵ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1.

pouvoir s'employer actuellement au déminage, besogne non exempte de danger. Etant donné que les deux témoins principaux sont encore prisonniers en Allemagne, la commission estime ne pouvoir conclure d'une façon formelle! La commission propose, comme mesure transitoire, que D.L. ne soit plus pourvu d'un commandement actif, mais soit employé dans un service secondaire ou dans un organisme parastatal, de préférence au déminage dont la direction doit incomber à des hommes plus rassis."

Na een onderzoek van de feiten, concludeerde de Bijzondere Militaire Commissie dus dat Kapitein-commandant D.L. uiting had gegeven van een gebrek aan oordeelsvermogen en nuchterheid, onontbeerlijke eigenschappen voor een officier belast met een actief commando, maar ten gevolge van zijn uitingen van moed en de afwezigheid van de twee voornaamste getuigen, die zich nog steeds in gevangenschap in Duitsland bevonden (een probleem, dat wel vaker voorkwam bij de eerste onderzochte dossiers), besliste de Commissie om voorlopig enkel over te gaan tot een doorverwijzing van de beklaagde naar een secundaire dienst.

2) Dossier 30: Luitenant P.

Het tweede voor deze microstudie geschikte dossier was dossier 30 (zie bijlage 6.), betreffende Luitenant P., geboren op 29 mei 1910 en in mei 1940 in actieve dienst als commandant van de 3^e compagnie, 1^e bataljon, van het reeds eerder besproken 18^e linieregiment, ondergebracht onder de 7^e Infanteriedivisie, die zoals vermeld grotendeels werd weggevaagd gedurende de chaotische aftocht van het Albertkanaal (supra)⁵⁸⁶.

Luitenant P. werd beschuldigd van een vermeende 'Ongeoorloofde overgave' op 11 mei 1940 tijdens de aftocht van de strategische belangrijke brug van Vroenhoven over het Albertkanaal (supra) naar het gehucht Heukelom, nabij Riemst. In het dossier werd de oorsprong van de aanklacht als volgt omschreven:

"Il n'y avait pas d'accusation formulée contre le Lieutenant P. du 18me de Ligne. Le colonel D., chef de corps, ... signalait simplement que le Lieutenant P. 'devrait être entendu à sa rentrée de captivité'."

In het dossier, opgemaakt door de Bijzondere Militaire Commissie naar aanleiding van de uitspraak op 11 juli 1945, werden de betreffende Luitenant P. vastgestelde gebeurtenissen op 10 en 11 mei 1940 als volgt omschreven:

"Le récit que fait P. des évènements qui se sont passés à la 3me compagnie sous son commandement dans les journées des 10 et 11 mai 1940 concorde parfaitement avec tout ce que la commission connaît en suite de très nombreux témoignages déjà recueillis. Cette 3me compagnie qui tenait, en premier échelon, la butte de Montenaken, au sud du pont de Vroenhoven, ne fut guère attaquée directement, mais elle fut complètement débordée sur sa gauche, l'ennemi perçant même le 2me échelon sur ses arrières et enfonçant à sa droite dans la journée du 10 et la nuit du 10 au 11 mai.

Ainsi entouré, et séparé même des Grenadiers par une infiltration adverse, le lieutenant P. prend de judicieuses dispositions pour pouvoir se défendre sur toutes ses faces et intervient par le feu pour aider ses voisins. ... Il n'a reçu aucun ordre de ses chefs malgré ses tentatives pour en provoquer. P.

⁵⁸⁶ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1. Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Dossier 18em de ligne (18 Li.)*.

décide alors d'essayer de reporter sa compagnie sur le 2me échelon (aangezien zijn situatie bijzonder kritiek was geworden, nu zijn compagnie quasi geïsoleerd was nvdr.).

La situation est telle que cette manœuvre ne prête pas à reproche. Au cours de son mouvement, il est attaqué par des chars, se jette dans les couverts de Heukelom ou il est bombardé par avions. ... Il a à peine fait quelques centaines de mètres qu'il tombe sur l'infanterie allemande et est fait prisonnier."

We kunnen opmerken dat dit dossier een goed beeld geeft van de grote chaos en verwarring in de Belgische rangen ten gevolge van de onverwachte Duitse doorbraak aan het Albertkanaal en de Duitse hegemonie in de lucht.

Na dit onderzoek van de vastgestelde feiten, kwam de Bijzondere Militaire Commissie tot de onderstaande conclusie: *"Dans toute sa conduite, P. a fait preuve de sang-froid et d'initiative raisonnée. La commission estime qu'il n'y a rien à retenir contre lui."*

De Bijzondere Militaire Commissie oordeelde dus dat het Luitenant P. zich niet schuldig had gemaakt aan een ongeoorloofde overgave, maar dat er sprake was van een zogenaamde 'eerbare' ('honorable') of legitieme overgave, met als gevolg dat het dossier 'Zonder Gevolg' werd afgesloten (supra).

3) Dossier 101: Luitenant R.

Het derde voor deze microstudie geschikte dossier was dossier 101 (zie bijlage 6.), betreffende Luitenant R., geboren op 3 februari 1908 en in mei 1940 in actieve dienst als orkestleider ("Lieutenant chef de musique") bij het 2^e Jagers te Voet, hetgeen een onderdeel uitmaakte van de 5e Infanteriedivisie⁵⁸⁷.

Luitenant R. werd beschuldigd van een vermeende 'Verlating van post' op 17 mei 1940 tijdens de reeds uitgebreid besproken collectieve paniekaanval te Wolvertem (supra). In het dossier werd de oorsprong van de aanklacht als volgt omschreven:

"Le 17 mai 1940, à Wolverthem, s'est laissé entraîner par des troupes refluant en désordre, n'a plus rejoint le régiment par la suite et les musiciens qui l'accompagnent ont disparu également ...

In het dossier, opgemaakt door de Bijzondere Militaire Commissie naar aanleiding van de uitspraak op 6 juni 1946, werden de vastgestelde gebeurtenissen op 17 mei in de omgeving van Wolvertem betreffende Luitenant R. als volgt omschreven:

" Le Lt. R. décide de suivre le mouvement (van de terugtrekkende troepen nvdr.) et met son détachement (bestaande uit een dozijn muzikanten nvdr.) en route sur Alost" Maar onder invloed van de algemene paniek " les musiciens se dispersent pour s'abriter, malgré les efforts de Lieutenant R. qui veut les maintenir groupés , puis, cédant à la panique générale, ils sautent sur des camions et disparaissent vers l'ouest. "

We kunnen opmerken dat dit dossier eveneens een goed beeld geeft van de collectieve paniekaanval, die zich op 17 mei voltrok te Wolvertem.

⁵⁸⁷ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 3.

Na het onderzoek van de vastgestelde feiten, kwam de Bijzondere Militaire Commissie tot de onderstaande, vrij uitgebreide conclusie:

"On peut reprocher au Lt. R.: 1) d'avoir quitté Wolverthem, le 17 vers 16.30 h, et d'avoir, sans ordre, mis son détachement en marche vers Alost, avant la rentrée des délégués envoyés au informations au P.C./ 2 Ch. ... La faute est grave, mais il faut tenir compte de l'ambiance de panique qui a régné le 17 dans toute la région Beigem-Olvertem...(ondermeer ten gevolge van terugtrekkende troepen van het kanaal van Willebroek, die paniek verspreidden). 2) De n'avoir pu maîtriser la panique qui s'est emparée des hommes au passage des cyclistes en fuite. 3) De n'avoir pas tenté de s'accrocher à Alost, point de passage obligé ou il aurait pu, semble-t-il, recueillir quelque information sur la situation de son régiment.

Dans l'examen de cette affaire, la commission estime devoir tenir compte des point suivants: a) les musiciens n'avaient certainement pas, en 1940, la mentalité de 'combattants' b) En captivité (gedurende 5 jaar ndvr.), le lieutenant R., s'opposa à ce que des démarches fussent faites en vue de son rapatriement et il se dévoua sans compter pour ses camarades prisonniers. Le Lieutenant R. voulait expier ainsi la faute commise le 17 mai à Wolverthem, et la Commission estime qu'en agissant ainsi il eut une attitude très courageuse."

Uit deze oordeelvelling van de Bijzondere Militaire Commissie blijkt dus dat de Commissie wederom, net zoals we aangegeven hebben bij onze analyse van de plaats van de feiten in het kader van de kwantitatieve analyse, het meeslepende effect van deze collectieve paniekaanval als een verzachtende omstandigheid beschouwde voor diegenen, die er bij betrokken waren.

Daarnaast beschouwde de Bijzondere Militaire Commissie ook het gedrag van Luitenant R. tijdens zijn gevangenschap als een bijkomstige verzachtende omstandigheid.

Deze begripvolle houding van de Bijzondere Militaire Commissie sluit aan bij de impliciete doelstellingen van de Commissie, die we samengevat hebben in de 'zuiveringsthese' en 'verzoeningsthese' (supra), hetgeen het voordragen van vrij milde straffen door de Commissie in de hand werkte.

Het advies van de Bijzondere Militaire Commissie, betreffende Luitenant R., was dan ook vrij mild:

"La commission compte tenu de la jurisprudence pour des cas plus ou moins analogues, des circonstances atténuantes et du fait que le Lieutenant R. a accepté une longue et pénible captivité en expiation volontaire de la faute commise en mai 1940, propose une punition de 8 jours d'arrêts simples pour le motif suivant: ayant été séparé de son État-major de régiment le 17 mai 1940, ne pas avoir fait tout le nécessaire pour le rejoindre."

De Bijzondere Militaire Commissie adviseerde dus een milde tuchtstraf betreffende Luitenant R., met name eenvoudig arrest gedurende 8 dagen (supra).

4) Dossier 103: Kapitein-commandant W.

Wij beschouwden dossier 103 (zie bijlage 6.), betreffende Kapitein-commandant W., eveneens als waardevol voor deze microstudie. De beklagde werd geboren op 31 december 1895 en was in mei 1940 in actieve dienst als commandant van het Eskadron Cyclisten van de 11e Infanteriedivisie⁵⁸⁸.

In dit dossier, opgemaakt door de Bijzondere Militaire Commissie naar aanleiding van de uitspraak op 11 juni 1946, was er sprake van twee aparte aanklachten:

"La première est celle du Général P. qui reproche au Ct. W. de n'avoir pu le toucher sur l'Ourthe le 11 mai, et le 12 mai et les jours suivants dans la région N. de Namur" 2) La deuxième émane du Général L., commandant la 11 D.I. qui reproche au Commandant W. ne pas avoir rejoint la D.I. le 17 mai et d'avoir abandonné son escadron."

De eerste aanklacht, die zijn oorsprong had bij een klacht van generaal P., betrof dus een vermeende 'Insubordinatie' op 11-12 mei 1940 in de omgeving van de Ourthe. De tweede aanklacht, met als oorsprong een klacht van generaal L., beschuldigde Kapitein-commandant W. ervan vanaf 17 mei 1940 gedeserteerd te hebben, zijnde een onwettige afwezigheid van in oorlogstijd langer dan 3 dagen (supra).

In dit uitgebreide dossier ging men eerst over tot een uitgebreide beschrijving van de vastgestelde gebeurtenissen van de eerste aanklacht. Omwille van redenen van duidelijkheid hebben we overbodige details weggelaten of samengevat:

"Le Général P. a retiré la plainte (na het aanhoren van de door de Bijzondere Militaire Commissie vastgestelde feiten) ... Se basant sur des déclarations de témoins, la sous-commission estime qu'il n'est pas établi que le Général P. n'est pas parvenu à toucher cette unité qui semble avoir eu une certaine activité dans le groupement du général P. .

Mais ce qui est certain, c'est que le Ct W. (de beklagde nvdv.) ne fait rien pour faciliter la liaison. Il a une attitude fuyante, il échappe à ses chefs tout en étant dans leurs environs, diminuant ainsi sérieusement l'activité des son unité. Cette attitude sera confirmée et même aggravée dans la suite. ... W. n'y vas pas de sa personne et le lendemain matin le 13, il regroupe son monde sans ordres de l'autorité supérieure à Rhisnes. Il perd de ce fait et de par sa faute tout contact avec le Général P.. Premier cas d'indiscipline.

Au lieu de prendre la direction N.E. imposée, le cdt. W. prend la direction N.O ... Il n'attend pas les ordres du Ct de la D.I. ou bien il y contrevient et ne montre aucune velléité de rejoindre immédiatement sa grande unité. Deuxième cas d'indiscipline".

Daarop volgde dan de beschrijving van de vastgestelde feiten betreffende de tweede aanklacht. We hebben opnieuw een aantal al te lange passages samengevat:

" Le commandant (de beklagde nvdv.) ne se présente à son Général que vers 17 hrs. (op 17 mei, nadat hij met zijn eskadron 48 uur te laat aangekomen was op de vereiste bestemming). Il se moque de l'autorité. Il adoptera ici encore son attitude fuyante. Le ct W. déclare lui-même qu'il n'a pas occupé son P.C. puisque l'escadron Cycliste n'était pas sur le terrain! Troisième cas d'indiscipline."

⁵⁸⁸ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 3.

Vanaf 17 mei verloor de 11e Infanteriedivisie voor een laatste keer het contact met het Cyclisten Eskadron, onder leiding van Kapitein-commandant W., waarop W. wederom naliet om het contact met de rest van de divisie te herstellen:

"Par contre, il (de beklaagde nvdr.) envoie immédiatement les quatre T 13 qui participent au combat et se font démolir. Son unité ne sera jamais mise en ligne parce qu'il profite de la réception de l'ordre préparatoire de la D.I. pour le considérer comme un ordre d'exécution et s'empresse de diriger son unité vers l'O, sans envoyer aucun agent de liaison au Q.G./11 D.I. (Divisiehoofdkwartier nvdr.), comme il était prescrit ..."

Les faits sont assez clairs de par eux-mêmes. Les étapes parcourues prouvent que c'est la fuite rapide de l'esc. Cy./11 D.I. (Cyclisten Eskadron van de 11e Infanteriedivisie nvdr.) vers le S.O. et puis vers le S. d'après les ordres de son ct (de beklaagde nvdr.).

En conclusion, le Ct. W. détourne son unité du secteur de combat de sa D.I., la dirige sans perte de temps vers la France, perd de sa faute le contact de son escadron à Vron et s'embarque à Etaples (waar hij zijn 2 chauffers achterliet). Pendant ce temps son unité se fait capturer par les Allemands le 23 mai aux environs de Boulogne."

Na deze vastgestelde feiten onderzocht te hebben, kwam de Bijzondere Militaire Commissie tot het volgende besluit betreffende Kapitein-commandant W.:

"Depuis Liège jusqu'à Montreuil, le Ct W. fait preuve d'une négation complète de conscience professionnelle. Il agit à sa fantaisie sans rechercher les ordres et les transgressant une fois qu'il les reçoit. Par sa façon d'être, fuyante vis à vis de ses chefs, il a encore diminué le peu de rendement de son unité, sa présence y est même dangereuse vu les décisions les plus grave qu'il peut prendre sans prévoir ni sentir le mail de leurs conséquences. Les fautes professionnelles ne se comptent plus, elles sont continuées dans l'exercice de son commandement de quelques jours."

Zoals blijkt uit het bovenstaande was de Bijzondere Militaire Commissie vrij scherp in zijn conclusie, hetgeen doet vermoeden dat de Commissie een zware straf zou geadviseerd betreffende Kapitein-commandant W. . Dit was inderdaad het geval : het betreft hier één van de weinige dossiers, die ondermeer afgesloten werden met een ontslag van ambtswege (supra). Desalniettemin sloot deze zwaardere bestraffing nog steeds aan bij de impliciete doelstellingen van de Bijzondere Militaire Commissie, met name een zuivering van het leger van 'ongewenste elementen' als kapitein-commandant W.

Het uiteindelijke advies – arrest zonder acces gedurende 15 dagen (supra) en een ontslag van ambtswege (supra) – van de Bijzondere Militaire Commissie betreffende deze beklaagde werd als volgt geformuleerd en gemotiveerd:

"La sous-commission propose: 1) 15 jours d'arrêts sans accès 2) La démission d'office, pour le motif suivant: a) Par son indiscipline, par son manque de conscience professionnelle et par sa façon fantaisiste d'exercer le commandement de son escadron du 10 au 21 mai 1940, avoir été cause que 1. son unité n'a pas eu le rendement qu'elle aurait du avoir sur l'Ourthe .. 2. son escadron s'écarté le 17 mai 1940 du secteur de combat de sa D.I. dans une fuite honteuse, vers la somme pour être capturé le 23 mai dans la région de Boulogne. b) Ne pas avoir conduit lui-même son unité et avoir été ainsi

cause qu'il a été séparé d'elle à Vron (France) et l'avoir définitivement en s'embarquant isolément à Etaples".

5) Dossier 121: Kapitein-commandant T.

Het 5e dossier, dat we voor deze microstudie geschikt achtten, was dossier 121 (zie bijlage), betreffende Kapitein-commandant T., geboren op 3 december 1900 en in mei 1940 in actieve dienst als commandant van de 3e Groep van het 1e Aé van de luchtmacht, hetgeen een formeel onderdeel uitmaakte van het leger⁵⁸⁹.

Kapitein-commandant vliegenier T. werd door zijn overste, kolonel vliegenier F. (commandant van het 1e Aé), verantwoordelijk gehouden voor incidenten, die zich op 10 mei 1940 hadden afgespeeld op het vliegveld van Jeneffe, hetgeen neerkwam op een beschuldiging van 'Nalatigheid' (supra):

"Le Colonel-Aviateur F. qui, en mai 1940, commandait administrativement et techniquement le 1 Aé, demande 'que soit examiné pourquoi le commandant du III/1 Aé (cap cdt aviateur T.) n'a pas été rendu responsable' des incidents qui se sont passés à l'aérodrome de Jeneffe, le 10 mai 1940."

Het vliegveld te Jeneffe werd op 10 en 11 mei meerdere malen aangevallen door de Duitse Luftwaffe, wederom een indicatie van het Duitse overwicht in de lucht (supra), met als resultaat dat er van de oorspronkelijk 13 aanwezige toestellen nog slechts 2 intact overbleven. Ten gevolge van deze quasi volledige uitschakeling van zijn Groep, kreeg Kapitein-commandant vliegenier T. op 11 mei het bevel om het vliegveld te Jeneffe te evacueren.

In het dossier, opgemaakt door de Bijzondere Militaire Commissie naar aanleiding van de uitspraak op 2 juli 1946, werden de daaropvolgende vastgestelde feiten opgesomd, waaronder de onderstaande passage:

"Vers 19.30 h, l'ordre d'exécution parvient au cap.cdt.T. . Le III/1 Aé quitte Jeneffe, abandonnant intacts les deux avions encore utilisables et rallie, sans avion, le terrain de Saint-Denis-Westrem. Le 14-5-1940, le colonel F. inflige ... une punition de 6 jours d'arrêts simples au cap.cdt. aviateur T. comme conséquence de l'abandon des avions à Jeneffe."

Hieruit blijkt dus dat Kapitein-commandant vliegenier T. één van de weinige officieren was, die reeds in mei 1940 gestraft waren voor de feiten, waarvoor ze na de oorlog voor de Bijzondere Militaire Commissie moesten verschijnen, hetgeen een verdere eventuele bestraffing door de Commissie overbodig maakte (supra), zoals ook blijkt uit de onderstaande formulering van het besluit van de Commissie:

"La sous-commission n° 2 estime qu'il n'y a pas lieu de revenir sur le cas du cap.cdt. aviateur T., ce cas ayant été sanctionné par une punition infligée par le Colonel F. En conclusion, la Sous-commission n°2 propose que l'affaire T. soit classé définitivement sans suite."

6) Dossier 145: Majoor Geneesheer H.

Het 6e voor deze microstudie geschikte dossier (zie bijlage 6.), betrof Majoor Geneesheer H., geboren op 9 oktober 1889, en in mei 1940 in actieve dienst als hoofd van de medische dienst ('Service

⁵⁸⁹ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 3.

Santé') van de in de voorgaande kwantitatieve analyse reeds extensief besproken 4e Infanteriedivisie (supra)⁵⁹⁰.

Majoor H. werd beschuldigd van verschillende gevallen van 'Verlating van post' (supra) te Nieuwerkerken (Sint-Truiden), Kortenaken en Waenrode tussen 11 en 14 mei 1940. Om deze beschuldigen na te gaan, werd de Bijzondere Militaire Commissie gevraagd een onderzoek op te starten "*concernant la conduite du major médecin H. pendant la période du 11 au 14 mai 1940.*"

Men ging in dit omvangrijke dossier, opgemaakt door de Bijzondere Militaire Commissie naar aanleiding van de uitspraak op 9 augustus 1946, dan ook over tot een uitgebreid onderzoek om de feiten betreffende deze aanklacht vast te leggen, hetgeen resulteerde in het onderstaande overzicht van de gebeurtenissen. Omwille van redenen van duidelijkheid hebben we overbodige details weggelaten of samengevat:

Ten gevolge van de in het kader van de voorgaande kwantitatieve analyse reeds besproken chaotische aftocht van de 4e Infanteriedivisie van zijn stellingen aan het Albertkanaal op 11 mei (supra), verloor Majoor Geneesheer H. het contact met het divisiehoofdkwartier. "*Il décida alors de quitter Nieuwerkerken avec son corps médical auto, mais il omit de laisser dans le cantonnement qu'il abandonnait un personnel qui put éventuellement servir à la liaison avec le Q.G./4 D.I. (Divisiehoofdkwartier 4e Infanteriedivisie nvdr.)*"

Majoor Geneesheer H. trok met zijn eenheid naar Kortenaken, maar daar aangekomen, brak er paniek uit, waarop H. besliste om verder naar het Westen te trekken "*sans ordonner aucune mesure en vue du contact avec le Q.G./4 D.I.*" Pas op 14 mei slaagde Majoor Geneesheer H. erin om zich te Grimbergen terug bij het hoofdkwartier van de 4e D.I. te voegen en een deel van zijn uiteengeslagen eenheid te hergroeperen.

Op basis van dit vastgestelde verloop van de gebeurtenissen kwam de Bijzondere Militaire Commissie tot het volgende besluit:

"Les fautes du major médecin H. sont évidentes: 1) Il a eu tort de se laisser impressionner par les événements, au point de perdre la maîtrise de ses actes. 2) Il a eu tort de quitter Nieuwerkerken sans y laisser un personnel de liaison. Le fait d'avoir quitté ce cantonnement sans ordre peut, à la rigueur, être excusé par les circonstances du moment 3) Il a eu tort de céder à une panique qui le fit quitter Waenrode pour se diriger vers l'ouest, sans avoir cherché à connaître comment se présentait alors la situation générale, et sans avoir cherché à savoir où se trouvait le Q.C./4 D.I. 4) Il a eu tort d'aller ainsi, jusqu'à Gand, sa décision de repli ayant été prise en égard aux vagues renseignements obtenus de fuyards ou d'évacués. En fait il a perdu tout contact avec sa D.I. pendant trois fois 24 heures. Le Major H. a fait preuve d'un manque complet d'énergie et de clairvoyance."

Uit het voorgaande blijkt duidelijk dat de Bijzondere Militaire Commissie de handelingen van de beklagde Majoor Geneesheer H. als onaanvaardbaar beschouwde, hetgeen het volgende advies van de Commissie verklaarde:

⁵⁹⁰ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 3. Koninklijk Museum van het leger en de Krijgsgeschiedenis, *Persoonlijke dossiers Officieren (geboren vóór 1900)*, H., C.L.J. / 16431.

"La sous-commission n° 2 propose qu'une punition de huit jours d'arrêts sans accès, avec comme conséquence, la mise en non activité, par mesure disciplinaire, pour durée de deux mois pour le motif ci-après: 1) Ayant perdu contact avec sa grande unité, ne pas s'être préoccupé de rétablir sa liaison avec son Commandant de D.I. (Infanteriedivisie nvdr.) 2) S'être laissé impressionner outre mesure par les événements, et, sur la foi de racontars de fuyards de d'évacués, s'être écarté, à grande distance de la zone des opérations, laissent se disperser ses unités et privant ainsi sa D.I. de tout service médical organisé pendant trois fois 24 heures."

De Bijzondere Militaire Commissie adviseerde dus dat Majoor Geneesheer H. bestraft zou worden met arrest zonder acces gedurende 8 dagen en 2 maanden non-activiteit als tuchtmaatregel.

Wederom stellen we vast de Bijzondere Militaire Commissie al bij al vrij milde tuchtstraffen en tuchtmaatregelen adviseerde, zelfs in het geval van herhaalde zware militaire delicten als 'Verlating van post' zoals in dit dossier betreffende Majoor Geneesheer H., hetgeen we uiteraard in de context van de impliciete doelstellingen van de Bijzondere Militaire Commissie moeten zien, vervat in onze bevestigde zuivering- en verzoeningsthesen (supra).

7) Dossier 150: Majoor D.

Het 7^e dossier, dat we waardevol achtten voor deze microstudie, was dossier 150 (zie bijlage 6.), betreffende Majoor D., geboren op 4 februari 1891 en in mei 1940 in actieve dienst als commandant van het 4^e bataljon van het 1^e Linierregiment, een onderdeel van de 3^e Infanteriedivisie⁵⁹¹.

Majoor D. werd beschuldigd van een vermeende 'Verlating van post', bij de brug over de Maas te Wandre (Luik) in de nacht van 11 op 12 mei 1940, hetgeen in het dossier, opgemaakt door de Bijzondere Militaire Commissie naar aanleiding van de uitspraak op 10 november 1946, als volgt geformuleerd werd:

"Le major D. du 1er Régiment de Ligne, Commandant un détachement de cinq compagnies qui avait pris position au pont de Wandre ... a abandonné le détachement dans la nuit de 11 au 12."

Zoals gebruikelijk volgde na de formulering van de aanklacht, de opsomming van de in het loop van het onderzoek vastgestelde feiten, waarop de onderstaande conclusie van de Bijzondere Militaire Commissie gebaseerd was:

"La sous-commission doit conclure de ce qui précède que le Major D. est parti sans attendre les ordres de colonel G. . La sous-commission estime ne pas devoir retenir à charge du Major D. la prévention d'abandon d'unité. Toutefois, les diverses actes de repli de son détachement montrent, la grande hâte du Major D. de se replier vers le sud-ouest."

La sous-commission estime que ainsi que, dans les circonstances particulières de ce repli, le Major D. n'a pas agi sagement en ne fixant pas un itinéraire à son détachement, itinéraire dont devaient avoir connaissance les divers éléments de la colonne sous ses ordres. Enfin, il apparait que le major D. ne s'est pas occupé assez activement de la surveillance de sa colonne et s'est contenté de marcher à pied, en tête de son détachement."

⁵⁹¹ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 3.

La sous-commission retient donc à charge du Major D.: a) une précipitation trop grande dans l'organisation du repli b) l'erreur de n'avoir pas fixé d'itinéraire ni de lieu de destination à son détachement c) une surveillance insuffisante de sa colonne."

In het licht van deze onthullingen stelde de Bijzondere Militaire Commissie de volgende tuchtstraf van eenvoudig arrest gedurende 8 dagen:

"Proposition de la Sous-commission: une punition de 8 jours d'arrêts simples soit infligée au Major D. pour: Etant en campagne, avoir, par son inertie et par les dispositions peu judicieuses qu'il prit lors du repli de la PFL à exécuter le 11 mai 1940, occasionné la dislocation du détachement sous ses ordres à un point tel que le 12 mai, dans la région de Huy, il se trouve sans ses troupe, ayant perdu ... le détachement qu'il commandait."

8) Dossier 158: Majoor P.

Het 8e voor deze microstudie geschikte dossier was dossier 158 (zie bijlage 6.), betreffende Majoor P., geboren op 30 september 1900, en in mei 1940 in actieve dienst als commandant van de 3e Groep van het 3e Aé van de luchtmacht, hetgeen zoals vermeld een onderdeel uitmaakte van het leger⁵⁹².

In dit dossier, opgemaakt door de Bijzondere Militaire Commissie naar aanleiding van de uitspraak op 4 oktober 1946, was er sprake van twee aparte aanklachten, beiden afkomstig van generaal-majoor H., de bevelhebber van de luchtmacht in mei 1940:

"Le Général-Major H., Commandant de l'Aé. Mil., en mai 1940, se plaint du major P., qui aurait été relevé de son commandement: a) lors du bombardement des Ponts de la Meuse, le 11/5/40, avoir chargé ses avions de bombes de 50 kgs au lieu de bombes de 125 kgs. b) Avoir fait preuve de négligence et manque d'autorité en précipitant le départ de son groupe du terrain d'Aeltre vers la France, le 18/5/40, en y abandonnant du matériel et des munitions."

Generaal-majoor H. beschuldigde Majoor P. er allereerst dus van om de strategisch cruciale bombardementsmissie van 11 mei 1940, belast met de vernietiging van de door de Duitsers veroverde bruggen over de Maas (supra), mede te hebben doen mislukken door de vliegtuigen te bewapenen met te lichte bommen, hetgeen neerkwam op een beschuldiging van 'Insubordinatie' en 'Nalatigheid' (supra).

Ten tweede beschuldigde Generaal-majoor H. Majoor P. ervan de evacuatie van het vliegveld van Aalter op 18 mei 1940 op een dergelijke wanordelijke en nalatige manier te hebben georganiseerd, dat dit leidde tot het achterlaten van munitie en materieel, hetgeen betekende dat Majoor P. volgens H. ongeschikt was als officier.

Toen Majoor P., na de evacuatie te Aalter, in Frankrijk aankwam, werd hij op 26 mei 1940 door Generaal L. hiervoor bestraft met een tuchtstraf, namelijk arrest zonder acces gedurende 15 dagen, en werd hij ontzet uit zijn bevel. Majoor P. verzocht zijn versie van de feiten te mogen bezorgen aan de Minister van Landsverdediging, maar dit was nooit gebeurd. Majoor P. eiste dan ook dat een onderzoek zich zou buigen over de omstandigheden, waarin deze vermeende schuldige feiten zich

⁵⁹² Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 4.

zouden hebben afgespeeld. De oorsprong van dit dossier lag dus zowel bij de aanklager als bij de beklagde zelf!

Zoals gewoonlijk volgde na de formulering van de aanklacht, de opsomming van de in het loop van het onderzoek vastgestelde feiten. Omwille van redenen van duidelijkheid zijn we tijdens het samenvatten van de oorspronkelijke formuleringen overgegaan tot het weglaten van de details:

Betreffende de eerste aanklacht werd tijdens het onderzoek van de Bijzondere Militaire Commissie inderdaad vastgesteld dat de bommenwerpers, onder het bevel van Majoor P., die op 11 mei belast waren met de vernietiging van de bruggen over de Maas, inderdaad bewapend waren met bommen, die veel te licht waren om serieuze schade aan te richten aan de bruggen.

Maar omwille van omstandigheden (o.a. tijdsgebrek) was het onmogelijk om deze bommenwerpers te bewapenen met zwaardere bommen, hetgeen trouwens ook weinig meer zouden uitgedaan hebben, aangezien de sterke Duitse luchtafweer rond de Maasbruggen en de immer dominante Luftwaffe de Belgische aanvalsgolf van 9 bommenwerpers grotendeels uitschakelden door er 6 toestellen van neer te schieten. In het licht van deze onthullingen, besliste de Bijzondere Militaire Commissie dan ook dat deze eerste aanklacht betreffende Majoor P. niet valabel was:

"En conclusion, la Sous-Commission estime que cette plainte n'est pas à retenir. Il semble que jamais un reproche à ce sujet ne fut porté, avant la libération, à la connaissance du Major P."

Betreffende de tweede aanklacht werd eveneens vastgesteld dat Majoor P. tijdens de evacuatie van het vliegveld van Aalter op 18 mei, materieel en munitie had achtergelaten, waarvoor hij zoals vermeld op 26 mei bestraft was geweest met arrest zonder acces gedurende 15 dagen en een ontzetting uit zijn bevel.

Uit het onderzoek van de Bijzondere Militaire Commissie bleek echter dat het vliegveld van Aalter op 18 mei zwaar gebombardeerd werd door de Luftwaffe, waarop Majoor P. het bevel kreeg om het overgebleven materieel en manschappen te evacueren naar Zuid-Frankrijk. Bommen en brandstof werden achtergelaten, aangezien deze gebruikt zouden worden door een andere eenheid die naar Aalter overgeplaatst werd.

"Tout cela indique donc bien qu'il n'y pas eu ni départ précipité, ni abandon de matériel intact, ni négligence au moment de l'évacuation du terrain d'aviation d'Aeltre. La sous-commission estime donc que la plainte formulé contre le Major P. à ce sujet n'est pas fondée. Le major P. n'a du reste jamais été avisé de ce qu'il était relevé de commandement pour ce motif."

Op basis van deze vastgestelde feiten, kwam de Commissie tot de onderstaande conclusie:

"Il semble donc permis de dire que la punition infligée à P. est loin d'être justifiée. Il est donc certain que la major P. n'a pas été admis à s'expliquer clairement auprès du Général L. Les motifs des sanctions prises par le Général L. (arrest zonder acces gedurende 15 dagen en ontzetting uit zijn bevel nvdv.), le 26 mai ne sont pas plausibles. De plus il est certain que le Major P. n'a pas pu user de son droit de réclamation."

La sous-commission n° 2 propose donc: 1) que soit classé sans suite la plainte formulée contre le Major P. en ce qui concerne: a) le bombardement des ponts de la Meuse par bombes de 50 kgs b)

l'évacuation du champ d'aviation d'Aeltre 2) que soit annulée la punition de 15 jours d'arrêts sans accès infligée au major P. par le Général L., à la date du 26 mai 1940."

Het dossier werd dus 'Zonder Gevolg' afgesloten en de eerder tegen Majoor P. uitgesproken straf werd geannuleerd.

Terzijde kunnen we wel nog opmerken dat dit dossier een goed beeld gaf van de gevolgen van de in het eerste deel van deze Masterscriptie besproken offensieve en defensieve zwakte van de Belgische luchtmacht en luchtafweer, hetgeen zoals eerder vermeld tragische gevolgen had in mei 1940, aangezien het bijdroeg tot de Duitse suprematie in de lucht, hetgeen zorgde voor een enorme materiële en morele schade aan én achter het front, zowel bij militairen als bij burgers (supra). Dit droeg dan ook in grote mate bij tot de Belgische nederlaag en de Duitse overwinning⁵⁹³.

9) Dossier 162: Luitenant M.

Het 9e dossier, dat we geschikt achtten voor deze microstudie, was dossier 162 (zie bijlage 6.), betreffende Luitenant M., geboren op 27 oktober 1907 en in mei 1940 in actieve dienst als commandant van een peloton van de 10^e compagnie van het 19^e linieregiment, hetgeen een van de drie infanterieregimenten vormde van de 8e Infanteriedivisie⁵⁹⁴.

De aanklacht in dit dossier, opgemaakt door de Bijzondere Militaire Commissie naar aanleiding van de uitspraak op 19 oktober 1946, werd als volgt geformuleerd:

"Le Capitaine M. (in mei 1940 nog Luitenant nvdr.) a perdu contact avec le 19 dès le 16 mai 1940 dans des conditions qui appellent un examen par la commission Spéciale ..."

In essentie kwam het erop neer dat Luitenant M. beschuldigd werd van een vermeende 'Verlating van post' (supra) te Pont-à-Celles, nabij Charleroi op 16 mei 1940.

Op die 16e mei brak er paniek uit, aangezien bekend werd gemaakt dat – ten gevolge van de snelle Duitse opmars – de bruggen over de Maas zouden worden opgeblazen, waarop een grote paniek uitbrak onder een aantal van de terugtrekkende troepen, die vreesden afgesneden te worden en in de handen te vallen van de Duitsers. Het resultaat was een wanordelijke troep soldaten, die elkaar verdrongen om zo snel mogelijk de rivier over te steken vooraleer de bruggen werden opgeblazen.

In het eerste deel hebben we reeds gezien dat Geallieerde versperringen en uitgevoerde vernielingen (van bijvoorbeeld bruggen) de Duitse opmars aanzienlijk vertraagden, maar dat een slechte coördinatie en communicatie tussen de Geallieerde legers en binnen in het Belgische leger zelf er vaak voor zorgden dat eenheden hierdoor afgesneden werden, hetgeen resulteerde in grote omwegen of het verlies van materieel⁵⁹⁵. Desalniettemin slaagden de Duitsers erin om het terugtrekkende Belgische leger voortdurend op de hielen te zitten, met name dankzij hun

⁵⁹³ J.E. Helenreich, "An American Perception of Belgian military preparedness, 1937-1940", in: *Belgisch tijdschrift voor militaire geschiedenis*, 19 (1984), 5, p. 422.

J.F. Verbruggen, "Kritische beschouwingen betreffende het Belgische leger in mei 1940", in: *Actes du Colloque d'histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, p. 304.

⁵⁹⁴ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 4.

⁵⁹⁵ J.F. Verbruggen, "Kritische beschouwingen betreffende het Belgische leger in mei 1940", in: *Actes du Colloque d'histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, p. 310.

overheersende Luftwaffe. De aftocht van het Belgische leger ging dan ook gepaard met paniekaanvallen onder de uitgeputte, gedemoraliseerde troepen, met als gevolg dat grote aantallen Belgische soldaten gevangen genomen werden.

Dit dossier geeft ons een goed voorbeeld van deze chaotische omstandigheden en de impact ervan op het gedrag van de beklaagde officier in kwestie.

Zoals gebruikelijk werd de formulering van de aanklacht gevolgd door de opsomming van de in het loop van het onderzoek vastgestelde feiten. Omwille van redenen van duidelijkheid zijn we herhaaldelijk overgegaan tot het samenvatten van de oorspronkelijke tekst en het weglaten van overbodige details:

Nadat de terugtrekkende troepen te weten waren gekomen dat de bruggen over de Maas zouden worden opgeblazen, brak er zoals vermeld paniek uit. *"Le Lieutenant M. a été pris de panique puisqu'il s'est dirigé vers le canal qu'il a franchi sans s'inquiéter de ses hommes ... Dans sa hâte de franchir le canal, il a oublié qu'il avait des hommes. Le Lt M. savait que le 19 (19e Linieregiment nvdr.) devait embarquer à Naast. Après son passage du canal, il ne parait pas avoir fait de tentative sérieuse pour rejoindre Naast.*

Le commandant de Cie (10e Compagnie, waartoe het peloton van Luitenant M. behoorde nvdr.) n'a pas eu l'attitude énergique que s'imposait Cette attitude de Comdt de la Cie excuse en partie le comportement du Lieutenant M. . Le panique semble avoir été générale: ce fait est aussi une circonstance atténuante pour le Lt. M. . Les commandants de la Cie et du Bon (Bataljon nvdr.) qui ont vécu les événements estiment que le passage du Lt. M. sur l'autre côté du canal peut se justifier, vu les circonstances du moment: fatigue, allongement de la colonne, moral atteint par le repli, signal donné par un officier belge équivalent à un cri de 'sauf qui peut'."

De Commissie besloot als volgt :

" Toutefois la Sous-commission estime que si tous ces faits constituent des circonstances atténuantes, le Lieutenant M. ne peut être entièrement excusé, attendu qu'un officier, chef de peloton, aussi critique que soit la situation, ne peut jamais perdre son sang-froid jusqu'au point d'oublier qu'il a des hommes à conduire."

Uit het bovenstaande, blijkt wederom dat de Bijzondere Militaire Commissie vrij begripvol te werk ging en rekening hield met de verzachtende omstandigheden, waarin deze gebeurtenissen zich afspeelden, hetgeen zoals reeds eerder aangegeven aansloot bij haar impliciete doelstellingen, die we vervat hebben in de bevestigde zuivering- en verzoeningsthesen, hetgeen de Commissie aanzette tot een milde bestraffing (supra).

De milde tuchtstraf van eenvoudig arrest gedurende 4 dagen, die de Commissie adviseerde betreffende Luitenant M., sluit dan ook naadloos aan bij deze eerdere bevindingen:

"Propositions de la Sous-commission: Qu'une punition de 4 jours d'arrêts simples soit infligée au Capitaine M. pour le motif suivant: ... avoir perdu définitivement le contact avec sa compagnie et son régiment en franchissant le canal vers le sud, sans les hommes de son Peloton, se plaçant ainsi en zone de marche française ou il fut obligé aux consignes sévères de la police de circulation et dut

parcourir un long trajet en territoires belge et français avant de pouvoir rejoindre le front de combat belge qu'il n'atteignit que le 25 mai à Wynghene."

10) Dossier 170: Kapitein-commandant V.D.K.

Het 10e dossier, dat we waardevol achtten voor deze microstudie, was dossier 170 (zie bijlage 6.), betreffende Kapitein-commandant V.D.K, geboren op 23 augustus 1897 en in mei 1940 in actieve dienst als commandant van de 5e compagnie, 2e bataljon van het 6^e Jagers te Voet, een onderdeel van de 10^e Infanteriedivisie⁵⁹⁶.

In dit dossier, opgemaakt door de Bijzondere Militaire Commissie naar aanleiding van de uitspraak op 7 november 1946, was er sprake van 2 aparte aanklachten tegen Kapitein-commandant V.D.K., beiden afkomstig van zijn toenmalige overste Majoor D., in mei 1940 commandant van het 2e bataljon van het 6e Jagers te Voet.

Allereerst beschuldigde Majoor D. de beklagde ervan omwille van het ondeugdelijk gedrag, dat hij zou vertoond hebben te Leuven tussen 10 en 14 mei 1940, ongeschikt te zijn als officier (supra).

"Major D., commandant II/6 Ch. signale que pendant les journées du 10 au 14 mai 1940, à Louvain, le capitaine-commandant V.D.K. ... a prouvé par son attitude générale, qu'il n'avait pas les qualités d'un chef. Cet officier ne s'est pas montré suffisamment sur la ligne de feu et surtout aux endroits dangereux pour rendre confiance à ses hommes et entretenir leur moral."

Vervolgens beschuldigde Majoor D. Kapitein-commandant V.D.K. ervan op 26 mei 1940 te Markegem wederom ontoelaatbaar gedrag aan de dag te hebben gelegd en een 'Verlating van post' (supra) te hebben begaan.

"Major D., commandant II/6 Ch. signale que le 26 mai 1940, sur la position de Markeghem, il (de beklagde nvdv.) a laissé arborer un fanion blanc par des hommes de son unité, alors que l'ordre était de résister à outrance et qu'au lieu d'occuper la position fixée, il a cherché refuge avec la plupart de ses hommes dans une ferme toute proche de sa position."

Zoals gebruikelijk werd de formulering van de aanklacht gevolgd door de opsomming van de feiten, die in de loop van het onderzoek onomstotelijk werden vastgesteld. Omwille van redenen van duidelijkheid hebben we enkel de meest relevante passages uit het dossier geselecteerd:

Betreffende de eerste aanklacht, meldde de Bijzondere Militaire Commissie het volgende:

"A Louvain, du 10 au 14 mai 1940, le cap-cdt V.D.K. ne s'est pas montré assez actif et n'a pas eu une attitude assez énergique au moment du danger."

Betreffende de tweede aanklacht, rapporteerde de Commissie als volgt:

"Sur la position de Markeghem, le 26 mai, un fanion blanc a été levé ... par un Peloton de la 5e Cie et par le P.C. de cap-cdt V.D.K. ... Il n'est pas prouvé que le cap-cdt V.D.K. se trouvait à côté des hommes ... Il n'est pas prouvé que le cap-cdt V.D.K. a donné l'ordre de hisser ce fanion blanc, mais il est certain que ce fanion blanc a été levé dans le terrain qu'il devait défendre. ... Sur la position de Markeghem, le capitaine-commandant V.D.K. a eu une attitude absolument passive. ... Son inactivité a influencé

⁵⁹⁶ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 4.

défavorablement ses hommes qui n'ont eu aucune réaction au cours de l'attaque ennemie. Il a tenu des propos défaitistes. .. Il avait perdu le contrôle de ses actes. Le cap.cdt V.D.K. ne possède pas les qualités requises pour commander une unité en temps de guerre."

In het door de Bijzondere Militaire Commissie voorgestelde advies betreffende Kapitein-commandant V.D.K. valt opnieuw de impliciete 'zuiveringsdoelstelling' op te merken, aangezien de Commissie adviseerde dat Kapitein-commandant V.D.K. , voor deze zware tekortkomingen en delicten, bestraft zou worden met enerzijds een vrij milde tuchtstraf – 12 dagen arrest zonder acces (supra) – en anderzijds een definitieve uitsluiting van het bevel van een actieve eenheid.

"Propositions de la sous-commission:

Qu'une punition de 12 jours d'arrêts soit infligée au Capitaine-commandant V.D.K. pour le motif suivant: commandant une compagnie d'infanterie le 26 mai 1940, sur la position de Markeghem: 1) s'être tenu en permanence, à l'intérieur du bâtiment de la ferme dont il devait défendre les abords 2) avoir ainsi, par son manque d'activité et de vigilance, toléré qu'une bonne partie de des hommes quittent leurs emplacements de combat pour se réfugier ... et avoir été cause qu'un drapeau blanc a pu être hissé .. 3) n'ayant pas été touché par l'ordre de repli, mais ayant constaté le repli de son Major et du restant du bataillon et estimant toute défense désormais impossible, n'avoir fait aucune tentative pour échapper à la capture."

Que le Capitaine-commandant V.D.K. soit définitivement écarté du commandant d'une unité active."

11) Dossier 183: Kapitein-commandant D.

Het 11e voor deze microstudie geschikte dossier was dossier 183 (zie bijlage 6.), betreffende Kapitein-commandant D., geboren op 2 april 1905, en in mei 1940 in actieve dienst als commandant van het fort van Andoy, een onderdeel van de fortengordel rond Namen (supra)⁵⁹⁷.

Dit dossier betrof een onderzoek naar de "*Justification de la reddition du fort d'Andoy le 23 mai à 17.30 heures*", waardoor we de aanklacht als een 'Ongeoorloofde Overgave' (supra) hebben gecategoriseerd.

Het dossier was oorspronkelijk afkomstig van de eerder besproken Fortcommissie (supra), maar werd door de Bijzondere Militaire Commissie overgenomen, die op 24 oktober 1946 tot een uitspraak kwam.

Na de formulering van de aanklacht, volgde traditioneel de opsomming van feiten, die door het onderzoek waren vastgelegd, maar aangezien het hier een erg gedetailleerd overzicht betrof van de gebeurtenissen in de verschillende onderdelen van het fort gedurende de periode van 10 tot 23 mei 1940 (ondermeer de wapenfeiten van elke afzonderlijke geschutskoepel met bijhorende vermelding van het munitieverbruik, etc.), hebben we besloten om hier van af te zien, aangezien dit weinig relevantie heeft voor deze Masterscriptie.

We zullen daarom dit overzicht van de feiten niet behandelen en direct overgaan tot een bespreking van het besluit van de Bijzondere Militaire Commissie betreffende de legitimiteit van de overgave

⁵⁹⁷ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 4.

van het fort van Andoy op 23 mei 1940 en het gedrag van de Fortcommandant, de beklagde Kapitein-commandant D., gedurende deze periode.

In het kader van analyse van het wapen van de beklagde officieren in de voorgaande kwantitatieve analyse hebben we reeds vastgesteld dat officieren uit de vestingtroepen opvallend minder negatieve consequenties verkregen na een onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie (supra).

Daarbij aansluitend hebben we geconstateerd dat in 7 dossiers betreffende officieren uit de vestingtroepen de zaak zelfs werd afgesloten met een positieve consequentie voor de beklagde: met name dat na een onderzoek van de gevechtsprestaties van de onderzochte officier, werd besloten om deze officier voorrang te geven voor promotie en hem te decoreren.

Dit dossier betreffende Kapitein-commandant D. is één van deze 7 dossiers en een illustratie van de vaststelling dat de leden van de Bijzondere Militaire Commissie – voornamelijk hogere officieren met oorlogservaring en een onbezoedeld dienstverleden, waardoor zij in staat geacht werden om op basis van hun ervaring en integriteit, militaire en juridische criteria een rechtvaardig oordeel te kunnen vellen over het oorlogsgedrag van bepaalde medeofficieren tijdens de Achttiendaagse Veldtocht –het gedrag van de officieren uit de vestingtroepen opmerkelijk positiever beoordeelden dan dat van officieren uit de infanterie (supra). Deze vaak lovende houding betreffende deze officieren uit de vestingtroepen komt goed tot uiting in het onderstaande besluit van de Commissie betreffende dit dossier:

"Le Capitaine D. est un officier allant, ayant du caractère, certainement courageux ... Il est à sa place comme commandant de fort, son caractère, entier, s'accommodant parfaitement de pareille mission ou il peut donner mesure. La défense est menée avec calme, aucune faiblesse n'est à relever dans le comportement de la troupe. La garnison est bien en main. Toutes les moyens ont été mis en œuvre judicieusement jusqu'à la capitulation. Grâce aux mesures prises par le commandant de l'ouvrage, les attaques de vive force ont été repoussées victorieusement.

Le conseil d'Enquête institué en application de l'art. 53 de l'instruction sur la défense des forts a déterminé: 1) à l'unanimité que le Capitaine-commandant D. a fait tout ce qu'il était humainement possible dans les circonstances du moment pour réaliser une belle défense d'ouvrage fortifié, qu'il n'a pas failli à l'honneur, que, pratiquement, les moyens du fort et de son personnel étaient inutilisables et non réparables au moment de la capitulation et que le reddition du fort d'Andoy était justifiée 2) à l'unanimité que Capitaine-commandant D. mérite de l'avancement 3) à l'unanimité, que Capitaine-commandant D. mérite une distinction honorifique 4) à l'unanimité que le fort d'Andoy mérite une citation collective."

Het advies van de Bijzondere Militaire Commissie sloot hier naadloos bij aan:

"La commission des forts propose: 1) que rien ne soit retenu à charge du capitaine-commandant D., tant au point de vue judiciaire qu'au point de vue disciplinaires 2) que les qualités morales et professionnelles manifestées au cours de la défense par cet officier soient retenues comme titre d'avancement 3) que la croix de chevalier de l'ordre de la couronne avec palme et la croix de guerre avec palme lui soient décernées ..."

12) Dossier 207: Kapitein-commandant B.

Het 12e dossier, dat we geschikt achtten voor deze microstudie, was dossier 207 (zie bijlage 6.), betreffende Kapitein-commandant B., geboren op 11 augustus 1895 en in mei 1940 in actieve dienst als commandant van het eerste bataljon van het reeds besproken 11^e linieregiment, een onderdeel van de 4^e Infanteriedivisie (supra)⁵⁹⁸.

Kapitein-commandant B. werd in dit dossier, opgemaakt door de Bijzondere Militaire Commissie naar aanleiding voor de uitspraak op 26 februari 1947, onderzocht omwille van een vermeende 'Verlating van post' (supra) te Kwatrecht op 20 of 21 mei 1940. De oorsprong van het dossier moeten we zoeken in onderstaande getuigenis, afgelegd door Kapitein B. van het 28e linieregiment, die verklaarde *"le 20 mai (ou 21) 1940, étant chargé ... d'arrêter fuyards refluant vers l'arrière, il avait arrêté et renvoyé vers l'avant les officiers isolés ci-après: Cdt. B. (de beklaagde) ..."*

De formulering van de aanklacht werd zoals vermeld traditioneel steeds opgevolgd door de opsomming van de feiten, die door de Bijzondere Militaire Commissie onomstotelijk waren vastgelegd in de loop van het onderzoek. Omwille van redenen van duidelijkheid zijn we herhaaldelijk overgegaan tot het samenvatten van de oorspronkelijke tekst en het selecteren van enkel de meest relevante passages:

De Commissie benadrukte dat het bataljon onder leiding van Kapitein-commandant B. zich tegen 20 mei in een bijzonder povere toestand bevond: *"Le bataillon cap-cdt B. n'était qu'un bataillon de peu de valeur (effectif (300 man), armement et surtout moral). Le bataillon était de plus fatigués par les marches et contre-marches, des journées précédentes."*

In het kader van ons overzicht van het verloop van de Achttiendaagse Veldtocht in het eerste deel van deze Masterscriptie hebben we reeds de afmattende, moreel afstompende, chaotische en destructieve omstandigheden besproken waarin vele Belgische eenheden de campagne ondergingen, hetgeen deze armoedige toestand van het bataljon onder leiding van de beklaagde verklaarde.

Kapitein-commandant kreeg in deze omstandigheden het bevel om met dit gedecimeerde bataljon een tegenaanval uit te voeren te Kwatrecht, die echter mislukte:

"Le contre-attaque aurait probablement atteint les objectifs indiqués, si le commandant B. s'était plus intéressé à l'action de ses compagnies de 1ère ligne, cherchant la liaison avec elles, et ne se bornant pas uniquement à accompagner le 2e échelon à l'attaque, sans insister énergiquement pour que Quatrecht soit nettoyé."

Op basis van deze onthullingen, kwam de Bijzondere Militaire Commissie tot het volgende besluit:

"Lors du combat de Quatrecht du 21 mai 1940, le Capitaine-Commandant B. a commis des fautes militaires. La sous commission militaire n°2 estime qu'il doit être puni. Toutefois elle estime également qu'il n'y a lieu (sic) de tenir compte de circonstances atténuantes et aussi de la conduite du Capitaine-Commandant B. pendant l'occupation et lors de la libération de la Belgique."

⁵⁹⁸ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 5. Koninklijk Museum van het leger en de Krijgsgeschiedenis, *Persoonlijke dossiers Officieren (geboren vóór 1900)*, B., J.H.M. / 21994

De Commissie benadrukte dat er rekening moest gehouden worden met een aantal aanzienlijke verzachtende omstandigheden:

Allereerst waren de omstandigheden, waarin deze tegenaanval moest uitgevoerd worden, allesbehalve ideaal: het bataljon van Kapitein-commandant B. was zoals vermeld gedecimeerd en compleet uitgeput. Er waren bovendien geen verdere versterkingen aanwezig en de bevelen van hogerop waren vaak tegenstrijdig. Daarnaast had Kapitein-commandant B. een citatie gekregen voor zijn algemene gedrag tijdens de Achttiendaagse veldtocht. Tenslotte kon het gedrag van Kapitein-commandant B. tijdens de bezetting zondermeer als onberispelijk en bewonderenswaardig beschouwd worden, zoals blijkt uit de onderstaande passage:

"Le Commandant B. a séjourné 7 mois à Breendonck et a fait partie de l'A.S. (l'Armée Secrète of het Geheim Leger nvdr.); Il a obtenu une citation à 14 Armée Américain avec les félicitations du Ministre."

Wederom stellen we vast dat de Commissie – conform zijn impliciete doelstellingen – in grote mate rekening hield met verzachtende omstandigheden (supra), hetgeen aanleiding zal geven tot het onderstaande advies van de Commissie, waarin een milde bestraffing, bestaande uit 8 dagen eenvoudig arrest en het niet toekennen van een citatie, werd voorgesteld:

"1) Dans ces conditions, la sous-commission N° 2 propose que la seule punition ci-après soit infligée au Capitaine-Commandant B.: Huit jours d'arrêts simples pour le motif suivant: étant chef d'un bataillon squelettique, récemment reconstitué, et de qualité douteuse au point de vue combativité, et son unité ayant été chargée d'une contre-attaque: 1) n'avoir pas imprimé à sa troupe une allure assez énergique dans l'action entreprise, limitant son commandement à une intervention localisée, sans se soucier des opérations des compagnies de 1ère ligne avec lesquelles, il ne rechercha pas la liaison, et qui ne purent par elles-mêmes réaliser cette liaison 2) s'être laissé entraîner vers l'arrière à la poursuite des fuyards, et s'être ainsi fait arrêter, tout d'abord par un officier de l' EMA, qui venait se rendre compte, sur place, de la situation, puis par un Capitaine ... parmi ses missions, celle d'empêcher tout reflux de troupes vers l'arrière.

2) La sous-commission militaire n°2, signale qu'elle n'estime donc pas méritée la citation ... pour sa conduite au cours des opérations de mai 1940."

13) Dossier 217: Majoor V.S.

Het 13e dossier, dat we waardevol achtten voor deze microstudie, was dossier 217 (zie bijlage 6.), betreffende Majoor V.S., geboren op 31 januari 1889 en in mei 1940 in actieve dienst als commandant van het 2e bataljon van het 41e linieregiment, één van de drie infanterieregimenten van de 16e Infanteriedivisie, dewelke – zoals reeds in het kader van de kwantitatieve analyse werd aangegeven – betrokken was bij de omstrede overgave van het Gentse garnizoen op 23 mei 1940⁵⁹⁹.

In dit dossier, opgemaakt door de Bijzondere Militaire Commissie naar aanleiding van de uitspraak op 29 februari 1947, was er sprake van 3 aparte aanklachten tegen Majoor V.S., waarvan de eerst twee afkomstig waren zijn toenmalige overste Kolonel V.L., in mei 1940 commandant van het 41^e linieregiment.

⁵⁹⁹ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 5.

De eerste aanklacht, gebaseerd op een klacht van Kolonel V.L. , betrof het gedrag van Majoor V.S. te Gent op 23 mei, met name een vermeende uiting van 'Insubordinatie' (supra), zoals blijkt uit de onderstaande passage, afkomstig uit de formulering van de aanklacht in het dossier:

"1) Le Major V.S. n'a pas exécuté l'ordre verbal que le colonel V.L. (commandant 41e de ligne) lui a donné le 23 mai, vers midi." De Commissie onderzocht "1) les faits que se sont passés à Gand (le 23 mai 1940) et qui lui sont reprochés par le colonel V.L."

De tweede aanklacht was eveneens gebaseerd op een klacht van Kolonel V.L., die Majoor V.S. ervan beschuldigde hem te hebben bedreigd, hetgeen neerkwam op 'Smaad' (supra).

"2) La plainte du Colonel V.L. pour menaces qui lui auraient été faites par le Major V.S."

De derde aanklacht betrof het gedrag van Majoor V.S. tijdens de verdediging van Tielt op 27 mei 1940, met name een vermeende uiting van 'Insubordinatie' (supra).

"3) La conduite du Major V.S. au cours de la journée du 27 mai (défense de Thielt) ..."

De formulering van de aanklacht werd, zoals bekend, normaliter steeds gevolgd door de opsomming van de in de loop van het onderzoek onbetwistbaar vastgelegde feiten. Omwille van redenen van duidelijkheid hebben we ons beperkt tot het selecteren van enkel de meest relevante passages:

Betreffende de eerste aanklacht, zette de Bijzondere Militaire Commissie de volgende vaststellingen op een rijtje:

"1) L'inculpé (Majoor V.S. nvdr.) s'étant trouvé dans l'impossibilité d'exécuter l'ordre donné, par son chef de corps ... Le major V.S. a-t-il refusé d'exécuter un ordre reçu de son colonel? La Sous-commission estime que la réponse doit-êre négative. En effet: Le Major V.S. a donné un commencement d'exécution à cet ordre. Il a suivi son Colonel jusqu'à la Caserne St Pierre. ... Le Major V.S. prétend que le Colonel V.L. (de aanklager nvdr.) l'a alors chargé de visiter la caserne. Ainsi il semble bien que le Colonel trouvait normal que le Major V.S. restât en arrière. Le Major V.S. déclare avoir visité la caserne ... Après la visite, le Major V.S. prétend avoir cherché à rejoindre le Colonel V.L. . Lieutenant W. déclare la même chose. C'est par cas de force majeure, que Major V.S. n'a pu rejoindre le Colonel. Lieutenant W. est d'accord sur ce point."

Op basis van deze vaststellingen, namelijk dat Majoor V.S., overmand door de omstandigheden, niet in staat was om zich opnieuw aan te sluiten bij Kolonel V.L., hetgeen bevestigd werd door een geloofwaardige getuige, kwam de Bijzondere Militaire Commissie tot het onderstaande besluit betreffende deze eerste aanklacht:

" En conclusion, la Sous-commission n°2 estime que la plainte du Colonel V.L. à charge du Major V.S. ne doit pas avoir de suite."

Betreffende de tweede aanklacht, kwam de Bijzondere Militaire Commissie tot de onderstaande vaststellingen en conclusies:

"2) La sous-commission estime que l'on ne peut empêcher le Major V.S. de faire savoir qu'il a l'intention de faire valoir tous ses droits. Il n'y a donc pas de menaces. Mais la forme de la lettre

adressée par le Major V.S. à son ancien Chef de Corps (Colonel V.L.) est irrespectueuse. La Sous commission n°2 estime devoir signaler ce manquement."

Vooraleer we overgaan tot de bespreking van het onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie naar de derde aanklacht, betreffende Majoor V.S., moeten we erop wijzen dat de situatie van de beklagde tussen 23 en 27 mei 1940 sterk veranderd was: Kolonel V.L. was immers op 23 mei gevangengenomen tijdens de reeds besproken omstrede overgave van het Gentse garnizoen, waardoor Majoor V.S. vanaf dan het bevel over het gedecimeerde 41^e linieregiment had moeten overnemen. Toen dit uitgedunde regiment op 27 mei ingeschakeld werd in de verdediging van Tielt tijdens de slag bij de Leie (supra), stond het onder leiding van Majoor V.S.

Betreffende de derde aanklacht, leidde het onderzoek naar het gedrag van Majoor V.S. op 27 mei door de Bijzondere Militaire Commissie tot de volgende constatering en gevolgtrekkingen:

"3) Tout cela indique que le Cdt du 41 (Majoor V.S. nvd.) et son adjudant-major n'ont pas la réelle volonté de combattre à outrance. A son nouvel emplacement, le Cdt du 41, a-t-il tout au moins essayé d'intervenir, comme il se l'était promis, pour diriger l'action du 1/42 bataillon qu'il avait en renfort? La réponse à cette question doit être négative."

De Bijzondere Militaire Commissie was van oordeel dat Majoor V.S. op 27 mei uiting gaf van "une attitude passive"! Hij werd ervan beschuldigd niet voldoende te hebben gedaan om Tielt te zuiveren van een beperkt aantal Duitse verkenners. Daarnaast stelde de Commissie, dat hij op een onvoldoende manier had gecommuniceerd met zijn ondergeschikten.

De Bijzondere Militaire Commissie tilde vooral zwaar aan het feit dat Majoor V.S., samen met zijn adjudantmajoor, zijn commandopost had verlaten om naar de commandopost van de divisie te gaan, zonder zijn troepen te verwittigen, waardoor de Commissie oordeelde dat de beklagde zijn troepen had achter gelaten. Zij baseerde zich hiervoor ondermeer op een reeks getuigenissen van officieren, die stelden op 27 mei de indruk te hebben gehad dat Majoor V.S. "avait abandonné sa troupe."

"Les conditions dans lesquelles le major V.S. s'est rendu ensuite au P.C./16 D.I. (commandopost 16e Infanteriedivisie nvd.) ne sont pas claires. ... Le Major V.S. n'avait pas l'étoffe d'un chef de corps. ... En quittant son P.C. ... le Major V.S. a) a trompé le Commandant de la D.I.; car il ne lui avait pas dit qu'il laisserait tout son personnel sur place; car il n'a pas eu d'action efficace sur le 1/42 qui s'est en fait, débrouille seul, combattant jusqu'au bout pour son propre compte b) a abandonné ses troupes ...c) n'a pas pris le temps de prévenir les unités qui continuaient à combattre."

Op basis van de bovenstaande vaststellingen kwam de Bijzondere Militaire Commissie tot het onderstaand geformuleerde besluit, betreffende de 3 aanklachten tegen Majoor V.S.

Inzake de eerste aanklacht : *"1) La Sous-commission n°2 propose de classer sans suite: la plainte du Colonel V.L. à charge du Major V.S., pour non exécution de l'ordre verbal qui lui avait été donné de suivre son Chef de Corps, au cours d'une reconnaissance dans Gand, le 23 mai 1940"*

Aangaande de tweede aanklacht : *"2) La Sous-commission n°2 propose de classer sans suite: La plainte du Colonel V.L. ... à charge du Major V.S., ce dernier lui ayant adressé une lettre considérée comme contenant des menaces."*

Wat betreft de derde aanklacht: "3) *En ce qui concerne les événements de Thielt, combats de 26-27 mai 1940 ... Major V.S.: 15 jours d'arrêts sans accès, la réprimande du Ministre de la Défense Nationale.*"

Terwijl de eerste twee aanklachten dus 'Zonder Gevolg' werden afgesloten, adviseerde de Bijzondere Militaire Commissie omtrent de derde aanklacht een tuchtstraf van 15 dagen arrest zonder acces en een vermaning van de Minister van Landsverdediging ten aanzien van Majoor V.S.

14) Dossier 273: Luitenant L.

Het 14e voor deze microstudie geschikte dossier was dossier 273 (zie bijlage 6.), betreffende Luitenant L., geboren op 10 augustus 1915, en in mei 1940 in actieve dienst als commandant van een peloton van de 11e compagnie, 3e bataljon, van het reeds uitgebreid besproken 15e linieregiment, één van de drie infanterieregimenten van de 4e Infanteriedivisie (supra)⁶⁰⁰.

Dit dossier werd door de Centrale Militaire Commissie (supra) doorgestuurd naar de Bijzondere Militaire Commissie, aangezien deze laatste, zoals bekend, bevoegd was voor het oorlogsgedrag van actieve Belgische officieren tijdens de Achttiendaagse Veldtocht (supra). De Centrale Militaire Commissie oordeelde immers dat Luitenant L. zich had schuldig gemaakt aan een 'Ongeoorloofde overgave' (supra) op 25 mei 1940 te Meigem, zoals de onderstaande passage aantoont:

"La Commission Militaire Centrale a constaté que les circonstances qui ont amené la capture de Lieutenant L. le 25 mai 1940 paraissent comporter des fautes professionnelles."

Het resultaat van deze doorverwijzing was een onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie, hetwelk afgesloten werd met een uitspraak op 12 mei 1947, waarvan dit dossier de schriftelijke weergave van was.

Allereerst moeten we opmerken dat we deze vermeende 'Ongeoorloofde overgave' van Luitenant L. in de context moeten plaatsen van de reeds uitgebreid besproken massale overgave van het 15^e linieregiment en een groot deel van het naburige 7^e linieregiment op 25 mei 1940 in de omgeving van Nevele – Meigem ligt op nauwelijks 2 km afstand van Nevele – teweegebracht door een lokale Duitse overschrijding van het Schipdonkkanaal (supra)⁶⁰¹.

De formulering van de aanklacht werd – zoals gebruikelijk – gevolgd door de opsomming van de feiten, die in de loop van het onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie naar de beklagde Luitenant L. waren vastgelegd. Omwille van redenen van duidelijkheid zijn we overgegaan tot samenvattingen van de oorspronkelijke formuleringen en een selectie van enkel de meest relevante passages:

We moeten eerst echter benadrukken dat we, voor de bespreking van deze opsomming van de feiten betreffende de vermeende 'Ongeoorloofde overgave' van de beklagde, de volgende zaken in het

⁶⁰⁰ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 6.

⁶⁰¹ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Dossier 7em de ligne (7 Li..)*.

Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Dossier 15em de ligne (15 Li..)*.

Neyt (J.). *De veldtocht van het Belgische leger tussen 10 en 20 mei 1940: de operatie van de 4de Div en het GHK en dit aan de hand van recent vrijgekomen archief*. Brussel (onuitgegeven licentiaatsverhandeling Koninklijke Militaire School), 2006, pp. 55-58. (promotor: L. De Vos).

achterhoofd moeten houden: enerzijds de in het eerste deel van deze Masterscriptie reeds behandelde hoedanigheid van het Belgische leger tijdens de Slag bij de Leie en anderzijds de in de casus betreffende de 4^e Infanteriedivisie reeds besproken morele en disciplinaire toestand van het 15e linieregiment vóór en tijdens de Achttiendaagse veldtocht (supra).

De Bijzondere Militaire Commissie erkende immers duidelijk de belabberde morele toestand van het 15e linieregiment in zijn geheel op 25 mei:

"Le moral des troupes est très bas, par suite de la grande fatigue, des tracts allemands, des racontars de réfugiés revenant de France. Il y a lieu de noter que cet état d'esprit est commun à la presque totalité des unités du 15; quoiqu'en disent les officiers et chefs de peloton, les hommes ne semblent pas décidés à se défendre vigoureusement et n'ont en fait guère tiré."

In het dossier werd beschreven dat op 25 mei Luitenant L. profiteerde van een korte gevechtspauze om zich achter de eerste linie te gaan verfrissen. Daarop laaiden de gevechten echter weer op en Luitenant L. haastte zich terug naar zijn peloton, na het horen van explosies en schoten, maar vergat daarbij zijn pistool. Toen de onbewapende Luitenant L. aankwam bij zijn peloton, stelde hij vast, dat zijn manschappen aanstalten maakten om zich over te geven aan de Duitsers – alhoewel deze het kanaal nog niet hadden overgestoken – en dat ze weigerden om zijn bevel om de oprukkende Duitsers te beschieten, uit te voeren. Luitenant L. besloot vervolgens om zich opnieuw naar de achterhoede te begeven om zo artilleriesteun verkrijgen, maar toen hij alleen en onbewapend geconfronteerd werd met een gewapende Duitser, werd hij gevangengenomen.

Op basis van deze vaststellingen besloot de Bijzondere Militaire Commissie dat de handeling van Luitenant L. om zich op te frissen tijdens een luwte in de gevechten op zich geen overtreding betekende, maar de Commissie hekelde wel het feit dat Luitenant L. ongewapend op het slagveld rondliep, hetgeen de directe aanleiding vormde voor zijn vangenneming:

"Considérant qu'on peut admettre que l'oubli de son pistolet constitue une erreur peu grave en soi, erreur que le Lieutenant L. eut dû cependant réparer en se saisissant d'un fusil ou de toute autre arme au cours de sa progression vers son groupe de combat menacé."

De Bijzondere Militaire Commissie benadrukte wel nogmaals dat de collectieve overgave van zijn peloton aan de Duitsers en hun weigering om zijn bevelen op te volgen buiten het zeggenschap van Luitenant T. viel, ten gevolge van de erbarmelijke morele en disciplinaire toestand van zijn manschappen en zelfs van het gehele 15e linieregiment:

"Considérant que le moral des hommes de son peloton était très bas - ce qui semble général au 15e Régiment de Ligne et dû surtout à la fatigue, des tracts allemands, des racontars de réfugiés revenant de France."

Een bijkomende verzachtende omstandigheid was dat de Franstalige Luitenant L., die nauwelijks Nederlands sprak, nog maar sinds een aantal weken het bevel had gekregen over zijn Nederlandstalige peloton.

Tenslotte had zijn compagniecommandant (11e compagnie) zich heel positief geuit over het gedrag van Luitenant L.

Rekening houdend met deze verzachtende omstandigheden, hetgeen we wederom in functie van de impliciete doelstellingen van de Bijzondere Militaire Commissie moeten interpreteren (supra), concludeerde de Commissie als volgt:

"Considérant qu' ensuite de cette situation, ses hommes ...ont peu ou pas tiré, malgré son intervention. Considérant que le Lieutenant L. a fait preuve de courage en se portant seul au moment de la crise, vers les groupes de combat les plus menacés. Considérant que l'on peu admettre qu'au moment de sa capture, il n'eut pu que se rendre ou mourir."

"Propositions: la Commission estime qu'aucun reproche grave ne peut-être adressé au Lieutenant L., au sujet des conditions de sa capture, et propose en conséquence, à l'unanimité des voix, que cette affaire soit classé sans suite."

Het dossier werd dus 'Zonder Gevolg' afgesloten.

15) Dossier 323: Kapitein-commandant C.

Het laatste dossier, geschikt voor deze microstudie, was dossier 323 (zie bijlage 6.), betreffende Kapitein-commandant C., geboren 16 oktober 1889 en in mei 1940 in actieve dienst als commandant van de 6e compagnie van het 38e linieregiment, één van de drie infanterieregiment van de 14e Infanteriedivisie⁶⁰².

Dit dossier werd door de Subcommissie voor Advies en Onderzoek, zoals bekend bevoegd voor het gedrag van reserveofficieren tijdens de Achttiendaagse Veldtocht én de bezetting (supra), doorgestuurd naar de Bijzondere Militaire Commissie, aangezien Kapitein-commandant C. in mei 1940 in actieve dienst was, hetgeen betekende dat zijn oorlogsgedrag tijdens de campagne van mei 1940 onder de bevoegdheid van de Bijzondere Militaire Commissie viel.

Het eigenlijke dossier had zijn oorsprong in de 'Autobiografische inlichtingen' (supra) van Kapitein-commandant R. zelf, waarin deze verzocht dat er een onderzoek zou geopend worden naar de omstandigheden, waarin zijn eenheid op 13 mei 1940, tijdens de aftocht van het Albertkanaal, te Lummen werd gevangengenomen. Het betreft dus een beschuldiging van een 'Ongeoorloofde overgave' (supra).

"Le Capitaine-commandant C. dans ses R.A. ('Renseignements Autobiographiques') demande qu'une enquête soit ouverte afin d'établir les circonstances exactes de la capture de son unité, le 13 mai 1940, lors de la retraite du Canal Albert."

Na de formulering van de aanklacht, volgde de opsomming van feiten, vastgesteld in de loop van het onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie. Wederom zijn we overgegaan tot een samenvatting en selectie van enkel de meest gewichtige oorspronkelijke formuleringen.

Allereerst benadrukte de Commissie dat de omstandigheden waarin het 38e linieregiment zich op 13 mei 1940 bevond bijzonder hachelijk waren, hetgeen de gevangenneming van het leeuwendeel van het regiment verklaarde:

⁶⁰² Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 7.

"Il résulte que le 38e de Ligne avait été chargé jusqu'au 13 mai à midi, d'une mission de sacrifice et était à ce moment le seul régiment encore en position face à l'Est, le long du Canal Albert. Lorsque l'ordre de retrait fut donné, la situation du régiment était désespérée, l'ennemi ayant réussi à l'encercler entièrement. Il n'est pas étonnant, dans ces conditions, qu'une grosse partie de l'unité ne soit pas parvenue à briser l'encercllement et à éviter la capture. ... Lorsque le Capitaine-Commandant C. et sa compagnie décrochent, par ordre, du Canal Albert, personne ne lui donne la situation des troupes amies et ennemies."

Kapitein-commandant C. was dus niet op de hoogte van het feit dat het 38e linieregiment volledig omsingeld was door de Duitsers. Tijdens de terugtrekking kwam hij dan ook tot de onaangename vaststelling *"qu'il est tombé dans une embuscade: il crie, il gesticule pour faire ouvrir le feu par ses pelotons, mais ils ne réagissent pas et toute la compagnie est capturée."*

De Bijzondere Militaire Commissie hechtte veel waarde aan de onderstaande getuigenis van Kolonel D., de commandant van het 38e linieregiment in mei 1940:

"Je suppose que le Capitaine-commandant C. n'a pas insisté sur l'état inévitable de son unité au moment de la capture, par amour-propre de vieux soldat. La désorganisation était réelle et fatale."

Wederom stellen we vast dat de Bijzondere Militaire Commissie in grote mate rekening hield met de omstandigheden, waarin de feiten zich hadden afgespeeld, en allerlei verzachtende factoren, zoals blijkt het onderstaande besluit van de Commissie:

"Tenant compte des explications du Capitaine-Commandant C., de la situation tactique ignorée par l'intéressé au moment de repli, des efforts que ce dernier a fait pour ramener son unité dans les lignes amies, des avis très élogieux de ses chefs, La sous-commission militaire spéciale estime que le comportement du Capitaine-Commandant C. ne donne pas lieu à sanction."

"La sous-commission Militaire Spéciale propose que le dossier en cause du Capitaine-Commandant C. soit classé 'sans suite' "

Het dossier werd dus 'Zonder Gevolg' afgesloten.

3. Deelbesluit: microstudie

Zoals aangegeven in de inleiding vormde dit deel het sluitstuk van onze analyse van de praxis van de Bijzondere Militaire Commissie, die in functie stond van de voornaamste component van onze probleemstelling: namelijk het achterhalen op welke wijze het oorlogsgedrag en eventuele 'ontoelaatbare gedrag' van Belgische officieren tijdens de Achttiendaagse veldtocht onderzocht, beoordeeld en eventueel bestraft werd in het kader van de werking van de Bijzondere Militaire Commissie tijdens de onmiddellijke naoorlogse periode.

Alhoewel deze microstudie van 15 dossiers noch geconcipeerd was als representatief voor de gehele bestudeerde populatie van 150 dossiers van de Bijzondere Militaire Commissie, noch als dusdanig kon beschouwd worden, moeten we toch opmerken dat deze microstudie wel kan beschouwd worden als een goede illustratie van de eerdere bevindingen in verband met de aard, de werking en de besluitvorming van de Bijzondere Militaire Commissie.

Om te beginnen stelden we vast, dat deze 15 dossiers hoofdzakelijk de standaardopbouw volgden, die we in het tweede deel van deze Masterscriptie reeds uitgebreid besproken hebben. Allereerst werd de identiteit van de beklaagde officier in kwestie vastgelegd, gevolgd door de formulering van de aanklacht. Daarna volgde de opsomming van de feiten, die in de loop van het onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie onomstotelijk vast waren gelegd, hetgeen de basis vormde voor de oordeelvelling van de Commissie betreffende de schuld van de beklaagde officier, die zijn schriftelijke weergave kreeg in de formulering van het besluit van de Commissie. Het dossier werd dan steeds afgesloten met het eigenlijke advies van de Bijzondere Militaire Commissie betreffende de beklaagde officier.

Deze dossiers verschaften ons dus met een onversneden illustratie van het verloop van een onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie en vooral hoe de Commissie, met name diens leden, ‘dacht’ en een oordeel velde. In het tweede deel van deze Masterscriptie hadden we reeds vastgesteld, dat het advies van de Bijzondere Militaire Commissie in feite gebaseerd was op de mening van de commissieleden, die voornamelijk hogere officieren waren met oorlogservaring en een onbezoedeld dienstverleden, waardoor zij in staat geacht werden om op basis van hun ervaring en integriteit een rechtvaardig oordeel te kunnen vellen over het oorlogsgedrag van bepaalde medeofficieren tijdens de Achttiendaagse Veldtocht. Dit besluitvormingsproces was – zoals eerder aangegeven – gebaseerd op een opvallende combinatie van enerzijds zuivere militaire criteria, gebaseerd op inzichten, ontleed uit de eerder besproken gebeurtenissen tijdens de Achttiendaagse veldtocht, en anderzijds juridische criteria, afkomstig van de eveneens reeds geschetste juridische fundering van de Bijzondere Militaire Commissie (supra).

De kwalitatieve methode, waarop de 15 dossiers in deze microstudie onderzocht zijn geweest, verschaftte ons met een onversneden beeld van dit duale besluitvormingsproces van de Bijzondere Militaire Commissie. Uit de vermelde passages uit deze 15 dossiers bleek allereerst immers, dat de Bijzondere Militaire Commissie haar oordeel in grote mate liet afhangen van militaire criteria, hetgeen wederom aantoont dat onze in het kader van het eerste deel van deze Masterscriptie opgemaakte kritische analyse van het verloop van de Achttiendaagse Veldtocht onontbeerlijk was. Anderzijds bleek dat ook juridische criteria doorslaggevend waren, hetgeen de noodzaak beaamde van onze eerdere kritische analyse van de Belgische militaire justitie, waarvan het formeel ad hoc intern onderzoeksorgaan, dat de Bijzondere Militaire Commissie was, een informeel – maar in de geest van de Belgische Grondwet een volwaardig – onderdeel van uitmaakte.

Daaropvolgend bleek wederom uit deze microstudie, dat de Bijzondere Militaire Commissie zowel militaire delicten als disciplinaire inbreuken onderzocht, hetwelk een gevolg was van de reeds besproken samensmelting van de militaire disciplinaire of ‘krijgstuchtelijke’ macht en de militaire rechterlijke macht, in de Bijzondere Militaire Commissie en zelfs de gehele militaire orde, waar de leer van een scheiding tussen het strafrechtelijke domein en het disciplinaire domein, geldig in de burgerlijke orden, merkwaardig genoeg niet kon worden toegepast⁶⁰³.

Daarenboven sloten de bevindingen uit deze microstudie betreffende de gevolgen van het onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie aan bij onze eerdere vaststellingen op basis van de kwantitatieve analyse, aangezien het kwalitatieve onderzoek van deze 15 dossiers aantoonde, dat er

⁶⁰³ I. Roggen, “*Une doctrine de la justice militaire belge*”, in : *Revue de Droit pénal Militaire et de Droit de la Guerre*, 1966, 2, p. 374.

in het algemeen – zowel bij militaire delicten als disciplinaire delicten en tekortkomingen – sprake was van een vrij milde bestraffing, conform onze reeds bevestigde ‘zuiveringsthese’ en ‘verzoeningsthese’ (supra).

Daarbij aansluitend bleek bovendien uit de bovenstaande kwalitatieve analyse van deze 15 dossiers, dat de Bijzondere Militaire Commissie in het algemeen vrij begripvol te werk ging en vaak in grote mate rekening hield met allerhande verzachtende omstandigheden, gaande van de militaire, morele en disciplinaire context, waarin de feiten zich tijdens de Achttiendaagse Veldtocht afspeelden tot het gedrag van de beklagde officier in kwestie tijdens de bezettingsperiode. Deze begripvolle houding van de Bijzondere Militaire Commissie sloot aan bij de impliciete doelstellingen van de Commissie, die we verwoord hebben in de ‘zuiveringsthese’ en ‘verzoeningsthese’ (supra), hetgeen het voordragen van vrij milde straffen door de Commissie in de hand werkte.

Tenslotte stelden we in het kader van deze microstudie eveneens vast dat de Bijzondere Militaire Commissie verkoos om hoofdzakelijk milde tuchtstraffen en tuchtmaatregelen te adviseren, conform de ‘zuiveringsthese’ en ‘verzoeningsthese’, zelfs indien het ging om vastgestelde militaire delicten, hetgeen normaliter bestraft werd met een standaard militaire straf (supra). We hebben deze eigenaarde situatie reeds uitgebreid verklaard door te benadrukken dat de Bijzondere Militaire Commissie wel degelijk beschouwd kon worden als een informele component van de Belgische militaire justitie, gekenmerkt door een merkwaardig samensmelting van de militaire disciplinaire macht en de militaire rechterlijke macht in de Bijzondere Militaire Commissie⁶⁰⁴. Ten gevolge daarvan beoordeelde de Commissie zowel militaire delicten als andere vormen van ‘ontoelaatbaar gedrag’, die normaliter onder het disciplinaire tuchtrecht zouden vallen, maar in het kader van haar bovenstaande impliciete doelstellingen verkoos de Bijzondere Militaire Commissie om voor beide gevallen vooral vrij milde tuchtstraffen en tuchtmaatregelen te adviseren.

De in de loop van deze microstudie bekomen bevindingen bevestigden aldus onze conclusie uit de voorgaande kwantitatieve analyse, namelijk dat de Bijzondere Militaire Commissie, naast officieel een intern onderzoeksorgaan, dus ook een ‘zuiveringsinstantie’ en een ‘verzoeningscommissie’ was. De Commissie was immers belast met de impliciete taken om enerzijds de Belgische strijdkrachten te ‘zuiveren’ met het oog op de naoorlogse reorganisatie en anderzijds om door ‘verzoening’ te brengen de ontwikkeling van een ‘onverwerkt verleden’ betreffende de Achttiendaagse Veldtocht in het militaire milieu én de gehele samenleving te vermijden.

⁶⁰⁴ I. Roggen, “*Une doctrine de la justice militaire belge*”, in : *Revue de Droit pénal Militaire et de Droit de la Guerre*, 1966, 2, p. 374.

V. Algemeen Besluit

1. Een overzicht van de bevindingen ...

Nu we aan het einde gekomen zijn van deze Masterscriptie, moeten we uiteraard een algemeen besluit formuleren betreffende de in het loop van dit scriptieonderzoek bekomen bevindingen en inzichten.

In onze algemene inleiding hadden we reeds uiteengezet hoe we tot onze onderwerpkeuze waren gekomen, namelijk een onderzoek naar het oorlogsgedrag van de Belgische officieren tijdens de Achttiendaagse Veldtocht – met name het zogenaamde ‘ontoelaatbare gedrag’, zijnde verscheidene militaire delicten en allerhande morele, professionele en disciplinaire inbreuken en tekortkomingen (supra) – én naar het naoorlogse onderzoek, beoordeling en eventuele bestraffing daarvan in het kader van de werking van de Bijzondere Militaire Commissie (1945-1949).

Daarbij aansluitend hadden we eveneens onze probleemstelling gestipuleerd. We aspireerden te weten te komen hoe de Belgische officieren zich hadden gedragen tijdens de Achttiendaagse veldtocht, in welke mate er sprake was geweest van zogenaamd ‘ontoelaatbaar gedrag’ en vooral op welke manier dergelijk gedrag onderzocht, beoordeeld en eventueel bestraft werd tijdens de onmiddellijke naoorlogse periode in het kader van het onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie.

Met betrekking tot dit uitgebreide onderwerp en bijhorende probleemstelling, beschouwden we het noodzakelijk om in het eerste deel van deze Masterscriptie allereerst over te gaan tot een kritische analyse van de toestand van de Belgische strijdkrachten aan de vooravond van de Duitse invasie, aangezien deze gesteldheid in grote mate de onderbouw heeft gevormd voor het eigenlijke gedrag van de Belgische strijdkrachten in het algemeen – en meer specifiek het Belgische officierenkorps – tijdens de krijgsverrichtingen in mei 1940 en vermits bepaalde aspecten van dit oorlogsgedrag dan net na de oorlog door de Bijzondere Militaire Commissie onderzocht werden. Om deze redenen beschouwden we een kritische ontleding van de voorgeschiedenis van het Belgische leger tijdens het interbellum als onontbeerlijk.

Uit deze doorlichting van de toestand van de Belgische strijdmacht is nu gebleken, dat deze strijdkrachten, gevormd door de politiek-militaire evoluties tijdens het interbellum, op verscheidene domeinen – met name op het vlak van de gehanteerde tactische doctrine en aangewende strategie, het gebruikte materieel, de toestand van het moreel en de discipline, de organisatie en de staat van paraatheid en de toestand van het officierenkorps – niet opgewassen waren tegen de uitdaging, die de Duitse *Blitzkrieg* in mei 1940 zou vormen.

We hebben immers geconcludeerd, dat België in wezen vooral een beroep bleef doen op een hopeloos verouderde militaire strategie en defensieve doctrine, gebaseerd op de ervaringen als overwinnaar tijdens de Eerste Wereldoorlog. Conform deze verouderde ideologie werd het grootste deel van de bijkomende militaire investeringen gehanteerd voor de aanleg en modernisering van statische verdedigingswerken, waarvan de rol in de moderne, mobiele oorlogsvoering grotendeels uitgespeeld was. Achteraf bekeken konden we dan ook concluderen, dat het Belgische militaire

budget aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog niet zozeer te klein was, maar vooral op een onvoordelige manier werd gehanteerd.

In essentie kwam het erop neer, dat de Belgische defensieve doctrine veronderstelde, dat het volgende grote conflict een quasi exacte herhaling zou zijn van het vorige conflict, de Eerste Wereldoorlog. Op basis van deze foutieve veronderstelling had het Belgische leger zich voorbereid voor een oorlog, die meer dan 20 jaar eerder was uitgevochten. Deze conservatieve doctrine en strategie zorgde er dan ook voor, dat de Belgische strijdkrachten niet voorbereid waren voor de moderne, gemechaniseerde oorlog, die de Duitsers zouden ontketenen in mei 1940.

We konden dan ook besluiten, dat het Belgische leger, ten gevolge van de politiek-militaire ontwikkelingen tijdens het interbellum, aan de vooravond van de Duitse invasie op verscheidene domeinen een aanzienlijke inferioriteit aan de dag legde, waardoor het van meet af aan niet opgewassen was tegen de Duitse inval. Deze gesteldheid van de Belgische strijdkrachten droeg enerzijds in aanzienlijke mate bij tot de eigenlijke nederlaag in mei 1940 en stimuleerde anderzijds zowel collectieve als individuele uitingen van ‘ontoelaatbaar gedrag’ bij Belgische militairen, waaronder officieren, dewelke zich dan daarvoor na de oorlog moesten verantwoorden bij de Bijzondere Militaire Commissie.

Deze voorgeschiedenis van de Belgische strijdkrachten droeg dus bij tot het bepaald niet denderende gedrag van deze strijdkrachten in zijn geheel en diens onderdelen – zoals het officierenkorps – tijdens de Achttiendaagse veldtocht, hetgeen we besproken hebben in onze kritische analyse van het eigenlijke verloop van deze campagne, toegespitst op de ontwikkelingen op vlak van moreel en discipline. We hadden reeds in de algemene inleiding vermeld, dat we – omwille van twee aparte redenen – een dergelijke kritische ontleding van de ontwikkelingen tijdens de Achttiendaagse veldtocht eveneens als cruciaal beschouwden.

Enerzijds duiden we hiermee op het vastgestelde historiografische hiaat betreffende het (oorlogs)gedrag van de Belgische militairen – en meer specifiek het officierenkorps – op vlak van moreel en discipline tijdens de Achttiendaagse veldtocht, hetgeen nochtans de context vormde voor eventuele uitingen van ‘ontoelaatbaar gedrag’, onderzocht door de Bijzondere Militaire Commissie.

Anderzijds werd onze tweede drijfveer uitgemaakt door de vaststelling, dat het besluitvormingsproces van de Bijzondere Militaire Commissie gebaseerd was op een opmerkelijke combinatie van enerzijds puur militaire criteria, gebaseerd op inzichten, ontleed uit gebeurtenissen tijdens de Achttiendaagse veldtocht, en anderzijds juridische criteria, afkomstig van het juridische kader van de Belgische militaire justitie (*supra*). Deze constatering, dat de oordeelvelling van de Bijzondere Militaire Commissie in grote mate gebaseerd was op inzichten en opmerkingen, gededuceerd van de eigenlijke krijgsverrichtingen in mei 1940, verklaarde eveneens onze neiging om over te gaan tot een kritische analyse van het verloop van de Achttiendaagse veldtocht en de wapenfeiten van het Belgische leger, met name vanuit het oogpunt van het moreel en discipline.

Uit deze kritische ontleding bleek nu, dat de Duitse eindoverwinning reeds van tevoren erg waarschijnlijk was en vanaf 11 mei 1940 onomstotelijk vastlag, hetgeen een gevolg was van de combinatie van het kortzichtige Geallieerde Dijle plan, de tekortschietende Geallieerde en Belgische opperbevelen en vooral de Duitse *Blitzkrieg*, die de Geallieerden geheel verbaasde en

ontredderde⁶⁰⁵. Deze factoren resulteerden in de Duitse doorbraak nabij Sedan en de volledige omsingeling van de Noordelijke Geallieerde legers, die de Duitse eindoverwinning en de verpletterende Geallieerde nederlaag bezegelde.

We hebben dan ook duidelijk gestipuleerd, dat de rechtstreekse strategische hoofdredenen voor de Belgische nederlaag in mei 1940 eerder buiten het Belgische zeggenschap vielen⁶⁰⁶. In een Masterscriptie, die ondermeer als doel had, inzicht te verkrijgen in het gedrag van Belgische militairen – en meer bepaald Belgische officieren – tijdens deze militaire campagne, mogen we er ons echter niet toe laten verleiden om de ‘verantwoordelijkheid’ voor deze desastreuze nederlaag, met al diens diffuse gevolgen, geheel door te schuiven naar de toenmalige Geallieerden, zoals een groot deel van de vrij apologetische Belgische literatuur betreffende de Achttiendaagse Veldtocht dat steeds heeft gedaan.

We mogen het Belgische leger dan ook niet uitsluitend beschouwen als een soort ‘slachtoffer van omstandigheden’ of de algemene prestatie van de Belgische strijdkrachten in mei 1940 als een soort ‘heroïsche daad van martelaarschap’ inschatten, zoals een aanzienlijk deel van de apologetisch getinte literatuur betreffende de Achttiendaagse veldtocht impliciet of expliciet verkondigde.

De toestand van minderwaardigheid van het Belgische leger – een gevolg van de politiek-militaire evoluties tijdens het interbellum – mocht dan wel niet de hoofdoorzaak geweest zijn van de Belgische nederlaag, maar het was wel een belangrijke bijkomende causale factor, aangezien deze gesteldheid aan de basis lag van het herhaaldelijke ondermaatse gedrag, vertoond door (delen van) de Belgische strijdkrachten. Deze ondermaatse hoedanigheid van de Belgische strijdkrachten aan de vooravond van de Duitse invasie creëerde immers, in combinatie met de ongunstige omstandigheden tijdens de eigenlijke Achttiendaagse veldtocht (supra), in vele gevallen een gedemoraliseerde, gedecimeerde, moegestreden, moedeloze en uitgeputte Belgische strijdmacht, hetgeen de onderbouw vormde voor alle gevallen van ‘ontoelaatbaar gedrag’, begaan door individuele Belgische officieren en na de oorlog onderzocht door de Bijzondere Militaire Commissie, die in we deze Masterscriptie onderzocht hebben.

Aangezien we ons in het kader van onze eerder geformuleerde vraagstelling afvroegen hoe de Belgische officieren zich gedragen hadden tijdens de Achttiendaagse veldtocht, konden we op basis van onze bevindingen uit dit eerste deel van onze Masterscriptie concluderen, dat de algemene prestatie en gedragingen van de Belgische strijdkrachten – en dus ook het Belgische officierenkorps – in mei 1940 niet bepaald denderend waren.

Tot slot stelden we in het eerste deel van deze Masterscriptie vast, dat de naweeën van de Achttiendaagse veldtocht zorgden voor een conflictrijke naoorlogse situatie in het Belgische militaire

⁶⁰⁵ J. Williams, *Pantserspitsen tegen Frankrijk en België: zomer 1940: de Duitse inval*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 1993, p. 6-70.

C. Durocher, *10 mai- 28 mai 1940: La Campagne des 18 jours en images: La Question Royale*, Brussel, Librosociétés, 1978, p. 115.

⁶⁰⁶ J.F. Verbruggen, “Kritische beschouwingen betreffende het Belgische leger in mei 1940”, in: *Actes du Colloque d’histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, pp. 303-315.

A. L’Hoist, *La Guerre 1940 (10 mai- 25 juin) et le rôle de l’Armée Belge*, Brussel, Ignis, 1940, pp. 166-168.

J. Gerard, *Het Belgische leger: 1830-1980*, Hasselt, Heideland-Orbis, 1978, p. 24.

J. Williams, *Pantserspitsen tegen Frankrijk en België: zomer 1940: de Duitse inval*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 1993, p. 95.

milieu en zelfs de civiele maatschappij, met als gevolg dat de Bijzondere Militaire Commissie – tijdens de moeilijke overgang van oorlog naar vrede – eveneens opgezadeld werd met de impliciete taak om verzoening te brengen. We hebben deze ‘verzoeningsthese’ in het tweede deel van deze Masterscriptie verder uitgewerkt.

Terwijl we in het eerste deel eerder ingegaan waren op de eerste twee bestanddelen van onze vraagstelling, hebben we ons in het tweede deel van deze Masterscriptie bijna uitsluitend toegespitst op de derde component van onze vraagstelling, namelijk het achterhalen op welke manier het oorlogsgedrag van Belgische officieren tijdens de Achttiendaagse veldtocht onderzocht, beoordeeld en eventueel bestraft werd tijdens de onmiddellijke naoorlogse periode, in het kader van het onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie.

In functie van deze probleemstelling zijn we overgegaan tot een kritische analyse van het verband tussen de Belgische militaire justitie en de Bijzondere Militaire Commissie, tot een ontleding van de juridische basis van de werking van deze merkwaardige instelling, tot een bespreking van de ontstaanscontext van de Bijzondere Militaire Commissie met een formulering van 2 thesen, betreffende de impliciete doelstellingen van de Bijzondere Militaire Commissie, als gevolg en tenslotte tot een uitgebreide bespreking van de Commissie zelf.

We zijn in dit tweede deel van start gegaan met een beknopte bespreking van de Belgische militaire justitie, om op basis daarvan tot een duidelijker beeld te komen van het informele verband met de Bijzondere Militaire Commissie.

Naast een determinatie van de strafrechtelijke constituent van de juridische fundering van de praxis van de Bijzondere Militaire Commissie op te leveren, bevestigde dit overzicht onze eerder gedane vaststelling van een historiografisch en maatschappelijk hiaat betreffende het oorlogsgedrag van Belgische militairen tijdens de Achttiendaagse Veldtocht én meer specifiek het onderzoek naar en de beoordeling en eventuele bestraffing van ‘ontoelaatbaar gedrag’, begaan door Belgische officieren, in het kader van de werking van de Bijzondere Militaire Commissie.

We hebben dan ook benadrukt, dat we ons met dit scriptieonderzoek betreffende de Bijzondere Militaire Commissie op historiografisch braakliggend terrein hebben begeven, hetgeen toch kan beschouwd worden als het doel van elke (aspirerende) historicus. Alhoewel deze situatie ook zijn nadelen had, met name het grote gebrek aan literatuur, konden we toch concluderen, dat deze toestand een krachtige legitimering vormde voor het opstellen van deze Masterscriptie en een voortreffelijke drijfveer om deze Masterscriptie te lezen.

Na deze beschouwing over de Belgische militaire justitie, zijn we overgegaan tot een verdere analyse van het verband tussen de militaire justitie en de Bijzondere Militaire Commissie, waaruit merkwaardig genoeg bleek dat in de militaire orde – en dus ook in de Commissie zelf – de militaire rechterlijke macht en de militaire uitvoerende macht vermengd waren in één zogenaamd ‘militair imperium’, hetgeen verklaarde waarom de Commissie kon functioneren, terwijl ze enkel over een adviserende bevoegdheid beschikte.

Daarnaast hebben we daarin vastgesteld, dat de Bijzondere Militaire Commissie, ofschoon een ad hoc intern en formeel tuchtrechtelijk onderzoeksorgaan binnen het leger, wel degelijk een informeel onderdeel uitmaakte van de Belgische militaire justitie, aangezien ze gebaseerd was op dezelfde juridische fundering en in grote mate verbonden was met het standaard militaire gerecht. Deze op het eerste zicht tegenstrijdige situatie kon verklaard worden door het opvallende feit, dat de praxis van de Bijzondere Militaire Commissie gekenmerkt werd door een samensmelting van de militaire disciplinaire (of 'krijgstuchtelijke') macht en de militaire rechterlijke macht⁶⁰⁷. Het meest frappante gevolg hiervan was dat de Bijzondere Militaire Commissie zowel militaire delicten, die normaal gezien strafrechtelijk vervolgd werden, als tuchtvergrijpen onderzocht.

Ten gevolge van deze vaststellingen zijn we overgegaan tot een ontleding van de eigenlijke juridische fundering van de werking van de Bijzondere Militaire Commissie, met name een bespreking van een aantal grondbeginselen van de militaire justitie en de juridische formuleringen van de militaire delicten, (tucht)straffen en tuchtmaatregelen.

In het kader van deze uiteenzetting zijn we allereerst overgegaan tot een bespreking van het strafrechtelijke deel van de juridische fundering van de werking van de Bijzondere Militaire Commissie, hetgeen zoals vermeld gebaseerd was op de juridische basis van de militaire justitie. Daarnaast bleek de juridische basis van de praxis van de Bijzondere Militaire Commissie eveneens over een disciplinaire component te beschikken, hetgeen een bespreking van de Belgische militaire tucht in de onmiddellijke naoorlogse periode noodzakelijk maakte.

Op basis van deze beschouwingen konden we dan ook concluderen, dat de juridische fundering van de eigenlijke werking van de Bijzondere Militaire Commissie zowel gebaseerd was op een strafrechtelijke component, afgeleid van de Belgische militaire justitie, als op een disciplinaire constituent, gebaseerd op een aantal disciplinaire verordeningen en procedures.

Aangezien deze bevindingen eigenlijk meer vragen dan antwoorden opleverden, moesten we – vooraleer over te gaan naar een extensieve bespreking van de Bijzondere Militaire Commissie zelf – eerst nog de ontstaanscontext van de Commissie beknopt schetsen. Op basis van de bevindingen uit deze analyse hebben we twee hypothesen geformuleerd, betreffende de vermeende impliciete doelstellingen van de Bijzondere Militaire Commissie. We poneerden namelijk, dat de Commissie informeel deels geconcipeerd was geweest om tegemoet te komen aan de noden, die in het pas bevrijdde België aan de orde waren.

Eenzijds was er – in het kader van de naoorlogse heropricting van de Belgische strijdkrachten – nood aan een 'zuivering' van het Belgische officierenkorps van de oudere officieren uit mei 1940, doordrongen van een achterhaalde militaire ideologie, die tijdens de Achttiendaagse veldtocht een of andere vorm van 'ontoelaatbaar gedrag' hadden vertoond.

Anderzijds streefde men er ook naar op zoek te gaan naar schuldigen in eigen rangen voor de militaire nederlaag in mei 1940, hetgeen kan beschouwd worden als een onderdeel van het streven om de frustraties en collectieve trauma's, ontstaan tijdens de Achttiendaagse veldtocht te

⁶⁰⁷ I. Roggen, "Une doctrine de la justice militaire belge", in : *Revue de Droit pénal Militaire et de Droit de la Guerre*, 1966, 2, p. 374.

neutraliseren, om op die manier een verzoening met dat pijnlijke verleden te bewerkstellingen, zodat men zich kon toelagen op de toekomst, m.n. de heropbouw van de moderne, professionele Belgische strijdkrachten in het kader van de nieuwe West-Europese defensie, belichaamd door de NAVO.

Vervolgens hebben we deze twee thesen, betreffende de impliciete doelstellingen van de Bijzondere Militaire Commissie, vervat onder de noemer van de ‘zuiveringsthese’ en de ‘verzoeningsthese’, om ze op die manier te kunnen falsifiëren in het kader van onze kwantitatieve analyse en microstudie.

Tenslotte hebben we dit tweede deel van onze Masterscriptie afgerond met een uitgebreide bespreking van de Bijzondere Militaire Commissie zelf.

Daaruit bleek, dat de Bijzondere Militaire Commissie – sinds haar oprichting op 11 oktober 1945 – formeel gezien een intern, tuchtrechtelijke onderzoeksorgaan was, belast met het verstrekken van advies aan de Minister van Landsverdediging betreffende eventueel te nemen ‘tuchtmaatregelen’ ten opzichte van actieve Belgische officieren, verdacht van het vertonen van ‘ontoelaatbaar gedrag’ tijdens de Achttiendaagse Veldtocht. Aangezien de eindbeslissing steeds bij de Minister van Landsverdediging beruste, konden we dan ook besluiten, dat de Bijzondere Militaire Commissie enkel een adviserende bevoegdheid had. We constateerden dat de Commissie gekenmerkt werd door een kenmerkende afwezigheid van een scheiding tussen de rechterlijke en uitvoerende macht, conform met de rest van de militaire rechterlijke macht.

De Commissie zelf bestond steeds uit een aantal onberispelijke, ervaren hogere officieren, aangeduid door de Minister van Landsverdediging, en functioneerde binnen het kader van het leger én dus buiten de standaard instellingen van de Belgische militaire justitie. Met de eerdere vaststellingen in het achterhoofd concludeerden we echter, dat de Bijzondere Militaire Commissie dan wel formeel geconcipieerd mocht zijn als een intern tuchtrechterlijk advies- en onderzoeksorgaan, maar dat het in de praktijk, ten gevolge van de merkwaardige samensmelting van de militaire disciplinaire macht en de militaire strafrechtelijke macht, zowel een strafrechtelijke als een tuchtrechterlijke juridische basis bezat. Deze frappante afwezigheid van een scheiding tussen deze twee domeinen had als cruciale consequentie, dat de Bijzondere Militaire Commissie zowel strafrechtelijke militaire delicten als disciplinaire inbreuken onderzocht. Op basis hiervan konden we bevestigen, dat de Bijzondere Militaire Commissie wel degelijk een informeel onderdeel uitmaakte van de Belgische militaire justitie (supra).

Uit onze uiteenzetting van de bestaansgeschiedenis van de Bijzondere Militaire Commissie bleek, dat deze intrigerende instelling gekarakteriseerd werd door een ingrijpende vormelijke evolutie tot aan zijn ontbinding in het najaar van 1949.

Na de courante origine en het standaardverloop van de dossiers van de Bijzondere Militaire Commissie te hebben gestipuleerd, zijn we overgegaan tot een analyse van het besluitvormingsproces van de Commissie, een procedure gebaseerd op een onderzoek en oordeelvelling door de commissieleden, gegrondvest op een opmerkelijke combinatie van enerzijds puur militaire criteria, gebaseerd op inzichten, ontleed uit de eerder besproken gebeurtenissen tijdens de Achttiendaagse veldtocht, en anderzijds juridische criteria, afkomstig van de reeds geschetste juridische fundering van de Commissie (supra). Het eigenlijke besluit van de Bijzondere

Militaire Commissie, mede bepaald door eventuele verzachtende of verzwarende omstandigheden, kende een erg grote variatie.

Nadien zijn we dieper ingegaan op de veronderstelde impliciete doelstellingen van de Bijzondere Militaire Commissie, met name onze eerder geformuleerde ‘zuiveringsthese’ en ‘verzoeningsthese’. We hebben geponeerd dat deze doelstellingen ervoor zorgden, dat de Commissie eerder milde straffen adviseerde, hetgeen de ideale basis vormde om deze thesen te falsifiëren aan de hand van de bevindingen in de kwantitatieve analyse en de microstudie.

Tot slot hebben we dit tweede deel van onze Masterscriptie afgesloten met een poging om een balans op te maken van de totale activiteit van de Bijzondere Militaire Commissie, met name op het vlak van het totale aantal door de Commissie onderzochte dossiers, maar omwille van het gebrekkige bronnenmateriaal hieromtrent konden we hier niets definitief besluiten.

We konden echter besluiten dat de verhelderende bevindingen, die we in het kader van dit tweede deel hebben geconstateerd, al reeds in grote mate een antwoord boden op het derde deel van onze vraagstelling, gericht op het achterhalen op welke manier het oorlogsgedrag van Belgische officieren tijdens de Achttiendaagse veldtocht onderzocht, beoordeeld en eventueel gestraft werd door de Bijzondere Militaire Commissie.

Het derde en meest vernieuwende deel van onze Masterscriptie werd – zoals eerder aangegeven – uitgemaakt door onze extensieve kwantitatieve analyse, gebaseerd op een onderzoek van nieuw, onbestudeerd bronnenmateriaal⁶⁰⁸ (zie bijlage 6. en opgave van bronnen 1.1.). Terwijl we in het tweede deel, zoals vermeld, bijna uitsluitend ingegaan waren op de derde component van onze probleemstelling, bood deze kwantitatieve analyse ons de mogelijkheid om dit nieuwe bronnenmateriaal, met name de 150 geselecteerde dossiers van de Bijzondere Militaire Commissie, te analyseren en interpreteren in functie van alle drie de onderdelen van onze probleemstelling.

We hebben daarbij benadrukt, dat deze grootschalige kwantitatieve analyse een historiografische primeur was, hetgeen toch wel kan beschouwd worden als het doel van elke (aspirerende) historicus. Deze situatie was zoals vermeld het gevolg van het geïdentificeerde historiografische en maatschappelijke hiaat, betreffende het eigenlijke oorlogsgedrag van de Belgische militairen tijdens de Achttiendaagse veldtocht of voor de naoorlogse behandeling, beoordeling en potentiële bestraffing van zogenaamd ‘ontoelaatbaar gedrag’, zoals ondermeer in het kader van de Bijzondere Militaire Commissie (1945-1949). We hebben dan ook gesteld dat, deze Masterscriptie deels geconcipieerd was als een bescheiden poging om onze historiografische kennis te vervolledigen door dit historiografisch hiaat trachten in te vullen.

We konden dan ook concluderen, dat deze historiografische situatie een krachtige legitimering vormde voor het opstellen van deze Masterscriptie en een voortreffelijke drijfveer voor een potentiële lezer om deze Masterscriptie door te nemen.

Desalniettemin had deze toestand ook zijn nadelen, met name het quasi totale gebrek aan literatuur voor een omkadering of verklaring van de in de loop van deze kwantitatieve analyse bekomen gegevens. We moeten dan ook benadrukken, dat deze afwezigheid van achtergrondliteratuur ons

⁶⁰⁸ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1-8.

gedwongen heeft om naast het eigenlijke cijfermateriaal, afkomstig uit dit onbestudeerde bronnenmateriaal, vooral te vertrouwen op onze eigen kennis en inzicht, hetgeen we geaccumuleerd hebben in het verloop van dit onderzoek. Een aanzienlijk aantal van onze aangeboden verklaringen bevonden zich dan ook in het hypothetische spectrum.

In het kader van deze kwantitatieve analyse hebben we getracht antwoorden te vinden aangaande alle drie de componenten van onze probleemstelling door allereerst te determineren wat de aard en kenmerken waren van de officieren, onderzocht door de Bijzondere Militaire Commissie, vervolgens door de aanklachten te analyseren, daarnaast door de plaats en het moment van de feiten te ontleden en tenslotte door de gevolgen van het onderzoek te bestuderen.

De structuur, die we in deze kwantitatieve analyse gehanteerd hebben, was grotendeels gebaseerd op de volgorde van onze summier gegevens (zie bijlage 6.), hetgeen op zijn beurt zijn oorsprong vond in het bronnenonderzoek van onze populatie van 150 dossiers van de Bijzondere Militaire Commissie.

We zijn in het kader van deze kwantitatieve analyse dus allereerst overgegaan tot een uitgebreide analyse van de beklagde officieren zelf, met name hun gedragen graad en functie op het moment van de feiten enerzijds en anderzijds de component, het wapen, het regiment en de divisie, waartoe de beklagden eertijds behoorden. De gegevens, die voortkwamen uit deze analyses, verschaften ons met een beter beeld van de officieren, die destijds onderworpen waren geweest aan een onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie, waardoor we verschillende clusters konden onderscheiden, die we ondermeer konden relateren aan de uiteindelijke gevolgen van het onderzoek.

We stelden om te beginnen vast, dat het overgrote deel van de door de Bijzondere Militaire Commissie onderzochte dossiers uitgemaakt werd door lagere officieren, met name (onder)luitenanten en kapiteins(-commandanten). Er bleek echter geen frappante correlatie te bestaan tussen de graad en het gevolg van het onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie. Daarnaast bleek dat de commandanten van pelotons, compagnieën en bataljons, de voornaamste autonome gevechtseenheden van het Belgische leger, het meest voor de Commissie moesten verschijnen.

Analyses van de component en het wapen, waartoe de beklagde officieren uit onze steekproef van 150 dossiers behoorden, wezen op een minieme aanwezigheid van reservisten en een grote meerderheid aan infanteristen, hetgeen in de lijn lag van de verwachtingen. Een ontleding van het verband tussen het wapen en de gevolgen van het onderzoek toonde aan, dat de Bijzondere Militaire Commissie gemiddeld vaker negatieve consequenties voorschreef aan infanterieofficieren dan aan officieren uit de vestingtroepen.

Kwantitatieve analyses van de eenheden van de beklagde officieren in kwestie wezen op clusters betreffende bepaalde regimenten en divisies, hetgeen we trachten verklaren hebben aan de hand van naoorlogse beoordelingen van de prestaties van de voornaamste Belgische eenheden tijdens de Achttiendaagse veldtocht. De meest frappante, maar gelukkig ook meest bestudeerbare cluster betrof de omstreden 4^e Infanteriedivisie, en met name haar ondergeschikte 7^e en 15^e linieregimenten, hetgeen ons aangezet heeft om deze opvallend hoge frequentie te verklaren aan de hand van een casus, waaruit bleek dat deze divisie – en met name haar infanterieregimenten – reeds

tijdens de mobilisatie aanzienlijke morele en disciplinaire tekortkomingen vertoonden, die tijdens de Achttiendaagse Veldtocht culmineerden tot tragische gevolgen.

Toch bleek er in het algemeen slechts een partiële correlatie te bestaan tussen enerzijds de wapenfeiten van een specifiek regiment of divisie tijdens de Achttiendaagse veldtocht – en de naoorlogse oordeelvelling daarvan – en anderzijds de frequentie van officieren, afkomstig van dit regiment of deze divisie, in onze populatie van 150 dossiers van de Bijzondere Militaire Commissie.

Het persoonlijke luik van deze kwantitatieve analyse hebben we vervolgens afgesloten met een onderzoek naar de status van de beklagde officier op het moment van het onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie en het verband daarvan met de aard van het gevolg van het onderzoek, vanuit het oogpunt van de ‘zuiveringsthese’. Daaruit bleek dat het merendeel van de onderzochte officieren nog steeds in dienst waren, toen ze voor de Commissie moesten verschijnen, hetgeen onze van de ‘zuiveringsthese’ afgeleide veronderstelling bevestigde, namelijk dat de Bijzondere Militaire Commissie – ten gevolge van zijn impliciete ‘zuiveringsdoelstelling’ – zich eerder concentreerde op het onderzoeken van zaken betreffende officieren, die nog in dienst waren, dan zaken betreffende reeds gepensioneerde officieren. Er bleek daarentegen geen frappante correlatie te bestaan tussen enerzijds de status van de onderzochte officieren op het moment van het onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie en anderzijds het aandeel negatieve consequenties.

Nadien zijn we overgegaan tot een uitgebreide analyse van de aanklachten, die voorkwamen in onze populatie van 150 dossiers, en de eventuele correlatie tussen de verschillende categorieën aanklachten enerzijds en de gevolgen van het onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie anderzijds, hetgeen het mogelijk maakte om onze ‘zuiveringsthese’ en ‘verzoeningsthese’ definitief te falsifiëren. Op basis van deze grondige analyse van elke specifieke cluster van aanklachten, onderzocht door de Bijzondere Militaire Commissie, konden we besluiten dat er bij alle clusters – en dus ook in het algemeen – sprake was van milde bestraffingen, hetgeen onze eerder geformuleerde ‘zuiveringsthese’ en ‘verzoeningsthese’ bevestigde.

Onze bevindingen bekrachtigden dus allereerst onze these, dat de Bijzondere Militaire Commissie als impliciete doelstelling had – in de context van de naoorlogse heroprichting van de Belgische strijdkrachten – een zuivering te bewerkstelligen van ‘ongewenste elementen’ – met name overtollige officieren, schuldig bevonden aan ‘ontoelaatbaar gedrag’ tijdens de Achttiendaagse Veldtocht – met het oog op de reorganisatie van deze strijdkrachten. Deze ‘zuiveringsdoelstelling’ ten dienste van de stroomlijning van het Belgische leger stimuleerde een in het algemeen vrij milde bestraffing door de Bijzondere Militaire Commissie betreffende de schuldig geachte officieren, aangezien de nadruk eerder lag op ‘zuivering’ dan bestraffing.

Deze vastgestelde vrij milde bestraffing beaamde daarnaast eveneens onze these, dat ook ‘verzoening’ een impliciet doel was van de Commissie. Aangezien zware straffen immers meer kwaad dan goed zouden doen door het pijnlijke verleden van de Achttiendaagse Veldtocht weer op te rakelen en oude wonden weer open te rijten, bevorderde ook deze impliciete verzoeningsgerichte doelstelling een inschikkelijke bestraffing door de Bijzondere Militaire Commissie. Onze bevindingen bevestigden dus dat de Bijzondere Militaire Commissie informeel evenzeer was geconcipeerd om een verzoening met het verleden te bewerkstelligen, zodat de heropgerichte Belgische strijdkrachten

zich konden toelagen op de toekomst in plaats van zich blind te staren op het pijnlijke verleden van de Achttiendaagse Veldtocht en de frustraties, die daaruit resulteerden.

Daarbij aansluitend stelden we eveneens vast, dat de Bijzondere Militaire Commissie prefereerde om vooral milde tuchtstraffen en tuchtmaatregelen te adviseren, conform de ‘zuiveringsthese’ en ‘verzoeningsthese’, zelfs indien het ging om vastgestelde militair delicten, hetgeen normaliter bestraft werd met een standaard militaire straf (supra). We hebben reeds uitgebreid besproken, dat de Bijzondere Militaire Commissie gekenmerkt werd door een opmerkelijke samensmelting van de militaire disciplinaire macht en de militaire strafrechtelijke macht⁶⁰⁹. Ten gevolge daarvan beoordeelde de Bijzondere Militaire Commissie zowel militaire delicten als andere vormen van ‘ontoelaatbaar gedrag’, die normaliter onder het disciplinaire tuchtrecht zouden vallen, maar in het kader van haar bovenstaande impliciete doelstellingen verkoos de Bijzondere Militaire Commissie om voor beide categorieën vooral vrij milde tuchtstraffen en tuchtmaatregelen te adviseren.

Na deze analyse van de aanklachten en de eventuele correlatie met de gevolgen van het onderzoek, zijn we overgegaan tot een uitgebreid onderzoek van de plaats en het moment van de (vermeende) feiten, hetgeen we geassocieerd hebben met de gebeurtenissen tijdens de Achttiendaagse veldtocht, met name de ontwikkelingen op vlak van moreel en discipline. Clusters deden zich voor op plaatsen en momenten, gekenmerkt door een hoge intensiteitgevechten en collectieve paniek en chaos.

Het sluitstuk van onze kwantitatieve analyse werd uitgemaakt door een finale bespreking van de gevolgen van het onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie, met als resultaat het onderscheiden van vijf aparte clusters van gevolgen, waarvan de voornaamste de tuchtstraffen en tuchtmaatregelen waren. Deze afsluitende analyse van de gevolgen van het onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie wees wederom op een algemeen genomen vrij milde bestraffing, geadviseerd oor de Commissie, voor het merendeel bestaande uit inschikkelijke tuchtstraffen en tuchtmaatregelen, conform de impliciete doelstellingen van de Bijzondere Militaire Commissie, vervat in de reeds bevestigde ‘zuiveringsthese’ en ‘verzoeningsthese’.

De in de loop van deze kwantitatieve analyse bekomen bevindingen wezen er dus op dat de Bijzondere Militaire Commissie, naast officieel een intern onderzoeksorgaan te zijn, dus ook een ‘zuiveringsinstantie’ en een ‘verzoeningscommissie’ was. Het was haar impliciete taak enerzijds de Belgische strijdkrachten te ‘zuiveren’ met het oog op de naoorlogse reorganisatie en anderzijds de ontwikkeling van een ‘onverwerkt verleden’ betreffende de Achttiendaagse Veldtocht in het militaire milieu én de gehele samenleving te vermijden. Wij beschouwen het eerder vermelde gebrek aan academische en maatschappelijke aandacht voor het oorlogsgedrag van Belgische militairen dan ook als het gevolg van het uitblijven een dergelijk collectief trauma, hetgeen ondermeer moet toegeschreven worden aan de verzoenende werking van de Bijzondere Militaire Commissie.

Tot slot hebben we deze Masterscriptie afgesloten met een microstudie, die voornamelijk in functie stond van de voornaamste component van onze probleemstelling: namelijk het achterhalen op welke wijze het oorlogsgedrag – en eventuele vormen van ‘ontoelaatbaar gedrag’ – van Belgische officieren

⁶⁰⁹ I. Roggen, “*Une doctrine de la justice militaire belge*”, in : *Revue de Droit pénal Militaire et de Droit de la Guerre*, 1966, 2, p. 374.

tijdens de Achttiendaagse veldtocht onderzocht, beoordeeld en eventueel bestraft werd in het kader van de werking van de Bijzondere Militaire Commissie tijdens de onmiddellijke naoorlogse periode.

Alhoewel deze microstudie van 15 dossiers noch geconcipeerd was als representatief voor de gehele bestudeerde populatie van 150 dossiers van de Bijzondere Militaire Commissie, noch als dusdanig kon beschouwd worden, moeten we toch opmerken, dat deze microstudie wel kan beschouwd worden als een goede illustratie van eerdere bevindingen in verband met de aard, de werking en de besluitvorming van de Bijzondere Militaire Commissie.

Om te beginnen stelden we vast, dat deze 15 dossiers hoofdzakelijk de standaardopbouw volgden, die we in het tweede deel van deze Masterscriptie reeds uitgebreid besproken hebben.

Deze dossiers verschaften ons dus met een onversneden illustratie van het verloop van een onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie en vooral hoe de Commissie, met name diens leden, 'dacht' en een oordeel velde. De kwalitatieve methode, waarop de 15 dossiers in deze microstudie onderzocht zijn geweest, verschaftte ons namelijk vooral met een onversneden beeld van het duale besluitvormingsproces van de Bijzondere Militaire Commissie (*supra*). Uit de vermelde passages uit deze 15 dossiers bleek allereerst immers, dat de Bijzondere Militaire Commissie haar oordeelvelling in grote mate liet afhangen van militaire criteria, hetgeen wederom aantoonde, dat onze in het kader van het eerste deel van deze Masterscriptie opgemaakte kritische analyse van het verloop van de Achttiendaagse Veldtocht onontbeerlijk was. Anderzijds bleek dat ook juridische criteria doorslaggevend waren, hetgeen de noodzaak beaamde van onze eerdere kritische analyse van de Belgische militaire justitie, waarvan het formeel ad hoc intern onderzoeksorgaan, dat de Bijzondere Militaire Commissie was, een informeel – maar in de geest van de Belgische Grondwet een volwaardig – onderdeel van uitmaakte.

Daarenboven sloten de bevindingen uit deze microstudie betreffende de gevolgen van het onderzoek door de Bijzondere Militaire Commissie aan bij onze eerdere vaststellingen op basis van de kwantitatieve analyse, aangezien het kwalitatieve onderzoek van deze 15 dossiers aantoonde, dat er in het algemeen – zowel bij militaire delicten als disciplinaire delicten en tekortkomingen – sprake was van een vrij milde bestraffing, conform onze reeds bevestigde 'zuiveringsthese' en 'verzoeningsthese'. Daarbij aansluitend bleek bovendien uit deze microstudie, dat de Bijzondere Militaire Commissie in het algemeen vrij begripvol te werk ging en vaak in grote mate rekening hield met allerhande verzachtende omstandigheden. Deze begripvolle houding van de Bijzondere Militaire Commissie sloot aan bij deze impliciete doelstellingen van de Commissie, hetgeen het voordragen van vrij milde straffen door de Commissie in de hand werkte. Tenslotte stelden we in het kader van deze microstudie eveneens vast, dat de Bijzondere Militaire Commissie verkoos om hoofdzakelijk milde tuchtstraffen en tuchtmaatregelen te adviseren, conform de 'zuiveringsthese' en 'verzoeningsthese', zelfs indien het ging om vastgestelde militair delicten, hetgeen normaliter bestraft werd met een standaard militaire straf (*supra*).

De in de loop van deze microstudie bekomen bevindingen bevestigden aldus onze conclusie uit de voorgaande kwantitatieve analyse, namelijk dat de Bijzondere Militaire Commissie, naast officieel een intern onderzoeksorgaan, dus ook een 'zuiveringsinstantie' en een 'verzoeningscommissie' was. De Commissie was immers belast met de impliciete taken om enerzijds de Belgische strijdkrachten te 'zuiveren' met het oog op de naoorlogse reorganisatie en anderzijds om door 'verzoening' te

brengen de ontwikkeling van een ‘onverwerkt verleden’ betreffende de Achttiendaagse Veldtocht in het militaire milieu én de gehele samenleving te vermijden.

2. ... en een ultieme conclusie in functie van de probleemstelling

Na deze opsomming van alle bevindingen, die we in de loop van dit scriptieonderzoek hebben vastgesteld, leek het ons opportuun om deze Masterscriptie te besluiten met een definitieve conclusie van onze bevindingen in functie van onze probleemstelling: namelijk het trachten achterhalen van hoe de Belgische officieren zich hadden gedragen tijdens de Achttiendaagse veldtocht, in welke mate er sprake was geweest van ‘ontoelaatbaar gedrag’ – zijnde militaire delicten en allerhande morele, professionele en disciplinaire inbreuken en tekortkomingen (supra) – en vooral op welke wijze dergelijk gedrag onderzocht, beoordeeld en eventueel bestraft werd in het kader van de werking van de Bijzondere Militaire Commissie tijdens de onmiddellijke naoorlogse periode.

Wat betreft deze eerste component van onze probleemstelling – het oorlogsgedrag van de Belgische officieren tijdens de Achttiendaagse veldtocht – hebben we vastgesteld, dat de inferieure status van de Belgische strijdkrachten aan de vooravond van de Duitse invasie in aanzienlijke mate aan de basis lag van het herhaaldelijke ondermaatse gedrag, vertoond door (delen van) de Belgische strijdkrachten. Op basis van onze globale bevindingen, afkomstig uit het eerste deel van onze Masterscriptie, konden we stellen, dat de algemene prestatie en gedragingen van de Belgische strijdkrachten, waaronder dus ook het Belgische officierenkorps, in mei 1940 niet bepaald denderend waren.

De vaststellingen uit onze kwantitatieve analyse en microstudie demonstreerden echter, dat de wijze waarop deze eerste component van onze vraagstelling geformuleerd was een veel complexere realiteit verborg. Onze analyses van de aard van de officieren, onderzocht door de Bijzondere Militaire Commissie, toonden immers aan, dat deze aanvankelijke perceptie van een homogeen Belgisch officierenkorps ten tijde van de Achttiendaagse veldtocht eenvoudigweg een illusie was. We hebben immers duidelijk vastgesteld, dat dé standaard Belgische officier gewoonweg niet bestond, maar dat er daarentegen net verschillende categorieën van officieren te onderscheiden vielen, gekarakteriseerd door een sterk gedifferentieerd oorlogsgedrag, ondermeer afhankelijk van hun graad, functie, component, wapen en eenheid op het moment van de feiten. Er waren aanzienlijke prestatieverschillen tussen bepaalde componenten, eenheden en dergelijke.

Bovendien fungeerde ook perceptie als een primordiale vertekenende factor in het besluitvormingsproces van de Bijzondere Militaire Commissie en dus ook in ons inzicht aangaande het algemene gedrag van de actieve Belgische officieren tijdens de Achttiendaagse veldtocht.

Met betrekking tot dit eerste onderdeel van onze Masterscriptie konden we dan ook besluiten, dat onze bevindingen aantoonde, dat het (actieve) Belgische officierenkorps in mei 1940 een bijzondere heterogeen conglomeraat was van erg verschillend presterende – en beoordeelde – groepen en individuen. We concluderen dan ook, dat het – op basis van het bronnenmateriaal, bestudeerd in deze Masterscriptie – onmogelijk was om tot een uitspraak te komen, betreffende het oorlogsgedrag van hét Belgische officierenkorps in mei 1940, aangezien een dergelijke homogene verzameling van officieren gewoonweg niet bestond.

Wat betreft het tweede onderdeel van onze probleemstelling – de frequentie van ‘ontoelaatbaar gedrag’ bij het (actieve) Belgische officierenkorps – hebben we in het eerste deel van deze Masterscriptie vastgesteld, dat de inferieure gesteldheid van de Belgische strijdkrachten, in combinatie met de ongunstige omstandigheden tijdens de Achttiendaagse veldtocht zelf, in vele gevallen een gedemoraliseerde, gedecimeerde, moegestreden, moedeloze en uitgeputte Belgische strijdmacht heeft gecreëerd, hetgeen de onderbouw vormde voor alle gevallen van ‘ontoelaatbaar gedrag’, begaan door individuele Belgische officieren en na de oorlog onderzocht door de Bijzondere Militaire Commissie.

De hierboven beschreven complicaties betreffende de eerste component van onze probleemstelling was hier uiteraard eveneens van toepassing: namelijk de constatering, dat het Belgische officierenkorps geen homogene eenheidsworst was, maar net een heterogene verzameling van verschillende groepen en individuele officieren.

Onze kwantitatieve analyse heeft aangetoond, dat in 68 van de 150 geselecteerde dossiers – ofwel 45,3 % van het geheel – de beklagde officier door de Bijzondere Militaire Commissie schuldig werd geacht aan een bepaalde vorm van ‘ontoelaatbaar gedrag’. Daarop hebben we dit resultaat geëxtrapoleerd naar onze vastgelegde minimale totale populatie van 362 dossiers, onderzocht door de Bijzondere Militaire Commissie tussen 1945 en 1949. Een gelijkaardig ‘veroordelingpercentage’ impliceerde, dat er in totaal 164 dossiers sprake zou zijn van vastgestelde uitingen van ‘ontoelaatbaar gedrag’. Aangezien bijna alle dossiers één individuele officier betroffen, impliceerde deze generalisatie, dat ongeveer 164 actieve officieren in deze onmiddellijke naoorlogse periode schuldig werden bevonden aan ‘ontoelaatbaar gedrag, zijnde militaire delicten en allerhande morele, professionele en disciplinaire inbreuken en tekortkomingen, door de Bijzondere Militaire Commissie.

Als we er echter rekening mee hielden, dat het gemobiliseerde Belgische leger op 9 mei 1940 ongeveer 4.800 actieve officieren in zijn gelederen telde, dan bleek er slechts een vrij klein aandeel – amper 3,4 % – zich hebben schuldig gemaakt aan allerhande vormen van ‘ontoelaatbaar gedrag’. Op basis van deze gegevens leek de frequentie van ‘ontoelaatbaar gedrag’ bij het actieve Belgische officierenkorps tijdens de Achttiendaagse Veldtocht dus eerder uitzondering dan norm geweest te zijn.

We hebben echter benadrukt, dat we ten gevolge van het gebrekkige bronnenmateriaal betreffende de activiteit van de Bijzondere Militaire Commissie, enkel met zekerheid konden stellen, dat de Bijzondere Militaire commissie tussen januari 1945 en oktober 1949 minimum 362 dossiers heeft onderzocht. We kunnen helaas op geen enkele manier verifiëren of dit ook effectief overeenkwam met het oorspronkelijk aantal onderzochte dossiers.

Dit gebrek aan bewijsmateriaal had als consequentie, dat we enkel konden speculeren over een mogelijke verklaring voor deze schijnbaar lage frequentie van ‘ontoelaatbaar gedrag’ bij de actieve Belgische officieren tijdens de Achttiendaagse veldtocht. We veronderstelden, dat er hiervoor in hoofdzaak 2 mogelijke hypothesen waren:

Eenzijds konden we veronderstellen, dat het actieve Belgische officierenkorps dermate goed presteerde tijdens de gevechtsoperaties in mei 1940, hetgeen een logische verklaring zou zijn voor het beperkte aantal dossiers, onderzocht door de Bijzondere Militaire Commissie. De algemeen genomen vrij chaotische omstandigheden tijdens de Achttiendaagse veldtocht en de niet bepaald

denderende prestatie van de Belgische strijdkrachten in hun geheel riep hier echter aanzienlijke vraagstekens bij op. De andere mogelijke verklaring is dan uiteraard, dat er in oorsprong meer dan 362 zaken betreffende actieve officieren, onderzocht zijn geweest door de Bijzondere Militaire Commissie. Aangezien het ons ontbrak aan enige bronnen om deze thesen te falsifiëren, zijn we genoodzaakt om af te zien van een definitieve conclusie en dit tweede onderdeel van onze probleemstelling enigszins open te laten.

Het derde en veruit het belangrijkste onderdeel van onze probleemstelling was echter het trachten achterhalen op welke wijze het oorlogsgedrag en eventuele 'ontoelaatbare gedrag' van Belgische officieren tijdens de Achttiendaagse veldtocht onderzocht, beoordeeld en eventueel bestraft werd in het kader van de werking van de Bijzondere Militaire Commissie tijdens de onmiddellijke naoorlogse periode. We hebben ons in het merendeel van deze Masterscriptie dan ook toegelegd op het determineren van wat voor een instelling deze Commissie nu eigenlijk was, van wat haar oorsprong en juridische basis waren, van hoe ze functioneerde, van welke doelstellingen ze had en van welke gevolgen haar doorlichtingen hadden op de onderzochte officieren.

Summier gesteld kunnen we concluderen, dat de Bijzondere Militaire Commissie op 11 oktober 1945 formeel opgericht werd als een intern tuchtrechtelijk onderzoeksorgaan, bestaande uit onbesproken hogere officieren aangeduid door de Minister van Landsverdediging, belast met het adviseren van de Minister van Landsverdediging betreffende het nemen van maatregelen tegen bepaalde actieve officieren, die zich tijdens de Achttiendaagse Veldtocht (10 -28 mei 1940) al dan niet schuldig zouden gemaakt hebben aan 'ontoelaatbaar gedrag'. Deze uitsluitend adviserende bevoegdheid en specifieke praxis van de Bijzondere Militaire Commissie en de dominerende rol van de uitvoerende macht, impliceerden dat de Commissie gekarakteriseerd werd door de kenmerkende afwezigheid van een scheiding tussen de rechterlijke en de uitvoerende macht. De Grondwet liet immers toe, dat de militaire rechterlijke macht en de militaire uitvoerende macht verenigd werden in één zogenaamd 'militair imperium'.

Formeel gezien, mocht de Bijzondere Militaire Commissie dan wel een ad hoc intern tuchtrechtelijk onderzoeksorgaan geweest zijn, maar we hebben vastgesteld, dat de Commissie in de praktijk merkwaardig genoeg werd gekenmerkt door een samensmelting van de militaire disciplinaire macht en de militaire strafrechtelijke macht, met als gevolg, dat de juridische fundering van de eigenlijke werking van de Bijzondere Militaire Commissie zowel gebaseerd was op een strafrechtelijke component, afgeleid van de Belgische militaire justitie, als op een disciplinaire constituent, gebaseerd op een aantal disciplinaire verordeningen en procedures⁶¹⁰. Deze frappante afwezigheid van een scheiding tussen deze twee domeinen, zoals traditioneel aanwezig in de burgerlijke orden, had als cruciale consequentie, dat de Bijzondere Militaire Commissie zowel strafrechtelijke militaire delicten als tuchtdelicten onderzocht. Op basis hiervan konden we besluiten, dat de Bijzondere Militaire Commissie wel degelijk een informeel onderdeel uitmaakte van de Belgische militaire justitie (supra).

Het eigenlijke besluitvormingsproces van de Bijzondere Militaire Commissie kwam neer op een officiële conversie van de mening van diens leden, gegrondvest op een combinatie van puur militaire criteria, gebaseerd op inzichten, ontleed uit de ontwikkelingen tijdens de Achttiendaagse veldtocht,

⁶¹⁰ I. Roggen, "Une doctrine de la justice militaire belge", in : *Revue de Droit pénal Militaire et de Droit de la Guerre*, 1966, 2, p. 374.

en anderzijds juridische criteria, afkomstig van de juridische fundering van de Commissie. De Bijzondere Militaire Commissie beoordeelde de eigenlijke gebeurtenissen tijdens de Achttiendaagse Veldtocht op basis van deze criteria, waarvoor de commissieleden bovendien een beroep deden op hun militaire ervaring, eerbaarheid en rechtschapenheid om zo tot een rechtvaardige beoordeling te komen van het oorlogsgedrag van sommige van hun medeofficieren tijdens de Achttiendaagse Veldtocht.

Desondanks het feit, dat de Bijzondere Militaire Commissie dus zowel militaire delicten als andere vormen van 'ontoelaatbaar gedrag', die normaliter onder het disciplinaire tuchtrecht zouden vallen, onderzocht en beoordeelde, verkoos de Commissie om – conform haar impliciete doelstellingen – in beide gevallen vooral vrij milde tuchtstraffen en tuchtmaatregelen te adviseren. Daarbij aansluitend bleek, dat de Bijzondere Militaire Commissie in het algemeen vrij begripvol te werk ging en vaak in grote mate rekening hield met allerhande verzachtende omstandigheden.

Deze kenmerkende praktijken vloeiden voort uit het feit, dat het besluitvormingsproces van de Bijzondere Militaire Commissie in grote mate beïnvloed werd door haar twee impliciete doelstellingen, namelijk 'zuivering' en 'verzoening' verwezenlijken in de context van de moeilijke overgang van oorlog naar vrede, waardoor de Belgische strijdkrachten én de samenleving in de onmiddellijke naoorlogse periode mee geconfronteerd werden.

De in de loop van deze Masterscriptie bekomen bevindingen toonden dan ook aan, dat de Bijzondere Militaire Commissie, naast officieel een intern onderzoeksorgaan te zijn, dus ook een 'zuiveringsinstantie' en een 'verzoeningscommissie' was. Het was haar impliciete taak enerzijds de Belgische strijdkrachten te 'zuiveren' in functie van de naoorlogse reorganisatie en anderzijds de ontwikkeling van een 'onverwerkt verleden' betreffende de Achttiendaagse Veldtocht in het militaire milieu én de gehele samenleving te vermijden. Wij beschouwden het maatschappelijke en historiografische hiaat betreffende het oorlogsgedrag van de Belgische militairen tijdens de Achttiendaagse veldtocht, dan ook als een gevolg van het uitblijven van een collectief trauma daaromtrent, hetgeen ondermeer moest toegeschreven aan de verzoenende werking van de Bijzondere Militaire Commissie.

Wanneer we ons nu afvragen wat deze Masterscriptie nu eigenlijk bijgedragen heeft tot de historiografie, dan moeten we benadrukken dat dit hele overkoepelde thema gekenmerkt werd door een aanzienlijk historiografisch hiaat. We hebben dan ook gesteld dat, deze Masterscriptie deels geconcipeerd was als een bescheiden poging om onze historiografische kennis te vervolledigen door dit historiografisch hiaat trachten in te vullen. Deze historiografische situatie fungeerde enerzijds als een krachtige existentiële legitimering voor deze Masterscriptie en anderzijds als een voortreffelijke drijfveer om een potentiële lezer aan te zetten dit werk door te nemen.

Wij menen, dat we er in geslaagd zijn om een aanzienlijke hoeveelheid nieuw bronnenmateriaal te ontsluiten voor een geïnteresseerd lezerspubliek, om een voorheen grotendeels onbekende instelling adequaat te onderzoeken en om een historiografische braakliggend terrein te cultiveren.

Wij hopen dan ook met dit scriptieonderzoek een bescheiden bijdrage te hebben geleverd aan de historiografie van de Tweede Wereldoorlog.

Universiteit Gent

Faculteit Letteren en Wijsbegeerte

Opleiding Geschiedenis

Academiejaar 2009-2010

**Gewikt en gewogen: het oorlogsgedrag van het Belgische
officierenkorps onderzocht door de Bijzondere Militaire
Commissie (1945-1949)**

**Masterproef voorgedragen tot het bekomen van de graad van Master in de
Geschiedenis**

Promotor: Dr. Antoon Vrints

Thomas Du Four

00602674

**UNIVERSITEIT
GENT**

**Volume 2: Bijlage en Opgave van
bronnen en literatuur**

Thomas Du Four

VI. Bijlage

1. Essentiële Wetteksten

1.1. Grondwet (07/02/1831) (Nederlandse tekst vastgesteld op 10 april 1967)⁶¹¹

Article 105 : Des lois particulières règlent l'organisation des tribunaux militaires, leurs attributions, les droits et obligations des membres de ces tribunaux, et la durée de leurs fonctions.

Artikel 105 : De inrichting van de militaire rechtbanken, hun bevoegdheid, de rechten en verplichtingen van de leden van deze rechtbanken, alsmede de duur van hun ambt worden door bijzondere wetten geregeld

1.2. Wet van 27 mei 1870 houdende het Militair strafwetboek (B.S., 4 juni 1870)⁶¹²

Hoofdstuk 1: Militaire straffen

Artikel 1. De militaire straffen zijn:

In lijfstraffelijke zaken: de dood met den kogel;

In boetstraffelijke zaken: de militaire gevangenisstraf;

In lijf- en boetstraffelijke zaken: de militaire afstraffing; de afzetting

(Vervangen bij art. 1 van de wet van 24 juli 1923)

Artikel 2. Ieder krachtens het Militair strafwetboek ter dood veroordeelde, zal voor de kop geschoten worden.

Indien de degradatie tegen hem niet uitgesproken werd, zal hij, bij de terechtstelling, de kentekenen en de uniform van zijn graad mogen dragen.

Artikel 3. De militair die, bij toepassing van het gewoon strafwetboek, de doodstraf of de straf met dwangarbeid heeft opgelopen, zal veroordeeld worden tot de militaire vervallenverklaring; hij zal kunnen veroordeeld worden tot de militaire vervallenverklaring, zoo hij, bij toepassing van hetzelfde wetboek, een andere criminele straf heeft opgelopen.

Heeft hij krachtens het Militair Strafwetboek een criminele straf opgelopen, dan zal hij slechts tot de degradatie veroordeeld worden in de gevallen bij de wet bepaald.

(Gewijzigd bij art. 1 van de besluitwet van 11 oktober 1916)

Artikel 4. Degradatie zal ook kunnen uitgesproken worden tegen ieder militair, die uit hoofde van de wanbedrijven, voorzien bij hoofdstuk V, titel VII, boek II, bij hoofdstuk I en bij de afdelingen II en III van hoofdstuk II, titel IX, boek II van het gewoon Strafwetboek, tot meer dan drie jaar gevangenisstraf verwezen wordt.

⁶¹¹ H. D'haenens, *codex militaris : droit pénal et droit disciplinaire militaires*, Brussel, Storia-scientia, 1987, p 2.

⁶¹² *Ibidem*, pp. 53-64.

Artikel 5. De gevolgen van de degradatie zijn :

- De beroving van de graad en van het recht om er de kentekenen en de uniform van te dragen;
- De onbekwaamheid om in het leger te dienen, in welke hoedanigheid ook;
- De beroving van het recht om enig ereteken of ander teken van eervolle onderscheiding te dragen.

Artikel 6. De straf van afzetting is slechts op de officieren toepasselijk.

Zij heeft tot gevolg de veroordeelde te beroven van zijn graad en van het recht om er de kentekenen en de uniform van te dragen.

Artikel 7. De rechtbanken zullen de straf van afzetting uitspreken :

Tegen ieder officier, krachtens het Militair Strafwetboek tot een criminele straf veroordeeld, waaraan de wet geen degradatie hecht;

Tegen ieder officier, uit hoofde van wanbedrijven veroordeeld, voorzien bij hoofdstuk V, titel VII, boek II en bij hoofdstuk I en de afdelingen II en III van het hoofdstuk II, titel IX, boek II van het gewoon Strafwetboek, indien hij uit hoofde van die wanbedrijven niet tot de degradatie werd veroordeeld.

Artikel 8. De Militaire gevangenisstraf is toepasselijk op de onderofficieren, korporaals, brigadiers en soldaten.

Voor de onderofficieren, korporaals en brigadiers heeft zij de berooving van hunnen graad ten gevolge.

...

Hoofdstuk 2: Verraad en bespieding

Artikel 15. Is aan verraad schuldig elk militair die een van de misdrijven pleegt, voorzien bij de artikelen 113 tot 119, 121 tot 123 en 123quater van het Gewoon Wetboek van Strafrecht.

...

Artikel 17. Wordt als bespieder beschouwd en zal met (levenslange hechtenis) met degradatie gestraft worden, ieder militair die, in een krijgplaats, in een krijgspost, of een militaire inrichting, in de werken, kampen, bivakken of kantonnementen van een leger, zal binnengedrongen zijn, om er zich in het belang van de vijand bescheiden of inlichtingen aan te schaffen.

Artikel 18. Wordt eveneens als bespieder beschouwd en zal met hechtenis van tien tot vijftien jaar gestraft worden, ieder persoon die, vermomd, in een van de plaatsen bij het voorgaand artikel aangeduid, zich toegang zal verschaft hebben, met het doel in voorgaand artikel aangewezen.

...

Hoofdstuk 3: Misdrijven die de krijgsplichten schenden

Artikel 19. Zal met de dood gestraft worden, de generaal, gouverneur of bevelhebber, die met de vijand zal gecapituleerd hebben of de plaats zal hebben overgegeven, welke hem was toevertrouwd, zonder al de verdedigingsmiddelen, waarover hij beschikte, te hebben uitgeput.

Artikel 20. Ieder generaal, ieder bevelhebber van een gewapende troep, die te velde zal gecapituleerd hebben, zal met de dood gestraft worden, indien hij, vooraleer te onderhandelen of in het verdrag zelf, niet alles gedaan of bedongen heeft, wat plicht en eer gebieden.

Artikel 21. Zal met de dood gestraft worden, ieder officier die, in tegenwoordigheid van de vijand, de post of de stelling, die hem aangewezen was, zal hebben verlaten, zonder daartoe door overmacht gedwongen te zijn.

Artikel 22. In de gevallen bij de drie voorgaande artikelen voorzien, zal de schuldige, daarenboven, tot de degradatie veroordeeld worden.

...

Artikel 25. De militair die, zonder op schildwacht te staan, zijnen post heeft verlaten, wordt gestraft met drie maanden of drie jaar militaire gevangenis, indien het feit zich heeft voorgedaan in oorlogstijd en bij het werkdadig leger; met eene tuchtstraf in al de andere gevallen;

Is de schuldige postoverste, dan wordt de zwaarste straf toegepast;

Is hij officier, dan wordt hij, in oorlogstijd, veroordeeld tot afzetting, en, in vreedestijd, met eenen tuchtmaatregel gestraft.

Stond hij tegenover den vijand, dan wordt de schuldige, wie hij ook wezen moge, met den dood gestraft.

(Vervangen bij art. 1 van de wet van 24 juli 1923)

...

Artikel 27. Onverminderd de straffen bij bijzondere wetten vastgesteld, zal met afzetting gestraft worden, ieder officier die, door een der middelen bij die wetten voorzien, zich schuldig zal hebben gemaakt aan belediging jegens de persoon van de Koning of jegens de leden van de Koninklijke familie of die, met kwaad inzicht en openbaar, hetzij het grondwettelijk gezag van de Koning, de onschendbaarheid van zijn persoon of de grondwettelijke rechten van zijn dynastie, hetzij de rechten of het gezag van de Kamers, hetzij de bindende kracht van de wetten zal hebben aangevallen, of rechtstreeks uitgelokt om aan deze niet te gehoorzamen.

Hoofdstuk 4: Insubordinatie en muiterij

Artikel 28. De militair die weigert aan de bevelen van zijnen overste te gehoorzamen, of er zich met opzet van onthoudt die uit te voeren wanneer hij met een dienst is belast, wordt met afzetting gestraft indien hij officier is; met drie maanden tot drie jaar militaire gevangenis, indien hij onderofficier, korporaal, brigadier of soldaat is.

In oorlogstijd en bij het werkdadig leger, wordt de officier gestraft met vijf tot tien jaar hechtenis; de onderofficier, korporaal, brigadier of soldaat, met twee jaar tot vijf jaar gevangenisstraf.

Werd de daad gepleegd tegenover de vijand, dan wordt de schuldige, wie hij ook wezen moge, met den dood gestraft.

(Vervangen bij art. 1 van de wet 24 juli 1923)

Artikel 29. Wordt muiterij geheten elke gelijktijdige weerstand aan de bevelen van hun meerderen, door meer dan drie verenigde militairen, wanneer het bevel ter zake van dienst is gegeven.

Artikel 30. Werd de muiterij gepleegd ten gevolge van samenspanning, dan wordt zij, in oorlogstijd en bij het werkdadig leger, gestraft met opsluiting in andere omstandigheden met twee jaar tot vijf jaar gevangenis.

Was de muiterij geen gevolg van samenspanning, dan worden de schuldigen, in oorlogstijd en bij het werkdadig leger, veroordeeld tot gevangenisstraf van twee jaar tot vijf jaar; in andere

omstandigheden, tot militaire gevangenisstraf van drie maanden tot drie jaar.

In alle andere gevallen, wordt de zwaarste straf opgelegd aan de aanhitters of voormannen der muiterij, en op de onderofficieren, korporaals of brigadiers die er hebben aan deel genomen.

(Vervangen bij art. 1 van de wet van 24 juli 1923)

Artikel 31. De officier, die aan een muiterij zal hebben deelgenomen, zal met hechtenis van vijf tot tien jaar gestraft worden.

Hij zal met de dood gestraft worden, indien hij aan een muiterij heeft deelgenomen in oorlogstijd en bij het werkdadig leger.

...

Hoofdstuk 5: geweld en smaad

Artikel 33. Ieder militair, schuldig aan gewelddaden tegen eenen schildwacht wordt gestraft met afzetting, indien hij officier is, met twee maanden tot twee jaar militaire gevangenis, indien hij onderofficier, korporaal, brigadier of soldaat is.

In het bij artikel 399 van het gewoon Strafwetboek voorzien geval, wordt de schuldige gestraft met zes maanden tot drie jaar gevangenis, en daarenboven, indien hij officier is, met afzetting.

In het bij artikel 400 voorgeziena geval, wordt hij veroordeeld tot opsluiting, en in het bij artikel 401 van hooger vermeld Wetboek voorgeziena geval, tot dwangarbeid van tien tot vijftien jaar.

Artikel 34. Gewelddaden vanwege een militair tegen zijnen overste worden gestraft met afzetting indien de schuldige officier is.

Heeft de schuldige een lageren graad dan die van officier dan wordt hij gestraft met drie maanden tot drie jaar militaire gevangenis, indien de gewelddaden werden gepleegd onder den dienst of naar aanleiding van den dienst; met twee maanden tot twee jaar, indien zij in alle andere omstandigheid gepleegd werden.

(Vervangen bij art. 1 van de wet van 24 juli 1923)

Artikel 35. De gewelddaden door een militair tegen zijn meerdere gepleegd, worden gestraft met :
gevangenisstraf van twee jaar tot vier jaar in het geval bedoeld in artikel 399;
opsluiting van vijf jaar tot tien jaar, in het geval van artikel 400;
opsluiting van tien jaar tot vijftien jaar, in het geval van artikel 401 van het gewone Strafwetboek.

...

Artikel 37. De krachtens artikel 35 tot gevangenisstraf veroordeelde schuldige wordt bovendien met afzetting gestraft indien hij officier is.

(Vervangen bij art. 1 van de wet van 24 juli 1923)

Artikel 38. In oorlogstijd en in het werkdadig leger, zal ieder militair, schuldig aan gewelddaden tegen zijn meerdere, met hechtenis van vijf tot tien jaar gestraft worden.

Indien de gewelddaden onder de dienst of ter gelegenheid van de dienst gepleegd werden, zo zal de straf hechtenis van tien tot vijftien jaar zijn.

...

Artikel 42. Ieder militair die zijn overste heeft beledigd wordt gestraft met één maand tot zes maanden gevangenis, indien hij officier is; en met één maand tot zes maanden militaire gevangenis indien hij geen officier is.

Werd de smaad toegebracht onder de dienst of naar aanleiding van de dienst, dan wordt de schuldige veroordeeld, indien hij officier is, tot gevangenisstraf van twee maanden tot twee jaar of zelfs tot afzetting; en heeft hij die graad niet, tot militaire gevangenisstraf van twee maanden tot twee jaar.

(Vervangen bij art. 1 van de wet van 24 juli 1923)

Hoofdstuk 6: Desertie

Artikel 43. Wordt als deserteur beschouwd en zal met afzetting gestraft worden :

Ieder officier die, in oorlogstijd, zich gedurende meer dan drie dagen van zijn korps of van zijn verblijfplaats zal verwijderd hebben, of die buiten het koninkrijk zal gegaan zijn zonder machtiging;

Ieder officier die, in vreedetijd, zich gedurende meer dan vijftien dagen van zijn korps of van zijn verblijfplaats zal verwijderd hebben, of die zonder machtiging buiten het koninkrijk gegaan zijnde, gedurende meer dan acht dagen afwezig zal gebleven zijn.

Artikel 44. Dezelfde straf zal kunnen opgelegd worden aan ieder officier met verlof of met permissie, die niet naar zijn korps of zijn verblijfplaats zal teruggekeerd zijn, in oorlogstijd, drie dagen, in vreedetijd, vijftien dagen na het verstrijken van zijn verlof of van zijn permissie, of na een bevel van wederoproeping ontvangen te hebben.

Artikel 45. Wordt als deserteur beschouwd:

Iedere onderofficier, korporaal, brigadier of soldaat die, zonder daartoe gemachtigd te zijn, zich van zijn korps of detachement zal verwijderd hebben gedurende meer dan drie dagen, in oorlogstijd, meer dan acht dagen, in vreedetijd;

Iedere onderofficier, korporaal, brigadier of soldaat die, afzonderlijk reizend, ter bestemming niet zal aangekomen zijn, in oorlogstijd, drie dagen, in vreedetijd, acht dagen na de hem gestelde dag;

Iedere onderofficier, korporaal, brigadier of soldaat met permissie of met verlof, die niet zijn korps zal teruggekeerd zijn, in oorlogstijd, drie dagen, in vreedetijd, vijftien dagen na het verstrijken van zijn verlof of van zijn permissie, of na het tijdstip bepaald bij een wederoproepingsbevel.

Artikel 47. De militaire gevangenisstraf bedraagt van drie maanden tot drie jaar :

Indien de schuldige reeds vroeger wegens desertie werd veroordeeld;

Indien hij in overleg met een makker is gedeserteerd;

Indien hij zijn vuurwapen op zijn paard heeft medegenomen;

Indien hij op 't oogenblik van de desertie deel uitmaakte van een patrouille, een wacht, een post of om 't even welke andere gewapende dienst;

Indien hij de grenzen van het Belgisch grondgebied is overgetrokken;

Indien hij zich van een nagmaakte of vervalste verlof- of permissiebrief heeft bediend;

Indien de desertie langer dan zes maanden heeft geduurd.

Artikel 48. Het maximum van de in de twee voorgaande artikelen gestelde straffen, zal uitgesproken worden, wanneer de desertie in oorlogstijd plaats heeft.

Artikel 49. Wordt als desertie met samenspanning beschouwd, elke desertie door meer dan twee militairen met gemeen overleg gepleegd.

Artikel 50. Het hoofd der samenspanning wordt in vreedstijd gestraft met twee jaar tot vijf jaar gevangenis; in oorlogstijd, wordt hij tot opsluiting veroordeeld.

De andere schuldigen worden in vreedstijd gestraft met drie maanden tot drie jaar gevangenis; in oorlogstijd worden zij verwezen tot gevangenisstraf van twee jaar tot vijf jaar.

Artikel 51. Al wie in tegenwoordigheid van de vijand deserteert, zal gestraft worden met hechtenis van tien tot vijftien jaar, indien hij officier is; met oplossing, als hij van mindere rang is. * De schuldige zal, daarenboven, kunnen veroordeeld worden tot de militaire vervallenverklaring.

Artikel 52. Ieder militair, aan desertie naar de vijand schuldig, zal met de dood gestraft worden. De schuldige zal, daarenboven, veroordeeld worden tot de militaire vervallenverklaring.

...

Hoofdstuk 7: Verduisteringen, diefstallen en verkoop van militaire voorwerpen

Artikel 54. Zullen overeenkomstig de bepalingen van het gewoon Strafwetboek gestraft worden :

De militair, die wapenen, munitie, kazernerings- of kampementsgoederen, penningen of welke voorwerpen ook, die aan militairen of aan de Staat toebehoren, en waarover hij rekenplichtig was of die hem tot bewaking waren toevertrouwd, zal hebben verduisterd;

De militair die, zonder rekenplichtig noch tot de bewaking aangesteld te zijn over de zaken bij voorgaande paragraaf bepaald, deze bedrieglijk zal hebben weggenomen.

In alle gevallen, indien de schuldige officier is, zal hij afgezet worden; indien hij onderofficier, korporaal of brigadier is, zal hij van zijn graad beroofd worden.

Artikel 55. Zal ook overeenkomstig de bepalingen van het gewoon Strafwetboek gestraft worden, zonder dat nochtans de straf minder zal mogen zijn dan zes maanden gevangenisstraf, de militair, die zich schuldig zal hebben gemaakt aan diefstal te nadele of ten huize van de inwoner, bij wie hij op vordering van de openbare overheid werd geherbergd.

...

Artikel 61. Het 'Crimineel Wetboek voor het krijgsvolk te lande' van 20 juli 1814, is, met uitzondering van de artikelen 1 tot en met 14, opgeheven.

1.3. Wet van 15 juni 1899 houdende eerste en tweede titel van het Wetboek van strafrechtspleging voor het leger (30 juni 1899)⁶¹³

Eerste titel: Van de krijgsrechtsmacht

Eerste hoofdstuk: Personen onderworpen aan de krijgsstrafwetten

Artikel 1. De krijgsstrafwetten zijn toepasselijk op al degenen die tot het leger behoren:

1° De officieren en de ambtenaars die er, krachtens een koninklijk besluit, mede gelijkgesteld zijn;

2° Zij die ingelijfd zijn krachtens wettelijke verplichtingen of vrijwillige dienstneming en die in werkelijken dienst zijn.

⁶¹³ *Ibidem*, pp. 65-92.

Artikel 2. De militairen, in bepaald verlof, worden beschouwd als zijnde in werkelijken dienst.

...

Artikel 4. De militairen, in onbepaald verlof, zijn aan de krijgsstrafwetten onderworpen voor de volgende misdrijven :

- A. Verraad en bespieding;
- B. Deelneming aan eene muiterij voorzien door het Krijgsstrafwetboek;
- C. Gewelddaden en smaad jegens eenen overste of jegens eenen schildwacht;
- D. Deelneming aan eene desertie met samenspanning, door militairen bedreven;
- E. Ontvreemding en bedrieglijke ontneming van om 't even welke voorwerpen tot den dienst van het leger en toebehoorende hetzij aan den Staat, hetzij aan militairen.

...

Artikel 10. In tijd van oorlog, is de mobielgemaakte burgerwacht aan de krijgsstrafwetten onderworpen.

Artikel 11. De dienstplichtigen en de vrijwilligers van alle categorieën zijn onderworpen aan de militaire wetten vanaf het oogenblik waarop zij de hoedanigheid van militair verwerven bij toepassing van de wetten op de dienstplicht.

1.4. Besluitwet van 13 november 1915 met betrekking tot de vrijwillige verminkingen in oorlogstijd (B.S., 12-18 november 1915)⁶¹⁴

Artikel 1. Alle militair die in tijd van oorlog, zich vrijwillig zal hebben verminkt, laten verminken of zich door welk middel dan ook in een staat van ongeschiktheid zal hebben gesteld, om zich zelfs tijdelijk aan den dienst te onttrekken, zal gestraft worden met afzetting, indien hij officier is, met eene gevangzitting van drie jaar tot vijf jaar indien hij onderofficier, korporaal, brigadier of soldaat is.

Artikel 2. Als het feit zich voordeed tegenover den vijand, zal de officier gestraft worden met eene gevangenhouding van tien tot vijftien jaar; de onderofficier, korporaal, brigadier of soldaat met de opsluiting. De schuldige zal, daarenboven, kunnen veroordeeld worden tot de militaire vervallenverklaring.

(Lid 2 gewijzigd bij art. 5 van de besluitwet van 11 oktober 1916, B.S., 15-21 oktober 1916)

...

1.5. Besluitwet van 13 mei 1940 betreffende de verscherping der bestraffing van sommige gedurende den tijd van oorlog gepleegde feiten (B.S., 16 mei 1940)⁶¹⁵

Artikel 1. Wanneer in oorlogstijd, zooals deze is beschreven bij artikel 58 van de wet van 15 juni 1899, diefstallen, vernielingen of beschadigingen van een anders roerende eigendommen worden begaan, hetzij in de plaatsen die door de inwoners wegens de oorlogsomstandigheden ontruimd zijn, hetzij tijdens de verduistering van de lichten in de plaatsen waar die verduistering door de bevoegde overheid is bevolen, worden de straffen, die tegen de daders van die feiten zijn voorzien bij

⁶¹⁴ *Ibidem*, p. 119.

⁶¹⁵ *Ibidem*, p. 132.

hoofdstuk I en bij afdeling IV van het hoofdstuk III van titel IX van boek II van het Wetboek van Strafrecht, vervangen:

Gevangenisstraf door dwangarbeid van tien tot vijftien jaar;

Opsluiting door dwangarbeid van vijftien tot twintig jaar;

Dwangarbeid van tien jaar tot vijftien jaar door levenslangen dwangarbeid;

Dwangarbeid van vijftien jaar tot twintig jaar en levenslange dwangarbeid door den doodstraf.

...

2. Tuchtreglement Belgische leger (1945)

2.1 Inleiding⁶¹⁶

Artikel 1. De krijgstuicht bestaat in de hoogst mogelijke orde, in de allerspoedigste uitvoering der gegevene bevelen, zonder de minste tegenspraak en in de onvermijdelijke bestraffing der geringst nalatigheden of misslagen, zoals ook der personen welke dezelve bedreven hebben, of hunnen plicht in het nakomen der voorgeschrevene orders verzuimen; terwijl eene volstreckte lijdelijke gehoorzaamheid van de minderen aan hunne meerderen er de grondslag van is.

Artikel 2. Eenieder, in den militairen stand, moet een regelmatig leven leiden: de godslasteringen, het vloeken en zweeren moeten worden nagelaten, en zullen de meerderen hierin, en in al wat de handhaving der goede zeden kan bevorderen, hunne minderen met een goed voorbeeld voorgaang, en alle buitensporigheden algemeen vermijd moeten worden.

Artikel 3. De beste eengezindheid behoort ook in den Landdienst plaats te hebben: alle partijschappen moet vermijd worden, en rechtvaardigheid het richtsnoer van alle daden zijn; eenieder moet met genoegen en zonder morren zijnen plicht doen; zich tot eigene en anderens verbetering, en tot voorkoming van elkanders misstappen bevljigten; de ongemakken geduldig verduren, elkander wederkerige achting toedragen, en eenstemmig tot het welzijn en de eer van eenieder in het bijzonder, en van het korps in het algemeen, en dus ook tot het welbetrachten van 's Lands dienst, medewerken.

...

2.2 Algemene bepalingen⁶¹⁷

Artikel 1. De ondergeschiktheid is de ziel van den militairen dienst. Derhalven is elk militair, van wat rang en staat hij zij, gehouden zijn meerderen in rang en in geval van gelijken rang, zijne meerderen in dienstjaren, alle eerbied en gehoorzaamheid te bewijzen.

...

⁶¹⁶ Belgisch Leger, *Tuchtreglement, bijgewerkt tot 1 October 1945*, Brussel, Imprimerie du Ministère de la Défense Nationale, 1945, pp. 37-39.

⁶¹⁷ *Ibidem*, pp. 40-57.

Artikel 3. Elk militair is verplicht in den dienst de orders hem gegeven door dengenen die boven hem gesteld is, terstond en zonder daartegen te redeneren, te gehoorzamen en getrouwlijk te volbrengen; behoudens het recht om , wanneer hij zich door die orders bezwaard vindt, daarna zijne klachten in te brengen.

Daar de tucht de voornaamste macht der legers uitmaakt, betaamt het dat in diens elke meerdere van zijne ondergeschikten volstreckte gehoorzaamheid en voortdurende onderdanigheid verge en bekome; dat de bevelen letterlijk, zonder aarzelen of morren uitgevoerd worden; de overheid van wie ze uitgaan, is er verantwoordelijk voor, en het indienen van bezwaar of beklag is den mindere slechts toegelaten nadat hij gehoorzaamd heeft.

Artikel 4. Alle commandeerenden officieren der korpsen, zijn verantwoordelijk voor de onbehoorlijke conduiter hunner onderhorigen; voor zoo verre zij door eene al te groote toegevendheid of onachtzaamheid, daarvan als medeoorzaken kunnen worden gehouden.

...

2.3 Over de overtredingen tegen de tucht⁶¹⁸

Artikel 8. Aan overtredingen tegen de krijgstucht maken zich schuldig :

Artikel 9. Al wie, in hooger rang gesteld zijnde, zich eenige feitelijkheden of honende uitdrukkingen jegens zijn ondergeschikte veroorlooft.

Artikel 10. Al wie, uit losheid of onachtzaamheid, verzuimt uit te voeren hetgeen waartoe hij gecommandeerd is, of te volbrengen de orders, welken aan hem door eenen meerdere gegeven zijn; ook dan zelfs wanneer die order bestaat in het uitvoeren of doen uitvoeren van eene geordonneerde straf.

...

Artikel 12. Al wie geene genoegzame vigilantie betoont, om zich in cas van alarm onder de wapenen te begeven of uit onachtzaamheid verzuimt de verschillende appellen, wacht, exercitiën, monsteringen of inspectiën waartoe hij gecommandeerd is.

...

Artikel 16. Al wie zijne meerderen oneerbiedig behandelt tegen dezelve, zich onbetamelijke uitdrukkingen tegen hun veroorlooft, of zich met woorden of gebaren voor hunne behandeling onvergenoegd betoond.

...

2.4 Over de straffen⁶¹⁹

De straffen zijn de navolgende:

Voor de officieren van allen rang

⁶¹⁸ *Ibidem*, pp. 58-68.

⁶¹⁹ *Ibidem*, pp. 70-115.

Artikel 28.

- 1) De vermaning
- 2) Eenvoudig arrest, gedurende ten hoogste één en twintig dagen
- 3) Arrest zonder acces, gedurende ten hoogste vijftien dagen

...

Artikel 51. De straf van eenvoudig arrest zal de officieren, tot dezelve verwezen, niet verschonen van den garnizoensdienst, noch van het bijwonen van alle de exercitiën van hun korps.

Eenvoudig arrest verplicht den officier in zijne woning te blijven zonder te mogen uitgaan dan alleen ter oorzake van den dienst en om zijn eetmaal te nemen.

Hetzelfde geldt wat betreft het verloopig arrest, behalve dat de korpsoverste het recht heeft voorloopige arrest zonder acces op te leggen.

Artikel 52. De straf van arrest zonder acces ontheft de officieren van allen dienst.

De militair op arrest zonder acces is ontheven van alle militaire bediening; hij boet zijne straf in zijne woning uit, en mag slechts ter oorzake van den dienst bezoek ontvangen.

Bij ernstige omstandigheden, mag arrest zonder acces uitgeoefend worden in een bijzonder lokaal aangewezen door de territoriale overheid.

Wanneer het regiment op marsch is, neemt de officier gestraft met arrest zonder acces plaats in de gelederen en marcheert met zijnen troep.

...

Artikel 54. Men zal in het opmaken van de straffen vooral ook onderscheid maken tusschen die geenen der ondergeschikten welke zelden misslagen begaan, en die welke zich dikwijls daaraan schuldig maken.

2.5 Tuchtmaatregelen⁶²⁰

Artikel 55. Behalve de straffen vermeld bij IIIe hoofdstuk kunnen de volgende tuchtmaatregelen toegepast worden op de hierna opgegeven militairen:

Officieren:

- 1) De blaam
- 2) De berisping van den Minister van Landsverdediging
- 3) De op non-activiteit stelling bij tuchtmaatregel
- 4) Het ontslag van ambtswege
- 5) Het verlies van den graad

...

⁶²⁰ *Ibidem*, pp. 117-123.

Toepassing van de tuchtmaatregelen

Op de officieren:

- 1) De blaam mag door den brigade- of divisiecommandant opgelegd worden aan elken officier of gelijkgesteld die eene straf tot arrest zonder acces ondergaan heeft. Zij vervangt alle straf tot arrest zonder acces verdiend door officieren van wie sprake bij verwijzing 2 van artikel 28. Zij wordt dan opgelegd door dezelfde overheden als hiervoor vermeld, of door den korpsoverste, volgens het geval.
Deze zeer strenge maatregel moet aanschouwd worden als eene verwittiging die een voorstel tot het op non-activiteit plaatsen voorafgaat.
- 2) De berisping van den Minister van landsverdediging wordt in dezelfde voorwaarden als de blaam opgelegd, doch zij is van strengeren aard. Elk officier op wien deze maatregel toegepast wordt, is door het feit zelf verwittigd dat, bij het eerstkomend vergrijp, de Minister hem op non-activiteit wegens tuchtmaatregel zal plaatsen of zulks aan den Koning zal voorstellen.
- 3) De op non-activiteit stelling bij tuchtmaatregel wordt toegepast op elken officier of gelijkgestelde die wegens het bedreven vergrijp uit zijn betrekking dient verwijderd, zonder dat de aard of de ernstigheid van de bedreven vergrijpen de terechtstelling of het verlies van graad zou kunnen veroorzaken.

Deze tuchtmaatregel wordt uitgesproken:

Voor eenen duur van één tot drie maanden, door den Minister van Landsverdediging

Voor eenen langeren duur, door den Koning

Aan de bij tuchtmaatregel op non-activiteit gestelde officieren kunnen de zelfde straffen en tuchtmaatregelen opgelegd worden als aan de officieren in werkelijken dienst.

4) Ontslag van ambtswege

Verlies van den graad

De officieren van allen graad, in werkelijken dienst, in beschikbaarheid, op non-activiteit, kunnen wegens de hierna opgegeven redenen, van hunnen graad en van hun wedde beroofd worden.

1° Wegens ernstige feiten niet voorzien bij de wetten, die van aard zijn de eer en de waardigheid van het militair beroep, of van de militaire ondergeschiktheid te krenken of te benadeelen.

2° Wegens openbare uiting van een meening strijdig met de grondwettelijke monarchie, met de grondinstellingen van den Staat, de, door de Grondwet gewaarborgde vrijheden, of wegens belediging van den persoon des Konings.

3° Wegens de feiten voorzien bij artikelen 43 en 44 van het Militair Strafwetboek (zie verwijzing 3 van art. 17 en 18).

De officier voorgesteld tot het verliezen van den graad verschijnt vóór eenen onderzoeksraad samengesteld overeenkomstig de wet van 16 Juni 1836, betrekkelijk het verlies van den graad.

Deze maatregel wordt uitgesproken bij met redenen omkleed koninklijk besluit, op verslag van den Minister van Landsverdediging.

...

Wegzending uit het leger⁶²¹

Artikel 77. De wegzending uit het leger wordt uitgesproken:

1° Jegens militairen die:

- a) Volstrekt onverbeterlijk blijken;
- b) Onwaardig zijn verder tot het leger te behooren

2° Jegens iedere militair, aanwezig of met verlof, die:

- a) Tot lijfstraf veroordeeld werd;
- b) Bij één of meer vonnissen of uitspraken, wegens diefstal, misbruik van vertrouwen, aftroggelarij, afpersing, aanslagen op de eerbaarheid, verkrachting, zedenbederf der jeugd, ontucht of openbare zedenschennis, veroordeeld werd tot één of meer onvoorwaardelijke straffen gezamenlijk zes maand gevangzetting bereiken

...

3. Relevante Wetbesluiten, Besluiten van de Regent en andere administratieve beslissingen

3.1 In verband met pensionering van officieren

« N° 56⁶²²

Arrêté du Régent modifiant l'âge de la mise à la retraite des officiers de l'armée

29 mars 1946, n° 2057

CHARLES, Prince de Belgique, Régent du Royaume,

A tous, présents et à venir, SALUT !

Considérant que la guerre actuelle a démontré la nécessité du rajeunissement des cadres ;

Sur la proposition du Ministre de la Défense Nationale,

Nous avons arrêté et arrêtons :

Article premier. --- Les officiers de l'armée sont admis à faire valoir leurs droits à la retraite à la fin du trimestre au cours duquel ils auront atteint l'âge fixé ci-dessous, savoir :

⁶²¹ *Ibidem*, pp.157-158.

⁶²² V. Werner, *Le statut légal et réglementaire des officiers de l'armée*, Brussel , Guyot, 1950, p 237.

Les Lieutenants généraux, soixante et un ans ;

Les généraux-majors, cinquante-neuf ans ;

Les colonels, cinquante-six ans ;

Les Lieutenants-colonels, cinquante-quatre ans ;

Les majors, cinquante-trois ans ;

Les capitaines-commandants et capitaines, cinquante et un ans ;

Les lieutenants et sous-lieutenants, cinquante ans.

Art. 2 --- Les dispositions des arrêtés royaux antérieurs, relatifs à la mise à la retraite, par limite d'âge des officiers sont abrogées.

Art. 3 --- Le Ministre de la Défense Nationale est chargé de l'exécution du présent arrêté qui entrera en vigueur le 31 mars 1946.

Donné a Bruxelles, le 29 mars 1946.

CHARLES.

Par le Régent :

Le Ministre de la Défense Nationale,

R. De Fraiteur. »

N° 59⁶²³

« 27 mai 1949. – Arrêté du Régent relatif à la retraite des officiers de l'armée.

MINISTERE DE LA DEFENSE NATIONALE

CHARLES, Prince de Belgique, Régent du Royaume,

A tous, présent et à venir, Salut !

Vu l'article 67 de la Constitution ;

Vu les lois sur les pensions militaires, coordonnées par l'arrêté royal du 11 août 1923, et notamment l'article 3, modifié par la loi du 13 juillet 1934 ;

Vu la loi du 15 septembre 1924, sur la position et l'avancement des officiers de l'armée ;

⁶²³ *Ibidem*, pp. 253-254.

Vu l'arrêté du Régent du 29 mars 1946, modifiant l'âge de la mise à la retraite des officiers de l'armée ;

Vu l'avis du Conseil d'Etat ;

Sur la proposition du Ministre de la Défense Nationale,

Nous avons arrêté et arrêtons :

Article premier --- Par dérogation à l'article 1er de l'arrêté du Régent du 29 mars 1946, les officiers d'un grade inférieur à celui de colonel, désignés pour occuper des emplois d'administration centrale et territoriale, indiqués comme sédentaires aux tableaux organiques de l'armée, sont admis à faire valoir leurs droits à la retraite à la fin du trimestre au cours duquel ils auront atteint l'âge de cinquante-six ans.

Art. 2 --- Les emplois visés à l'article 1er ci-dessus sont conférés aux officiers atteints l'âge de la retraite fixé par l'article 1er de l'arrêté du Régent du 29 mars 1946, qui en font la demande et qui ne participent plus à l'avancement ou qui y ont renoncé.

Art. 3 --- Un arrêté ultérieur établira la liste des emplois sédentaires d'administration centrale et territoriale visés par le présent arrêté. Un arrêté fixera annuellement le nombre de ces emplois auxquels il sera pourvu, ainsi que le grade des officiers auxquels ils seront conférés.

Art. 4 --- Le Ministre de la Défense Nationale est chargé de l'exécution de présent arrêté.

Donné à Bruxelles, le 27 mai 1949.

CHARLES

Par le Régent :

Le Ministre de la Défense Nationale,

De Fraiseur. »

N° 163⁶²⁴

« Arrêté du Régent remettant l'armée sur pied de paix.

MINISTRE DE LA DEFENSE NATIONALE

1er juin 1949

CHARLES, Prince de Belgique, Régent du Royaume,

A tous, présent et à venir, Salut !

⁶²⁴ *Ibidem*, p. 775.

Vu l'article 68 de la Constitution ;

Vu l'arrêté royal du 26 août 1939, relatif à la mobilisation de l'armée;

Vu la loi du 23 janvier 1947, relative aux modifications transitoires à apporter à la loi du 15 septembre 1924 sur la position et l'avancement des officiers, notamment l'article 5 ;

Vu la loi du 1er juin 1949, maintenant certaines dispositions légales en vigueur, nonobstant la remise de l'armée sur pied de paix ;

Vu l'avis du Conseil d'Etat ;

Sur la proposition du Ministre de la Défense Nationale et de l'avis des Ministres qui en ont délibéré en Conseil,

Nous avons arrêté et arrêtons :

Article premier --- L'armée est remise sur le pied de paix à la date du 15 juin 1949.

Art. 2 --- Sans préjudice de l'application de l'article 18, B, 1° et C, de la loi du 1er juin 1949, les commissionnements d'officiers, accordés au cours de la période allant du 28 mai 1940 jusqu'au 31 décembre 1946, ne seront plus maintenus après le 31 décembre 1949.

Art. 3 --- Le ministre de la Défense Nationale est chargé de l'exécution du présent arrêté.

Donné à Bruxelles, le 1er juin 1949.

CHARLES

Par le Régent :

Le Ministre de la Défense Nationale,

De Frateur. »

3.2 In verband met de voorgeschiedenis van de Bijzondere Militaire Commissie

« Moniteur-Londres n° 27 du 18.12.42.⁶²⁵

Arrete-Loi

Au Nom du Peuple Belge ;

Nous, Ministres réunis en Conseil ;

...

AVONS ARRETE ET ARRETONS :

⁶²⁵ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1a.: Documentaire relative à la création des commissions militaires spéciales, s.p.

Art. 1. --- Durant l'actuel temps de guerre, les officiers ou assimilés de l'active et de la réserve, quelle que soit leur position, qui se sont rendus coupables d'agissements graves, incompatibles avec les devoirs dérivant de leurs fonctions d'officiers, peuvent être démissionnés d'office de leur grade, par arrêté des Ministres, par arrêté des Ministres réunis en Conseil, sur un rapport motivé du Ministre de la Défense Nationale.

Art. 2. Préalablement à toute proposition de démission d'office, le Ministre de la Défense Nationale communique le dossier de l'officier en cause à une commission d'instruction

Cette commission sera composé de cinq officiers ayant commandé devant l'ennemi. L'un, au moins, d'entre eux sera officier général ou supérieur ; deux, au moins, seront d'un grade plus élevé que l'intéressé ; les autres seront plus anciens que celui-ci. Les membres de la commission seront désigné per le Ministre de la Défense Nationale.

Art. 3. La commission transmettra au Ministre de la Défense Nationale le dossier accompagné de ses avis et considérations.

L'intéressé sera entendu.

...

Londres, le 10 décembre 1942.

Les membres du Conseil des Ministres.

H. Pierlot

P.H. Spaak

Guet

A. Delfosse »

3.3 In verband met de oprichting en evolutie van de Bijzondere Militaire Commissie.

“ Ministerie van Landsverdediging

BESLUIT

Van 11 oktober 1945

Nr 1120⁶²⁶

Karel, Prins van België en Regent van het Koninkrijk

Aan allen, tegenwoordig en toekomstigen, HEIL:

Gelet op de wet van 15 september 1924 op stand en bevordering van de officieren;

⁶²⁶ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1a.: Documentaire relative à la création des commissions militaires spéciales, s.p.

Gelet op de wet van 18 april 1905 op staat en stand van de reserveofficieren;

Gelet op Koninklijk Besluit Nr 1998 van 27 December 1937;

Gelet op de besluiten van 18 juni 1945 Nr 626 en van 23 juni 1945, Nr 671

Op de voordracht van den Minister van Landsverdediging;

WIJ HEBBEN BESLOTEN EN WIJ BESLUITEN

Artikel 1 --- Een Bijzondere Militaire Commissie is er mede belast aan den Minister van Landsverdediging hare adviezen te geven omtrent de tuchtmaatregelen, welke eventueel dienen genomen ten opzichte van zekere officieren uit hoofde van hun gedrag tijdens de krijgsverrichtingen in Mei 1940.

Artikel 2 --- De bijzondere militaire commissie is samengesteld als volgt: een opperofficier, voorzitter; een onbepaald aantal opper- of hoofd officieren, vast te stellen door den Minister van Landsverdediging, om het ambt van plaatsvervangend voorzitter, van bijzitter en van secretaris te vervullen.

Artikel 3 --- Naargelang de vereischten (sic) mag de voorzitter van de bijzondere Militaire Commissie in den schoot derzelve, eene of meer subcommissies instellen.

Bladz. 2 van het besluit van 11.10.45 nr. 1120.

Artikel 4 --- Bij de samenstelling van de Bijzondere Militaire Commissie en van dezer subcommissies, wordt er rekening gehouden met het taalsysteem, dat door de officieren, die voor dezelve opgeroepen worden, opgevorderd wordt.

Artikel 5 --- De met redenen omkleede adviezen worden aan den Minister van Landsverdediging voorgelegd en de daaruit voortvloeiende beslissingen zijn niet vatbaar voor hooger beroep.

Artikel 6 --- De minister van Landsverdediging is belast met de uitvoering van dit besluit.

Gegeven te Brussel, den 11 October 1945

(w.g.)

Vanwege den Regent:

De Minister van Landsverdediging, Mundeleeur."

MINISTERIE
van
LANDSVERDEDIGING

Brussel, den 26 December 1945.
1, Leuvense weg.

DIENST
van den
ADJUDANT GENERAAL

Algemeene Directie
van het Militair Personeel
—
2^e Directie.

AAN AL DE MILITAIRE OVERHEDEN (tot
en met de Korpscommandanten en overhe-
den met dezelfde bevoegdheden).

Tot kennisgeving :

N^o A. D. M. P./II-2/Dis./124.

Aan den Heer Minister van Justicie.

VOORWERP : Besluit van 30 October 1945, houdende
vaststelling van de samenstelling der
Bijzondere Militaire Commissie en der
Hoogere Commissie van Beroep voor
Beroepsonderofficieren.
(Staatsblad n° 313 van 9-11-1945.)

I. — TEKST VAN HET BESLUIT.

MINISTERIE VAN LANDSVERDEDIGING

BESLUIT

van 30 October 1945, n° 1283.

KAREL,
Prins van België,
Regent van het Koninkrijk,

AAN ALLEN, TEGENWOORDIGEN EN TOEKOMENDEN, HEIL :

Op de voordracht van den Minister van Landsverdediging en van
den Minister van Justicie

WIJ HEBBEN BESLOTEN EN WIJ BESLUITEN :

Artikel één. — De Bijzondere Militaire Commissie, voorzien bij
art. 8 der wet van 27 Juli 1934, gewijzigd bij die van 11 April 1936,
betreffende het statuut der beroepsonderofficieren, omvat een Fran-
sche en een Vlaamsche Kamer, elk samengesteld als volgt :

- een opper- of hoofdofficier van het actief kader, van de
reserve of gepensionneerd, Voorzitter;
- een onbepaald aantal opper-hoofd of lagere officieren van
het actief kader, van reserve of gepensionneerd werkende
of plaatsvervangende leden.

De bij voormelde wetsbepaling voorziene Hoogere Commissie van Beroep omvat eveneens een Fransche en een Vlaamsche Kamer, elk samengesteld als volgt :

- een raadsheer bij het Hof van Beroep, Voorzitter;
- een of meer raadsheeren bij het Hof van Beroep, Ondervoorzitters, gelast het voorzitterschap waar te nemen van de Kamers die, ter uitvoering van artikel 2 van dit besluit, kunnen ingesteld worden;
- een onbepaald aantal opper-, hoofd- of lagere officieren van het actief kader, van de reserve of gepensionneerd, werkende of plaatsvervangende leden.

De Ministers van Landsverdediging en van Justicie, benoemen de Voorzitters en de Ondervoorzitters der Hoogere Commissie van Beroep.

De Minister van Landsverdediging benoemt den Voorzitter en de leden der Bijzondere Militaire Commissie, alsmede de leden der Hoogere Commissie van Beroep.

Hij bepaalt het minimum getal opper-, hoofd- of lagere officieren die in elke kamer van laatstgenoemde Commissie moeten zetelen.

Art. 2. — De Voorzitters der Bijzondere Militaire Commissie der Hoogere Commissie van Beorep mogen desnoods, bijkomende Kamers instellen.

Art. 3. — De Bijzondere Militaire Commissie en de Hoogere Commissie van Beroep, worden elk bijgestaan door een vast Secretariaat, samengesteld uit lagere officieren waarvan het getal door den Minister van Landsverdediging vastgesteld wordt.

Art. 4. — De Commissies zijn bevoegd om een onderzoek in te stellen over de omstandigheden waarin de tusschen 10 en 28 Mei 1940 te 4 uur in handen van den vijand, van een onzijdig of niet-oorlogvoerende mogendheid gevallen beroepsmilitairen gevangen of geïnterneerd werden, alsmede over hun gedrag gedurende hun gevangenschap of interneering.

Zij zullen hun advies te kennen geven over de gevolgen welke deze feiten moeten naslepen in verband met de ancienniteit der belanghebbenden.

Art. 5. — Het advies der Commissie moet met redenen omkleed zijn.

Het wordt bij meerderheid van stemmen aangenomen.

Bij staking van stemmen is die van den Voorzitter beslissend.

Art. 6. — Het advies van de Bijzondere Militaire Commissie is vatbaar voor hogere beroep. Het wordt den betrokkenen onderofficier beteekend, voor zoover het een strafmaatregel te hunner laste omvat.

Deze beteekening geschiedt bij gesloten en ter post aangeteekenden brief, met bericht van ontvangst.

Bovendien wordt een afschrift langs den hierarchischen weg overgemaakt.

De termijn van beroep belooft vijftien dagen met ingang van den datum van ontvangst van het bericht. Het hooger beroep wordt ingesteld bij aangeteekendenbrief, gericht aan den Voorzitter der Bijzondere Militaire Commissie.

— 3 —

Art. 7. — De dagvaardiging om voor de Hoogere Commissie van Beroep te verschijnen wordt den belanghebbende bij gesloten en ter post aangeteekenden brief beteekend.

De onderofficier die gedagvaard is om te verschijnen, mag zich laten bijstaan door een door hem zelf gekozen verdediger die officier of onderofficier van het actief kader of van de reserve moet zijn.

Hij zelf en zijn raadsman mogen kennis nemen van al de stukken van het dossier op grond waarvan de commissie uitspraak moet doen.

Deze kennismeming geschiedt in het Secretariaat der Commissie vanaf den achtsten dag vóór de verschijning.

De verschijnende en zijn verdediger mogen een verweerschrift indienen .

Art. 8. — De Minister van Landsverdediging en de Minister van Justicie zijn belast met de uitvoering van dit besluit.

Gegeven te Brussel, den 30 October 1945.

(get.) **KAREL.**

Vanwege den Regent,

De Minister van Landsverdediging,

(get.) **MUNDELEER.**

De Minister van Justitie,

(get.) **GREGOIRE.**

II. — UITVOERINGSMAATREGELEN.

De Korpscommandanten en overheden met dezelfde bevoegdheden moeten mijn Departement tegen 31 Januari 1946 in 't bezit stellen van een naar bijgaand model opgemaakte tabel, houdende opgave van de beroepsonderofficieren die tusschen 10 Mei en 28 Mei 1940 te 4 uur gevangengenomen of geïnterneerd geworden zijn.

III. — OPMERKINGEN.

Het behoort aan de Korpscommandanten mij, door een omstandig verslag, het geval te laten kennen van de andere beroepsonderofficieren en de gereëngageerde militairen wier gedragingen gedurende den veldtocht of de gevangenschap te wenschen hebben overgelaten. Hun geval, niet bij het besluit voorzien, zal eventueel aan den Onderzoeksdienst voorgelegd worden.

De Minister van Landsverdediging,

(w. g.) **L. MUNDELEER.**

- Arrêté-loi relatif à la démission d'office des officiers.
- Arrêté-loi donnant au Ministre de la D.N. certains pouvoirs en matière d'incorporation ainsi que d'exclusion de l'armée.
- Arrêté ministériel réglant la procédure selon laquelle seront instruits les cas d'exclusion de l'armée.

I C.M. Cabinet n° 6/196/J du 6 mars 1945.

- Service des Enquêtes - Commission d'avis.

II C.M. Cabinet n° 6/888/J du 19 mars 1945.

- Service des Enquêtes - Commission d'avis.

III M.D.N. Cabinet n° 6/5604/J du 8 juin 1945.

- Réorganisation des Commissions d'Avis pour sous-officiers et militaires de rang subalterne.

Moniteur Belge n° 188 du 7 juillet 1945.

- Arrêté du Régent du 18 juin 1945, relatif à la composition de la Commission Militaire Spéciale prévue à l'article 18 de la loi du 15 septembre 1924 sur la position et l'avancement des officiers.
- Arrêté du Régent du 28 juin 1945, constituant une Commission militaire chargée d'examiner la conduite des officiers qui n'ont pas été en captivité.

M.D.N. - C.M. n° 6/7834/J du 1er juillet 1945

- Organisation des Commissions d'Instruction et d'avis pour officiers de réserve.

M.D.N. Service de l'A.G. - D.G.P.M. 1ère Direction, 3me Bureau.

- D.G.P.M. 1/N 5/6461 du 12 octobre 1945
- Arrêté du Régent du 11 octobre 1945, concernant la Commission Militaire Spéciale.

Moniteur Belge n° 292 du 19 octobre 1945.

- constituant la Commission Supérieure d'Appel prévue à l'article 18 de la loi du 15 septembre 1924 sur la position et l'avancement des officiers.

Moniteur Belge n° 313 du 9 novembre 1945.

- Arrêté du Régent du 30 octobre 1945, fixant la composition de la Commission Militaire Spéciale et de la Commission Supérieure d'Appel pour sous-officiers de carrière.

Moniteur Belge n° 328 du 24 novembre 1945.

- Arrêté du Régent du 13 novembre 1945, modifiant et complétant l'arrêté du 13 octobre 1945 constituant la Commission d'Appel.

M.D.N. Service de l'A.G. - D.G.P.M. 1er Bureau.

- C.M. n° D.G.P.M./2-2/Dis/124 du 26 décembre 1945
- Arrêté du 30 octobre 1945 fixant la composition de la Commission Militaire Spéciale et de la Commission Supérieure d'Appel pour s/of (Moniteur Belge n° 313 du 9 novembre 1945)

Moniteur du 22-12-46

Arrêté du Régent du 17-12-46 Intitulé en matière disciplinaire une Commission militaire d'avis pour s/of.

3.4 In verband met de ontbinding van de Bijzondere Militaire Commissie.

Nota gericht aan de Minister van Landsverdediging van 26 september 1949, afkomstig van Generaal-Majoor E. van Caubergh, voorzitter van de Commissie⁶²⁷.

« OBJET: Dissolutions des Commissions.

...

La Commission militaire centrale comprend :

- 4) La Sous-Commission Militaire Centrale qui examine la comportement des officiers de l'active depuis la capitulation jusqu'au 8-5-1945.
- 5) La Sous-Commission Militaire Spéciale qui examine les plaintes qu'elle reçoit concernant le comportement des officiers de l'active au cours des opérations de guerre. Elle se compose de quatre officiers dont trois officiers supérieurs.
Les avis de ces deux sous-commissions sont soumis à l'examen d'un Président permanent unique : le Général-Major Ecuyer van Caubergh.
- 6) La Sous-Commission d'Avis et d'Instruction pour officiers de réserve, qui examine les plaintes qu'elle reçoit concernant les comportements des officiers de réserve, soit au cours des opérations de guerre, soit sous l'occupation.
Elle se compose de Cinq officiers dont trois officiers supérieurs, un officier subalterne de l'active et un officier subalterne de réserve.
Son président permanent est le Lieutenant-Colonel van Hoecke, M.F.F., pour les officiers de grade inférieur au sien.

Litiges restant à examiner par ces différentes commissions à la date du 25 septembre 1949.

- a) Par la Sous-Commission Militaire Centrale ... (nog 1 lopende zaken)
- b) Par la Sous-Commission Militaire Spéciale ... (nog 4 lopende zaken)
- c) Par la Sous-Commission d'avis et d'Instruction ... (nog 5 lopende zaken)

Désignation de membres permanentes

Pour l'examen de ces affaires (lopend zaken nvdr.) ... les compositions des commissions et souvent les dates de séance sont déjà fixées.

Les dossiers sont soumis à l'examen des présidents des commissions. Il est donc inutile, à mon avis, de désigner de nouveaux membres permanents pour examiner ces dossiers.

Ces affaires seront terminées en octobre.

...

Le Général-Major Ecuyer van Caubergh, Président de la Commission. »

⁶²⁷ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1a.: Documentaire relative à la création des commissions militaires spéciales, s.p.

4. Autobiografische Inlichtingen⁶²⁸

<p>MINISTÈRE de la DEFENSE NATIONALE</p> <hr/> <p>SERVICE DU PERSONNEL MILITAIRE</p> <p>— 1re Section. — 4e Bureau.</p> <hr/> <p>N° S. P. M./I/D 26/2133</p> <hr/>	<p><i>Bruxelles, le 10 juillet 1945.</i> 1, rue de Louvain.</p> <p>CONFIDENTIEL OFFICIER.</p> <p>LE MINISTRE DE LA DEFENSE NATIONALE,</p> <p>au</p>
--	---

**OBJET : « Renseignements Autobiographiques.
Addendum à la lettre d'envoi accompagnant
les formulaires ».**

Il y a lieu de tenir compte de ce que le texte des carnets de Renseignements Autobiographiques ne peut être considéré comme limitatif.

C'est ainsi que les Chefs de Corps doivent signaler notamment :

- les cas de désertion ou d'abandon de poste devant l'ennemi;
- ceux qui, d'une manière quelconque, ont failli à leur devoirs, soit au feu, soit au cours de leur mission;
- les punitions qui ont été infligées en captivité (par les chefs militaires belges, bien entendu);
- ceux dont la conduite en captivité a laissé à désirer au point de vue civisme ou a été peu compatible avec la dignité d'officier.

Indépendamment des devoirs spéciaux qui incombent en cette matière aux chefs de corps, il convient par ailleurs que les officiers, à tous les degrés de la hiérarchie, signalent quels sont les officiers qui à leur connaissance auraient failli à leurs devoirs à partir du 10 mai 1940, tant en campagne qu'en captivité.

Les carnets de Renseignements Autobiographiques déjà renvoyés au Département seront éventuellement complétés par une note spéciale adressée directement et d'urgence à Monsieur le Ministre de la Défense Nationale, S. P. M., 1re Section.

Le Ministre de la Défense Nationale,
(s.) **L. MUNDELEER.**

6541. — I. T./I. C. M. — 2,500 — 50 + 10 ex.

⁶²⁸ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Carnets Autobiographiques*, s.p.

23326

MINISTERIE VAN LANDSVERDEDIGING

DIENT
van het
MILITAIR PERSONEEL

AUTOBIOGRAFISCHE INLICHTINGEN

betreffende

.....
(Graad)

.....
(Naam en beginletters der voornamen)

.....
(Korps, dienst of organisme)

ACTIEF LEGER of RESERVE (1)

.....

.....

.....

(1) De onnoodige vermelding doorhalen.

5968 - I. T./I. C. M. - 5.000

MINISTERIE VAN LANDSVERDEDIGINGBrussel, den 26 Januari 1945.
1, Leuvenscheweg**DIENST**
van het
MILITAIR PERSONEEL**AANGETEEKEND VERTROUWELIJK-OFFICIER**N^o S. P. M. / I / M / 640

1 BIJLAGE (5 bladen).

DE MINISTER VAN LANDSVERDEDIGING,
AAN AL DE OFFICIEREN (*actief leger en reserve*).

Aan
(Graad) (Naam en beginletters der voornamen)

(Korps, dienst of organisme)
 straat, n^o

Voorwerp. — Autobiografische inlichtingen.

Gelieve hierbij formulieren te vinden, welke in twee exemplaren dienen ingevuld en bestemd zijn om mij in te lichten omtrent uw persoonlijke actie :

- 1° Gedurende den veldtocht van Mei 1940 ;
- 2° Tusschen 28 Mei 1940 en 1 October 1944.

Deze inlichtingen zijn bestemd voor uw persoonlijk dossier en moeten als grondslag dienen voor de herinrichting van de kaders van het nieuwe leger. Het antwoord op de vragen van paragrafen I, II en VI moet door al de officieren worden gegeven.

Volgens de categorie waartoe uw behoort of behoort hebt (krijgsgevangene, ontvlucht naar het buitenland, in België gebleven), dient u te antwoorden op de vragen van paragrafen III, IV of V.

Op uw EEREWOORD VAN OFFICIER gegeven, zouden alle inlichtingen, welke later valsch of onjuist mochten bevonden worden, aanleiding geven tot strafmaatregelen welke kunnen gaan tot het ontslag van ambtswege of tot pensionneering wegens moreele ongeschiktheid.

U hebt het recht beroep te doen op alle nuttige getuigenissen tot staving van uw verklaringen.

Het staat u anderdeels vrij bijgaande formulieren niet in te vullen, op voorwaarde van ze mij terug te sturen mits steeds te antwoorden op de vragen van paragrafen I en II.

In dit geval zult u een verzoek om pensionneering of om ontslag indienen.

VERTROUWELIJK - OFFICIER**Actief leger of Reserve. (1)**

Autobiografische Inlichtingen

betreffende mijn activiteit

gedurende de periode van Mei 1940 - September 1944.

Ik ondergeteekende verzeker, OP MIJN EEREWOORD VAN OFFICIER, dat onderstaande inlichtingen volstrekt overeenstemmen met de waarheid.

Ik verklaar kennis te hebben genomen van de verzendingsnota n^o S. P. M./I/M/640, welke deze formulieren vergezeld.

*
* *
*

FAMILIENAAM (in staande hoofdletters) :

Voornamen :

Stamboeknummer :

Plaats en datum van geboorte :

Graad op 28 Mei 1940 :

Functies op 28 Mei 1940 :

Overplaatsingen tijdens den veldtocht :

Hebt u straffen opgelopen gedurende den veldtocht? JA of NEEN (1)
Zoo ja, aard, tekst en datum van elke straf zoo volledig mogelijk vermelden (2) :

Huidige graad :

Huidige functies :

(1) De onnoodige vermelding doorhalen.

(2) Bijlage bijvoegen met aanduiding, in den rechterbovenhoek, van bladzijde en rubriek waarop de bijlage betrekking heeft.

NOTA : Over 't algemeen, het gebruik van een bijlage vermijden, indien de rubriek voldoende ruimte biedt voor den tekst van het antwoord.

§ 1. — Veldtocht 1940.

1. Graad en naam van uw rechtstreekschen chef,
 - a) op 10 Mei
 - b) op 28 Mei

2. Graden en namen uwer rechtstreeksche ondergeschikten :
 - officieren alleen . : Voor al de militaire overheden tot en met de compagniescommandanten of gelijksoortige overheden.
 - onderofficieren . : Voor de pelotonscommandanten :
 - a) Op 10 Mei
 -
 -
 - b) Op 28 Mei
 -
 -

3. Welke zijn, onder uw rechtstreeksche ondergeschikten, diegenen, wier gedrag in het vuur of tijdens hun opdracht, mochte hebben te wenschen overgelaten? (3)
 -
 -

4. Beknopt verslag over uw persoonlijk bedrijvigheid tusschen 10 en 27 Mei, die twee dagen inbegrepen, waarbij inzonderheid wordt vermeld :
 - a) Of uw eenheid werd aangevallen : JA of NEEN (1)
 - b) Zoo ja, waar?
 - c) Of U uw stellingen hebt behouden? JA of NEEN (1)
 - d) Op wiens bevel U zijt teruggetrokken?

5. Waart u nog bij uw eenheid, korps of dienst op 28 Mei, wanneer U de capitulatie vernomen hebt? JA of NEEN (1)

6. Zoo niet, wanneer en hoe hebt U ze (het) verlaten? (2)
-
-

7. Hebt U, ingevolge de capitulatie, bevelen van een Belgische overheid ontvangen?
 - JA of NEEN (1)
 - Welke bevelen? en van wien? (2)
 -
 -

(1) De onnoodige vermelding doorhalen.

(2) Als bijlage, een beknopt verslag bijvoegen, met aanduiding, in den rechterbovenhoek, van bladzijde en nummer der rubriek waarop het betrekking heeft.

(3) Voor elk geval een genummerd kort verslag bijvoegen, met aanduiding, in den rechterbovenhoek, van bladzijde en nummer der rubriek waarover het gaat.

§ II. — **Gevolgen van de Capitulatie.**

1. Werdt U in gevangenschap gestuurd? JA of NEEN (1).
 Op welken datum?
 Naar welk kamp werdt U gezonden?

2. Indien U zich afzonderlijk onttrokken hebt aan de gevangenschap van uw eenheid of van het kader uwer eenheid, opgeven in welke omstandigheden U dit gedaan hebt.
 NIHIL of, ALS BIJLAGE, beknopt verslag (1) (2).
3. Zijt U in België gebleven, tijdens den ganschen duur der bezetting? JA of NEEN (1)
4. Zoo niet, naar welke landen zijt U gegaan?

(1) De onnoodige vermelding doorhalen.

(2) Als bijlage, een beknopt verslag bijvoegen, met aanduiding, in den rechterbovenhoek, van bladzijde en rubriek waarop het betrekking heeft.

5. Inventaris dossiers 'Commission Militaire Spéciale' – Centrum voor Historische Documentatie van de Krijgsmacht (CHD), te Evere

Carton C. Commission militaire spéciale

- 1) Farde 1 – Documents nos. 1 à 50.
- 2) Farde 2 – Documents nos. 50 à 100.
- 3) Farde 3 – Documents nos. 101 à 150.
- 4) Farde 4 – Documents nos. 151 à 200.
- 5) Farde 5 – Documents nos. 201 à 250.
- 6) Farde 6 – Documents nos. 251 à 300.
- 7) Farde 7 – Documents nos. 301 à 360.
- 8) Farde 8 – Documents nos. 361 à 362.
- 9) Farde 9 – Documents nos. 1 à 383.
- 10) Farde 10 – Documents nos. 405 à 897.
- 11) Farde 11 – Documents nos. 919 à 1313.
- 12) Farde 12 – Documents nos. 1314 à 1489.
- 13) Farde 13 – Documents nos. 1 à 110.
- 14) Farde 14 – Documents nos. 111 à 234.

6. Populatie dossiers Bijzondere Militaire Commissie⁶²⁹

Legende:

- 1) 'ID' staat voor het dossiernummer afkomstig uit de archieven van Bijzondere Militaire Commissie, aanwezig in het Centrum voor Historische Documentatie van de Krijgsmacht (CHD), te Evere. Omwille van privacy redenen zijn alle naamvermeldingen verwijderd.
- 2) Bij 'Graad' hebben we geopteerd voor een code systeem, waarbij de volgende legende is gehanteerd: 0 = Onderofficieren; 1 = Onderluitenant; 2 = Luitenant ; 3 = Kapitein ; 4 = Kapitein-commandant ; 5 = Majoor; 6 = Luitenant-kolonel; 7 = Kolonel
- 3) 'Act./Res.' slaat op het onderscheid tussen Actieve kaders en Reservisten.
- 4) Bij de 'Status bij onderzoek' staat een synopsis van de dienstsituatie van de militair in kwestie op het moment van de uitspraak door de Commissie.
- 5) Bij 'Wapen' is een onderscheid gemaakt tussen de verschillende onderdelen van de Belgische strijdkrachten
- 6) 'Regt.' slaat op het Regiment waarin de militair in kwestie diende op het moment van de feiten.
- 7) 'Div' refereert naar de Divisie waarin de militair in kwestie diende op het moment van de feiten.
- 8) Bij 'Aanklacht-synopsis' werd de aanklacht tegen deze specifieke militair in een aantal kernwoorden samengevat.
- 9) Bij 'Plaats van feiten' wordt de (hoofd)plaats waar de feiten zich hebben afgespeeld – indien bekend – vermeld.
- 10) Bij 'Datum van feiten' wordt de (hoofd)datum waarop de feiten zich hebben afgespeeld – indien bekend – vermeld.
- 11) Bij 'Datum van advies/beslissing van de Commissie' wordt de datum van de uitspraak door de Commissie vermeld.
- 12) Bij 'Gevolg van het onderzoek – synopsis' wordt tenslotte het uiteindelijke gevolg van het onderzoek (meestal identiek aan het advies van de commissie) vermeld.

⁶²⁹ Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Commission Militaire Speciale*, Farde 1-8. Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht, *Carnets Autobiographiques*, s.p.

ID	G r a a d	Functie	Act. / Res.	Status bij onderzoek	Wapen	Reg t .	Div.	Aanklacht - Synopsis	Plaats van feiten	Datum van feiten	Datum van advies / beslissing van de Commissie	Gevolg van het onderzoek - synopsis
1	7	Staf Off.	Act.	/	Medische dienst	/	/	Collaboratie, insubordinatie en schending van de hiërarchie	/	a) 10-15 juni 1940 b) 1940-1943 c) 1940-1944	20/01/1945	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
4	6	Regt. Cdt.	Act.	In dienst	Veldleger-Infanterie - Staf	37 Li	16 D.I.	Nalatigheid, Afzien van opvolgen van bevelen, Verlating van post, Ongeschikt als officier.	Kanaal van Terneuzen	a) 21 mei b) 22 mei c) 23 mei 1940	9/02/1945	Arrest zonder acces gedurende 15 dagen, bij Koninklijk Besluit op non-actief gezet en op pensioen gestuurd.
5	1	Cie Cdt.	Act.	In dienst.	Veldleger - Infanterie	7 Li	4 D.I.	Ongeschikt als officier	/	/	22/02/1945	Ontslag van ambtswege
8	2	Adm. Off.	Res.	/	Leger: administratie	1 Ch	5 D.I.	Desertie	/	17/mei/40	20/03/1945	Doorverwezen naar de krijgsraad omwille van Desertie
9	0	Aalmoez enier	Res.	In dienst	Veldleger - Infanterie	1 Ch	5 D.I.	Desertie	Wolvertem	17/mei/40	20/03/1945	Doorverwezen naar de krijgsraad omwille van Desertie. Later geannuleerd omwille van zijn status als burger. Ontslag van ambtswege, gedegradeerd tot soldaat.
10	1	Med. Off.	Res.	/	Veldleger - Infanterie	1 Ch	5 D.I.	Desertie	Wolvertem	17/mei/40	20/03/1945	Doorverwezen naar de krijgsraad omwille van desertie
11	7	Regt. Cdt.	Act.	/	Veldleger - Infanterie - Staf	7 Li	4 D.I.	Verlating van post, Onwaardig gedrag	a) Bilsen-Sutendael (Albertkanaal) b) Nevele (Schipdonk kanaal)	a) 11 mei 1940 b) 27 mei 1940	21/03/1945	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht.
12	4	Cie Cdt.	Act.	/	Veldleger - Infanterie	17 Li	9 D.I.	Afzien van opvolgen van bevelen, Verlating van post	Tielt (Leie)	26/mei/40	21/03/1945	Doorverwezen naar een secundaire dienst.
13	5	Bn Cdt.	Act.	/	Veldleger - Infanterie	1 Ch	5 D.I.	Ongeoorloofde overgave	Poesele (Nevele)	27/mei/40	21/03/1945	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
14	4	Staf Off.	Act.	In dienst	Veldleger - Infanterie - Staf	/	/	Diefstal en verduistering	/	mei/40	24/03/1945	Verplicht op pensioen gestuurd.
16 (cfr. 64)	2	Cie Cdt.	Act.	In dienst	Veldleger - Infanterie	4 Li	1 D.I.	Onwaardig gedrag	Wevelgem	24-25/05/1940	11/04/1945	Doorverwezen naar een secundaire dienst.
20	6	Adm. Off.	Act.	In dienst	Luchtmacht	/	/	Ongeschikt als officier, Afzien van opvolgen van bevelen	/	mei/40	22/05/1945	Eenvoudig arrest, gedurende 8 dagen.
22 (cfr. 21)	2	Cie Cdt.	Act.	In dienst: gepromoveerd	Veldleger - Infanterie	2 Li	12 D.I.	Verlating van post	/	25/mei/40	2/06/1945	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht.

25	1	Staf Off.	Res.	/	Veldleger - Infanterie - Staf	18 Li	7 D.I.	Verlating van post	Vlijtingen (Albertkanaal) - 'S Heeren Elderen	mei/40	12/06/1945	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
29	2	Cie Cdt.	Act.	In dienst: gepromov eerd	Veldleger - Infanterie	18 Li	7 D.I.	Verlating van post	Waremmen	11/mei/40	7/07/1945	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
30	2	Cie Cdt.	Act.	/	Veldleger - Infanterie	18 Li	7 D.I.	Ongeoorloofde overgave	Vroenhoven (Albertkanaal), Henkelom	10-11 mei 1940	11/07/1945	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
31	1	Pon Cdt.	Res.	In dienst: gepromov eerd	Veldleger - Infanterie	/	4 D.I.	Ongeschikt als officier	/	mei/40	11/07/1945	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
32	1	Pon Cdt.	Act.	In dienst: gedegrad eerd	Veldleger - Infanterie	29 Li	11 D.I.	Afzien van opvolgen van bevelen	Zomergem (Schipdonk- kanaal)	26/mei/40	20/07/1945	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
33	5	Techn. Off.	Act.	In dienst	Veldleger - lucht- afweer	/	/	/	/	mei/40	20/07/1945	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht.
33	2	/	Act.	/	Leger	/	/	/	/	mei/40	20/07/1945	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
34	4	Staf Off.	Act.	In dienst	Veldleger - Infanterie - Staf	8 Ch	17 D.I.	Onwaardig gedrag	/	/	27/07/1945	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
40 (cfr. 74)	2	Techn. Off.	Act.	/	Leger: Technisch e dienst	9 Li	6 D.I.	Desertie	Dendermon de	16 - ... mei 1940	30/08/1945	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
41	4	Bn Cdt.	Res.	/	Veldleger - Infanterie	3 T.A.	/	/	/	/	30/08/1945	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
43	1	Piloot	Act.	In dienst: gepromov eerd	Lucht- macht	1 Aé	/	Incivisme, Desertie	Orléans (Frankrijk)	mei/40	13/09/1945	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
45 (cfr. 206, 227)	4	Fort Cdt.	Act.	In dienst	Leger: vestings- troepen	/	/	Ongeoorloofde overgave, Nalatigheid	Fléron (Luik)	17/mei/40	14/09/1945	Doorverwezen naar de 'Commission des Forts'
47	7	Regt. Cdt.	Act.	In dienst: gepromov eerd	Veldleger - Artillerie	7 A.	12 D.I.	Omstreden bevel gegeven	/	mei/40	21/09/1945	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
50	5	Bn Cdt.	Act.	In dienst	Veldleger - Infanterie - Staf	2 Li	12 D.I.	Verlating van post, Ongeschikt als officier, Nalatigheid	/	25- 26/05/194 0	16/10/1945	Oorspronkelijke besluit (<u>Arrest zonder accés gedurende 15 dagen, op non-actief geplaatst en op pensioen gestuurd</u>) blijft behouden. Verzoek tot heropening van het dossier door Majoor M. wordt afgewezen.
60	5	Bn Cdt.	Act.	/	Veldleger - Infanterie - Staf	2 C.	7 D.I.	Verlating van post	Brussel/Veld wezelt (Albertkanaal)	mei - juni 1940	17/01/1946	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
64 (cfr. 16, 322)	4	Cie Cdt.	Act.	/	Veldleger - Infanterie	4 Li	1 D.I.	Verlating van post	Kijkuihoek	mei/40	19/02/1946	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht

65	7	Cdt. Art./ P.F.N.	Act.	In dienst: gepromoveerd	Veldleger - Artillerie	/	/	Nalatigheid, Afzien van opvolgen van bevelen	Cognelée (Namen)	11/mei/40	23/02/1946	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
66	4	Esc. Cdt.	Act.	Gepension eerd	Gendarmerie	1 R.L	/	Afzien van opvolgen van bevelen	a) Wolvertem b) slag bij de Leie	a) 17 mei b) 22-25 mei 1940	2/03/1946	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
66	4	Esc. Cdt.	Act.	/	Gendarmerie	1 R.L	/	Verlating van post, Afzien van opvolgen van bevelen	a) Wolvertem b) slag bij de Leie	a) 17 mei b) 22-25 mei 1940	2/03/1946	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
66	5	Bn Cdt.	Act.	In dienst: gepromoveerd	Gendarmerie	1 R.L	/	Ongeschikt als officier, Nalatigheid	a) Wolvertem b) slag bij de Leie	a) 17 mei b) 22-25 mei 1940	2/03/1946	Arrest sans acces gedurende 15 dagen en op non-actief gezet gedurende 3 maanden.
70	7	Regt. Cdt.	Act.	/	Veldleger - Infanterie - Staf	2 C	7 D.I.	Ongeoorloofde overgave	Eygen-Bilsen (Albertkanaal)	11/mei/40	26/03/1946	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
72	2	Cie Cdt.	Act.	/	Veldleger - Infanterie	2 C	7 D.I.	Ongeoorloofde overgave	Veldwezelt (Albertkanaal)	10-12/05/1940	5/04/1946	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
73	4	Cie Cdt.	Act.	In dienst	Veldleger - Infanterie	23 Li	12 D.I.	Onwaardig gedrag, ongeschikt als officier.	/	mei/40	5/04/1946	Reeds verschenen voor en gestraft door de Krijgsraad.
74 (cfr. 40)	2	Techn. Off.	Act.	/	Leger: Technische dienst	9 Li	6 D.I.	Desertie	Dendermonde	16 - ... mei 1940	5/04/1946	Vorig besluit van de Commissie blijft behouden. Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht.
79	2	Pon Cdt.	Act.	/	Veldleger - Infanterie	37 Li	16 D.I.	Verlating van post, Afzien van opvolgen van bevelen	Rieme (Gent)	23/mei/40	2/05/1946	Doorverwezen naar de krijgsraad omwille van Verlating van Post.
84	5	Gr. Cdt. (Art)	Act.	/	Veldleger - Artillerie	4 A.	9 D.I.	Smaad	Ardoioie (Roeselaere)	25/mei/40	7/05/1946	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
88	4	Cie Cdt.	Act.	/	Veldleger - Infanterie	34 Li	13 D.I.	Verlating van post	Oost-Eeklo	21/mei/40	21/05/1946	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
90	3	Adm. Off.	Act.	/	Leger: administratie	/	/	Ongeoorloofde overgave, Desertie	Brugge	15-19 mei 40	21/05/1946	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
97	2	Cie Cdt.	Act.	/	Veldleger - Infanterie	16 Li	9 D.I.	/	/	mei/40	28/05/1946	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
101	2	Orkestleider	Act.	/	Veldleger - Infanterie	2 Ch	5 D.I.	Verlating van post	Wolvertem	17-18/05/2010	6/06/1946	Eenvoudig arrest, gedurende 8 dagen.
103	4	Cie Cdt.	Act.	In dienst: gepromoveerd	Veldleger - Cavalerie	/	11 D.I.	Afzien van opvolgen van bevelen, Desertie	1) Ourthe 2) Lippelo/ Raamsdonck	1) 11-12 mei 1940 2) 17 mei 1940	11/06/1946	Arrest zonder acces gedurende 15 dagen, Ontslag van ambtswege
117	1	Cie Cdt.	Act.	In dienst: gepromoveerd	Veldleger - Infanterie	5 Li	2 D.I.	/	/	mei/40	27/06/1946	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
118	2	Adm. Off.	Act.	In dienst	Leger: administratie	8 Li	9 D.I.	Ongeschikt als officier, Nalatigheid	/	25/mei/40	27/06/1946	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht

121	4	Gr. Cdt. (Aé)	Act.	/	Luchtmacht	1 Aé	/	Nalatigheid	Jeneffe (Luik)	11/mei/40	2/07/1946	Officier reeds in mei 1940 gestraft, zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht.
124	4	Staf Off.	Act.	In dienst	Veldleger - Infanterie - Staf	11 Li	4 D.I.	Omstreden bevel gegeven	Strombeek (Brussel)	14/mei/40	5/07/1946	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
126	4	Gr. Cdt. (Aé)	Act.	In dienst: gepromoveerd	Luchtmacht	1 Aé	/	Verlating van post	a) Glabbeek b) Aalter	a) 12-13 mei 1940 b) 16 mei 1940	8/07/1946	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
131	0	Pon Cdt.	Act.	In dienst: gepromoveerd	Veldleger - Infanterie	16 Li	9 D.I.	Ongeoorloofde overgave	Ingelmunster	26/mei/40	1/07/1946	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
132	5	Bn Cdt.	Act.	/	Veldleger - Infanterie	6 Li	2 D.I.	Nalatigheid, ongeschikt als officier.	Hermée (Luik) - Chapon-Seraing - Rijmenam	11-15 mei 1940	13/07/1946	Arrest zonder acces gedurende 8 dagen, weerhouden van verdere promotie.
138	2	Adm. Off.	Act.	In dienst: gepromoveerd	Leger: administratie	/	/	Verlating van post	Deinze	Mei/40	19/07/1946	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
145	5	Med. Off.	Act.	/	Medische dienst	/	4 D.I.	Verlating van post	Gors op Leuw, Nieuwerkerken, Grimbergen, Wolvertem	11-14 mei 1940	9/08/1946	Arrest zonder acces gedurende 8 dagen, op non-actief gezet gedurende 2 maand.
146	5	Gr. Cdt. (Art)	Act.	In dienst	Veldleger - Artillerie	19 A.	/	Ongeschikt als officier, onwaardig gedrag	/	19/mei/40	26/08/1946	Verplicht op pensioen gestuurd.
149	7	Regt. Cdt.	Act.	/	Veldleger - Infanterie	16 Li	9 D.I.	Ongeoorloofde overgave	Ardoioie (Roeselaare)	27/mei/40	9/09/1946	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
150	5	Bn Cdt.	Act.	In dienst.	Veldleger - Infanterie	1 Li	3 D.I.	Verlating van post	Wandre (Luik)	11-12 mei 1940	10/11/1946	Eenvoudig arrest, gedurende 8 dagen.
156	5	Genie Off.	Act.	Gepensioneerde	Leger: Genie	/	/	Omstreden bevel gegeven	Fleurus	15/mei/40	20/09/1946	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
158	5	Gr. Cdt. (Art)	Act.	/	Luchtmacht	3 Aé	/	Afzien van opvolgen van bevelen, Nalatigheid, ongeschikt als officier.	Aalter	a) 11/05/1940 b) 18/05/1940	4/10/1946	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
159	2	Pon Cdt.	Act.	/	Veldleger - Cavalerie	1 Ch. Ch.	2 D.C.	Ongeoorloofde overgave, Afzien van opvolgen van bevelen, Nalatigheid.	Albertkanaal	11/mei/40	15/10/1946	Arrest zonder acces gedurende 12 dagen, op non-actief gezet gedurende 3 maand, verplicht op pensioen gestuurd.
161	6	Regt. Cdt.	Res.	In dienst: gepromoveerd	Veldleger - staf	62 R.I.	/	Desertie, Verlating van post, Nalatigheid	Mouscron, Abbeville, Rouen, Narbonne (Frankrijk)	18/mei/40	16/10/1946	Een vermaning van de minister van Landsverdediging (gekregen op 9 november 1946, persoonlijk dossier Mary)
162	2	Pon Cdt.	Act.	In dienst: gepromoveerd	Veldleger - Infanterie	19 Li	8 D.I.	Verlating van post, Ongeschikt als officier	Pont-à-Celles (Charleroi)	16/mei/40	19/10/1946	Eenvoudig arrest, gedurende 4 dagen

164	1	Pon Cdt.	Act.	In dienst: gepromoveerd	Veldleger - Infanterie	1 Li	3 D.I.	Verlating van post	Desselgem	24/mei/40	25/10/1946	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
168	4	Fort Cdt.	Act.	In dienst: gepromoveerd	Leger: vestingstr oepen	/	/	Ongeoorloofde overgave	Pontisse (Luik)	18/mei/40	30/10/1946	Krijgt voorrang voor promotie en onderscheiding ten gevolge van geleverde prestatie.
170	4	Cie Cdt.	Act.	In dienst	Veldleger - Infanterie	6 Ch	10 D.I.	Ongeschikt als officier, Verlating van post	a) Leuven b) Markegem	a) 10-14 mei 1940 b) 26 mei 1940	7/11/1946	Eenvoudig arrest gedurende 12 dagen, definitief weerhouden van een actief commando.
171	2	Cie Cdt.	Act.	In dienst: gepromoveerd	Veldleger - Infanterie	12 Li	3 D.I.	Verlating van post, Nalatigheid	Luik	11/mei/40	13/11/1946	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
173	4	Esc. Cdt.	Act.	/	Gendarme rie	2e R.L.	/	Afzien van opvolgen van bevelen, Nalatigheid	Tielt	27/mei/40	9/11/1946	Arrest zonder acces gedurende 15 dagen, op non-actief gezet gedurende één maand, verplicht op pensioen gestuurd.
174	5	Bn Cdt.	Act.	/	Veldleger - Infanterie	1 C	6 D.I.	Ongeoorloofde overgave	Drongen Goed	27/mei/40	20/11/1946	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
175	1	Pon Cdt.	Act.	In dienst: gepromoveerd	Veldleger - Infanterie	19 Li	8 D.I.	Verlating van post, Afzien van opvolgen van bevelen	Namen	17/mei/40	27/11/1946	Eenvoudig arrest gedurende 12 dagen.
178	4	Fort Cdt.	Act.	In dienst	Leger: vestings- troepen	/	/	Ongeoorloofde overgave	Barchon (Luik)	18/mei/40	20/11/1946	Krijgt voorrang voor promotie en onderscheiding ten gevolge van geleverde prestatie.
179	4	Cie Cdt.	Act.	In dienst	Veldleger - Infanterie	1 R.Cy .Fr.	/	Verlating van post	Kapelle-op- den-Bos	17/mei/40	26/11/1946	Eenvoudig arrest gedurende 12 dagen, definitief weerhouden van een actief commando.
180	4	Gr. Cdt. (Art)	Act.	In dienst: gepromoveerd	Veldleger - Artillerie	2 A.	2 D.I.	Ongeschikt als officier	Lede	18/mei/40	27/11/1946	Arrest zonder acces gedurende 8 dagen.
181	2	Cie Cdt.	Act.	In dienst: gepromoveerd	Veldleger - Infanterie	13 Li	8 D.I.	Desertie	Saint-Lys (Frankrijk)	16-28/05/ 1940	29/11/1946	Eenvoudig arrest gedurende 15 dagen.
183	4	Fort Cdt.	Act.	In dienst	Leger: vestings- troepen	/	/	Ongeoorloofde overgave	Andoy (Namen)	23/mei/40	24/10/1946	Krijgt voorrang voor promotie en onderscheiding ten gevolge van geleverde prestatie.
188	5	Bn Cdt.	Act.	Gepension eerd: gepromoveerd	Veldleger - Infanterie	39 Li	18 D.I.	Verlating van post	Bliet	27/mei/40	19/12/1946	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
189	3	Cie Cdt.	Act.	Gepension eerd: gepromoveerd	Veldleger - Infanterie	1 R.Cy .Fr.	/	Verlating van post	Freeren (Tongeren)	11/mei/40	7/12/1946	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
194	1	Adm. Off.	Act.	In dienst: gepromoveerd	Leger: administra tie	6 Ch. A.	2 D. Ch. A.	Desertie	Huy, Champion, Frasnes-lez- Gosselies	10 -28 mei 1940	14/01/1947	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht

195	3	Staf Off.	Act.	/	Veldleger - Staf	7 Li	4 D.I.	Verlating van post	Waanrode	12/mei/40	15/01/1947	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
199	2	Cie Cdt.	Act.	In dienst: gepromoveerd	Veldleger - Infanterie	20 Li	11 D.I.	Ongeoorloofde overgave	Dries (op de route van Ursel naar Eekloo)	27/mei/40	20/01/1947	Arrest zonder acces gedurende 15 dagen, op non-actief gezet.
200	4	Fort Cdt.	Act.	In dienst	Leger: vestingstroepen	/	/	Ongeoorloofde overgave	Flémalle (Luik)	16/mei/40	22/01/1947	Krijgt voorrang voor promotie en onderscheiding ten gevolge van geleverde prestatie.
206 (cfr. 45, 227)	2	Staf Off.	Act.	Overleden	Leger: vestingstroepen	/	/	/	Fléron (Luik)	Mei/40	19/02/1947	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
207	4	Bn Cdt.	Act.	In dienst: gepromoveerd	Veldleger - Infanterie	11 Li	4 D.I.	Verlating van post, Nalatigheid	Kwatrecht	20/21 mei 1940	26/02/1947	Eenvoudig arrest gedurende 8 dagen, afnemen van citatie aan Commandant B. toegekend.
209	1	Pon Cdt.	Act.	In dienst: gepromoveerd	Veldleger - Infanterie	2. R. Cy F.	/	Desertie, Verlating van post	Pont-Brûlé (kanaal van Willebroek)	18/mei/40	14/02/1947	Eenvoudig arrest gedurende 15 dagen.
217	5	Bn Cdt.	Act.	/	Veldleger - Infanterie	41 Li	16 D.I.	Afzien van opvolgen van bevelen, Smaad	1) Gent 3) Tielt	1)23 mei 1940 3) 27 mei 1940	29/02/1947	Arrest zonder acces gedurende 15 dagen, vermaning van de Minister van Nationale Landsverdediging
219	5	Gr. Cdt. (Aé)	Act.	Gepension eerd	Luchtmacht	2 Aé	/	Afzien van opvolgen van bevelen, Nalatigheid	Schaffen	10/mei/40	10/01/1947	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
222	2	Pon Cdt.	Act.	Non-actief en gedegradeerd.	Veldleger - Infanterie	/	1 D. Ch. A.	Verlating van post, Afzien van opvolgen van bevelen, Vrijwillige zelfverminking in de nabijheid van de vijand.	Menen	24 - 25 mei 1940	19/03/1947	Al reeds veroordeeld tot 10 jaar gewone gevangenisstraf, gedegradeerd tot soldaat door de Krijgsraad en ontslagen uit het leger. Zaak dan ook niet verder onderzocht.
223	4	Bn Cdt.	Act.	In dienst: gepromoveerd	Veldleger - Infanterie	36 Li	14 D.I.	Verlating van post	Halen	12/mei/40	1) 19/03/1947 2) 28/06/1948	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
224	4	Fort Cdt.	Act.	Gesneuveld	Leger: vestingstroepen	/	/	Onderzoek naar de val van het fort.	Bonnelles (Luik)	16 mai 1940	19/03/1947	Krijgt onderscheidingen omwille van de heroïsche manier waarop hij het fort heeft verdedigd en daarbij sneuvelde.
227 (cfr. 45, 206)	4	Fort Cdt.	Act.	In dienst	Leger: vestingstroepen	/	/	Ongeoorloofde overgave, Nalatigheid	Fléron (Luik)	17/mei/40	3/04/1947	Eenvoudig arrest gedurende 4 dagen
229	4	Fort Cdt.	Act.	In dienst	Leger: vestingstroepen	/	/	Ongeoorloofde overgave	Suarlée (Namen)	19/mei/40	5/04/1947	Arrest zonder acces gedurende 10 dagen

230	4	Fort Cdt.	Act.	Gepension eerd	Leger: vestingstroepen	/	/	Ongeoorloofde overgave	Maizeret (Namen)	23/mei/40	26/03/1947	Krijgt voorrang voor promotie en onderscheiding ten gevolge van geleverde prestatie.
231	4	Fort Cdt.	Act.	Gepension eerd	Leger: vestingstroepen	/	/	Onwaardig gedrag	Maizeret (Namen)	20/mei/40	26/03/1947	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
234	2	Cie Cdt.	Act.	In dienst: gepromoveerd	Veldleger - Infanterie	22 Li	12 D.I.	Ongeoorloofde overgave	Oostwinke	26/mei/40	16/04/1947	Arrest zonder acces gedurende 10 dagen
237	4	Genie Off.	Act.	In dienst	Leger: Genie	/	/	Afzien van opvolgen van bevelen, ongeschikt als officier	a) Brussel-Middelkerke	mei - juni 1940	19/04/1947	Eenvoudig arrest gedurende 10 dagen
238	1	Vest. Off.	Res.	In dienst: gepromoveerd	Leger: vestingstroepen	/	/	Afzien van opvolgen van bevelen, Desertie	Saint-Héribert (Namen)	16/mei/40	14/05/1947	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
241	2	Pon Cdt.	Act.	In dienst: gepromoveerd	Veldleger - Infanterie	3e Ch. A.	1 D. Ch. A.	Desertie	Corroy-Le-Château, Roesbrugge	14 - 21 mei 1940	17/05/1947	Eenvoudig arrest gedurende 15 dagen.
243	4	Fort Cdt.	Act.	In dienst	Leger: vestingstroepen	/	/	Ongeoorloofde overgave	Battice (Luik)	22/mei/40	16/04/1947	Krijgt voorrang voor promotie en onderscheiding ten gevolge van geleverde prestatie. Later mogelijk ingetrokken
245	2	Leerling observator	Act.	/	Luchtmacht	/	/	Desertie	Rhisnes (Namen)	15/mei/40	16/05/1947	Eenvoudig arrest gedurende 6 dagen
246	5	Gr. Cdt. (Art)	Act.	/	Veldleger - Artillerie	24 A.	16 D.I.	Ongeoorloofde overgave	Hekke	28/mei/40	14/05/1947	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
247	1	Pon Cdt.	Act.	In dienst: gepromoveerd	Veldleger - Infanterie	25 Li	3 D.I.	Verlating van post, Afzien van opvolgen van bevelen	a) Namen b) Leie	a) 12 mei 1940 b) 23-24 mei 1940	25/04/1947	Eenvoudig arrest, gedurende 8 dagen.
250	5	Staf Off.	Act.	In dienst: gepromoveerd	Leger: vestingstroepen	/	/	Ongeoorloofde overgave	Pontisse (Luik)	18/mei/40	28/05/1947	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
251	4	Bie Cdt.	Act.	In dienst	Veldleger - Artillerie	4 A.	9 D.I.	Verlating van post, Afzien van opvolgen van bevelen	/	26/mei/40	31/05/1947	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
253	1	Adm. Off.	Act.	In dienst	Leger: administratie	2 Ch	5 D.I.	Desertie	Beigem (Brussel)	17/mei/40	6/06/1947	Eenvoudig arrest, gedurende 15 dagen/
254	4	Gr. Cdt. (Aé)	Act.	Gepension eerd	Luchtmacht	1 Aé	/	Desertie	Tours (Frankrijk)	17/mei/40	12/05/1947	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
256	4	Gr. Cdt. (Art)	Act.	Gepension eerd	Veldleger - Artillerie	15 A.	/	Afzien van opvolgen van bevelen, ongeschikt als officier	1) Namen en Lootenhulle 2)	1) mei 1940 2) na de capitulatie	28/05/1947	Eenvoudig arrest gedurende 6 dagen

259	2	Cie Cdt.	Act.	Gepension eerd	Veldleger - Infanterie	35 Li	14 D.I.	Verlating van post, Afzien van opvolgen van bevelen	Beringen (Albertkanaal)	12/mei/40	9/06/1947	Reeds veroordeeld tot Arrest zonder acces gedurende 15 dagen, op non-actief gezet en verplicht op pensioen gestuurd omwille van onwaardig gedrag en pro-Duitse ideeën tijdens zijn gevangenschap. Geen extra staf meer, zaak niet verder onderzocht.
260	0	Pon Cdt.	Act.	In dienst: gepromov eerd	Veldleger - Infanterie	13 Li	8 D.I.	Desertie, Nalatigheid	Fosses, Gozée	15 -16 mei 1940	19/06/1947	Eenvoudig arrest gedurende 6 dagen
261	4	Bn Cdt.	Act.	Gepension eerd	Veldleger - Infanterie	17 Li	9 D.I.	Ongeoorloofde overgave	/	26/05/1940	21/06/1947	Eenvoudig arrest gedurende 4 dagen
262	4	Cie Cdt.	Act.	In dienst	Veldleger - Infanterie	17 Li	9 D.I.	Afzien van opvolgen van bevelen	Tielt - Zwevezelle - Schuyffercapelle	25-27 mei 1940	3/05/1947	Eenvoudig arrest gedurende 6 dagen
264	7	Regt. Cdt.	Act.	Gepension eerd	Veldleger - Cavalerie	3 L	1 D.C.	Ongeschikt als officier, onwaardig gedrag	/	10-16 mei 1940	25/06/1947	Uitgesloten van promotie of onderscheidingen
268	0	Adm. O/Off.	Act.	In dienst: gepromov eerd	Leger: administratie	12 A.	2 D. Ch. A.	Verlating van post	Diksmuide	12-28 mei 1940	20/06/1947	Eenvoudig arrest gedurende 8 dagen.
273	2	Pon Cdt.	Act.	In dienst	Veldleger - Infanterie	15 Li	4 D.I.	Ongeoorloofde overgave	Meigem	25/mei/40	30/04/1947	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
275 (cfr. 338)	2	Cie Cdt.	Act.	In dienst: gepromov eerd	Veldleger - Infanterie	15 Li	4 D.I.	Ongeoorloofde overgave	Meigem	25/mei/40	12/05/1947	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
278	5	Bn Cdt.	Act.	Gepension eerd	Veldleger - Infanterie	15 Li	4 D.I.	Ongeschikt als officier, Verlating van post	1) Waenrode - Winghe 2) /	1) 10-12 mei 1940 2) /	2/06/1947	Uitgesloten van het behalen van een graad bij de reserve
281	4	Cie Cdt.	Act.	Gepension eerd: gepromov eerd	Veldleger - Infanterie	15 Li	4 D.I.	Ongeoorloofde overgave	Meigem	25/mei/40	1/09/1947	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
282	0	Pon Cdt.	Act.	In dienst: gepromov eerd	Veldleger - Infanterie	13 Li	8 D.I.	Desertie	Gosselies	16/mei/40	23/09/1947	Eenvoudig arrest gedurende 8 dagen
283	0	Sec. Cdt.	Act.	In dienst: gepromov eerd	Veldleger - Infanterie	14 Li	11 D.I.	Verlating van post, Ongeoorloofde overgave	Kluizen (Evergem)	24/mei/40	2/10/1947	Eenvoudig arrest gedurende 8 dagen
284	0	Sec. Cdt.	Res.	In dienst: gepromov eerd	Veldleger - Infanterie	2 Li	12 D.I.	Ongeschikt als officier, onwaardig gedrag	Ronsele	24/mei/40	4/10/1947	Arrest zonder acces gedurende 15 dagen en een blaam
287	5	Adm. Off.	Act.	Gepension eerd	Leger: administratie	/	5 D.I.	Desertie	Wolvertem	17/mei/40	27/10/1947	Arrest zonder acces gedurende 15 dagen
288	4	Cie Cdt.	Act.	In dienst	Veldleger - Infanterie	6 Li	2 D.I.	Verlating van post	Waterloo	12/mei/40	31/10/1947	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht

290	0	O/Off.	Act.	In dienst: gepromoveerd	Veldleger - Infanterie	/	5 D.I.	Verlating van post, Ongeoorloofde overgave	Brasschaat	17 -18 mei 1940	24/11/1947	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
296	4	Cie Cdt.	Act.	In dienst: gepromoveerd	Veldleger - Infanterie	25 Li	3 D.I.	Afzien van opvolgen van bevelen	/	Mei/40	17/12/1947	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
298	5	Bn Cdt.	Act.	Transfer naar de Reserve	Veldleger - Infanterie	25 Li	3 D.I.	Ongeschikt als officier, Nalatigheid	Kuurne - Bavichove	24/05/194 0	20/12/1947	Eenvoudig arrest gedurende 8 dagen
309	4	Adm. Off.	Act.	In dienst: gepromoveerd	Leger: administra tie	/	3 D.I.	Omstreden bevel gegeven	/	12/mei/40	7/01/1948	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
310	1	Cie Cdt.	Act.	In dienst: gepromoveerd	Veldleger - Infanterie	7 Li	4 D.I.	Ongeschikt als officier	Zutendaal (Albert- kanaal)	11/mei/40	10/01/1948	Onderscheiding wordt niet toegekend
314	1	Pon Cdt.	Act.	In dienst: gepromoveerd	Veldleger - Infanterie	4 Ch. A.	2 D. Ch A	Desertie	Onoz-Villers (Frankrijk)	14 mei - 1 juni 1940	9/02/1948	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
317	4	Cie Cdt.	Act.	Gepension eerd: gepromoveerd	Veldleger - Infanterie	41 Li	16 D.I.	Afzien van opvolgen van bevelen, ongeschikt als officier	Tielt	27/mei/40	17/03/1948	Eenvoudig arrest gedurende 10 dagen
318	4	Cie Cdt.	Act.	In dienst: gepromoveerd	Veldleger - Infanterie	42 Li	15 D.I.	Ongeschikt als officier, Nalatigheid	Pervijze	26/mei/40	7/04/1948	Arrest zonder acces, gedurende 8 dagen
319	2	Cie Cdt.	Act.	In dienst: gepromoveerd	Veldleger - Infanterie	11 Li	4 D.I.	Afzien van opvolgen van bevelen, Verlating van post	Kwatrecht	21/mei/40	7/04/1948	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
322 (cfr. 64)	4	Cie Cdt.	Act.	In dienst: gepromoveerd	Veldleger - Infanterie	4 Li	1 D.I.	Verlating van post	/	mei/40	10/04/1948	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
323	4	Cie Cdt.	Act.	Gepension eerd	Veldleger - Infanterie	38 Li	14 D.I.	Ongeoorloofde overgave	Lummen (Albert- kanaal)	13/mei/40	1/04/1948	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
324	4	Cie Cdt.	Act.	In dienst: gepromoveerd	Veldleger - Infanterie	41 Li	16 D.I.	Verlating van post, Afzien van opvolgen van bevelen, Smaad	Tielt	26- 27/05/194 0	15/04/1948	Straf gereduceerd tot Arrest zonder acces, gedurende 8 dagen.
325	1	Pon Cdt.	Act.	In dienst: gedegrade erd	Veldleger - Infanterie	36 Li	14 D.I.	Ongeoorloofde overgave	Lummen (Albert- kanaal)	12/mei/40	16/04/1948	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
326	4	Cie Cdt.	Act.	Gepension eerd	Veldleger - Infanterie	14 Li	11 D.I.	Afzien van opvolgen van bevelen, Ongeschikt als officier, onwaardig gedrag, Nalatigheid	Malderen	mei/40	28/04/1948	Al reeds gestraft in mei 1940, zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
327	1	Sec. Cdt.	Res.	In dienst: gepromoveerd	Veldleger - Infanterie	/	14 D.I.	Verlating van post, Ongeoorloofde overgave	a) Wellen b) Abbeville (Frankrijk)	a) 11 mei 1940 b) 20 mei 1940	21/05/1948	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
328	2	Staf Off.	Act.	In dienst: gepromoveerd	Veldleger - staf	18 Li	7 D.I.	Afzien van opvolgen van bevelen	S' Herendere n	11/mei/40	1/06/1948	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht

330	6	Regt. Cdt.	Act.	Gepension eerd: gepromov eerd	Veldleger - Infanterie	36 Li	14 D.I.	Ongeschikt als officier, Nalatigheid, Afzien van opvolgen van bevelen	Demer/ Pervijze	mei/40	6/07/1948	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
332	5	Gr. Cdt. (Art)	Res.	Overleden	Veldleger - Artillerie	13 A.	/	Diefstal en verduistering, Dronkenschap, onwaardig gedrag	Ranst	16/mei/40	13/07/1948	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
337 (cfr. 360)	1	Pon Cdt.	Act.	In dienst: gepromov eerd	Veldleger - Infanterie	7 Li	4 D.I.	Verlating van post, Afzien van opvolgen van bevelen	Albertkanaal	11/mei/40	2/09/1948	Doorverwezen naar de Krijgsraad voor terugtrekking zonder bevel en verlating van post.
338 (cfr. 275)	2	Cie Cdt.	Act.	In dienst: gepromov eerd	Veldleger - Infanterie	15 Li	4 D.I.	Ongeoorloofde overgave	Meigem	25/mei/40	27/09/1948	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
339	1	Pon Cdt.	Act.	In dienst: gepromov eerd	Veldleger - Infanterie	15 Li	4 D.I.	Ongeschikt als officier, Nalatigheid, Ongeoorloofde overgave	Meigem	25/mei/40	27/09/1948	Straf van Arrest zonder acces gedurende 8 dagen omgezet naar eenvoudig arrest gedurende 8 dagen.
341	3	Vest. Off.	Act.	In dienst: gepromov eerd	Leger: vestings-troepen	/	/	Ongeoorloofde overgave	Eben-Emael	11/mei/40	29/10/1948	Eenvoudig arrest gedurende 8 dagen.
342 (cfr. 318)	4	Cie Cdt.	Act.	In dienst: gepromov eerd	Veldleger - Infanterie	42 Li	15 D.I.	Ongeschikt als officier	/	mei/40	10/11/1948	Straf van Arrest zonder acces gedurende 8 dagen omgezet naar eenvoudig arrest gedurende 8 dagen.
343	4	Vest. Off.	Act.	In dienst	Leger: vestings-troepen	/	/	Nalatigheid, Ongeschikt als officier, Afzien van opvolgen van bevelen	Eben-Emael	10-11 mei 1940	10/11/1948	Arrest zonder acces gedurende 15 dagen
344	1	Vest. Off.	Act.	In dienst: gepromov eerd	Leger: vestings-troepen	/	/	Nalatigheid, Afzien van opvolgen van bevelen, onwaardig gedrag	Eben-Emael	10-11 mei 1940	1/11/1948	Eenvoudig arrest gedurende 6 dagen
347	2	Techn. Off.	Act.	In dienst: gepromov eerd	Leger: vestings-troepen	/	/	Ongeoorloofde overgave	Eben-Emael	10-11 mei 1940	15/12/1948	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
348	2	Techn. Off.	Act.	In dienst: gepromov eerd	Leger: vestings-troepen	/	/	Ongeoorloofde overgave	Eben-Emael	10-11 mei 1940	18/12/1948	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
349	1	Vest. Off.	Act.	In dienst: gepromov eerd	Leger: vestings-troepen	/	/	Nalatigheid	Eben-Emael	10-11 mei 1940	21/12/1948	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
354 (cfr. 5)	1	Cie Cdt.	Act.	In dienst: gedegrad eerd	Veldleger - Infanterie	7 Li	4 D.I.	Verlating van post	a) Zutendaal (Albertkanaal) b) Nevele (Leie)	a) 10-11 mei 1940 b) 25 mei 1940	7/02/1949	Arrest zonder acces, gedurende 8 dagen
356	4	Vest. Off.	Act.	Gepension eerd	Leger: vestings-troepen	/	/	Verlating van post	Lier	16/mei/40	13/10/1949	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht
360 (cfr. 337)	1	Pon Cdt.	Act.	In dienst: gepromov eerd	Veldleger - Infanterie	7 Li	4 D.I.	Verlating van post, Afzien van opvolgen van bevelen	Albertkanaal	11/mei/40	28/10/1949	Zonder gevolg, zaak niet verder onderzocht

VII. Opgave van bronnen en literatuur

1. Opgave van bronnen

1.1 Onuitgegeven bronnen

België

Brussel, Koninklijk Museum van het leger en de Krijgsgeschiedenis

Persoonlijke dossiers Officieren (geboren vóór 1900)

A., O.N.A.M.J. / 22768

B., E. / 15046

B., R.A.C.V. / 15497

B., V. / 16132

B., J.H.M. / 21994

B., J.G. / 18980

C., N. / 20312

C., H.N.J. / 19278

C., A.L.P. / 23287

D., F.J.L. / 18783

H., L.J.G. / 20256

H., C.L.J. / 16431

H., A.F.M. / 21079

L., V.H.H. / 21130

M., M.G.D. / 21988

M., A.E.J.G. / 16134

M., H.L.M. / 16352

M., U.A. / 23269

M., M.E.R. / 19814

S., H.E. / 23007

T., V.J.H. / 20115

T., J.R./ 22005

Evere, Centrum voor Historische Documentatie (CHD) van de Krijgsmacht

Carnets Autobiographiques

Naam van de officier en stamnummer.

1.	A., R.G.L.	39375
2.	A., A.E.	42874
3.	A., L.H.J.	41058
4.	A., O.N.A.M.J.	22768
5.	B., E.	15046
6.	B., L.D.A.	22172
7.	B., F.A.J.	23628
8.	B., A.R.B.M.	32760
9.	B., R.A.C.V.	15497
10.	B., R.A.A.	34801
11.	B., P.M.G.J.	41664
12.	B., V.	16132
13.	B., R.N.L.J.G.	42169
14.	B., J.H.M.	21994
15.	B., C.E.	14897
16.	B., J.J.C.	27864
17.	B., J.G.	18980
18.	C., O.C. L.	30848
19.	C., N.	20312
20.	C., L.F.	43965
21.	C., R.J.	19881
22.	C., F.P.J.G.	23623
23.	C., B.H.J.J.	15238
24.	C., C.E.	19436
25.	C., H.N.J.	19278
26.	C., P.E.A.	43533
27.	C., A.L.P.	23287
28.	C., O.J.N.	24837
29.	D., L.A.A.	33644
30.	D., L.A.A.	33644
31.	D., G.P.H.	22940
32.	D., M.A.E.	16642
33.	D., A.E.J.M.J.	28908

34.	D., G.P.H.	22940
35.	D., W.J.J.P.	34570
36.	D., M.O.L.	32247
37.	D., L.A.J.	26219
38.	D., L.A.J.	26219
39.	D., P.E.J.	16673
40.	D., C.J.C.	21069
41.	D., H.J.G.	25402
42.	D., P.D.G.J.	21129
43.	D., E.P.R.T.	23801
44.	D., R.L.R.	37268
45.	D., R.J.A.	37158
46.	D., F.J.L.	18783
47.	D.	/
48.	D., A.A.J.	31410
49.	D., L.F.	24055
50.	E., G.O.L.	32079
51.	F., J.D.A.	16597
52.	F., J.P.	18228
53.	G., J.M.H.M.E.	27166
54.	G., P.J.	38288
55.	G., A.F.J.	24652
56.	G., A.F.J.	24652
57.	G., G.G.	23336
58.	G., M.	37140
59.	G., F.M.G.	43964
60.	G., M.L.A.	14771
61.	G., G.I.J.G.	23319
62.	H., L.J.G.	20256
63.	H., L.J.G.	20256
64.	H., C.L.J.	16431
65.	H., J.L.J.	22882
66.	H., J.	34066
67.	H., C.T.A.	20321
68.	H., A.F.M.	21079
69.	H., A.L.J.J.	29814
70.	H., L.H.	17881
71.	J., M.A.V.A.	32912
72.	K., M.P.	32110
73.	L., L.	23323
74.	L., A.R.G.	41845
75.	L., V.H.H.	21130
76.	L., L.O.E.	41944
77.	L., J.J.L.	37601

78.	L., M.L.C.	40699
79.	L., J.B.L.A.	15740
80.	L., L.M.J.A.	15114
81.	L., E.J.	19194
82.	M., R.E.	41828
83.	M., M.G.D.	21988
84.	M., M.F.A.L.	15392
85.	M., A.A.	41862
86.	M., J.B.A.	41291
87.	M., M.J.G.	23289
88.	M., A.E.J.G.	16134
89.	M., H.L.M.	16352
90.	M., R.P.H.	41922
91.	M., R.P.H.	41922
92.	M., U.A.	23269
93.	M., R.E.P.M.J.	34377
94.	M., M.E.R.	19814
95.	M., L.F.V.A.	33020
96.	M., R.G.J.	26860
97.	N., L.E.	43671
98.	P., H.M.P.L.F.	40670
99.	P., E.J.G.	16746
100.	P., J.H.A.G.	22998
101.	P., F.L.	24655
102.	P., R.A.G.	32081
103.	P., M.M.F.	37118
104.	P., W.G.F.J.	36720
105.	P., C.A.	25133
106.	P., A.C.A.	23043
107.	R., P.J.	41860
108.	R., J.J.J.	22115
109.	R., J.J.J.	22115
110.	R., J.F.A.A.	39611
111.	R., L.P.E.	14944
112.	R., J.C.J.	32133
113.	S., P.D.J.	19345
114.	S., R.C.	964
115.	S., F.C.	16271
116.	S., H.E.	23007
117.	S., A.T.H.G.	31891
118.	S., A.T.H.G.	31891
119.	S., V.	21040
120.	S., A.B.	19365
121.	S., C.L.L.E.	26182

122.	S., C.P.A.	41877
123.	T., V.J.H.	20115
124.	T., F.E.C.	24850
125.	T., A.L.J.M.V.	38341
126.	T., J.R.	22005
127.	T., P.J.M.T.	39290
128.	T., P.J.M.T.	39290
129.	T., M.H.C.M.	23258
130.	V., G.A.	24659
131.	V., A.A.L.	41992
132.	V., E.J.	22644
133.	V., J.B.C.	18757
134.	V., E.L.	23324
135.	V., L.F.L.	23872
136.	V., J.D.	37103
137.	V., J.L.	31383
138.	V., M.L.G.	39380
139.	V., A.C.A.	38660
140.	V., F.J.	16995
141.	V., J.	32908
142.	V., F.D.A.	15562
143.	V., R.F.O.	43838
144.	V., M.J.J.B.	38188
145.	V., A.T.G.M.C.	31448
146.	V., J.M.J.R.	14930
147.	V., E.M.	31268
148.	W., R.A.M.	21623
149.	W., L.A.A.	42936
150.	W., C.M.	20122

Comportement mai 40.

Analyse du comportement des unités

Commission Militaire Spéciale

Farde 1a.: Documentaire relative à la création des commissions militaires spéciales.

Farde 1.: Documents nos. 1 à 50.

Farde 2.: Documents nos. 51 à 100.

Farde 3.: Documents nos. 101 à 150.

Farde 4.: Documents nos. 151 à 200.

Farde 5.: Documents nos. 201 à 250.

Farde 6.: Documents nos. 251 à 300.

Farde 7.: Documents nos. 301 à 360.

Farde 8.: Documents nos. 361 à 362.

Dossiers Regimenten

Dossier 7em de ligne (7 Li..).

Dossier 15em de ligne (15 Li..).

Dossier 18em de ligne (18 Li..).

Dossier 1e Chasseurs à Pied (1 Ch.).

Persoonlijke dossiers Officieren (geboren na 1900)

A., R.G.L. / 39375

A., A.E. / 42874

B., P.M.G.J. / 41664

C., F.P.J.G. / 23623

C., P.E.A. / 43533

C., O.J.N. / 24837

D., M.O.L. / 32247

D., R.J.A. / 37158

D., A.A.J. / 31410

G., J.M.H.M.E. / 27166

G., M. / 37140

K., M.P. / 32110

L., J.J.L. / 37601

M., R.P.H. / 41922

P., H.M.P.L.F. / 40670

P., M.M.F. / 37118

R., J.C.J. / 32133

S., C.P.A. / 41877

T., A.L.J.M.V. / 38341

V.A., A.A.L. / 41992

V.V., J. / 32908

V., M.J.J.B. / 38188

V., A.T.G.M.C. / 31448

W., L.A.A. / 42936

Persoonlijke dossiers Onderofficieren

S., R.C. / 964

1.2 Uitgegeven bronnen

- 1) Belgisch Leger. *Tuchtreglement, bijgewerkt tot 1 October 1945*. Brussel, Imprimerie du Ministère de la Défense Nationale, 1945, 274 p.
- 2) Werner (V.). *Le statut légal et réglementaire des officiers de l'armée*. Brussel, Guyot, 1950, 1021 p.

2. Opgave van literatuur

2.1 'Papieren' literatuur

- 1) Balace (F.). *Jours de Guerre: Les dix-huit jours*. Brussel, Crédit communal de Belgique, 1990, 135 p.
- 2) Balace (F.). "Psychologie de l'officier Belge face a la défaite juin 1940 – automne 1941" In : *Actes du Colloque d'histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, pp. 339-357.
- 3) Charles (J.L.). "Discussions à propos de l'expose du professeur Verbruggen sur la retraite de l'armée en 1940" In : *Actes du Colloque d'histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, pp. 319-324.
- 4) Clement (P.). "De Belgische luchtmacht tussen de twee wereldoorlogen" In: *Belgisch tijdschrift voor militaire geschiedenis*, 31 (1995), 2, pp. 43-84.
- 5) Coppens (J.). *Ons treft geen blaam. België: mei '40*. Sint-Amand, Nationale Strijdersbond, 1996, 52 p.
- 6) D'haenens (H.). *Codex militaris : droit pénal et droit disciplinaire militaires*, Brussel, Storiastientia, 1987, XI + 221 p.
- 7) Danneels (R.). *Het 'moreel' van den soldaat*. Brussel, Joseph Flament, 1926, 144 p.
- 8) De Vos (L.), Decat (F.) en Van Duyse (D.). "De militaire functie van het Albertkanaal" In: *Bijdragen tot de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog*, Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, 1990, pp. 29-45.
- 9) Debruyne (A.). *Criminologische studie van de desertie en de deserteur*. Gent (onuitgegeven licentiaatverhandeling Universiteit Gent), 1987, 146 p. (promotor: P. Hebbebrecht).
- 10) Deloge (P.). " L'implication britannique dans l'armée belge au lendemain de la Seconde Guerre mondiale" In : *Bijdragen tot de Eigentijdse Geschiedenis*, 2000, 7, pp. 239-263.
- 11) Depoortere (R.). *La juridiction militaire en Belgique, 1796-1998 : Compétence et organisation, production et conservation des archive*. Brussel, Algemeen Rijksarchief, 1999, 355 p.
- 12) Dewulf (C.), Janssens (M.) en Thils (R.). *Vijftig jaar later : de Slag aan de Leie mei 1940 – mei 1990 : Leopold III en zijn leger 1936-1941*. Antwerpen, Verbroedering 2e Gidsen, 1990, 37 p.
- 13) Durocher (C.). *10 mai- 28 mai 1940: La Campagne des 18 jours en images: La Question Royale*. Brussel, Libro-sciences, 1978, 124 p.

- 14) Eeckhout (J.). *Repercussies van de motorisatie en mechanisatie van het Belgisch leger tijdens het interbellum*. Gent (onuitgegeven licentiaatverhandeling Universiteit Gent), 1992, 198 p. (promotor: R. van Eenoo).
- 15) Elaut (L.). *Mijn oorlogsdagboek 1940*. Oudenaarde, Sanderus, 1962, 47 p.
- 16) Gerard (J.). *Het Belgische leger: 1830-1980*. Hasselt, Heidelberg-Orbis, 1978, 62 p.
- 17) Gilissen (J.). "La juridiction militaire belge de 1830 à nos jours" In : *Actes du Colloque d'histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, pp. 467-489.
- 18) Gorlé (F.). "De bronnen van het militair strafrecht" In: *Panopticon: Tijdschrift voor strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk*, 5 (1984), 5, pp. 383-394.
- 19) Gorlé (F.). "De militaire misdrijven en de militaire straffen" In: *Panopticon: Tijdschrift voor strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk*, 5 (1984), 5, pp. 395-409.
- 20) Hautecler (G.). *Het gevecht te Bodange, 10 mei 1940*. Brussel, Ministerie van Landsverdediging: Krijgskundige Sectie, 1956, 42 p.
- 21) Helenreich (J.E.). "An American Perception of Belgian military preparedness, 1937-1940" In: *Belgisch tijdschrift voor militaire geschiedenis*, 19 (1984), 5, pp. 421-434.
- 22) Huyse (L.) en D'hondt (S.). *Onverwerkt verleden: collaboratie en repressie in België 1942-1952*, Leuven, Kritak, 1991, 312 p.
- 23) Knight (T.J.). "Belgium leaves the war, 1940" In: *The Journal of Modern History*, 41 (1969), 1, pp. 46-67.
- 24) L'Hoist (A.). *La Guerre 1940 (10 mai- 25 juin) et le rôle de l'Armée Belge*. Brussel, Ignis, 1940, 248 p.
- 25) Lesthaeghe (R.) en Neels (K.). *Inleiding onderzoeksmethoden in mens- en maatschappijwetenschappen*. Leuven, Acco, 2009, 350 p.
- 26) Neyt (J.). *De veldtocht van het Belgische leger tussen 10 en 20 mei 1940: de operatie van de 4de Div en het GHK en dit aan de hand van recent vrijgekomen archief*. Brussel (onuitgegeven licentiaatsverhandeling Koninklijke Militaire School), 2006, 118 p. (promotor: L. De Vos).
- 27) Roggen (I.). "Une doctrine de la justice militaire belge", in : *Revue de Droit pénal Militaire et de Droit de la Guerre*, 1966, 2, pp. 306-376.
- 28) Simoens (T.). *'Lafaard, als gij het ongeluk hebt mij te renseigneren, zal ik u arrangeren!'* *Verticale conflicten en hun regulering in de eerste legerdivisie (1914-1919)*. Gent (onuitgegeven licentiaatsverhandeling Universiteit Gent), 2009, 227 p. (promotor: A. Vrints).

- 29) Taghon (P.). *Mei 40 : de achttiendaagse veldtocht in België*. Tielt, Lannoo, 1989, 239 p.
- 30) Ulio (J.A.). "Military Morale" In: *The American Journal of sociology*, 47 (1941), 3, pp. 321-330.
- 31) Van Belle (J.). *De veldtochten in de lage landen, mei 1940, en het ontstaan van de Belgische koningskwestie*. Zedelgem, Flandria Nostra, 1990, 292 p.
- 32) Van Krieken (P.J.). *Deserteurs, dienstweigeraars, asielrecht*. Assen/Amsterdam, Van Gorcum, 1976, 355 p.
- 33) Van Peel (W.). *Naar Engeland in mei 1940: oorlogstragedie in Noord-Frankrijk beleefd tijdens de Wereldoorlog van 1939-1945*. Gent, De Kesel, 1948, 304 p.
- 34) Van Winsen (N.). "Het militair gerecht : historiek, bestaansreden, organisatie" In: *Panopticon: Tijdschrift voor strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk*, 5 (1984), 5, pp. 376-382.
- 35) Vanden Broeck (R.) en Van der Mosen (R.). *Inventaire des Archives de la Cour Militaire: Dossiers de procédure d'affaires jugées entre 1915 et 1954*. Brussel, Archives de l'état région de Bruxelles-Capitale Inventaires, 2001, 49 p.
- 36) Vanwelkenhuyzen (J.). "Le Haut Commandement belge et les Alliés en 1914-1918 et en mai 1940." In: *Belgisch Tijdschrift voor militaire geschiedenis*, 25 (1983), 1, pp. 33-42.
- 37) Vanwelkenhuyzen (J.). "Regards nouveaux sur mai 1940" In: *Actes du Colloque d'histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, pp. 261-278.
- 38) Verbruggen (J.F.). "Kritische beschouwingen betreffende het Belgische leger in mei 1940" In: *Actes du Colloque d'histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, pp. 303-315.
- 39) Verhaegen (B.). *La Compagne de l'Armée Belge (10 au 28 mai 1940)*. s.l., s.n., 1952, 20 p.
- 40) Wanty (E.). "Le milieu militaire Belge de 1830 à 1945" In : *Actes du Colloque d'histoire Militaire Belge*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1981, pp. 387-401.
- 41) Williams (J.). *Pantserspitsen tegen Frankrijk en België: zomer 1940: de Duitse inval*. Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 1993, 158 p.

2.2 Digitale literatuur

- 1) InfoNu, *het berekenen van de steekproefomvang voor enquêtes*, in < <http://wetenschap.infonu.nl/wiskunde/9884-het-berekenen-van-de-steekproefomvang-voor-enquetes.html> >, geraadpleegd op 18.04.2010.
- 2) Journalinks, *steekproefcalculator: bereken de steekproefgrootte*, in < <http://www.journalinks.be/steekproef/> >, geraadpleegd op 18.04.2010.
- 3) L. Van de Sijpe, *Chronologisch verloop van de 18 daagse veldtocht aan het bruggenhoofd Gent*, in < <http://www.bunkergordel.be/3-achttiendaagse%20veldtocht.htm> >, geraadpleegd op 06.03.2010.
- 4) M. Demol, *Fall Gelb: de campagne in België: de Belgische slagorde*, in: < <http://users.skynet.be/fa101291/operaties/fall-gelb/be-1-belgische-slagorde.htm> >, geraadpleegd op 28.02.2010.
- 5) M. Demol, *Fall Gelb: de campagne in België: de gevechten aan het afwateringskanaal van de Leie*, in: < <http://users.skynet.be/fa101291/operaties/fall-gelb/be-14-afwateringskanaal-leie.htm> >, geraadpleegd op 28.02.2010.
- 6) M. Demol, *Fall Gelb: de campagne in België: de slag aan de Leie*, in: < <http://users.skynet.be/fa101291/operaties/fall-gelb/be-16-leie.htm> >, geraadpleegd op 13.03.2010.
- 7) Stichting Informatie Wereldoorlog Twee, *KW-linie, ijzeren muur?*, in: < <http://www.go2war2.nl/picture.asp?pictureid=3529> >, geraadpleegd op 28.02.2010.
- 8) T. De Craene, *Belgische krijgsgevangen aan het Schipdonckkanaal*, in < <http://www.lowlandsmilitaria.be/forums/showthread.php?t=761> >, geraadpleegd op 26.03.2010.
- 9) Wikipedia, *Battle of France*, in: < http://en.wikipedia.org/wiki/File:21May-6June_Battle_of_Belgium.PNG >, geraadpleegd op 13.03.2010.
- 10) Wikipedia, *Leieslag*, in: < http://nl.wikipedia.org/wiki/Bestand:10May-16May1940-Fall_Gelb.jpg >, geraadpleegd op 07.03.2010.
- 11) Wikipedia, *Leieslag*, in: < <http://nl.wikipedia.org/wiki/Bestand:1940FranceBlitz.jpg> >, geraadpleegd op 07.03.2010.